BIBLIOTHEEK KITLV
0154 2784

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

GELEIDENDE BRIEF.

N°. 1.

's Gravenhage, *den* 18*den November* 1862.

Ik heb de eer, aan U Hoogedel Gestr. hierbij te doen toekomen het bij art. 60 der Grondwet bedoeld Verslag van het beheer en den staat der kolonien en bezittingen van het Rijk en andere werelddeelen over 1860, voor zooveel betreft Nederlandsch Oost-Indie.

De Verslagen betreffende de West-Indische kolonien en de Nederlandsche bezittingen ter Kuste van Guinea, nog niet geheel afgeschreven zijnde, zullen nader volgen.

De Minister van Kolonien,

G. H. UHLENBECK.

Aan den Heer Voorzitter
der Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

VERSLAG.

N°. 2.

A. Grondgebied.

Het grondgebied van Nederlandsch Indie op Borneo en Celebes onderging dit jaar naar aanleiding van reeds vroeger vermelde omstandigheden eene belangrijke uitbreiding.

Op Borneo was dit een uitvloeisel van het in 't vorig Verslag, bladz. 15, vermelde besluit van den Gouverneur-Generaal van 17 December 1859, lit. K 3 geheim, waarbij werd bepaald dat het Rijk van Bandjermasin voortaan niet meer in leen ter beheering aan een inlandschen vorst zou worden afgestaan. In overeenstemming met die beslissing vaardigde namelijk de gouvernements-commissaris voor de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo den 11den Junij 1860, onder 's Gouvernements nadere goedkeuring, een besluit uit, waarbij het zelfbesturend Rijk van Bandjermasin werd vervallen verklaard en de daartoe behoorende landen werden gehecht aan het grondgebied in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo, reeds staande onder het regtstreeksch gezag van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement. Overeenkomstig het daarbij tevens gearresteerde provisioneel reglement op de politieke en administrative indeeling van, zoomede het binnenlandsch bestuur in de nieuwelings onder 's Gouvernements dadelijk gezag gebragte landen, behoord hebbende tot het voormalig Rijk van Bandjermasin, werd het land verdeeld in drie afdeelingen, de eerste, Kween genaamd, te besturen onmiddellijk door den resident, bijgestaan door een controleur, en elk der twee overige, Amoenthaij en Martapoera, onder het gezag van den resident, door een adsistent-resident, bijgestaan door twee controleurs voor Amoenthaij ter standplaatsen Alaij en Amawang, en voor Martapoera te Pengaron en Margasarie; zoomede door inlandsche ambtenaren, met den titel van regenten voor elke der beide laatstgenoemde afdeelingen, en van ronggo voor de afdeelingen Kween. (1)

De afdeelingen Amoenthaij en Martapoera werden voorts nog verdeeld in districten. Eerstgenoemde afdeeling telt 9 districten: Amoenthaij, Negara, Kaloea, Tabaloeng, Alaij, Balangan, Amandit, Siong en Pataij, bestaande nagenoeg alle, met behoud der vroegere grensbepaling, uit de landschappen, welker benaming zij dragen; tot het district Amoenthay behooren overigens nog de landschappen Soengei-benar en Alabioe, tot Negara het landschap Pammgir en tot Amandit het landschap Laboean-amas. De afdeeling Martapoera werd verdeeld in de 4 volgende districten: Riam kanan, Riam kiwa, Margasarie en Martapoera.

De verdere regelingen, die uit dezen maatregel voortvloeiden, bestonden in eene voorloopige handhaving van het bestaande belastingstelsel; in eene voorloopige bevestiging van de apanages der inlandsche grooten, voor zooverre deze zich niet bij den opstand hadden aangesloten; in eene voorloopige voorziening en de behartiging der geestelijke belangen van de Mahomedaansche bevolking, en in eene voorloopige regeling van de uitoefening der justitie en polite, van welke laatste regeling nader wordt melding gemaakt in hoofdstuk E, afdeeling I, § 4 (2).

(1) Zoowel de betrekking van resident als die van adsistent-resident en van controleurs worden tot nog toe waargenomen door militaire officieren.

(2) Zoo als reeds in 't vorig Verslag, bladz. 15, is aangeteekend, achtte de Indische Regering, volgens eene beslissing van het einde van September 1861, destijds het oogenblik nog niet gekomen, om deze verschillende regelingen uitdrukkelijk te bekrachtigen. Tot dusver is geen berigt ontvangen dat in dien stand van zaken sedert verandering is gebragt.

Op Celebes werd 's Gouvernements beheer uitgebreid door het contract, op 13 Februarij 1860 onder nadere en sedert verleende goedkeuring van den Gouverneur-Generaal gesloten met den vorst en de hadat van het Rijk van Boni (1), waarbij deze voor zich en hunne opvolgers verklaren, dat het Rijk van Boni en deszelfs onderhoorigheid Lamoeroe, uit kracht van overwinning, een gedeelte uitmaakt van Nederlandsch Indie en gevolgelijk staat onder de heerschappij van Nederland. Ofschoon dien ten gevolge het bondgenootschap, dat tot dusver tusschen het Nederlandsch-Indisch Gouvernement en Boni bestond (2), had opgehouden, wilde het Gouvernement evenwel niet vernietigen het van ouds in Boni bestaan hebbende koninklijk bestuur. Het Rijk werd mitsdien aan den nieuw verkozen vorst in leen afgestaan, met uitzondering van een gedeelte, dat door het Gouvernement onder eigen en regtstreeksch beheer werd genomen tot beteren waarborg voor de rust in de toekomst en tot gedeeltelijke goedmaking van de kosten, die het gevolg waren van den tegen Boni gevoerden oorlog. Voorts werden de ten tijde der Oost-Indische Compagnie aan Boni in leen afgestane eilanden Bonerate en Kaloe van hetzelve teruggenomen, voornamelijk met het doel om den invloed van Boni buiten zijne grenzen te beperken, en om te beter te kunnen tegengaan het heulen met de zeeroovers, welk misdrijf op die eilanden, welke nu bij de gouvernements-afdeeling Saleijer werden ingedeeld, tot dusver meermalen plaats vond.

Voor het onder eigen beheer te nemen gedeelte van Boni kwam het meest in aanmerking de aan den ingang der Golf van Boni gelegen en talrijk bevolkte landstreek, bekend onder den algemeenen naam Sindjai, bezittende, bij een gezond luchtsgestel, een vooral voor de koffijteelt uitnemend geschikten bodem en goede gelegenheid tot uitbreiding van den tot dusver door Boni belemmerden handel op Macassar. Ook was de bevolking er door de nabijheid van de gouvernementslanden reeds meer of min met onze wijze van bestuur bekend.

De landstreek, bestaande uit de landen van Sindjai (ten noorden tot aan de Tangkarivier), Kadjang en Oud Boelekomba, benevens de eilanden Boeloenroeë, Liang-liang, Kambouw, Koeding-aring, Lanrie-anrong, Kanalo en Kanalo-doea, werd tot eene afzonderlijke afdeeling gevormd onder den naam van Sindjai, en voorloopig geplaatst onder beheer, eerst van een gezaghebber en later van een controleur, gevestigd te Balangnipa, werwaarts ook werd verlegd de militaire bezetting van Badjoa, welke post ontruimd werd.

Voorts werden de noodige regelingen getroffen nopens de regten der Bonische prinsen, die gronden bezaten op of inkomsten trokken uit de nieuwlings ingelijfde landen, in dier voege, dat die regten gehandhaafd werden voor zoover de betrokken prinsen verklaarden zich als gouvernements-onderdanen in bedoelde landen te vestigen of aldaar gevestigd te blijven. Behalve eene eerste voorziening in het beleid der justitie en politie aldaar (waarover nader in hoofdstuk E, afd. I § 4), werden tevens voorloopig bepalingen gemaakt omtrent den voet waarop in de afdeeling Sindjai handel kan worden gedreven. (Vergelijk hoofdstuk L, afd. II, § 5 *b*, 2°.)

De regeling van de aan de zijde van Boni en Goa slechts voorloopig aangeduide grenzen dezer nieuwe afdeeling had onder nadere goedkeuring van den Gouverneur-Generaal plaats bij een op 15 November 1860 met den leenvorst van Boni en een op 24 December daaraanvolgende met den vorst van Goa gesloten contract, welke beide overeenkomsten sedert door den Gouverneur-Generaal zijn bekrachtigd (3). Bij deze laatste overeenkomst werden tevens vereffend de aanspraken, die de vorst van Goa deed gelden op Wawoboeloe, eene bergstreek, welke, volgens de voorloopige omschrijving van het door Boni afgestane gebied, aanvankelijk geacht werd daartoe te behooren. De aanspraken van Goa werden daarbij slechts erkend voor zooveel betrof de drie tot Wawo-boeloe behoorende landen Balasoeka, Soeka en Pao, terwijl de overige, met name Toeroengan, Manipi en Manimpawooi, verklaard werden deel uit te maken van de afdeeling Sindjai (4).

---

(1) Dit contract is bereids aan de Staten-Generaal medegedeeld; zie n°. LXXI van de gedrukte stukken der zitting 1860/61.

(2) Zie de mededeelingen betreffende de overzeesche gewesten gedaan door den Minister van Kolonien bij brief van 18 Junij 1850 (Zitting 1849/50 n°. XXXVI).

(3) Zij zijn bereids aan de Staten-Generaal medegedeeld en gedrukt onder n°. LXVI van de stukken der zitting 1861/62.

(4) Naar aanleiding van een en ander is bij een Indisch besluit van 22 Junij 1861 (*Indisch Staatsblad* n°. 50) de indeeling van de afdeeling Sindjai, ook met betrekking tot het inlandsch bestuur, voor goed geregeld, en is, met toevoeging aan dezelve van het landschap Boelekomba, tot dusver behoorende tot de afdeeling Bonthain en Boelekomba, de benaming »afdeeling Sindjai" veranderd in die van »afdeeling Oester-

Van minder omvang was de uitbreiding die 's Gouvernements feitelijk gezag dit jaar op Sumatra onderging, als een gevolg van de in het Verslag over 1858 (bladz. 8) vermelde duurzame bezetting van de tusschen Benkoelen en Palembang gelegen grensdistricten Ampat-lawang en Ampat-petoelai (Redjang). Bij een besluit van den Gouverneur-Generaal van 19 Maart 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 30 *a*) werd namelijk, nadat die bezetting in 1859 met het beste gevolg zonder eenig verzet was volbragt, laatstgenoemd district, dat tot dusver nog slechts in naam aan het Nederlandsch gezag onderworpen was, onder den naam van afdeeling Redjang en als een gedeelte der adsistent-residentie Tebing-tingie, toegevoegd aan de residentie Palembang. Het grensdistrict Ampat-lawang stond reeds sedert jaren onder Nederlandsch gezag, doch werd slechts door eenige inlandsche beambten, ondergeschikt aan den adsistent-resident van Tebing-tingie, van tijd tot tijd, tot beslechting van geschillen, de inning van landrenten enz., bezocht. Thans maakt dit landschap mede eene afzonderlijke afdeeling der gemelde adsistent-residentie uit. Voor elke dezer afdeelingen werd bij opgemeld besluit een controleur aangewezen, met toevoeging aan dezen van het benoodigde inlandsch personeel. Voor de Redjang behoorden daartoe ook een dertigtal pradjoerits. De standplaatsen der controleurs zijn: Keban voor de afdeeling Ampat-lawang, en Ambong-idjoe voor de afdeeling Redjang. Zie overigens nopens de hier heerschende gezindheid het medegedeelde onder Palembang, in hoofdstuk C, afdeeling III.

B. Bevolking.

Even als in 't vorig jaar worden ten aanzien van dit onderwerp, als bijlage lit. A, n°. 1—16, bij dit verslag gevoegd de navolgende staten: (1)

n°. 1, aantooning der bevolking van elk gewest van Java en van Madura bij het eind van het jaar 1860, vergeleken met hetzelfde tijdstip van het jaar 1859, en ingedeeld in Europeanen, Chinezen, Arabieren, andere vreemde Oosterlingen en inlanders;

n°. 2, aantooning van het aantal mannen, vrouwen en kinderen, waaruit de totalen van n°. 1 zijn zamengesteld;

n°. 3, aantooning van de zamenstelling der Europesche bevolking, verdeeld in: Europeanen in Nederlandsch Indie geboren; Europeanen in Nederland geboren, alsmede Nederlanders buiten Nederland en Nederlandsch Indie geboren; en Europesche vreemdelingen;

n°. 4, aantooning, naar die verdeeling, van den ouderdom der Europesche mannen en vrouwen;

n°. 5, als voren, van de beroepen der Europesche mannen;

n°. 6, aantooning van het aantal gepensioneerde landsdienaren onder n°. 5 begrepen;

n°. 7, 8 en 9, aantooningen van de beroepen der Chinezen, Arabieren en andere vreemde Oosterlingen;

n°. 10, aantooning, in de verschillende verdeelingen, van de bevolking der particuliere landen onder n°. 1 begrepen;

n°. 11, aantooning der bevolking van elke der bezittingen buiten Java en Madura;

n°. 12, aantooning van de zamenstelling der Europesche bevolking van elke dier buitenbezittingen; deze beide laatste staten op dezelfde wijze ingedeeld als onder n°. 1 en 3 voor Java;

n°. 13, aantooning van het aantal inlandsche Christenen in Nederlandsch Indie over de jaren 1859 en 1860;

n°. 14 en 15, aantooningen betreffende het leger en de soldatenkinderen, zijnde geen der daarin vervatte cijfers begrepen in de voorgaande aantooningen; en eindelijk

n°. 16, aantooning van de acten van verblijf door den Gouverneur-Generaal gedurende 1860 verleend.

Zoo als reeds meermalen is gezegd, kan echter aan de vorenbedoelde bevolkingsopgaven, als meerendeels berustende op de cijfers der inlandsche hoofden, geen volledig vertrouwen worden geschonken.

---

districten." De reorganisatie van het Europeesch personeel der afdeeling Oosterdistricten heeft plaats gehad bij *Indisch Staatsblad* 1861, n°. 113.

Het bestuur in de afdeeling Saleijer is geregeld bij n°. 32 en de onderlinge indeeling der daartoe behoorende eilanden Bonerate en Kalao bij n°. 25 van hetzelfde *Staatsblad*.

Nadat de landschappen Toeroengan en Manipi sedert geruimen tijd geweigerd hadden zich aan 's Gouvernements gezag te onderwerpen, is in April 1862 eene militaire expeditie derwaarts gezonden, aan welke het spoedig heeft mogen gelukken de weêrspannigen zonder wapengeweld tot onderwerping te brengen.

(1) Eene volledige aantooning van het aantal inlandsche hoofden en geestelijken is nog niet ontvangen.

Uit dien hoofde maakte het dan ook sedert eenigen tijd bij de Indische Regering een punt van overweging uit, in hoe verre het raadzaam en uitvoerlijk zoude zijn, hierin door het houden van algemeene vijfjarige volkstellingen verbetering te brengen. De uitslag daarvan was dat verreweg de meeste der geraadpleegde autoriteiten (waaronder ook de verschillende hoofden van gewestelijk bestuur) den maatregel hoogst wenschelijk, ja dringend noodzakelijk achtten, in weerwil van de weleer algemeen bestaande meening dat zoodanige telling om staatkundige redenen onraadzaam zoude zijn. In 't laatst van 't vorig jaar werden dienovereenkomstig bepaalde voorstellen ter zake ontvangen. (1)

C. Mededeelingen van algemeenen aard.

I. Betreffende Nederlandsch Indie in het algemeen.

§ 1. *Werking van het Reglement op het beleid der regering in Nederlandsch Indie.*

(*Nederlandsch Staatsblad* van 1854, n°. 129.)

Behalve de bij art. 105, 2de lid van het regeringsreglement bedoelde regeling der voorwaarden van toelating in Nederlandsch Indie van Nederlanders en vreemdelingen (waarover nader in hoofdstuk E, afdeeling II, § 1), kwamen dit jaar overigens geene verordeningen tot daarstelling of vernieuwing van regelingen, bij het regeringsreglement voorgeschreven, tot stand.

De artikelen van dat reglement, welke bij hunne toepassing tot een verschil van gevoelen leidden, waaromtrent in Indie of hier te lande eene beslissing werd genomen, waren de volgende.

Art. 71. Op bladz. 6 van het rapport der Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal tot onderzoek van het regeringsverslag over 1854 (zitting 1856/57, XX, n°. 22) is de algemeene toepassing aanbevolen van een in de residentie Samarang in werking gebragt beginsel, volgens hetwelk bij voorkeur zoodanige dorpshoofden in die betrekking zouden worden bevestigd, die kunnen lezen en schrijven. Die wenk is te zijner tijd ter kennis gebragt van het Indisch Bestuur en heeft het onderwerp uitgemaakt van een onderzoek, waaruit gebleken is, dat verre de meesten der hoofden van gewestelijk bestuur zich hebben verklaard tegen zoodanigen maatregel, als inbreuk makende op de bij art. 71 van het regeringsreglement aan de inlandsche gemeenten gewaarborgde regten.

Met die beschouwing zich vereenigende, heeft de Gouverneur-Generaal aangenomen, dat, op grond van het evengemeld art. 71 van het regeringsreglement, noch zijdelings, noch direct eenige invloed op de keuze van dorpshoofden mag worden uitgeoefend, dan alleen in het geval, dat de bewijzen geleverd zijn of de zedelijke overtuiging bestaat, dat de candidaat zich aan slechte handelingen heeft schuldig gemaakt. In verband hiermede heeft de Gouverneur-Generaal, in overeenstemming met den Raad van Nederlandsch Indie, bij besluit van 28 Februarij 1860, n°. 50, afgekeurd den in Samarang genomen maatregel, en bepaald, dat bij de bevestiging der door de bevolking gekozen dorpshoofden de kennis van lezen en schrijven niet als voorwaarde zal mogen worden gesteld.

Art. 72 enz. In de artt. 72, 84 en 92 derde en vierde lid, en 105 van het regeringsreglement, is sprake van ambtenaren met het hoogste gewestelijk gezag bekleed; hoogste gewestelijke gezaghebber; hoogste gezagvoerder in de bezittingen buiten Java en Madura. Sommigen meenden, dat door deze uitdrukking ook de aan de gouverneurs ondergeschikte residenten op de buitenbezittingen worden aangeduid. Deze meening is echter

---

(1) Alvorens ten deze eene beschikking te nemen, werden deze voorstellen, welke voor 's hands enkel eene telling op de gouvernementslanden op Java beoogen, doch om de drie jaren, met verzoek om voorlichting, medegedeeld aan de sedert opgeheven Rijkscommissie voor Statistiek, bij welke zij tot op het einde van 1861 in onderzoek bleven. Naar aanleiding van een en ander is de Gouverneur-Generaal in den aanvang van 1862 op 's Konings magtiging aangeschreven, om, alvorens eene algemeene opname of telling worde aangevangen, eene proef te nemen met een drietal residentien, waartoe bij voorkeur in aanmerking werden gebragt Batavia, Kadoe en Pasoeroean, en wel in dier voege dat het verslag omtrent den afloop dier proef nog tijdig genoeg kan worden uitgebragt, om c. q. in 1865 den maatregel op geheel Java te kunnen voortzetten. Een gedrukt exemplaar van het rapport, door de Rijkscommissie voor Statistiek, in verband met een werkje deswege van haar medelid T. J. Willer, ter zake uitgebragt, is aan de Staten-Generaal aangeboden bij brief van den Minister van Kolonien, dd. 22 Maart 1862, n°. 22.

onjuist geoordeeld. Door gewest wordt alleen verstaan elk gouvernement, residentie of afdeeling, staande onder een hoofdambtenaar, die regtstreeks ondergeschikt is aan den Gouverneur-Generaal.

Art. 81. Een paar gevallen deden zich voor waarbij de kommandant eener expeditie zich bezwaard achtte, het volgens art. 276 der ook voor Nederlandsch Indie geldende Regtspleging bij de landmagt vereischte fiat executie op een door den krijgsraad te velde geslagen vonnis te verleenen en, overeenkomstig art. 279 van die regtspleging, op zijne verantwoordelijkheid, de executie van het vonnis schorste, in afwachting der beslissing van den Gouverneur-Generaal. (1)

Bij de overweging van deze zaak ontstond verschil van gevoelen omtrent de beantwoording van de vraag, of de Gouverneur-Generaal bevoegd was ter zake te beslissen. Sommigen waren van meening dat, op grond van art. 81 van het regeringsreglement, waarbij alle tusschenkomst van de Regering in zaken van justitie, niet bij dat reglement toegestaan, verboden is, maar dat de zaak moest worden afgedaan door het Hoog Militair Geregtshof van Nederlandsch Indie. Anderen konden in deze meening niet deelen, vermits met het oog op de artt. 222 en 277 der Regtspleging bij de landmagt, waarbij alle bemoeijenissen van het Hoog Militair Geregtshof met zaken van krijgsraden te velde worden uitgesloten, dat hof onbevoegd is van zoodanige zaken kennis te nemen, maar waren van oordeel dat de bovengestelde vraag bevestigend moest beantwoord worden, op grond dat art. 81 van het regeringsreglement hier niet toepaseelijk zou zijn, vermits de Gouverneur-Generaal, als representant van den Vorst in dezen, volgens art. 279 der Regtspleging bij de landmagt disponerende, geene regeringsdaad, maar eene daad van justitie zou uitoefenen. De Gouverneur-Generaal zou dan in geene justitiezaak tusschen beide komen, maar zou als regter regt spreken. De Gouverneur-Generaal vermeende, afgescheiden van de vraag, of art. 279 der Regtspleging bij de landmagt hem eene zekere regtsmagt toekent, zich te moeten houden aan art. 81 regeringsreglement, hetwelk van latere dagteekening is dan de eerstgenoemde verordening, en, in geval van strijd met andere bepalingen, de hoogste wet van Nederlandsch Indie is. Vermits uit het een en ander bleek, dat er geen wettelijk middel aanwezig was om aan zaken, als hier bedoeld, een einde te maken, tenzij de kommandant der expeditie van zijn eens opgevat gevoelen terugkwam, werd aan het opperbestuur hiervan mededeeling gedaan, ten einde daaruit aanleiding te kunnen nemen om ter zake zoodanige maatregelen te nemen, als kunnen leiden om voor den vervolge in de ondervonden leemte te voorzien.

Door het opperbestuur is beslist dat de verbodsbepaling van het aangehaalde art. 81 van het regeringsreglement in dezen niet van toepassing was, en zulks hoofdzakelijk op grond dat bij art. 132 van dat reglement alle op het tijdstip van zijne in-werking-treding verbindende verordeningen gehandhaafd worden tot zij door andere zijn vervangen, en daaronder gevolgelijk ook behoort de nog steeds voor Indie van kracht zijnde Regtspleging bij de landmagt. Terwijl alzoo naar die beslissing de bevoegdheid tot het nemen der bij art. 279 van die Regtspleging bedoelde beschikking den Gouverneur-Generaal niet op grond van art. 81 van het regeringsreglement behoefde te worden ontzegd, kwam het evenwel wenschelijk voor om, met betrekking tot de wijze op welke tot verbetering der geschorste vonnissen alsdan zal worden gehandeld, ook voor Nederlandsch Indie van toepassing te verklaren het Koninklijk besluit van 31 Augustus 1831 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 29), en zulks ook met het oog op art. 76 van het regeringsreglement, houdende bepaling, dat de militaire strafregtspleging in Nederlandsch Indie berust op algemeene verordeningen, zooveel mogelijk overeenkomende met de in Nederland bestaande wetten. Bij Koninklijk besluit van 16 Augustus 1860, n°. 62 (*Indisch Staatsblad* n°. 100), werd aan dit denkbeeld gevolg gegeven. Ter opheffing van twijfel omtrent de vraag, met welk regt de Gouverneur-Generaal de bedoelde uitsluitend aan den Vorst voorbehouden bevoegdheid zou uitoefenen (en omtrent het al dan niet noodige eener speciale delegatie daartoe), werd daarbij tevens, als ten overvloede, eene uitdrukkelijke bepaling van die strekking opgenomen. (2)

---

(1) Bij het aangehaalde art. 279 is namelijk bepaald, dat de schorsing ten spoedigste ter kennis moet worden gebragt „van den Vorst, ten einde door H. D. zal kunnen worden gedisponeerd naar behooren".

(2) Ten aanzien van het in 't besluit van 31 Augustus 1831 gebezigde woord „opperbevelhebber" is sedert nog eene nadere verklaring noodig bevonden, en wel in dien zin, dat met „opperbevelhebber" bedoeld wordt de bevelhebber van het leger te velde of van eene berende of belegerde plaats.

Artt. 115 *en* 27 2°. Door den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden werd aan de beslissing der Regering de vraag onderworpen, in hoe ver de wet tot regeling van de afschaffing der slavernij in Nederlandsch Oost-Indie en de bepalingen betreffende hare uitvoering (*Indisch Staatsblad* 1859, n°. 46 en 47) toepasselijk waren op de in de gouvernementslanden van Celebes aanwezige, niet geregistreerde inlandsche of zoogenaamde poesakaslaven.

Ofschoon in deze landen het regt van zelfbestuur in sommige opzigten beperkt is, en meer bepaald met betrekking tot den regtstoestand, was het toch naar de meening van den directeur der middelen en domeinen buiten allen twijfel, dat aan de inheemsche bevolking aldaar verzekerd is het genot van politieke en huishoudelijke regten. Op grond van art. 27, 2de lid, van het regeringsreglement, houdende bepaling, dat de algemeene verordeningen op die gedeelten van Nederlandsch Indie, alwaar het regt van zelfbestuur aan de inlandsche vorsten en volken is gelaten, slechts in zoo ver toepasselijk zijn als met dat regt bestaanbaar is, was voornoemde directeur dan ook van oordeel, dat het voorschrift van art. 115: » Uiterlijk op 1 Januarij 1860 is de slavernij in geheel Nederlandsch Indie afgeschaft", op de gouvernementslanden van Celebes niet vermogt te worden toegepast. De procureur-generaal bij het Hooggeregtshof was daarentegen van meening, dat het aangehaalde voorschrift van art. 115 zeer pertinent en kategorisch is; dat te vergeefs zou worden getracht aan die duidelijke bewoordingen een beperkenden zin te geven, en men zich ook te vergeefs zou beroepen op het 2de lid van art. 27 regeringsreglement, als hebbende deze bepaling geen ander doel dan te voorkomen, dat door de wetgeving inbreuk gemaakt worde op met de tot Nederlandsch Indie (in ruimen zin genomen) behoorende volken en vorsten gesloten contracten, of andere langs diplomatieken weg toegekende regten. De Indische Regering achtte zoodanige beperkende uitlegging van art. 27, 2de lid, niet aannemelijk, maar vereenigde zich met de zienswijze van den directeur der middelen en domeinen, en gaf mitsdien aan den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden te kennen, dat de slaven-ordonnantien (*Indisch Staatsblad* 1859, n°. 46 en 47) te regt door hem waren geacht niet van toepassing te zijn op de zoogenaamde poesakaslaven in de gouvernementslanden van Celebes, met aanschrijving om voor zooveel noodig in dien zin de striktste bevelen te doen afgaan.

§ 2. *Gouverneur-Generaal en Raad van Nederlandsch Indie.*

Na in den loop van 1859 de oostelijke helft van Java en Madura te hebben bezocht, deed de Gouverneur-Generaal dit jaar eene inspectiereis over westelijk Java. Na opdragt van het dagelijksch beleid der zaken aan den vice-president van den Raad van Nederlandsch Indie mr. A. Prins (*Indisch Staatsblad* 1860, n°. 59), werd die reis den 2den Julij aanvaard. De Gouverneur-Generaal bezocht achtereenvolgens de residentien Bantam, Preanger regentschappen, Cheribon, Tagal, Banjoemas, Bagelen, Pekalongan, zoomede de adsistent-residentie Krawang. Hij was op den 27sten Augustus te Buitenzorg terug en aanvaardde den 1sten September daaraanvolgende weder het dagelijksch beleid der zaken.

Een persoonlijk onderzoek omtrent den algemeenen toestand dezer gewesten en de bespreking van belangrijke aangelegenheden, waarbij, wat de Preanger regentschappen betreft, nog kan worden gevoegd eene inspectie van de kina-aanplantingen, strekte in het algemeen aan deze reis ten doel.

Een verhaal dier reis, welke den Gouverneur-Generaal over het geheel veel stof tot tevredenheid gaf, wordt aangetroffen in de *Javasche courant* van 1860, nos. 53—57, 59, 60, 62, 64—66, 69 en 70.

De opheffing der perkhoorigheid op Banda, de toestand van Ceram, de troonsopvolging te Ternate, de koffij-, rijst- en cacaocultuur in Menado enz., maakten een persoonlijk bezoek der Molukken van den Gouverneur-Generaal wenschelijk, ten einde de zaken met de betrokken hoofden van bestuur te bespreken.

In de maand December begaf de Gouverneur-Generaal zich, na verkregen magtiging des Konings, tot dat einde naar die gewesten. Nadat op gelijke wijze als hiervóór is vermeld, in het dagelijksch beleid der zaken was voorzien (*Indisch Staatsblad* n°. 10), vertrok hij den 6den der gemelde maand met den gouvernements-stoomer *Java* naar Banda, om van daar verder de reis te vervolgen. Bij deze in Januarij 1861 volbragte inspectie, welke naar het oordeel van den Gouverneur-Generaal niet zonder heilzamen

invloed zoude blijven op den gang der zaken aldaar, werd de landvoogd, onder anderen, ook vergezeld door den algemeenen secretaris van het Gouvernement. (1)

De in het vorig jaar benoemde vice-president van den Raad van Nederlandsch Indie de heer A. H. W. baron DE KOCK verzocht nog in de maand November van dat jaar, ter zake van ziekte, een eervol ontslag uit 's lands dienst, in te gaan met 1 Julij 1860. Met toepassing van het in het vorig Verslag, bladz. 3, vermelde Koninklijk besluit van 5 Februarij 1858, werd dat ontslag bij een besluit van den Gouverneur-Generaal van 15 November 1859, onder de nadere goedkeuring des Konings, op de meest eervolle wijze verleend, onder dankbetuiging voor de bewezen langdurige en trouwe diensten, welke beschikking werd goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 21 Januarij 1860, n°. 47. Bij Koninklijke besluiten van dezelfde dagteekening werden daarop benoemd: tot vice-president het raadslid mr. A. PRINS en in diens plaats tot lid in den raad jhr. mr. H. C. VAN DER WYCK, resident van Soerabaija, beiden met ingang van den 1sten Julij 1860.

Bij het einde van het jaar was dus de Raad zamengesteld als volgt: mr. A. PRINS, vice-president, jhr. J. F. HORA SICCAMA, W. J. VAN DE GRAAFF, mr. L. W. C. KEUCHENIUS en jhr. mr. H. C. VAN DER WYCK, leden.

Naar aanleiding van een voorstel van den Raad, om, in het belang van eene geregelde en spoedige afdoening van zaken, voortaan, in stede van twee malen, slechts eenmaal 's weeks te vergaderen, werd in den loop van 1860 door den Koning magtiging verleend tot wijziging van de ter zake bestaande bepalingen, in zooverre dat aan dat collegie slechts worde voorgeschreven, ten minste eenmaal 's weeks te vergaderen.

De toenemende omvang der werkzaamheden ter algemeene secretarie maakte eene volledige inwilliging der vroeger slechts ten deele bewilligde voorstellen nopens eene uitbreiding van het personeel noodzakelijk. Met wijziging van *Indisch Staatsblad* 1858, n°. 83, werd mitsdien, op 's Konings magtiging, bij besluit van 12 November 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 103) eene nieuwe formatie van het personeel vastgesteld, en het bedrag der voor dat bureau toegestane fondsen van f 244 880 gebragt op f 292 728 's jaars.

II. BETREFFENDE DE BETREKKINGEN MET HET BUITENLAND.

§ 1. *Tractaat met het bestuur der Lieo-kioe-eilanden.*

In den loop van het jaar werd aan den consul-generaal der Nederlanden in Japan opgedragen, om aan de regering der Lioe-kioe-eilanden te doen weten, dat bij de Nederlandsche Regering geene bedenkingen bestaan tegen de met haar op 6 Julij 1859 gesloten overeenkomst, zoodat die als geratificeerd kon worden beschouwd. Zoo als reeds in het vorig Verslag is gezegd, werd eene bekrachtiging, waarbij van 's Konings tusschenkomst sprake was, oneigenaardig geoordeeld, dewijl genoegzaam bleek dat de regering van Lioe-kioe niet onafhankelijk, maar aan den Japanschen landsheer van Satsuma onderhoorig is.

§ 2. *Tractaat met Siam.*

In het laatst van 1857 gaven de toenmaals door de factorij der Nederlandsche Handelmaatschappij te Batavia en Siam aangeknoopte nieuwe betrekkingen aanleiding tot een overleg met den Gouverneur-Generaal nopens de vraag, of en in hoe ver de bevordering der handelsbelangen van Nederlandsch Indie het oirbaar mogten doen achten, dat Nederland pogingen aanwendde om, door middel van een handelstractaat, regtstreeksche relatien aan te gaan met de regering van Siam. Dit overleg had ten gevolge, dat in het belang van de bescherming en uitbreiding van onzen handel, de sluiting van een tractaat, ook in navolging van Engeland en andere Staten, wenschelijk voorkwam. In den loop van 1860 werd alzoo, na verkregen magtiging des Konings, tot het voeren der voorgenomen onderhandelingen met eene zending naar Siam belast de Nederlandsche commissaris in Japan, mr. J. H. DONKER CURTIUS, door wien op den 17den December, met de beide vorsten van Siam een tractaat van vriendschap, koophandel en zeevaart

(1) Een verhaal van deze reis, door den adsistent-resident VAN DER CRAB, die den Gouverneur-Generaal verzelde, is in 1862 te Batavia in het licht gegeven. Zie overigens voor de aftreding van den Gouverneur-Generaal CHS. F. PAHUD en voor zijne vervanging door mr. L. A. J. W. baron SLOET VAN DE BEELE, de n°. 78 en 103 van het *Indisch Staatsblad* van 1861.

werd gesloten, dat vervolgens in den aanvang van 1861 aan het opperbestuur ter bekrachtiging is aangeboden (1).

III. BETREFFENDE DE VERSCHILLENDE GEWESTEN.

Zonder vooruit te loopen op hetgeen in andere gedeelten van dit Verslag omtrent elken tak van beheer in het bijzonder zal worden medegedeeld, worden hier ten aanzien van de verschillende gewesten slechts enkele feiten medegedeeld, welke minder gevoegelijk elders eene plaats zouden vinden.

Java en Madura.

De berigten der hoofden van gewestelijk bestuur omtrent den algemeenen toestand luidden ook dit jaar, met eenige weinige hieronder te vermelden uitzonderingen, zeer gunstig. Ter zake van de zamenzwering onder de vreemde Europesche militairen (waarover nader in hoofdstuk D, afdeeling I, § 2) werd niet de minste onrust onder de inlandsche bevolking bespeurd; integendeel heerschte alom een goede geest onder haar, even als onder de Europesche bevolking.

Bantam. Ten gevolge van den hoogen waterstand der rivier Tji-oedjoeng had in het laatst van het jaar in twee districten eene overstrooming plaats, waardoor eene uitgestrektheid van 1700 bouws, bereids met rijst beplante sawa's verwoest, en een aantal woningen en padieschuren der dessabewoners weggedreven zijn, en 2250 huisgezinnen van dak en voedsel werden beroofd. Een voorschot van de zijde des bestuurs tot inkoop van padie stelde de bevolking echter in staat om in het eerste levensonderhoud te voorzien en hare velden op nieuw te beplanten.

Wegens zijne langdurige en gewigtige diensten, werd de regent van Serang (Noorderregentschap) van toemenggoeng verheven tot adhipati.

Batavia. In navolging van hetgeen in 1857, blijkens *Indisch Staatsblad* 1860, n°. 75, ten aanzien van het havendepartement te Soerabaija heeft plaats gehad, werd bij besluit van 24 April 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 35) ook eene reorganisatie vastgesteld van het havendepartement te Batavia, volgens hetwelk de bedieningen van haven- en onderhaven- en equipagemeester zijn ingetrokken en afgevoerd van den staat der sedentaire betrekkingen bij het zeewezen (*Indisch Staatsblad* n°. 16 van 1850), met bepaling dat de bediening van havenmeester te Batavia is een burgerlijk ambt, zonder eenig militair aanzien.

Preanger regentschappen. In 1857 bleek het dat een handelaar van Tjiandjoer, zekere hadji HAROEN, zonder daartoe de noodige kennis te bezitten, aldaar onderwijs gaf in eene leer, die, volgens de voorschriften van den Koran, als de hoogste godsdienstleer niet mag worden gekend zoolang men in het geloof de noodige kennis nog niet heeft verkregen, en welke leer de personen, die daarin worden onderwezen, in een verwarden en aan zinneloosheid grenzenden toestand brengt. Ofschoon genoemde hadji aan de ernstige vermaningen, die hem deswege door den regent en den hoofdpanghoeloe werden gedaan, aanvankelijk scheen gehoor te geven, heeft hij evenwel in 1859 zijn onderwijs weder voortgezet, en wel met dat gevolg, dat eenige zijner leerlingen geruimen tijd krankzinnig zijn geweest, terwijl zelfs een hunner ten gevolge daarvan is overleden. Herhaalde vermaningen en zelfs de straf van drie maanden dwangarbeid aan de openbare werken mogten niet baten. Toen HAROEN met het verboden onderwijs bleef voortgaan, achtten de regent en de hoofdpanghoeloe, in overeenstemming met den resident, zijne verwijdering in het belang der openbare rust en orde hoogst noodzakelijk. Met inachtneming van art. 47 van het regeringsreglement werd hieraan in dit jaar gevolg gegeven en hem de hoofdplaats der residentie Timor tot verblijfplaats aangewezen.

Tagal. Op de algemeen gunstige uitkomsten van den landbouw in dit gewest maakte, voor zooveel het rijstgewas betrof, alleen het regentschap Pamalang eene uitzondering.

---

(1) In 't laatst van 1861 is het tractaat bekrachtigd, terwijl in den aanvang van 1862 door een daartoe van Batavia afgevaardigd gezantschap te Bangkok nog eene nadere onderhandeling heeft plaats gegrepen, ten aanzien van de strekking van sommige artikelen. Bij die gelegenheid zijn ook de acten van ratificatie des verdrags uitgewisseld.

Tijdige aansporing der bevolking tot de aanplanting van tweede gewassen, zoo ook de gunstige koffij-oogst, hadden ten gevolge, dat eene dadelijke tusschenkomst van de zijde des bestuurs niet noodig was. Ook het aanwezen van twee suikerfabrieken gaf aanleiding dat velen, wier rijstvelden niet geslaagd waren, gelegenheid erlangden om in hun levensonderhoud te voorzien.

Pekalongan. In deze residentie was de rijstoogst zeer ongunstig. Gebrek aan voedingsmiddelen werd echter door maatregelen van het bestuur, waaronder ook de invoer van eene belangrijke hoeveelheid rijstzaad, voorgekomen. Zekere DJO SEPOETRO, die zich door zijne zonderlinge levenswijze en zijn verblijf op eene oude begraafplaats eenig aanzien had weten te verwerven, trachtte in den loop van dit jaar van de ligtgeloovigheid der bevolking partij te trekken door het verspreiden van een gerucht, dat een booze geest den Gouverneur-Generaal op zijne reis naar dit gewest zou vergezellen, en ziekte en andere rampen zou veroorzaken, wanneer geen voorbehoedmiddelen daartegen bij hem werder ingekocht. Hoezeer dit gerucht aanvankelijk eenige ongerustheid te weeg bragt, was deze evenwel door doeltreffende maatregelen des bestuurs spoedig verdwenen.

Samarang (1). In de eerste helft des jaars bestond in de afdeelingen Demak en Grobogan ten gevolge van misgewas vrees voor gebrek aan voedingsmiddelen. Ten einde de bevolking in de daardoor veroorzaakte duurte der levensmiddelen te gemoet te komen, werd haar de gelegenheid verschaft om tegen een behoorlijk loon het in de bosschen verspreid liggende doode hout naar daartoe aangelegde stapelplaatsen te slepen en te verzamelen. Buitengewone maatregelen van de zijde des bestuurs bleken overigens niet noodig te zijn.

Laatstgenoemde afdeeling, het onderregentschap Grobogan, werd bij *Indisch Staatsblad* van dit jaar n°. 85 wegens deszelfs uitgestrektheid en talrijke bevolking, en ook ter handhaving eener betere politie, verheven tot een regentschap; het inlandsch bestuur onderging dien ten gevolge eene uitbreiding van personeel.

Ten aanzien van het havendepartement ter hoofdplaats Samarang werd bij besluit van 16 Julij 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 67) eene gelijke beschikking genomen, als hiervóór onder Batavia is vermeld.

Soerabaija. De naam van het in 1859 bij het regentschap Modjokerto gevoegde district Kaboh werd dit jaar (*Indisch Staatsblad* n°. 57) veranderd in Modjo-kasri, en zulks in verband met eene aloude volksoverlevering, ten gevolge waarvan al de overige districten, benevens een aantal voorname dessa's in gemeld regentschap, benamingen voeren met het woord Modjo, als eene herinnering aan het voormalig Rijk van Modjopahit. De Javaan van genoemd regentschap houdt den bedoelden naam steeds in groote vereering, en beschouwt dien als heil aanbrengende voor de plaats zijner inwoning.

Toenemende welvaart heerscht in de residentie, ten gevolge van de verdiensten, verkregen door den landbouw, de suikercultuur, den vrijwilligen aanplant van tabak en andere producten voor de Europesche markt, en de gelegenheid om bij de verschillende gouvernements-instellingen en werken tegen billijk loon arbeid te vinden.

Banjoemas. (2) De regent van Poerwokerto werd wegens verregaand onzedelijk en misdadig gedrag uit 's lands dienst ontslagen. Ofschoon eene zijner vele verkeerde handelingen, namelijk eene lastgeving tot moord op zekeren mandoer, als voldoende bewezen was aan te merken, werd evenwel eene geregtelijke vervolging onraadzaam geacht, en de voorkeur gegeven aan zijne verwijdering buiten Java. In het belang der openbare rust en orde werd hem mitsdien, met inachtneming van art. 47 van het regeringsreglement, de hoofdplaats Padang (Sumatra's Westkust) tot verblijfplaats aangewezen. Ook twee districtshoofden der genoemde afdeeling werden ter zake van knevelarij en misbruik van gezag uit hunne betrekkingen ontslagen.

Bagelen. De regent van Koetoardjo gaf, door zijne ondoordachte handelingen, voort-

---

(1) Zie voor het voorgevallene ter hoofdplaats in den avond van den 17den Augustus 1860 de mededeelingen in hoofdstuk D, afdeeling I, § 2.

(2) De overstroomingen, waardoor dit gewest benevens de residentien Bagelen, Kadoe en Soerakarta in Februarij 1861 geteisterd werden, zijn genoegzaam bekend, om te dezer zake niet vooruit te loopen op het volgende Verslag.

durend blijken van ongeschiktheid. Daar herhaalde teregtwijzingen niet mogten baten, werd hij, ook overeenkomstig het verlangen der mindere hoofden, wier vertrouwen en achting hij verbeurd had, eervol uit 's lands dienst ontslagen, onder toekenning van onderstand.

Op het gedrag der gegageerde Afrikaansche soldaten, die blijkens het Verslag over 1859 in eene afzonderlijkee kampong ter hoofdplaats Poerworedjo vereenigd wonen, viel niets aan te merken. Arbeidzaam en eerlijk van aard zijnde, werd van hunne diensten gaarne door Europesche industrielen gebruik gemaakt als mandoers.

Soerakarta. In de maand Augustus herhaalde zich onder de keparak's, zijnde een corps welks leden den soesoehoenan bij plegtstatige gelegenheden omringen en met de zorg voor de rijkssieraden belast zijn, eene beweging, die zich reeds in den aanvang des jaars had vertoond. Zonder staatkundige beteekenis, had zij alleen ten doel herstel der persoonlijke grief van zonder loon als zoodanig te dienen. Het toeleggen eener bezoldiging, waarmede het grootste gedeelte genoegen nam, terwijl de overigen hunne betrekking nederlegden, maakte aan deze beweging een einde.

Over het algemeen was de geldelijke toestand der landeigenaren, door de voordeelen welke de verhuring hunner landen aan Europeanen opleverden, veel verbeterd, blijkbaar uit hunne toenemende, doch geen aanstoot gevende weelde.

Madioen. De regent van Ngawie werd, wegens zijne langdurige diensten, van toemenggoeng verheven tot adhipati. De waarnemend regent van Soemoroto werd wegens pligtverzuim in eene zaak van vergiftiging van zijne betrekking ontheven, onder toekenning van onderstand.

Kedirie. Welvaart nam aanmerkelijk toe, blijkbaar niet alleen door de vermeerdering van bevolking, maar ook in de uitgestrekte streken van vroeger onbenutte, doch thans bebouwde velden.

Als medewerkende oorzaken van dezen gunstigen toestand wordt onder andere vermeld de intrekking en vermindering van opiumkitten.

Onafhankelijk noordelijk gedeelte van Sumatra.

In de goede verstandhouding met de onafhankelijke Staten en landschappen van Sumatra kwam dit jaar geene verandering. Eene onmiddellijke aanraking met Atjeh en Troemon werd echter zooveel mogelijk vermeden. Ook ten aanzien van de landschappen, welke de Padangsche bovenlanden en de afdeeling Rau ten oosten begrenzen, en waar vrij algemeen de wensch bestaat om in naauwe betrekking te komen met het Nederlandsche Gouvernement, werd steeds eene strikte onzijdigheid in acht genomen. (1)

Gouvernement van Sumatra's Westkust.

Over het algemeen werd, waar onze invloed werkzaam is, tevredenheid en welvaart onder de bevolking bespeurd. Goede oogsten, toenemende handel, het niet ontstaan van volksziekten en behoorlijke bescherming en verzekering van personen en goederen, worden als de voornaamste oorzaken daarvan opgegeven.

Zekere Si Peter, een anachoda (inlandsch stuurman) van Benkoelesche afkomst, die als een gevaarlijk persoon bekend stond, werd ter zake zijner verkeerde en misleidende raadgevingen aan onder den Sultan van Atjeh sorterende hoofden, en waardoor hij tot ernstige verwikkelingen tusschen het Gouvernement en de inlandsche Staatjes, noordelijk van Singkel gelegen, aanleiding had kunnen geven, dit jaar, met inachtneming van art. 47 van het regeringsreglement, in het belang der openbare rust en orde van het eiland Sumatra verwijderd, en hem de hoofdplaats Poerwakarta (Krawang) tot verblijfplaats aangewezen.

In eene tot dusver ontbrekende regeling der zamenstelling van het Chineesch bestuur ter hoofdplaats Padang, werd voorzien bij besluit van 7 December 1860 (*Indisch Staatsblad* nº. 112).

---

(3) Zie echter bij « Indragiri" hieronder het medegedeelde nopens Kampar.

In de afdeeling XIII en IX Kotta's werd een onderdeel van het district Alahanpandjang vereenigd met het district Soengei-pagoe (*Indisch Staatsblad* 1860, n°. 60).

Benkoelen.

De betere behartiging van den landbouw en de toeneming van den handel, in verband met den aanleg van nieuwe wegen en het duurzaam bezetten der onafhankelijke grensdistricten (zie hoofdstuk A van dit Verslag), waren van gunstigen invloed op de aanvankelijke ontwikkeling der algemeene welvaart.

Eenige verwikkelingen in de afdeelingen Laïs en Kroë werden door het bestuur zonder stoornis beëindigd; het meerendeel der hoofdaanleggers werd gevat.

Lampongsche districten.

Ook in dit gewest kregen landbouw en handel nieuwe uitbreiding, en werden, zelfs in nog weinig bekende streken, nieuwe wegen aangelegd. Volgens de ontvangen berigten ging dan ook de welvaart in het algemeen merkbaar vooruit.

De ongezondheid van de hoofdplaats Telok-betong verminderde aanmerkelijk ten gevolge van de demping der omliggende modderpoelen.

Palembang.

Handel en nijverheid worden gezegd in eenige der afdeelingen, maar inzonderheid ter hoofdplaats, te zijn toegenomen. Alleen in afdeeling Rawa's ging de anders zoo bloeijende handel dit jaar gedrukt, daar de vervallen verklaarde Sultan van Djambi, die zich nog steeds in de verre bovenlanden ophield, zijn invloed bezigde tot tegengang van het vervoeren van vee, ivoor, was, stofgoud en andere handelsartikelen, uit het Djambische naar de Rawa's.

Over het algemeen werd de rust in dit gewest dit jaar meer en meer bevestigd. Wel vertoonden zich in Moesi-ilier en Moesi-oeloe weder een enkele maal kwaadwilligen, doch met medewerking der hoofden werden zij spoedig gevat of verdreven. In de Lematang-oeloe, waar de meesten der kwaadwilligen zich van lieverlede onderwierpen, was, na eenige militaire togten, de stand van zaken zoodanig verbeterd, dat tot de intrekking van een drietal militaire posten kon worden overgegaan. Alleen in de divisie Kikim heerschten nog niet de gewenschte rust en veiligheid. Verscheiden militaire togten hadden dien ten gevolge plaats. Een groot gedeelte der nog voortvlugtige bevolking kwam echter in onderwerping en erlangde vergunning om zich weder in hare doesons te vestigen. Het aan den hier bescheiden Europeschen ambtenaar toegevoegde inlandsch personeel onderging dit jaar eenige uitbreiding.

In de nieuwelings bezette grensdistricten Ampat-lawang en Redjang gaven zoowel de hoofden als bevolking de onmiskenbaarste blijken van gehechtheid aan het bestuur en betoonden zij zich in alle opzigten tevreden. De verjaging van een der hoofden, door een viertal spoedig uitgeleverde kwaadwilligen, gaf aanleiding tot eene militaire vertooning, die voornamelijk ten doel had om de magt en den invloed der hoofden op het volk te versterken, waarin men gelukkig slaagde.

Met het Rijk van Djambi hadden geenerlei verwikkelingen plaats. De Sultan betoonde zich gewillig in het nakomen zijner verpligtingen, en de bevolking, voor zoover zij in 1858 bij de inneming der hoofdplaats de wijk naar de bovenlanden had genomen, keerde langzamerhand terug.

Banka.

In het district Soengislan heerschte onder de mijnwerkers gedurende eenige maanden de berri-berri-ziekte, die een vrij groot aantal slagtoffers eischte. In de andere districten, en vooral ter hoofdplaats Muntok, deden zich vele gevallen van koorts voor, die evenwel niet van ernstigen aard waren.

De rijstoogst was op de meeste plaatsen voordeelig. Het inzamelen van boschproducten, het vervaardigen van matten en andere kleine voorwerpen, het verrigten van handenarbeid op de districtshoofdplaatsen en het verkoopen van levensmiddelen, gaven der bevolking overigens genoegzame gelegenheid om in haar onderhoud te voorzien. Zij betoonde dan ook, even als de Chinesche mijnwerkers, niet de minste ontevredenheid.

Billiton.

Ofschoon de rijstoogst ten gevolge van overstroomingen mislukte, leverde daarentegen de mijnbouw gunstige uitkomsten op, doordien men ten gevolge van aanhoudende regens overvloed van water had.

De handel nam over het algemeen toe, en jegens het bestuur heerschte, ook onder de Chinezen, een goede geest. De ledigloopers, die voor het mijnwerk onbruikbaar of wegens wangedrag uit de mijnen verwijderd waren, werden, voor rekening der concessie, naar Singapoer gezonden.

Riouw en onderhoorigheden.

Lingga. Op 's Gouvernements onmiddellijk grondgebied te Tandjong-pinang heerschten voortdurend rust en tevredenheid. Ook de stemming der onder regtstreeksch Nederlandsch gezag staande Chinesche bevolking op de eilanden in den Linggaschen en Riouw-archipel was zeer bevredigend. Oneenigheden tusschen de Chinesche gambier- en peperplanters werden meestentijds door het bestuur tot wederzijdsch genoegen beslecht. Van het bestaan van geheime genootschappen (hoei's) onder de Chinezen werd niets vernomen, evenmin als van de vroeger steeds bestaande ijverzucht tusschen de Cantonner- en Emoijer-Chinezen (1). De cultuur van gambier en peper onderging, in verband met de hooge prijzen die daarvoor bedongen werden, eene niet onbelangrijke uitbreiding.

In het Linggasche heerschte almede voortdurende rust. Van zeerooverijen werd bijna niets vernomen. Het mogt het bestuur gelukken, verscheidene beruchte zeeroovers in handen te krijgen, waarbij de meest gewenschte bijstand werd ondervonden van de politie te Singapoer.

De Sultan trachtte ook door persoonlijke bemoeijingen bij de bevolking van Sekana en Penoeboe den lust tot landbouw aan te wakkeren en haar daardoor aan een minder zwervend leven te gewennen.

De verstandhouding tusschen de rijksgrooten en aanzienlijken liet nog te wenschen over.

Bij gemis van mannelijke afstammelingen van den regerenden Sultan en de onwaarschijnlijkheid dat die nog zouden geboren worden, werd door vorsten en rijksgrooten eene keuze gedaan ter voorziening in de waarneming van het bestuur bij plotselinge ontstentenis van den Sultan. De keuze viel op des Sultans jongeren broeder Daoud, die zich te Lingga bereids den titel van troonsopvolger liet geven en grootendeels de zaken bestuurde. Even als de tegenwoordige Sultan, was hij echter van moederszijde niet van hooge geboorte, en naar het gevoelen van den resident, uit dien hoofde, als opvolger in eene regerende dynastie bij den inlander niet gewild. Eene herstelling van het aloude vorstengeslacht, door de benoeming van tongkoe Abdoel Rachman, den zevenjarigen zoon van het eenig kind (2) uit het echte bed van den ontslagen Sultan, zou, meende hij, aan het meerendeel der bevolking welgevallig zijn geweest. Daar het evenwel voor het tegenwoordige onraadzaam werd geacht op de gedane keuze terug te komen, werd door den Gouverneur-Generaal bepaald, dat voor alsnog niet tot eene regeling der troonsopvolging zou worden overgegaan.

Daarentegen was de voor het onderkoningschap van Riouw gedane keuze dadelijk goedgekeurd. De als toekomstige opvolger gekozen radja Hadjie Mohamad, een zoon van den in 1858 overleden onderkoning radja Hadjie Abdoellah, had reeds eenigen tijd bij afwezigheid van den tegenwoordigen onderkoning, zijn neef, met goed gevolg dat ambt waargenomen en deed zich ook in andere opzigten van eene gunstige zijde kennen.

De in 1857 ontslagen Sultan, ten wiens voordeele zich geenerlei beweging voordeed, hield zich eerst te Pahang en laatstelijk te Trengganoe (Malakka) op. Aan zijne pogingen tot toenadering gaf het Gouvernement geen gehoor.

Onder de bevolking van het landschap Reteh begon zich meerdere welvaart te openbaren, als het gevolg eener betere ontwikkeling der talrijke bronnen van bestaan, die onder haar bereik liggen.

Indragiri. De rust werd niet gestoord. Door mislukking van den rijstoogst ontstond

---

(1) Zie bijv. het Verslag over 1858, bladz. 10.

(1) De tegenwoordige onderkoning van Riouw, radja Mohamad Joesoef.

groote schaarschte aan dat voedingsmiddel, doch invoer van elders verhoedde eigenlijk gezegd gebrek.

Siak. De pogingen van het bestuur om de tweedragt tusschen den Sultan en zijnen broeder den onderkoning te doen ophouden, bleken geheel vruchteloos te zijn; een opzettelijk onderzoek leidde zelfs tot de bevinding, dat de houding van dezen laatste tegenover den Sultan niet alleen geheel vijandig was, maar ook dat zijne gedragingen geheel in strijd waren met zijne verpligtingen jegens het Gouvernement. Hij werd dan ook beschouwd als de voornaamste bewerker van gedurige en ergerlijke voorvallen tusschen de vorsten onderling. Overeenkomstig de daartoe verleende magtiging, vaardigde daarom de resident, onder nadere en sedert verleende goedkeuring van den Gouverneur-Generaal, den 17den Februarij een manifest uit, waarbij de onderkoning, die bereids afstand had gedaan van de rijks-ornamenten, uit zijne waardigheid ontzet en zijne verwijdering aangekondigd werd naar eene nader te bepalen verblijfplaats. Met behulp van eenige zijner vertrouwelingen wist hij echter te ontvlugten, doch niet dan met achterlating van al zijne wapenen en het grootste gedeelte zijner goederen. In overeenstemming met den wensch des Sultans en der rijksgrooten, werd nu de waardigheid van rijksbestuurder, onder den titel van tongkoe panglima besar, opgedragen aan een jongeren broeder des Sultans, tongkoe Sjarief Kesoema. Volgens getuigenis van den resident werkte deze vervanging, ook voor de mindere bevolking, jegens welke de ontslagen onderkoning zich mede aan afkeurenswaardige handelingen schuldig maakte, allezins gunstig. De rust in Siak, die in den laatsten tijd door de voormelde oneenigheden telkens dreigde gestoord te worden, bleef dan ook allerwege bewaard. Alleen in het landschap III Loera's ontstond, ten gevolge van het door den Sultan verleende ontslag aan een zaakgelastigde aldaar, in de maand September eene tijdelijke beweging; eene schriftelijke tusschenkomst des bestuurs was echter voldoende om de reeds zamengeschoolde bevolking uiteen te doen gaan.

In verband met eene in Indie wenschelijk geachte nieuwe regeling der betrekkingen met het Rijk van Kampar, het eenige Staatje ter oostkust van Sumatra dat de Nederlandsche souvereiniteit nog niet erkend had, begaf zich eene commissie van inlandsche hoofden op last van het bestuur derwaarts, om de gesteldheid van het land en de gezindheid der bevolking te leeren kennen. De commissie werd zoo door hoofden als bevolking nagenoeg overal goed ontvangen; vrij algemeen gaf men den wensch te kennen om een deel uit te maken van 's Gouvernements bezitttingen en om te worden bestuurd geheel op dezelfde wijze als de Padangsche bovenlanden. De omstandigheid evenwel, dat de vorst van Kampar zelf niet genegen scheen nadere betrekkingen met het Gouvernement aan te knoopen, en dat ook de bevolking, blijkens de behandeling die de commissie in de Vde Kotta's ondervond, niet onverdeeld ten onzen gunste was gestemd, deed de Regering voorloopig van de voorgenomen nieuwe regeling afzien (1).

Uit hoofde van den toegenomen omvang der bemoeijenissen van den resident van Riouw werd hem, met intrekking van het ambt van algemeenen ontvanger te Riouw, onder nadere en sedert verleende goedkeuring des Konings, een secretaris toegevoegd, aan wien, afgescheiden van zijnen eigenlijken werkkring in de administratie van 's lands kas, tevens werden opgedragen de functien van vendumeester aldaar (*Indisch Staatsblad* 1860, n°. 11 en 66).

Noordelijk gedeelte van Borneo.

Met den Sultan van Broenai kwam men dit jaar niet in onmiddellijke aanraking. Eene van wege den resident der Wester-afdeeling van Borneo aan hem gerigte uitnoodiging om te doen te keer gaan het koppensnellen door Broenaische Daijakkers op onder ons gezag staande Daijakkers, liet hij onbeantwoord. De aanrakingen met het bestuur van Serawak daarentegen waren meer dan gewoonlijk. Daartoe gaf aanleiding het opvatten van zekeren Daijakker Parannган, die zich uitgaf voor den Sultan van Broenai, en zoo-

(1) Naar aanleiding van eene sedert gebleken meerdere geneigdheid tot toenadering van de Kamparsche zijde, is in 't laatst van 1861 de resident van Riouw gemagtigd om, zoo zich daartoe eene geschikte gelegenheid voordoet, met den Vorst van Kampar in onderhandeling te treden, en onder nadere goedkeuring een contract te sluiten, zoodanig dat daaruit voor het Gouvernement geenerlei verpligting voortvloeije tot inmenging met de inwendige aangelegenheden van dat Rijk of tot uitbreiding van 's Gouvernements regtstreeksch gezag.

wel in het Serawaksche als op ons grondgebied, vele ongeregeldheden had gepleegd. Die Daijakker, over wien hieronder nader wordt gehandeld, was een weggeloopen slaaf, te huis behoorende te Serawak. Hij werd aan den radja van Serawak uitgeleverd, te gelijk met zekeren van Singapoer overgekomen hadji DATOE ABDOEL GAFOER, van wien verondersteld werd, dat hij niet vreemd was aan de handelingen van bovenbedoelden PARANNGAN.

Wester-afdeeling van Borneo.

Over het algemeen heerschte in dit gewest, ook onder de Chinesche bevolking, een goede geest, en waren handel en scheepvaart toenemende. Omtrent het bestaan van eedgenootschappen (hoei's) onder de Chinezen, de strekking hebbende om oproer of verraad te plegen, werd dit jaar niets vernomen. De welvaart onder hen was, ten gevolge van de duurte der levensmiddelen vooral in de Chinesche districten, in tegenstelling met het vorig jaar, weinig toegenomen: de inlandsche bevolking kent echter weinig behoeften en leefde tevreden.

Omtrent de vier onderdeelen van dit gewest zij nog het volgende vermeld.

Pontianak. Rustverstoring vond negens plaats, ofschoon daarvoor in Tajan (afdeeling Landak en Tajan) vrees had bestaan, door de willekeurige handelingen van den pangeran ratoe, die gedurende de afwezigheid naar Mekka van zijnen broeder den panembahan, over dat Rijkje het bewind voerde. De spoedige maatregelen van het Europeesch bestuur maakten aan zijne euveldaden spoedig een einde.

In de afdeeling Mampawa overleed de waarnemende panembahan van dat Rijkje, SOETA SOERIA NEGARA, die sedert 1858 (zie het Verslag over dat jaar, bladz. 12) namens zijnen neef, den eigenlijken vorst, voor goed met de waarneming des bestuurs belast was.

In overeenstemming met de rijksgrooten werd het bestuur, onder nadere en sedert verleende goedkeuring van den Gouverneur-Generaal, opgedragen aan pangeran DAENG, oudsten wettigen zoon van den voorlaatsten panembahan, en werd, voor het geval dat pangeran DAENG bij overlijden geen wettigen zoon mogt nalaten, tot zijnen opvolger aangewezen pangeran KESOEMA AGOENG, oudste wettige zoon van den laatstoverleden panembahan (1).

In de zuidelijke afdeeling werden door den panembahan van Soekadana pogingen in het werk gesteld om eenige Chinezen in zijn land te lokken, ten einde door hunne werkzaamheden in den landbouw zijnen onderdanen een goed voorbeeld te geven.

Sintang. In den aanvang des jaars heerschte eene groote spanning, ten gevolge der verschijning te Sanggouw van den zich noemenden Sultan van Broenai, van wien hierboven melding is gemaakt. Op het berigt dat hij vergezeld was van ongeveer 500 Daijakkers en Maleijers, en dat hij openlijk als zijn doel verkondigde om de Nederlanders van de Kapoea's te verdrijven, terwijl hij eenige duizenden manschappen naar het Sintangsche had gezonden en de langs de Kapoeas gevestigde vorsten naar Sanggouw opriep, vertrok de waarnemende resident der Wester-afdeeling van Borneo den 2den Februarij met een zestal roeivaartuigen, vergezeld van twee officieren, een detachement van 50 manschappen, den pangeran bandahara van Pontianak en den pangeran PADOEKA, troonsopvolger van het Rijk Sanggouw, naar laatstgenoemde plaats, alwaar de noodige maatregelen werden genomen tot behoud van rust en orde. Door den panembahan en de rijksgrooten voor den resident gebragt, kwam de zoogenaamde Sultan van Broenai alras tot de bekentenis zijner euveldaden, waartoe ook behoorde het opleggen van belastingen en boeten en het met bedreiging afvorderen van geld en goederen van de bevolking. Hij werd daarop in hechtenis genomen, en over Pontianak naar Batavia gevoerd, terwijl in het laatst van het jaar zijne overlevering aan het bestuur van Serawak plaats had. De opvatting van dezen man, welke zonder eenig verzet plaats had, maakte spoedig een einde aan de spanning, die zijne verschijning alom veroorzaakt had.

Met den panembahan van Sanggouw werd op 15 Februarij 1860, onder nadere en sedert verleende goedkeuring van den Gouverneur-Generaal, een suppletoir contract gesloten, waarbij, in opvolging van het Indisch besluit van 3 Maart 1858, n°. 32 (zie het

---

(1) De door den nieuwen panembahan op 26 Januarij 1861 verleden acte van verband is bereids aan de Staten-Generaal medegedeeld en gedrukt onder n°. LXVI van de stukken der zitting 1861/62.

Verslag over dat jaar, bladz. 12) tot troonsopvolger werd aangewezen de pangeran Paboeka. (1) Tot dusver was aan dat besluit geen gevolg gegeven, in verband met het aanhangig zijn van een regtsgeding, waarin die pangeran betrokken was.

De twee nog altijd voortvlugtige pangerans, van wie meermalen melding is gemaakt, hadden zich nog niet onderworpen, doch uit het landschap Kajan, waar zij zich ophielden, werd het berigt ontvangen dat een hunner dit jaar zou zijn overleden. (2)

Op de Boven-Kapoeas ontstonden vele moeijelijkheden ten gevolge van verschillende sneltogten der Daijakkers, wier stemming over het algemeen te wenschen overliet. Een dier togten, welke in het groot zou worden ondernomen, werd door den adsistent-resident van Sintang nog in tijds voorkomen. (3) Ook de meeste hoofden der onafhankelijke Daijaksche stammen werden dit jaar door dien ambtenaar bezocht.

Montrado en Sambas.

In het Montrado'sche bestond in den loop van het jaar eenige vrees voor opschudding door een moordaanslag op den kapitein der Chinezen aldaar. Door doeltreffende maatregelen des bestuurs werd evenwel alle oploop van volk voorkomen.

Eene grensquaestie tusschen Sambas en Landak (afdeeling Pontianak) werd door eene van bestuurswege benoemde commissie tot genoegen van beide partijen, in afwachting eener meer naauwkeurige opname der grenzen, voorloopig beslecht.

Bij besluit van den Gouverneur-Generaal, dd. 28 September 1860 (*Indisch Staatsblad*, n°. 89) werd, voor zooveel noodig, alsnog bepaald, dat de landstreek, vroeger bewoond door de Chinezen van de sedert ontbonden kongsie Sam Tioe Kioe (Sambas), zal uitmaken twee districten, Pamangkat en Seminis, beheerd door twee Europesche ambtenaren, onmiddellijk ondergeschikt aan den adsistent-resident van Sambas; en werd op het bestuur dier districten, hetwelk tot dusver gevoerd werd door de militaire kommandanten aldaar, met inachtneming der locale omstandigheden, van toepassing verklaard het, in 1857 (*Indisch Staatsblad*, n°. 67) definitief vastgestelde provisioneel reglement voor het binnenlandsch bestuur in de nieuwelings onderworpen Chinesche districten der Wester-afdeeling van Borneo.

Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.

De staat van oorlog, waarin dit gewest sedert het vorige jaar verkeerde, bleef ook in 1860 voortduren. In de eerste helft des jaars hadden verschillende ontmoetingen met den vijand plaats, waarbij de moed en volharding onzer troepen op nieuw uitblonken, doch die tevens bewijzen gaven van de onversaagdheid des vijands, die zelfs meermalen aanvallend te werk ging. Bij een dezer togten, die van uit Martapoera naar Tjambaai (vergelijk de tot het volgende hoofdstuk behoorende bijlage lit. D), werd de eerste aanlegger van den opstand, radja Koening, gedood. Door eene expeditie naar Loetongtoehoor werd wraak genomen over het gebeurde met het stoomschip *Onrust*, doch het mogt niet gelukken den toemenggoeng Soerapatie in handen te krijgen.

De opstandelingen werden overigens nog steeds geleid door demang Lehman en pangeran Antasarie. Pangeran Hidaijat, de gevlugte doch (in Februarij) van zijne waardigheid vervallen verklaarde rijksbestuurder, durfde zich niet openlijk aan hen aansluiten, doch werd van medewerking steeds verdacht gehouden. Over het geheel scheen echter de bevolking in het Bandjermasinsche Rijk den opstand meer en meer te verlaten. Er kwamen zelfs eenige hoofden naar de hoofdplaats op, om trouw aan het Gouvernement te betoonen en hunne medewerking te beloven ten einde de voornaamste hoofden des opstands, met name Antasarie en Soerapatie, welke zich, even als de overigen, in onderscheidene gedeelten des Rijks een eigen aanhang hadden verworven, zooveel mogelijk afbreuk te doen.

In den eersten tijd na het algemeen bekend worden der publicatie van den gouvernements-

(1) Deze overeenkomst is bereids aan de Staten-Generaal medegedeeld en gedrukt onder n°. LXXI van de stukken der zitting 1860/61.

(2) In de tweede helft van 1861 is, volgens ontvangen berigten, ook de laatst overgeblevene dier pangerans overleden.

(3) Zoo als reeds in 't vorig Verslag, bladz. 9, is aangeteekend, zijn in den aanvang van 1861 van een aantal Daijaksche stammen in dit opzigt gunstige beloften verkregen. In 1862 bragt den adsistent-resident van Sintang het zoo ver, dat bij de uitlevering erlangde niet slechts van eenige op eenen sneltogt geroofde menschen, maar ook van eenige gesnelde koppen, hetgeen als een tot dusver ongehoord feit is aangemerkt.

commissaris F. N. NIEUWENHUYZEN, van 11 Junij 1860, betreffende de aanhechting van het zelfbesturend Rijk van Bandjermasin aan het grondgebied in de Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo, reeds staande onder het regtstreeksch gezag van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, en van de daaruit voortgevloeide maatregelen (vergelijk hoofdstuk *A* hiervóór), had niets bijzonders plaatst, en heerschte er eene schijnbare rust, slechts nu en dan door kleine ontmoetingen met den vijand gestoord. Die rust was echter niets dan eene voorbereiding van eenen algemeenen krijg tegen de kortelings gevestigde afdeelingen. De hoofden toch, door de nieuwe orde van zaken hunne hoop dat HIDAIJAT eenmaal Sultan zoude worden verloren ziende, wilden een algemeenen aanval beproeven. Zeker had tot het mislukken van dien hoofdzakelijk eerst in het noorden gevoerden krijg veel bijgedragen het verspreid zijn der beschikbare magt van den vijand en de moeijelijkheid om die gelijktijdig en in overeenstemming te doen handelen. Maar meer nog was het de groote moed onzer troepen, die den vijand overal waar hij zich vertoonde, soms eerst na geduchten tegenweer, op de vlugt dreef. Op den goenong Madang (Amawangsche bovenlanden) bijv., was dit eerst het geval, nadat de onzen vijf malen te vergeefs getracht hadden de daar opgerigte benting, die aan eene magtige vijandelijke bende in het Mandela-gebergte tot voorpost diende, te vermeesteren. Ofschoon de opstandelingen bij de verschillende gevechten verscheidene hunner mindere hoofden verloren, vermogten de onzen evenwel geen hunner hoofdaanvoerders te ontdekken. Er werden echter belangrijke arrestatien gedaan, waardoor men in de gelegenheid was, veel verraad te ontwijken.

Tegen het einde des jaars had de stand van zaken dan ook een meer bevredigend aanzien. De militaire operatien bleven grootendeels bepaald tot de uitzending van patrouilles en kleine colonnes, om de nog hier en daar zwervende benden muitelingen te verdrijven en zooveel mogelijk onschadelijk te maken; nog enkele vijandelijke sterkten werden door de onzen genomen. De oorlog werd meer en meer op de noordelijke en oostelijke grenzen des Rijks gevoerd, terwijl de plaatsen, tusschen onze versterkingen gelegen, zich over het algemeen aan onze zijde schaarden. De zucht tot onderwerping aan ons gezag nam meer en meer toe, de vroeger in de bosschen gevlugte huisgezinnen keerden van lieverlede naar hunne kampongs terug en vestigden zich in de nabijheid onzer posten. In de Tanahlaut, Kapoeas en Kahaijan was de rust bijna geheel hersteld.

De bevolking scheen den oorlog moede te worden, en de hoofden des opstands verloren dan ook langzamerhand hunnen aanhang. Slechts door dwang en met behulp van geestelijken, wisten zij nog altijd een zeker aantal personen rondom zich te houden (1).

Het nieuw ingestelde civiel bestuur werkte gunstig op het terugkeeren van rust en orde, en beijverde zich voornamelijk om de uitgeputte en geheel verarmde bevolking tot den vorigen staat van welvaart terug te brengen.

De beide pangerans, aan wie in 't vorige jaar voorloopig de waarneming van het rijksbestuur was opgedragen, werden in de maand Junij, in verband met de invoering van 's Gouvernements regtstreeksch beheer, van die waarneming ontheven.

Ook de gouvernements-commissaris NIEUWENHUYZEN beschouwde na de uitvaardiging der daartoe betrekkelijke regelingen zijne taak als geëindigd, en keerde in Julij, na daartoe verkregen vergunning, naar zijne standplaats Soerakarta terug.

Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden.

Gouvernementslanden. — Een ruime rijstoogst en toenemend handelsvertier bragten veel bij tot bevestiging der goede stemming, veroorzaakt door de gelukkige beëindiging der geschillen met het Rijk van Boni. Met uitzondering van eene kortstondige ongeregeldheid in het district Tello, had dan ook nergens verzet of stoornis der openbare orde plaats. Ook de hoofden gaven blijken van goede gezindheid. Zoo werd in het ver afgelegen bergdistrict Malolo, dat voorheen tot het in 1856 ingelijfde landschap Tello behoorde,

(1) Tot dusver heeft het nog niet mogen gelukken den opstand geheel te bedwingen, maar volgens de laatste berigten is de stand van zaken over het geheel toch aanmerkelijk verbeterd. Voortdurend wordt getracht, door het afsnijden zooveel mogelijk van den toevoer van leeftogt en amunitie, de nog rondzwervende opstandelingen tot onderwerping te nopen. Demang LEHMAN, van wiens onderwerping reeds in 't vorig Verslag werd melding gemaakt, heeft zich, na zijne pogingen om pangeran HIDAIJAT en zijne overige medestanders tot inkeer te brengen, weder uit de voeten gemaakt, zonder dat men hem tot dusverre op 't spoor heeft kunnen komen. HINDAIJAT en een aantal mindere hoofden hebben zich evenwel aan het bestuur overgegeven. De togt, die blijkens het vorig Verslag in vereeniging, met de hulptroepen van den Sultan van Koetei, tegen SOERAPATIE zou worden ondernomen, is andermaal mislukt. De invloed van dien hoofdopstandeling en van ANTASARIE, die zich beiden in de Bovendoeson ophouden, wordt nogtans gezegd zeer te verflaauwen, naardien zich bereids een aantal mindere hoofden uit die streken vrijwillig onder ons gezag gesteld hadden.

een der hoofden, ter zake van zijnen onwil om naar de hoofdplaats Macassar af te komen tot het bewijzen van hulde en tot voldoening van de geringe belasting in bamboezen, door zijne ambtgenooten uit eigen beweging buiten het district verwijderd. De regenten der Noorderdistricten, die gedurende den oorlog met Boni eene dubbelzinige houding aannamen, vroegen in den loop van dit jaar aan het bestuur vergiffenis voor hun ontrouw gedrag, en verklaarden zich bereid tot het opbrengen van belasting aan het Gouvernement, tot welk einde zij aannamen koffij te planten en een derde van het product aan het Gouvernement af te staan.

Vermeerdering van welvaart was op vele plaatsen zigtbaar, en ook in de nijverheid werd vooruitgang bespeurd. Nabij de hoofdplaats en in de Zuiderdistricten, in welke afdeeling de in 't vorig jaar geheerscht hebbende spanning geheel was verdwenen, waren onderscheidene suikerfabrieken in werking, die een product leverden van ongeveer 6000 pikols suiker van goede hoedanigheid en waarvan het grootste gedeelte naar Europa werd uitgevoerd. Het vroeger onbewoonde doch zeer vruchtbare eiland Tanah-djampea, behoorende tot de afdeeling Saleijer, werd voor 25 jaren in huur afgestaan aan twee ondernemende en welgestelde Chinezen van Macassar.

Niet in alle opzigten evenwel was de algemeene toestand even bevredigend. In den aanvang des jaars heerschten hevige stormen en traden onderscheidene rivieren buiten hare oevers, hetgeen niet onbelangrijke schade aanrigtte. De cholera sleepte in het eerste halfjaar velen ten grave, terwijl in de maanden Maart en April de westkust en de eilanden door zeeroovers verontrust werden, aan wie het gelukte eenige eilandbewoners weg te voeren en eenige praauwen te berooven. In de maand December werd echter aan dat bedrijf een gevoelige slag toegebragt door de vernieling eener zeerooversvestiging op het eiland Sailoes benoorden Sumbawa, waarover nader gehandeld wordt in hoofdstuk D, afdeeling II § 5.

Boni. De politieke regeling der Bonische zaken, waarmede blijkens het vorig Verslag, bladz. 37, een aanvang werd gemaakt, kwam tot stand. Al dadelijk nadat de voortvlugtige Koningin de door haar medegenomen rijks-ornamenten, welke de Celebesche volken als heilig beschouwen en welker bezitter zij als wettigen souverein eerbiedigen, plegtig aan de commissarissen van het Gouvernement had doen overgeven, rigtten deze eene uitnoodiging aan de verschillende kiesheeren, om over te gaan tot de verkiezing van eenen nieuwen vorst. Eene deswege belegde vergadering had ten gevolge, dat de commissarissen op 31 Januarij de vorstin Basse Kadjoeara vervallen verklaarden van de vorstelijke waardigheid in Boni, met bepaling dat zij nimmermeer in dat Rijk zou mogen verblijf houden, en dat zij, overeenkomstig den wensch van de aanwezige leden des rijksraad en van de verzamelde prinsen, alsmede in overeenstemming met de volkskeuze, tot vorst van Boni erkenden en aanstelden den aan 's Gouvernements belangen steeds getrouw gebleven prins Achmat Sinkarroe Roekka, aroe van Palakka, die vervolgens op 13 Februarij, in vereeniging met de hadat, een verdrag met de commissarissen sloot, van hetwelk, even als van de verschillende daaruit voortgevloeide regelingen, reeds meer bijzonder melding is gemaakt in hoofdstuk A van dit Verslag.

Na het vertrek in de maand Maart van de expeditionaire troepen en van de commissarissen, die weldra onder dankbetuiging voor de roem-, eer- en beleidvolle wijze, waarop door hen de verwikkelingen op Celebes waren ten einde gebragt, van deze hunne commissie werden ontheven, had geen rustverstoring van politieken aard op Boni plaats. De uitgeweken bevolking keerde langzamerhand terug om hare verwoeste kampongs weder op te rigten, terwijl de welgezindheid van leenvorst en hadat zich meer en meer bevestigde. Overeenkomstig 's Gouvernements verlangen werd door hen onder andere, met het doel om aan de onwettige gezagoefening der Boeginezen op de oostkust van Celebes en in de bogt van Tomini een einde te maken, een bevelschrift uitgevaardigd, bevattende eene verkondiging van 's Gouvernements regten op die landstreken.

De onttroonde vorstin, na hare vlugt uit Boni aroe Pasempa geheeten, hield zich aanvankelijk in het Wadjo'sche en later te Alita en Rappang (Adja Tamparang) op. In Augustus verscheen te Macassar de eerste rijksgroote van Soepa om namens haar vergiffenis te vragen, tevens aanbiedende een geschrift, waarbij zij haar gehouden gedrag trachtte te verontschuldigen. Met wederlegging van de daarin aangevoerde gronden, werd haar daarop vergiffenis en goede raad verleend.

Soppeng. Ook nopens dit Rijk, het eenige van hetwelk in 't vorig jaar bepaaldelijk vermoed werd dat het Boni ondersteunde, bleven de bemoeijingen der commissarissen

voor de Bonische zaken niet zonder vrucht. Bij een op 4 Februarij door hen, onder nadere en sedert verleende goedkeuring van den Gouverneur-Generaal gesloten contract (1), waarbij Soppeng de opperheerschappij van Nederland erkent, mogt het hun namelijk gelukken, de politieke verhonding met dat Rijk op een meer bevredigenden voet te brengen, waartoe meermalen, doch te vergeefs, pogingen waren aangewend.

In den loop van het jaar gaven voorts de vorst en de rijksgrooten vele blijken van erkentelijkheid en gehechtheid aan het Gouvernement, zoowel door het zenden van brieven en geschenken, als van een gezantschap naar Macassar.

Sanraboni. Nadat de vorst van dit Rijkje op herhaald en dringend verzoek van de hadat, ter zake van wangedragingen, van zijne waardigheid was ontzet, werd op 11 Julij met de nieuw verkozen vorstin, onder nadere en sedert verleende goedkeuring van den Gouverneur-Generaal, een nieuw contract gesloten tot verduidelijking van de vroegere (2).

De vorstin en de hadat gaven van hunne goede gezindheid in het opvolgen van de nieuwe overeenkomst een doorslaand bewijs door het verleenen van bijstand in het bergen der lading van een in de maand Augustus op de kust van Sanraboni gestrand Nederlandsch vaartuig.

De berigten nopens de overige Rijken of Rijkjes van Celebes en onderhoorigheden, eenige van welke door een rijksstoomschip werden bezocht, luiden over het algemeen gunstig. Velen gaven weder blijken van goede gezindheid, zoo door het gereedelijk voldoen aan 's Gouvernements eischen tot uitlevering van misdadigers, of tot het verleenen van vergoeding, ter zake van strandroof, als door het zenden van afgevaardigden naar Macassar tot het betoonen van hulde. Het rijksbestuur van Toli-toli had zelfs uit eigen beweging eene loods tot berging van steenkolen voor het Gouvernement doen oprigten.

Onderlinge spanning openbaarde zich alleen tusschen Tanette en het aangrenzende Rijkje van Barroe, zoomede in Laijkan, alwaar vijandelijkheden werden gepleegd, waarin onze tusschenkomst werd ingeroepen en verleend (3).

Gouvernement der Molukken.

Residentie Amboina. De rust in deze residentie bleef, behoudens de lager te vermelden uitzondering, ongestoord. Onder de bevolking heerschte toenemende welvaart, terwijl de particuliere landbouw-ondernemingen belangrijke uitbreiding ondergingen (4). De gezondheidstoestand was over het algemeen zeer gunstig; alleen op het eiland Boeroe bleven voortdurend koortsen heerschen.

De uitzondering op den algemeenen rustigen toestand bestond in ongeregeldheden, welke in de maand September op de zuidkust van het eiland Ceram zijn uitgebroken, die echter nog in dit jaar, doch eerst na vrij ernstigen tegenstand, bedwongen werden (5). Het vroeger meermalen vermelde kakian-verbond, dat onverzoenlijken haat voorschrijft jegens alles wat daaraan vreemd is, wordt als de oorzaak dezer onlusten opgegeven.

Een ander gedeelte van Ceram werd door eene uitbreiding der bevoegdheid en regtsmagt van den ambtenaar, belast met het bestuur in de Elpapoeti-baai, meer onder regtstreeksch bestuur gebragt, hetgeen, volgens getuigenis van den gouverneur van dit gewest, veel had bijgedragen tot het behoud der rust en tot bevestiging van den Nederlandschen invloed aldaar.

De vestiging der Alfoeren in de nabijheid der stranden onderging zoowel op Noord- als op Oost-Ceram belangrijke uitbreiding.

Residentie Banda. Was in 1859 de toestand der perkeniers meer bevredigend dan sedert jaren het geval was, ook in 1860 droegen, zoo als nader zal worden vermeld in hoofdstuk N,

---

(1) Dit contract is bereids aan de Staten-Generaal medegedeeld en gedrukt onder n°. LXXI van de stukken der zitting 1860/61.

(2) Dit contract, van gelijksoortigen aard als dat van Soppeng, is bereids te gelijk met dit laatste medegedeeld aan de Staten-Generaal.

(3) In den loop van 1861 zijn deze geschillen vereffend. Het ter zake met Tanette en Barroe gesloten contract is bereids aan de Staten-Generaal medegedeeld en gedrukt onder n°. LXVI der stukken van de zitting 1861/62.

(4) Zie hierover nader hoofdstuk N, afdeeling I, § 2, 13°.

(5) Zie verder bijlage lit. D.

afdeeling I, § 2, 14°, onderscheidene omstandigheden er toe bij om in hunne geldelijke aangelegenhen op nieuw verbetering te brengen.

De voormalige huis- en perkslaven bleven nog altijd even afkeerig van gezetten arbeid en zochten meerendeels hun sober bestaan in de visscherij.

Overigens had de algemeene toestand der residentie Banda op verschillende plaatsen verbetering ondergaan. Op het onder Banda ressorterende oostelijk deel van Ceram en omliggende eilanden hadden de in 1859 gewoed hebbende cholera en kinderziekte geheel opgehouden, terwijl hier en daar bestaan hebbende oneenigheden in of tusschen negorijen of kampongs onderling werden bijgelegd of bevredigd door een derwaarts in commissie gestelden Europeschen ambtenaar, bij welke gelegenheid tevens op sommige plaatsen eenige bedieningen van mindere hoofden werden ingetrokken, ten einde het te groote aantal gezagvoerende en voor een deel ten koste der bevolking levende personen te verminderen. Ook een bezoek op den zoogenaamden achterwal der Aroë-eilanden bleef niet vruchteloos. Bij de komst namelijk van genoemden ambtenaar aldaar, had zich de orang-kaija van de ten vorigen jare in verzet geweest zijnde bevolking van Watele naar Debo begeven, vergiffenis gevraagd en de onderwerping zijner onderhoorigen beloofd.

Residentie Ternate. De rust in deze residentie bleef ongestoord, en in den handel werd meer bedrijvigheid dan voeger bespeurd.

De stemming der bevolking jegens het Europeesch Bestuur was gunstig. Eene poging om op Almaheira hulptroepen te verkrijgen tot beteugeling der onlusten op Ceram slaagde naar wensch. Binnen zes dagen waren 500 man, die zich op de eerste oproeping verzameld hadden, ingescheept en naar de plaats van bestemming vertrokken.

Het bestuur over het Rijk van Ternate verbleef, onder de leiding van den resident, in handen van den in het vorig jaar benoemden rijksraad. De ijver, goede gezindheid en medewerking der leden van dien raad lieten niets te wenschen over. (1)

De aanvankelijk bestaande tevredenheid nopens het bestuur van den Sultan van Tindore begon bij velen zijner onderdanen te verminderen, naar wier gevoelen hij wegens ouderdom niet meer bij magte was om de belangen van het Rijk voldoende te behartigen. Op 25 September werd met hem en zijne rijksgrooten een nieuw contract gesloten, waarbij het gezag van den vorst meer dan tot dusverre beperkt werd. (2)

Eene andere door den Sultan van Tidore gesloten overeenkomst was die, met voorkennis van het bestuur te Ternate aangegaan met een op Ternate gevestigden Europeschen koopman, ten doel hebbende de ontginning der Mapia- of St. Davidseilanden en meer bijzonder de bereiding van klapperolie. Bij die overeenkomst is onder andere bepaald, dat de ondernemer jaarlijks aan den Sultan, als pachtschat, zal betalen $^1/_{20}$ der netto opbrengst; terwijl deze vorst verpligt is, op Mapia eene bezetting van 4 tot 6 man onder een serjetti te plaatsen, waarvan de kosten ten laste van den ondernemer komen.

Op Batjan was de bevolking tevreden over haren vorst. De door hem in den loop van het jaar genomen proeven tot delving van steenkolen leverden weinig op en werden uit dien hoofde gestaakt.

Op grond van de vele en zeer uiteenlopende beroepsbezigheden van den resident en van den secretaris van dit gewest, werd bij een besluit van den Gouverneur-Generaal van November 1860 (*Indisch Staatsblad*, n°. 105) in de verdeeling hunner werkzaamheden eene wijziging gebragt. De resident werd namelijk ontheven van de vervulling der betrekking van algemeenen ontvanger, en dit ambt opgedragen aan den secretaris, welke laatste dien ten gevolge ontheven werd van zijne functien van algemeenen pakhuismeester en van havenmeester. Met beide laatste betrekkingen zou alsnu worden belast een der geëmploijeerden van de residentie Ternate, daartoe te benoemen door den resident.

Residentie Menado. De toestand der Minahassa bleef bij voortduring gunstig. De bevolking legde zich met ijver op den landbouw toe, en zag hare vlijt over het algemeen door eene ruime opbrengst beloond. Ofschoon in enkele districten in de kenteringstijden soms hardnekkige koortsen heerschten, bleef men van epidemische ziekten of bui-

---

(1) Zoo als reeds in 't vorig verslag is aangeteekend (bladz. 17), is in 1861 het Sultans-bestuur hersteld, en de kapitan laut prins Mohammad Arsad, tweede zoon van den in 1859 overleden vorst, tot Sultan verheven. De oudste zoon kon uit hoofde van blindheid niet voor den troon in aanmerking komen.

(2) Deze overeenkomst, die sedert door den Gouverneur-Generaal is bekrachtigd, is bereids aan de Staten-Generaal medegedeeld en gedrukt onder n°. LXVI, van de stukken der zitting 1861/62.

tengewone rampen verschoond. De in de voorgaande jaren zoo menigvuldige aardbevingen hadden in 1860 zeldzaam plaats en waren geen enkele maal hevig.

Van zeeroovers werd schier niets vernomen, waardoor de kusthandelaren en visschers gelegenheid hadden tot rustige uitoefening van hun bedrijf. De handel met de naburige eilanden en landschappen was dan ook bijzonder levendig.

Ook in het Gorontalosche namen landbouw en handel beduidend toe, ofschoon in de eerste helft des jaars in alle Rijkjes de pokziekte heerschte, die velen ten grave sleepte, ten gevolge waarvan minder voedingsmiddelen dan gewoonlijk werden aangeplant en waardoor tijdelijk eenige duurte veroorzaakt is. Te Kwandang, aan de noordkust, bestond zelfs gebrek, waarin voorzien werd door aanvoer van Kaijdipang en Bolang-itang. Alleen aan de zorgen des bestuurs en aan de uitbreiding der rijstteelt in de vlakte van Gorontalo was het te danken, dat in die sterk bevolkte streek geen gebrek ontstond en dat men zelfs andere landschappen van voedingsmiddelen konde voorzien.

In den loop van het jaar kwam in de afdeeling Gorontalo, voor zooveel betreft de Rijken Gorontalo, Limbotto en Boni, eene meer doelmatige districtsverdeeling en eene nieuwe regeling der verpligtingen van districts- en kampongshoofden tot stand, welke maatregel gezegd wordt van gunstigen invloed te zijn op de veiligheid van personen en goederen.

Bij eene algemeene tevredenheid met 's Gouvernements gezag bleef ook de goede verstandhouding tusschen de verschillende Rijkjes onderling ongestoord, behalve tusschen Gorontalo en Bolango, waar een verschil over grondgebied en bevolking eenige verdeeldheid deed ontstaan.

In de westwaarts langs de noordkust van Celebes gelegene Rijkjes werd de openbare rust nergens gestoord. De bevolking had dit jaar veel te lijden van de pokken, die vele slagtoffers eischten. Even als in 't vorig jaar met Bolang-itang, werd op 18 Junij 1860 ook met Kaijdipang ter aanvulling van het contract van 1855 eene overeenkomst aangegaan, waarbij de radja en rijksgrooten zich verbonden tot het vragen van 's residents toestemming, alvorens aan Westersche of Oostersche vreemdelingen gronden af te staan of hun vergunning te verleenen tot mijn-ontginning of tot vestiging buiten de havens. (1)

Op de Sangir- en Talaut-eilanden bleef de ongunstige maatschappelijke toestand dezelfde. Buiten de rampen, door wanbestuur en zedeloosheid veroorzaakt, werden deze eilanden nog geteisterd door de pokken, die er groote verwoestingen aanrigtten, niettegenstaande door het bestuur onmiddellijk maatregelen waren genomen ten einde zooveel mogelijk geneeskundige hulp te doen verleenen.

Timor.

Op Timor bleef de verstandhouding met de verschillende radja's voortdurend goed, en ook de houding der aan den zoogenaamden Keizer van Groot Sonnebait ondergeschikte fettors liet weinig te wenschen over. Eenige dezer laatsten kwamen naar Koepang op tot betuiging van onderwerping en gehechtheid. De Keizer evenwel bleef, ongeacht zijne belofte, hierin nog steeds nalatig. (2)

Op Rotti, Savoe en Allor en ook op de Solor-eilanden had, kleine twisten tusschen de regenten en het bergvolk uitgezonderd, geenerlei rustverstoring plaats.

Op Floris waren de Endenezen met het bergvolk in oorlog. Ook maakten zij zich schuldig aan slavenhandel en aan het vervoeren van menschen van Soemba. Aan een van 's Rijks stoomschepen mogt het echter gelukken een tiental tot dat doel bestemde praauwen te vernielen. Te Larentoeka ontstonden, ten gevolge der verkeerde handelingen van den gezaghebber aldaar, mede eenige verwikkelingen, die evenwel na diens vervanging ophielden.

Met radja's en fettors van Soemba en Savoe werd op 20 en 23 Junij, onder nadere en sedert verleende goedkeuring van den Gouverneur-Generaal, een nieuw contract aangegaan tot regeling hunner verhouding jegens het Nederlandsch-Indisch Gouvernement. Voorts werden weder onderscheidene hoofden op Timor, Rotti, Savoe en Solor voorzien

---

(1) Deze overeenkomst is reeds aan de Staten-Generaal medegedeeld en gedrukt onder n°. LXVI van de stukken der zitting 1861/62.

(2) In den loop van 1861 is de fettor van Takaip, wegens het vroeger door hem gepleegde verzet, te Koepang zijne onderwerping komen aanbieden, bij welke gelegenheid hij tevens te kennen gaf, dat ook de Keizer, die hem in dat verzet had gesteund, voornemens was zich weldra bij het bestuur te vervoegen.

van acten van bevestiging, na alvorens te hebben afgelegd de gewone verklaring van naleving der bestaande contracten. (1)

Bali en Lombok.

Even als in 't vorig jaar bezocht de gecommitteerde voor deze eilanden, tevens adsistent-resident van Banjoewangie, ook in den loop van 1860 alle Rijkjes op Bali, bij welke gelegenheid de overtuiging werd verkregen dat onze invloed meer en meer toenam, en al de vorsten, geen uitgezonderd, eene groote vrees voor ons gezag koesteren.

De voornaamste onder hen, de dewa-agoeng van Kloen-koeng werd voor de heusche wijze waarop hij den gecommitteerde bij diens bezoek bejegende, en voor de bereidwilligheid waarmede hij de goede raadgevingen van dien ambtenaar aannam, van gouvernementswege met een geschenk vereerd. De vorst van Gianjar was voornemens twee zijner vertrouwelingen naar Banjoewangie te zenden, ten einde meer met onze gebruiken bekend te worden.

De verhouding der verschillende Rijkjes onderling liet voortdurend te wenschen over. Die van Kloen-koeng en Badoeng tot Gianjar, zoo ook van Mengoei tot Tabanan bleef even oorlogzuchtig. Eenige tusschen laatstgenoemd Rijk en Boeleleng en Djembrana nog hangende geschillen werden tijdens de aanwezigheid van den gecommitteerde in der minne vereffend. Ook werden tusschen deze drie Staatjes, in het belang van den handel, eenige schikkingen getroffen nopens tolheffing. Met gelijk doel had de vorst van Tabanan, die tevens gezegd wordt den handel in slaven zooveel mogelijk tegen te gaan, nabij de Boelelengsche en Djembranasche grenzen pasangrahans doen oprigten, welker daarstelling van groot nut werd beschouwd, dewijl de handelaren aldaar tot dusverre verpligt waren den nacht onder den blooten hemel door te brengen.

Vooral in Boeleleng en Djembrana, in welke beide landschappen gouvernements-ambtenaren gevestigd zijn, droeg 's Gouvernements invloed gewenschte vruchten. De in 't vorig jaar gemaakte regelingen werden behoorlijk opgevolgd en de gunstige werking daarvan werd, zoo door hoofden als bevolking, erkend. Ook de hier zoo noodige vaccine maakte goeden voortgang.

Nadat de vorst van Boeleleng bij herhaling den wensch had te kennen gegeven om Soerabaija te mogen bezigtigen, werd hem dit jaar toegestaan om zich, vergezeld van den hier bescheiden controleur, eenige Balische hoofden en een aantal volgelingen, met een van 's Rijks stoomschepen derwaarts te begeven, en werd hij in de gelegenheid gesteld de verschillende inrigtingen aldaar in oogenschouw te nemen.

Bij een besluit van den Gouverneur-Generaal van November 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 107), werd het bestuur over het landschap Boeleleng, waarin tot dusver (zie het Verslag over 1856, bladz. 34) nog slechts voorloopig was voorzien, overeenkomstig 's Konings magtiging, voor goed geregeld. Voor dat landschap zal worden in dienst gesteld een adsistent-resident, een controleur der 3de klasse en verder minder personeel. Voorts is bepaald dat de adsistent-resident, ondergeschikt aan den gecommitteerde voor de zaken van Bali en Lombok, belast is met de leiding van het inlandsch bestuur in Boeleleng en met de functien van gouvernements-agent.

Ook Lombok werd door den gecommitteerde bezocht. Met den jongsten vorst, die het gezag in handen heeft en die zich in den aanvang des jaars eene dankbetuiging der Regering had verworven voor zijne belangelooze hulp bij zeerampen, had de gecommitteerde verscheidene bijeenkomsten, bij welke gelegenheden de vorst nimmer naliet zijne gehechtheid aan het Gouvernement te betuigen en de verzekering te geven, dat het Gouvernement in hem steeds een trouw bondgenoot zou hebben.

IV. MEDEDEELINGEN OVEREENKOMSTIG DE VOORSCHRIFTEN VAN HET REGLEMENT OP HET BELEID DER REGERING IN NEDERLANSCH INDIE.

§ 1. *Cultuurstelsel.* (Art. 56.)

Ter vermijding van herhalingen wordt, als gebruikelijk, ten aanzien van dit onder-

(3) De beide contracten en de verschillende acten zijn bereids aan de Staten-Generaal medegedeeld en gedrukt onder n°. LXVI van de stukken der zitting 1861/62, en onder n°. LXXI van de zitting 1860/61.

werp verwezen naar de breedvoerige behandeling in hoofdstuk N, afdeeling I, waaruit hoofdzakelijk blijkt:

dat in dit jaar door den Koning zijn vastgesteld de algemeene grondslagen eener regeling van de gouvernements-suikercultuur, om in werking te treden met den aanplant van 1861;

dat beslissingen genomen werden, strekkende:

om de theecultuur, waar zij op contract werkt, bij expiratie van de nog loopende contracten aan de vrije industrie over te laten; en

om de gouvernements-tabakscultuur na afloop der contracten niet te bestendigen.

In de residentien Cheribon en Rembang hebben van gouvernementswege onderzoekingen plaats gehad ten aanzien van misbruiken, welke aldaar met den aanplant van suiker en tabak buiten contract met het Gouvernement zouden hebben plaats gehad.

In Cheribon werd de zaak in 1860 niet tot genoegzame klaarheid gebragt; de Regering bepaalde zich voor 's hands tot de vervanging van den resident. In Rembang had de uitslag van het ondorzoek ten gevolge, dat onverwijld maatregelen genomen werden om de belangen der bevolking te behartigen, terwijl het laatst afgetreden hoofd van dat gewest, gelijk mede zijn onmiddellijke ambtsvoorganger ter verantwoording werden geroepen. (1)

§ 2. *Persoonlijke diensten.* (Art. 57.)

In verscheidene residentien op Java is door eene herziening van de voorloopige regeling der heeredienstén, waarvan in het vorig Verslag is melding gemaakt, verligting in deze diensten tot stand gebragt. De werken van algemeen openbaar nut, welke in de termen vielen van in heeredienstén te worden ingevoerd, werden echter, zooveel doenlijk, in goeden staat gehouden, met inachtneming van het beginsel dat onder den naam van heeredienstén geene gedwongen leveringen mogen worden begrepen (2), maar ook dat van de bevolking voldoende onbeloonde diensten tot instandhouding der werken van openbaar nut worden gevorderd. (3)

Bij de ter zake gegeven beperkende voorschriften, was het in sommige gewesten niet altijd mogelijk voor de burgerlijke openbare werken een voldoend aantal vrije werklieden te bekomen. (4)

De maatregel, waarvan op bladz. 20 van het vorig Verslag is melding gemaakt, de magtiging om tegen een dagloon van 12½ cent per man arbeiders ten behoeve van 's lands werken te verstrekken, wanneer voor een loon van 25 cent daags geen voldoende vrijwilligers te bekomen zijn, is dan ook in zoover gewijzigd, dat bij elk in heeredienst uit te voeren werk ter zake van het dagloon, hetwelk aan iederen koelie zal worden toegekend, met het betrokken hoofd van gewestelijk bestuur moet worden in overleg getreden, behoudens de uitdrukkelijke aanbeveling, om tegen elke opdrijving van loonen te waken.

Als beschikkingen te dezer zake genomen, verdienen vermelding: (5)

het besluit van den Gouverneur-Generaal, dd. 17 Januarij 1860, n°. 60, waarbij onder

---

(1) De stukken aangaande de zaak in Cheribon zijn, met uitzondering van die betreffende een nog aanhangig onderzoek, bij brief van den Minister van Kolonien dd. 7 Julij 1862, aan de Tweede Kamer medegedeeld, ter kennisname van de leden.

Ten aanzien van de gebeurtenissen in Rembang is, na een ingesteld onderzoek in Nederland, een nader onderzoek in Indie noodig geoordeeld, waarvan de uitslag nog niet bekend is.

(2) Volgens eene latere verklaring (zie n°. 1145 van het *Bijblad op het Staatsblad van Nederlandsch Indie*), zelfs niet tegen gelijke betaling als bij vrijwillige levering. Blijkens het verder voorkomende ter aangehaalde plaatse en overeenkomstig de deswege van hier uit aan de Indische Regering voor den vervolge in overweging gegeven verduidelijking, is de heeredienst-pligtige bevolking, ofschoon belast blijvende met het verzamelen, verplaatsen en vervoeren van de ruwe materialen en het bewerken er van tot het doel waartoe zij gebezigd moeten worden, evenwel niet verpligt om, ook al is het tegen vergoeding van de waarde, de haar *in eigendom* behoorende materialen af te staan dan alleen in de gevallen, die, om het algemeen belang niet te schaden, eene uitzondering onvermijdelijk maken, zoo als bij rampen van hooger hand, oorlog en dergelijke, doch ook dan tegen latere billijke vergoeding.

Wijders is der Indische Regering eene aanvulling der hier besproken verklaring in overweging gegeven, strekkende om de misbruiken te weren, die dikwijls plaats hebben, wanneer de heeredienst-pligtige soms tientallen palen van zijne woning wordt te werk gesteld, zonder dat de tijd, tot het afleggen van dien afstand, heen en weder, vereischt, hem als in heeredienst besteden tijd worde aangerekend.

(3) Vergelijk *Bijblad op het Staatsblad van Nederlandsch Indie*, n°. 897.

(4) Zie ook in hoofdstuk D, afd. I § 7, en in hoofdstuk L, afd. III.

(5) Zie ook het slot van hoofdstuk E, onder de paragraaph *»gevangenissen en gevangenen.*

andere is bepaald, dat aan gewone arbeiders bij de genie, de maritime- en de waterstaatswerken te Soerabaija een dagloon van 25 cents zal mogen worden betaald, terwijl daarbij voorts eenige maatregelen zijn vastgesteld nopens de werving van koelies in de residentien Soerabaija, Madura en Rembang, met verdere bepaling, dat, ingeval deze maatniet mogt gelukken, men ter voltooijing van de werken te Soerabaija tot massale oproepingen van arbeiders uit de inlandsche bevolking zal overgaan, almede tegen een loon van 25 cents per dag, en een reisgeld van $1^1/_2$ cent per paal, bij verderen afstand dan de aangrenzende districten;

het besluit van den Gouverneur-Generaal dd. 2 Julij 1860, n°. 3, waarbij is bepaald, dat in het belang der spoedige voltooijing van de havenwerken te Samarang gedurende de jaren 1860 en 1861 oproepingen van arbeiders uit de inlandsche bevolking zullen plaats hebben in de regentschappen Samarang en Kendal, ten bedrage van 600 man daags, op gelijken voet als voor Soerabaija;

het besluit van den Gouverneur-Generaal dd. 9 Februarij 1860, n°. 25, waarbij de resident van Cheribon is gemagtigd om te voorzien in de behoefte aan werkvolk tot voltooijing van 's lands burgerlijke openbare werken, die niet in heeredienst behooren te worden uitgevoerd, en des noods aan de koelies tot 20 cent daags toe te kennen;

het besluit van den Gouverneur-Generaal dd. 16 Julij 1860, n°. 33, houdende magtiging op den resident van Japara, om, wanneer wegens gebrek aan vrijwillige arbeiders 's lands bouwwerken niet tijdig kunnen worden volbragt, alsdan het ontbrekende aantal vrijwilligers aan te vullen met heeredienstpligtigen tegen betaling van 20 cents per man daags.

Sumatra's Westkust.

In den toestand der persoonlijke diensten, zoo als die omschreven is op pagg. 20 en 21 van het vorige Verslag, is in 1860 geene verandering gekomen. Alleen kan worden vermeld dat de poging tot regeling (geheel van huishoudelijken aard) in het district Lintou en Boea, waarvan gesproken is op bladz. 21, en die strekte om de heeredienst door een aequivalent in geld te doen vervangen, niet aan het doel heeft blijven beantwoorden, zoodat men tot het oude stelsel was teruggekeerd.

Benkoelen.

Door het hoofd van dit gewest is het volgende aangeteekend: » De bevolking heeft hier niet anders te verrigten dan heeredienst tot het onderhoud der wegen en koeliediensten ten behoeve van den lande, doch deze zijn in gewone omstandigheden in het geheel niet drukkend, terwijl de koeliediensten daarenboven nog billijk betoond worden."

Lampongsche districten.

Ten aanzien der persoonlijke diensten in dit gewest valt dit maal niets te vermelden.

Palembang.

Als voren.

Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.

Door den gouvernements-commissaris voor dit gewest is bij besluit van 11 Junij 1860 bepaald dat, in afwachting van een nieuw in te voeren belastingstelsel op de landen, uitgemaakt hebbende het Rijk van Bandjermasin, de in- en opgezetenen dier landen gehouden zijn tot de navolgende persoonlijke diensten:

1°. zonder betaling: het verrigten der werkzaamheden binnen de dorpen, door derzelver besturen voorgeschreven;

het bezetten der wachthuizen, dààr waar die op last van het gewestelijk bestuur worden daargesteld;

het bewaken en vervoeren van gevangenen;

het daarstellen en onderhouden van wegen en bruggen, wachthuizen en passagrahans of verblijven voor reizende ambtenaren en marcherende troepen.

2°. tegen betaling: het vervoeren van reizigers en goederen;

het werken als koelies ten dienste der genie, zoo burgerlijke als militaire.

Celebes en onderhoorigheden.

De persoonlijke diensten in dit gewest laten zich in drie deelen splitsen, als:

1°. diensten in het belang van het algemeen en in het bijzonder belang der bevolking zelve;

2°. diensten meer bepaaldelijk ten behoeve van het Gouvernement;

3°. diensten ten behoeve der inlandsche hoofden.

De diensten onder 1°. bedoeld worden zonder betaling verleend. Zij zijn:

a. het aanleggen en onderhouden van wegen en bruggen;

b. het daarstellen en onderhouden van waterleidingen ten behoeve van den landbouw.

Deze diensten, waartoe het volk trouwens weinig genegen is, zijn op den voet zoo als zij verleend worden niet bijzonder drukkend, want de enkele wegen zijn over het algemeen niet slecht; de bruggen zijn schaarsch, en waterleidingen, op hoog gezag daargesteld en onderhouden, bestaan er slechts twee. Ten aanzien van het onderhoud der wegen is ten vorigen jare in de afdeeling Zuider-districten verligting aangebragt door betere regeling en verdeeling van den arbeid, waarvan de inachtneming ook aan de gezagvoerende ambtenaren in de overige afdeelingen is aanbevolen In het verleenen der onderwerpelijke diensten ten opzigte der bruggen komt het Gouvernement te gemoet door de verstrekking van de materialen, welke de bevolking niet zelve leveren kan, en door betaling van loon voor toezigt en aan ambachtslieden.

De diensten, onder 2°. bedoeld, worden met of zonder betaling verleend:

Zonder betaling:

a. het overbrengen van brieven;

b. het begeleiden van gevangenen:

c. het waken bij gouvernementsgebouwen;

d. het daarstellen en onderhouden van passangrahans;

e. het leveren van materialen en verleenen van koeliedienst voor het daarstellen van sommige gezaghebberswoningen.

Met betaling:

f. het transporteren van gouvernementsgoederen over land en over zee langs de kust;

g. het arbeiden aan 's Gouvernements bouwwerken;

h. het laden en lossen van 's Gouvernements goederen.

Over het algemeen zijn deze diensten niet bijzonder drukkend, omdat die onder *a* tot en met *e* zeldzaam of slechts op enkele plaatsen worden gevergd; terwijl die onder *f*, *g* en *h* met een billijk loon van 33 cents daags worden betaald.

De diensten onder 3°. bedoeld, welke niet betaald worden, zijn:

a. het leveren van werkvolk en materialen voor regentswoningen van hout en bamboe;

b. het bewerken, beplanten en oogsten van de ornamentsvelden;

c. het leveren van werkvolk en materialen voor het oprigten van tijdelijke loodsen voor feesten;

d. het leveren van wachtvolk bij de regentswoningen;

e. het leveren van menschen om de regenten op hunne dienstreizen te volgen;

f. het daarstellen en onderhouden van messigiets;

g. het verleenen van hulp aan de onderhoofden in het opzetten hunner woningen, tegen voeding.

Van deze diensten was bijzonder drukkend die vermeld onder *e*; wanneer de regenten zich op reis begaven, lieten zij zich door een aantal menschen, soms tot 80 en 100 bedragende, volgen. Deze last is dit jaar veel verligt door de bepaling, dat de regenten

zich niet door meer dan twaalf man mogen doen volgen, buitengewone plegtige gelegenheden uitgezonderd.

Menado.

Omtrent de persoonlijke diensten in dit gewest valt ditmaal niets te vermelden.

Amboina.

Nopens de werking der heerediensten in dit gewest heeft in 1860 een speciaal onderzoek plaats gehad, ten gevolge waarvan op het einde van het jaar voorstellen tot betere regeling het Gouvernement zijn aangeboden.

Banda.

Zoo als in het vorig Verslag is vermeld, bestaan op de Banda-eilanden geene heerediensten, vermits aldaar geene eigenlijk gezegde inlandsche bevolking gevonden wordt. De inlandsche bewoners zijn vrije burgers, tot welken stand ook gekomen zijn de vroegere perkhoorigen na de opheffing der slavernij. Alleen tot de dienst bij de schutterij zijn zij verpligt.

§ 3. *Landrente* (art. 59).

In de algemeene bepalingen omtrent dit onderwerp werden voor alsnog geene veranderingen gebragt (1).

Het bedrag van den aanslag in elk gewest van Java en in de afdeeling Pamakassan (Madura) wordt vermeld in bijlage lit. M; de opbrengst der zoogenaamde landelijke inkomsten in het algemeen in hoofdstuk L, afdeeling II, § 5 *b*.

§ 4. *Slavernij* (art. 115).

Na de omstandige mededeelingen omtrent dit onderwerp, voorkomende op bladz. 23 en volgg. van het vorig Verslag, valt overigens voor 1860 niets meer te vermelden, dan hetgeen ten aanzien van het betrokken art. 115 van het regeringsreglement reeds is aangeteekend in § 1 der Iste afd eling van dit hoofdstuk.

In verband met de afschaffing der perkhoorigheid op Banda werden, gelijk mede reeds in 't vorig Verslag is aangeteekend (bladz. 26, noot 1), maatregelen genomen tot voorziening in de behoefte aan arbeiders, waaromtrent thans nadere bijzonderheden worden aangetroffen in hoofdstuk N, afdeeling I, § 2 14°.

§ 5. *Onderwijs* (art. 125).

Zie hoofdstuk I van dit verslag.

D. Militair beheer.

I. Landmagt.

§ 1. *Kommandement.*

De kommandant van het Nederlandsch-Indische leger, de luitenant-generaal J. van Swieten, aanvaardde na afloop der door hem aangevoerde tweede expeditie tegen het Rijk van Boni, op den 17den Maart weder het beheer over het militair departement (2).

---

(1) De in 't vorig Verslag bedoelde nieuwe regeling der grondslagen voor den aanslag in de landrente is nog in behandeling bij het Indisch Bestuur.

(2) Bij Koninklijk besluit van 4 Maart 1862, n°. 60, is aan dien kommandant, op zijn verzoek, met ingang van den 1sten Julij daaraanvolgende, op de meest eervolle wijze ontslag uit de militaire dienst verleend. Bij besluit van gelijke dagteekening, n°. 61, werd tot zijn opvolger benoemd en tot luitenant-generaal bevorderd de generaal-majoor C. A. de Brauw, civiel en militair gouverneur van Sumatra's Westkust. Daar deze intusschen reeds den 21sten Februarij te Padang was overleden werd bij Koninklijk besluit van 5 Junij

§ 2. *Zamenstelling en voltalligheuding van het leger.*

De zamenstelling van het leger bij het eind van 1860, zoo wat de formatie als de sterkte betreft, wordt aangeduid op de beide volgende staten. De formatie wordt daarin tweeledig aangeduid, en wel in de eerste plaats zoo als dezelve organiek is vastgesteld, dat is met inbegrip van het daarvan nog niet opgerigte gedeelte, bepaaldelijk de corpsen pradjoerits; en ten andere voor zooveel dezelve bereids uitvoering heeft erlangd. (1)

Vergeleken met 1859 wijst deze laatste aantooning 45 officieren en 1233 onderofficieren en manschappen *meer* aan, doch deze vermeerdering is niet enkel een gevolg van verdere uitvoering der organieke tableaux, maar ook van inmiddels noodig bevonden uitbreiding van dezelve.

---

daaraanvolgende, n°. 54, tot luitenant-generaal, kommandant van het leger in Nederlandsch Indie, benoemd de gepensioneerde generaal-majoor van dat leger C. P. SCHIMPF, laatstelijk gouverneur der kolonie Suriname, die onlangs de reis naar Indie heeft aanvaard. Intusschen werd het kommandement van het leger tot in de eerste helft van Augustus nog waargenomen door den luitenant-generaal VAN SWIETEN en is alstoen tijdelijk overgedragen op den generaal-majoor der genie en sapeurs W. C. VON SCHIERBRAND.

(1) Bij de medegedeelde organieke formatie zijn uit den aard der zaak ook opgenomen de wijzigingen, die daarin sedert hare vaststelling gaandeweg zijn gebragt.

Naar aanleiding van de gebleken onmogelijkheid om de corpsen pradjoerits tot voltalligheid te brengen, zijn hier te lande voorstellen ontvangen betreffende eene reorganisatie van het wapen der infanterie, welke evenwel nadere briefwisseling met het Indisch Bestuur vorderen.

OFFICIEREN.	Organieke formatie op ultimo December 18 60.								
	Luitenant-generaal.	Generaal-majoors.	Kolonels.	Luitenant-kolonels.	Majoors.	Kapiteins.	1ste luitenants.	2de luitenants.	Inlandsche officieren.
Staven:									
Staf van den Gouverneur-Generaal . .	»	»	»	»	1	2	1	»	»
Kommandement van het leger. . . .	1	»	»	»	»	1	»	»	»
Generale staf (militair departement) . . . officieren . .	»	*a* 1	»	1 of majoor.	»	»	»	»	»
Generale staf (militair departement) . . . adjoints . . .	»	»	»	»	»	4	3	4	»
Militaire afdeeling op Java 1ste . .	»	»	1	»	»	»	1	»	»
Militaire afdeeling op Java 2de . . .	»	1	»	»	1	1	1	»	»
Militaire afdeeling op Java 3de . . .	»	»	1	»	»	»	1	»	»
Kommandem. der infanterie te Willem I.	»	»	1	»	»	»	1	»	»
Idem in de Wester-afdeeling van Borneo.	»	»	»	1	»	1	1	»	»
Gouvernement van Sumatra's Westkust.	»	1	1	»	»	2	1	1	»
Kommandement van Palembang . . .	»	»	»	1	»	»	1	»	»
Ter beschikk. v. h. militair departement.	»	»	»	»	4	»	»	»	»
Plaatselijke staven Batavia	»	»	»	1	»	»	1	»	»
Plaatselijke staven Samarang. . . .	»	»	»	1 of majoor.	»	»	1	»	»
Plaatselijke staven Willem I	»	»	»	»	»	»	1	»	»
Plaatselijke staven Soerabaija. . . .	»	»	»	1	»	»	1	»	»
Materieel der artill. officieren	»	»	1	2	4	3	8	8	»
Materieel der artill. magazijnmeesters .	»	»	»	»	»	»	4	4	»
Genie	»	»	1	1	4	5	7	5	»
Administratie intendance	»	»	1	1	4	11	6	7	»
Administratie kwartier- of betaalmeest.	»	»	»	»	»	6	18	20	»
Geneeskundige dienst. . . officieren van gezondh. .	»	»	1	2	6	22	80	46	»
Geneeskundige dienst. . . apothekers	»	»	»	»	1	5	18	14	»
Geneeskundige dienst. . . paardenartsen . . .	»	»	»	»	»	»	2	3	»
Te zamen	1	3	8	12	25	63	158	112	»
Wapens:									
Infanterie	»	»	»	6	21	160	282	313	112
Artillerie	»	»	»	1	1	20	30	29	»
Cavalerie	»	»	1 of luit.-kol.	»	2	8	13	12	»
Sapeurs	»	»	»	1	»	6	6	12	»
Totaal	1	3	9	20	49	257	489	478	112
	1418								

a. In 1858 is bepaald dat de chef van den generalen staf, waarvoor bij de formatie een kolonel of luitenant-

b. Behalve de officieren met verlof buiten Nederlandsch Indie (108 in getal), zijn onder de sterkte mede niet tacheerd buiten Nederlandsch Indie. Daarentegen zijn onder de sterkte der *officieren* weder medegerekend de 14 bij de artillerie en 12 bij de militaire administratie.

Feitelijke formatie op ultimo December 1860.									Sterkte op ultimo December 1860.								
Luitenant-generaal.	Generaal-majoors.	Kolonels.	Luitenant-kolonels.	Majoors.	Kapiteins.	1ste luitenants.	2de luitenants.	Inlandsche officieren.	Luitenant-generaal.	Generaal-majoors.	Kolonels.	Luitenant-kolonels.	Majoors.	Kapiteins.	1ste luitenants.	2de luitenants.	Inlandsche officieren.
»	»	»	»	1	2	1	»	»	»	»	»	1	1	1	1	»	»
1	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»
»	1	»	1 of maj.	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»
»	»	»	»	»	4	3	4	»	»	»	»	»	»	3	5	2	»
»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»
»	1	»	»	1	1	1	»	»	»	1	»	»	1	1	1	»	»
»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»
»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»
»	»	»	1	»	1	1	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»
»	1	1	»	»	2	1	1	»	»	1	1	»	»	1	2	»	»
»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»
»	»	»	»	4	»	»	»	»	»	»	»	»	4	»	»	»	»
»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»
»	»	»	1 of maj.	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»
»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»
»	»	1	2	4	3	9	7	»	»	»	1	3	5	»	13	»	»
»	»	»	»	»	3	2	3	»	»	»	»	»	»	3	2	2	»
»	»	1	1	4	5	7	5	»	»	»	1	1	3	6	7	2	»
»	»	1	1	4	11	6	7	»	»	»	1	1	4	12	6	1	»
»	»	»	»	»	6	18	20	»	»	»	»	»	»	4	15	20	»
»	»	1	2	6	22	80	46	»	»	»	1	1	5	16	56	68	»
»	»	»	»	1	5	18	14	»	»	»	»	»	1	4	13	10	»
»	»	»	»	»	»	2	3	»	»	»	»	»	»	1	»	3	»
1	3	8	12	25	66	157	110	»	1	2	8	13	25	53	130	108	»
»	»	»	6	21	145	261	289	12	»	»	»	6	20	133	263	233	5
»	»	»	1	1	19	29	28	»	»	»	»	1	1	19	32	27	»
»	»	1	»	2	8	13	12	»	»	»	1	1	1	7	13	4	»
»	»	»	1	»	6	6	12	»	»	»	»	1	»	5	6	8	»
1	3	9	20	49	244	466	451	12	1	2	9	22	47	217	444	380	5
1255									1127 *b*								

kolonel is aangewezen, ook zal kunnen zijn generaal-majoor.

begrepen 5 officieren voor memorie gevoerd wordende, 5 op non-activiteit, 3 à la suite van het leger en 1 gedeadjudant-onderofficieren, dienstdoende als 2de luitenants, wier aantal 103 bedroeg, waarvan 77 bij de infanterie,

Onderofficieren, manschappen en paarden.	Organieke formatie op ultimo December 1860.					Feitelijke formatie op ultimo December 1860.					Sterkte op ultimo December 1860.				
	Europeanen.	Afrikanen.	Amboinezen.	Andere inlanders.	Paarden.	Europeanen.	Afrikanen.	Amboinezen.	Andere inlanders.	Paarden.	Europeanen.	Afrikanen.	Amboinezen.	Andere inlanders.	Paarden.
Infanterie	8658	»	1744	15626	»	7858	»	1308	13369	»	9884	323	1189	13333	»
Artillerie	1654	»	»	1121	530	1554	»	»	1076	415	1611	7	»	1059	399
Cavalerie	582	»	»	»	523	582	»	»	»	523	535	»	»	15	475
Sapeurs	228	»	»	654	»	228	»	»	654	»	258	»	»	661	»
Genie	31	»	»	5	»	31	»	»	5	»	31	»	»	5	»
Corps muzikanten .	31	»	»	»	»	31	»	»	»	»	25	»	»	»	»
	11184	»	1744	17406		10284	»	1308	15104		12344	a 330	1189	15073	
	30334				1053	26696				938	28936				874

Toelichting. In de sterkte der infanterie zijn begrepen 561 Europeanen, 3 Afrikanen en 495 inlanders, die geplaatst waren bij de hospitaaldienst, de militaire school, het corps pupillen of bij het militair huis van arrest. Daarentegen zijn in de sterkte niet begrepen de 103 adjudant-onderofficieren, dienstdoende als 2de luitenants, 91 Europeanen, 3 Afrikanen en 29 inlanders, allen gedetineerden, noch ook 128 Europeanen en 3 inlanders, gevoerd wordende voor memorie.

a. De Afrikanen tellen in de sterkte als Europeanen.

Beliep alzoo blijkens de boven bedoelde aantooning der feitelijke formatie het incompleet aan officieren, niettegenstaande weder nagenoeg evenveel officiersplaatsen als in 't vorig jaar door adjudant-onderofficieren werden vervuld, 128 of 59 meer dan toen, het overcompleet aan onderofficieren en minderen was daarentegen 2240 of 708 meer dan in 1859. En dit cijfer zou nog grooter zijn, wanneer niet het inlandsch gedeelte des legers, dat in 't vorig jaar een overcompleet telde van 405 man, thans een incompleet aanwees van 150 man. Ware aan de nieuwe legerformatie geheele uitvoering gegeven (zie de aantooning der organieke formatie), dan zoude de opgegeven sterkte een tekort aanwijzen van 291 officieren en 1398 minderen. Het Europeesch gedeelte zou aan officieren een incompleet van 184, aan minderen een overcompleet van 1490 man opleveren. In vergelijking met het vorige jaar, toen deze cijfers respectivelijk waren 261, 2971, 155 en 200, zouden dus ook in deze veronderstelling de uitkomsten van 1860 alleen ten aanzien van de officieren ongunstiger zijn.

De sterkte van het Europesch gedeelte des legers was bij het eind van 1860, naar de onderscheidene landaarden zamengesteld, als volgt:

LANDAARD.	Officieren.	Onder-officieren en man-schappen.	Te zamen.	*Aanmerkingen.*
Nederlanders buiten Nederlandsch Indie geboren . .	933	6 422	7 355	Onder de wegens non-activiteit als anderzins niet medegerekende 12 officieren bevonden zich 10 Nederlanders en 2 Duitschers.
Duitschers	80	1 396	1 476	
Belgen	»	1 228	1 228	
Zwitsers	»	2 109	2 109	
Andere Europeanen en daarmede gelijkgestelden, buiten Ned. Indie geboren. .	5	596	601	Onder de 219 niet medegerekende onderofficieren en manschappen, waarvan 128 als voor memorie gevoerd wordende en 91 als zijnde gedetineerd, bevonden zich 138 Nederlanders, 32 Duitschers, 39 Belgen, 8 Zwitsers en 2 Franschen.
Blanken in Ned. Indie geboren	82	156	238	
Kleurlingen	29	540	569	
Totaal . .	(1) 1129	(2) 12 447	13 576	

Uit Nederland werden aan suppletietroepen aangebragt 2680 man, tegen 1958 in 't vorig jaar en 2174 in 1858; terwijl zich in Indie verbonden 81 Europeanen en 5 Afrikanen, welke cijfers in 1859 waren 66 en 2, en in 1858 74 en 4. Van de Kust van Guinea werden bovendien voor het eerst weder aangebragt 70 Afrikanen.

Nadat de werving van Europesche vreemdelingen, ten gevolge van de in de maand Januarij tijdig ontdekte zamenspanningen tot muiterij en desertie onder het nagenoeg uitsluitend uit Zwitsers bestaande Europeesch gedeelte der garnizoenen te Samarang, Soerakarta en Djokdjokarta, in den loop des jaars in het algemeen beperkt was geworden, deden zich in de maand Augustus nieuwe verschijnselen voor, die eene algeheele staking der werving van Zwitsers ten gevolge hadden.

Weinige dagen nadat te Soerabaija een vijftiental Europesche militairen (Zwitsers) met de wapenen gedeserteerd waren (die echter spoedig werden achterhaald), en terwijl men te Willem I ijverig bezig was met het doen van onderzoekingen nopens een daar ontdekt complot van gelijke strekking, brak namelijk in den avond van den 17den Augustus te Samarang, in de zoogenaamde Wurtembergsche kazerne, onder de Zwitsersche militairen een opstand uit, welks aanleggers niet minder ten doel hadden dan de wachten te overrompelen, de oproermakers van het garnizoen te Djokdjokarta en de andere ter plaatse aanwezige arrestanten te verlossen, het geldkantoor te plunderen, vervolgens naar Willem I te trekken en zich aldaar met hunne kameraden te vereenigen, om dan verder naar omstandigheden te handelen, alles, zoo als later gebleken is, met oogmerk om, even als zij vroeger te Napels beproefd hadden, zich, uit zucht naar verandering en wegens teleurstelling in overdreven verwachtingen, aan hunne dienstverbindtenis te onttrekken. Gelukkig had men zich echter ook hier, door een kwartier-uurs te voren ontvangen mededeelingen, eenigzins op de misdadige plannen kunnen voorbereiden, en de genomen maatregelen waren dan ook, in weerwil van deze korte tijdsruimte, zoo wel gekozen, dat de muiters, na een kort gevecht, binnen hunne kamers teruggedrongen, en, ofschoon aanhoudend op de rondom de kazerne geposteerde troepen (waaronder ook de schutterij

(1) Het verschil van dit cijfer met de opgave van 1127 hiervóór (of van 1122 na aftrek der 5 inlandsche officieren) is daarin gelegen, dat te dezer plaatse zijn medegerekend de 108 officieren met verlof buiten Nederlandsch Indie, en daarentegen niet de 103 adjudant-onderofficieren, dienstdoende als 2de luitenants. Bij de opgave van 1122 had het tegenovergestelde plaats, hetgeen dus hier eene vermeerdering geeft van 5 officieren. Bovendien zijn hier nog medegerekend 2 officieren, à la suite gevoerd wordende.

(2) 103 man meer dan de opgave hiervóór, wegens inbegrip der bovenbedoelde 103 adjudant-onderofficieren.

en de barissans) vuurende, al spoedig het wanhopige van hunnen toestand begonnen in te zien, en de belhamels reeds in den voornacht van den 18den Augustus, deels op vrijwillige overgave, waren in arrest gesteld. Het tegen hen aangevangen geregtelijk onderzoek had tot uitslag dat van de 14 schuldig bevondenen 9 ter dood werden veroordeeld. Het aantal gesneuvelden en gewonden beliep 15, waarvan 2 gesneuvelden en 2 gewonden van onze zijde, terwijl van de opstandelingen 2 gesneuveld en 9 gewond waren. Te Willem I, waar het complot zonder geweld nog tijdig had kunnen worden voorgekomen, werd de doodstraf uitgesproken tegen 2 van de 18 veroordeelden.

De in 1859 genomen maatregelen ter bevordering van de inlandsche werving, meer bijzonder onder de Javanen, leverden in 't laatst van dat jaar en in de eerste helft van 1860 meer dan voldoende uitkomsten op, zoo zelfs dat in Junij reeds eene beperking noodig werd geoordeeld door de tijdelijke vermeerdering der gevorderde lengtemaat. Een en ander had ten gevolge, dat de uitkomsten van 1860, in vergelijking met die van 1859, eene vermindering aantoonden van 739 man. Er verbonden zich namelijk 1706 Javanen, 62 Amboinezen, 72 Madurezen en 153 Boeginezen, te zamen 1993, en in 't vorig jaar respectivelijk 2409, 163, 112 en 48, of te zamen 2732. Alleen onder de Boeginezen werden er dus meer aangeworven.

Het aantal reëngagementen was daarentegen aanmerkelijk meer dan in 't vorig jaar. Het bedroeg:

	voor 6 jaren.	voor 4 jaren.	voor 2 jaren.	te zamen.	In 1859 was het totaal.
Europeanen . .	553	72	281	906	705
Afrikanen . . .	4	24	22	50	42
Amboinezen . .	66	19	15	100	112
Boeginezen . .	93	46	18	157	111
Madurezen . .	27	10	5	42	36
Javanen . . .	950	285	178	1413	845
totalen { in 1860	1693	456	519	2668	
totalen { „ 1859	776	508	567		1851

Onder de ten aanzien van het leger genomen beschikkingen kunnen te dezer plaatse worden vermeld (1):

het besluit van den Gouverneur-Generaal van 3 Februarij 1860, n°. 10, waarbij, met uitbreiding in zoover van het bestaande voorschrift om het toekennen van paspoort aan militairen van het leger in Indie, vóór het verschijnen van het door hen aangegaan verband, te beperken tot de gevallen van dringende noodzakelijkheid, als beginsel wordt vastgesteld, dat voortaan aan iederen militair, die het mogt wenschen, het vervroegd ontslag uit de dienst kan worden verleend, nadat hij, door in-de-plaats-stelling van eenen anderen man van zijnen landaard en van goed gedrag, den Staat voor zijn verlies zal hebben schadeloos gesteld;

het besluit van 23 Februarij 1860, n°. 85 (*Indisch Staatsblad* n°. 20), waarbij, krachtens magtiging des Konings, bepaald wordt dat de premie, gesteld op den overgang van onderofficieren en korporaals van het leger in Nederland bij dat in Oost-Indie, beschouwd wordt als eene gratificatie, en dat het aannemen daarvan door de onderofficieren en korporaals van alle wapens, die bij het Oost-Indisch leger zijn overgegaan of zullen overgaan, voor hen geen beletsel zal daarstellen voor de toelating tot het examen voor den rang van 2den luitenant in Indie (*Indisch Staatsblad* 1855, n°. 35) (2);

het besluit van 27 Julij 1860, n°. 23 (*Indisch Staatsblad* n°. 73), waarbij een nieuw reglement is vastgesteld op het afnemen der examina voor officieren van gezondheid en apothekers in Nederlandsch Indie, en het daarmede in verband staande stelsel van bevordering;

het Koninklijk besluit van 18 September 1860, n°. 98 (*Indisch Staatsblad* n°. 121),

---

(1) Zie ook in hoofdstnk *E*, afd. I § 5, *Militair regtswezen;* in hoofdstuk *F*, afd. I § 1 de noot onder *Predikanten*, en in hoofdstuk *M* het slot der 2de noot aldaar.

(2) Krachtens de daartoe in 't laatst van 1860 door den Koning verleende matiging, is deze bepaling sedert ook van toepassing verklaard op de niet gegradueerde militairen (*Indisch Staatsblad*, 1861 n°. 26).

waarbij ook voor de militairen van het leger in de Nederlandsche overzeesche bezittingen, beneden den rang van officier, wordt ingesteld de gouden medaille voor onafgebroken trouwe en eerlijke dienst, van 25 jaren (1) voor Europeanen en van 30 jaren voor Afrikanen en inlanders, onverschillig van welken landaard, met eene daaraan verbonden gratificatie van f 50; onder bepaling wijders, dat de bestaande voorschriften nopens het toerekenen, al dan niet in bijzondere gevallen, van diensttijd, ter bekoming der bronzen en zilveren medailles, en omtrent het verbeuren dier onderscheidingsteekenen, evenzeer gelden voor de gouden medaille;

de aanschrijving van het militair departement van 24 November 1860, waarbij, bij wijze van huishoudelijken maatregel, de opheffing bevolen wordt van de (inlandsche) keurcompagnien, met bepaling dat vooreerst, in afwachting eener andere voorziening in het belang der beste soldaten, geen keursoldaten meer zullen worden aangesteld. De aanleiding tot dezen maatregel was gelegen in de overweging, dat de keurcompagnien, behalve den aanstoot dien zij in meerdere of mindere mate aan de overige compagnien gaven, weinig aan het doel beantwoordden, en niet altijd naar wensch konden worden voltallig gehouden, zonder de overige compagnien te zeer in gehalte en waarde te doen verminderen.

§ 3. *Bijzonderheden omtrent de militaire geneeskundige dienst.*

En vijfjarig overzigt van het cijfer der bij de landmagt behandelden, herstelden en overledenen, en de verhouding dezer laatsten zoo tot de behandelden als tot de legersterkte, wordt aangetroffen in den volgenden staat.

Jaren.	Behandelden.	Herstelden.	Overledenen.	Verhouding der overledenen tot de behandelden.	Verhouding der overledenen tot de legersterkte.
			Java en Madura.		
1856	25 099	23 291	629	1 : 39,9	1 : 19
1857	27 164	25 055	684	1 : 39,7	1 : 19,3
1858	31 571	29 274	730	1 : 43,25	1 : 21,3
1859	29 148	27 057	835	1 : 34,9	1 : 15,2
1860	32 277	29 883	785	1 : 41,1	1 : 16,04
			Buitenbezittingen.		
1856	21 539	20 706	242	1 : 89	1 : 43,5
1857	18 659	17 684	341	1 : 54,7	1 : 27,9
1858	19 767	18 871	235	1 : 84,11	1 : 45,5
1859	27 363	26 109	582	1 : 47	niet op te geven (2
1860	23 827	22 521	430	1 : 55,4	id. (3

(1) Hierbij kan ook de dienst in Europa in rekening worden gebragt, en wel in verhouding van een jaar dienst, hetzij al dan niet te velde doorgebragt, voor een half jaar dienst in Oost-Indie.

(2) In 't vorig verslag werd deze verhouding opgegeven als te hebben bedragen 1:16.5, doch dit cijfer is nader gebleken niet geheel juist te zijn, als berekend naar eene gemiddelde legersterkte van 9632 man, waaronder echter niet begrepen was de gemiddelde troepensterkte van Bandjermasin en Celebes, die wegens den staat van oorlog in die gewesten niet kon worden opgegeven.

(3) Het niet opgeven der gemiddelde troepensterkte in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo is oorzaak, dat ook voor 1860 deze verhouding niet kan worden opgegeven.

De volgende staat geeft een vijfjarig overzigt van de sterfteverhouding op Java en Madura naar gelang van den landaard der militairen en van de ligging der garnizoenen aan de kust of binnen 's lands.

Jaren.	EUROPEANEN.						AFRIKANEN.						INLANDERS.					
	Plaatsen aan de kust.			Plaatsen binnen 's lands.			Plaatsen aan de kust.			Plaatsen binnen 's lands.			Plaatsen aan de kust.			Plaatsen binnen 's lands.		
	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Overleden.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterkte.
1856	234	2725	1:11,7	143	2776	1:19,4	3	18	1:6	5	265	1:53	189	3717	1:19,7	55	2527	1:45,9
1857	288	3476	1:12,07	141	2776	1:19,6	5	44	1:8,8	9	208	1:23,1	168	4389	1:26,1	73	2328	1:31,9
1858	269	4459	1:16,5	243	3580	1:14,7	3	18	1:6	11	241	1:21,9	151	4757	1:31,5	53	2517	1:47,5
1859	382	3653	1:9,56	190	3620	1:19,05	2	5	1:2,5	1	154	1:154	211	3981	1:18,8	49	1287	1:26,2
1860	315	4066	1:12,9	188	2969	1:15,7	3	12	1:4	9	336	1:37,3	228	3630	1:15,9	42	1583	1:37,6

De gezamenlijke sterfte onder de Europeanen der landmagt was in verhouding tot de sterkte, in:

	Java en Madura.			Buitenbezittingen.		
	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.
1856. . . .	377	5501	1:14,6	111	2940	1:26,5
1857. . . .	429	6252	1:14,57	136	3015	1:22,17
1858. . . .	512	8039	1:15,7	114	3549	1:31,1
1859. . . .	572	7273	1:12,7	(1) 167	2911	1:17,4
1860. . . .	503	7035	1:13,9	(1) 194	3873	1:19,9

In de bijlagen litt. B en C wordt weder, afzonderlijk voor Java en Madura en voor de buitenbezittingen, een uitvoerig overzigt gegeven van den aard der ziekten, waarvoor de lijders bij de landmagt behandeld werden, en van het aantal en de verhouding der aan elke dier ziekten overledenen, zoowel tot het cijfer der behandelden, als tot de legersterkte, alles onderscheiden in Europeanen, Afrikanen en inlanders.

§ 4. *Inrigtingen tot het leger betrekkelijk.*

Artillerie-constructie-winkel. Ofschoon de bedrijvigheid bij deze inrigting bij voortduring groot was te noemen, was zij toch niet zoo aanzienlijk als in de beide voorgaande jaren. Aan arbeidsloonen werd namelijk betaald f 103 280,19, tegen f 106 452,54 in 1859 en f 105 549,335 in 1858; de waarde der verwerkte materialen beliep f 179 322, welke cijfers in de genoemde jaren achtereenvolgens waren f 183 794,295 en f 182 628,345.

De algemeene onkosten (vaste tractementen, onderhoud van gebouwen en werktuigen enz.) beliepen f 178 454,305 of ruim 77½ pct. der voortgebragte waarden; bedragende deze, ongerekend het aangemaakte voor den winkel zelven, f 229 558,32. (2) In 1859

(1) In de opgaven van 1859 zijn niet begrepen de cijfers van Bandjermasin en Celebes, en in die van 1860 niet de cijfers van de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.

(2) Bij het in rekening brengen dezer voortgebragte waarden aan de betrokken gouvernements-inrigtingen of diensten (de directie der artillerie niet uitgezonderd), wordt dit bedrag, als enkel vertegenwoordigende het kostende aan verbruikte materialen en de betaalde arbeidsloonen, in gelijke verhouding, met deze algemeene onkosten verhoogd. Vergelijk het Verslag over 1857, blad. 44.

was deze verhouding ruim 78 pct. en in 1858 nagenoeg 81 pct. De waarde der bij het eind van het jaar bij den constructiewinkel aanwezige materialen en gereedschappen bedroeg f 696 007,515.

De werkzaamheden bij de *pyrotechnische werkplaats*, die, krachtens een in 1858 voorloopig, doch thans definitief vastgesteld reglement, een op zich zelf staand onderdeel van den constructiewinkel uitmaakt, bestonden voornamelijk in den aanmaak van slaghoedjes, percussie-granaten ten dienste der marine, granaatkartetsen, wrijvingspijpjes enz. De voortgebragte waarden beliepen als voren f 6523,10 en de algemeene onkosten f 8050,915.

Meerdere bijzonderheden nopens deze inrigtingen worden aangetroffen in de *Javasche courant* van 22 Junij 1861, nº. 50 (*Staats-courant* nº. 194). Alleen zij daaruit overgenomen, dat het getal werklieden, die in de verschillende ambachten werden te werk gesteld, gemiddeld bedroeg 618 man daags, wier werkzaamheden over het algemeen blijken van gemaakte vorderingen gaven.

Vermelding verdient overigens nog eene in dit jaar gemaakte bepaling, volgens welke aan den directeur van het etablissement de bevoegdheid wordt gelaten, om de dagloonen der vrije inlandsche werklieden in verhouding tot hunne geschiktheid te bepalen, mits blijvende tusschen f 0,25 en f 1,665 daags.

Artillerieschool te Weltevreden. Gedurende 1860 leverde deze school slechts 1 officier op, in 1859 geene en in 1858 2. Bij het eind van het jaar waren evenwel twee leerlingen gereed om het officiers-examen af te leggen. Het getal leerlingen bedroeg op dat tijdstip 11.

School te Meester Cornelis tot opleiding van onderofficieren tot officieren der infanterie en der militaire administratie. Van deze school werden in den loop van 1860 39 leerlingen tot tweeden luitenant benoemd, waarvan 34 bij de infanterie en 5 bij de militaire administratie. In 1859 beliep het aantal 56 en in 1858 48.

Ten einde in het onderwijs, de inwendige dienst en het beheer dezer school eene vaste regeling te brengen, werd een ontwerp-reglement, dat bij wijze van proef bereids eene tweejarige werking had gehad, in dit jaar, na eenige geringe wijzigingen, definitief vastgesteld. Volgens hetzelve is de school bestemd tot het opleiden van militairen tot officieren der infanterie en der militaire administratie, en staat zij onder opzigt van eenen kapitein-directeur (die ook kan zijn majoor), aan wien, buiten het mindere personeel, als instructeurs zijn toegevoegd 4 luitenants der infanterie, 1 luitenant der militaire administratie en 1 luitenant der artillerie. Het aantal toe te laten leerlingen, in 1858 gebragt op 88, werd daarbij voorts bepaald op 116. De duur van den geheelen cursus werd vastgesteld op hoogstens twee jaren. In verband met het voornemen om aan de school ook eene inrigting te verbinden voor de hoogere opleiding van officieren, waarvan evenwel wegens de dringende behoefte aan luitenants bij de corpsen voor alsnog moest worden afgezien, was bovendien nog tijdelijk een kapitein-instructeur in dienst gesteld.

De school wordt beschouwd eene compagnie uit te maken van het garnizoen te Meester Cornelis op Weltevreden.

Corps-scholen. Ten einde in de zich meer en meer toonende behoefte aan administratief kader (sergeanten-majoor en fourriers) bij de corpsen te kunnen voorzien, wordt aan het schoolonderwijs bij voortduring meerdere uitbreiding gegeven. Ook zouden maatregelen in overweging worden genomen om aan de opleiding van het inlandsch kader, met het oog op de nog aan de formatie ontbrekende inlandsche officieren, meerdere zorg te kunnen besteden.

Corps pupillen. Het doel dezer instelling — kinderen van Europesche afkomst tot nuttige leden der maatschappij te vormen en hen, door middel eener militaire opvoeding, tot den krijgsmansstand op te leiden — wordt gezegd volkomen te worden bereikt. Sedert de oprigting van het corps in 1848 tot ultimo December 1860 zijn daarbij aangenomen 53 betalende en 478 niet betalende pupillen, te zamen 531, waarvan nog 326 bij het corps aanwezig waren. Van de overigen waren in 't geheel 160 reeds bij het leger ingedeeld en 45 overleden, afgekeurd of om andere redenen ontslagen. Van deze 160 waren er bij het eind van het jaar nog 119 bij het leger aanwezig, als 2 tweede luitenants 8 sergeanten-majoor, 11 sergeanten, 22 fourriers, 39 korporaals en 37 manschappen.

Over het algemeen was het gedrag en de dienstijver dezer militairen bevredigend te noemen; bijna uitsluitend konden zij echter slechts gebezigd worden voor administrative werkzaamheden of diensten bij eene inlandsche compagnie.

Ten einde in de toekomst meer nut van deze klasse van militairen te trekken, bepaaldelijk van de ingedeelden bij de infanterie, zullen de gewezen pupillen, ook ten einde hen met meer bijzondere oplettendheid te kunnen gadeslaan, voortaan niet meer verspreid worden ingedeeld, maar bij één corps vereenigd blijven, waartoe voorloopig eene Europesche compagnie van het garnizoen te Kedong-Kebo (Bagelen) is aangewezen.

Voor eene wijziging der formatie wordt verwezen naar het *Indisch Staatsblad* 1860, n°. 47.

De overige tot het leger betrekkelijke inrigtingen leverden dit jaar geene meldenswaardige bijzonderheden op (1).

§ 5. *Krijgsverrigtingen van het leger.*

De krijgsverrigtingen van het leger bepaalden zich, behalve eenige togten van minder belang in het Palembangsche, tot het voortzetten van den strijd tegen de opstandelingen in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo, waarvan de voornaamste ontmoetingen in 1860, even als die bij eene hernieuwde expeditie tegen oproerige Alfoeren op het eiland Ceram, zijn omschreven in bijlage lit. D.

Vergelijk overigens het ter zake medegedeelde in hoofdstuk C, afdeeling III hiervóór, onder de hoofden »Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo" en »Gouvernement der Molukken, residentie Amboina."

§ 6. *Gewapende corpsen, niet regtstreeks tot het leger behoorende.*

Behalve eene uitbreiding der detachementen pradjoerits in de residentie Japara, bleef de formatie der verschillende niet regtstreeks tot het leger behoorende corpsen onveranderd.

Over de schutterijen, de pradjoerits en de legioenen en barissans der vorsten op Java en Madura had dit jaar (met uitzondering van de cavalerie dezer laatsten) geene inspectie plaats, ten gevolge van de aftreding van den daarvoor aangewezen luitenant-kolonel der infanterie, maar de toestand der djaijang-sekars en der cavalerie van de genoemde legioenen en barissans werd door den speciaal met deze inspectie belasten hoofdofficier (den kommandant van het regement Oost-Indische cavalerie) over het geheel bevredigend bevonden. Alleen bij de lijfwachten-dragonders te Soerakarta en te Djokdjokarta, en bij de barissans op Madura liet de geoefendheid nog steeds te wenschen over.

De inspectie over deze verschillende corpsen zal echter voortaan, met wijziging van het in 1855 ter zake bepaalde (zie het Verslag over dat jaar, bladzz. 28 en 29), begrepen worden onder de algemeene leger-inspectien, en dus zijn opgedragen aan de betrokken afdeelings- of gewestelijke militaire kommandanten.

De formatie en de sterkte worden opgegeven op 1 Julij 1861 (de cijfers van ultimo 1860 zijn niet vermeld gevonden) te hebben bedragen als volgt:

	SCHUTTERIJ. (2)		PRADJOERITS (op Java).		DJAIJANG-SEKARS. (op Java).		LEGIOENEN EN LIJFWACHTEN-DRAGONDERS (te Soerakarta en te Djokdjokarta).		BARISSANS (op Madura).	
	Formatie.	Sterkte.	Formatie.	Sterkte.	Formatie.	Sterkte.	Formatie.	Sterkte.	Formatie.	Sterkte.
Europeanen	5098	4565	44	44	15	16	80	66	18	18
Inlanders.	2036	1524	1937	1932	277	276	1018	1028	2984	2684

(1) Over het dienstbaar maken van de militaire werkplaatsen aan de opleiding van jongelieden van Europesche afkomst tot ambachtslieden wordt gehandeld in de Iste afdeeling van hoofdstuk I hierachter.

(2) Alleen voor de buitenbezittingen bedroeg de formatie 2965 Europeanen en 918 inlanders, en de sterkte 2883 Europeanen en 919 inlanders. Onder deze Europeanen bevinden zich echter, bepaaldelijk wat aangaat de schutterijen in de Molukken, een tal van inlandsche burgers, die slechts met Europeanen zijn gelijkgesteld.

Met opzigt tot de schutterijen valt nog het volgende te vermelden.

In de eerste helft des jaars werd door het Indisch Bestuur het voorstel gedaan om de schutterijen op Java, zoo als die toen waren zamengesteld en geoefend werden, wegens hare geringe militaire waarde op te heffen en te doen vervangen door rustende schutterijen, die, des vereischt wordende, ten allen tijde voor de bewaring van rust en orde weder zouden kunnen worden actief gemaakt. Met dit voorstel kon zich het opperbestuur evenwel niet vereenigen, maar werd den Gouverneur-Generaal, ook met het oog op art. 113 van het regeringsreglement, na verkregen magtiging des Konings, de instandhouding der schutterijen, behoudens de invoering van noodig geachte verbeteringen, aanbevolen. (1)

De schutterijen in de Molukken werden, wegens de vele diensten die in het algemeen van haar gevorderd worden, in de gelegenheid gesteld zich in meerdere mate dan tot dusverre in het gebruik der vuurwapenen te oefenen.

§ 7. *Verdediging.* (2)

Zooveel de beschikbare middelen het toelieten werd, behalve aan de herstellingen en vernieuwingen der gewone werken, ook aan de in aanbouw zijnde buitengewone verdedigingswerken gearbeid.

Even als in 't vorig jaar, deed zich, volgens verklaring van het militair departement, bij de geniewerken de invloed nog gevoelen van den ingevoerden vrijen arbeid. Vooral Soerabaija en Ngawie waren de plaatsen, waar zulks moeijelijkheden opleverde. De werkzaamheden voor de verbetering van den weg van Ambarawa naar Banjoebiroe, welke bij massale oproeping, doch tegen billijk loon, werden verrigt, hadden daarentegen geregelden voortgang. Ook het werken bij onderhandsche aanneming leverde hier en daar, vooral in Soerabaija, nog al het middel om veel werkvolk te verkrijgen. Te Batavia viel sedert de vermeerdering der koelie-loonen van 33⅓ tot 45 cents daags minder te klagen over de niet geregelde en niet genoegzame opkomst der koelies.

Over het algemeen waren op Java steeds ambachtslieden in voldoende mate verkrijgbaar. Te Soerabaija moest zelfs bij het voltooid zijn van eenige werken en het nog niet in uitvoering zijn van nieuwe, veel bekwaam werkvolk worden afgedankt.

Volgens de daaromtrent vastgestelde nieuwe rangregeling (*Indisch Staatsblad* 1860, n°. 115), bedroeg het aantal der bij het eind van het jaar op Java en Madura alsnog gebezigd wordende versterkingen 54, waarvan 2 van den eersten, 4 van den tweeden, 17 van den derden en 31 van den vierden rang. Het aantal op de buitenbezittingen beliep 85, waarvan 15 versterkingen van den derden en 70 van den vierden rang. (3)

Met het doel om ook voor Indie zooveel mogelijk partij te trekken van de in den laatsten tijd hier te lande en in den vreemde, met name in Engeland en Frankrijk, gemaakte vorderingen op het gebied der versterkingskunst, ook wat aangaat de bewapening en uitrusting der genie-troepen en de aanwending in het algemeen van meer doelmatige materialen, werd aan een tweetal hier te lande met verlof aanwezige kapiteins der genie en sapeurs, op voorstel van het Indisch Bestuur, ieder een afzonderlijk plaatselijk onderzoek opgedragen, waarvan de uitslag nog vóór het einde des jaars ter kennis van het Indisch Bestuur werd gebragt.

§ 8. *Bijzonderheden van verschillenden aard.*

Terrein-opname (4). Terwijl de opname der residentie Banjoemas en hare kaartering geheel ten einde liep, werd een aanvang gemaakt met de opname der residentien Samarang en Kadoe. In laatstgemeld gewest werd daarmede zoo goede voortgang gemaakt, dat de opmeting bij het eind van het jaar bereids voor ¾ gedeelte had plaatst gehad.

In Samarang, waar men een aanvang gemaakt had met de afdeelingen Demak en

---

(1) Naar aanleiding van een en ander zijn dan ook in de eerste helft van 1862, door uitbreiding en meerdere verzekering der verpligte oefeningen, gedeeltelijk ook voor de buitenbezittingen (waar de intrekking der schutterijen, wegens de geringe daar aanwezige troepenmagt, ook door de Indische autoriteiten onraadzaam was geoordeeld), de noodige maatregelen ter verbetering genomen. Vergelijk *Indisch Staatsblad* 1862, n°. 23.

(2) Zie ook de eerste noot op bladz. 38 van het vorig Verslag.

(3) Zie voor de veranderingen, die deze rangschikking sedert heeft ondergaan (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 34).

(4) Vergelijk hoofdstuk K, § 1.

Grobogan, bepaalde zich het verrigte tot wegopmetingen en verdeeling in veelhoeken. De opmetingen en waterpassingen in het belang der verdediging ter Sumatra's Westkust en op Banka werden voortgezet. Een nieuwe afstandswijzer voor Banka werd vastgesteld bij *Indisch Staatsblad* 1860, n°. 14. De kaartering der opname van Benkoelen werd geheel voltooid, en met de zamenstelling van een geheel der tijdens de Bonische expeditien gedane opnamen zou dit onder andere weldra het geval zijn. Op Celebes bevonden zich voorts nog twee opnemers, die het bestuur behulpzaam waren in het opmeten der afdeeling Sindjai en het doen van verkenningen op de eilanden Kalao en Bonerate. Met de opleiding van opmeters werd steeds voortgegaan.

Vermindering van briefporten voor militairen. De in 't vorig Verslag vermelde vermindering van port (*Indisch Staatsblad* 1859, n°. 15) bij frankering, mits niet voor de verzending per overlandmail, van brieven, gerigt aan manschappen beneden den rang van officier bij de zee- of landmagt, werd bij besluit van 20 Augustus 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 78) ook van toepassing verklaard voor de buitenbezittingen.

II. ZEEMAGT.

§ 1. *Kommandement.*

Het Nederlandsch eskader in Oost-Indie en de maritime inrigtingen aldaar bleven gedurende het jaar 1860 onder de bevelen van den schout bij nacht G. VOGELPOOT (1).

(1) Uit het vorig Verslag (zie de noot op bladz. 39) blijkt dat, ter vervanging van dezen vlagofficier, in 1861 is benoemd de schout bij nacht J. MAY. In December van dat jaar heeft deze het kommandement aanvaard.

STERKTE.

OP 1°. JANUARIJ 1860.	GEDURENDE 1860.		OP ULT° DECEMBER 1860.	AANMERKINGEN.
	Versterking uit Nederland.	Vermindering.		
Schroefstoomkorvet *Medusa.* » *Prinses Amalia.* Schroefstoomschip *Montrado.* » *Bali.* » *Soembing.* » *Groningen.* » *Samarang.* Raderstoomschip *Gedeh.* » *Ardjoeno.* » *Merapi.* » *Etna.* » *Phoenix.* » *Suriname.* » *Celebes.* » *Madura.* » *Admiraal van Kinsbergen.* Korvet *Prins Maurits der Nederl.* » *Pallas.* Brik 1ste klasse *Haai.* » *Cachelot.* Schoonerbrik *Rembang.* » *Lansier.* » *Makasser.* Roeikanonneerboot *N°. 14.* » *Pylades.* Wachtschip. *Palembang.* » *Batavia.* Te zamen 27 bodems, bemand met 2548 Europeanen (3) en 743 inlanders.	*a.* Stoomschepen: *Vice-admiraal Koopman.* *Citadel van Antwerpen.* *Het Loo.* *Reinier Claeszen.* *b.* Korvet: *Juno.*	*a.* Wegens vertrek naar Nederland: Korvet *Prins Maurits der Nederlanden.* Schroefstoomkorvet *Medusa.* *b.* Wegens publieken verkoop: de afgekeurde schepen: *Sylph.* *Padang.* *Lansier.* *Batavia.* (1) *c.* Voor memorie bleef: het afgekeurde transportschip *Merwede.* (2)	Stoomkorvet *Prinses Amalia.* Schroefstoomschip *Citadel van Antwerpen.* » *Vice-admiraal Koopman.* » *Groningen.* » *Bali.* » *Soembing.* » *Het Loo.* » *Reinier Claeszen.* » *Samarang.* Raderstoomschip *Gedeh.* » *Ardjoeno.* » *Merapi.* » *Etna.* » *Phoenix.* » *Suriname.* » *Celebes.* » *Madura.* » *Admiraal van Kinsbergen.* Korvet *Pallas.* Brik 1ste klasse *Haai.* » » *Cachelot.* Schoonerbrik *Rembang.* » *Makasser.* Roeikanonneerboot *N°. 14.* Opnemingsvaartuig *Pylades.* Wachtschip *Palembang.* » *Juno.* Te zamen 27 bodems, bemand met 2683 Europeanen en 785 inlanders.	(1) Als wachtschip te Soerabaija vervangen door de korvet *Juno*. (2) Het stoomschip *Onrust* heeft men, blijkens het vorig Verslag, doen springen. (3) Het verschil van deze cijfers met die, onder ultimo 1859 in het vorig Verslag opgegeven, is veroorzaakt doordat de bemanning van het stoomschip *Onrust* op dat tijdstip nog niet van de sterkte was afgetrokken, hetgeen bij de opgave van 1°. Januarij 1860 is betracht.

Gedurende 1860 is in Indie aan een zestal zee-officieren, op hun verzoek, eervol ontslag uit de dienst verleend. Niettemin heeft in de dienst naar behooren kunnen worden voorzien, waartoe medewerkte de beschikbaarheid der bemanning van de afgekeurde brik *Lansier* en van de tot wachtschip bestemde korvet *Juno*. Men had zelfs met meerdere ruimte dan weleer naar Nederland kunnen doen terugkeeren de manschappen, welke daarop aanspraak konden maken; terwijl dit ook het geval was ten aanzien van de luitenants ter zee 2de klasse, omdat de oudsten der voltallig op het eskader aanwezig zijnde adelborsten 1ste klasse, in afwachting van hunne bevordering, op het folio van officier werden geplaatst. Het corps inlandsche schepelingen is in 1860 in alle rangen geheel evenredig aan de behoeften gebleven, niettegenstaande bij voortduring desertien plaats hadden.

De gezondheidstoestand bij het eskader liet weinig te wenschen over. Ziekten van buitengewonen aard zijn niet waargenomen. In het geheel kwamen op het eskader 8009 lijders onder behandeling, waarvan 44 niet tot de zeemagt behoorden en waaronder 1493 inlanders. Over het tweede halfjaar waren echter nog geene ziekte-rapporten ingekomen van de *Cachelot*, *het Loo*, *Reinier Claeszen* en *Gedeh*, die zich respectivelijk in de Japansche en Moluksche wateren bevonden. Het getal overledenen bedroeg 90, waarvan 73 Europeanen, en waaronder 8 ten gevolge van verwondingen als anderzins.

Het personeel van de geneeskundige dienst bestond op 31 December 1860 uit 36 officieren van gezondheid, waarvan 1 dirigerend, 2 van de 1ste, 22 van de 2de en 11 van de 3de klasse.

Stationering. De maritime stations waren in 1860 bezet als volgt: Noordwestkust van Sumatra: 1 stoomschip en 1 schoonerbrik; Oostkust van Sumatra: 1 stoomschip, in den loop des jaars vervangen door 1 brik; wateren van Riouw, Lingga en Siak: aanvankelijk 1 brik, vervolgens versterkt met 1 stoomschip, later slechts 1 stoomschip; Noorwestkust van Borneo: tijdelijk 1 stoomschip; Zuider- en Ooster-afdeeling en Oostkust van Borneo: 4 stoomschepen, 1 gewapende barkas, 1 brik; wateren van Celebes en onderhoorigheden, met inbegrip der zeemagt voor de tweede Bonische expeditie: 4 stoomschepen, 2 schoonerbrikken. Het gewone station is bepaald op 1 stoomschip 1ste of 2de klasse, 2 kleine stoomschepen en 1 schooner; wateren der Molukken: bij afwisseling 1 korvet, 1 brik, benevens 1 stoomschip; wateren van Menado: 1 stoomschip.

In de wateren van China was in 1860 geen der schepen van het eskader aanwezig. Een stoomschip vertrok naar Japan en Siam. Vervolgens kwam in de wateren van Japan een brik in station.

§ 3. *Gouvernements-schoeners en kruisbooten.* (1)

Sterkte, enz. Op het einde van 1860 was de sterkte als volgt: 1 schooner 1ste charter, 1 schroef-transportschooner à 80 paardekracht, 1 raderstoomschip à 80 paardekracht, 1 stoom-adviesvaartuig à 80 paardekracht, 67 kruisbooten. De schooner 1ste charter en twee kruisbooten waren echter afgekeurd voor de dienst; 3 kruisbooten waren in aanbouw op de particuliere werf te Dassoen (Rembang), alwaar tevens voor dezen tak der dienst werden aangebouwd twee stoomschepen à 80 paardekracht, aan welke de namen zijn gegeven van *Bronbeek* en *Telegraaf*, terwijl een contract gesloten is voor den aanbouw, ter zelfder plaatse, van nog een stoomschip van 80 paardekracht. Buitendien is in Nederland aangekocht een stoom-transportschip van 170 paardekracht, en eene stoomsloep van 4 paardekracht, terwijl aldaar werden gebouwd twee ijzeren kanonneerbootjes en eene stalen stoom-kruisboot.

Het stoomschip *de Draak* werd van de sterkte afgevoerd en ter beschikking gesteld van den chef der gouvernements-telegraphen.

De bemanning bestond uit 5 gezaghebbers, 14 stuurlieden, 7 machinisten en een machinist-leerling, 71 gezagvoerders (djoeragans), 77 mandoors, 308 roergangers, 1099 matrozen en 41 vuurstokers. Ten opzigte van de werving bleef de in het vorig Verslag (bladz. 40) vermelde belemmerende oorzaak bestaan. Bij de Bonische expeditie hebben zich ook de inlandsche schepelingen bij deze dienst gunstig onderscheiden, zoodat aan

---

(1) In verband met de veranderde organisatie is deze benaming sedert vervangen door die van „gouvernements-marine" (*Indisch Staatsblad* 1861, n°. 75).

twee djoeragans de Militaire Willems-orde 4de klasse is geschonken, en verscheidene andere schepelingen van gelijken of minderen rang zilveren of bronzen medailles erlangden.

Stationering. De dienstverrigtingen der gouvernementskruisbooten bepaalden zich voornamelijk tot het opvolgen der bestemming, die bij het *Indisch Staatsblad* van 1849, n°. 20, is aangewezen. Door de omstandigheden zijn bij voortduring afwijkingen noodig geweest van de bestaande stationsverdeeling, zoodat een 20tal kruisbooten aan verschillende stations onttrokken zijn, om tijdelijk dienst te doen in de wateren van Bandjermasin, Boni en elders. Van sommige der stoomschepen zijn gewigtige diensten op de rivieren van Borneo ondervonden.

§ 4. *Inrigtingen tot de zeemagt betrekkelijk.*

a. Commissie tot verbetering der Indische zeekaarten. (1)

Door deze commissie werd ook in 1860 voortgegaan de belangen der hydrographie van den Indischen Archipel zooveel mogelijk te bevorderen, zoo door het uitgeven van nieuwe kaarten of de verbetering van bestaande, als door het nader bepalen en bekend maken van ontdekte riffen en andere gevaren. Hetgeen deswege in 1860 ter kennis der commissie kwam, bewees op nieuw dat eene naauwkeurige opname, ook in de meest bezochte vaarwaters, nog bij voortduring hoogst nuttig is.

Voorts kwamen weder een groot aantal manuscript-kaarten bij de commissie in (meest alle van officieren der marine), waaronder bijzonder vermelding verdienen de belangrijke werkzaamheden gedurende de tweede Bonische expeditie. Eene opgave dezer kaarten, benevens van die door de commissie uitgegeven, wordt aangetroffen in bijlage lit. *E.*

Met Zr. Ms. opnemingsvaartuig *Pylades* werd de opname van Straat Banka voortgezet, van welk belangrijk vaarwater thans een derde gedeelte was opgenomen.

Zoo als reeds in het vorig Verslag is vermeld, werd dit jaar, met opheffing der betrekking van administrateur van het depôt van zeekaarten enz. bij het marine-departement, aan de commissie toegevoegd een hydrographisch bureau, bestaande uit een chef, een luitenant ter zee 2de klasse als adsistent, een lithograaph enz. (*Indisch Staatsblad* 1860, n°. 46). De voor dien chef en voor de commissie vastgestelde instructien zijn opgenomen onder n°. 63 van genoemd *Staatsblad.* De zamenstelling der commissie is daarbij bepaald als volgt: de kommandant van Zr. Ms. zeemagt in Oost-Indie en inspecteur der marine als voorzitter; de inspecteur voor de bebakening, de kustverlichting en het loodswezen in Nederlandsch Indie, de hoofdingenieur voor de geographische dienst, en de chef van het hydrographisch bureau, als leden; terwijl als secretaris aan haar is toegevoegd de adsistent van evengemeld bureau. Een vierde lid wordt op voordragt der commissie benoemd.

b. Bebakening, kustverlichting en loodswezen.

Gedurende het jaar 1860 werd voortgegaan in de behartiging der bebakening.

Te Batavia, op Tandjong-kalean nabij Muntok, en te Macassar waren, in verband met het in het vorig Verslag vermelde vastgesteld beginsel, licht-etablissementen in aanbouw. Ter laatstgenoemde plaatse kon het licht reeds op 1 Januarij 1861 worden ontstoken. (2) De toenmalige ontoereikendheid van het personeel was oorzaak dat aan de daarstelling van kustlichten op Oedjong-djalie (Japara) en Poeloe-Katang (Karimon-Java-eilanden) nog geen verder gevolg was gegeven.

Een hoofdofficier der marine werd uitsluitend belast met de waarneming der betrekking van inspecteur over dezen tak van dienst. (3)

Tevens werd magtiging verleend om het bouwkundig personeel bij de burgerlijke

---

(1) Zie ook hoofdstuk K, § 1.

(2) In Mei jl. heeft daartoe ook op Tandjong-kalean kunnen worden overgegaan.

(3) Nadat deze maatregel in den aanvang van 1861 's Konings goedkeuring had erlangd, is in den loop van 1862 de Gouverneur-Generaal gemagtigd om de dienst van de inspectie over de bebakening, de kunstverlichting en het loodswezen te verklaren tot eene burgerlijke instelling, en als zoodanig te brengen onder de directie der middelen en domeinen, met vaststelling van het personeel voor dezen tak van dienst als volgt: een onderinspecteur, een commies en een teekenaar. (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 65).

openbare werken uit te breiden ten behoeve van de te ontwerpen en uit te voeren bouwwerken voor de kustverlichting, in voege als voorloopig is vermeld bij de 4de noot op bladz. 41 van het vorig Verslag. (1)

In overweging was eene regeling van het loodswezen, naar de beginselen waarop de loodsdienst in Nederland is gegrond.

c. Haven- en equipage-departementen, werven en pakhuizen.

Nopens den toestand der havens gedurende het jaar 1860 zijn van het Indisch Bestuur geene mededeelingen ontvangen. Alleen kan ten opzigte van de havenwerken van Samarang worden gezegd, dat men door middel van de bij Indisch besluit van 2 Julij 1860, n°. 3, genomen maatregelen tot het verkrijgen van arbeiders (vergelijk hoofdstuk C, afdeeling IV, § 2) met de voltooijing dier werken bij het eind van 1863 hoopte gereed te zijn. (2)

d. Marine-etablissement op het eiland Onrust.

Bij besluit van 30 Augustus 1860, n°. 31 (*Indisch Staatsblad* n°. 82), werd eene nieuwe organisatie van het personeel vastgesteld, terwijl bij n°. 118 van datzelfde *Staatsblad* de eilandjes Kuiper en Purmerend uitdrukkelijk verklaard werden een deel van het etablissement uit te maken, als hoedanig zij reeds sedert geruimen tijd stilzwijgend beschouwd werden.

De gebouwen en overige inrigtingen van het etablissement verkeerden over het algemeen in goeden staat.

De bodem van het drijvend droog dok vereischte een onderzoek. Overigens kan van dit belangrijk werktuig mede worden gezegd dat het in goeden staat verkeerde. Een nieuw tarief van dokgelden voor dit etablissement en dat te Soerabaija werd vastgesteld bij besluit van 28 November 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 109). 17 schepen der Nederlandsche marine, 2 gouvernementsvaartuigen, 24 particuliere schepen, waarvan 16 Nederlandsche en 5 Nederlandsch-Indische stoomschepen, werden in het dok opgenomen.

Overigens werden steeds inventaris- en magazijngoederen voor oorlogs- en handelsschepen aangemaakt of hersteld, eenige aangebouwde vlotponten te water gelaten en sloepen gebouwd.

Het getal te werk gestelde dwangarbeiders bedroeg gemiddeld 235, waarvan ruim de helft voor de uitoefening van een der ambachten konden worden gebezigd.

De gezondheidstoestand was over het algemeen gunstig. Alleen waren vele zieken onder de van Soerabaija aangevoerde werklieden. Onder de dwangarbeiders bedroeg het getal zieken dat in behandeling kwam gemiddeld $52/10$ per cent.

e. Marine-etablissement te Soerabaija.

Het bassin was op zoodanige diepte, dat met hoog springtij een kuilkorvet met alles aan boord er in en uit kon halen. De aanslibbing bleef echter belangrijk, zoodat alleen door aanhoudend baggeren met beide de molens de diepte kon worden behouden. De baggermolens haalden dit jaar op: n°. 1, in 179 werkdagen, 45 576, en n°. 2, in 165 werkdagen, 44 110 kubieke ellen specie.

Het drijvende droogdok werd in behoorlijken staat onderhouden en op zijne plaats teruggebragt. Het was meesttijds in gebruik voor zware schepen. Van de vaststelling van een nieuw tarief van dokgelden is reeds melding gemaakt onder *d* hierboven. Vijf-

---

(1) Vergelijk nog de 1ste noot in hoofdstuk L, afdeeling III.

(2) In antwoord op de bij eene vorige gelegenheid gedane vraag (zie § 11 van het Voorloopig Verslag omtrent het wets-ontwerp tot definitive vaststelling van hoofdstuk XI der Staatsbegrooting voor 1861, zitting 1860/61 n°. LXXV), of de slechte toestand, waarin zich de noordelijke havens op Java bevinden, op afdoende wijze is te verbeteren, kan hier worden aangeteekend, dat die vraag door den tegenwoordigen directeur der burgerlijke openbare werken in bevestigenden zin wordt beantwoord. Verder wordt als het eenig afdoend middel tot verzekering eener onophoudelijke gemeenschap met de reeden aan de noordkust van Java door hem aangeprezen het uitbrengen van open hoofden op ijzeren schroefpalen, gelijk in Engeland en in Britsch Indie. De groote behoefte aan personeel bij de directie der burgerlijke openbare werken is echter oorzaak, dat met het opmaken der hiertoe vereischte ontwerpen nog niet is aangevangen. Blijkens de mededeelingen in hoofdstuk L, afdeeling III hieronder, heeft dat personeel intusschen eene voorloopige uitbreiding ondergaan.

tien oorlogsschepen en 5 gouvernements-schoonerschepen werden bij het etablissement in timmering opgenomen; 11 oorlogsschepen (waaronder een Fransch en een Spaansch), 2 gouvernements-stoomschepen, de beide baggermolens, benevens 7 particuliere schepen werden gedokt, een nieuwe kielligter en ketelbak werden in dienst gesteld.

Overigens werden, even als vroeger, een aantal sloepen, inventarisgoederen en andere voorwerpen voor schepen, marine-magazijnen enz. aangemaakt of hersteld, en werd ook voortdurend van de zaagmachine ten dienste van 's Gouvernements stapelplaatsen gebruik gemaakt.

Gedurende het jaar 1860 zijn verwerkt: aan arbeidsloonen f 154 005,05 en aan materialen f 174 150. In het vorige jaar bedroegen deze uitgaven f 94 937 en f 115 935. In het vak van uitrusting bedroegen de betaalde arbeidsloonen f 4650,40 en de waarde der verbruikte materialen f 38,000, tegen f 4980 en f 54 717 in 1859.

Het getal werklieden is weder niet opgegeven; alleen wordt vermeld dat het Europeesch personeel zich steeds door ijver, bekwaamheid en goed gedrag onderscheidt; dat het inlandsche over het algemeen, feestdagen uitgezonderd, goed is opgekomen, en dat de dagelijksche uitbetaling goed voldoet.

f. Fabriek voor de marine en het stoomwezen.

Het jaar 1860 leverde bij deze gouvernements-inrigting de volgende uitkomsten op.
Er werd aan 132 bestellingen gewerkt, waarvan 114 zijn voltooid.
Het gezamelijke bedrag der rekeningen was:

	Getal bestellingen.	Bedrag der rekeningen.
a. marine-departement:		
oorlogsschepen	53	f 225 625,60
werven en magazijnen .	20	31 043,46
baggermolens	4	9 292,985
b. civiel departement . . .	38	44 589,915
c. militair » . . .	3	6 184,00
d. particulieren	8	7 318,02
e. de fabriek zelf	6	21 131,825
	132	f 345 185,805

De geldelijke uitkomsten waren iets minder ongunstig dan over het vorige jaar.

Aan inlandsche ambachtslieden werd betaald f 107 258,70 en aan materialen verwerkt voor eene waarde van f 140 349,07. Over 1859 bedroegen deze sommen f 95 602,22 en f 124 528,55.

Het cijfer der inlandsche ambachtslieden bedroeg gemiddeld 597 man daags.

Van het personeel, zoo Europeesch als inlandsch, wordt gezegd, dat het zich over het algemeen steeds onderscheidt door goed gedrag, ijver en bruikbaarheid.

De fabriek bleef eene kweekschool van ambachtslieden voor de zich meer en meer ontwikkelde particuliere industriele inrigtingen. Zij werd meer en meer, door aanschaffing van werktuigen van nieuwere uitvinding, gebragt op de hoogte van den tijd. Een 40tal afstammelingen van Europeanen waren bij de fabriek in onderscheiden ambachten werkzaam.

§ 5. *Verrigtingen der zeemagt.*

Na de opheffing der blokkade van de Bonische kusten, op 1°. Januarij 1860, bestonden de verrigtingen der zeemagt in transportdiensten en het volbrengen van zendingen van politieken aard naar omliggende plaatsen en Rijken, terwijl de schepen vervolgens naar Java of naar hunne vroegere stations terugkeerden.

Spoedig nadat de ramp, welke in het laatst van 1859 het stoomschip *Onrust* trof (zie het vorig Verslag, bladz. 15), te Bandjermasin bekend werd, vertrokken eenige stoomschepen naar de plaats waar het schip lag, zoo ter bestraffing der schuldigen, als om te trachten het vaartuig weder te bemagtigen. Bij die gelegenheid bekwamen sommige onzer

schepen beduidende schade, veroorzaakt door den 30ponder, dien de vijandelijke bevolking van de *Onrust* had weten af te brengen en op eene benting in batterij te stellen. Het gelukte echter dat stuk geschut, benevens verscheidene andere voorwerpen, van de *Onrust* afkomstig, bij de inname en vernieling der bedoelde benting weder te bemagtigen.

Van het stoomschip *Onrust* was niets meer te zien; alleen een paar aan de oevers boven water komende trossen wezen de plaats aan waar het schip gezonken was, terwijl de pogingen om hetzelve door duikers te doen bereiken, mislukten.

Later heeft men, nadat de onmogelijkheid gebleken was om het schip weder vlot te krijgen, hetzelve door middel van eene mijn doen springen.

Door eenige stoomschepen werd gedurende dit jaar op de rivieren van Borneo onvermoeid medegewerkt om den vijand zooveel mogelijk afbreuk te doen, terwijl zij overigens werden gebezigd tot het doen van politieke zendingen of transporten en het bewaken van eenige punten. Bij de ongeregelheden welke op het eiland Ceram plaats hadden, hadden de stoomschepen *Vice-Admiraal Koopman* en *het Loo* belangrijke diensten gedaan door het spoedig aanvoeren van troepen. Zij hadden echter weinig gelegenheid tot deelname aan de militaire operatien.

De kusten der Wester-afdeeling van Borneo werden bekruist, ook met doel om den aanvoer van hulpmiddelen aldaar ten behoeve van de opstandelingen ter Zuid- en Oostkust te beletten.

Overigens bepaalden de verrigtingen der zeemagt zich van uit stations tot eene vlijtige bekruising der wateren in den Archipel, tot opsporing van zeeroovers, het belemmeren van slavenhandel, het vertoonen der vlag, de handhaving van rust en orde en andere politieke oogmerken.

Het stoomschip *Reinier Claeszen* ontdekte in December op het eiland Sailoos (behoorende tot de Paternoster-eilanden) zeven groote rooverspraauwen, welke op het strand waren gehaald. Onder een treffen met de roovers werden al de praauwen vernield, eene kampong verbrand en 12 stukken geschut, benevens eenige amunitie en wapenen, bemagtigd; 9 slaven, 1 vrouw en 2 kinderen bevrijd. Bij eene nadere expeditie naar dit eiland, in vereeniging met het stoomschip *Gedeh*, gelukte het dit rooversnest volkomen uit te roeijen. Overigens werden slechts zelden zeeroovers ontmoet (1).

Aan verscheidene zoo Nederlandsche als vreemde in nood verkeerende handelsvaartuigen werd door de oorlogsstoomschepen hulp verleend; en daaronder ook aan een Amerikaansch vaartuig, waarvan de bemanning in opstand was tegen den gezagvoerder.

Het stoomschip *Groningen* ondernam eene reis naar Japan tot overbrenging van den benoemden consul-generaal der Nederlanden derwaarts, voorts om den Nederlandschen commissaris naar Jedo en eenige andere Japansche havens, en eindelijk naar Siam te voeren, alwaar men in het begin van November ter reede van Bangkok arriveerde, terwijl ter vervanging in de Japansche wateren de brik *Cachelot* op den 1sten November te Nagasaki was aangekomen.

E. Regtswezen en politie.

I. BESTANDDEELEN DER WETGEVING.

§ 1. *In het algemeen.*

Afschaffing der slavernij. (Zie § 4 der IVde afdeeling van hoofdstuk C.)

Pandelingschap. De vraag is overwogen, in hoe ver de bepalingen bij de ordonnantie van 7 Julij 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 43) op het pandelingschap (zie het vorig Verslag bladz. 45) ook van toepassing zouden kunnen en behooren te worden gebragt in het gouvernement van Celebes en onderhoorigheden.

De uitkomst daarvan was, dat het bij de vaststelling der gemelde ordonnantie niet in de bedoeling heeft gelegen — en ook, met het oog op art. 27, 2de alinea, van het Reglement op het beleid der regering, niet heeft kunnen zijn — om op de mate van zelfbestuur of van politieke en huishoudelijke regten aan de inheemsche bevolking, ge-

(1) Meer algemeene mededeelingen aangaande dit onderwerp zijn uit de *Javasche courant* van 15 Mei 1861 overgenomen in de *Staats-courant* van 28 Junij daaraanvolgende. Zie ook de *Javasche courant* van 4 Junij 1862 (*Staats-courant* van 29 Julij daaraanvolgende), waar melding wordt gemaakt van eene belangrijke ontmoeting met zeeroovers in de maand April jl., in de baai van Lobo (Sangir-eilanden).

vestigd op 's Gouvernements grondgebied binnen het genoemd gewest, gelaten, eenige inbreuk te maken.

De ordonnantie van 7 Julij 1859 is dien ten gevolge in het gouvernement van Celebes en onderhoorigheden gecordeeld alleen geldende te zijn voor Europeanen en met hen gelijkgestelden en voor vreemde Oosterlingen, of, in andere woorden, voor hen die aan de judicature van den raad van justitie te Macassar, ter eerste instantie, als gedaagden onderworpen zijn; maar niet voor de eigenlijk gezegde inheemsche bevolking, dan voor zoover daardoor geen inbreuk wordt gemaakt op de politieke en huishoudelijke regten, welke haar tot nu toe zijn gelaten.

Aan het beleid van den gouverneur over dat gewest is overgelaten, om langzamerhand en zonder schokken de onderwerpelijke bepalingen, voor zooveel zulks mogelijk en met eene goede staatkunde overeen te brengen is, onder de bedoelde bevolking ingang te doen vinden.

Ook aan den resident der Wester-afdeeling van Borneo werd opgemerkt, dat het reglement op het pandelingschap niet van toepassing kan zijn, dan alleen in de Rijkjes, welke beloofd of zich verbonden hebben, de door het Gouvernement op het stuk van het pandelingschap uitgevaardigde of nader uit te vaardigen bepalingen te zullen naleven, en dat in de overige Rijkjes, die zoodanige belofte of verbindtenis niet hebben gedaan of aangegaan, de invoering van dat reglement slechts vrijwillig, door overreding of overtuiging, kan plaats hebben.

Ten gevolge van den staat van oorlog en beleg, waarin het grootste gedeelte der residentie Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo verkeert, werd bij ordonnantie van 4 Julij 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 61) het meergemelde reglement op het pandelingschap voor dat gewest voorloopig buiten werking gesteld.

Tot opheffing der bezwaren, welke in sommige gewesten bleken te bestaan tegen de heffing van het bij art. 20 van het reglement op het pandelingschap vastgestelde regt van f 2 voor de inschrijving van pandelingen, die op 1°. Januarij 1860 als zoodanig verbonden waren, zijn bij ordonnantie van 17 Januarij 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 4), de hoofden van gewestelijk bestuur gemagtigd om het bedoelde regt in hun gewest niet te doen heffen, indien zulks in het belang der zaak nuttig of noodig wordt geoordeeld.

Overigens besliste de Indische Regering bij besluit van 27 Julij 1860, n°. 11, dat het boven bedoelde regt niet bestemd is om te worden besteed voor den arbeid der registratie, maar moet worden beschouwd als eene inkomst van den lande.

Regeling van het regtswezen in de buitenbezittingen. In den loop van 1860 werden door het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie, vergezeld van zijne beschouwingen en van die van den procureur-generaal, der Indische Regering aangeboden de voorstellen van den gouvernements-commissaris tot het ontwerpen en voorstellen der vereischte wettelijke bepalingen tot verdere regeling van het regtswezen in de bezittingen buiten Java en Madura, betreffende:

1°. de burgerlijke regtsvordering voor de raden van justitie en de residentieraden;

2°. de strafvordering voor de raden van justitie en de residentieraden:

3°. de uitoefening der politie, de burgerlijke regtspleging en de strafvordering onder de inlanders, enz.;

4°. de bepaling omtrent de invoering van en den overgang tot de nieuwe wetgeving.

Ten gevolge van de opdragt van andere werkzaamheden aan den bedoelden gouvernements-commissaris (zie noot 1 op bladz. 45 van het vorig Verslag), werd de voltooijing van dezen arbeid opgedragen aan mr. K. H. Tutein Nolthenius, laatst raadsheer in het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie. (1)

Naturalisatie van vreemdelingen. Op eenige aan den Koning gerigte verzoeken van in Nederlandsch Indie gevestigde onderdanen der Britsche Kroon om brieven van naturalisatie als Nederlanders werd afwijzend beschikt, naar aanleiding van bedenkingen in den boezem der Vertegenwoordiging ontstaan tegen het naturaliseren van vreemdelin-

(1) Na het overlijden van mr. Nolthenius is in de eerste helft van 1862 met de voortzetting van dezen arbeid belast mr. M. W. Scheltema, officier van justitie bij den raad van justitie te Batavia.

gen, die, ondanks hunne naturalisatie elders, hunne oorspronkelijke nationaliteit, krachtens de wetten in hun vaderland bestaande, blijven behouden.

Ook werd beslist, dat een in staat van faillissement verkeerend vreemdeling niet geschikt kan worden geacht om met het Nederlanderschap te worden bekleed, zoolang hij niet is gerehabiliteerd.

§ 2. *Burgerlijk en handelsregt.* (1)

Gemengde huwelijken. Gedurende het jaar 1860 werden de volgende gemengde huwelijken voltrokken.

Raad van justitie, binnen welks gebied de huwelijken zijn voltrokken.	Huwelijken tusschen Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen. (*a*)		*Aanmerkingen.*
	Christenen.	Onchristenen.	
Batavia	8	2	(*a*) Onder deze behoorde een gedoopte Afrikaan.
Samarang.	2	3	
Soerabaija	8	1	
Padang	0	1 (*b*)	(*b*) De bruidegom was een Perziaan.
Macassar	0	0	
Amboina	9	0	
Banda	4	0	
Ternate.	1	0	
	32	7	

§ 3. *Strafregt.*

Ten aanzien van dit onderwerp valt alleen te vermelden de benoeming, hier te lande, eener commissie tot het ontwerpen van een strafwetboek voor Nederlandsch Indie, en zulks ter vervanging eener gelijke in 1856 benoemde commissie, die in der tijd door een zamenloop van verschillende omstandigheden haren arbeid niet had kunnen voltooijen. Vergelijk het Verslag over 1855, bladz. 37. (2)

§ 4. *Regtsvorderingen, regterlijke magt.*

Onafgehaalde stukken van overtuiging. Herhaalde klagten wegens ophooping bij de griffien der Europesche en inlandsche regtbanken eener menigte onafgehaalde stukken van overtuiging, waarvan de eigenaars onbekend waren, gaven aanleiding tot de vaststelling van eenige bepalingen, vervat in de ordonnantie van 9 Julij 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 64), volgens welke deze goederen of voorwerpen in het openbaar kunnen worden verkocht of vernietigd.

(1) Vergelijk het medegedeelde onder § 4 hieronder.

(2) Het ontwerp-strafwetboek der commissie kan weldra worden te gemoet gezien. Haar is ook opgedragen het ontwerpen eener drukperswet voor Nederlandsch Indie en eene tot regeling van het kopijregt aldaar.

Voorziening in het belang van den crediteur tegen oneerlijke of onwillige debiteuren te Menado. Op grond der ondervonden noodzakelijkheid om, in het belang van handel en nijverheid, maatregelen te nemen ter voorziening in de weinige zekerheid, welke volgens den bestaanden toestand van het regtswezen in de residentie Menado den crediteur was gegeven tot het verkrijgen van spoedig regt tegen oneerlijke of onwillige debiteuren, is, in afwachting der regeling van het regtswezen in de bezittingen buiten Java en Madura, onder nadere en sedert verkregen goedkeuring des Konings, de ordonnantie vastgesteld van den 23sten Julij 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 70), waarbij is gewijzigd en aangevuld het reglement op de zamenstelling en de regtsmagt der raden van justitie enz. in de Molukksche eilanden (*Indisch Staatsblad* 1825, n°. 39).

Voorziening in de Elpapoetie-baai (*eiland Ceram.*) Ter vermijding dat partijen òf zelf de moeijelijke en gevaarlijke reis naar Saparoea ondernemen, om hare klagten en vorderingen aan de uitspraak van den adsistent-resident te onderwerpen, òf wel in de vezzoeking worden gebragt om zich zelf voldoening te verschaffen, is, bij ordonnantie van den 31sten Mei 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 50), onder nadere en sedert verkregen goedkeuring des Konings, aan den ambtenaar, tijdelijk belast met het civiel gezag in de Elpapoetie-baai, toegekend de bevoegdheid en de regtsmagt van den magistraat te Amboina en van de adsistent-residenten van Saparoea en Haroeka en van Hila en Larike, omschreven bij de derde afdeeling van het reglement betreffende de raden van justitie enz. in de Molukksche eilanden (*Indisch Staatsblad* 1825, n°. 39), en bij het later door den Gouverneur-Generaal goedgekeurd besluit van den gouverneur der Molukken, van 14 Januarij 1828, n°. 2.

Wijziging der jurisdictie van den landraad op Billiton. Bij de landsinstellingen was niet genoegzaam voorzien in de bestraffing van misdrijven, gepleegd door de inheemschebevolking. Dien ten gevolge is, bij ordonnantie van 17 December 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 117), met aanvulling in zoover der in 1858 (*Indisch Staatsblad* n°. 101 *a*) plaats gehad hebbende voorloopige regeling van het regtswezen voor Billiton en onderhoorigheden, onder nadere en sedert verleende goedkeuring des Konings (*Indisch Staatsblad* 1861, n°. 58), de landraad ter hoofdplaats Tandjong-pandang bevoegd verklaard, om kennis te nemen van misdrijven en overtredingen, door personen, behoorende tot de inheemsche bevolking van Billiton en onderhoorigheden gepleegd, voor zooveel derzelver bestraffing volgens de volksinstellingen en gebruiken niet door hunne eigen hoofden pleegt te geschieden.

Voorloopige bepalingen omtrent het beleid der justitie en politie in de afdeeling Sindjai (*Celebes en onderhoorigheden*). Na de vorming van de afdeeling Sindjai werd het in het belang van rust, orde en veiligheid noodig geoordeeld, om, in afwachting van eene nadere definitive regeling van het bestuur aldaar, eenige bepalingen in te voeren omtrent het beleid der justitie en politie; en vermits bij de beëindiging der geschillen met Boni door het Nederlandsch Gouvernement waren teruggenomen de vroeger aan Boni in leen afgestane eilanden Bonerate en Kalao, welke eilanden zijn verklaard uit te maken een onderdeel van de afdeeling Saleijer, zoo werd, in verband tot een en ander, uitgevaardigd de ordonnantie van 14 Mei 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 44), waarbij de noodige voorloopige voorziening is vastgesteld, en wel door op de afdeeling Sindjai en op de genoemde eilanden van toepassing te verklaren het reglement op de administratie der politie en op de civile en criminele regtsvordering in het gouvernement Macassar (*Indisch Staatsblad* 1824, n°. 31 *a*), zoo als hetzelve in verband met de op het gouvernement van Celebes on onderhoorigheden toepasselijke bepalingen der nieuwe wetgeving thans in werking is. De voor de nieuwe afdeeling op te rigten landraad zal gevestigd zijn te Balangnipa.

Bepalingen als voren voor de afdeelingen Amoenthaij en Martapoera (*Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo*). Als een uitvloeisel der op den gouvernements-commissaris voor dit gewest verstrekte algemeene magtiging (waarvan reeds meer bepaaldelijk melding is gemaakt in hoofdstuk *A* hiervóór), werd door dien ambtenaar, bij een besluit van 11 Junij 1860, onder nadere goedkeuring van den Gouverneur-Generaal (1), voorzien in eene regeling der regtsmagt over de inlanders en daarmede gelijkgestelde personen,

(1) Zie nopens der bekrachtiging dezer regeling de 2de noot in hoofdstuk A.

in de nieuwelings onder 's Gouvernements regtstreeksch gezag gebragte landen, behoord hebbende tot het voormalig Rijk van Bandjermasin. Bij dat besluit is onder andere bepaald, dat op de hoofdplaats van elk der afdeelingen Amoenthaij en Martapoera een landraad zal gevestigd zijn van gelijken aard, doch van mindere bevoegdheid dan die te Bandjermasin; en is aan de adsistent-residenten dier afdeelingen overgedragen de tot dusver aan den resident toegekende magt tot de afdoening van kleine burgerlijke en overtredingszaken.

De afdeeling Kween werd gebragt onder het regtsgebied van den landraad en van den resident te Bandjermasin.

§ 5. *Militair regtswezen.* (1)

Regtspleging in geval van opstand en verzet onder de krijgsmagt. Op grond dat zich gevallen van opstand en verzet in sommige militaire garnizoenen hadden voorgedaan, (2) waarvan de dadelijke beteugeling dringend noodzakelijk is, terwijl door de gewone regtspleging bij de landmagt daarin niet genoegzaam is voorzien, is bij ordonnantie van 18 Augustus 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 77) bepaald, dat de bedoelde vergrijpen zullen worden vervolgd en beregt overeenkomstig de artt. 282 tot en met 294 van het ook voor Nederlandsch Indie geldende reglement op de regtspleging bij de landmagt, en zulks met opschorting van alle daarmede strijdige bepalingen.

§ 6. *Toestand der regtsbedeeling.*

Werd bij het vorig Verslag als bijlage overgelegd een verslag van den procureur-generaal bij het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie betreffende de werking van de sedert 1848 ingevoerde wetgeving, en hare toepassing (bij ordonnantie van 8 December 1855, *Indisch Staatsblad*, n°. 79) ook op vreemde Oosterlingen, zoodanig verslag over het jaar 1859 wordt als bijlage lit. *F* ook nu weder hierbij gevoegd.

In hoofdzaak komt de inhoud van dit stuk neder op het verslag van de beide vorige jaren.

Een afzonderlijk verslag betreffende de statistiek der regtsbedeeling over het jaar 1860 wordt als bijlage lit. *G* overgelegd.

II. Politie. (3)

§ 1. *Regt van verblijf.*

In eene noot op bladz. 47 van het vorig Verslag is reeds melding gemaakt van het Koninklijk besluit van 27 October 1860, n°. 68 (*Indisch Staatsblad* 1861, n°. 40), bevattende eene nieuwe regeling betreffende de toelating in Nederlandsch Indie van Nederlanders, andere Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen.

Bij hetzelve zijn vervallen verklaard alle vroegere daarbij niet gehandhaafde bepalingen te dezer zake, welke bepalingen zijn omschreven op bladz. 46 en volgende van het Verslag over 1849. De nieuw vastgestelde regelen hebben hoofdzakelijk de strekking om belemmeringen op te heffen, welke ondervonden werden door hen, die wenschten zich naar Nederlandsch Indie te begeven of zich aldaar te vestigen.

De bepalingen tot uitvoering van dit Koninklijk besluit, vervat in de ordonnantie van den Gouverneur-Generaal van 29 Mei 1861 (*Indisch Staatsblad* n°. 41), waarop in de straks bedoelde noot mede gewezen is, behooren hare plaats te vinden in het Verslag over dat jaar.

Eene aantooning van de in 1860 verleende acten van verblijf wordt aangetroffen in bijlage lit. *A*, n°. 16.

§ 2. *Drukpers.*

Bij besluit van den 5den Julij 1860, n°. 1 *a*, werd aan den veroordeelde, bedoeld in het vorig Verslag (zie bladz. 47), op zijn verzoek verleend remissie van den toen nog overigen straftijd (4).

---

(1) Zie ook het medegedeelde ten aanzien van art. 81 van het regeringsreglement, in hoofdstuk C, afdeeling I § 1.

(2) Vergelijk hoofdstuk D, afdeeling I § 2.

(3) Vergelijk voor zooveel noodig het medegedeelde in § 4 hiervóór.

(4) Vergelijk de noot onder § 3 der 1ste afdeeling van dit hoofdstuk.

§ 3. *Bepalingen van verschillenden aard.*

Reispassen voor inlanders. Bij besluit van den 2den Junij 1860, n°. 2, zijn de hoofden van gewestelijk bestuur op Java voorloopig, in afwachting van een algemeen reglement, gemagtigd om, voor zooveel hun zulks tot bevordering van handel, nijverheid en maatschappelijk verkeer onder de inlandsche bevolking wenschelijk voorkomt en met den staat van rust van hun gewest is overeen te brengen, de districtshoofden uit de grensdistricten in de gelegenheid te stellen, passen af te geven aan ingezetenen van hun district, tot het doen van reizen naar een in een aangrenzend gewest gelegen naburig district.

Borgtogt voor Chinezen. Art. 1 van het besluit van 21 Mei 1846, n°. 6 (*Indisch Staatsblad* n°. 16), bepaalt, dat geene Chinesche nieuwelingen op eenige plaats van het eiland Java zullen worden toegelaten, dan nadat twee hunner reeds aldaar gevestigde landgenooten, onder goedkeuring van het betrokken plaatselijk bestuur, zich hebben gesteld als borgen voor hun onderhoud en gedrag en voor de kosten hunner eventuele terugreize naar China, wanneer daartoe door de bevoegde autoriteit bevel wordt gegeven.

Deze bepaling is bij besluit van den Gouverneur-Generaal dd. 18 Julij 1860, n°. 1 (*Indisch Staatsblad* n°. 68), van toepassing verklaard voor de residentie Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo.

Afmonstering van schepelingen. Ter voorkoming van misbruiken ten nadeele van den lande werd het wenschelijk geacht, nadere maatregelen te nemen betreffende het achterlaten in Nederlandsch Indie van schepelingen van Nederlandsche of vreemde schepen.

Die maatregelen zijn vervat in de ordonnantie van den 22sten Januarij 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 9), volgens welke geene afmonstering van schepelingen mag plaats vinden, dan met medeweten en goedkeuring van het bestuur, na bekomen zekerheid voor de verpleging en terugzending, casu quo, der af te monsteren schepelingen.

Zeebrieven. Bij besluit van den 1sten Mei 1860, n°. 2, werd, naar aanleiding van een voorkomend geval, aangenomen, dat een Nederlandsch schip, hetwelk door een ingezeten van Nederlandsch Indie is aangekocht, op den Nederlandschen zeebrief mag blijven varen, zoolang niet de overschrijving van dat vaartuig ten name van den kooper heeft plaats gehad.

Eene voorziening van dergelijken aard is noodig bevonden, ten aanzien van Nederlandsche schepen, welke in Nederlandsch Indie in het openbaar zijn aangekocht en waarvan de zeebrief, volgens de wet, is geroijeerd, doorgesneden en naar Nederland opgezonden, ten gevolge waarvan in een gegeven geval het voor de overschrijving vereischt bewijs van eigendom ontbrak. Voor de toekomst is bevolen dat de hand gehouden worde aan de voorschriften, volgens welke bij den verkoop de overlegging van eigendomsbewijzen behoort te worden gevorderd.

§ 4. *Gewestelijke en plaatselijke verordeningen.*

Invoer enz. van oorlogsbehoeften te Macassar. Vermits het niet langer in het belang van rust, vrede en orde in het gouvernement van Celebes en onderhoorigheden noodig werd geacht, te schorsen het bepaalde bij § 2 der publicatie van 9 September 1846 (*Indisch Staatsblad* n°. 27), en dus voor de haven en stad van Macassar verder in werking te houden het reglement op den invoer, den verkoop en het bezit van vuurwapenen en buskruid van 1828 (*Indisch Staatsblad* n°. 58), zoo als zulks bevolen was bij ordonnantie van 23 December 1858 (*Indisch Staatsblad* n°. 138), werd onder dagteekening van 21 Februarij 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 17) die van 23 December 1858 voormeld buiten werking gesteld.

Als voren te Bandjermasin en te Sampit (Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.) De toestand waarin de residentie Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo in den loop van 1860 verkeerde, maakte noodzakelijk dat aldaar de invoer van oorlogsbehoeften tijdelijk verboden wierd. Dit geschiedde bij ordonnantie van den 31sten Maart 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 32) voorloopig voor den tijd van één jaar ten aanzien van de havens Banjermasin en Sampit. (1)

Reglement op de logementen enz. te Macassar en politie-verordening voor Amboina. Bij besluiten van 27 Julij 1860, n°. 22, en 16 December 1860, n°. 29, werden de gouverneurs

(1) Bij *Indisch Staatsblad* 1861, n°. 117, is de maatregel alsnog voor twee jaren bestendigd.

van Celebes en onderhoorigen en der Molukken gemagtigd tot de afkondiging, de eerste van een reglement op de logementen, koffijhuizen en dergelijke openbare inrigtingen te Macassar, en de tweede van eene verordening van politie voor de residentie Amboina. (Zie de *Javasche Couranten* van 12 September 1860 en 31 Maart 1861.)

§ 5. *Zeeroof.*

Hierover is gehandeld in hoofdstuk D, afdeeling II, § 5.

III. MAGT VAN DEN GOUVERNEUR-GENERAAL IN ZAKEN VAN JUSTITIE EN POLITIE. (1)

Regt van gratie. De gevallen waarin de Gouverneur-Generaal gedurende 1860 van dit regt gebruik maakte, waren de volgende:

Opgelegde straffen.	Landaard.	Getal beschikkingen.		Totaal.
		Toegewezen.	Afgewezen.	
Doodstraf	Europeanen	11	2	106
	Inlanders	53	37	
	Chinezen	2	1	
Tuchthuis	Europeanen	5	6	11
Kruiwagen	Europeanen	2	4	11
	Inlanders	5	»	
Gevangenis	Europeanen	36	17	58
	Inlanders	5	»	
Dwangarbeid in of buiten den ketting	Inlanders	367	53	434
	Chinezen	»	13	
	Arabieren	»	1	
Verbanning	Europeanen	1	1	2
Wegzending naar een oord van ballingschap	Inlanders	2	4	4
Tentoonstelling	Inlanders	2	18	23
	Chinezen	»	3	
Rottingslagen	Inlanders	2	9	19
	Chinezen	2	6	
Geldboete	Europeanen	8	3	23
	Inlanders	9	»	
	Chinezen	»	2	
	Arabieren	»	1	
Verzoeken om verandering van strafplaats	Europeanen	»	1	29
	Inlanders	3	20	
	Chinezen	»	5	
Totaal	. . . . .	515	207	722

(1) Vergelijk voor eene beslissing ten aanzien van art. 81 van het regeringsreglement, § 1 der 1ste afdeeling van hoofdstuk C.

waaronder ter gelegenheid van 's Konings verjaardag verleende geheele of gedeeltelijke remissie der navolgende straffen aan militairen:

	Europeanen.	Inlanders.
Detentie	23	3
Kruiwagen	2	5
Dwangarbeid	»	2
Tuchthuis	1	»
	36	

Is verandering van strafplaats als eene den veroordeelde verleende gratie, dan wel als een louter administrative maatregel te beschouwen? Naar aanleiding van deze voorgekomen vraag is door de Regering beslist, dat eene verandering van strafplaats alleen dan eene zaak van gratie is, ingeval daardoor eene verligtende wijziging wordt gebragt in het tegen den veroordeelde geslagen vonnis of arrest, bijv. wanneer volgens 's regters uitspraak de straf moet worden ondergaan ter plaatse *buiten* het eiland der veroordeeling en eene strafplaats mogt worden aangewezen *op* dat eiland; doch dat, wanneer de uitspraak onveranderd blijft gehandhaafd, eene verandering van strafplaats niets anders is dan een administrative maatregel.

IV. Eenige onderwerpen met het regtswezen in verband.

§ 1. *Notarissen.*

Reglement op het notaris-ambt. Uit overweging van de noodzakelijkheid om de bepalingen op de uitoefening van het notaris-ambt in Nederlandsch Indie meer in verband te brengen met de thans aldaar vigerende wetgeving en vermits het wenschelijk werd geacht om die bepalingen zooveel mogelijk in overeenstemming te doen zijn met die, welke op dat stuk in Nederland bestaan, werd bij ordonnantie van 11 Januarij 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 3) een reglement op het notaris-ambt in Nederlandsch Indie vastgesteld, waarvan de in-werking-treding in geheel Nederlandsch Indie is bepaald op 1 Julij 1860.

Tevens is bij die ordonnantie bepaald, dat zij, die op het oogenblik der invoering van het reglement het notariaat, hetzij krachtens eene speciale benoeming, hetzij krachtens hun ambt vervulden, die functien kunnen blijven uitoefenen met inachtneming der bepalingen van het reglement.

§ 2. *Translateurs*

Translateurs voor de Chinesche taal. Twee der kweekelingen, welke in China hunne taalstudien hadden volbragt, zijn in 1860 van daar in Nederlandsch Indie teruggekeerd, en benoemd tot tolken in de Chinesche taal te Muntok (Banka) en te Pontianak (Westerafdeeling van Borneo. Zie vorig Verslag, bladz. 50.

Translateurs voor de Balische, Maleische, Macassaarsche en Boeginesche talen. Voor de opleiding van jongelieden als translateurs en tolken voor deze talen zijn fondsen beschikbaar gesteld.

§ 3. *Wees- en boedelkamers.*

Reservefondsen. Nadat de Regering reeds vroeger had uitgemaakt, dat de weeskamers voor rekening van den lande administreren en dat het eigendomsregt op de reservefondsen dier kamers behoort aan den lande, heeft dat eigendomsregt en het administreren der weeskamers voor rekening van den lande ook in den loop van 1860 een punt van overweging uitgemaakt.

Terwijl de resolutie, in *Staatsblad* 1836, n°. 20, uitgaat van het beginsel, dat de Staat of 's lands kas, van zijne zorg voor minderjarigen, afwezenden en erfgenamen geene schade moet lijden en de, aan deze geadministreerden der weeskamers uitgekeerde renten alzoo afhankelijk behooren te blijven van de wisselingen van den algemeenen rentestandaard, bepaalt art. 42 van de instructie voor de weeskamers (*Indisch Staatsblad* 1818, n°. 72)

uitdrukkelijk, dat de winsten, door de weeskamers over het afgeloopen jaar, uit welken hoofde ook, behaald, in plaats van tot een eigen fonds te mogen worden bijeengebragt, in 's lands kas zullen moeten worden gestort.

Zoolang de Regering het daaruit voortvloeijend regt niet heeft prijs gegeven, zijn de weeskamers niet bevoegd, de door haar vergaarde en tot een reservefonds zamengebragte winsten als een eigendom of waarborg der door haar geadministreerden onder zich te houden.

Nu evenwel gedurende meer dan 40 jaren, behoudens eene korte interruptie, eene uitkeering van 6 per cent rente door de weeskamers heeft plaats gehad, kwam het bedenkelijk voor om de reservefondsen, waaruit in de laatste jaren het aan die rente ontbrekende is aangevuld, in 's lands kas te doen overbrengen, zonder dat vooraf naar middelen wierd omgezien om aan de geadministreerden, zoolang mogelijk, het genot van eene zoodanige rente te laten.

Evenwel staat daartegenover, dat, wanneer de reservefondsen niet in 's lands kas worden overgebragt, het denkbeeld wortel zal schieten, dat zij, tot waarborg der door de weeskamers beheerde kapitalen, onder die collegien zullen moeten blijven berusten en dat het, bij langer dralen, ook te moeijelijker zal worden om later daarover ten behoeve van den lande te beschikken.

Hoezeer het wenschelijk ware, dat de eigendom van den lande op de hier bedoelde fondsen door den regter kon worden erkend, is het echter twijfelachtig, of er mogelijkheid bestaat om hiertoe te geraken, zoolang de weeskamers als staats-instellingen onbevoegd geacht worden om tegen den Staat in regten op te treden.

Naar aanleiding daarvan heeft de Indische Regering bepaald, dat de reservefondsen voorloopig en tot daaromtrent anders zal worden beschikt, zullen worden gelaten onder het beheer van de weeskamers, terwijl die kamers te Batavia, Samarang en Soerabaija zijn uitgenoodigd te dienen van consideratien en advies omtrent de navolgende vragen:

a. welke middelen behooren te worden aangewend om, nadat de door haar beheerde reservefondsen in 's lands kas zullen zijn overgebragt, op den duur, over de door die kamers geadministreerde gelden aan den regthebbende eene billijke, aan den rentestandaard zooveel mogelijk gelijkvenredigde rente te kunnen verzekeren, zonder dat de Regering in de verpligting kome, de kosten van het beheer der weeskamers uit 's lands kas te bestrijden?

b. of het niet mogelijk is om, met uitzondering van de kapitalen der pupillen, de gelden, welke bij de kamers worden uitgegeven en ontvangen, bij 's lands kassen te doen verhandelen en om de lasten jaarlijks op de begrooting te brengen?

De verdere loop van deze zaak behoort tot een volgend Verslag. (1)

Belegging van gelden. Naar aanleiding van een verschil van gevoelen, gerezen tusschen eene der weeskamers op Java en iemand die, onder verband van zeker perceel, gelden bij haar in leen verlangde, omtrent de toepassing van het besluit van 7 Januarij 1852, n°. 1 (Indisch *Staatsblad* n°. 4), nopens de belegging van onder beheer zijnde gelden tegen eene rente van minstens 6% in het jaar, werd door den Gouverneur-Generaal bij besluit van 3 Mei 1860, n°. 20, beslist, dat het aangehaalde besluit van 7 Januarij 1852 de weeskamers niet verbiedt om, bijaldien zij zulks geraden achten, meer waarborgen en hoogere renten te vorderen dan aldaar als noodig zijn voorgeschreven.

Staat van het beheer op 31 *December* 1860. Tot aantooning daarvan diene de volgende staat:

(1) In het laatst van 1861 is de Gouverneur-Generaal uitgenoodigd tot eene bespoedigde afdoening dezer aangelegenheid.

Collegien.	Inkomsten.	Uitgaven.	Onder beheer zijnde fondsen.	Uitgezette kapitalen.	Ontvangen renten (onder de inkomsten begrepen).	Uitgekeerde renten (onder de uitgaven begrepen).	Administratiekosten (onder de uitgaven begrepen).	Reservefondsen.	Getal pupillen.
Weeskamer te Batavia.	f 255 793,675	f 258 489,13	f 4 131 071,625	f 3 219 595,67	f 236 186,87	f 140 233,67	f 83 168,145	f 1 062 952,08	378
Collegie van boedelmeesteren te Batavia.	186 109,08 waaronder f 27 643,78 voor het Chineesch hospitaal.	150 115,53 waaronder f 47 577,96 voor het Chineesch hospitaal.	1) 2 489 162,07	2 097 590,00	146 046,16	49 652,35	52 755,71	613 440,77	± 860
Wees- en boedelkamer te Samarang . . .	f 141 834,325 waaronder f 8506,46 voor het Chineesch hospitaal.	f 117 371,885 waaronder f 6782,51 voor het Chineesch hospitaal.	2) 1735 675,285	1 730 094,96	122 046,93	68 544,08	42 045,295	148 400,075	791
Soerabaija . . .	4) f 150 985,315	4) f 135 906,03	3) 3 091 681,545	2 331 376,965	132 937,41	102 731,635	33 174,395	104 142,04	14
Padang	15 701,01	11 089,205	250 226,33	178 567,00	13 914,455	7 463,70	3 625,50	13 612,065	87
Macassar . . .	9 250,27	11 619,635	155 801,08	128 083,395	8 349,995	1 937,11	9 682,525	56 443,545	36
Amboina . . .	10 954,82	9 618,54	71 375,01	40 792,67	2 910,25	1 360,58	8 257,96	17 128,95	54
Banda	21 432,42	6 259,125	62 537,095	14 040,00	5) 21 432,42	5) 2 974,725	2 746,50	22 669,395	niet opgegeven.
Ternate. . . .	918,21	779,10	21 462,74	12 343,33	918,21	579,10	200,00	2 689,00	42
Menado. . . .	4 468,355	4 468,355	57 491,35	46 210,725	2 941,72	1 961,15	2 507,205	niet opgegeven.	57

1) Hieronder zijn begrepen de fondsen van het Chineesch hospitaal te Batavia, waarvan het bedrag niet is opgegeven.
2) » » » » » » » » » » » Samarang, tot een bedrag van f 85 894,53.
3) » » » » » » » » » » » » » » » » 105 197,30.
4) Niet opgegeven hoeveel onder dit bedrag begrepen is voor het Chineesch hospitaal.
5) Hieronder zijn kapitalen begrepen, waarvan het bedrag niet is opgegeven.

§ 4. *Gevangenissen en gevangenen.*

Een verslag over het gevangeniswezen, ten vervolge op dat over 1856, tot indiening waarvan de procureur-generaal bij het Hooggeregtshof ten aanzien van de jaren 1857, 1858 en 1859 is uitgenoodigd, was bij het einde van 1860 nog niet ontvangen. (1)

Ook kunnen voor het oogenblik, wegens gebleken onvolledigheid, niet worden overgelegd de statistieke opgaven betrekkelijk de veroordeelden tot gevangenis-, tuchthuis- en kruiwagenstraf, mitsgaders tot dwangarbeid in en buiten den ketting, zoo als deze, ter aansluiting aan die over 1858, bij het tegenwoordig Verslag waren ontvangen.

Enkele niet onbelangrijke bijzonderheden omtrent de gevangenissen in 1860 komen voor in de ziekenrapporten, die onder lit. H bij dit Verslag zijn gevoegd, en van hetgeen voor de gebouwen dit jaar is verrigt wordt mededeeling gedaan in Bijlage lit L.

Personeel bij de gevangenissen in de residentien Preanger regentschappen en Samarang. Bij het besluit van 10 April 1856, n°. 4 (zie het Verslag over dat jaar, bladz. 37), is onder andere bepaald dat onder de benaming van heeredienst niet zullen worden begrepen onbezoldigde politiediensten, vermits deze diensten moeten komen ten laste der gemeenten en geregeld worden door de dorpshoofden.

Aan het laatste gedeelte dezer bepaling werd in de Preanger regentschappen ten onregte de uitlegging gegeven, dat de op de hoofdplaatsen der vijf regentschappen in die residentie bestaande gevangenissen door onbezoldigde politiedienaren zouden moeten worden bewaakt.

Die bepaling ziet toch alleen op de verpligting der dorpshoofden, om voor de dagelijksche politie in hunne gemeente of dessa te waken.

De voor de bewaking van deze gevangenissen afgezonderde landbouwers werden zoo doende ten onregte aan hunne eigenlijke bestemming onttrokken. Om hierin te voorzien is krachtens 's Konings magtiging bij besluit van 27 Mei 1860 n°. 15 (*Indisch Staatsblad* n°. 48):

a. bepaald dat de bij die gevangenissen dienstdoende landbouwers, onder de benaming van politiedienaren, van die diensten worden ontheven, en bij de heere- en cultuurdiensten ingedeeld;

b. het noodige vaste en bezoldigde personeel daarbij aangewezen.

Ook bij eene nieuwe daargestelde gevangenis voor inlanders en daarmede gelijkgestelde personen te Samarang werd, krachtens 's Konings magtiging, het vereischte bezoldigde personeel aangewezen bij besluit van 29 Mei 1860, n°. 28.

Voeding. Bij besluit van 7 September 1860, n°. 45 (*Indisch Staatsblad* n°. 84), werd bepaald dat voortaan in de voeding der door de inlandsche politie of gewestelijke beambten opgevatte gevangenen zal worden voorzien ten koste van den lande. Uit een ingesteld onderzoek was namelijk gebleken, dat die voeding tot dusverre ten onregte had plaats gevonden ten koste der bloed- en aanverwanten van de beklaagden zelven, of, bij gebreke of onvermogen daarvan, door de districtshoofden of geestelijken, die dan de gedane uitgaven op de bevolking verhaalden, hetgeen in strijd was met de bepalingen nopens de heeredienst, volgens welke de bevolking alleen verpligt is tot het *overbrengen* van gevangenen.

F. Eeredienst.

I. Christelijke.

§ 1. *Protestantsche.*

Kerkeraden en collegien van diakenen. Bij besluit van 26 November 1860, n°. 33, heeft de Gouverneur-Generaal goedgekeurd, dat de predikant bij de Protestantsche gemeente te Padang, en als zoodanig belast met de dienst in de Protestantsche gemeenten in het gouvernement van Sumatra's Westkust, een kerkeraad heeft zamengesteld te Siboga (residentie Tapanolie), bestaande uit twee ouderlingen en twee diakenen.

---

(1) Ook tot dusverre nog niet.

Predikanten. Bij het einde des jaars was het aantal predikanten en hunne standplaatsen in Nederlandsch Indie als volgt: Batavia 4, waarvan 1 Luthersch predikant bij de Evangelische gemeente aldaar, Buitenzorg 1, Cheribon 1, Pekalongan 1, Samarang 2, Salatiga (Samarang) 1, Rembang 1, Soerabaija 2, Sumanap (Madura) 1, Pasoeroean 1, Probolingo 1, Poerworedjo (Bagelen) 1, Djokdjokarta 1, Soerakarta 1, Madioen 1, Padang 1, Macassar 1, Amboina 2, Banda 1; te zamen 25. Bovendien was nog 1 (reizend) predikant, bestemd voor de dienst in de gemeenten te Riouw, op Banka en te Palembang. Even als in 't vorig jaar ontbraken dus aan de organieke zamenstelling (*Indisch Staatsblad* 1856, n°. 3 en 73*a*) 3 predikanten, allen met verlof naar Nederland, ten gevolge waarvan weder eene standplaats onvervuld bleef (ditmaal Pontianak); en mede niet aanwezig waren de twee predikanten, zonder vaste standplaatsen, overeenkomstig de formatie voor de tijdelijke vervulling van elders opengevallen standplaatsen en voor de tijdelijke dienst in de verschillende afdeelingen der residentie Preanger regentschappen beschikbaar te houden. (1)

Bij Koninklijk besluit van 8 Junij 1860, n°. 74 (*Indisch Staatsblad* n°. 80), is eenige verbetering gebragt in de geldelijke positie vooral der jongere predikanten in Nederlandsch Indie, en is daarbij tevens, met intrekking der bij art. 10 van het Koninklijk besluit, dd. 3 Augustus 1849, n°. 64 (*Indisch Staatsblad* n°. 58), bepaalde 4de vijfjarige tractementsverhooging, eene nieuwe wijze van regeling der pensioenen, welke voor de toekomstige predikanten van algemeene toepassing zal zijn, vastgesteld.

Bij art. 6 van het eerstgemeld Koninklijk besluit is echter bepaald, dat de even bedoelde nieuwe regeling der pensioenen, in verband met de intrekking van de 4de vijfjarige tractementsverhooging, almede van toepassing zal zijn voor de reeds in dienst zijnde predikanten, ingeval zij daartoe binnen eenen door den Gouverneur-Generaal vast te stellen termijn het verlangen te kennen geven. Die termijn is door den Gouverneur-Generaal bij besluit van 5 November 1860, n°. 15 (*Indisch Staatsblad* n°. 98), aangewezen, en onder ult°. December 1860 waren reeds, ofschoon de termijn nog niet voor de helft verstreken was, van het grootste gedeelte der in Indie aanwezige predikanten verklaringen in den hierboven bedoelden zin ontvangen.

Zendelingen. — In den loop van dit jaar werden de volgende beschikkingen genomen betreffende de toelating van zendelingen.

Krachtens 's Konings magtiging werd aan twee zendelingen van het Gossnersche Genootschap te Berlijn de bijzondere toelating verleend, bedoeld bij art. 123 van het regeringsreglement, tot uitoefening van hun dienstwerk op het eiland Rotti, onder toekenning van eene tegemoetkoming van regeringswege.

Aan eenen zendeling van het Nederlandsch Zendelinggenootschap werd vergund om zich als zoodanig te Samarang te vestigen, ten einde aldaar, zoowel als te Koedoes (Japara) en te Salatiga, het werk van den voor Oost-Java bestemden zendeling-leeraar voort te zetten.

Aan eenen zendeling van hetzelfde genootschap werd de bijzondere toelating, bedoeld bij art. 123 van het regeringsreglement, verleend, om zijn dienstwerk als zoodanig te verrigten in de residentien Kedirie en Madioen, met bepaling dat hij ter hoofdplaats Kedirie zijn vast verblijf moet houden.

Aan eenen zendeling van het Rhijnsch Zendelinggenootschap werd vergund zijn dienstwerk in de districten Sipirok en Ankola (residentie Tapanolie) uit te oefenen.

Door de Regering werd goedgekeurd, dat een zendeling-leeraar van het Nederlandsch genootschap met eene zending naar het eiland Letty (Zuidwester-eilanden) is belast.

Ingetrokken werd de in 1853 tot wederopzegging verleende toelating van een zendeling-leeraar der Doopsgezinde Vereeniging te Amsterdam, om:

1°. onder toezigt van het gewestelijk Europeesch bestuur en den betrokken regent, eene school te openen in de afdeeling Japara, voor het geven van onderwijs in het lezen en schrijven der Javaansche taal, rekenen enz. aan kinderen van Javanen;

2°. het Evangelie te verkondigen onder de Mohammedaansche bevolking in de afdeeling Japara.

---

(1) Omtrent de vermeerdering met één, voor Soerabaija, en de in-dienst-stelling van twee veldpredikers in 1861, wordt verwezen naar de noot op bladz. 52 van het vorig Verslag. Als standplaatsen dezer beide laatsten zijn sedert aangewezen Ambarawa (Samarang) en Weltevreden (Batavia) (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 11, 25 en 52).

De aanleiding tot deze beschikking was hoofdzakelijk de verspreiding door dezen zendeling, ondanks de hem door het gewestelijk bestuur gegeven wenken en waarschuwingen, van een aantal exemplaren van zeker vreesaanjagend en onrustbarend tractaatje, met het voornemen om die verspreiding met in Nederland gedrukte tractaatjes voort te zetten, waarin meer bijzonder het Mohammedaansch geloof zou worden aangetast.

Tegen de in het vorig Verslag vermelde intrekking der in 1857 verleende magtiging, om aan zekere zendelingen geldelijke tegemoetkoming toe te kennen, zijn door het Indisch Bestuur bedenkingen ingebragt, welke alsnog in overweging zijn.

Kerkelijke dienstreizen. Behalve de gewone dienstreizen, den predikanten bij de hieromtrent bestaande bepalingen opgedragen, werden in 1860 nog, speciaal met het doel om de behoefte aan geestelijke hulp en godsdienstig onderwijs te onderzoeken, reizen gedaan naar de Zuidwester-eilanden, de Lamponsche districten, Benkoelen en de Westerafdeeling van Borneo.

Christelijk onderwijs. Even als in vorige jaren, werd ook in 1860 aan verschillende onderwijzers eene geldelijke toelage verleend voor het geven van onderwijs aan de jeugd, buiten de gewone schooluren, in de Bijbelsche geschiedenis, Christelijke zedeleer enz.

Te Samarang werden gelden beschikbaar gesteld ter bezoldiging van eenen catechiseermeester en krankbezoeker bij de Protestantsche gemeente aldaar.

Kerkgebouwen. Ten behoeve van de vrij groote Protestantsche gemeente te Ambarawa, welke grootendeels uit militairen bestaat en die dus geene bijdragen daartoe kon leveren, zal voor rekening van den lande eene kerk worden gebouwd.

Tegemoetkoming in de kosten van herstel of vernieuwing werd, voor zooveel eigene middelen te kort schoten, elders verleend.

§ 2. *Roomsch-katholijke.*

Uit hoofde van toenemende behoefte aan geestelijke hulp bij de Roomsch-katholijke bevolking in Nederlandsch Indie, is bij Koninklijke besluiten van 22 April en 28 December 1860, n°. 67 en 85 (*Indisch Staatsblad* 1860, n°. 88, en 1861, n°. 23), het getal uit 's lands kas bezoldigde Roomsch-katholijke geestelijken vermeerderd met drie en twee, en alzoo gebragt tot vijftien, van welke één tot den eersten en veertien tot den tweeden rang behooren.

Intusschen beliep het aantal in Nederlandsch Indie aanwezige Roomsch-katholijke geestelijken bij het einde van 1860 nog slechts 1 meer dan in 't vorig jaar, zijnde deze gevestigd te Larentoeka, voor Timor en onderhoorigheden. De overige 10 geestelijken waren even als in 1859 geplaatst op de volgende standplaatsen (1): te Batavia 3, waaronder de kerkvoogd van het vicariaat, te Samarang 2, Soerabaija 2, Ambarawa 1, Padang 1 en Soengie-slan (Banka) 1. Te Batavia bleef bovendien een geestelijke werkzaam buiten bezwaar van den lande.

Kerkelijke dienstreizen. De apostolische vicaris en pastoor te Batavia, bisschop van Colophon i. p. i., volbragt in den loop van 1860 eene kerkelijke reis in de tweede en derde afdeeling van Java, terwijl een der te Batavia gevestigde Roomsch-katholijke geestelijken magtiging erlangde tot het doen van eene dienstreis naar de Lampongs en Benkoelen.

Kerkelijke gebouwen. Om dezelfde redenen welke hiervóór ten opzigte van de Protestantsche gemeente te Ambarawa zijn vermeld, werd magtiging verleend tot den aanbouw eener Roomsch-katholijke kerk aldaar voor rekening van den lande; terwijl van gouvernementswege tijdelijke geldelijke hulp is toegekend voor de herstelling van het Roomsch-katholijk kerkgebouw te Batavia.

II. Mohammedaansche.

Behalve het aangeteekende hiervóór bij »Preanger regentschappen", leverde het jaar 1860 overigens geen stof tot bijzondere mededeelingen te dezer plaatse.

---

(1) Tot gedeeltelijke aanvulling van het toegestane vijftiental zijn in de tweede helft van 1861 een tweetal van hier uitgezonden.

Uit den hieronder volgenden staat, die een overzigt geeft van het gedurende de laatste tien jaren uit Nederlandsch Indie vertrokken en aldaar teruggekeerde aantal bedevaartgangers naar Mekka, voor zooveel zulks ter kennis der Regering is gekomen, kan blijken, dat in 1860, bij vergelijking met 1859, eene aanzienlijke vermindering in het aantal vertrokkenen bestaat. Het cijfer der teruggekeerden wijst alleen voor Java en Madura eenige vermindering aan. Van vele der buitenbezittingen zijn vroeger geen cijfers vermeld gevonden. Volledige opgaven zijn eerst over 1859 en 1860 ontvangen.

	1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.
Vertrokken van:										
Java en Madura (1) . . .	105	418	953	1295	1442	2642	2152	3317	1469	943
Sumatra's Westkust . . .	»	»	136	88	128	260	131	247	304	254
Benkoelen	»	»	»	»	»	»	»	»	5	3
Lampongsche districten . .	»	»	»	»	»	»	»	»	31	6
Palembang	»	»	44	65	98	149	98	153	238	167
Banka.	»	»	»	»	»	»	»	18	4	1
Billiton	»	»	»	»	»	»	»	»	geen	geen
Riouw.	»	»	»	»	»	6	»	»	1	geen
Wester-afdeeling van Borneo	»	»	»	»	»	»	»	»	Niet opgegeven.	25
Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo	»	»	»	»	»	»	»	100	geen	8
Celebes en onderhoorigheden	»	»	»	»	»	»	»	26	geen	12
Amboina	»	»	»	»	»	»	»	»	geen	1
Banda.	»	»	»	»	»	»	»	»	geen	geen
Ternate	»	»	»	»	»	»	»	1	geen	geen
Menado	»	»	»	»	»	»	»	»	geen	geen
Timor.	»	»	»	»	»	»	»	»	geen	geen
Teruggekeerd naar:										
Java en Madura (1) . . .	144	438	310	480	750	755	1243	1177	1706	1564
Sumatra's Westkust . . .	»	»	67	34	42	50	109	80	72	81
Benkoelen	»	»	»	»	»	»	»	»	geen	3
Lampongsche districten . .	»	»	»	»	»	»	»	»	18	58
Palembang	»	»	44	12	26	20	73	195	177	158
Banka.	»	»	»	»	»	»	»	»	19	1
Billiton	»	»	»	»	»	»	»	»	geen	geen
Riouw.	»	»	»	»	»	»	»	»	geen	1
Wester-afdeeling van Borneo	»	»	»	»	»	»	»	»	Niet opgegeven.	27
Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo	»	»	»	»	»	»	»	177	26	4

(1) Van Madura zijn eerst over 1859 opgaven ontvangen.

	1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.
Teruggekeerd naar:										
Celebes en onderhoorigheden	»	»	»	»	»	»	»	»	5	8
Amboina	»	»	»	»	»	»	»	»	geen	geen
Banda.	»	»	»	»	»	»	»	»	geen	geen
Ternate	»	»	»	1	»	1	»	»	1	geen
Menado	»	»	»	»	»	»	»	»	geen	geen
Timor.	»	»	»	»	»	»	»	»	geen	geen

G. Instellingen van liefdadigheid.

Het aantal dezer instellingen onderging dit jaar eene vermeerdering, door de oprigting, overeenkomstig de daartoe in 1859 verleende magtiging (zie het vorig Verslag, bladz. 56) van een leprozengesticht te Poerwakarta (Krawang). Te Soerabaija kwam, in afwachting van de daarstelling van het gebouw voor een aldaar op te rigten weeshuis uitsluitend voor jongens eene tijdelijke inrigting, uit particuliere bijdragen, tot stand voor de verzorging van eenige knapen, die bereids, ter latere opname in dat weeshuis, waren toevertrouwd aan de zorg eener plaatselijke commissie, welke, in vereeniging met eene te Batavia gevestigde hoofdcommissie, voor de zaak werkzaam was. De aanleiding tot het ontwerpen dezer nuttige stichting was gelegen in den wensch om ook voor het burgerlijke, even als ten aanzien van het militaire was beoogd met de oprigting van het corps pupillen voor het Indisch leger, verbetering te brengen in den maatschappelijken toestand van in Nederlandsch Indie aanwezige zoogenaamde inlandsche kinderen, en wel door jongens onder hen in de gelegenheid te stellen tot het aanleeren van nuttige ambachten.

Het denkbeeld was, om de inrigting tot stand te brengen met behulp der particuliere liefdadigheid, zoo noodig met ondersteuning van het Gouvernement. Ter verwezenlijking van dat denkbeeld werd in 1855 door den destijds afgetreden vice-president van den Raad van Indie, jhr. J. C. Reynst, op uitnoodiging van den toenmaligen Gouverneur-Generaal, een plan ontworpen, overeenkomstig hetwelk, behoudens eenige wijzigingen, na verkregen magtiging des Konings in den loop van 1858, in de daarstelling der inrigting is bewilligd en deze, op den gewonen voet, als zedelijk ligchaam is erkend en toegelaten.

Volgens dat plan zal de inrigting bestemd zijn » tot verpleging en opvoeding van jongens in Nederlandsch Indie gevestigd, die weezen, verlaten of hulpbehoevende kinderen zijn en in de kategorie vallen van Europeanen of daarmede gelijkgestelde personen." Zij zullen als Christenen worden opgevoed, ieder in de geloofsleer van den vader of wel van het kerkgenootschap waarin hij door den doop is opgenomen, en worden onderrigt in nuttige ambachten, zoomede in hoogere vakken van industrie, waaronder het stoomwezen en de scheepsbouw. De bij deze inrigting op te nemen jongens zullen boven de 8 en beneden de 16 jaar oud moeten zijn, en daarin kunnen blijven tot hoogstens 20jarigen leeftijd. Hun getal regelt zich naar het bedrag der inschrijvingen voor een der twee kategorien van uitgaven, en wel naar die betreffende de kosten van onderhoud (voeding, kleeding, enz.), bediening, verlichting der woningen en gereedschappen voor de verschillende vakken; de andere kategorie omvat de kosten van oprigting der gebouwen en alle andere uitgaven. Voor de eerstgenoemde kategorie zijn door het Indisch Gouvernement geen bijdragen toegestaan, maar ten aanzien van de laatste heeft het zich tot hulp verbonden, bijaldien de daarvoor bestemde fondsen ontoereikend mogten worden bevonden. Die fondsen zijn, behalve de daarvoor bepaaldelijk ingeschreven gelden, 1/3 van de opbrengst van den arbeid der jongens, benevens al de gelden, welke voorts nog op andere wijze en zonder bepaalde bestemming voor de inrigting worden verkregen.

Aan de tevens door de Regering gedane toezegging tot kosteloozen afstand van een geschikt terrein voor de noodige gebouwen werd in den loop van 1859 gevolg gegeven.

Het gebruikelijk overzigt der instellingen van liefdadigheid volgt hieronder. De cijfers met een * geteekend gelden alleen voor het eind van het jaar.

INSTELLINGEN.	Gedurende 1860		Verdere bijzonderheden.
	verpleegd.	bedeeld.	
Parapattan-weezengesticht te Batavia.	92		Bij het eind van het werkjaar 1859/60 (30 April) bedroeg het aantal weezen 86, waaronder 44 meisjes. De gezondheidstoestand was over 't geheel voldoende, waartoe, behalve verbeterde voeding, ook had bijgedragen meerdere zorg voor ligchaamsbeweging. Het onderwijs liet niets te wenschen over. De geldelijke uitkomsten waren als volgt: Op 1°. Mei 1859 was in kas een saldo van . . . . . f 12 163,96 De inkomsten hebben tot op 30 April 1860 bedragen . . 29 230,67 Te zamen f 41 394,63 De uitgaven beliepen. . . . 36 842,88 Saldo onder ult° April 1860 . f 4 551,75 De jaarlijksche inschrijvingen ten behoeve van het gesticht beliepen f 5810, en de donatien, legaten en giften f 1724,50; voorts ontving de directie weder den gewonen jaarlijkschen onderstand van de Regering ad f 6000, en werd de weeskamer te Batavia door de Regering gemagtigd om uit hare fondsen aan deze inrigting in eens uit te keeren eene som van f 5000, als tegemoetkoming voor die hulpbehoevenden, welke daarin voor de weeskamer reeds waren of later zouden worden opgenomen.
Diakonie-armenhuis op Molenvliet (Batavia).	47	95	Onder de verpleegden, wier gedrag geen stof tot bemerkingen gaf, waren 24 kinderen; zij genieten onderwijs op de gouvernementslagere school. Van de 90 huisgezinnen, die bij het eind van het jaar bedeeling erlangden, waren er 18 te Toegoe woonachtig. Het gezamenlijk bedrag der bedeelingen, in 1859 f 9308, was dit jaar f 9739, waarvan voor Batavia f 8587 en voor Toegoe f 1152.
Stadsverband te Batavia.	Niet opgegeven.		
Chineesch hospitaal te Batavia.	708		Bij het eind van het jaar werden verpleegd 195 personen. (1)
Bataviasche afdeeling der Commissie tot ondersteuning van behoeftige Christenen.		114*	De bedeelden genoten een onderstand van f 2,50 tot f 15 's maands.
Gesticht tot verzorging en opleiding van verwaarloosde en hulpbehoevende kinderen te Djati (Batavia).	Niet opgegeven.		

(1) De inkomsten en uitgaven van dit gesticht zijn opgegeven in hoofdstuk E, afdeeling IV, § 3.

INSTELLINGEN.	Gedurende 1860 verpleegd.	Gedurende 1860 bedeeld.	Verdere bijzonderheden.
Hulpfonds van den heiligen Vincentius a Paulo te Batavia.		48	De bedeeling geschiedde in geld en rijst. Buitendien werden aan niet minder dan 171 personen kleedingstukken uitgereikt, en werden ter bevordering van 't huisselijk leven voorloopig een drietal woningen aangekocht, ter kostelooze huisvesting van eenige gezinnen. De inkomsten van het fonds bedroegen gedurende 1859/60 f 6031,75, de uitgaven f 5872,65, zoodat op ult° Augustus 1860 in kas bleef een saldo van f 159,10. In 't vorig jaar beliepen de ontvangsten f 6941, en klommen de uitgaven mede tot dat bedrag.
Protestantsch weeshuis te Samarang.	209		Waaronder 148 meisjes. Bij het eind van het jaar was de sterkte 196 kinderen, waarvan 194 voor 's lands rekening en 2 voor rekening van de plaatselijke wees- en boedelkamer. De steeds toenemende duurte der levensmiddelen leidde dit jaar tot eene verhooging van het uit 's lands kas voor verpleging verstrekt wordende subsidie van f 5,335 tot f 8 's maands voor ieder kind, welk bedrag na 1 Junij 1860 ook moest worden betaald voor de kinderen, die voor particuliere rekening zouden worden opgenomen. In verband daarmede was de voeding veel verbeterd. De gezondheidstoestand was zeer gunstig: er deden zich slechts 2 sterfgevallen voor, tegen 13 in 't vorig jaar, toen het getal verpleegden 215 beliep. Het fonds van dit gesticht bedroeg onder ultimo 1859 . . . . . f 21 081,09 De ontvangsten in 1860 bedroegen . . . . . 28 183,72 f 49 264,81 en de uitgaven . . . . 31 419,25 Saldo onder ultimo 1860. f 17 845,56
Roomsch-katholijk weeshuis te Samamarang.	239		Waarvan 229 voor rekening van den lande. Onder de verpleegden bevonden zich 167 meisjes. Bij het eind van 1860 was de sterkte 241 kinderen, waarvan 230 voor rekening van den lande. De verhooging der verpleegkosten, waarvan hierboven melding is gemaakt, was ook hier van toepassing. De gezondheidstoestand was over 't algemeen zeer bevredigend. Tegen 16 van de 265 kinderen in 1859, stierven er dit jaar slechts 6. Het fonds van dit gesticht bedroeg onder ultimo 1859 . . . . . f 6 146,43 De ontvangsten in 1860 bedroegen . . . . . 20 641,78 f 26 788,21 en de uitgaven . . . . 24 664,83 Saldo onder ultimo 1860. f 2 123,38

INSTELLINGEN.	Gedurende 1860		Verdere bijzonderheden.
	verpleegd.	bedeeld.	
Proveniers- of oudemannenhuis te Samarang.	125		Dit gesticht verkeerde voortdurend in goeden staat, en ook de gezondheidstoestand was bevredigend. Het saldo der beschikbare fondsen, ultimo 1859 f 99,03 bedragende, was bij het eind van 1860 f 7,745, terwijl het getal verpleegden op dat tijdstip 77 bedroeg.
Chineesch hospitaal te Samarang.	64*		De verzorging der verpleegden liet niets te wenschen over en de gezondheidstoestand was bevredigend. (1)
Bedelaarsgesticht te Samarang.	197		Bij het eind van het jaar waren aanwezig 127 verpleegden. Voeding en kleeding onderging.n dit jaar verbetering.
Samarangsche afdeeling der Commissie tot ondersteuning van behoeftige Christenen.		62*	De bedeelden genieten een onderstand van f 1,50 tot f 10 's maands. Het fonds bedroeg onder ult° 1859 . . . f 747,50 De baten beliepen in 1860 . . 3 633,02 f 4 380,52 En de lasten . . . . . 3 561,50 Saldo onder ult° 1860. . . . f 819,02
Hulpfonds van den heiligen Vincentius a Paulo te Samarang.		Niet opgegeven.	
Protestantsch weeshuis te Soerabaija.	Niet opgegeven.		
Jongens-weezeninrigting te Soerabaija.	6		Zie den aanhef van dit hoofdstuk. Bij het eind van Maart 1861 beliep het aantal verpleegden 26, waarvan er 3 op den artillerieconstructiewinkel waren geplaatst.
Leprozengesticht te Soerabaija.	Niet opgegeven.		Voor dit gesticht werden weder aanzienlijke bijdragen ontvangen. De inkomsten beliepen f 3122,54, waaronder f 1000 van de weeskamer, en de uitgaven f 3043,73.
Soerabaijasche afdeeling der Commissie tot ondersteuning van behoeftige Christenen.		60	De inkomsten bedroegen f 5830,90, waaronder een gouvernementssubsidie van f 2000; de uitgaven beliepen f 5228,88.
Hulpfonds van den heiligen Vincentius a Paulo te Soerabaija.		Niet opgegeven.	
Leprozengesticht te Poerwakarta (Krawang).	30		Blijkens het vorig Verslag, bladz. 56 en den aanhef van dit hoofdstuk, was in 1859 tot de oprigting van dit gesticht besloten.
Leprozengesticht te Benkoelen.	5		Zoo als reeds in 't vorig Verslag, bladz. 59, is aangeteekend, is de gemeente Benkoelen

(1) Nopens de fondsen van dit gesticht worden cijfers aangetroffen in hoofdstuk E, afdeeling IV, § 3.

INSTELLINGEN.	Gedurende 1860 verpleegd.	Gedurende 1860 bedeeld.	Verdere bijzonderheden.
			buiten staat om op voldoende wijze met de verzorging van lepralijders te blijven voortgaan. Uit dien hoofde werd dit jaar magtiging verleend tot de oprigting van een leprozengesticht voor rekening van den lande en tot het uittrekken op de Indische begrooting van de noodige sommen tot onderhoud en verzorging van een twintigtal lijders.
Leprozengesticht nabij Palembang.	Niet opgegeven.		Ook ten aanzien van de hier afgezonderden werd dit jaar een gelijke maatregel genomen, daar de middelen van het plaatselijk fonds meer en meer bleken ontoereikend te zijn. Het getal te verplegen lijders werd geraamd op 50.
Gesticht tot verpleging van arme en verlaten weeskinderen van Chinesche (Roomsch-katholijke) Christenen te Soengie-slan (Banka).	Niet opgegeven.		
Leprozengesticht te Sengarang (Riouw).	19		De hier verpleegden zijn allen Chinezen. De uitgaven voor dit gesticht worden bestreden uit vrijwillige bijdragen. Van bestuurswege werd echter dit jaar voorzien in eene betere verzorging der verpleegden door de bevolen daarstelling van een nieuw gebouw en de in-dienst-stelling van eenig personeel bij deze inrigting.
Protestantsch weeshuis te Macassar.			Op voorstel van den kerkeraad tijdelijk opgeheven, uit hoofde van den steeds toenemenden achteruitgang van het diakoniefonds. (Vergelijk het Verslag over 1858, bladz. 46.) De verpleegden zijn overgebragt naar het Protestantsch weeshuis te Samarang.
Idem te Amboina.	Niet opgegeven.		
Leprozengesticht op Molano onder Saparoea (Amboina).	53*		De uitgaven voor beide deze gestichten komen geheel ten laste van 's lands kas.
Idem te Pisang (Banda).	11*		
Protestantsch armenhuis te Ternate.	Niet opgegeven.		
Leprozengesticht te Castella (Ternate).	14*		Als voren.
Idem te Temoempah (Menado).	22*		
Idem te Modelemo (Gorontalo).	Niet opgegeven.		Voor dit gesticht is van gouvernementswege eene vaste jaarlijksche bijdrage toegestaan, bestemd om, behalve tot bekostiging van opzigt, naar gelang der behoefte te worden aangewend tot aanschaffing van benoodigdheden.

Van de drie spaarbanken, die blijkens het vorig Verslag, bladz. 60, op de drie hoofdplaatsen van Java waren opgerigt van wege de aldaar gevestigde zelfstandige afdeelingen der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, werd steeds meer en meer gebruik gemaakt. Bij het eind van 1859 bleef namelijk ingelegd bij de spaarbank te Batavia f 391 236,84, bij die te Samarang f 80 810,15, en bij die te Soerabaija f 31 582,20; deze sommen waren, na aftrek van hetgeen in den loop van 1860 werd teruggenomen, bij het eind van dat jaar gestegen respectivelijk tot f 486 238,44, f 100 756,36 en f 88 447,80.

H. **Burgerlijke geneeskundige dienst.**

Omtrent dit onderwerp worden (onder litt. H 1 en 2) bijgevoegd twee rapporten van den chef over de geneeskundige dienst waarin, behalve statistische overzigten, ook onderscheidene bijzonderheden omtrent elk gewest afzonderlijk worden medegedeeld. Onder verwijzing derwaarts, zal men zich daarom, als naar gewoonte, te dezer plaatse tot het navolgende bepalen.

Overzigt der behandelde lijders. Het aantal behandelde lijders wordt gezegd dit jaar te hebben bedragen: op Java en Madura 36 306 en op de buitenbezittingen 23 620, (1) welke cijfers in 't vorig jaar respectivelijk waren 34 868 en 21 450, en in 1858 (ongerekend Batavia) 32 080 en 27 129. Het cijfer der behandelden was alzoo grooter dan in 't vorig jaar, en voor Java en Madura ook grooter dan in 1858; doch zoo als reeds vroeger is opgemerkt, geeft deze toeneming op zich zelf nog geene reden om aan een ongunstigen gezondheidstoestand te denken, maar kan evenzeer het gevolg zijn van toenemend vertrouwen van de inlandsche bevolking. De gezondheidstoestand gedurende 1860 wordt dan ook over het algemeen gunstig genoemd. Het aantal epidemielijders bedroeg namelijk op Java en Madura (van de buitenbezittingen is deswege geen opgaaf ontvangen) 5132, tegen 8222 in 1859 en 9092 in 1858; en ook de verhouding der overledenen tot de behandelden was (althans voor Java en Madura) gunstiger dan in een dier beide jaren, en wel 1961 of ongeveer 5½ pct. en op de buitenbezittingen 1913 of ruim 8 pct. In 't vorig jaar toch was deze verhouding respectivelijk ruim 9 en 8 pct., en in 1858 ruim 6½ en 7 pct.

Op de drie hoofdplaatsen van Java waren de uitkomsten der burgerlijke geneeskundige dienst over 1860 als volgt:

	Behandeld.	Overleden.	Verhouding.
Batavia,	2481	346	bijna 14 pct.
Samarang,	2222	148	ruim 6½ pct.
Soerabaija,	4246	268	bijna 6½ pct.

Europesche geneeskundigen. De stedelijke en plaatselijke geneeekundige dienst werd, omstreeks het einde van het jaar, op Java en Madura door 23 burgerlijke en 29 militaire geneeskundigen vervuld; op de buitenbezittingen geschiedt die geheel en al door officieren van gezondheid. Op enkele plaatsen waren bovendien nog particuliere geneesheeren gevestigd.

Van de bovenvermelde 23 burgerlijke geneesheeren op Java en Madura waren er 3 met de dienst te Batavia en 2 met de dienst op elk der beide andere hoofdplaatsen belast.

Inlandsche geneeskundigen. De opleiding aan de daartoe bestemde inrigtingen te Weltevreden, zoo van inlandsche genees- en heelkundigen, als van inlandsche vroedvrouwen, leverde bij voortduring gewenschte resultaten, ofschoon deze laatsen nog hier en daar met vooroordeelen der bevolking to kampen hadden.

Aan de genees- en heelkundige school waren thans, bij het eind van deszelfs tienjarig bestaan, in het geheel onderwezen 101 kweekelingen, waarvan er 60 (en daaronder

(1) Ongerekend, als zijnde niet opgegeven, voor Java en Madura het cijfer van Klatten (Soerakarta) en voor de buitenbezittingen het cijfer van Atapospoe (Timor).

9 in dit jaar) het examen naar eisch volbragt hadden, 21 nog bij de school aanwezig waren, en 20 wegens overlijden, gebrekkigen aanleg of wangedrag waren ontslagen.

Van deze 101 jongelieden waren er 43 afkomstig van de bezittingen buiten Java en Madura.

Bij het verloskundig gesticht waren gedurende deszelfs ruim negenjarig bestaan in het geheel 80 inlandsche vrouwen onderwezen, waarvan er 8 nog bij het gesticht aanwezig waren, 14 wegens overlijden, gebrekkigen aanleg of wangedrag waren ontslagen, de overige 58 (waarvan er 10 dit jaar) voldoend examen hadden afgelegd en naar de gewesten harer herkomst waren teruggekeerd. Sommigen evenwel hadden later de uitoefening van dit haar beroep vaarwel gezegd. Van de boven bedoelde 80 vrouwen waren er 18 afkomstig van de bezittingen buiten Java en Madura.

Ziekengestichten. Behalve de in 't voorgaande hoofdstuk vermelde gestichten worden, blijkens de boven bedoelde rapporten, ook in verscheidene andere gewesten plaatsen ter verpleging van zieken of tot afzondering van melaatschen aangetroffen.

Ook tot tegengang der syphilis werden bij voorduring, zooveel doenlijk, maatregelen genomen, bepaaldelijk door geregelde visitatie van publieke vrouwen, en afzondering en geneeskundige behandeling van degenen die besmet werden bevonden; terwijl, waar de plaatselijke omstandigheden het toelieten, werd ingevoerd een in 1852 vastgesteld » reglement tot wering der schadelijke gevolgen, welke uit prostitutie voortvloeijen."

De ziekengestichten gaven overigens dit jaar geen stof tot verdere mededeelingen.

Vaccine. Volgens den chef over de geneeskundige dienst bestond ook in 1860 over het algemeen reden om zich over den voortgang der vaccine te verheugen. Wel was men niet geheel van pokken verschoond gebleven, doch nergens heerschten zij zoo hevig of kwaadaardig als in vroegere jaren. Het aantal der verrigte inentingen was dan ook in de meeste gewesten, zoo wat de vaccinatien als revaccinatien betrof, toegenomen, en slechts van enkele plaatsen werden ten deze klagten vernomen. Zoo werd voor de residentien Soerakarta, Djokdjokarta en Madura nog steeds geklaagd over weinige medewerking der hoofden, en voor Riouw en eenige districten van Celebes meer bijzonder over tegenzin der bevolking. Intusschen werd op de buitenbezittingen aan de dienst der vaccine nieuwe uitbreiding gegeven, door het beschikbaar stellen van een 10tal vaccinateurs voor de residentie Amboina, van een 8tal voor de adsistent-residentie Benkoelen en van één voor het eiland Tidore.

Het totaal cijfer der in 1860 verrigte inentingen wijst over het geheel weder eene niet onbelangrijke vermeerdering aan, vergeleken bij vorige jaren, hetgeen afzonderlijk voor de vaccinatien op Java en Madura vermoedelijk mede het geval zoude zijn, wanneer aan de thans ontvangen opgaven niet ontbraken de cijfers van de hoofdplaats Soerabaija, van Klatten en van een drietal vaccine-districten van de residentie Samarang. Er werden namelijk verrigt:

op Java en Madura:	vaccinatien	479 768,	waarvan geslaagd	445 477
	revaccinatien	211 051,	» »	162 318
op de buitenbezittingen: (1)	vaccinatien	92 166,	» »	85 334
	revaccinatien	33 186,	» »	25 692

J. Onderwijs.

De volgende mededeelingen omtrent de burgerlijke inrigtingen (2) van onderwijs zijn voor het grootste gedeelte ontleend aan het Algemeen Verslag van den staat van het schoolwezen in Nederlandsch Indie over 1860, waarvan een exemplaar als bijlage lit. J bij het tegenwoordig Verslag wordt gevoegd. Even als vroeger is het eerste gedeelte van dat Algemeen Verslag, betreffende het onderwijs voor Europeanen en inlandsche

---

(1) Van Sinkel (gouvernement van Sumatra's Westkust) is geen rapport ontvangen.

(2) Zie voor de militaire inrigtingen van onderwijs hoofdstuk D, afdeeling I, § 4.

Christenen, door de Hoofdcommissie van onderwijs, en het tweede gedeelte, betreffende het onderwijs voor niet-Christen inlanders, ter algemeene secretarie van Nederlandsch Indie opgemaakt.

I. VOOR EUROPEANEN EN HUNNE AFSTAMMELINGEN.

Het getal gouvernements- (lagere) scholen bedroeg bij het eind van het jaar op Java en Madura 41 (1) en op de buitenbezittingen 17, of te zamen 58, zijnde 1 meer dan in 1859, ten gevolge van de opening eener school te Ngawie (Madioen). Bovendien werd in den loop van 1860 nog magtiging verleend tot de oprigting van een tweetal scholen, één te Ambarawa (Samarang) en één te Poerbolingo (Banjoemas), doch deze kwamen in dit jaar nog niet in werking.

Het onderwijzend personeel bij die scholen in dienst bestond onder ultimo December 1860 uit 87 onderwijzers, 44 ondermeesters en 22 kweekelingen, te zamen 153 personen. Voorts waren nog 4 onderwijzers met verlof in Nederland en 5 op wachtgeld, welke laatsten echter spoedig eene plaatsing zouden erlangen. In het vorig jaar waren in het geheel in werkelijke dienst 136 personen, namelijk 78 onderwijzers, 28 ondermeesters en 30 kweekelingen. Met verlof buiten Nederlandsch Indie waren destijds 10 onderwijzers. Deze vermeerdering was uitsluitend het gevolg van de aankomst der in 1859 hier te lande benoemde 6 onderwijzers en 12 onderwijzerskweekelingen. (2)

Ook het aantal leerlingen vermeerderde en wel van 3185 tot 3305, waarvan respectivelijk 1736 en 1871 zonder betaling van schoolgeld onderwijs genoten. (3) Voor 29 leerlingen was deze vermeerdering een gevolg van de opening der school te Ngawie.

In verband met de in het vorig Verslag vermelde circulaire van de Hoofdcommissie van onderwijs, waarbij de subcommissien werden uitgenoodigd om voor eene goede opleiding der onderwijzerskweekelingen te waken, verdient hier nog vermelding, dat, naar aanleiding daarvan, door de subcommissie van onderwijs te Samarang, in overleg met de eerste onderwijzers der scholen aldaar, eene normaalschool werd opgerigt, alwaar de ondermeesters en kweekelingen dagelijks les ontvangen ten einde zich voor het examen van onderwijzers te bekwamen.

Met opzigt tot de examens voor den eersten of tweeden onderwijzersrang, die tot dusver ook door de daartoe telkens aan te wijzen subcommissien van onderwijs konden worden afgenomen, werd bij een besluit van 7 November 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 99) ter wering van misbruiken bepaald, dat deze examens in het vervolg alleen zullen kunnen worden afgelegd te Batavia voor de Hoofdcommissie van onderwijs, zullende de gouvernements-onderwijzers, die voor een dier rangen een voldoend examen afleggen, aanspraak hebben op reis- en verblijfkosten voor rekening van den lande van hunne standplaats naar Batavia en terug, op den voet van het reglement in *Indisch Staatsblad* 1828, n°. 25.

Alvorens over te gaan tot het gebruikelijk plaatselijk overzigt van den toestand van het onderwijs voor Europeanen en hunne afstammelingen, wordt hier, onder verwijzing naar het meer omstandig rapport deswege voorkomende op bladz. 221 van het aangehaald verslag der Hoofdcommissie van onderwijs, ten aanzien van het gymnasium Willem III het volgende aangeteekend.

Nadat in de maand Junij de hier te lande benoemde rector-directeur was aangekomen, en in de maand Augustus een aanvang was gemaakt met het afnemen van het admissie-examen, werd in September overgegaan tot de opening van het gymnasium. Ofschoon toen, behalve de administrateur, nog slechts aanwezig waren 3 in Indie gekozen docenten (waarvan 1 voor de wis- en natuurkunde, 1 voor de Nederlandsche en 1 voor de Hoogduitsche taal), had echter spoedig daarop de aankomst uit Nederland plaats van den conrector en de beide docenten voor de Fransche en Engelsche talen. (4) Het collegie

(1) Even als in 't vorig jaar is onder deze opgave niet begrepen de school te Kediri die sedert April 1858 tijdelijk gesloten is; maar daarentegen wel de beide weeshuisscholen te Samarang.

(2) In 1860 werd weder een zestal onderwijzers van hier uitgezonden, hetgeen in 't laatst van 1861 en in den aanvang van 1862 nog met een twaalftal het geval is geweest.

(3) Bovendien ontvingen voor gouvernements-rekening in 1860 26 en in 1859 24 leerlingen onderwijs op eene particuliere school te Salatiga, die wel door de hoofdcommissie, maar niet in dit regeringsverslag onder de gouvernements-schoolinrigtingen gerekend wordt.

(4) Vergelijk overigens de 4de noot op bladz. 63 van 't vorig Verslag.

van curatoren slaagde er vervolgens ook weldra in om het onderwijs in de muziek en het dansen een aanvang te doen nemen; alleen voor de lessen in het teekenen, zwemmen en de gymnastiek was dit bij het eind van het jaar het geval nog niet. Het godsdienstig onderwijs werd in overleg met de verschillende kerkbesturen geregeld.

Aan het eind van 1860 hadden van de 77 jongelieden, die zich voor eene plaatsing hadden aangemeld, niet minder dan 74, waarvan ruim de helft van Batavia, voldoend examen afgelegd, en bekwamen van dezen, overeenkomstig hun verlangen, 68 eene plaatsing als internes en 6 als externes.

De gezondheidstoestand der leerlingen was over het algemeen gunstig te noemen. Hun gedrag liet, behoudens enkele uitzonderingen, weinig of niets te wenschen over; omtrent hun aanleg en vorderingen kan vermeld worden dat, het vroeger door hen genoten onderwijs in aanmerking genomen, rector en docenten over het algemeen voldaan waren. (1)

Eene inrigting van anderen aard, die wel nog niet in werking kwam, doch waarvan in 1860 de oprigting werd bevolen, was de ambachtsschool te Soerabaija.

Als slotsom van de sedert 1856 aanhangige overwegingen omtrent de oprigting eener polytechnische of industrieschool (zie het Verslag over dat jaar, bladz. 64) werd namelijk, voor zooveel het geldelijke aangaat, na verkregen magtiging des Konings, bij een besluit van November bepaald, dat te Soerabaija in de nabijheid van de jongens-weezeninrigting (waarover in hoofdstuk G hiervóór is gehandeld) voor rekening van den Staat eene ambachtsschool zal worden opgerigt, die in de eerste plaats zal bevatten eene teekenschool voor den ambachtsstand, en alwaar voorts, met uitsluiting van praktisch onderrigt, theoretisch onderwijs zal worden gegeven in de wetenschappelijke vakken van bouw- en werktuigkunde, ter vorming van bekwame handwerkslieden en opzieners. Deze school zal toegankelijk zijn voor jongens boven de 12 jaren en volwassenen, die zich voor den ambachtsstand willen bekwamen of wel een ambacht uitoefenen. Er zullen matige schoolgelden worden gevorderd van allen die in staat zijn die te betalen, doch de school zal door toelating ook om niet zooveel mogelijk voor een ieder toegankelijk gemaakt worden. De jongeren zullen het onderwijs over dag, de ouderen des avonds genieten. Jaarlijks zal aan den kweekeling van bijzonderen aanleg en ijver, die het meest heeft uitgemunt en de meeste geschiktheid heeft, kunnen worden toegekend vrije overtogt naar Nederland en terug, en gedurende vier jaren eene som van f 1000 's jaars, ten einde zich verder hetzij te Delft of elders bij eenige industriele onderneming of inrigting te bekwamen.

Het onderwijs zal worden gegeven in een daartoe van wege den Staat aan te wijzen gebouw, bevattende vijf localen, waarvan drie voor onderwijs, van voldoende grootte om honderd leerlingen te gelijk te kunnen plaatsen; een locaal voor modellen en een voor bibliotheek. In afwachting van de daarstelling van het gebouw zou de school in een of meer localen der andere plaatselijke scholen worden gehouden, na afloop der gewone schooluren.

De inrigting zal staan onder een raad van toezigt, die zich al dadelijk zou bezig houden met het ontwerpen van een reglement voor de ambachtsschool. Het in dienst te stellen onderwijzend personeel bestaat uit een hoofdonderwijzer (directeur), benevens twee hulponderwijzers.

Voor het praktische onderrigt werd een maatregel van ruimere strekking genomen. Het militair departement, nopens het boven bedoelde plan geraadpleegd, had namelijk, uit aanmerking van het ontoereikende der voorgenomen voorziening, voorgesteld het benuttigen der werkplaatsen bij de onderscheidene corpsen van het leger en wel door jongelingen van Europesche afkomst die zulks zouden verlangen, mits tusschen de 12 en 18 jaren oud, de gelegenheid te geven zich voor een bepaalden tijd, bijv. zes jaren, en tegen een maandelijksch loon van p. m. f 8, als arbeiders-leerlingen in de daar beoefende handwerken te bekwamen. Ofschoon de Indische Regering meende, dat op die wijze met betrekkelijk geringe kosten goede resultaten zouden kunnen worden verkregen, meende zij evenwel te moeten betwijfelen, of zich wel veel jongelieden tot dat einde zouden aanmelden, zelfs al wierden deze, overeenkomstig de bedoeling van het militair

---

(1) Op grond van de daartoe gebleken noodzakelijkheid, is in het laatst van 1861 besloten de opvoeding bij het gymnasium af te scheiden van het onderwijs, en zoowel uit dien hoofde, als uit aanmerking van de achterlijkheid van een groot deel der pupillen — hoofdzakelijk een gevolg van onvoldoende kennis der Nederduitsche taal — voorloopig eene uitbreiding toegestaan der organisatie van het personeel Alvorens echter deze regeling aan 's Konings goedkeuring te onderwerpen, is in April 1862 met den Gouverneur-Generaal ter zake in overleg te getreden, met aanbeveling om, ter beoordeeling van de doelmatigheid der genomen maatregelen, de nieuwe regeling bij wijze van proef gedurende eenigen tijd te doen werken.

departement, niet verpligt onder militaire tucht te staan, de uniform te dragen en de de kazerne te bewonen. De zaak kwam der Regering evenwel van zóo veel gewigt voor, dat zij het nuttig oordeelde daarmede eene proef te nemen. Tot dat einde werd 's Konings magtiging verzocht om op de militaire begrooting, ter plaatsing een 300tal jongelingen, een crediet beschikbaar te stellen van f 30 000 jaars.

Nadat deze magtiging in den loop van 1860 was verleend, doch bij wijze van proef voorloopig nog alleen voor de drie eerstvolgende jaren, werd in het laatst van dat jaar aan het militair departement opgedragen om, in verband met de beschouwingen van het opperbestuur, ter zake van de uitvoering alsnog bepaalde voorstellen in te dienen. (1)

Met betrekking tot het gewone schoolonderwijs, onder Europeanen en hunne afstammelingen, volgen hier thans de gebruikelijke tabellarische opgaven.

(1) In de tweede helft van 1861 is het reglement voor deze opleiding vastgesteld, en zijn voor de uitvoering de verder vereischte maatregelen genomen. Bij deze gelegenheid is tevens eene algemeene uitnoodiging gerigt aan de ambtenaren bij het binnenlandsch bestuur, de schoolonderwijzers en de geestelijkheid, om, onder voorhouding van het nuttige en eervolle van den ambachtsstand, den lust tot plaatsing bij kinderen, ouders en voogden zooveel doenlijk te bevorderen.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			*Verdere bijzonderheden.* — De met een † geteekende kolommen kunnen, bij gemis aan opgaven, hier niet worden ingevuld.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
	Java en Madura.							
Bantam.	Lagere school te Serang,	1	»	»	5	15	20	De uitkomsten van het onderwijs waren allezins bevredigend.
Batavia.	1ste lagere school te Weltevreden,	4	»	»	61	9	70	
	2de idem,	4	»	»	11	83	94	Als boven.
	3de idem,	2	1	»	18	53	71	
	Lagere school te Batavia,	2	1	»	20	70	90	Als boven. De opkomst der kinderen was beter dan in 't vorig jaar.
	Idem te Meester Cornelis,	1	1	»	13	11	24	Zeer voldoende uitkomsten.
	* Dag- en kostschool van den heer G. Verhulp,	1	3	»	†	†	100	Deze van ouds gunstig bekende school bleef in bloeijenden toestand verkeeren. Bij het eind van 't vorig jaar telde zij 30 leerlingen meer dan thans; deze vermindering is daaraan toe te schrijven, dat een aantal scholieren hunne studien gingen voortzetten aan het gymnasium Willem III. Het onderwijs omvat al hetgeen tot eene beschaafde opvoeding behoort, daaronder ook begrepen de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen. In de Maleische en Javaansche talen wordt onderrigt gegeven door een inlandschen meester.
	* Dag en kostschool voor meisjes van mevr. A. Klusmann,	1 hoofd-onderwijzeres.	5 secondantes.	»	†	†	98	Waaronder 29 kostleerlingen. Het onderwijs in deze bloeijende inrigting omvat, behalve de gewone vakken, de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen, terwijl zang, piano, teekenen en dansen door afzonderlijke meesters wordt onderwezen.
	* Idem van mej. Verhuight, op Noordwijk, en mej. van Gemert te Weltevreden,	2 hoofd-onderwijzeressen.	12 onderwijzeressen (waarvan 6 niet geexamineerd.	»	120	80	200	Buiten de gewone vakken wordt nog onderrigt gegeven in de Fransche taal, de muziek en vrouwelijke handwerken. Het instituut op Noordwijk telt 50 leerlingen, welke nagenoeg allen in den kost zijn. De gratis-leerlingen zijn allen op de onder-afdeeling te Weltevreden.
	* School van mej. Gaymans,	1 hoofd-onderwijzeres.	2 secondantes.	»	†	†	30	De leerlingen zijn meerendeels meisjes. Het onderwijs strekt zich uit tot de Fransche taal, de muziek, het teekenen en vrouwelijke handwerken.
	* Idem voor meisjes van mej. Brusse.	1 hoofd-onderwijzeres.	2 secondantes.	»	†	†	20	Het onderwijs loopt over de gewone vakken, de Fransche en Engelsche talen en vrouwelijke handwerken.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			*Verdere bijzonderheden.* — De met een † geteekende kolommen kunnen, bij gemis aan opgaven, hier niet worden ingevuld.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Batavia.	* Dag- en kostschool voor jongens van den heer Snellebrand,	1	2	»	†	†	33	Voor lager en middelbaar onderwijs, de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche, benevens de Maleische en Javaansche talen. Het onderwijs in deze beide laatste talen, zoomede in teekenen en muziek, wordt door afzonderlijke meesters gegeven.
	* School van mevr. d'Arnaud Gerkens,	1	†	†	†	†	†	Nieuw geopende school voor lager en middelbaar onderwijs, benevens de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen.
	* Parapattan-weeshuisschool,	†	†	†	†	†	86	De door verschillende leerlingen gemaakte vorderingen overtroffen verre de verwachting. (Vergelijk hoofdstuk G.)
	* Christelijke ambachtsschool,	†	†	†	†	†	36	Waaronder 18 meisjes. Het gedrag en de vorderingen der leerlingen waren naar wensch. Er werd ook onderwijs gegeven in de Engelsche taal. In verband met verbeterde voeding liet ook de gezondheidstoestand weinig te wenschen over. De inrigting mogt zich dit jaar over milde bijdragen verheugen.
	* Gesticht voor verlaten kinderen te Djatie,	†	†	†	†	†	†	De school van mevr. Hoola van Nooten is in September overgebragt naar Buitenzorg. Die van den heer Bras werd in November opgeheven. Uit een opzettelijk onderzoek bleek dit jaar, dat te Batavia bijna geen of althans zeer weinig kinderen van onderwijs verstoken zijn.
Buitenzorg.	Lagere school te Buitenzorg,	1	2	»	24	29	53	De uitkomsten van het onderwijs waren allezins bevredigend.
	* Dag- en kostschool van mevr. Hoola van Nooten,	1 hoofdonderwijzeres.	†	†	†	†	5	Dit instituut voor meisjes uit den beschaafden stand was tot in de maand September te Batavia gevestigd en telde toen 20 leerlingen. In October werd het te Buitenzorg geopend.
Krawang.	Lagere school te Poerwakarta,	1	»	»	14	6	20	De toestand van het onderwijs liet weinig te wenschen over.
Cheribon.	Idem te Cheribon,	1	»	1	12	18	30	Bevredigende uitkomsten.
Tagal.	Idem te Tagal,	1	1	»	13	10	23	Als boven.
Pekalongan.	Idem te Pekalongan,	1	1	»	50	38	88	Als boven.
Samarang.	1ste lagere school te Samarang,	3	2	1	77	»	77	De toestand van het onderwijs was gunstig en de vorderingen van de leerlingen waren zeer bevredigend.
	2de idem,	2	2	1	91	48	139	Als boven.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			*Verdere bijzonderheden.* — De met een † geteekende kolommen kunnen, bij gemis aan opgaven, hier niet worden ingevuld.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Samarang.	3de lagere school te Samarang,	2	3	»	29	84	113	Hier waren de gemaakte vorderingen over het algemeen voldoende. Voor de verdere opleiding der ondermeesters en kweekelingen was dit jaar te Samarang door de eerste onderwijzers een aanvang gemaakt met het geven van normaallessen.
	Hervormde weeshuisschool,	3	3	»	»	147	147	Als boven.
	Roomsch-katholijke weeshuisschool,	3	4	1	»	150	150	Over het algemeen waren de vorderingen minder dan bij de overige gouvernementsscholen.
	* School van mevr. Mendes da Costa,	1 hoofd-onderwijzeres.	†	†	22	4	26	Voor lager onderwijs en vrouwelijke handwerken, benevens de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen. Onder de leerlingen bevinden zich 7 jongens.
	* Idem van mevr. Sloot,	1 hoofd-onderwijzeres.	1 secondante.	»	†	†	49	Waaronder 3 jongens. Het onderwijs, van gelijken aard als op evenvermelde school, leverde goede uitkomsten op.
	* Idem van den heer Collings,	1	†	†	†	†	18	Waaronder 4 meisjes. Voor lager onderwijs, de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen, benevens Italiaansch boekhouden.
	* School van den heer van Essel,	1	†	†	60	5	65	Waaronder 41 meisjes. Voor lager onderwijs.
	* Idem van den heer van Velthuizen,	1	»	»	†	†	12	Privaatlessen in het lager onderwijs buiten den gewonen schooltijd. De onderwijzer stond aan het hoofd der 3de gouvernementsschool.
	* Idem van mevr. Mierop,	1 hoofd-onderwijzeres.	†	†	†	†	20	Waaronder 4 jongens. Nieuwe school voor lager onderwijs. De school van mevr. de wed. Hachtman werd op 1 December 1860 gesloten.
	* School te Salatiga van den heer Behr,	1	†	†	26	27	53	Voor het onderwijs der gratis-leerlingen ontvangt de onderwijzer eene toelage van f 100 's maands uit 's lands kas.
	* Idem van den heer Valette,	1	†	†	†	†	17	Voor lager onderwijs.
	* Idem van den heer Hildering,	1	†	†	†	†	31	Als boven. Met 1 December was op dezen onderwijzer ook overgegaan de school van mevr. Martherus. Over het algemeen droeg het onderwijs op deze drie scholen goede vruchten.
	Lagere school te Ambarawa,	1	1	»	3	58	61	In verband met de vele mutatien waren de uitkomsten van het onderwijs redelijk te noemen. De leerlingen behooren tot den minder gegoeden

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			*Verdere bijzonderheden.* — De met een † geteekende kolommen kunnen, bij gemis aan opgaven, hier niet worden ingevuld.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
								stand. Ten behoeve van de overigens nog aanwezige kinderen, meerendeels kinderen van officieren, werd de oprigting bevolen eener eerste gouvernementsschool; deze zou in 1861 in werking komen.
Japara.	Idem te Japara,	1	»	»	4	13	17	De leerlingen maakten goede vorderingen. Op beide scholen wordt echter geklaagd over de gebrekkige huisselijke opvoeding en te weinige gelegenheid voor de leerlingen tot het spreken van de Nederduitsche taal.
	Idem te Pattie,	1	»	»	3	13	16	
	* School van mevr. van der Meyden te Pattie,	1 hoofd-onderwijzeres.	†	†	†	†	15	Voor lager onderwijs en de Fransche taal. De leerlingen gaven blijken van gemaakte vorderingen. Eenigen hunner bezoeken de school eerst na afloop der gouvernementsschool.
Rembang.	Lagere school te Rembang,	1	»	»	9	23	32	De uitkomsten van het onderwijs waren bevredigend.
Soerabaija.	1ste lagere school te Soerabaija,	3	2	1	101	»	101	
	2de idem,	4	1	1	78	46	124	Als boven.
	3de idem,	2	2	1	25	87	112	
	4de idem,	1	»	»	10	12	22	Deze school is gevestigd aan het marine-etablissement.
	* School van den heer Werner,	1	†	†	†	†	20	Voor minvermogenden en eerstbeginnenden. De schoolgelden loopen van f1 tot f 20 's maands.
	* School van den heer Willemsz,	1	†	†	†	†	45	Voor gewoon lager onderwijs.
	* Idem van mevr. de wed. Steup,	1 hoofd-onderwijzeres.	†	†	†	†	12	Deels kostkinderen. Voor lager onderwijs en de Fransche taal. Bij 't einde van 't jaar is deze inrigting opgeheven.
	* Idem van mevr. Kocken geb. Gersom,	1 hoofd-onderwijzeres.	†	†	†	†	34	Voor lager onderwijs en de Fransche taal; voornamelijk eene meisjes-kostschool.
	* Bewaarschool van mej. Azia v. Timor,	1 onderwijzeres.	†	†	†	†	6	In 1859 telde deze bewaarschool een 20tal kinderen.
	* Idem van de wed. Francke,	1 onderwijzeres.	†	†	†	†	12	
	* Idem van mejufvr. Emden,	1 onderwijzeres.	†	†	†	†	12	Deze inrigting wordt ondersteund door het Zendelinggenootschap.
	* Idem van den heer Dinsbach,	1	†	†	†	†	20	

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			*Verdere bijzonderheden.* — De met een † geteekende kolommen kunnen, bij gemis aan opgaven, hier niet worden ingevuld.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Soerabaija.	* School van mej. Rijke,	1 hoofd-onderwijzeres.	»	»	†	†	5	Voor gewoon lager onderwijs en de Fransche taal.
	* Idem van mejufvr. Bake,	1 hoofd-onderwijzeres.	»	»	†	†	14	Nieuwe inrigting voor lager en middelbaar onderwijs. De inrigting van den heer Mekern voor lager onderwijs en vreemde talen heeft in den loop van 't jaar opgehouden te bestaan. Behalve bovengenoemde particuliere scholen zijn er hier nog eenige huisonderwijzers en huisonderwijzeressen, waarvan de laatsten zich met het geven van onderwijs in vrouwelijke handwerken, muziek als anderzins bezig houden.
	Lagere school te Grissee,	1	»	1	7	23	30	De uitkomsten van het onderwijs gaven reden tot tevredenheid.
Madura.	Idem te Bangkallang,	1	»	»	6	4	10	Door vervanging van den onderwijzer en ziekte van zijnen opvolger had hier het onderwijs gedurende de vier laatste maanden gestaakt moeten worden.
	Idem te Sumanap,	1	»	2	10	28	38	De leerlingen maakten goede vorderingen.
Pasoeroean.	Idem te Pasoeroean,	1	3	»	37	58	95	Bevredigende uitkomsten.
	* School van mevr. Bloemhardt,	1 hoofd-onderwijzer.	†	†	†	†	†	Nieuw opgerigte kostschool voor lager onderwijs en de Fransche taal.
	Lagere school te Malang,	1	»	1	15	20	35	De uitkomsten van het onderwijs waren minder bevredigend, doordien de leerlingen wegens het overlijden van den onderwijzer gedurende nagenoeg drie maanden geheel onder de leiding van eenen kweekeling hadden gestaan.
Probolingo.	Idem te Probolingo,	1	1	1	41	24	65	In verband met de langdurige ontstentenis van eenen ondermeester, waren de uitkomsten van het onderwijs nog vrij bevredigend te noemen.
	* School van mevr. Wijsman,	1 onderwijzeres.	†	†	†	†	†	Geopend in December 1860 voor lager onderwijs, benevens de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen.
Bezoekie.	Lagere school te Bezoekie,	1	»	»	17	11	28	De gemaakte vorderingen gaven redenen tot tevredenheid.
Banjoewangie.	Idem te Banjoewangie,	1	»	»	9	5	14	Hier bleven de vorderingen nog steeds weinig bevredigend.
Banjoemas.	Idem te Banjoemas,	1	»	»	24	5	29	De uitkomstem van het onderwijs gaven stof tot tevredenheid.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			*Verdere bijzonderheden.* — De met een † geteekende kolommen kunnen, bij gemis aan opgaven, hier niet worden ingevuld.
		Onderwijzers.	Onderwijzeressen.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Banjoemas.	Idem te Tjilatjap,	1	»	»	23	9	32	Bevredigende berigten. In 1861 zou, krachtens daartoe in dit jaar verleende magtiging, ook eene gouvernementslagere school in werking komen te Poerbolingo.
Bagelen.	Idem te Poerworedjo	1	»	»	11	25	36	De toestand van 't onderwijs was bevredigend. Vergeleken met het vorig jaar, was het zeer goed te noemen.
	Idem te Wonosobo,	1	»	»	6	1	7	Min gunstige uitkomsten.
Kadoe.	Idem te Magelang,	1	1	»	32	16	48	De uitkomsten van het onderwijs waren zeer gunstig te noemen.
Djokdjokarta.	Idem te Djokdjokarta,	1	1	1	46	39	85	Hier waren de uitkomsten over het algemeen bevredigend.
	* School van mevr. Stumpff,	1 onderwijzeres.	†	†	†	†	20	Voor lager onderwijs en vrouwelijke handwerken. De opleiding liet niets te wenschen over.
Soerakarta.	Lagere school te Soerakarta,	2	1	»	39	71	110	De opkomst der leerlingen, die aanvankelijk veel te wenschen overliet, was in 't laatst van 't jaar veel verbeterd. De uitkomsten van het onderwijs bevredigend.
	* School van mej. Claessen,	1 onderwijzeres	†	†	†	†	†	Voor lager onderwijs en de Fransche taal.
Madioen.	Lagere school te Madioen,	1	»	»	26	»	26	Gunstige uitkomsten.
	Idem te Ngawie,	1	»	»	19	10	29	In Junij geopend.
Kedirie.	Idem te Kedirie,	»	»	»	»	»	»	Dewijl nog geen genoegzaam aantal kinderen aanwezig was, bleef deze in den aanvang van 1858 gesloten school ook nog gedurende 1860 ongeopend.
	* School van mevr. Smeding,	1 onderwijzeres.	†	†	†	†	9	Geopend in Junij 1860. Voor lager onderwijs, benevens de Fransche en Engelsche talen.
	Buitenbezittingen.							
Gouvernement van Sumatra's Westkust.	1ste lagere school te Padang,	2	»	1	22	»	22	De vorderingen der leerlingen waren, ook op de tweede school, niettegenstaande de verwaarloosde huisselijke opvoeding van de daar aanwezigen, allezins naar wensch.
	2de idem,	3	1	1	12	137	149	
	* Middagschool van de heeren de Weijer en Cornelius,	2	»	»	†	†	24	De onderwijzers zijn overigens geplaatst bij de tweede gouvernementsschool. Het onderwijs op hunne middagschool omvat, behalve de gewone vakken, ook de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen, benevens teekenen en wiskunde.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			*Verdere bijzonderheden.* — De met een † geteekende kolommen kunnen, bij gemis aan opgaven, hier niet worden ingevuld.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Gouvernement van Sumatra's Westkust.	* Middagschool van den heer van Geelen te Padang.	1	»	»	†	†	7	De onderwijzer is overigens geplaatst aan het hoofd der eerste gouvernementsschool. Op zijne middagschool worden, behalve de vakken van het lager onderwijs, ook de wiskunde en de Fransche taal onderwezen.
	* School van mej. Verhoeff,	1 onderwijzeres.	†	†	†	†	20	Op 4 na allen zeer jeugdige meisjes. Behalve in de lagere vakken, wordt ook onderrigt gegeven in vrouwelijke handwerken; enkele meer gevorderden worden ook in de Fransche taal onderwezen.
	Lagere school te Padang-pandjang,	1	1	»	8	14	22	Bevredigende uitkomsten.
	Idem te fort de Kock.	1	1	»	10	8	18	
Benkoelen.	Lagere school te Benkoelen,	1	1	»	18	18	36	De vorderingen der leerlingen waren aanmerkelijk te noemen.
Palembang.	Idem te Palembang,	1	»	»	13	11	24	Bevredigende uitkomsten.
Riouw.	Idem te Riouw,	1	»	»	19	4	23	
Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo.	Idem te Bandjermasin.	1	»	»	10	25	35	
Gouvernement v. Celebes en onderhorigheden,	1ste lagere school te Macassar,	1	1	1	30	»	30	Tamelijk bevredigende uitkomsten.
	2de idem,	2	1	1	4	102	106	Over het algemeen werden vrij goede vorderingen gemaakt.
	Lagere school te Maros,	1	»	1	7	10	17	Bevredigende uitkomsten.
	* School van den zendeling-onderwijzer A. Goudswaard te Bonthain.	1	†	†	†	†	44	Als boven. Voor lager onderwijs en het lezen en schrijven van het Macassaarsch. De school van den heer Melchior, te Bima, was in 1859 wegens diens overlijden gesloten geworden. Door middel eener verhoogde gouvernementstoelage hoopte men weldra een opvolger te verkrijgen.
Amboina.	1ste lagere school te Amboina,	1	1	1	35	24	59	Zeer bevredigende uitkomsten.
	2de idem,	1	1	2	58	78	136	
	* Hervormde weeshuisschool,	†	†	†	†	†	†	Voor gewoon lager onderwijs.
Banda.	Lagere school te Banda,	1	1	1	75	25	100	In weerwil der vervanging van den onderwijzer, liet de stand van het onderwijs nog veel te wenschen over.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			*Verdere bijzonderheden.* — De met een † geteekende kolommen kunnen, bij gemis aan opgaven, hier niet worden ingevuld.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Ternate.	Lagere school te Ternate,	1	»	»	6	14	20	In October werd de onderwijzer ter zake van berispelijk gedrag in zijne betrekking geschorst, hetgeen eene staking van het onderwijs ten gevolge had.
Menado.	Idem te Menado,	1	1	»	53	14	67	Zeer gunstige berigten. Onder de leerlingen bevinden zich een tiental kinderen van inlandsche hoofden.
Timor.	Idem te Koepang,	1	»	»	15	15	30	De toestand van het onderwijs was naar wensch.

II. VOOR CHRISTEN-INLANDERS.

De bijzonderheden, ter kennis van de Regering gekomen met opzigt tot het schoolwezen onder de inlandsche Christenen, worden medegedeeld in den ondervolgenden staat.

Gewesten.	School-inrigtingen.	Getal leerlingen.	*Verdere bijzonderheden.*
Buitenzorg.	School te Depok, van den zendeling J. R. P. F. Gonggrijp,	51	Het onderwijs en het gebruik dat daarvan werd gemaakt kon voldoende worden genoemd. De meisjes ontvangen ook onderrigt in vrouwelijke handwerken. De school van den zendeling der Doopsgezinde vereeniging P. Jansz, bij welke aan een twaalftal kinderen onderwijs werd gegeven in het Javaansch lezen, schrijven, zingen en de Bijbelsche geschiedenis, werd in de maand Maart gesloten, als wanneer de vergunning tot het houden dezer school werd ingetrokken. Vergelijk overigens hoofdstuk F.
Samarang.	School te Salatiga van den zendeling S. Kruyt,	20	De leerlingen, waaronder 4 Christen-kinderen, zijn meerendeels jongens. Aan een Javaanschen medehelper is een deel van het onderwijs toevertrouwd. De aanleg en de vorderingen van hen, die geregeld de school bezochten, lieten niets te wenschen over.
Soerabaija.	»	»	Van de inlandsche Christenscholen in deze residentie zijn van het Indisch Bestuur nog geene berigten ontvangen.
Amboina.	Instituut van het Nederlandsch-Zendelinggenootschap ter vorming van inlandsche onderwijzers te Amboina,	120	Dit instituut verkeerde voortdurend in bloeijenden toestand en ook het gedrag der kweekelingen liet niets te wenschen over. Dertien hunner (4 meer dan in 't vorig jaar) werden, na grondig examen, tot onderwijzer aangesteld, waarvan 1 voor rekening van het Zendelinggenootschap en de overigen voor 's Gouvernements rekening. Hunne plaatsen werden onmiddellijk, mede na afgelegd examen, aangevuld door adspirant-kweekelingen. De drukkerij, aan dit instituut verbonden, was dit jaar in geregelden gang.

Gewesten.	School-inrigtingen.	Getal leerlingen.	*Verdere bijzonderheden.*
	Afd. Amboina.		
Amboina.	22 gouvernements-scholen,	2007	Van deze 29 scholen bevinden er zich drie in de nabijheid van de hoofdplaats Ambon, 9 in het gebergte van Lejtimor, 12 in den omtrek van de baai van Ambon en 5 op het oostelijk gedeelte van het eiland Ambon, en zulks respectivelijk met 527, 622, 1040 en 444 leerlingen.
	7 genootschaps-scholen,	626	
	Afd. Hila en Larike.		
	1 genootschaps-school te Hila,	27	De bevolking dezer afdeeling (langs de noordkust van het eiland Ambon) bestaat grootendeels Mohammedanen.
	1 gouvernements-school te Larike,	20	
	Afd. Saparoea en Haroeko.		
	12 gouvernements-scholen op Saparoea,	2523	
	1 particuliere school van de wed. Latumahina, mede op Saparoea,	41	
	6 gouvernements-scholen op Haroeko,	753	
	10 gouvernements-scholen,	1364	Van deze 12 scholen behooren er 2, met 80 leerlingen, tot de afdeeling Hila en Larike, en de overige tot de afdeeling Saparoea en Haroeko.
	2 genootschaps-scholen langs de zuidkust van Ceram,	71	
	6 gouvernements-scholen op Noesalaut,	856	
	3 idem op Boano, Manipa en Boero,	182	
	3 idem op de Aroë-eilanden,	niet opgegeven.	Eene der scholen werd opgeheven. In 't vorig jaar waren er 4.
	5 idem op de Zuid-wester-eilanden,	niet opgegeven.	

Gewesten.	School-inrigtingen.	Getal leerlingen.	*Verdere bijzonderheden.*
			Bij zamentrekking van het hierboven opgegevene blijkt alzoo, dat het aantal inlandsche Christenscholen in de residentie Amboina en onderhoorigheden bij het eind van 1860 in 't geheel beliep 68 gouvernements- en 10 genootschapsscholen, en dat het aantal leerlingen, met uitzondering van de 8 gouvernementsscholen op de Aroë- en Zuidwester-eilanden, in 't geheel bedroeg 8429, waarvan 7705 op de 60 gouvernements- en de overigen op de 10 genootschapsscholen. In het vorig jaar beliep het aantal (schoolpligtige) kinderen op deze scholen 8174, waarvan op de 60 gouvernementsscholen 7452. De vóórbedoelde 78 scholen telden te zamen 105 onderwijzers, zijnde er in 't geheel 4 scholen, die elk 3, en 19, die elk 2 onderwijzers bezitten. Het onderwijs verkeerde over 't algemeen in zeer bevredigenden toestand, en werd geacht de vergelijking met dat in vele Europesche landen wel te kunnen doorstaan. De geregelde opkomst der schooljeugd liet slechts in enkele gemeenten te wenschen over.
Banda.	Inlandsche Christenschool te Neira	90	De toestand dezer school kan gezegd worden voldoende te zijn.
	Idem te Lonthoir	14	Deze school verkeert nog steeds in minder gunstigen staat.
	Idem op het eiland Aij,	22	Als boven.
	Idem op Rozengain,	11	
Ternate.	Idem te Ternate,	90	De opkomst der leerlingen liet veel te wenschen over, en alleen die der lagere klassen gaven blijken van vooruitgang: de meer gevorderde bleven op het eens bereikte standpunt. Van de vroeger vermelde negorijschool op Bantjan zijn geen berigten ontvangen.
Menado.	12gouvernementsscholen,	1200	
	108 genootschapsscholen,	5073 zijnde van 3 scholen geen opgaaf ontvangen.	Vergeleken met het vorig jaar waren er 6 genootschaps- en 2 negorijscholen meer dan toen. Het aantal schoolpligtige kinderen beliep in 't vorig jaar 12 785, dat der gezet opkomende 7339; het tegenwoordig cijfer bedraagt, ongerekend een viertal scholen, waarvan geen opgaven zijn ontvangen, 7317. De schoolpligtigheid loopt van het 6de tot het 14de jaar. Onverschilligheid van sommige ouders is echter oorzaak, dat vele kinderen te ongeregeld komen om eenige vrucht van het onderwijs te trekken.
	30 negorijscholen, dat zijn de zoodanige, waarvan de kosten door de bevolking worden gedragen,	1044 als voren van één school.	
			De genootschapskweekschool voor inlandsche onderwijzers te Tanawangko, onder de leiding van den zendelingleeraar N. Graafland, telde steeds 20 leerlingen. De daar gevormde onderwijzers gaven blijken van eene hoogere ontwikkeling dan de meesters van vroegere tijden.
	Inlandsche Christenschool te Gorintalo,	25	De staat van het onderwijs werd bevredigend bevonden. Onder de leerlingen bevinden zich een tiental kinderen van inlandsche hoofden.
	8 gouvernementsen 16 negorijscholen op de Sangir-eilanden	niet opgegeven.	Ofschoon het onderwijs op deze eilanden nog niet op die hoogte is als in de Minahassa, bestond echter hoop op vooruitgang. De onderwijzers hebben thans eene ruimere bezoldiging, hetgeen mede voordeelig kan werken.
Timor.	6 gouvernementsscholen op Timor,	377	Bij de school te Koepang maakten de leerlingen, 84 in getal, zeer goede vorderingen. Er bevonden zich onder hen 7 kinderen van Europesche afkomst, 14 van Chinesche en 6 van heidensche ouders. Van de overige 5 scholen wordt vermeld, dat de onderwijzers allen voor hunne betrekking geschikt waren en zich veel moeite voor het onderwijs gaven.
	18 idem op Rotti,	2104	Het toezigt over deze scholen is opgedragen aan de twee op Rotti aanwezige zendelingen, die zich met veel ijver van hunne taak kweten en op wier voorstel reeds vele verbeteringen waren ingevoerd.

III. Voor niet-christenen, niet zijnde europeanen of met dezen gelijkgestelden.

Java en Madura.

Als eene bepaling van algemeenen aard komt voor 1860 in aanmerking de verklaring, dat het de bedoeling der Regering is, dat de ontvangen wordende schoolgelden, wegens onderwijs aan de jeugd onder de inlandsche bevolking, buiten 's lands kas worden behandeld en verantwoord aan de Algemeene Rekenkamer, en zullen kunnen worden aangewend ten nutte van dat onderwijs.

Het in 1857 voorloopig in werking gebragte tarief van schoolgelden bij de gouvernementsinlandsche scholen op Java en Madura werd bij een besluit van September dezes jaars definitief vastgesteld. Het bevat vijf klassen van betaling en wel van f 3 tot op f 0,50, welke sommen voor het tweede kind uit één gezin tot op de helft en voor het derde of meer tot op een vierde gedeelte voor elk verminderd worden. De gratis-leerlingen vallen in de zesde klasse.

Kweekschool te Soerakarta. In het personeel der onderwijzers, 't welk in 't vorig schooljaar 1859/60 voltallig was gekomen, had geene verandering plaats. Het personeel der kweekelingen daarentegen onderging eenige wijzigingen. Van de 24 kweekelingen namelijk die, blijkens het vorige Verslag, op 31 Mei 1860 aanwezig waren, verlieten 2 de school, waarvan een wegens benoeming tot onderwijzer, en de andere ten gevolge van ontslag uit hoofde van ongunstigen aanleg; de school werd voor het eerst bezocht door 5 kweekelingen, die in 't vorig schooljaar reeds benoemd, maar nog niet aangekomen waren, en door drie kweekelingen, die in den loop van 1860/61 benoemd werden, terwijl bovendien twee andere benoemd, maar nog niet aangekomen waren.

Met inbegrip van deze beide laatsten, was bij het eind van het schooljaar (dat is op 31 Mei 1861) het getal kweekelingen alzoo tot 32 gestegen en daardoor voor het eerst voltallig gekomen. De meesten der aanwezige kweekelingen bezochten echter nog maar korten tijd de school; van daar dat er ditmaal slechts één tot onderwijzer kon worden voorgedragen.

Eene gewigtige vertraging in het onderwijs werd veroorzaakt door de in Februarij 1861 plaats gehad hebbende overstrooming, die ook Soerakarta teisterde en ten gevolge waarvan de lessen eerst op 13 Mei konden worden hervat.

De leerlingen in de eerste afdeeling, zeven in getal, maakten over het algemeen vrij goede vorderingen. Twee hunner geven onderwijs in de aan de kweekschool verbonden externenschool. Ook de overige kweekelingen, die der tweede afdeeling, gaven over 't geheel redenen van tevredenheid, hoewel geen hunner in bekwaamheid bijzonder uitmuntte.

De gezondheidstoestand was over 't algemeen zeer gunstig. Het gedrag der kweekelingen liet, op enkele uitzonderingen na, weinig te wenschen over. Het scheen echter, dat gestrengheid meestal de beste uitwerking deed. (1)

Ten aanzien van de gewestelijke scholen worden de navolgende bijzonderheden ontleend aan de verslagen der hoofden van gewestlijk bestuur.

Het blijkt daaruit dat de uitkomsten slechts hier en daar bevredigend mogen worden genoemd.

---

(1) Ter aanvulling van het aangeteekende in 't vorig Verslag (bladz. 75 noot 1) nopens de in 1861 bevolen oprigting eener kweekschool te Bandong (Preanger regentschappen), ten behoeve van de inlandsche jeugd in de Soendalanden, kan hier nog worden vermeld, dat sedert voorstellen ontvangen zijn tot oprigting van eene derde onderwijzers-kweekschool in Oost-Java, en tot aanstelling van een inspecteur voor het inlandsch onderwijs, om, onder regtstreeksch toezigt van het Gouvernement, belast te worden met de leiding van dat onderwijs en der Regering als raadgever ter zijde te staan.

Ten aanzien van de kweekschool te Soerakarta is wijders, ook om redenen van staatkundigen aard, tot eene verplaatsing besloten, ten gevolge waarvan die school zal gevestigd worden te Magelang (Kadoe).

Gewesten.	Plaatsen waar eene school gevestigd is.	Aantal leerlingen op Ult. Dec. 1860.	*Verdere bijzonderheden.*
Bantam.	Serang,	—	Deze steeds achteruitgaande school was in Januarij, wegens het ontslag van den onderwijzer ten gevolge van ziekte en mindere geschiktheid, gesloten geworden.
Batavia.	Geene.	—	
Buitenzorg.	Geene.	—	
Krawang.	Poerwakawa,	29	Waaronder 10 kinderen van particuliere Javanen. Het onderwijs omvat de Javaansche, Soendanesche en Maleische talen met Latijnsche karakters, en de rekenkunst.
Preanger regentschappen.	Tjandjoer,	24	Het onderwijs leverde over het algemeen bevredigende uitkomsten op. Hoezeer de ouders reeds bij herhaling zijn opmerkzaam gemaakt, dat hunne kinderen betere vruchten van het onderwijs zouden plukken indien zij op jeugdiger leeftijd de school begonnen te bezoeken, was hierin echter nog geen gunstige verandering op te merken. De geschiktheid der onderwijzers liet alleen bij de school te Manondjaja te wenschen over. De twee daar aanwezigen zouden dan ook zoodra mogelijk vervangen worden. Onder de leerlingen, wier aantal in 't geheel 4 minder bedroeg dan in 't vorige jaar, bevonden zich 15 kinderen van particuliere Javanen, allen bij de school te Bandong.
	Bandong,	46	
	Soemedang,	47	
	Manondjaja,	27	
	Garoet,	26	
Cheribon.	Cheribon,	42	Bij de wederopening dezer school, na de aankomst van den onderwijzer in Maart 1860, beliep het getal leerlingen 22. De vorderingen waren bevredigend te noemen. Bij de bevolking scheen echter nog niet het denkbeeld te bestaan dat aan het ter schole zenden hunner kinderen in lateren tijd eenig voordeel zal verbonden zijn.
Tagal.	Tagal,	31	Op elke dezer drie scholen bevinden zich onder de leerlingen kinderen van particuliere inlanders, meestal gegoede handelaren. Het gehouden examen gaf over het algemeen, doch vooral op de school te Tagal, stof tot tevredenheid.
	Brebes,	38	
	Pamalang,	33	
Pekalongan.	Pekalongan,	13	In verband met de weinige geschiktheid van den onderwijzer, bleven de uitkomsten van het onderwijs nog steeds beneden het middelmatige.
Samarang.	Samarang,	47	De vorderingen in het lezen en schrijven waren voldoende, hetgeen niet het geval was met de rekenkunde en andere vakken, waarbij een goed begrip gevorderd wordt.
	Salatiga,	17	Op deze eerst dit jaar geopende school hadden door de weinige belangstelling der ouders al dadelijk vele mutatien onder de leerlingen plaats, hetgeen dan ook de oorzaak was, dat het meerendeel der leerlingen niet verder kwam dan de eerste beginselen. De in 1857 gesloten school te Poerwodadie blijkt nog niet te zijn heropend.
Japara.	Pattie,	26	De vorderingen der leerlingen waren, ook in verband met de mindere bekwaamheid der onderwijzers, weinig voldoende.
	Japara,	40	Bevredigende uitkomsten.
Transporteren	16 scholen,	486	

Gewesten.	Plaatsen waar eene school gevestigd is.	Aantal leerlingen op Ult. Dec. 1860.	*Verdere bijzonderheden.*
Per transport	16 scholen,	486	
Rembang.	Rembang,	20	Als voren. Op de scholen te Toeban en Bodjonegoro bevonden zich ook kinderen van particuliere inlanders.
	Toeban,	66	
	Blora,	39	
	Bodjonegoro,	62	
Soerabaija.	Soerabaija,	123	Nieuw opgerigte school, in November 1860 geopend. De leerlingen waren meerendeels kinderen van gegoede Javanen, dessahoofden enz. Er waren 2 onderwijzers.
Madura.	Pamakassan,	30	Bevredigende uitkomsten.
Pasoeroean.	Pasoeroean,	70	Als voren. Het aantal leerlingen beliep op de school te Pasoeroean 30 en op die te Bangil 19 meer dan in 't vorig jaar. De school te Malang telde daarentegen 8 leerlingen minder.
	Bangil,	37	
	Malang,	56	
Probolingo.	Geene.	—	
Bezoekie.	Bezoekie,	35	Onder de leerlingen bevonden zich ook kinderen van geringe inlanders; de gemaakte vorderingen waren bevredigend te noemen.
Banjoewangie.	Banjoewangie,	26	In Maart geopend. De reeds gemaakte vorderingen gaven allezins stof tot tevredenheid.
Banjoemas.	Banjoemas,	74	Het onderwijs, waarvan ook door kinderen van particuliere Javanen gebruik werd gemaakt, bleek hier te werktuigelijk te zijn gegeven.
	Poerbolingo,	52	De gemaakte vorderingen waren zeer groot te noemen.
Bagelen.	Poerworedjo,	123	De onderwijzer wordt bijgestaan door een tweetal helpers. De uitkomsten van het onderwijs waren bevredigend. De gelegenheid tot huisvesting bij deze school ten behoeve der veraf wonende leerlingen, werd, uit hoofde van het weinig gebruik dat daarvan werd gemaakt, opgeheven.
	Ambal,	43	Onder de leerlingen, die over 't geheel goede vorderingen maken, bevonden zich ook kinderen van particulieren.
	Keboemen,	68	Als voren.
Kadoe.	Magelang,	32	Bij deze school werd geklaagd over de weinige belangstelling der ouders.
	Temanggoeng,	19	Bij het eind van 't jaar waren maatregelen in overweging om deze school en die te Magelang beide op beteren voet te brengen.
Djokdjokarta.	Geene,	—	
Soerakarta.	Soerakarta,	15	Deze inrigting is verbonden aan de onderwijzerskweekschool, over welke is gehandeld aan het hoofd dezer afdeeling. De opkomst der leerlingen was meer geregeld en hunne vorderingen waren redelijk.
Transporteren	25 scholen,	1476	

Gewesten.	Plaatsen waar eene school gevestigd is.	Aantal leerlingen op Ult. Dec. 1860.	*Verdere bijzonderheden.*
Per transport	35 scholen,	1476	
			De sedert 1857 bestaande school van den prins MANGKOE NEGORO werd dit jaar door 66 leerlingen bezocht, zijnde 11 meer dan in 1859. De leerlingen waren allen zoons van ambtenaren en officieren van den prins, en hunne vorderingen waren beter dan vroeger. Eene vermindering van schooluren had den lust voor het onderwijs veel doen toenemen. Schoolgelden worden er niet betaald: al de uitgaven worden door den prins bestreden.
Madioen.	Madioen,	64	De vorderingen der leerlingen, gedeeltelijk kinderen van particuliere Javanen, waren steeds bevredigend, met uitzondering van die op de school te Ponorogo, bij welke men door de benoeming van een nieuwen onderwijzer daarin verbetering hoopte te brengen. Te Poerwodadie zou mede eene school in werking komen.
	Magettan,	27	
	Ponorogo,	45	
	Ngawie,	41	
Kederie.	Toeloeng-agoeng,	55	De scholen te Blitar, Berbek en Kedirie zijn eerst dit jaar geopend. Vroeger ging men van al deze plaatsen te Toeloeng-agoeng ter schole, doch de opkomst verminderde al meer en meer, uit hoofde van de afstanden. De in December gehouden examens getuigden van gemaakte vorderingen.
	Blitar,	34	
	Berbek,	32	
	Kedirie,	59	
Patjitan.	Patjitan,	14	De uitkomsten van het onderwijs bleven nog weinig bevredigend en ook de ouders toonden weinig belangstelling.
Te zamen op Java en Madura.	44 scholen,	1847	

In 't vorige jaar waren in werking 37 scholen, die te zamen 1456 leerlingen telden, terwijl nog 2 scholen tijdelijk gesloten waren: die te Cheribon en te Poerwodadie (Samarang). De vermeerdering van het getal leerlingen was grootendeels een gevolg van de opening van scholen te Salatiga (Samarang), Soerabaija, Banjoewangie, Kedirie, Berbek en Blitar (Kedirie), en van de wederopening van de school te Cheribon. Daarentegen was de school te Serang (Bantam) gesloten geworden, hetgeen ook met de school te Poerwodadie (Samarang) nog het geval bleef. Voor Poerwodadie (Madioen) bestond het voornemen tot de oprigting eener school.

Buitenbezittingen.

Sumatra's Westkust. De uitkomsten van de sedert 1856 bestaande kweekschool voor inlandsche onderwijzers nabij het fort de Kock (Boekit-tingie) bleven bij voortduring aan de verwachting beantwoorden. Even als in 't vorige jaar waren aanwezig 10 leerlingen, wier vorderingen en gedragingen over het algemeen reden tot tevredenheid gaven. Aan het hoofd der school is een allezins geschikte Maleijer geplaatst.

In het geheel waren er bij deze school tot dusverre 9 bekwame en geschikte inlandsche onderwijzers gevormd.

Van de andere inlandsche scholen in dit gouvernement werd, hoofdzakelijk door de aanmoediging des bestuurs, al meer en meer gebruik gemaakt. Het aantal bleef 25 (waarvan in de residentie Padang 13, Padangsche bovenlanden 4 en Tapanolie 8), doch het cijfer der leerlingen steeg van 787 tot 816. In 1858 waren aanwezig (op 24 scholen) 748 leerlingen. Zoowel de vorderingen der leerlingen, als de geschiktheid der onderwijzers gaven bij voortduring redenen tot tevredenheid.

Benkoelen. Nadat in 't vorig jaar de eenige hier bestaande inlandsche school, bij ontstentenis van een geschikten onderwijzer en uit hoofde van de weinige medewerking der ouders, was gesloten, werd echter reeds in dit jaar besloten tot hare wederopening en tot de oprigting, bij wijze van proef, van nog 3 scholen te Moko-moko, Manna en Kroë. De beide laatste zouden eerst in 1861 worden opengesteld; die te Tello werd nog in October en die te Moko-moko in December geopend. Bij het einde van het jaar telden zij respectivelijk 33 en 50 leerlingen. De onderwijzers zijn beiden afkomstig van de kweekschool te Padang.

Banka. De inlandsche school te Muntok telde 37 leerlingen, waaronder 10 kinderen van Chinezen. Hunne opkomst en in verband daarmede hunne vorderingen, lieten nog steeds veel te wenschen over.

Celebes. De twee inlandsche scholen in dit gewest, te Macassar en te Maros, telden bij het eind van het jaar respectivelijk 20 leerlingen, wier vorderingen over het algemeen bevredigend waren. Te Macassar werd evenwel geklaagd over het te spoedig verlaten der school.

K. Kunsten en wetenschappen.

§ 1. *Vermeerdering der kennis van land en volk.* (1)

Geographische dienst. De regeling voor deze dienst, waarvan in het vorig Verslag is melding gemaakt, werd op het einde van 1860, onder nadere en sedert (2) verleende goedkeuring des Konings, door den Gouverneur-Generaal vastgesteld. Volgens die regeling worden alle voorstellen, dezen tak van dienst betreffende, door den chef gerigt aan den bevelhebber der zeemagt als hoofd van het marine-departement, die na daarop, voor zooveel noodig, de commissie tot verbetering der zeekaarten te hebben gehoord, de stukken, met zijne beschouwingen aangevuld, der Regering aanbiedt.

In den loop van dit jaar werd ook bevolen de bepaling der lengte-verschillen van Muntok, Palembang en Singapoer met Batavia. (3)

Atlas van Nederlandsch Indie. Van dezen blijkens het vorig Verslag in 1861 voltooiden atlas werden in 1860 goedgekeurd de kaarten van het Nederlandsch gebied op Borneo, en van de residentien Madioen, Lampongsche districten, Timor, Palembang en Riouw.

§ 2. *Taalstudie en oudheidkunde.*

Aan den ambtenaar J. A. Wilkens werden, ten gevolge van het overlijden van den taalkundige C. F. Winter sr., eenige bekwame Javanen toegevoegd, ten einde hem bij de bewerking van het Javaansch-Nederduitsch woordenboek, tot het verklaren van woorden en hunne grammaticale vormen, ter zijde te staan.

De ambtenaar A. B. Cohen Stuart, van wiens aandeel aan dezen arbeid werd melding gemaakt in het vorig Verslag (bladz. 80), moest wegens ziekte naar Nederland vertrekken. (4)

Niettegenstaande onvoorziene omstandigheden oorzaak waren dat de vervaardiging van de Maleische woordenboeken door den ambtenaar von de Wall niet zoo snel vor-

---

(1) Vergelijk over de topographische werkzaamheden hoofdstuk D, afdeeling I § 8, en over de hydrographische datzelfde hoofdstuk, afdeeling II § 4*a*.

(2) Vergelijk *Indisch Staatsblad* van 1862 n°. 44*a*.

(3) Een verslag der werkzaamheden van het personeel der geographische dienst over 1861 is uit de *Javasche courant* van 26 April 1862 overgenomen in de *Staats-courant* van 14 Junij daaraanvolgende.

(4) Dezer dagen is hij naar Indie teruggekeerd om daar zijnen arbeid weder voort te zetten.

Volgens de laatst ontvangen berigten was het woordenboek op 31 Maart 1862 gevorderd tot aan de letter *tă*, de tiende van het Javaansche alphabet.

Voor de sedert bevolen oprigting van een translateursbureau voor de Javaansche taal te Soerakarta wordt verwezen naar *Indisch Staatsblad* 1861 n°. 21.

derde, als de behoefte aan zoodanige woordenboeken deed wenschen, waren op het einde van 1860 toch 2236 grondwoorden bewerkt; terwijl van de Maleische grammatica het grootste en voornaamste gedeelte gereed was.

In het belang van dezen arbeid deed de heer VON DE WALL eene reis naar Malakka en Poeloe Pinang.

Even als in het vorige jaar werden weder verschillende Maleische leer- en leesboekjes ten behoeve van de inlandsche scholen ontvangen.

Wegens zijn even belangeloos als onvermoeid streven tot vermeerdering der kennis van de Javaansche taal, wordt met lof melding gemaakt van den heer K. F. HOLLE.

Over zijne bemoeijingen met opzigt tot de vervaardiging van leer- en leesboeken ten behoeve van de Soendasche jeugd wordt omstandig gehandeld in de tot het voorgaande hoofdstuk behoorende bijlaag lit. J.

Ter aanmoediging van de beoefening der Macassaarsche en Batta-talen werd door de Regering op ruime wijze ingeteekend op de door dr. B. F. MATTHES en H. N. VAN DER TUUK uitgegeven geschriften.

Met de behartiging van de Balische, Chinesche en Japansche taalstudie werd op de vroegere bekend gestelde wijze voortgegaan (1)

§ 3. *Natuurwetenschappen.*

Aan dr. BERNSTEIN, geneesheer aan het particulier geneeskundig etablissement te Gadok, werd opgedragen het doen eener reis naar Nieuw-Guinea, Halmaheira, enz., tot het bewerkstelligen van natuurkundige onderzoekingen en het verzamelen van voorwerpen voor 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie te Leiden, voor welk museum hij bereids eene verzameling van nesten en eijren van Javasche vogels afzond. Ook de ambtenaar C. B. H. VAN ROSENBERG, in de Molukken geplaatst, maakte zich door het verzamelen van zoölogische voorwerpen jegens dat museum verdienstelijk.

Na de reis buiten Java, in het vorig Verslag vermeld, volbragt te hebben, zette de hoogleeraar W. H. DE VRIESE zijne inspectiereis op Java voort. (2)

De te Buitenzorg bestaande inrigting van agricultuur-chemie werd dit jaar opgeheven, dewijl men zoo hier te lande als in Indie eenparig van oordeel was, dat die inrigting niet aan de verwachting beantwoord had en in haar behoud weinig nut werd gezien.

Meteorologie. Gedurende 1860 werden in Nederlandsch Indie de weêrkundige waarnemingen voortgezet en de uitkomsten aan het Koninklijk Meteorologisch Instituut medegedeeld (3).

§ 4. *Wetenschappelijke genootschappen, tijdschriften en nieuwsbladen.*

Behalve de geldelijke ondersteuning, welke het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, blijkens het vorig Verslag (bladz. 81), van het Gouvernement ontving, werd ook een voorstel gedaan tot toekenning eener som van f 163 000 voor de daarstelling van een gebouw. Voorloopig is daarin niet getreden, maar dit punt afhankelijk gelaten van eene beoogde zamensmelting der bestaande geleerde vereenigingen tot één ligchaam (vergelijk de noot 3 op bladz. 81 van het vorig Verslag) (4).

Ook in andere opzigten erlangde het genootschap 's Gouvernements medewerking, vooral

---

(1) Zie ook hoofdstuk E, afdeeling IV, § 2.

(2) In April 1861 hier te lande teruggekeerd, is de heer DE VRIESE in Januarij 1862 overleden. Tot behoud der bouwstoffen voor het toen nog van hem verwacht wordende beredeneerd verslag zijner bevindingen is sedert het noodige verrigt.

(3) Zoo als reeds is aangeteekend op bladz. 80 van 't vorig Verslag, is in 't laatst van 1861, bepaaldelijk voor het doen van magnetische en meteorologische waarnemingen, uitgezonden de geographische ingenieur dr. P. A. BERGSMA. Van zijne werkzaamheden, waarop dezerzijds het oog wordt gehouden, is nog geen berigt ontvangen.

(4) Ofschoon het denkbeeld eener zamensmelting, gelijk ter aangehaalde plaatse reeds is aangeteekend, bij geen der betrokken instellingen bijval heeft gevonden, is echter de Gouverneur-Generaal in den loop van 1862, op grond van de daartoe bestaande behoefte, gemagtigd om, ter vervanging van het gebouw thans bij het Bataviaansch genootschap in gebruik, te doen daarstellen en verder voor 's lands rekening onderhouden een nieuw doelmatig ingerigt gebouw, bestemd voor museum enz.; zullende daartoe gedurende de jaren 1863 en 1864, in welken tijd dat gebouw zoo mogelijk zal moeten gereed komen, over eene som van uiterlijk f 175 000 mogen worden beschikt.

door het verleenen van belangrijke bijdragen voor zijne verhandelingen en voor het door hetzelve uitgegeven *Tijdschrift voor land-, taal- en volkenkunde.*

Door de medewerking, reeds dadelijk betoond door de hoofden van gewestelijk bestuur, ten aanzien van het aanleggen eener verzameling van teekeningen en beschrijvingen van oudheden en inscriptien (zie bladz. 82 van het vorig Verslag), wordt de hoop gekoesterd, dat het genootschap te eeniger tijd in het bezit zal geraken van eene zeer belangrijke verzameling deswege.

De betrekkingen van het genootschap in het buitenland werden bij voortduring onderhouden.

De Natuurkundige Vereeniging in Nederlandsch Indie en de Nederlandsch-Indische Maatschappij van Nijverheid genoten voortdurend de belangstelling van het Gouvernement, terwijl van de beide ligchamen wederkeerig alle bereidwilligheid werd ondervonden, daar waar deze door het Gouvernement in het algemeen belang werd ingeroepen. Van beide is het getal leden in 1860 toegenomen.

De Natuurkundige Vereeniging genoot uit 's lands kas nog tijdelijk eene ondersteuning van f 4000 's jaars.

Overigens zijn in 1860 buiten de in het vorig Verslag genoemde vereenigingen van dezen aard geene nieuwe tot stand gekomen.

Nieuwe tijdschriften zijn in 1860 niet verschenen.

De uitgave der handelingen van de Natuurkundige Vereeniging: *Acta Societatis Scientiarum Indo-Neerlandicae*, is gestaakt. Met de uitgave van het tijdschrift der vereeniging wordt voortgegaan.

Behalve de officiele *Javasche Courant*, werden op het einde van 1860 de volgende nieuwsbladen uitgegeven: de *Javabode* (Bataviasche courant); het *Bataviaasch Handelsblad;* het *Samarangsch Advertentieblad;* de *Samarangsche courant;* de *Oostpost* (Soerabaijasche courant); de *Soerabaijsche courant;* de *Nieuwsbode, dagblad van Soerabaija;* het *Padangsche Nieuws- en advertentieblad;* het *Macassaarsch Weekblad;* de *Opwekker* (godsdienstig maandblad, te Batavia verschijnende) en de *Selompret Melayoe.*

Het scheen dat de Maleische, Chinesche of Javaansche nieuwsbladen niet veel aftrek bij het publiek vonden. Althans sommige in die talen uitgegeven bladen hielden op te bestaan reeds kort nadat zij het licht zagen, zoo als onder andere de *Bintang-Oetara*, de *Soerat Kabar*, het *Chineesche Bijblad der Samarangsche courant.*

L. Algemeen burgerlijk bestuur.

I. Algemeen beheer.

De bepalingen betreffende het algemeen burgerlijk bestuur ondergingen dit jaar geene wijziging. Alleen werd het beheer van de gouvernements-telegraphen in Nederlandsch Indie, hetwelk tot dusver, in afwachting der sedert tot stand gekomen definitive regeling van dezen tak van dienst, was toevertrouwd aan een speciaal daartoe aangewezen ambtenaar, krachtens eene Koninklijke beschikking van Maart dezes jaars (*Indisch Staatsblad* 1860, n°. 41) overgebragt bij den directeur der producten en civile magazijnen, aan wiens directie dien ten gevolge voor de behandeling van de aangelegenheden der telegraaphdienst een afzonderlijk bureau werd toegevoegd, onder de benaming van „ afdeeling telegraphie", en onder de leiding van een hoofdambtenaar, met den titel van hoofdingenieur. (1)

II. Finantien.

§ 1. *Muntwezen.*

Nieuwe muntregeling. (2) Na de in 't vorig Verslag vermelde beschikkingen van 1858

---

(1) Zie voor eene uitbreiding van het beheer van de directie der middelen en domeinen de noot bij § 4 *b*, van afd. II „ Zeemagt" hierboven; en voor eene uitbreiding van het beheer der directie voor de burgerlijke openbare werken, hoofdstuk N, afdeeling II, § 1.

(2) Vergelijk het afzonderlijk verslag omtrent de uitvoering der muntwet gedurende 1860 (n°. LXXXVII van de stukken der zitting 1860/61). Zie voor eene verlenging van den termijn voor het doen van geldelijke verantwoording aan de wetgevende magt van alle ontvangsten en uitgaven betreffende de uitvoering der nieuwe muntregeling, de wet van 22 Junij 1862 (*Staatsblad* n°. 126.)

en 1859 bleef ter verdere uitvoering dezer regeling alleen nog over de inwisseling en buiten-omloop-stelling op Java en Madura der recepissen van f 10, f 25, f 100 en f 500. Hieraan werd in dit jaar, voor zooveel betrof de recepissen der beide laatste serien, gevolg gegeven. Bij ordonnantie van 17 September 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 86) werden namelijk de recepissen van f 100 en f 500 op Java en Madura met 1 December 1860 buiten omloop en tot dat tijdstip tegen zilveren munt, gulden om gulden, verwisselbaar gesteld bij 's lands kassen te Batavia, Samarang en Soerabaija, alsmede, voor zooveel de aanwezige middelen zulks toelieten, bij 's lands kassen op de hoofdplaatsen der overige gewesten van Java en op Madura. Voorts werd daarbij bepaald, dat de bewuste recepissen na dien tijd nog alleen bij 's lands kas te Batavia zouden worden ingewisseld, doch dat zij bij alle landskassen nog tot en met den laatsten Februarij 1861 in betaling zouden worden aangenomen. (1) Bij het eind van 1860 was van het gezamenlijk in omloop gebragte cijfer van f 26 600 000 recepissen in het geheel ingewisseld f 19 605 422, en bleef dus nog, met inbegrip van f 569 060 in de depôts, oningewisseld f 6 994 558, waarvan f 4 426 450 aan recepissen van f 10 en f 25, en f 2 568 108 aan die van de vorige serien. (2) Het oude kopergeld daarentegen, ofschoon daaraan reeds sedert 1 Februarij 1860 op Java en Madura (en op de buitenbezittingen bereids vroeger) alle wettige gangbaarheid was ontnomen, bleef nog ook, blijkens een in het laatst van 't jaar gehouden opzettelijk onderzoek, in verschillende gewesten in vrij belangrijke hoeveelheid in handen der gemeente en werd bij voortduring als munt van vertrouwen gebruikt, veelal zelfs tegen de volle nominale waarde van 120 duiten voor een gulden. (3)

Blijkens het vorig Verslag, bladz. 83, was bij het eind van 1859, bijzonder bestemd voor de uitvoering der muntwet, uit Nederland in Indie ontvangen eene som van f 26 504 533 (ten regte f 26 504 537). Deze som was bij het eind van 1860 door de ontvangst van nog f 1 640 000 aan koperen pasmunt gestegen tot f 28 144 537, waarvan f 10 518 333 standpenningen, f 9 625 000 (ten regte f 9 625 004) zilveren en f 8 001 200 koperen pasmunt (4), alles ongerekend het zilver dat reeds vroeger voor een gedeelte der recepissen was gedeponeerd, zoomede de opbrengst van het in 1860 en vroeger te Soerabaija verkochte doorgekapt of versmolden oude kopergeld. Bovendien werd door den Gouverneur-Generaal al dadelijk gebruik gemaakt van de hem in 1860 verleende magtiging, om over de opbrengst van het oude kopergeld hier te lande, voor zooveel hij die tot intrekking van recepissen noodig had, te beschikken door middel van wissels. Bij het eind van 1860 was op die wijze tegen 102 per cent beschikt over een bedrag van f 1 644 852,38, waarvoor alzoo in Indie verkregen werd een bedrag van f 1 612 600. (5)

De verkoop te Soerabaija bestond in dit jaar uit 1 900 000 Amst. ponden doorgekapt en 76 913 Amst. ponden tot staven versmolten koper. In de eerste veiling bragt het doorgekapt kopergeld f 70,43 den pikol op, tegen f 65,50 in 1859, terwijl voor het staafkoper werd verkregen f 75 den pikol, tegen f 70,25 en f 70,50 in 1859. In de vier vol-

---

(1) Bij ordonnantie van 29 April 1861 (*Indisch Staatsblad* n°. 30) werden op gelijke wijze, te rekenen van af 30 Junij, de recepissen van f 10 en f 25 buiten omloop gesteld, met vrijlating aan de houders om ze na dien tijd nog in te wisselen bij 's lands kas te Batavia, en ze bij alle landskassen in betaling uit te geven tot 31 Augustus, den wettelijk bepaalden uitersten termijn voor de buiten-omloop-stelling der recepissen.

(2) Volgens de laatste berigten, loopende over April 1862, was bij het eind dier maand nog oningewisseld een bedrag van f 275 165.

(3) Naar aanleiding hiervan werd in den loop van 1861 den Gouverneur-Generaal op nieuw aanbevolen om in die gewesten, waar de overgebleven hoeveelheid oud kopergeld hinderlijk groot mogt zijn, de bevolking te gemoet te komen, door op nieuw een tijd te stellen, gedurende welken het alsnog, al is het tegen verminderden koers, verwisseld, dan wel alleen bij 's lands kassen in betaling gegeven kan worden. De verwezenlijking van dit denkbeeld is evenwel in Indie noodig noch wenschelijk bevonden.

In 't geheel is, voor zooveel tot nog toe gebleken is, aan oud kopergeld ingetrokken en ingewisseld een nominaal bedrag van f 32 844 675, dat is ruim 7 millioen minder dan waarop bij de vaststelling der nieuwe muntregeling was gerekend.

(4) Vergeleken met 't vorig Verslag is het bedrag aan standpenningen verminderd met f 1 570 912, en daarentegen het cijfer der zilveren pasmunt met eene gelijke som vermeerderd. Dit verschil spruit voort uit eene overbrenging van standpenningen ten laste van het specie- en wisselfonds, dat is tot gedeeltelijke aanvulling van het tekort der Indische administratie, tegen overname uit dat fonds van eene gelijke som aan zilveren pasmunt.

(5) Met inbegrip van hetgeen tot dit einde in 1861 en — tot nog toe — in 1862 is getrokken (respectivelijk f 1 764 792,41 en f 635 207,59), is tot dusver voor het aangegeven doel *in 't geheel* beschikt over een bedrag van f 4 044 852,38.

gende veilingen, elk van 400 000 Amst. ponden doorgekapt koper, beliepen de prijzen achtereenvolgens gemiddeld f 67,28, f 59,50, f 50,57 en f 50,53⅝ den pikol.

Agio. Gedurende 1860 werden voor de Nederlandsche (gouden) negotiepenningen en voor enkele vreemde muntspecien te Batavia de volgende prijzen betaald:

	Januarij—Maart.	April—Junij.	Julij—Septemb.	Octob.—Decemb.
Mexicaansche dollar (1	f 2,76	f 2,75 à f 2,80	f 2,70 à f 2,80	f 2,65 à f 2,70
Tien-gulden-stukken.	f 9,90 à f 10,00	9,90 à 10,00	»	»
Gouden ducaten, oude	6,80 à 7,00	7,00 à 7,25	7,00 à 7,25	7,00 à 7,25
» » nieuwe	f 6,00	6,00 à 6,25	6,15 à 6,25	6,00 à 6,33
Engelsche souvereins	f 12,45 à f 13,00	12,50 à 13,25	12,20 à 13,00	12,80 à 13,00
Australische »	12,10 à 12,75	f 13,00	12,75 à 12,90	12,75 à 13,00

Wisselkoers. Deze was gedurende 1860 als volgt:

Maanden.	Te Batavia op Amsterdam.		Te Batavia op Londen.	Te Batavia op Calcutta.	Te Batavia op China.	Te Batavia op Singapoer.
	Guldens Ned. courant voor f 100 Ind. courant.		Een pond sterling voor guldens en centen.	100 Compagnie's ropijen voor guldens.	Een dollar voor guldens en centen.	Een dollar voor guldens en centen.
	Gouvernem.	Particulier.				
Januarij . .	»	100 à 102	11,65 à 11,75	120 à 123	2,85 à 2,90	2,80
Februarij .	100	100⅝ à 101	11,45 à 11,62⅝	123 à 122	2,85 à 2,80	2,80
Maart . . .	100	100 à 101	11,50	122	2,76 à 2,80	2,80 à 2,77⅝
April . . .	100	102⅝ à 101	11,50 à 11,60	»	2,76 à 2,80	2,72⅝ à 2,80
Mei	100	101 à 102⅝	11,50 à 11,35	120	2,75 à 2,85	2,80
Junij. . . .	»	102⅝ à 102⅝	11,25 à 11,40	121	2,80	2,80
Julij	100 à 102	100 à 102⅝	11,40 à 11,50	122	2,77 à 2,80	2,82⅝ à 2,85
Augustus .	102 à 100	100 à 102	11,45 à 11,65	121,75 à 121,50	2,75	2,82⅝ à 2,85
September.	100	100⅝ à 101⅝	11,50	119,50	2,75 à 2,80	2,80 à 2,75
October . .	100	101 à 103	11,45 à 11,25	120	2,80 à 2,78	2,78 à 2,75
November.	100	104	11,00 à 11,12⅝	118	2,70	2,70 à 2,72
December .	103⅝ à 102	103⅝ à 102	11,25 à 11,37⅝	121,50	2,78 à 2,80	2,75 à 2,80

(1) De Mexicaansche dollar wordt, krachtens Koninklijk besluit van 21 Junij 1855 (*Indisch Staatsblad* 1855, n°. 39), op grond der innerlijke waarde, bij 's lands kassen aangenomen tegen den koers van f 2,55.

Het bedrag der door het Gouvernement afgegeven wissels wordt hieronder in § 3 vermeld.

De regeling der afgifte en ook de vervaltijd (6 maanden na de dagteekening) bleef onveranderd.

§ 2. *Javasche Bank.*

De uitkomsten der Javasche Bank over het 33ste boekjaar, loopende van 1 April 1860 tot 31 Maart 1861, het eerste onder de werking van het nieuwe octrooi (*Indisch Staatsblad* 1859, n°. 98), waren weder hoogst bevredigend te noemen. De bij dat octrooi bepaalde verhooging van het kapitaal der Bank tot op f 4 000 000, had krachtens een gouvernementsbesluit van 18 Mei 1860 plaats door de kapitalisering van het reservefonds ad f 1 000 000 en door vermeerdering van het kapitaal met nog f 1 000 000 bovendien. (1) In verband met deze verhooging werd in Julij 1860, op den in 't vorig Verslag vermelden voet, aan de Bank vergund om hare gewone uitgifte van biljetten (de rekening-courant-saldo's daaronder begrepen) te brengen op f 10 000 000. In 't vorig boekjaar (bij een gouvernementsbesluit van Februarij 1860) was de Bank bereids gemagtigd hare uitgifte van biljetten van f 6 000 000 te verhoogen tot f 7 000 000.

De baten en lasten bedroegen als volgt:

Baten.

Renten op esconto's	f	489 572,00
» » beleeningen		70 128,47
» » buitengewone beleeningen		3 240,00
» » voorschot op specie		751,34
» » hypotheken en gouvernements-obligatien		57 903,50
» » nieuwe aandeelen		28 853,85
Provisien op deposito's, inkasseringen enz.		22 477,67
Pakhuishuur		7 205,00
Agio op specie en winst op vreemde munten		4 044,93
Onverdeelde winst van 't vorig boekjaar		9,21
Te zamen	f	684 185,97

Lasten.

Uitgaven en afschrijvingen		142 493,33
Alzoo zuivere winst	f	541 692,64

Ofschoon bij het nieuwe octrooi niet is voorgeschreven het maken van een reservefonds, werd evenwel die geheele winst niet ter uitdeeling bestemd, maar tot dekking van eventuele latere verliezen daarvan afgezonderd eene som van f 21 692,64, zoodat te verdeelen overbleef f 520 000, gevende een dividend van f 13 ten honderd. In de vijf voorafgegane jaren was de zuivere winst achtereenvolgens geweest f 240 156,29, f 442 187,97, f 445 868,16, f 407 468,69 en f 557 038,92, en alzoo het dividend, na aftrek van een derde gedeelte tot aanvulling van het reservefonds (2), in $18^{55}/_{56}$ 8 pct., in $18^{56}/_{57}$ $14^{74}/_{100}$ pct., in $18^{57}/_{58}$ $14^{86}/_{100}$ pct., in $18^{58}/_{59}$ $13^{58}/_{100}$ pct. en in $18^{59}/_{60}$ 23 $^{61}/_{100}$ pct.

Bij het eind van het boekjaar $18^{60}/_{61}$ was de staat der Bank als volgt:

(1) In Mei 1862 is door den Koning magtiging verleend tot eene nieuwe vermeerdering van kapitaal, ten gevolge waarvan hetzelve thans zal bedragen f 6 000 000.

(2) Behalve in 1859/60 toen tot dat einde slechts f 84 820,71 behoefde te worden afgezonderd.

Debet.		Credit.	
Gebouwen en mobilair	f 194 500,00	Kapitaal	f 4 000 000,00
Specie in de kassen. .	7 293 478,88	Winst en verlies. . .	541 692,64
Recepissen	799 810,00	Bankbiljetten in omloop	12 165 890,00
Vreemde muntspecien .	55 586,00	Onafgehaalde dividenden	11 483,01
Beleeningen en voorschotten op specie . . .	930 975,00	Diverse crediteuren. .	983 563,15
Acceptatien in portefeuille	7 014 385,85		
Diverse debiteuren . .	1 413 893,07		
	f 17 702 628,80		f 17 702 628,80

§ 3. *Staat der kassen in Indie.*

Buiten de depôts voor de recepissen en de fondsen tot herstel van het muntwezen, was op het eind van elk quartaal van 1860 in 's lands kassen of onder weg tusschen de verschillende kassen de volgende geldswaarde:

Tijdstip.	Kassen.	Zilveren munt.	Bankpapier.	Recepissen.	Koperen munt.	Totaal.
31 Maart.	Op Java en Madura .	f 9 660 741	f 476 900	f 1 738 797	f 1 453 623	f13 330 061
	» de buitenbezittingen	3 511 031	»	281	421 422	3 932 734
		f13 171 772	f 476 900	f 1 739 078	f 1 875 045	f17 262 795
30 Junij.	Op Java en Madura .	f 8 248 320	f 1 166 000	f 1 447 705	f 1 049 732	f11 911 757
	» de buitenbezittingen	3 771 444	100	»	399 194	4 173 738
		f12 022 764	f 1 166 100	f 1 447 705	f 1 448 926	f16 085 495
30 Septemb.	Op Java en Madura .	f 5 049 548	f 1 155 100	f 1 031 211	f 1 293 307	f 8 529 166
	» de buitenbezittingen	4 135 191	100	»	391 211	4 526 502
		f 9 184 739	f 1 155 200	f 1 031 211	f 1 684 518	f13 055 668
31 Decemb.	Op Java en Madura .	f 5 387 114	f 1 033 035	f 1 921 035	f 1 736 412	f10 077 596
	» de buitenbezittingen	4 395 631	100	»	426 980	4 822 711
		f 9 782 745	f 1 033 135	f 1 921 035	f 2 163 392	f14 900 307

Blijkens het vorig Verslag was op 31 December 1859 aanwezig:

	Zilveren munt.	Bank-papier.	Recepissen.	Koperen munt.	Totaal.
Op Java en Madura	f 5 446 048	f 138 005	f 2 270 427	f 1 302 076	f 9 156 556
» de buitenbezittingen. . .	3 086 879	»	6 976	426 955	3 520 810
Totaal. .	f 8 532 927	f 138 005	f 2 277 403	f 1 729 031	f 12 677 366
Op 31 December 1860 was aanwezig als boven	9 782 745	1 033 135	1 921 035	2 163 392	14 900 307
Alzoo op 31 Dec. 1860 minder . . .	»	»	f 356 368	»	»
Alzoo op 31 Dec. 1860 meer. . . .	f 1 249 818	f 895 130	»	f 434 361	f 2 222 941

De Indische kas werd ten laste der koloniale fondsen hier te lande gedurende 1860 aangevuld als volgt:

door wissels van den Gouverneur-Generaal op den Minister van Kolonien (daaronder niet begrepen de wissels tot aanvulling der fondsen tot herstel van het muntwezen, bedoeld in § 1 dezer afdeeling) tot een bedrag van:

f 711 044,82 à 100 per cent		f 711 044,82
182 974,48 » 102 » »		179 386,745
Te zamen f 894 019,30, waarvoor verkregen werd		f 890 431,565
door uit Nederland gezonden zilveren specie:		
op de dienst van 1859	f 11 000 000	
» » » » 1860	6 665 000	17 665 000,00
		f 18 555 431,565

In 't vorig jaar werd aan wissels getrokken voor een bedrag van f 4 374 662,435, waarvoor verkregen werd f 4 290 798,50; deze cijfers waren in 1858 f 2 008 520,55 en f 1 983 683,85.

Uit Nederland werd (aan zilveren specie) ontvangen: in 1858 (1) f 16 939 000 en in 1859 (1) f 1 007 532,50.

§ 4. *Begrooting.*

Eene aantooning van de ontvangsten en uitgaven der Indische administratie in Indie over 1860 is nog niet van daar ontvangen, doch zal nader afzonderlijk worden ingezonden, waarbij alsdan zal worden gevoegd eene gelijke aantooning van de ontvangsten en uitgaven over dat jaar, in Nederland gedaan.

Intusschen wordt hierbij onder lit. K overgelegd de raming der ontvangsten en uitgaven, in Indie en in Nederland, over het jaar 1861.

In het Verslag over 1857, bladz. 103, werd, in verband met de gebleken wensche-

(1) Tot toelichting van het aanzienlijk verschil tusschen deze cijfers dient, dat de specie-uitzendingen in de jaren 1857 en 1858 vroeger zijn aangevangen dan in de jaren 1859; zoodat de uitzendingen in laatst gemeld jaar gedaan voor het grootste deel eerst in 1860 in Indie zijn ontvangen.

Tot die vertraagde uitzending gaf aanleiding de omstandigheid, dat onder ultimo December 1858 f 11 263 645 *meer* in kas was, dan het bedrag van f 12 500 000, voor het administratief kapitaal bepaald. De Indische kassen waren derhalve in den aanvang van het jaar 1859 genoegzaam van betaalmiddelen voorzien.

lijkheid eener voorafgaande herziening in Indie der voor dat Verslag ontvangen aantooning van de geldelijke uitkomsten der buitenbezittingen over het jaar 1856, tevens melding gemaakt van eene voorgenomen herziening dier aantooningen over de jaren 1854 en 1855, welke, ofschoon mede getrokken uit destijds nog onafgesloten boeken, bereids waren medegedeeld in de Verslagen over 1855 en 1856. Naar aanleiding van een en ander kan thans, ter aansluiting aan de opgave in het Verslag over 1855, bladz. 79, over gemelde drie jaren (1854, 1855 en 1856) het navolgend verbeterd overzigt worden medegedeeld, hetwelk, zoo als hieronder zal blijken, sedert nog met de uitkomsten van het jaar 1857 heeft aangevuld kunnen worden. De wijziging, die de inrigting der voor dat overzigt ontvangen bouwstoffen heeft ondergaan, betreft hoofdzakelijk het hoofdstuk » Koophandel." Terwijl tot dusver onder dat hoofdstuk als baten of lasten enkel werden geboekt de winsten of verliezen op den verkoop van producten enz. behaald of geleden, zijn nu onder de baten opgenomen al de ontvangsten, alsmede de restanten bij het eind van elk jaar, en onder de lasten al de kosten, zoo van inkoop als anderzins. Daarentegen is eene specificatie van de sommen, die voor elke buitenbezitting onder de hoofden »Departement van Oorlog" en »Departement van Marine" als lasten voorkomen, voor alsnog in Indie niet doenlijk bevonden. Voor 1860 en volgende jaren zijn maatregelen tot verbetering genomen.

Geldelijke uitkomsten der buitenbezittingen in de jaren 1854—1857.

NAMEN DER BUITENBEZITTINGEN.	1854.			
	Baten.	Lasten.	Verschil.	
			Voordeelig.	Nadeelig.
Sumatra — Gouvernement der Westkust	f 5 940 984 : 60½	f 4 480 421 : 17½	f 1 160 563 : 43	»
Sumatra — Benkoelen	304 776 : 104	404 542 : 42	»	f 99 765 : 58
Sumatra — Lampongs	3 669 : 31	41 599 : 49½	»	37 930 : 18½
Sumatra — Palembang	661 557 : 113	1 035 281 : 14	»	373 723 : 21
Banka	15 535 777 : 89	12 158 205 : 116	3 377 571 : 93	»
Billiton	24 782 : 43	21 074 : 09	3 708 : 34	»
Riouw	276 775 : 45	297 976 : 10	»	21 300 : 85
Borneo — Pontianak	445 891 : 43	636 704 : 08½	»	190 812 : 85½
Borneo — Sambas	288 414 : 14	1 523 339 : 72½	»	1 234 925 : 58½
Borneo — Bandjermasin	831 982 : 47	1 028 976 : 105½	»	196 994 : 58½
Macassar en onderhoorigheden	418 666 : 67½	814 212 : 10½	»	395 545 : 63
Molukken — Amboina	408 883 : 31	901 934 : 37	»	493 051 : 06
Molukken — Banda	1 169 955 : 21	1 029 303 : 85	140 651 : 56	»
Molukken — Ternate	49 953 : 118	201 297 : 96	»	151 343 : 98
Molukken — Menado en Gorontalo	1 267 085 : 116½	691 144 : 25	575 941 : 91½	»
Timor	57 987 : 26½	111 260 : 100	»	53 273 : 79½
	f 27 687 144 : 04	f 25 677 273 : 78	f 5 258 436 : 77½	f 3 249 566 : 31½
Voordeelig verschil	f 2 009 870 : 46		f 2 009 870 : 46	

NAMEN DER BUITENBEZITTINGEN.	1855. Baten.	Lasten.	Verschil. Voordeelig.	Nadeelig.
Gouvernement der Westkust	f 4 822 462 : 94½	f 4 829 648 : 100½	»	f 7 186 : 06
Benkoelen	385 934 : 09	449 615 : 72	»	63 681 : 63
Lampongs	2 560 : 63½	42 824 : 08½	»	40 263 : 65
Palembang	617 054 : 32½	1 079 152 : 30½	»	462 097 : 118
ka	16 002 898 : 114	11 405 666 : 74½	f 4 597 232 : 39½	»
ton.	24 381 : 49	28 138 : 31	»	3 756 : 102
w	247 755 : 103	274 126 : 115	»	26 371 : 12
Pontianak	324 654 : 25	712 984 : 97½	»	388 330 : 72½
Sambas	570 426 : 62	1 165 089 : 26	»	594 662 : 84
Bandjermasin	812 268 : 104	846 274 : 03	»	34 005 : 19
ssar en onderhoorigheden	542 497 : 94	1 074 457 : 101	»	531 960 : 07
Amboina	327 080 : 62½	1 075 070 : 95	»	747 990 : 131½
Banda	1 277 963 : 54	794 960 : 77	483 002 : 97	»
Ternate	51 832 : 62	246 063 : 75½	»	194 171 : 32½
Menado en Gorontalo	1 226 652 : 39½	1 221 399 : 95	5 252 : 64½	»
r	52 645 : 52	103 450 : 62	»	50 805 : 10
	f 27 289 129 : 60½	f 25 248 923 : 104	f 5 085 487 : 81	f 3 045 282 : 04½
Voordeelig verschil	f 2 040 205 : 76½		f 2 040 205 : 76½	

NAMEN DER BUITENBEZITTINGEN.	1856. Baten.	Lasten.	Verschil. Voordeelig.	Nadeelig.
Gouvernement der Westkust	f 6 235 288 : 63	f 4 692 975 : 66	f 1 542 312 : 117	»
Benkoelen	300 323 : 89	441 662 : 21½	»	f 141 338 : 52½
Lampongs	1 565 : 63½	142 341 : 111½	»	140 776 : 48
Palembang	606 896 : 44½	964 874 : 79	»	357 978 : 34½
a	15 905 754 : 24½	10 265 265 : 98	5 640 488 : 46½	»
on.	14 055 : 65	34 374 : 48	»	20 318 : 103
w	259 062 : 78	281 652 : 57½	»	22 589 : 99½
Pontianak	371 803 : 16½	779 693 : 23	»	407 890 : 06½
Sambas	512 473 : 05	903 769 : 15	»	391 296 : 10
Bandjermasin	808 987 : 01	876 448 : 96	»	67 461 : 95
ssar en onderhoorigheden	539 533 : 79½	1 124 011 : 105	»	584 478 : 25½
Amboina	291 863 : 37½	814 387 : 25	»	522 523 : 117½
Banda	1 291 551 : 74	989 489 : 22	302 062 : 52	»
Ternate	34 566 : 19	232 341 : 103	»	197 775 : 84
Menado en Gorontalo	1 221 994 : 13½	899 285 : 63	322 708 : 70½	»
r	47 152 : 62½	102 890 : 00½	»	55 737 : 58
	f 28 442 861 : 06	f 23 545 453 : 94	f 7 807 572 : 46	f 2 910 165 : 14
Voordeelig verschil	f 4 897 407 : 32		f 4 897 407 : 32	

NAMEN DER BUITENBEZITTINGEN.	1857.			
	Baten.	Lasten.	Verschil.	
			Voordeelig.	Nadeelig.
Sumatra: Gouvernement der Westkust	f 7 965 884 : 12½	f 5 876 275 : 98½	f 2 089 608 : 34	»
Sumatra: Benkoelen	187 603 : 118½	340 618 : 62½	»	f 153 014 : 64
Sumatra: Lampongs	2 051 : 80½	138 352 : 94	»	136 301 : 13½
Sumatra: Palembang	611 639 : 113½	983 852 : 64½	»	372 212 : 71
Banka	15 325 722 : 101½	9 832 958 : 85	5 492 764 : 16½	»
Billiton	33 609 : 03	30 997 : 38	2 611 : 85	»
Riouw	264 880 : 23	348 691 : 75½	»	83 811 : 52½
Borneo: Pontianak	584 814 : 30	645 810 : 33½	»	60 996 : 08½
Borneo: Sambas	343 347 : 40	947 910 : 26½	»	604 562 : 106½
Borneo: Bandjermasin	826 594 : 32½	947 065 : 67	»	120 471 : 34½
Macassar en onderhoorigheden	535 468 : 47	1 162 945 : 78	»	627 477 : 31
Molukken: Amboina	323 931 : 103½	927 326 : 52½	»	603 394 : 69
Molukken: Banda	1 543 323 : 00	932 113 : 16½	611 209 : 103½	»
Molukken: Ternate	46 878 : 55	228 599 : 65	»	181 721 : 10
Molukken: Menado en Gorontalo	753 344 : 99	769 415 : 94	»	16 070 : 115
Timor	54 736 : 19	126 327 : 37	»	71 591 : 18
	f 29 403 830 : 38½	f 24 239 261 : 28	f 8 196 193 ; 119	f 3 031 624 : 108½
Voordeelig verschil	f 5 164 569 : 10½		f 5 164 569 : 10½	

§ 5. *Bronnen van inkomsten.*

Omtrent enkele van deze kunnen de volgende voorloopige opgaven worden medegedeeld; de daaromtrent gegeven cijfers zullen echter later welligt blijken nog eenige wijziging te hebben ondergaan.

a. Verpachte belastingen en monopolien (1).

De *opiumpacht* heeft in 1860 opgebragt op Java en Madura:

aan pachtschat	f 5 100 888,00 (3)
aan opium, tiban (2), 41 598 katties à f 100 de kattie	4 159 800,00 (3)
aan » siram (2), 63 939 19/40 katties à f 20 de kattie	1 278 789,50
	f 10 539 477,50
op de buitenbezittingen	769 882,00
	f 11 309 359,50
Transporteren	f 11 309 359,50

(1) Zie ook de noot onder de IIIde afdeeling van hoofdstuk N.

(2) *Tiban* is de voor elk pachtperceel bepaalde minste hoeveelheid, *siram* hetgeen den pachter daarboven op zijn verzoek wordt verstrekt.

(3) Voor 1861 beliep de pachtschat f 6 975 780, doch bleef de hoeveelheid *tiban* dezelfde.
De pachtschat voor 1862 bedroeg (in weerwil van mindere verstrekking van opium, doch in verband met de afschaffing van den hoogeren prijs voor de *tiban*) f 9 029 772.

		Per transport	f 11 309 359,50
In 1859 bedroeg de opbrengst op Java en Madura:			
aan pachtschat	f 4 425 408,00		
aan opium, tiban, 41 472 katties à f 100 de kattie	4 147 200,00		
aan » siram, 58 335 1297 1/3/1600 à f 18 de kattie	1 050 044,59		
	f 9 622 652,59		
op de buitenbezittingen	833 640,00		
			10 456 292,59
		Alzoo meer in 1860. . . .	f 853 066,91
Trekt men hiervan af het verschil van den siram,			
in 1860	f 1 278 789,50		
tegen 1859	1 050 044,59		
			228 744,91
dewijl deze, blijkens het Verslag van 1854, bladz. 84, tegen den handelsprijs aan den pachter wordt verstrekt, dan blijft over een voordeelig verschil voor 1860, ten bedrage van			f 624 322,00
en na bijtelling van het nadeelig verschil der pacht op de buitenbezittingen, waarvan de opbrengst was in 1860 .	f 769 882,00		
in 1859 .	833 640,00		
			63 758,00
Zoo blijft voor Java en Madura alléén een voordeelig verschil van			f 688 080,00

Het getal amfioenkitten op Java en Madura onderging weder eene vermindering, en wel van 1980 tot 1858. In de drie voorgaande jaren was dit getal achtereenvolgens geweest 2322, 2293 en 2051. Onder de bovenvermelde opbrengst der opiumpacht op de buitenbezittingen is thans ook begrepen de pachtschat in de tot het gouvernement van Celebes behoorende afdeeling Sindjai (later genoemd afdeeling Oosterdistricten), waar de pacht dit jaar, met ingang van den 1sten Julij, bij wijze van proef en als een middel tot tegengang van het verbruik, onder nadere en sedert verleende goedkeuring van den Gouverneur-Generaal werd in werking gebragt (1).

De opbrengst der overige verpachte middelen was als volgt:

op Java en Madura.			f 2 339 772,00
op de buitenbezittingen.			561 761,00
		Te zamen . . .	f 2 901 533,00 (2)
In 1859 was de opbrengst op Java en Madura	f 2 311 872,00		
op de buitenbezittingen	509 585,00		
			2 821 457,00
		Dus meer in 1860 . .	f 80 076,00

(1) Ter aanvulling van het in 't vorig Verslag vermelde (bladz. 88 noot 3) nopens de 't laatst van 1861 genomen maatregelen tot beperking van het opiumverbruik op Java en Madura, kan hier worden aangeteekend dat de daartoe betrekkelijke ordonnantien van 12 October 1861 (*Indisch Staatsblad*, n°. 97 en 98) sedert door den Koning zijn goedgekeurd, met magtiging op den Gouverneur-Generaal om, na zekeren proeftijd, in het stelsel der opiumpacht nadere wijzigingen te brengen, met inachtneming voor zooveel noodig van eenige daarbij reeds voorloopig aanbevolen wenken. Vergelijk overigens de ter zake aan de Staten-Generaal gedane mededeelingen bij brief van den Minister van Kolonien van 24 Julij 1862 lit. A² n°. 22.

De ordonnantien houdende verbod van den invoer en het bezit van opium in de landschappen Ranau en Redjang (Palembang) (*Indisch Staatsblad* 1861, n°. 91 en 94) hebben sedert almede de Koninklijke goedkeuring erlangd.

(2) Voor 1861 was de opbrengst op Java en Madura f 2 541 702 en op de buitenbezittingen f 588 540. Voor 1862 waren die cijfers f 2 466 360 en f 605 466.

b. Onverpachte belastingen.

1°. Belastingen in arbeid opgebragt.

Hieromtrent wordt verwezen naar hetgeen onder het hoofd: »Persoonlijke diensten" is medegedeeld in hoofdstuk C, afdeeling IV, hiervóór.

2°. Belastingen in geld opgebragt.

De voornaamste omtrent dit onderwerp genomen beschikkingen waren de volgende:

de ordonnantie van den Gouverneur-Generaal van 29 Februarij 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 22), waarbij op 's Konings magtiging, met intrekking der ordonnantie in *Indisch Staatsblad* 1857, n°. 10, in verband met de belangrijke toename der uitvoeren naar den vreemde van ladingen, die bij den afscheep in Indie naar Nederland waren uitgeklaard, van 18 weder op 12 maanden wordt teruggebragt de termijn binnen welken ter plaatse van den uitvoer in Indie behoort te blijken van den ongebroken aanvoer in Nederland van goederen, die, wegens bestemming derwaarts, in de betaling van uitgaande regten bevoorregt zijn; met bepaling wijders, dat na het verstrijken van dien termijn, de hoogere en additionele regten, bij den uitvoer naar elders dan naar Nederland verschuldigd, onmiddellijk worden ingevorderd, met bijberekening van 6 per cent rente over het ter zake te betalen bedrag, welk bedrag en renten evenwel zullen worden terugbetaald, wanneer nog in de daarop volgende eerste zes maanden, ter plaatse van den uitvoer in Indie, blijken mogt, dat de lading toch werkelijk in Nederland ongebroken is aangebragt en ingevoerd;

de ordonnantie van 14 Mei 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 44) — waarvan bereids melding is gemaakt in hoofdstuk E, afdeeling I § 4 hiervóór, — houdende onder andere bepaling, dat in de afdeeling Sindjai en op de eilanden Bonerate en Kalao, voorloopig ten voordeele van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement geene andere belastingen worden geïnd dan die, welke tot dusver ten behoeve van den Vorst of het Rijk van Boni werden opgebragt, en dat voorloopig in gemelde afdeeling, even als in de overige gouvernementsdistricten nabij Macassar, geen inkomende of uitgaande regten op handelswaren zullen worden geheven;

het reeds in hoofdstuk A hiervóór behandelde besluit van den gouvernements-commissaris voor de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo, van 11 Junij 1860, waarbij voor de onder 's Gouvernements beheer gebragte landen, uitgemaakt hebbende het voormalig Rijk van Bandjermasin, het belastingstelsel, zoodanig als dit tot op het oogenblik van de vervallenverklaring van dat Rijk had gewerkt, voorloopig wordt gehandhaafd;

de ordonnantie van 27 Julij 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 72), bepalende het bedrag van het zegel voor vergunningen, door de hoofden van gewestelijk bestuur buiten Java en Madura te verleenen voor de uitoefening van sommige bedrijven.

De opbrengst der landelijke inkomsten op Java en Madura, in vergelijking met het vorig jaar, was als volgt:

		Bedrag in		Meer.	Minder.
		1860.	1859.	In 1860.	
Aanslag.	Ongebouwde eigendommen (landrente) (1) .	f 9 998 733,07 (2)	f 9 642 552,53 (3)	f 356 180,54	»
	Gebouwde id. (belasting op het bedrijf). . .	554 278,35	522 162,15	22 116,20	»
	Tuinen en nipa-bosschen.	25 257,43	25,904,18	»	f 646,75
	Vischvijvers	200 681,90	181,466,48	19 215,42	»
Totaal van den aanslag .		f 10 768 950,75	f 10 372 085,34	Alzoo meer in 1860 f 396 865,41	
Hiervan is ontvangen . .		10 731 021,27	10 335 351,88		
Zoodat ongeïnd is gebleven		f 37 929,48	f 36 733,46		

Op die buitenbezittingen, waar mede landrente of vertiening wordt geheven, was de aanslag als volgt:

	Aanslag in		Meer.	Minder.	Op 31 Dec. 1860
	1860.	1859.	in 1860.		achterstallig.
Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden . . .	f 136 615,00	f 124 244,00 (4)	f 12 371,00	»	f 43 195,00 waarvan f 16 092 op den aanslag van vorige jaren.
Palembang	280 193,75	279 773,00	420,75	»	f 35,47
Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo	2 139,87	1 618,39	521,48	»	»
	f 418 948,62	f 405 635,39	f 13 313,23	»	f 43 230,47

Zoo als reeds vroeger is gezegd, worden in sommige gedeelten van de genoemde buitenbezittingen, en elders buiten Java, in stede van landrente, de volgende belastingen geheven:

(1) Zie ook hoofdstuk C, afdeeling IV, § 3, en de tot hoofdstuk N behoorende bijlage lit. M.

(2) Hieronder aan fictive landrente f 32 753,99.

(3) " " " " 32 963,86.

(4) In 't vorig Verslag werd opgegeven f 110 913,66, doch onder dat cijfer was, in tegenstelling met de tegenwoordige opgave, niet begrepen het aan de inlandsche hoofden aankomende 1/10 collecteloon.

in sommige landen van de Noorderdistricten en in Tello (gouvernement van Celebes en onderhoorigheden), onder den naam van *tesang*, een derde van het padie-gewas in natura, die 21 622 bossen (van 10 katties) beliep, tegen 25 445 in 1859;

ter hoofdplaats Palembang, eene belasting voor het onderhoud van wegen en bruggen, waarvan de opbrengst niet is opgegeven;

in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo, buiten de hoofdplaats en hare omstreken, hoofdgeld, waarvan het bedrag mede niet is opgegeven (1);

in de Minahassa (Menado), eene hoofdelijke belasting, hassil, ook wel contingent genaamd, waarvan de aanslag beliep f 84 960, tegen f 82 800 in 1859. De opbrengst die in dat jaar, na aftrek van het een zesde deel voor de hoofden en van het als oninbaar afgeschrevene, bedroeg f 68 106,35⅝, kon voor 1860 nog niet met juistheid worden opgegeven;

in de Gorontalosche landschappen, eene gelijke heffing, waarvan de aanslag beliep f 43 345 en de gedeeltelijke opbrengst f 13 009,65. In 1859, over welk jaar in het tekort berust is, waren die cijfers f 32 895 en f 12 703,07;

in de aangrenzende en op de noordkust van Celebes gelegen Rijkjes Bolang-mongondo, Bolang-oekie, Binta-oena, Bolang-itang en Kaijdipang, eene vaste jaarlijksche schatting, tot een gezamenlijk bedrag van f 5365, waarop bij het eind van het jaar was afbetaald f 3165. Er bestond geen twijfel of het overige zou ook worden ontvangen. Bolang-mongondo, het eenige Rijkje dat in 1859 in de betaling nalatig bleef, en welks contingent alleen f 4000 bedraagt, had dezen zijnen achterstand in dit jaar geheel voldaan.

Ook op de Sangir-eilanden hadden zich een drietal radja's, die van Siauw, Taboekan en Manganitoe, gerekend van af 1860, verbonden tot de opbrengst eener jaarlijksche schatting, ten gezamenlijken bedrage van f 1080, welke echter bij het eind van dat jaar nog niet geheel was afbetaald.

c. Onverpachte monopolien.

Zout. Even als in 't vorig jaar, was het ook in 1860, in verband met de slechte resultaten der laatste jaren, het streven van het Bestuur om den aanmaak van zout zooveel mogelijk te bevorderen, zoo door hernieuwde aanbevelingen aan de betrokken hoofden van gewestelijk bestuur, als door het doen instellen van een opzettelijk plaatselijk onderzoek tot opsporing van de redenen van achteruitgang en aanwijzing der middelen van verbetering. (2)

Ofschoon op Madura de reeds in October ingevallen zware regens den verderen aanmaak belemmerden en bij de aanmaakplaats te Grissee (Soerabaija) een 2000tal koijans zout, welke reeds geschraapt waren, mede door zware regens te loor gingen, beliep nogtans de geheele aanmaak 27 6512⁹/₃₀ koijans, waarvan 17722⁵/₃₀ te Tanara (Bantam), 7142¹⁸/₃₀ te Grissee (Soerabaija), 15 044¹⁴/₃₀ te Sumanap (Madura) en de overige 3692²/₃₀ koijangs te Boender (Madura).

In het vorig jaar, toen mede een zoo groot mogelijke aanmaak bevolen was, werd slechts verkregen 18 297²⁸/₃₀ koijans, en in drie voorafgegane jaren (1856, 1857 en 1858),

---

(1) De sommen voor dit gewest hierboven vermeld duiden de opbrengst aan bij openbaren verkoop van het ter hoofdplaats en omstreken in natura geheven wordende een tiende van het padie-gewas. In het vroegere sultansgebied was, volgens de adat, ieder landbouwer verpligt het ¹/₁₀ van den oogst aan den Sultan af te staan; thans trekt het Gouvernement de voordeelen dier inning, bekend onder den naam van *dzakat*. Eene tweede belasting is de *pitrah*, bestaande in de heffing van een gantang rijst per hoofd, doch in sommige landschappen wordt deze aan de priesters opgebragt.

(2) Naar aanleiding van de hieruit voortgevloeide voorstellen, en vermits de achteruitgang van den aanmaak voornamelijk werd geweten aan de onvoldoende betaling, is in Augustus 1861 onder nadere en sedert verleende goedkeuring des Konings, de aan de zoutmakers toegekende belooning verhoogd tot f 10 per koijan. Tot dusver was de betaling voor die hoeveelheid te Boender f 3,65, te Sumanap f 4,16⅝, te Grissee f 5 en te Tanara f 5,50,

Met het doel om ook de hoedanigheid van het zout te verbeteren, werd tevens, bij wijze van proef, voor enkele pannen de bereiding bevolen op de elders gebruikelijke wijze.

toen de aanmaak op 25 000 koijans was vastgesteld, beliep deze achtereenvolgens 17 268, 29 905 en 15 886$^{5}/_{6}$ koijangs. (1)

De meerdere aanmaak dan in 1859, ten bedrage van ruim 9354 koijans, vond nagenoeg uitsluitend plaats op Madura, waar, door de invoering, bij wijze van proef, van eenige bij boven bedoeld onderzoek wenschelijk gebleken verbeteringen, de voorloopige in-dienst-stelling van meer opzigtvoerend personeel en de uitbreiding van het aantal pannen, ruim 8980 koijans *meer* werden verkregen, waarvan te Sumanap alleen 7438 koijans. (2)

De vermeerdering van het personeel bij de aanmaakplaats te Grissee, waarvan in het vorig Verslag, bladz. 91, melding is gemaakt, werd op 's Konings magtiging door den Gouverneur-Generaal vastgesteld, bij een besluit van 20 Maart 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 31).

Het debiet van zout op Java en Madura bleef bij voortduring toenemend. Blijkens het volgend vijfjarig overzigt bedroeg het in dit jaar ruim 4012$^{4}/_{30}$ koijans meer dan in 1859; gevende eene meerdere ontvangst van f 95 883,12. In 1859, toen de vermeerdering van debiet in het geheel ruim 717 koijans beliep, werd slechts in twee gewesten (Batavia en Soerabija) eene vermindering van te zamen ruim 1173$^{3}/_{30}$ koijans waargenomen. In 1860 was dit met zeven residentien het geval, en wel met Batavia, Cheribon, Pekalongan, Samarang, Japara, Rembang en Bezoekie, voor te zamen ruim 1567$^{7}/_{30}$ koijans.

Zoutdebiet op Java en Madura in de jaren 1856 tot en met 1860.

Jaren.	Hoeveelheid.		Geldswaarde.
	Koijans.	Pikols.	
1856	20 892	$9^{12}/_{32}$	f 3 976 919,09
1857	21 423	$3^{30}/_{32}$	4 132 187,005
1858	22 823	$4^{5}/_{32}$	4 364 444,79
1859	23 540	$9^{19}/_{32}$	4 534 862,725
1860 (3)	23 945	$3^{21}/_{32}$	4 630 745,845

De uitvoer naar de buitenbezittingen overtrof dien der vier laatste jaren en beliep 5706$^{21}/_{30}$ koijans, waarvan 5420$^{21}/_{30}$ koijans voor gouvernements- en het overige voor particuliere rekening.

De voorraad zout op Java en Madura bereikte bij het eind van het jaar evenmin als in de beide voorgaande jaren het daarvoor vastgestelde cijfer van 100 000 koijans; er was slechts aanwezig: 73 697 koijans en 1924$^{}/_{32}$ pikols, waarvan 62 975 koijans en 9 pikols in de hoofddepôts en het overige in de verkooppakhuizen. In de jaren 1856 tot en met 1859 bedroeg de voorraad op 31 December achtereenvolgens: 111 528, 110 950$^{22}/_{30}$, 92 763$^{7}/_{30}$ en 76 825$^{7}/_{30}$ koijans.

---

(1) De oogst van 1861 is uit hoofde van zware regens zeer ongunstig geweest; hij beliep niet meer dan nagenoeg 6000 koijans. Ter voorkoming van gebrek bij den door toenemend debiet en minderen aanmaak steeds afnemenden voorraad, is dan ook in den aanvang van 1862 besloten tot het op nieuw in werking brengen van in vroeger jaren opgeheven aanmaakplaatsen en tot het ontbieden voor gouvernementsrekening door tusschenkomst der Nederlandsche Handelmaatschappij, van eene aanzienlijke hoeveelheid zout uit Siam. Dien ten gevolge is te Bangkok een contract gesloten voor de levering van 400 000 pikols, welke levering in Februarij 1863 geheel moet zijn afgeloopen. Vergelijk overigens, ook voor de uitzending van Engelsch *geraffineerd* zout, § 16 der Memorie van Beantwoording betreffende het wets-ontwerp op het batig slot van 1859 (zitting 1861/62, n°. XLIV).

(2) Zoo als reeds in 't vorig Verslag is aangeteekend, is in 't laatst van 1861 magtiging verleend tot eene vaste vermeerdering van het personeel bij de aanmaakplaatsen op Madura.

(3) In 1861 bedroeg het debiet 25 981 koijans en $7^{28}/_{32}$ pikols, ter waarde van f 5 031 931,19$^{1}/_{2}$.

De in 't vorig jaar beproefde zoutwinning in het district Likoepang (Menado) werd dit jaar door aanhoudende regens geheel onmogelijk gemaakt.

Ter betere beteugeling van den verboden aanmaak van zout werden door eene verzwaring der daarop gestelde straffen maatregelen genomen bij de ordonnantie van 25 Junij 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 56).

Ten slotte kan hier nog worden vermeld een Indisch besluit van 12 Mei dezes jaars, houdende afwijzing van het door een particulieren ondernemer gedaan verzoek, om een contract met hem aan te gaan voor eene verbeterde wijze van zoutbereiding aan de zuidkust van Java, waarvan de hoofdvoorwaarde zou zijn de jaarlijksche aanmaak op een door den adressant aan te wijzen plaats aan het zuider-zeestrand van 8000 koijans zout, af te leveren aan het Gouvernement in de nabijheid van de aanmaakplaats, tegen f 50 de koijan. In het verzoek werd niet getreden, ook omdat de overeenkomst op die voorwaarden niet in 's lands geldelijk belang werd geacht. (1)

d. Land- en mijnbouw.

Over deze onderwerpen wordt gehandeld in hoofdstuk N van dit Verslag.

e. Handel op Java.

De handel op Japan bepaalde zich ook dit jaar tot de afdoening, voor zooveel mogelijk, van de nog loopende zaken.

III. Landsgebouwen en waterstaat.

Het reglement voor het beheer en toezigt bij den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken (*Indisch Staatsblad* 1829 n°. 21) is ook in het jaar 1860 in werking gebleven. Daar waar ambtenaren van den waterstaat bescheiden waren, hadden dus deze de administratie der werken, en elders, waar noch opzigters, noch ingenieurs aanwezig waren, berustte dat beheer bij de plaatselijke overheid.

De reeds meermalen betoogde noodzakelijkheid eener vermeerdering van het technisch personeel deed zich al meer en meer gevoelen, vooral in verband met de in verschillende gewesten bestaande behoefte aan de daarstelling van belangrijke waterwerken in het belang van den landbouw.

In het belang eener spoedige voorziening werd uit dien hoofde, in afwachting eener in overweging zijnde uitbreiding van het personeel (2), op voorstel van den directeur der burgerlijke openbare werken, besloten tot de tijdelijke in-dienst-stelling van eenige niet in 's lands dienst zijnde deskundigen, tot het doen van opnamen en onderzoekingen nopens eene opdamming en afleiding der Loessie-rivier, tot het besproeijen van een groot gedeelte der afdeeling Grobogan (Samarang), en den aanleg van een kanaal uit de Soerabaijasche rivier, van Gembong naar Bambe. Ook werden tijdelijke maatregelen genomen voor het doen van eenige belangrijke opnamen in Batavia, Banjoemas en Krawang.

In de behoefte aan opzigters bij dezen tak van dienst kan steeds naar wensch worden voorzien; minder was dit het geval met de Europesche ambachtsbazen, zoodat op nieuw uitzending uit Nederland werd verzocht van ambachtslieden, geschikt om later als bazen te worden te werk gesteld (3), zoowel tot aanvulling van opengevallen plaatsen, als om-

---

(1) Naar aanleiding van een sedert hier te lande ingekomen verzoek om uitsluitende concessie voor eene verbeterde wijze van zoutbereiding op Java, is in April 1862 met den Gouverneur-Generaal in overleg getreden nopens de wenschelijkheid eener wijziging van het bestaande monopolie-stelsel, en nopens de middelen die daarvoor zouden kunnen in aanmerking komen.

(2) Sedert is in de tweede helft van 1861 en in den aanvang van 1862 achtervolgelijk eene vermeerdering toegestaan, zoodat de formatie thans voorloopig is vastgesteld als volgt: 1 inpecteur en chef, belast met de directie der burgerlijke openbare werken, 2 hoofdingenieurs, 29 ingenieurs en 18 adspirant-ingenieurs, mitsgaders 40 opzigters en 15 élève-opzigters, daaronder ook begrepen de 3 ingenieurs en 5 opzigters, krachtens eene vroeger verleende magtiging (zie „Zeemagt", § 4 *b*) tijdelijk en achtereenvolgens in dienst te stellen speciaal voor den opbouw van lichttorens. Deze speciale en tijdelijke uitbreiding zal dien ten gevolge als eene vaste vermeerdering worden beschouwd, en de uitgaven ter zake, welke tot dusver moesten bestreden worden uit de fondsen voor den bouw der torens beschikbaar gesteld, zullen voortaan strekken tot verhooging van het cijfer voor het waterstaats-personeel.

Het niet technische personeel bestaat thans, met inbegrip der in 1860 en in 1861 toegestane vermeerderingen, uit: 1 hoofdcommies, 2 eerste, 3 tweede en 4 derde commiesen.

(3) Aan deze aanvrage is sedert voldaan. De laatsten der 14 uitgezondenen zijn in den aanvang van 1862 vertrokken.

dat tot dusver nimmer over een voldoend aantal had kunnen worden beschikt. Op een een paar uitzonderingen na, gaven zij bij voortduring redenen tot tevredenheid. (1)

De voornaamste der in 1860 voltooide, voortgezette of ondernomen (en nog niet voltooide) werken, zijn vermeld in bijlage lit. L van dit Verslag.

Gedurende 1860 werden voor openbare werken, met uitzondering van die van militairen aard, aan gereed geld en als geldwaardig bedrag van materialen, uit 's lands voorraad beschikbaar gesteld de volgende sommen.

	Gereed geld.	Materialen.	Te zamen.
Voor civile gebouwen	f 1 538 745,85	f 249 995,845	f 1 788 741,695
» waterstaatswerken in het algemeen belang.	1 322 417,09	184 228,755	1 506 645,845
» brandspuiten, zaagmolens en steenbakkerijen	8 572,585	5 118,835	13 691,42
» bakens, verkenningsteekens enz.	96 967,56	28 205,00	125 172,56
» bouw- en waterstaatswerken met de cultures in verband staande	206 804,39	10 974,00	217 778,39
» gebouwen in het belang van:			
de pepercultuur	5 401,00	25,00	5 426,00
den aankap van hout	600,00	85,00	685,00
de koffij-cultuur	157 667,40	12 074,00	169 741,40
» specerij-cultuur	4 402,00	1 000,00	5 402,00
» suikercultuur	30,00	20,00	50,00
» indigo-cultuur.	27 848,02	452,00	28 300,02
» thee-cultuur	8 232,04	96,00	8 328,04
» kaneelcultuur	11 339,00	506,00	11 845,00
Voor gebouwen tot opberging van zout	172 575,17	19 168,88	191 744,05
» gebouwen en werken in het belang der gouvernements-steenkolenontginning op Borneo	5 599,00	156,00	5 755,00
» gebouwen en werken behoorende tot:			
het marine-etablissement te Soerabaija . .	225 000,00	30 500,00	255 500,00
het marine-etablissement op Onrust . . .	65 256,00	10 705,00	75 961,00
de fabriek voor de marine en het stoomwezen te Soerabaija.	7 040,00	2 334,00	9 374,00
» diverse:			
indemniteiten voor huishuur, en huur van bureau-localen . . . . . f 71 440,00			
inkoop van materialen enz. 83 063,155			
	154 503,155	»	154 503,155
Totaal	f 4 019 000,26	f 555 644,315	f 4 574 644,575

(1) Voor de in 1860 genomen maatregelen ter bevordering van de ambachtsnijverheid in Indie wordt verwezen naar de mededeelingen in hoofdstuk I, afdeeling I hiervóór. Over de verkrijging van arbeiders bij 's lands werken wordt gehandeld in hoofdstuk C, afdeeling IV § 2.

Van die sommen waren bestemd:

	Gereed geld.	Materialen.	Te zamen.
a. voor gewoon onderhoud	f 384 094,00	f 37 912,00	f 422 006,00
b. voor zware herstellingen en vernieuwingen bij den aanvang van het jaar of in 1859 toegestaan, en voortzetting van in vroegere jaren geautoriseerde werken	1 732 758,585	256 945,835	1 989 734,42
c. voor in den loop van het jaar toegestane zware herstellingen en vernieuwingen, nieuwe werken en voortzetting van onderhanden werken . .	1 747 614,52	260 786,48	2 008 401,00
d. voor diverse als boven	154 503,155		154 503,155
Te zamen	f 4 019 000,26	f 555 644,315	f 4 574 644,575

Over de verschillende waterstaats-afdeelingen waren deze sommen verdeeld als volgt:

	Gereed geld.	Materialen.	Te zamen.
1ste waterstaats-afdeeling	f 1 097 243,295	f 183 901,89	f 1 281 145,185
2de »	472 118,555	31 877,725	503 996,28
3de »	518 135,56	120 183,225	638 318,785
4de »	867 508,905	122 112,40	989 621,305
5de »	370 413,925	16 909,105	387 323,03
6de »	167 948,98	15 215,90	183 164,88
7de »	166 552,87	17 057,94	183 610,81
8ste »	204 575,015	48 386,13	252 961,145
in het algemeen	154 503,155	»	154 503,155
	f 4 019 000,26	f 555 644,315	f 4 574 644,575

In de jaren 1856 tot en met 1859 werd achtereenvolgens beschikbaar gesteld een totaal van f 3 607 217, f 3 728 086, f 3 927 173 en f 4 127 006. In weerwil dezer gestadige vermeerdering, bleven de toegestane sommen, ter voorkoming van verdere opdrijving der Indische begrooting, steeds verre beneden de geraamde behoefte, vooral in de jaren 1859 en 1860, toen respectivelijk door het bouwdepartement noodig werd geraamd f 6 107 282 en f 6 128 578.

De vermeerdering van uitgaven wordt gezegd een natuurlijk gevolg te zijn:

1°. hoofdzakelijk van de beperking en de meer stelselmatige regeling en verdeeling van den heeredienstpligtigen arbeid, en vooral ook van de geheele afschaffing van gedwongen leveringen;

2°. van het in 1856 (1) aangenomen beginsel, dat voor den arbeid aan gouvernementsgebouwen geenerlei gedwongen leveringen of verpligte diensten zullen mogen gevorderd worden (al is het tegen betaling), wanneer niet is aangetoond, dat materialen en arbeid, ter plaatse waar benoodigd, niet verkrijgbaar zijn tegen redelijke betaling zonder dwang;

3°. van de in 1857 gemaakte bepaling (*Indisch Staatsblad* van dat jaar n°. 111 en 114), dat de groote ooster- of postweg van Batavia over Meester Cornelis naar Buitenzorg en door de afdeeling van dien naam, tot aan de grens der residentie Preanger regentschappen, en de groote weg van Meester Cornelis tot aan de grens der afdeeling Krawang, gerekend van en met het jaar 1858, geheel voor rekening van den lande, in vrijen arbeid en niet-gedwongen diensten en leveringen zullen worden onderhouden; (2)

4°. van de stijging der prijzen van materialen en arbeidsloonen.

Eene aantooning van de stijging der dagloonen op sommige plaatsen van Java volgt hieronder.

PLAATSEN.	Koelies.		Mandoers.		Metselaars-baas.		Metselaars-knecht.		Timmermans-baas.		Timmermans-knecht.	
	Duiten.		Duiten.		Duiten.		Duiten.		Duiten.		Duiten.	
	1855.	1860.	1855.	1860.	1855.	1860.	1855.	1860.	1855.	1860.	1855.	1860.
Batavia.	40	50	80	120	200	240	100	150	200	240	100	150
Preanger regentschappen.	10	20½	30	60	100	120	30	36	100	120	30	36
Cheribon	15	30	50	60	75	120	20	60	75	120	20	60
Tagal	15	30	40	60	60	60	50	48	120	60	50	48
Samarang	30	30	50	50	60	60	40	40½	60	60	40	40½
Banjoemas.	15	20	50	50	60	80	30	42	60	90	30	48
Soerabaija.	30	30	40	60	80	120	40	60	80	120	40	60
Pasoeroean	15	30	50	60	80	120	50	60	80	120	50	60

(1) Zie het Verslag over dat jaar, bladz. 38.

(2) Zie overigens hieromtrent bladz. 3 der Nota van Inlichtingen betrekkelijk het regeringsverslag over 1857 (n°. LXXV van de gedrukte stukken der zitting 1861/62).

Over het algemeen bleef het aanbesteden van alle landswerken steeds regel en de uitvoering in daghuur uitzondering. Nogtans zijn gedurende 1860 slechts enkele werken te Batavia en te Soerabaija met gunstig gevolg uitbesteed geworden, waarvan slechts een drietal belangrijk waren te noemen. De aannemingssommen beliepen respectivelijk f 151 000, f 133 000 en f 68 000, zijnde alle minder dan de raming. Aan materialen, van 's lands wege te verstrekken, werd bovendien voor deze werken nog noodig geraamd f 36 509, f 34 811 en f 2354.

De geregelde verzending van houtwerken, vooral van groote afmeting, naar de verschillende plaatsen, alwaar daaraan dringende behoefte bestond, liet veel te wenschen over en veroorzaakte soms vertraging in de uitvoering van bouwwerken. Naar aanleiding hiervan is de vraag overwogen, of niet het bezigen van ijzer de voorkeur verdient daar, waar moeijelijk en slechts tegen hooge prijzen djatie-hout aan te voeren is. Terwijl men de bepaalde beantwoording dezer vraag afhankelijk maakte van den uitslag van te nemen proeven, en van de onderzoekingen, welke aan een met verlof in Nederland aanwezig genie-officier zijn opgedragen (vergelijk hoofdstuk D, afdeeling I § 7), werd echter al dadelijk door de betrokken autoriteiten eenparig het gevoelen uitgedrukt, dat, hoe doelmatig het ijzer ook in vele gevallen in plaats van hout moge wezen, zulks waarschijnlijk wel nimmer tot besparing van kosten bij de eerste daarstelling van gebouwen zou leiden.

Vervoerwezen en telegraphie.

§ 1. *Binnenlandsch vervoer.*

a. Wegen, rivieren, enz.

Ten gevolge van de bezwaren, door sommige hoofden van gewestelijk bestuur ingebragt tegen de openstelling van de groote en postwegen voor alle soort van voertuigen, trek- en draagvee (zie het vorig Verslag, bladz. 96) is, alvorens aan dezen maatregel verder gevolg te geven, een onderzoek bevolen in de residentie Batavia en de afdeeling Buitenzorg met betrekking tot den toestand en de duurzame bruikbaarheid der wegen enz. aldaar, waaromtrent in Julij 1861 moest worden berigt. (1)

Ten aanzien van de voornaamste werken aan wegen, bruggen en vaarwaters verrigt, wordt verwezen naar de bijlage lit. L.

b. Vervoer van goederen en personen.

Gelijk in het vorig Verslag voorloopig is medegedeeld (bladz. 96, noot 1), zijn de aanhangige aanvragen van particulieren om concessie tot den aanleg van spoorwegen op Java niet vatbaar geoordeeld voor inwilliging, en wel hoofdzakelijk op grond van de geldelijke en andere opofferingen, welke van den Staat werden gevorderd. (2)

Intusschen was de tijd gekomen dat grondslagen werden gelegd voor de verbetering der transportmiddelen. Het bewerkstelligen van de noodige terreinopnemingen en het ontwerpen van de spoorwegplannen en de begrootingen, eerst voor die lijnen, welker aanleg het meest gevorderd werd, en daarna voor die welke voor een goed aangesloten stelsel van spoorwegen op Java noodig worden geoordeeld, werd bij Koninklijk besluit van 11 Junij 1860, n°. 43, opgedragen aan den benoemden adviseur voor technische zaken bij het Departement van Kolonien T. H. Stieltjes, terwijl, bij Zr. Ms. besluit van denzelfden dag, n°. 45, tot hoofdingenieur voor spoorwegen en industrie in Neder-

---

(1) Nopens den uitslag van dat onderzoek is tot dusver nog geen berigt ontvangen. Intusschen is dezerzijds in den loop van 1862 bij het Indisch Bestuur aangedrongen op eene spoedige afdoening dezer aangelegenheid.

(2) Bij een besluit van den Gouverneur-Generaal van 28 Augustus jl. is, onder nadere goedkeuring des Konings en bekrachtiging door de wet, waar die vereischt wordt, aan den heer W. Poolman c. s., concessie verleend tot het aanleggen en exploiteren van eenen spoorweg van Samarang, in de rigting van Goeboek, door de Soekawatische landen, naar Soerakarta en van daar naar Djokdjokarta. Vergelijk overigens § 12 der Memorie van Beantwoording betreffende hoofdstuk IX der Staatsbegrooting voor 1863.

landsch Indie werd benoemd, en aan de zending van den heer STIELTJES toegevoegd de heer J. DIXON. (1)

De met ult°. Maart 1860 geëindigdigde overeenkomsten met een particulieren ondernemer voor het aanhouden van een postrid en eene wagendienst tusschen Soerabaija, Pasoeroean en Probolingo enz., werden voor den tijd van twee jaren verlengd, in afwachting van eene voorgenomen reorganisatie van het postwezen.

In den afvoer van 's lands producten en den opvoer van zout werd op de gebruikelijke wijze voorzien, hetzij door uitbesteding, hetzij door verlenging der afloopende contracten, wanneer dit in het belang van den lande wenschelijk werd geacht. Om die reden werden twee bestaande contracten op Java, het eene wegens het bedongen lage transportloon, het andere onder belangrijke wijziging, verlengd, terwijl twee perceelen werden uitbesteed, waarbij een minder transportloon dan vroeger bedongen is.

c. Posterijen.

De voorgenomen reorganisatie van het postwezen op Java was bij het einde van het jaar nog bij de Indische Regering in overweging. (2) Daar waar dit dringend noodig was, werden inmiddels voorloopige maatregelen ter verzekering der geregelde dienst genomen.

Het getal der brieven, buiten de landmail, in Nederlandsch Indie ontvangen en verzonden bedroeg in 1860 755 206 en 802 264 en in 1859 692 705 en 731 213. Over 1860 waren echter de opgaven van sommige buitenbezittingen nog niet ontvangen. (3)

d. Telegraphie.

Op den 1sten Januarij 1860 werden de telegraaphkantoren te Muntok (Banka) en Singapoer, en op den 6den dier maand te Palembang voor de publieke correspondentie opengesteld. Ook werd een telegraaphkantoor geopend te Indramaijoe (Cheribon) en eene tweede lijn daargesteld tusschen Samarang en Ambarawa, terwijl de lijn Anjer-Batavia werd verlegd naar en de lijn Singapoer-Batavia doorgetrokken tot Weltevreden. Laatstgemeld kantoor was nu het vereenigingspunt van alle lijnen en eene oefenschool voor de leerlingen. Regelen werden vastgesteld voor de telegraaph-correspondentie tusschen Singapoer en Batavia, van het Nederlandsch Gouvernement, als ook van den gouverneur van Prins Wales-eiland, Singapoer en Malakka, met de Britsche consuls in Nederlandsch Indie, en omgekeerd.

Reeds op den 16den Januarij werd storing in de telegraphische gemeenschap tusschen Batavia en Muntok ondervonden. Nadat aanvankelijk tot de herstelling een particulier stoomvaartuig was ingehuurd, werd later voor deze dienst bepaaldelijk bestemd de gouvernementsschroefschoener de *Draak*. (4)

De formatie van het personeel en het beheer der gouvernements-telegraphen werden bij besluit van 8 Mei 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 41) geregeld en vastgesteld, (5) terwijl speciaal voor de lijnen Muntok, Singapoer en Palembang eene vermeerdering van dat personeel werd toegestaan bij besluit van 8 October daaraanvolgende (*Indisch Staatsblad* n°. 93). De benoeming van ingenieurs, adjunct-ingenieurs en voornamelijk van telegra-

---

(1) Een kort overzigt van de werkzaamheden van den heer STIELTJES en het hem toegevoegde personeel, loopende tot ultimo Maart 1862, wordt aangetroffen in de *Javasche courant* van 21 September 1861 en 24 Mei 1862 (*Staats-courant* van 29 November 1861 en 15 Julij 1862).

Aan het Indisch Bestuur is onlangs de wenschelijkheid betoogd, dat men zich aanvankelijk niet te zeer bezig houde met opnamen enz. voor een algemeen spoorwegnet, maar alleen met het voorberoiden van bepaalde voorstellen voor enkele hoofdlijnen, waaronder in de eerste plaats de nu inmiddels geconcessioneerde lijn van de Vorstenlanden naar Samarang in aanmerking kwam.

(2) Nadat in de tweede helft van 1861 de hiertoe betrekkelijke voorstellen waren ontvangen, is bij Koninklijk besluit van 22 Junij 1862, n°. 81, vastgesteld een reglement voor de brievenpost in Nederlandsch Indie, omtrent welks uitvoering den Gouverneur-Generaal vervolgens de noodige voorschriften zijn gegeven.

(3) Vergelijk nopens de toepasselijk-verklaring op de buitenbezittingen van het in 1859 vastgestelde verminderd (vast) briefport voor militairen enz., hoofdstuk D, afdeeling I, § 8.

(4) De hoop, die van tijd tot tijd werd levendig gehouden op een voldoend herstel en eene goede werking van den onderzeeschen kabel, is sedert geheel opgegeven. Onlangs hebben echter hier te lande onderhandelingen plaats gehad met den heer F. GISBORNE van Londen, die geleid hebben tot de verklaring dat het Gouvernement genegen is met hem of met de maatschappij door hem vertegenwoordigd eene overeenkomst aan te gaan tot het daarstellen, voor particuliere rekening, eener nieuwe overzeesche verbinding.

(5) Vergelijk de 1ste afdeeling van dit hoofdstuk.

phisten der 1ste klasse volgde daarop; terwijl maatregelen werden genomen in het belang der opleiding van telegraphisten. De ingenieur, chef der gouvernements-telegraphen, vertrok in 1860 met verlof naar Nederland en werd tijdelijk opgevolgd door den eerstbenoemden ingenieur.

In het geheel werden overgebragt 43 861 bijzondere en 4568 gouvernementsberigten, gevende eene opbrengst respectivelijk van f 141 784 en f 33 726. In 't vorig jaar waren deze beide laatste cijfers voor 31 031 bijzondere en 3 171 gouvernementsberigten f 109 729,50 en f 31 177,50.

§ 2. *Vervoer over zee tusschen de verschillende gedeelten van Nederlandsch Indie.*

Het vervoer van personen langs de noordkust van Java en tusschen de verschillende gedeelten van Nederlandsch Indie geschiedde bij voortduring op de wijze als vermeld is in het vorig Verslag (bladz. 97).

De daarbij vermelde overeenkomst met den heer Cores de Vries werd definitief gesloten en later, met toestemming der Regering, overgedragen aan de commanditaire vennootschap, handelende onder de te Batavia gevestigde firma W. Cores de Vries. Door deze onderneming wordt voorzien in de volgende diensten:

a. twee malen 's maands van Batavia, over Muntok en Riouw, naar Singapoer en terug;

b. eenmaal 's maads van Batavia, over Samarang, naar Soerabaija en terug;

c. eenmaal 's maands van Soerabaija naar Macassar en de Moluksche eilanden en terug (zijnde het den ondernemer vrijgelaten ook Timor Delhi aan te doen);

d. eenmaal 's maands van Batavia naar Pontianak en Singkawang en terug, met verpligting om, hetzij op de heen- hetzij op de terugreis, het eiland Billiton aan te doen;

e. eenmaal 's maands van Batavia, over Benkoelen, naar Padang en terug;

f. eenmaal 's maands van Soerabaija, over Bawean, naar Bandjermasin en terug.

De gouvernementstransporten werden in den regel uitbesteed. De uitbesteding voor den overvoer van gouvernementsspecerijen, koffij enz. uit de Molukken leverde geen gunstige uitkomst op, hebbende aan den minsten inschrijver een beduidend hoogere prijs moeten worden toegekend, hetgeen hoofdzakelijk is toegeschreven aan de bepaling, dat, bij wijze van proef, de koffij van Menado regtstreeks naar Nederland wordt afgescheept.

§ 3. *Vervoer tusschen Nederlandsch Indie en het moederland.*

Krachtens 's Konings magtiging, zijn bij besluit van den Gouverneur-Generaal, dd. 29 Augustus 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 81), eenige bepalingen gemaakt, ten doel hebbende eene betere verpleging aan boord van de onderofficieren der land- en zeemagt, die als gouvernementspassagiers der 2de klasse naar Nederland worden overgevoerd, den rang hebbende van sergeant-majoor en daarboven. Voor deze passagiers der 2de klasse zal worden voldaan f 340 aan transportgelden en de gewone kostgelden. Voor hen wordt thans slechts f 140 minder betaald dan voor de passagiers der 1ste klasse (1).

Het aantal met de landmail ontvangen en verzonden brieven (2) bedroeg in 1860 47 990 en 90 869, tegen 46 756 en 83 453 in 1859.

V. Voorziening in de materiele behoeften van het beheer.

§ 1. *Door uitzending uit Nederland.*

Uit hoofde van het onregelmatige eener voorziening en afpakking der aangevraagde goederen, gedeeltelijk door het Departement van Kolonien en gedeeltelijk door de Neder-

(1) Zie voor eene uitbreiding dezer regeling onder andere ook met betrekking tot de uitreis, *Indisch Staatsblad*, 1862 n°. 75.

(2) Van Madura en Bawean waren geene opgaven ontvangen.

landsche Handelmaatschappij, werd in dit jaar die voorziening in haar geheel aan het genoemde handelsligchaam opgedragen, met uitzondering alleen van de artikelen die uit 's Rijks inrigtingen worden getrokken.

De kosten voor uitzending naar Indie van scheeps- en oorlogsbehoeften en goederen van onderscheiden aard voor de administratie aldaar bedroegen over 1860 f 6 120 163,59^5, waarvan, bij het eind van dat jaar, reeds betaald was f 3 814 745,33^5, en gereserveerd bleef f 2 305 418,26.

§ 2. *Door middel van de particuliere nijverheid in Indie.*

Ten gevolge van de aanbevolen meerdere uitbreiding van plaatselijke aanschaffing van sommige artikelen (zie het vorig Verslag, bladz. 99) werd in dit jaar, voor de eerste maal, uitbesteed de levering voor de dienst van 1862 van diverse benoodigdheden voor het burgerlijk bouwdepartement, van papier enz. voor 's lands drukkerij en het klein zegel, en van gezouten vleesch, gerookt spek en jenever. Deze uitbesteding werd gehouden tweeledig, namelijk de levering van goederen met en zonder certificaat van Nederlandschen oorsprong. Voor de laatste deden zich nagenoeg geene gegadigden op (1).

De uitbesteding der levering van rijst en olie op Banka leverde in dit jaar een bevredigend resultaat. Voor de rijstlevering op West-Banka werd bedongen f 6,99^5 per pikol, tegen f 8,82^5 in het vorige jaar, en voor Oost-Banka f 6,97, tegen f 6,95 in 1859. Deze uitkomst leverde over de begroote hoeveelheid een voordeelig verschil van ruim f 110 000. Ook voor de levering van rijst te Amboina, Banda en Ternate werd bij de uitbesteding een mindere prijs bedongen dan in het vorige jaar.

§ 3. *Gouvernementsinrigtingen in Indie.*

Deze worden, als gebruikelijk, behandeld bij de hoofdstukken, waar zij meer eigenaardig eene plaats vinden, en wel de *inrigtingen tot het leger* en die *tot de zeemagt* betrekkelijk, in hoofdstuk D, afdeeling I en II § 4, de *bosschen* in hoofdstuk N, afdeeling I § 1 *b*, en de *gouvernements-steenkolenmijnen* in hoofdstuk N. afdeeling II. Alleen zij hier nog aangeteekend, dat bij de dit jaar plaats gehad hebbende regeling van het beheer der steenkolendepots in Nederlandsch Indie, hun aantal bepaald werd op 25, waarvan 7 op Java en Madura, 2 op Sumatra's Westkust, 1 op Banka, 1 op Riouw, 3 op Borneo, 1 op de Natuna-eilanden, 3 in het gouvernement van Celebes en onderhoorigheden, 6 in het gouvernement der Moluksche eilanden en 1 op Timor. Het oppertoezigt over deze depôts berust bij den directeur der producten en civile magazijnen. Alleen de twee op Onrust en te Soerabaija staan onder oppertoezigt van den hoofdadministrateur der marine.

M. Personele verordeningen omtrent landsdienaren in Nederlandsch Indie.

Omtrent dit onderwerp kunnen ditmaal, naar tijdsorde, de navolgende beschikkingen worden vermeld:

het besluit van den Gouverneur-Generaal van 21 Januarij 1860, n°. 12 (*Indisch Staatsblad* n°. 8), houdende vaststelling, voorloopig voor de jaren 1860, 1861 en 1862, van een nieuw tarief voor de berekening der contributien, door de verschillende ambtenaren in Nederlandsch Indie aan het burgerlijk weduwen- en weezenfonds verschuldigd over de door hen genoten wordende emolumenten en andere wisselvallige inkomsten;

het Koninklijk besluit van 9 November 1859, n°. 71 (*Indisch Staatsblad* 1860, n°. 15), waarbij, in verband met de in 't vorig Verslag (bladz. 99) vermelde nieuwe bepalingen nopens de voorziening in de behoefte aan ambtenaren voor de burgerlijke dienst in Nederlandsch Indie (Koninklijk besluit van 2 Mei 1859, n°. 33, *Indisch Staatsblad* n°. 58) (2),

(1) Bij de uitbesteding der benoodigdheden van het burgerlijk bouwdepartement voor de dienst van 1863 werden zulke hooge prijzen geboden, dat alsnog besloten werd tot ontbieding uit Nederland. Ook ten aanzien der provisie voor gemelde dienst werd in het belang van 's lands kas besloten tot aanschaffing hier te lande. Zie overigens de mededeeling van den Minister van Kolonien in de *Staats-courant* van 27 November 1861.

(2) Dit Koninklijk besluit is gewijzigd bij dat van 12 Maart 1862, n°. 43, opgenomen in de Nederlandsche *Staats-courant* van den 14den daaraanvolgende.

worden ingetrokken en buiten werking gesteld: *a.* het Koninklijk besluit van 20 Januarij 1851, n°. 2 (*Indisch Staatsblad* n°. 16), betreffende het verleenen van verloven naar Nederland aan ambtenaren der derde klasse, tot het afleggen van examen voor de tweede klasse; *b.* de bij Koninklijke kabinetsbeschikking van 23 Mei 1857, n°. 42, verleende magtiging om gemeld besluit van 20 Januarij 1851 in voorkomende gevallen ook toepasselijk te beschouwen op hen, die het diploma der eerste klasse wenschen te erlangen; en *c.* de uit het besluit van 20 Januarij 1851 voortgevloeide beschikkingen, opgenomen in het *Indisch Staatsblad* van 1855, n°. 16, en in dat van 1856, n°. 2 en 25, respectivelijk betreffende de toelating van zoodanige ambtenaren aan de Koninklijke Akademie te Delft, het aan hen bij terugkeer in Indie toe te leggen wachtgeld, en den aard van het door hen te Delft af te leggen examen;

het besluit van den Gouverneur-Generaal van 3 Maart 1860, n°. 13 (*Indisch Staatsblad* n°. 24), waarbij, krachtens 's Konings magtiging, het reglement voor het weduwen- en weezenfonds van burgerlijke ambtenaren in Nederlandsch Indie (*Indisch Staatsblad* 1854, n°. 93) wordt aangevuld met eene bepaling nopens de regeling der bijdragen van ambtenaren die, om daartoe leidende redenen, niet bij de daartoe betrekkelijke tariven zijn opgenomen, en wier inkomsten buiten de contrôle der Algemeene Rekenkamer vallen;

het besluit van 28 April 1860, n°. 1 (*Indisch Staatsblad* n°. 37), waarbij, krachtens magtiging des Konings, de aan gemeld weduwen- en weezenfonds verschuldigde gewone bijdrage over de activiteits-inkomsten, in verband met den stand van het kapitaal van het fonds, gerekend van af de maand Mei 1860, wordt verminderd van *negen* tot *acht* ten honderd, terwijl in gelijke verhouding, onder nadere en sedert verleende goedkeuring des Konings, de bij het reglement bedoelde dubbele bijdrage ad *achttien* ten honderd verminderd is tot *zestien* ten honderd; (1)

het besluit van 26 October 1860, n°. 2 (*Indisch Staatsblad* n°. 97), houdende bepaling, dat transportkosten voor rekening van den lande, welke tot dusver, krachtens *Indisch Staatsblad* 1855, n°. 1, slechts werden verleend bij verplaatsing: *a.* zonder vermeerdering van tractement; of *b.* met tractementsverhooging, wanneer zij binnen de twee jaren na de aanvaarding van het laatste ambt en niet op eigen verzoek geschiedt, voortaan bij elke verplaatsing zullen worden verleend, en ook bij het toekennen van binnenlandsch verlof wegens ziekte, van af de plaats van vestiging tot die alwaar de zieke zich, volgens geneeskundig certificaat, tot genezing van zijne ziekte moet ophouden, en van daar terug naar de plaats zijner vestiging;

het besluit van 24 November 1860, n°. 10 (*Indisch Staatsblad* n°. 106), houdende verduidelijking van de bij *Indisch Staatsblad* 1852, n°. 40, gemaakte bepaling nopens de contributien voor pensioenen bij overgang in burgerlijke dienst van officieren, onderofficieren en manschappen van de land- of zeemagt;

het besluit van 6 December 1860, n°. 24 (*Indisch Staatsblad* n°. 111), waarbij, naar aanleiding van de gerezen vraag, of personen, die hier te lande voorzien worden van eene benoeming tot burgerlijk ambtenaar, onder toekenning van voorloopig tractement van af den dag van vertrek of inscheping naar de overzeesche bezittingen, op dat tijdstip reeds, dan wel eerst bij aankomst in die gewesten, verpligt zijn voor hun pensioen bij te dragen, is aangeteekend, dat voortaan als regel zal worden aangenomen, dat aan de burgerlijke pensioenen en aan het weduwen- en weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren in Nederlandsch Indie wordt gecontribueerd van het oogenblik, dat men, onder welke benaming zulks ook zij, in het genot treedt van burgerlijke inkomsten ten laste der begrooting van Nederlandsch Indie;

het besluit van 10 December 1860, n°. 10 (*Indisch Staatsblad* n°. 114), houdende wijziging en aanvulling van het reglement voor het burgerlijk weduwen- en weezenfonds, voor zooveel betreft de contributien, aan het fonds verschuldigd door advocaten, procureurs, notarissen en translateurs in de bezittingen op en buiten Java.

In navolging van vorige Verslagen worden hier omtrent de burgerlijke ambtenaren (de regterlijke en die voor bijzondere vakken daaronder niet begrepen) nog de volgende opgaven medegedeeld.

---

(1) Krachtens het Indisch besluit van 29 December 1861 n°. 1 (*Staatsblad* n°. 121), zal de gewone contributie van 8 ten honderd, ter voorkoming van noodelooze vermeerdering van het fondskapitaal, voortaan jaarlijks, te beginnen met 1862, met zooveel ten honderd worden verminderd, als de overwinst van een voorafgaand jaar bedraagt, hetgeen voor 1862 al dadelijk eene vermindering van 3 per cent heeft ten gevolge gehad. Gelijk beginsel is voor het militair weduwen- en weezenfonds aangenomen bij Indisch besluit van 1 Januarij 1862 n°. 9, ten gevolge waarvan de gewone bijdrage aan dat fonds bij *Indisch Staatsblad* van dat jaar n°. 14 voor 1862 van 6 ten honderd verminderd is tot 3 ten honderd.

Het getal dier ambtenaren bedroeg bij het eind van:

	1859.	1860.
volgens de opgaven van den directeur van finantien	399	401
» » » » » » der cultures	173	172
» » » » » » » producten en civile magazijnen.	70	166
» » » » » » » burgerlijke openbare werken .	6	7
» » » » » » » middelen en domeinen . . .	92	100
Te zamen . . .	740	846

Van die ambten waren toegankelijk:

	1859.	1860.
voor ambtenaren der 2de klasse	740	846
» » » 3de »	497	601
en voor personen niet in het bezit van het radicaal.	419	522

De opengevallen betrekkingen bedroegen in:

	1859.	1860.
volgens de opgaven van den directeur van finantien.	98	67
» » » » » » der cultures	27	21
» » » » » » » producten en civile magazijnen	24	32
» » » » » » » burgerlijke openbare werken.	2	4
» » » » » » » middelen en domeinen. . .	18	36
Te zamen. . .	169	160

Deze vacatures zijn ontstaan in:

	1859.	1860.
door overlijden.	12	7
» eervol ontslag, ontheffing, pensionering enz.	123	113
» verlof naar Nederland, wegens ziekte enz.	23	19
» het instellen van nieuwe ambten.	11	21
Te zamen. . .	169	160

Hier te lande werden in den loop van 1860 benoemd 7 ambtenaren van de eerste en 19 van de tweede klasse; terwijl in Indie, overeenkomstig de bij Koninklijk besluit van 2 Mei 1859, n°. 33, voor elk der jaren 1859 en 1860 verleende magtiging, aan een 20tal ambtenaren van de derde klasse, die minstens vijf jaren in 's lands dienst werkzaam waren, de gelegenheid werd verschaft, na vergelijkend examen, aldaar het radicaal der tweede klasse te verwerven. Het in December gehouden examen had tot uitslag, dat van de 32 candidaten, 28 aan de gestelde vereischten voldeden. (1)

(1) Van deze 28 ambtenaren heeft het gestelde getal in den aanvang van 1861 het radicaal der tweede klasse erlangd, hetgeen vervolgens, na verkregen magtiging des Konings, almede het geval is geweest met nog een 3tal hunner, en zulks ter aanvulling van het cijfer van 1859, dat slechts 17 had bedragen.

worden ingetrokken en buiten werking gesteld: *a.* het Koninklijk besluit van 20 Januarij 1851, n°. 2 (*Indisch Staatsblad* n°. 16), betreffende het verleenen van verloven naar Nederland aan ambtenaren der derde klasse, tot het afleggen van examen voor de tweede klasse; *b.* de bij Koninklijke kabinetsbeschikking van 23 Mei 1857, n°. 42, verleende magtiging om gemeld besluit van 20 Januarij 1851 in voorkomende gevallen ook toepasselijk te beschouwen op hen, die het diploma der eerste klasse wenschen te erlangen; en *c.* de uit het besluit van 20 Januarij 1851 voortgevloeide beschikkingen, opgenomen in het *Indisch Staatsblad* van 1855, n°. 16, en in dat van 1856, n°. 2 en 25, respectivelijk betreffende de toelating van zoodanige ambtenaren aan de Koninklijke Akademie te Delft, het aan hen bij terugkeer in Indie toe te leggen wachtgeld, en den aard van het door hen te Delft af te leggen examen;

het besluit van den Gouverneur-Generaal van 3 Maart 1860, n°. 13 (*Indisch Staatsblad* n°. 24), waarbij, krachtens 's Konings magtiging, het reglement voor het weduwen- en weezenfonds van burgerlijke ambtenaren in Nederlandsch Indie (*Indisch Staatsblad* 1854, n°. 93) wordt aangevuld met eene bepaling nopens de regeling der bijdragen van ambtenaren die, om daartoe leidende redenen, niet bij de daartoe betrekkelijke tariven zijn opgenomen, en wier inkomsten buiten de contrôle der Algemeene Rekenkamer vallen;

het besluit van 28 April 1860, n°. 1 (*Indisch Staatsblad* n°. 37), waarbij, krachtens magtiging des Konings, de aan gemeld weduwen- en weezenfonds verschuldigde gewone bijdrage over de activiteits-inkomsten, in verband met den stand van het kapitaal van het fonds, gerekend van af de maand Mei 1860, wordt verminderd van *negen* tot *acht* ten honderd, terwijl in gelijke verhouding, onder nadere en sedert verleende goedkeuring des Konings, de bij het reglement bedoelde dubbele bijdrage ad *achttien* ten honderd verminderd is tot *zestien* ten honderd; (1)

het besluit van 26 October 1860, n°. 2 (*Indisch Staatsblad* n°. 97), houdende bepaling, dat transportkosten voor rekening van den lande, welke tot dusver, krachtens *Indisch Staatsblad* 1855, n°. 1, slechts werden verleend bij verplaatsing: *a.* zonder vermeerdering van tractement; of *b.* met tractementsverhooging, wanneer zij binnen de twee jaren na de aanvaarding van het laatste ambt en niet op eigen verzoek geschiedt, voortaan bij elke verplaatsing zullen worden verleend, en ook bij het toekennen van binnenlandsch verlof wegens ziekte, van af de plaats van vestiging tot die alwaar de zieke zich, volgens geneeskundig certificaat, tot genezing van zijne ziekte moet ophouden, en van daar terug naar de plaats zijner vestiging;

het besluit van 24 November 1860, n°. 10 (*Indisch Staatsblad* n°. 106), houdende verduidelijking van de bij *Indisch Staatsblad* 1852, n°. 40, gemaakte bepaling nopens de contributien voor pensioenen bij overgang in burgerlijke dienst van officieren, onderofficieren en manschappen van de land- of zeemagt;

het besluit van 6 December 1860, n°. 24 (*Indisch Staatsblad* n°. 111), waarbij, naar aanleiding van de gerezen vraag, of personen, die hier te lande voorzien worden van eene benoeming tot burgerlijk ambtenaar, onder toekenning van voorloopig tractement van af den dag van vertrek of inscheping naar de overzeesche bezittingen, op dat tijdstip reeds, dan wel eerst bij aankomst in die gewesten, verpligt zijn voor hun pensioen bij te dragen, is aangeteekend, dat voortaan als regel zal worden aangenomen, dat aan de burgerlijke pensioenen en aan het weduwen- en weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren in Nederlandsch Indie wordt gecontribueerd van het oogenblik, dat men, onder welke benaming zulks ook zij, in het genot treedt van burgerlijke inkomsten ten laste der begrooting van Nederlandsch Indie;

het besluit van 10 December 1860, n°. 10 (*Indisch Staatsblad* n°. 114), houdende wijziging en aanvulling van het reglement voor het burgerlijk weduwen- en weezenfonds, voor zooveel betreft de contributien, aan het fonds verschuldigd door advocaten, procureurs, notarissen en translateurs in de bezittingen op en buiten Java.

In navolging van vorige Verslagen worden hier omtrent de burgerlijke ambtenaren (de regterlijke en die voor bijzondere vakken daaronder niet begrepen) nog de volgende opgaven medegedeeld.

---

(1) Krachtens het Indisch besluit van 29 December 1861 n°. 1 (*Staatsblad* n°. 121), zal de gewone contributie van 8 ten honderd, ter voorkoming van noodelooze vermeerdering van het fondskapitaal, voortaan jaarlijks, te beginnen met 1862, met zooveel ten honderd worden verminderd, als de overwinst van een voorafgaand jaar bedraagt, hetgeen voor 1862 al dadelijk eene vermindering van 3 per cent heeft ten gevolge gehad. Gelijk beginsel is voor het militair weduwen- en weezenfonds aangenomen bij Indisch besluit van 1 Januarij 1862 n°. 9, ten gevolge waarvan de gewone bijdrage aan dat fonds bij *Indisch Staatsblad* van dat jaar n°. 14 voor 1862 van 6 ten honderd verminderd is tot 3 ten honderd.

Het getal dier ambtenaren bedroeg bij het eind van:

	1859.	1860.
volgens de opgaven van den directeur van finantien	399	401
» » » » » » der cultures	173	172
» » » » » » » producten en civile magazijnen.	70	166
» » » » » » » burgerlijke openbare werken .	6	7
» » » » » » » middelen en domeinen . . .	92	100
Te zamen . . .	740	846

Van die ambten waren toegankelijk:

	1859.	1860.
voor ambtenaren der 2de klasse	740	846
» » » 3de »	497	601
en voor personen niet in het bezit van het radicaal.	419	522

De opengevallen betrekkingen bedroegen in:

	1859.	1860.
volgens de opgaven van den directeur van finantien.	98	67
» » » » » » der cultures	27	21
» » » » » » » producten en civile magazijnen	24	32
» » » » » » » burgerlijke openbare werken.	2	4
» » » » » » » middelen en domeinen. . .	18	36
Te zamen. . .	169	160

Deze vacatures zijn ontstaan in:

	1859.	1860.
door overlijden.	12	7
» eervol ontslag, ontheffing, pensionering enz.	123	113
» verlof naar Nederland, wegens ziekte enz.	23	19
» het instellen van nieuwe ambten.	11	21
Te zamen. . .	169	160

Hier te lande werden in den loop van 1860 benoemd 7 ambtenaren van de eerste en 19 van de tweede klasse; terwijl in Indie, overeenkomstig de bij Koninklijk besluit van 2 Mei 1859, n°. 33, voor elk der jaren 1859 en 1860 verleende magtiging, aan een 20tal ambtenaren van de derde klasse, die minstens vijf jaren in 's lands dienst werkzaam waren, de gelegenheid werd verschaft, na vergelijkend examen, aldaar het radicaal der tweede klasse te verwerven. Het in December gehouden examen had tot uitslag, dat van de 32 candidaten, 28 aan de gestelde vereischten voldeden. (1)

(1) Van deze 28 ambtenaren heeft het gestelde getal in den aanvang van 1861 het radicaal der tweede klasse erlangd, hetgeen vervolgens, na verkregen magtiging des Konings, almede het geval is geweest met nog een 3tal hunner, en zulks ter aanvulling van het cijfer van 1859, dat slechts 17 had bedragen.

N. Nijverheid.

I. Landbouw, boschwezen en veeteelt.

§ 1. *Java en Madura.*

a. Landbouw.

1°. Op gronden gebleven ter beschikking van de inlandsche bevolking.

Een algemeen overzigt van de landbouwende bevolking en van de uitkomsten van haren eigen landbouw wordt voor elk gewest van Java, met uitzondering van Batavia, Buitenzorg, Soerakarta en Djokdjokarta, (1) en voor Madura voor zooveel betreft de afdeeling Pamakassan, aangetroffen in de aantooning van de uitkomsten der rijstcultuur over 1860, die onder lit. *M*, bij dit Verslag is gevoegd.

Blijkens die aantooning was in 1860:

	zonder Madura:	met Madura:
het getal dessa's en kampongs met velden voor den landbouw	32 678	32 836
» » idem zonder velden	1 274	1 292
» » landbouwende huisgezinnen	1 427 958	1 444 789
de uitgestrektheid der ontgonnen bouwlanden die van levend water kunnen worden voorzien, in bouws van 500 vierk. Rhijnlandsche roeden.	1 235 454¼	1 238 454¼
de uitgestrektheid der ontgonnen bouwlanden die niet van levend water kunnen worden voorzien of van den regen afhankelijk zijn.	1 047 180½	1 061 947½
de uitgestrektheid welke daarvan door de bevolking is beplant:		
a. voor het Gouvernement . . . . . (2)	62 795	63 095
	zonder Madura: met Madura:	
b. voor eigen cultuur. { met padie. . . . . 1 700 107¼ 1 707 741¼ / met andere gewassen 248 910¼ 258 743¼ }	1 949 017½	1 966 484½
de uitgestrektheid geheel onbeplant gebleven (3)	296 390¾	296 390¾
de opbrengst aan padie (rijst in den bolster) der door de bevolking voor eigen cultuur beplante velden, in pikols van 100 katties of 25 Amst. ponden	33 084 052	33 130 316
de opbrengst gemiddeld per bouw	19⁴³/₁₀₀	19³⁷/₁₀₀
de uitgestrektheid nieuw ontgonnen sawa-velden, in bouws als voren	10 688	10 688
het bedrag van den onzuiveren aanslag der landrenten, de fictive (bedragende f 32 753,99) daaronder begrepen (4) .	f 9 942 840,07	f 9 998 733,07

Zoo als in vorige Verslagen herhaaldelijk is gezegd, mag op bovenstaande becijferingen slechts zeer voorwaardelijk worden afgegaan, omdat over het algemeen de door de

---

(1) Over de residentien Soerakarta en Djokdjokarta wordt afzonderlijk gehandeld onder n°. 5 dezer paragraaph.

(2) Onder dit cijfer zijn niet begrepen de koffij-, peper-, thee- en kaneeltuinen, voor zoover zij niet bij uitzondering zijn aangelegd op bouwgronden, reeds vroeger door de bevolking ontgonnen.

(3) Als zoodanig worden door de inlandsche hoofden (die de opgaven leveren) mede beschouwd de velden, waarvan het gewas door droogte of overstroomingen kort na de uitplanting verloren gaat, zonder weder te kunnen worden beplant, en ook somtijds die, waarvan door misgewas geen opbrengst is verkregen.

(4) Vergelijk hoofdstuk L, IIde afdeeling, § 5 *b* hiervóór.

inlandsche hoofden geleverde statistische opgaven weinig vertrouwen verdienen. Eene vergelijking der opgaven van 1859 (1) en 1860, die van Madura daaronder niet begrepen, doet intusschen zien, dat de opgegeven uitgestrektheid ontgonnen bouwland in het algemeen, zoowel als de oppervlakte die daarvan beplant werd, weder belangrijk is toegenomen en wel met respectivelijk 74 211½ en 66 124½ bouws, (2) terwijl in het vorig jaar het eerste cijfer slechts bedroeg 17 967½ (3) en de *beplante* uitgestrektheid, in stede van te zijn toegenomen, verminderde met 3141 bouws.

De padie-oogst was dan ook, die van 1858 uitgezonderd, het gunstigst van alle vorige jaren, en beliep, zoo als boven is gezegd, 33 084 052 pikols. In 1856, toen de oogst mede alle vorige overtrof, beliep hij 32 844 135 en in 1857, 1858 en 1859 was het cijfer achtereenvolgens 31 434 214, 33 770 324 en 32 365 595 pikols; doch deze ruimere opbrengst, waarin echter door een zestal gewesten: Banjoemas, Soerabaija, Kedirie, Samarang, Bantam en Tagal, ten gevolge van ontijdige droogte of overstroomingen niet gedeeld werd, was enkel een gevolg van meerdere beplanting; per bouw toch beliep de opbrengst gemiddeld slechts 194³/₁₀₀ pikols, tegen 196⁰/₁₀₀ in 1859, 209⁵/₁₀₀ in 1858, 192²/₁₀₀ in 1857 en 201⁶/₁₀₀ in 1856. De gunstigste oogsten werden verkregen in Banjoewangie, Pasoeroean, Bezoekie, Probolingo en Preanger regentschappen, namelijk gemiddeld 40, 35½, 32¾, 31 en 30 pikols per bouw; de minst gunstige in Pekolongan, Banjoemas, Rembang en Japara, waar de gemiddelde opbrengst slechts was 5¾, 8¼, 9 en 12 pikols per bouw.

Ook de aanplanting en de oogst van *tweede gewassen* was in 1860 weder alleraanzienlijkst, en droeg, volgens den directeur der cultures, in onschatbare mate bij tot vermeerdering en verbetering der volksvoeding en tot ontwikkeling van binnenlandschen handel en nijverheid. (4) Op vele plaatsen is tot de beplanting geen aanmoediging noodig, en waar zulks anders mogt zijn, wordt zij door de plaatselijke ambtenaren zooveel doenlijk bevorderd.

De meeste ontginningen van gronden tot sawa's hebben plaats gevonden in Japara, Kedirie, Pasoeroean, Soerabaija en Tagal, en wel 1978, 1342, 1210, 1109 en 753 bouws; de minste in Pekalongan, Banjoewangie, Patjitan, Bezoekie en Kadoe, waar slechts 7, 30, 42, 43 en 120 bouws werden aangewonnen. Op Madura (afdeeling Pamakassan) hadden in het geheel geen nieuwe ontginningen plaats; in verhouding tot het aantal landbouwers bestond daaraan geen behoefte.

De onbeplant gebleven uitgestrektheid bouwland was het grootst in Soerabaija, (5) Banjoemas, Bagelen, Madioen en Samarang, namelijk 33 250, 17 050, 16 787, 16 779 en 13 543 bouws; het minst op Madura, waar niets, en in Banjoewangie, Kadoe, Probolingo en Passoeroean, waar respectivelijk slechts 36, 240, 474 en 856 bouws als onbeplant worden opgegeven.

---

(1) Bij deze vergelijking dient te worden opgemerkt, dat de in 't vorig Verslag (bladz. 104) opgegeven uitgestrektheid ontgonnen bouwland, ten bedrage van 2 305 714³/₄ bouws, sedert is gebleken slechts te zijn geweest 2 208 423¼ bouws, en zulks ten gevolge eener te hooge opgave van 97 291½ bouws voor de residentie Cheribon.

(2) Dit laatste cijfer na aftrek van 2338 bouws, met welke uitgestrektheid de gouvernements-aanplant in 't geheel verminderde, voornamelijk bij de indigo- en suikercultuur.

De vermeerdering van den gouvernements-aanplant in 1857 van 62 767¼ tot 66 904 bouws (zie het Verslag over dat jaar, bladz. 107) is sedert gebleken grootendeels het gevolg te zijn van het mederekenen, in afwijking van vroeger, van indigo-bibiettuinen en van eene onvolledige opgave der thee-aanplantingen in het Verslag over 1856.

(3) De uitgestrekheid ontgonnen bouwland op Java beliep namelijk in 1858 (volgens de verbetering bedoeld in de 3de noot op bladz. 104 van het vorig Verslag) 2 287 747¼ bouws en in 1859 2 305 714¾. Door de ontvangst van verbeterde cijfers nopens de residentie Cheribon, ten gevolge van de aanschrijving aan het Indisch Bestuur, bedoeld op bladz. 5 der Nota van Inlichtingen op het regeringsverslag over 1858 (n°. LXXVI van de stukken der zitting 1861/62), is echter gebleken, dat elk dier cijfers dien ten gevolge eene vermindering behoort te ondergaan van 97 291½ bouws. Het cijfer van 1858 bedraagt alzoo 2 190 455¾; dat van 1859 2 208 423¼ bouws. Het verschil tusschen beide jaren blijft evenwel, gelijk boven is opgegeven, 17 967½ bouws.

De bovenbedoelde nadere opgaven omtrent Cheribon zijn voor elk der jaren 1858 en 1859 opgenomen in bijlage lit. M.

(4) Voor handel en nijverheid zijn vooral belangrijk *tabak* en *katoen*. Over deze laatste cultuur wordt in de volgende paragraaph afzonderlijk gehandeld; omtrent den tabak komen opgaven voor in de paragraaph betreffende de gouvernements-tabakscultuur.

(5) De residentie Cheribon wijst ten gevolge der opname van dat gewest ten deze het aanmerkelijk cijfer aan van 168 117¾ bouws, en zal uit dien hoofde buiten vergelijking moeten blijven.

Een vijfjarig overzigt van de voornaamste der boven vermelde uitkomsten van den eigen landbouw der Javasche bevolking volgt hieronder. (1)

Jaren.	Uitgestrektheid der velden, door de bevolking voor eigen cultuur beplant.	Waarvan met padie.	Opbrengst dezer velden in pikols padie.	Gemiddeld van de marktprijzen van den pikol padie in de onderscheidene gewesten.	
	Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roed.			Van de hoogste marktprijzen.	Van de laagste marktprijzen.
1856	1 820 326	1 628 861	32 844 135	f 3,875	f 1,74
1857	1 839 273	1 611 372	31 434 214	2,39	1,715
1858	1 882 834	1 650 969	33 770 324	2,675	1,62
1859	1 880 555	1 650 605	32 365 595	2,91	1,92
1860	1 949 017½	1 700 107¼	33 084 052	2,98	1,72

Padiesoorten. Hierover is uitvoerig gehandeld in het Verslag over 1855, bladzz. 109 en 110. Onder verwijzing derwaarts zij hier slechts aangeteekend, dat van de twee hoofdafdeelingen, padie-*dalem* (langzaam) en padie-*gendjah* (snelgroeijend), de aanplant der tot de eerstgenoemde afdeeling behoorende soorten dit jaar op aansporing des bestuurs bijna allerwege was toegenomen. Tijdige en toereikende beschikking over stroomend water is daartoe echter een vereischte.

Overigens wordt steeds meer en meer gezorgd voor het afzonderen en kiezen van goede zaadpadie en voor de doelmatige bewaring derzelve. Dit laatste geschiedt in de meeste gewesten in algemeene loemboengs, onder het onmiddellijk toezigt der dessabesturen.

Rijstpelling. De gewone wijze van rijstpelling bij den inlander onderging geene verandering. Als tak van nijverheid op groote schaal kwam daarin mede geen vooruitgang. De twee in 1859 in aanbouw zijnde pelmolens, een in Cheribon en een in Tagal, kwamen dit jaar in werking; de laatste, die door stoomkracht werd gedreven, scheen echter niet aan de verwachting te voldoen. In de residentie Preanger regentschappen waren op nieuw twee molens in aanbouw gekomen, waarvan een nog in dit jaar voltooid werd, zoodat er thans in dat gewest elf aanwezig waren, meerendeels aan Europeanen toebehoorende.

De pelmolenaars koopen daar de padie van regenten en verdere hoofden; zeer weinig van den minderen inlander.

Werken in het belang van den landbouw. Het onderhoud der waterwerken had ook in 1860 over het algemeen naar vermogen plaats, en de verbetering der bestaande of de aanleg van nieuwe werd zooveel mogelijk bevorderd. Blijkens de mededeelingen in de IIIde afdeeling van hoofdstuk *L* hiervóór, werd zelfs in het belang eener spoedige daarstelling van sommige werken in Samarang, Soerabaija, Batavia, Banjoemas en Krawang, van gouvernementswege buitengewoon personeel in dienst gesteld tot het doen van de noodige opnamen en onderzoekingen. En hier te lande werd, mede in het belang der landbevloeijing en rivierbeteugeling in Nederlandsch Indie, aan een met verlof zijnde hoofdingenieur der burgerlijke openbare werken eene zending opgedragen naar Frankrijk en Italie, van welker uitkomsten naar gelang van omstandigheden zal worden partij getrokken. (2)

(1) Zoo als hiervóór is gezegd, zijn onder deze opgaven niet begrepen de gewesten Batavia, Buitenzorg, Soerakarta en Djokdjokarta. Voor de juistheid der vergelijking is ook de afdeeling Pamakassan (Madura) buiten aanmerking gelaten.

(2) Blijkens het aangeteekende in 't vorig Verslag, bladz. 105, is reeds aanvankelijk in 1861 naar aanleiding hiervan een onderzoek ingesteld nopens hetgeen zou behooren te worden verrigt om voortaan ontwouding der bergen te beletten.

Onder verwijzing naar de lijst der landswerken, als bijlage lit. L bij dit Verslag gevoegd, wordt hier, ook ten vervolge op het vermelde in vorige Verslagen, nog het volgende aangeteekend.

Samarang. In het Demaksche werd voortgegaan met het graven van kanalen of leidingen en het bouwen van sluizen ter betere benuttiging van de in 1859 voltooide opdamming der Toentang.

Hoezeer dit groote waterwerk kort na zijne voltooijing door een hevigen stortvloed zwaar beschadigd was geworden, heeft het niettemin weder goede diensten voor de besproeijing bewezen.

Soerabaija. Ook de hier laatstelijk voltooide groote waterwerken (zie onder andere het Verslag over 1857, bladz. 118) werden, waar noodig, verbeterd. De overlaat te Porrong en de groote stuw te Lengkong, welke beide werken in April dezes jaars zwaar beschadigd werden, ondergingen de noodige herstellingen.

Bagelen. De verdere doorgraving der waterleiding uit de rivier Gebang, waarvan reeds meermalen is melding gemaakt, werd dit jaar voltooid. Deze leiding, waaraan achtereenvolgens f 92 000 is ten koste gelegd, is bestemd om eenige duizenden bouws in het regentschap Keboemen voortdurend van levend water te voorzien. (1)

Een ander belangrijk werk, dat in 1860 begonnen en nog in dat jaar tot voltooijing gebragt werd, was eene aftapping uit de rivier Loh-oeloe in het regentschap Karang-anjar. Niettegenstaande beschadiging door bandjers, werkte deze leiding reeds mede tot het welslagen van den padie-oogst in het district Sokka.

In het district Wonosobo kwamen mede twee belangrijke leidingen tot stand.

Madioen. Het werk aan de Ketongo-leiding, onder Ngawie, waarmede in 1858 een aanvang is gemaakt, kwam in dit jaar tot voltooijing. Zoo als reeds is gezegd in 't vorig Verslag, bladz. 106, kan daardoor de leiding uit de Ketoegoewang-rivier, die tot dusver enkel de aanhoorigheden van het fort van den Bosch van water voorzag, geheel voor landbouw worden benuttigd.

Katoencultuur.

De door de Regering bij voortduring aangewende pogingen tot uitbreiding en veredeling der katoencultuur mogten nog weinig slagen.

De proeven met de New-Orleans- en Sea-island-zaden, welke daartoe, blijkens het vorig Verslag, bladz. 106, uit Amerika zouden worden ontboden, als ook die met de in Samarang (afdeeling Demak) geteeld wordende inlandsche soorten, leverden over het algemeen weder ongunstige uitkomsten op. De oorzaak hiervan werd hoofdzakelijk toegeschreven aan de te late uitplanting, de min goede hoedanigheid der zaden en de voor deze cultuur ongunstige weêrsgesteldheid gedurende 1860.

Doch ook de weinige geneigdheid der bevolking tot het nemen van deze proeven droeg daartoe bij. In 1861 zouden de proefnemingen worden voortgezet.

Intusschen schoen de bevolking met de katoencultuur nog niet zeer ingenomen te zijn, welke tegenzin, volgens den directeur der cultures, hoofdzakelijk ontstaat doordien de prijzen zoowel van de inheemsche als vreemde katoensoorten niet in evenredigheid staan tot de winsten, welke zij met den aanplant van andere tweede gewassen kan behalen. (2)

---

(1) Bij de waterramp van 22/23 Februarij 1861 werd dit werk bijna geheel vernield. Ook eenige andere leidingen werden zwaar beschadigd.

(2) Naar aanleiding van de staatkundige verwikkelingen in Amerika, is in den aanvang van 1861 de aandacht van den Gouverneur-Generaal op nieuw gevestigd op het groot belang der katoencultuur, en op de wenschelijkheid om hetgeen door particulieren of door den inlander vrijwillig te dezen aanzien wordt verrigt, aan te moedigen en te bevorderen.

Voorts verdient hier nog te worden vermeld de oprigting hier te lande, in het laatst van 1861, eener naamlooze vennootschap, onder de benaming van „Nederlandsch-Indische katoen-maatschappij", aanvankelijk met een kapitaal van f 300 000, welke zich ten doel stelt het bevorderen van uitbreiding en verbetering der katoencultuur in Nederlandsch Indie en het bijdragen tot de vestiging eener katoenmarkt in Nederland.

In den aanvang van 1862 is de Gouverneur-Generaal uitgenoodigd de belangen dezer maatschappij, voor zooveel van hem afhangt, te bevorderen. Uit zijn antwoord blijkt van zijne bereidvaardigheid om de zaak met alle vermogen te ondersteunen.

Met de kosteloze verstrekking van uitheemsche katoenzaden aan de bevolking wordt dan ook steeds voortgegaan.

Uit het hieronder volgende overzigt van de uitgestrektheid en de opbrengst der katoenaanplantingen, waarvan de cijfers echter niet anders te beschouwen zijn dan als ramingen, kan blijken, dat de cultuur dan ook in de meeste gewesten nog weinig uitbreiding had erlangd. Alleen in Samarang werd zij op eenigzins ruime schaal gedreven. Ten aanzien van dat gewest werd aan het Indisch Bestuur het denkbeeld in overweging gegeven, om in de afdeeling Demak en Grobogan van gouvernementswege inbrengschuren op te rigten, waar de bevolking de ruwe katoen in den dop, tot vastgestelde prijzen, zou kunnen leveren, en waar zij alsdan zou kunnen worden gezuiverd en ter verzending ingepakt.

De verwezenlijking van dat denkbeeld bleef evenwel achterwege, omdat het der Indische Regering in 't belang der bevolking raadzamer voorkwam, de cultuur, behoudens voorlichting en aanmoediging van gouvernementswege, aan haren vrijen loop over te laten.

GEWESTEN.	Uitgestrektheid van den aanplant. — Bouws.	Verkregen hoeveelheid katoen. — Pikols.	
Bantam.	510	6000	Bovendien werden nog ingevoerd 1591½ pikols. De oogst, gemiddeld 11 pikols per bouw, kon als zeer gunstig worden aangemerkt.
Buitenzorg.	—	—	Hier wordt de katoencultuur bijna in het geheel niet gedreven; het vochtige klimaat is daartoe ten eenen male ongeschikt.
Krawang.	niet opgegeven.	niet opgegeven.	Hoewel de aanplant op aanmoediging van het bestuur was toegenomen, kon hij evenwel nog niet algemeen worden genoemd.
Preanger regentschappen.	899	6293	De bevolking wordt gezegd voor het weven harer kleedjes liever de Europesche garens te koopen, dan de daarvoor benoodigde katoen zelve aan te kweeken en te spinnen.
Cheribon.	5455	niet opgegeven.	De uitvoer beliep 7710 pikols, doch daarentegen werden ingevoerd niet minder dan 15 397 pikols.
Tagal.	338	id.	
Pekalongan.	504	2984	Van de 504 bouws zijn er 72 niet geslaagd. De oogst was als middelmatig te beschouwen.
Samarang.	12 707	57 128	Alleen voor de afdeelingen Demak en Grobogan en Samarang. Van het overig gedeelte dezer residentie is de aanplant, welke onbeduidend moet geweest zijn, niet opgegeven. Enkel voor de eerstgenoemde afdeeling waren de cijfers van aanplant en product 11 401 en 51 354, en onder dit laatste 1506 pikols New-Orleans-katoen. De oogst was ongunstig te noemen.
Japara.	6316	21 211	De uitkomsten waren zeer ongunstig.
Rembang.	6397	niet opgegeven.	
Soerabaija.	3638	3131	Als voren.
Pasoeroean.	—	—	In dit gewest wordt door de bevolking geen katoen verbouwd, omdat de behoefte aan tweede gewassen van anderen aard daartoe te groot is.

GEWESTEN.	Uitgestrektheid van den aanplant. — Bouws.	Verkregen hoeveelheid katoen. — Pikols.	
Probolingo.	808	1589	
Bezoekie.	322	niet opgegeven.	
Banjoewangie.	niet opgegeven.	id.	
Banjoemas.	id.	id.	Van deze vijf residentien is alleen vermeld geworden, dat de cultuur in de twee eerstgenoemde en in Patjitan, in weerwil van voortdurende aanmoediging van de zijde des bestuurs, hoogst onbeduidend blijft.
Bagelen.	id.	id.	
Kadoe.	id.	id.	
Patjitan.	id.	id.	
Madioen.	2678	11 à 12 000	
Kedirie.	1010	7000	Ten aanzien van deze residentie wordt opgemerkt, dat de katoenteelt is afgenomen. Als eene der oorzaken daarvan wordt opgegeven de buitengewone ontwikkeling der particuliere tabakscultuur.
Madura.	niet opgegeven.	niet opgegeven.	Van deze residentie is alleen vermeld gevonden dat de proefaanplantingen met vreemde katoenzaden in de afdeeling Madura eene uitgestrektheid besloegen van ongeveer 100 bouws.

Klappercultuur.

De teelt van klapperboomen onderging op nieuw allerwege uitbreiding; in sommige gewesten, als Samarang, Madioen, Soerabaija en Cheribon, zelfs met meer dan 100 000 stuks, zoodat het aantal boomen op geheel Java (de residentien Batavia, Soerakarta en Djokdjokarta daaronder niet begrepen), volgens de ontvangen opgaven (zie bijl. lit. N.) bij het eind van 1860 gestegen was tot 18 402 721, waarvan 7 192 560 vruchtdragende en 11 210 161 jonge boomen. (1)

In de vijf voorafgaande jaren (1855 tot en met 1859) was het cijfer achtereenvolgens geklommen van 13 332 292 tot 17 330 483.

De aanmaak van klapperolie is hier en daar toenemende, schoon nog altijd in te geringe hoeveelheid, om een belangrijk handelsartikel te zijn. De aanmaak geschiedt nog voornamelijk voor eigen verbruik, zoo tot verlichting als spijsbereiding. Slechts op Madura, vooral onder Sumanap, is de aanmaak van klapperolie belangrijk, en worden van daar vrij aanzienlijke hoeveelheden naar Java overgebragt. Daarentegen worden derwaarts van de strandplaatsen van oostelijk Java vele klappers uitgevoerd. Ook van Bali komt steeds veel olie naar Java, welke beter en zuiverder is dan die van Madura.

Ter vermijding van herhalingen wordt overigens verwezen naar vroegere Verslagen, inzonderheid naar dat over 1855, bladzz. 113 en 114.

2°. Cultures ingevoerd op hoog gezag of ten gevolge van overeenkomsten, door het Gouvernement met particuliere ondernemers aangegaan.

---

(1) Op Madura (afdeeling Pamakassan) worden bovendien nog gezegd aanwezig te zijn 78 499 boomen, tegen 61 945 in 1859.

Koffijcultuur.

De voornaamste uitkomsten dezer cultuur voor elk gewest van Java, met uitzondering van Batavia, Buitenzorg, Soerakarta en Djokdjokarta, worden aangetroffen in de naar gewoonte bijgevoegde staten (lit. O. en P.) Zij geven onder anderen de navolgende totalen:

het getal huisgezinnen voor geregelde tuinen en boschkoffij afgezonderd bedroeg 466 207;

het getal vruchtdragende boomen, waarvan geoogst is, 218 678 781;

de hoeveelheid koffij in 't geheel (ook uit Soerakarta en Djokdjokarta, waar zij van de Vorsten wordt gekocht) bij de pakhuizen ontvangen, met inbegrip van 10 006,76 pikols wegens bevonden overwigten, 998 643,53½ pikols;

het getal koffijboomen, waarvan gemiddeld een pikol koffij werd verkregen, 223;

het gezamenlijk bedrag der inkoopsprijzen (daaronder f 309 972,55 voor de koffij uit Soerakarta en Djokdjokarta) f 9 588 204,375;

de gezamenlijke kosten der koffij uit den oogst van 1860 aan het Gouvernement geleverd, f 11 596 077,455;

de gemiddelde prijs, waarop de pikol koffij aan het Gouvernement te staan kwam, berekend over de geheele hoeveelheid ontvangen koffij tot aan de afscheeppakhuizen, f 11,61.

Eene vergelijking dezer uitkomsten met die van vorige jaren doet zien, dat het jaar 1860 ook voor de koffijcultuur onder de meest gunstige was te rangschikken. Sedert 1840 was namelijk slechts in een viertal jaren meer dan thans verkregen, en wel in 1843 1 048 411, in 1851 1 069 896, in 1854 1 083 864 en in 1855 1 165 085 pikols, terwijl het cijfer van 1860, zoo als boven is gezegd, 998 643 pikols beliep. In 't vorig jaar, dat trouwens tot de mingunstige behoorde, werd slechts verkregen 746 399 pikols. In die meerdere opbrengst, ten bedrage van 252 244 pikols, deelden nagenoeg alle gewesten, maar voornamelijk de Preanger regentschappen, Kadoe en Pasoeroean, waar alleen ruim de helft van dat meerdere werd geoogst. Slechts in vier gewesten beliep de levering minder dan in 1859, en wel in Bezoekie, Soerakarta, Madioen en Soerabaija te zamen 21 871 pikols.

Behalve aan gunstig weder, mag de ruime oogst van 1860, naar het oordeel van den directeur der cultures, ook gedeeltelijk worden toegeschreven aan verbeterd toezigt op den aanleg en het onderhoud der aanplantingen, den pluk enz., ten gevolge waarvan, meer bepaaldelijk voor de gewesten waar de staat der aanplantingen nog te wenschen overliet, gaandeweg nog betere uitkomsten worden verwacht. Intusschen was het onderhoud over 't algemeen bevredigend te noemen. In Samarang begon zelfs de bevolking van lieverlede schrale gronden uit eigen beweging te bemesten.

Van gunstigen invloed was op een en ander ook de achtervolgelijk plaats gehad hebbende verhooging van den inkoopprijs. (1) Inzonderheid was zulks blijkbaar in de residentien Preanger regentschappen en Kedirie, aan de weinige moeite, welke men, vergeleken bij vroeger, had om de cultuurwerkzaamheden behoorlijk te doen verrigten. In eerstgemeld gewest was dit voornamelijk het geval in het regentschap Bandong. Aldaar werd niet meer, gelijk nog in de andere regentschappen, de hulp ingeroepen van niet bij de cultuur ingedeelden voor het plukken enz. der koffij. De vruchten werden uitsluitend geoogst door het gezin dat de boomen plantte en onderhield, en waar het gezin daartoe niet bij magte was, ging het overeenkomsten aan met hulpplukkers.

Nopens de residentie Bagelen wordt nog gezegd, dat in de afdeelingen Ledok en Poerworedjo de vrijwillige aanplantingen toenemende waren. Men streefde er dan ook naar, om de gedwongen aanplantingen in dat gewest langzamerhand te doen vervangen door vrijwilligen aanplant, in voege gelijk zulks in den Oosthoek van Java en in Kadoe plaats vond. Met name werd ook in Patjitan, vooral onder de bevolking der bergdistricten, eene grootere neiging bespeurd tot het verrigten van vrijwilligen arbeid bij de koffijcultuur, zonder eenige bemoeijenis van het bestuur. Over het algemeen werd overigens,

---

(1) De normale inkoopprijs bedroeg dit jaar (na aftrek van landrente en transportkosten) f 10,50 den pikol, zijnde f 0,50 meer dan in 1859. Voor 1861 is de prijs bepaald op f 11, en voor 1862 op f 11,50 (*Indisch Staatsblad* van 1860, n°. 13 en 109*a*, en van 1861, n°. 122). De laatstgenoemde prijs zal ook voor 1863 worden te goed gedaan (*Indisch Staatsblad* 1862, n°. 78).

volgens verklaring van den directeur, het ontstaan eener volks-koffijcultuur, in den geest van het besluit van 2 Januarij 1858 (1), door de verhoogde betaling in de hand gewerkt.

De bijplantingen in de verschillende gewesten in den regentijd van 1860/61 tot stand gebragt verschilden weinig met het cijfer van 1859, en bedroegen te zamen 19 702 930 boomen, waarvan 12 141 450 tot aanvulling en inboeting en 7 561 480 tot uitbreiding. Zoo als reeds in 't vorig Verslag is gezegd, had een in 1859 in de residentie Preanger regentschappen ingesteld onderzoek nopens de aanwezige gelegenheid tot het doen van nieuwe aanplantingen in dat voor de koffijcultuur meest belangrijke gewest, geleid tot de overtuiging, dat geen vrees voor gebrek aan gronden bestond, voor het geval slechts niet uitsluitend boschgrond voor deze cultuur wierd bestemd (2). Ten einde echter de boschvorming te bevorderen en daardoor de afgeschreven tuinen na verloop van eenige jaren weder met vrucht voor de koffijcultuur te kunnen aanwenden, werd dit jaar bepaald, dat bij eene naderende afschrijving van koffijtuinen in dit gewest de grond zal worden beplant met gemakkelijk opschietende boomsoorten. Dien ten gevolge waren bereids 100 bouws van die gronden met nuttige boomsoorten kosteloos door de bevolking beplant geworden, en zal hiermede vervolgens jaarlijks over eene uitgestrektheid van ongeveer 400 bouws worden voortgegaan. (3). Tevens werden hier proeven genomen om in de afgeschreven koffijtuinen dadelijk weder koffij te planten, hetgeen aanvankelijk alleen op vette boschgronden scheen te zullen slagen. Tot een gelijken maatregel was men op verschillende plaatsen ook in Cheribon overgegaan.

Eene andere proef, die dit jaar in een gedeelte der Preanger regentschappen werd genomen, betrof den aanplant van schaduwboomen. Overal op Java wordt als zoodanig in de koffijtuinen de dadap gebruikt; doch deze boom bezit geenerlei andere nuttige eigenschap, zijnde het hout zelfs niet geschikt tot brandhout. Uit dien hoofde werden thans zaden van de djoewas uitgeplant, welke boom op Sumatra met vrucht den dadap als schaduwboom vervangt, een hoogeren ouderdom bereikt en tevens eene goede houtsoort oplevert. Het slagen dezer proef wordt vooral voor de Preanger regentschappen wenschelijk geacht, omdat in dat gewest de dadap van jaar tot jaar minder goed voortkomt.

In de residentie Rembang zijn de gronden over het algemeen voor de koffijcultuur ongeschikt, weshalve zij daar is ingetrokken. Voor een gedeelte van Japara waren voorstellen dienaangaande aanhangig.

De hoedanigheid van het in 1860 geleverde product was over het algemeen weder voldoende en met eerbiediging zooveel mogelijk van het regt der planters om hun product zelf te plukken, te bereiden en te sorteren, wordt hierin nog gaandeweg verbetering gebragt. De inlevering van product van inferieure hoedanigheid was betrekkelijk zeer gering; op sommige plaatsen wordt die koffij voor eigen verbruik bestemd.

De koffij, afkomstig van de inrigtingen voor zoogenaamde West-Indische bereiding in de Preanger regentschappen (zie het Verslag over 1857, bladz. 121 noot), bleef bij voortduring van slechte hoedanigheid, voornamelijk wegens de te hooge en daardoor vochtige ligging der etablissementen. Vermits het voortduren van de met een particulieren ondernemer voor die bereiding gesloten contracten, welke nog 9 jaren te loopen hadden, 's lands kas aanmerkelijke verliezen zou hebben berokkend, en van eene regtsvordering tot ontbinding derzelve weinig goeds te wachten was, werd de Indische

---

(1) Zie het Verslag over dat jaar, bladz. 95.

(2) Bij het ter zake ingestelde onderzoek is de hoeveelheid gronden in dit gewest nog beschikbaar voor de koffijcultuur geschat op 178 035½ bouws, waarvan 137 163 bouws nieuwe en 40 872½ bouws vroeger reeds beplant geweest zijnde gronden. De uitgestrektheid aldaar voor deze cultuur *in gebruik* werd geraamd op 50 244¾ bouws, waarvan aan boschgronden 28 373¼, aan tegalgronden 16 392½ en aan vroeger reeds beplante gronden 5479 bouws.

Onder de opgegeven uitgestrektheid van 178 035½ bouws zijn alleen dan bosschen in rekening gebragt, wanneer die in ruime mate aanwezig en te afgelegen zijn om het daarin voorkomende hout tot den huis- of bruggebouw in meer bevolkte streken aan te wenden, en bovendien het behoud derzelve niet noodig wordt geacht in het belang van een geregelden afvoer van water voor de sawa's.

(3) Op aanschrijving van het opperbestuur is in Januarij 1862 door de Indische Regering besloten, ter zake van dezen aanplant alsnog aan de betrokken bevolking betaling toe te kennen, en wel, overeenkomstig het aanvankelijk door den directeur der cultures gedane, doch bij een besluit van Junij 1861 afgewezen voorstel, ten bedrage van f 20 per bouw. Wijders is de betrokken resident aangeschreven, te beproeven om den aanplant op dien voet zooveel mogelijk door vrijwilligers te doen verrigten. Het denkbeeld om de onderwerpelijke beplanting van afgeschreven tuinen ook elders op Java te beproeven, maakte bij de verschillende hoofden van gewestelijk bestuur nog een punt van overweging uit.

Regering dit jaar gemagtigd tot het beproeven eener minnelijke schikking met dien contractant, ten gevolge waarvan in den loop van 1861 de overeenkomsten met wederzijdsch goedvinden werden ontbonden, tegen uitkeering eener schadeloosstelling van gouvernementswege aan den ondernemer ten bedrage van f 325 000, en tegen afstand zijnerzijds aan het Gouvernement van alle getouwen en machines tot die onderneming behoorende.

Ten einde meer en meer te gemoet te komen aan het hier en daar nog bestaand bezwaar eener levering op verre afstanden, werd ook in 1860 het aantal inkooppakhuizen op nieuw vermeerderd. Behalve de klagten in een drietal gewesten (Soerabaija, Pasoeroean en Probolingo) over behoefte aan hulpplukkers, kan overigens nog als bezwaar gelden, dat de planters in Preanger regentschappen voor het meerendeel verpligt zijn, hun product zelven, met eigen middelen, naar de afscheeppakhuizen te vervoeren; doch het Gouvernement doet al het mogelijke om dit bezwaar door uitbesteding der transporten op te heffen.

Tot een overzigt van de uitkomsten der koffijcultuur in de laatste vijf jaren diene de ondervolgende staat.

Jaren.	Getal vruchtdragende boomen, van welke geoogst is.	Verkregen hoeveelheid koffij zonder de bij het ledigvallen der pakhuizen bevonden overwigten. — Pikols.	Hoeveelheid koffij in het geheel bij de pakhuizen ontvangen. — Pikols.	Gezamenlijke kosten van de koffij aan het Gouvernement geleverd.	Gemiddelde prijs, waarop de pikol koffij aan het Gouvernement te staan kwam, berekend over de geheele ontvangen hoeveelheid, tot aan de afscheepplaatsen.	Opbrengst van de in Nederland geveilde koffij per pikol.	
						Bruto.	Netto.
1856	219 327 485	741 041	746 970	f 6 942 855	f 9,28	f39,92$^{9}/_{10}$	f32,04$^{1}/_{10}$
1857	212 063 782	895 062	900 937	8 586 017	9,53	45,81$^{4}/_{10}$	37,95
1858	200 726 007	896 144	908 520	9 066 892	9,98	37,22$^{9}/_{10}$	29,67$^{7}/_{10}$
1859	212 669 492	735 587	746 399	8 495 515	11,38	45,07$^{1}/_{10}$	37,41$^{4}/_{10}$
1860	218 678 781	988 636	998 643	11 596 077	11,61	46,49$^{2}/_{10}$	38,52$^{7}/_{10}$

Suikercultuur.

In tegenstelling met het vorige jaar was het weder over het algemeen gunstig, zoowel voor de vervaardiging van suiker als voor de jonge rietaanplantingen. De uitkomsten dezer cultuur waren dan ook zeer bevredigend. Over den geheelen aanplant van 38 546 bouws, die op Madura, ter grootte van 300 bouws, daaronder niet begrepen, werd namelijk verkregen de belangrijke opbrengst van 1 764 5053/100 pikols of 4577/100 pikols per bouw, welke cijfers in 't vorig jaar, toen de aanplant 39 413 bouws beliep, respectivelijk waren 1 639 26339/100 en 4151/100 pikols. In het tot dusver meest gunstige jaar 1858 werd in 't geheel geproduceerd 1 703 48354/100 pikols, of gemiddeld per bouw 4231/100 pikols.

De hoogste opbrengst werd weder verkregen in Pasoeroean, en wel gemiddeld 6157/100 pikols per bouw, tegen 5420/100 pikols in 1859. Ook in de overige gewesten, behalve in Madioen, was de gemiddelde opbrengst hooger dan toen; en wel in eene afdalende reeks, als volgt: Soerabaija 5036/100, Probolingo 5012/100, Bezoekie 49, Japara 3914/100, Pekalongan 3886/100, Kedirie 3744/100, Cheribon 3736/100, Madioen 3583/100, Rembang 3553/100, Tagal 3501/100, Samarang 3772/100 en Banjoemas 2692/100 pikols. Bij de suikeronderneming op Madura (afdeeling Pamakassan), welke krachtens de daartoe in dit jaar

verleende vergunning, nog een jaar op den bestaanden voet zou worden voortgezet, werd gemiddeld verkregen $32^{24}/_{100}$ pikols per bouw, tegen $31^{26}/_{100}$ in 1859. (1)

De verdere uitkomsten voor elk dezer gewesten kunnen blijken uit den bijgevoegden staat (bijlage lit. Q). Te zamen genomen waren zij als volgt: getal suikerinrigtingen 97; getal suikerrietplantende huisgezinnen 190 525; gezamenlijk bedrag der door hen genoten betaling f 4 345 445,85; gemiddeld per huisgezin f 22,81; gemiddeld per bouw f 111,86; hoeveelheid suiker aan het Gouvernement geleverd 888 $715^{52}/_{100}$ pikols, waarvan echter $677^{68}/_{100}$ niet in natura ontvangen, maar in geld vergoed; kosten van de werkelijk ontvangen 881 $942^{84}/_{100}$ pikols, in het geheel f 8 718 621,88; gemiddeld per pikol f 9,90.

Onder verwijzing naar de mededeelingen in vroegere regeringsverslagen (zie onder andere dat van 1856, bladz. 102 en volgende), worden voorts uit het Verslag van den directeur der cultures nog de volgende bijzonderheden overgenomen.

Onderhoud en bemesting. Het onderhoud der aanplantingen liet over het algemeen niets te wenschen over. Voor het onderhoud is minstens 3 à 4 en hoogstens 6 man per bouw beschikbaar. Waar mogelijk, tracht men het onderhoud zoodanig onder de landbouwers te verdeelen, dat ieder gezin zijn eigen aandeel heeft en daarvoor verantwoordelijk is. Met deze regeling is de bevolking, over het geheel genomen, zeer tevreden.

In sommige residentien, zoo als Pekalongan, Samarang, Rembang, Pasoeroean, Besoekie, Madioen en vooral in Kedirie, hebben de suikerrietaanplantingen dikwijls veel van de wilde varkens te lijden. Ten einde die dieren zooveel mogelijk te weren, worden de riettuinen omheind.

Op die velden in Rembang, waar geen levend water kan gebragt worden, zijn putten gegraven en wordt het jeugdige plantsoen naar behoefte besproeid.

Hier en daar heeft men de vroeger aangevangen proeven met bemesting der velden door katjang- of djarak- (olie-) koeken voortgezet.

Bereidingswijze en machinerien. Meer en meer schaffen de fabrikanten zich verbeterde bereidingstoestellen aan, ten einde de qualiteit van hun product te verhoogen.

Verscheidene fabrikanten hebben in dit jaar weder hulpstoomtoestellen opgerigt of ontboden, om daarmede het riet bij gebrek aan water te kunnen persen. Ook is het gebruik van centrifugaaltoestellen weder toegenomen.

Intusschen wordt op verschillende fabrieken de suiker nog op de oude of Chinesche wijze bereid, dat is met opene pannen en vuren.

Aan zekeren J. M. A. Montclar, zich noemende civiel ingenieur, werd, overeenkomstig het *Indisch Staatsblad* van 1844, n°. 28, en van 1851, n°. 8, een octrooi verleend voor den tijd van vijftien jaren voor de invoering in Nederlandsch Indie van eene nieuwe wijze van suikerbereiding en de daartoe vereischte toestellen, onder andere ten doel hebbende, om met den meesten spoed en de meeste zuiverheid de suikerdeelen in het suikerriet aanwezig tot suiker te bereiden, met besparing van handenarbeid en brandstof, van welke uitvinding de adressant verklaart de volmaker en invoerder te zijn. Bij eene der ondernemingen in Pekalongan, die van de factorij der Nederlandsche Handelmaatschappij, werd deze nieuwe bereidingswijze beproefd met ongeveer 29 bouws zoogenaamd omgevallen riet, het laatste dat bij die onderneming uit den oogst van 1860 werd vermalen. Het op die wijze verkregen product wordt opgegeven gemiddeld te hebben bedragen c. c. $35^1/_2$ pikols. (2)

Vervoer. Bijna overal geschiedt het transport van het suikerriet naar de fabrieken en van de suiker naar 's lands pakhuizen door middel van aanneming, of vrijwillige overeenkomsten met de bevolking, op den voet van *Staatsblad* 1838, n°. 50, buiten bemoeijenis van het bestuur. Wanneer het echter overtuigend is gebleken, dat de fabrikanten zich de middelen daartoe niet kunnen verschaffen, wordt ook wel van bestuurswege daarin voorzien. In 1860 was dit in meerdere of mindere mate nog het geval bij de verschillende ondernemingen in Japara, bij een tweetal in Tagal en bij éene onderneming in Kedirie.

Gewoonlijk wordt voor het vervoer van het riet naar den molen 1, $1^1/_4$ tot $1^1/_2$ cent

(1) Deze onderneming is sedert op gelijke wijze voortgezet. Intusschen hebben zich de ondernemers genegen verklaard tot eene contractsverlenging op de nieuwe voorwaarden, voor den tijd van tien jaren, aanvang nemende met de aanplanting in 1862.

(2) Ofschoon de uitkomsten zich aanvankelijk zeer gunstig voordeden, schijnt evenwel de zaak later niet proefhoudend te zijn bevonden.

per bos van 25 stokken betaald, terwijl de betaling van transport van suiker naar de pakhuizen per krandjang geschiedt en zich regelt naar den afstand van vervoer.

In Soerabaija werden van de zijde der fabrikanten nog herhaaldelijk klagten bij het bestuur ingediend over het slecht opkomen der karvoerders, met wie zij vrijwillige overeenkomsten voor het riettransport hadden aangegaan. De oorzaak daarvan was voornamelijk, dat geen karvoerder tot overeenkomst was te bewegen zonder voorschot op het te verdienen loon van f 60 tot f 80 per kar, zoo het heette om hunne karren te herstellen of trekbeesten te koopen; doch het grootste gedeelte van dat geld (dat zij gewoonlijk lang vóór den maaltijd reeds moesten hebben) werd in korten tijd doorgebragt. Daar zij nu, om die hooge voorschotten te kunnen aanzuiveren, verpligt waren, het riet in den maaltijd voor niet te transporteren, was het natuurlijk gevolg daarvan, dat zij, om aan eenig geld te komen voor hun dagelijksch onderhoud, genoodzaakt waren hunne karren en beesten van tijd tot tijd aan anderen te verhuren.

Van bestuurswege werd in Augustus 1860 aan de fabrikanten te kennen gegeven, dat voor den oogst van 1861 en volgende jaren alle tusschenkomst of bemoeijenis van hetzelve met opzigt tot het transport van riet, waarvoor zij zelven hadden te zorgen, bepaaldelijk zoude ophouden, voor zooveel dezelve niet moest strekken om de belangen der bevolking, in verband met *Staatsblad* 1838, n°. 50, te beschermen. (1)

Dagloonen. Het dagloon der door tusschenkomst van het bestuur geleverde arbeiders liep van 15 tot 25 en 30 cents daags; onder de beide laatste cijfers zijn ook de nachtdiensten begrepen, waarvoor gewoonlijk 8 à 10 cents meer wordt betaald.

Allerwege beijveren de fabrikanten zich, daartoe van bestuurswege aangespoord, om uit eigen middelen in de behoefte aan werkvolk te voorzien. Er zijn intusschen nog verscheidene fabrieken, die in dezen de hulp van het bestuur nog niet geheel kunnen ontberen, vooral niet in den maaltijd. Even als voor het vervoer, worden gewoonlijk ook voor het snijden en verwerken van het riet vrijwillige overeenkomsten met de bevolking gesloten op den voet van *Staatsblad* 1838, n°. 50. Voor de werkzaamheden in de fabrieken bezigt men ook wel vaste arbeiders tegen een maandelijksch loon, dat zich naar den aard der werkzaamheden regelt. De vrije arbeiders werken bij vele fabrieken ook bij aanneming of op taak.

De door het bestuur geleverde koelies in Cheribon genoten $16^1/_2$ cent ieder daags. In Tagal 17 cents per dag; dat is voor eenen werktijd van des morgens zes tot des avonds zes ure, met één uur rust op den middag. In Pekalongan waren de dagloonen op $16^1/_2$ cent per dag gesteld, welk loon daar ook door vrije koelies wordt genoten. Met uitzondering van de fabriek Sragie, hebben de fabrieken in dit gewest de hulp van het bestuur in het verkrijgen van werkvolk nog niet geheel kunnen ontberen, hoewel ook enkele vrije koelies aldaar werkzaam zijn. In Samarang genoten de gedwongen koelies van 15 tot 18 cents per dag en van $17^1/_2$ tot 20 cents per nacht. Het getal vrijwillige arbeiders bij de fabrieken in Japara neemt nog weinig toe. De dagloonen, welke aldaar aan de vrijwillige koelies betaald worden, bedragen in den regel niet meer dan $16^1/_2$ cent daags. De door het bestuur geleverde koelies erlangen echter 13 cents per dag en een kattie rijst met zout; degene, welke 12 uren werkt, de helft bij dag en de helft bij nacht, krijgt 17 cents en rijst met zout. In Rembang ontvingen de gedwongen koelies bij de fabriek Waringien-agoong $16^1/_2$ cent en bij de fabriek Toelies van 18 tot 30 cents per dag, benevens een kattie rijst. Het snijden van het riet geschiedde door eenige dessa's tegen betaling van $^1/_2$ cent per bos van 25 stokken. In Soerabaija werd gedurende den maaltijd aan de gedwongen arbeiders betaald een dagloon van 21 cents en daarbuiten 25 cents. De vrijwillige arbeiders aldaar genoten van 25 tot 33 cents per dag, al naar gelang hunner bekwaamheid, en daarenboven dikwijls nog rijst. De rietsnijders ontvingen $^3/_4$ duit per bos; dit werk verrigten alleen gedwongen arbeiders. In Pasoeroean betaalt men een koelie gewoonlijk 20 en 21 cents daags. Te Probolingo worden de dagloonen opgegeven te bedragen van 25 tot 30 cents. In Bezoekie wordt aan de gedwongen arbeiders voor dagdienst $16^1/_2$ en voor nachtdienst 25 cents betaald. In Banjoemas worden gedurende den maaltijd van wege het bestuur koelies voor den fabriekarbeid verstrekt tegen een loon van $16^1/_2$ cent per dag; al het overige werk wordt door vrijwilligers verrigt. In Kedirie genoten de gedwongen arbeiders van 16 tot 20

(1) Vergelijk echter hieromtrent de Memorie van Beantwoording betreffende de nadere regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1859 (zitting 1861/62 n°. XLIV), en die betreffende hoofdstuk IX der Staatsbegrooting voor 1863 (zitting 1862/63, n°. II), van beide § 6.

cents daags. Het snijloon per bos riet van 25 à 30 stokken bedroeg $^1/_2$ en het transportloon $1^1/_2$ cent per bos. Op Modjopangoong krijgen de gedwongen koelies 20 en op de andere fabrieken in dit gewest slechts $16^1/_2$ cent per dag. Vrije koelies ontvangen daar gewoonlijk van 25 tot 30 cents per dag; al naar gelang van de door hen te verrigten diensten. De ondernemers der suikerfabriek op Madura voorzien zich geheel uit eigen middelen van daglooners, zoo als: timmerlieden, metselaars enz.; koelies worden daar eveneens buiten bemoeijenis van het bestuur verkregen. Hunne betaling gaat $17^1/_2$ cent per dag niet te boven.

Deze loonen worden algemeen toereikende geacht, in verband met de prijzen der rijst en andere voedingsmiddelen, en staan in billijke verhouding tot den arbeid. (1)

Onderlinge afstanden der velden van de woningen der planters en koelies en van de fabrieken. Behoudens eenige uitzonderingen, bedragen de afstanden, waarop de velden van de fabrieken gelegen zijn, gewoonlijk niet meer dan 3 tot 4 palen.

Bij slechts zeer enkele fabrieken met groote aanplantingen wordt die afstand wel eens 5, 8 en meer palen.

De afstand der woningen van de planters tot aan de velden en de fabrieken kan op 3 tot 6 palen gesteld worden.

Men tracht in het bezwaar der afstanden zooveel mogelijk te gemoet te komen door de regeling, om de aanplantingen op eigen gronden der ingedeelde dessa's te doen geschieden. Deze regeling is echter niet overal uitvoerbaar.

Contracten. Met een achttal ondernemers, wier contracten met den oogst en de afrekening van 1859 waren ten einde geloopen, werden, voor eene twee- of driejarige verlenging, nieuwe overeenkomsten aangegaan, waarin echter niet werd opgenomen de toezegging van hulp in het verkrijgen van rietsnijders en fabriekarbeiders. Op die voorwaarden werden ook gewijzigde overeenkomsten gesloten met de eigenaren van een viertal ondernemingen in Tagal.

De evenbedoelde weglating was een gevolg van het ten vorigen jare aangenomen beginsel, om bij vernieuwing of wijziging van contracten, bij deze geenerlei toezegging te doen, maar het aan de hoofden van gewestelijk bestuur over te laten, om, voor zoover de krachten der bevolking zulks zouden toelaten en de noodzakelijkheid er van overtuigend zou zijn aangetoond, tusschenkomst en hulp te verleenen in het verkrijgen van dag- en nachtkoelies voor de werkzaamheden op de fabriek, het snijden en vervoeren van riet en het leveren van brandhout.

In den loop van dit jaar werden de algemeene grondslagen vastgesteld, naar welke de gouvernements-suikercultuur op Java wordt in stand gehouden.

Van regeringswege zijn die grondslagen openbaar gemaakt in de *Javasche Courant* van den 21sten en 25sten Julij 1860, terwijl aanstonds de noodige maatregelen werden genomen om de uitvoering dier nieuwe regeling voor te bereiden.

De termijn, bij § 24 gesteld ter toetreding van de belanghebbenden tot de nieuwe voorwaarden, liep tot den 1sten Mei 1800.

Bij de aanbieding van het Verslag over laatstgemeld jaar zal er gelegenheid zijn om aangaande de invoering en aanvankelijke werking der bedoelde regeling meer in bijzonderheden te treden. (2)

Verkoop van suiker. Het Gouvernement deed dit jaar weder 100 000 pikols suiker te Batavia verkoopen, waarvan 40 000 half September en de overige 60 000 half December. Bij de eerste veiling werd gemiddeld verkregen f 16,25 per pikol en bij de tweede f 16,06, beide berekend naar het standmonster n°. 16. In 't vorig jaar waren deze prijzen f 17,15 en f 15,58 en in 1858 f 17,84 en f 18,23. (3)

---

(1) De bij art. 18 der nieuwe suikerregeling bedoelde vaststelling, voor elke residentie, der loonen voor de van bestuurswege aan de verschillende suikerfabrieken te verstrekken arbeiders, heeft voorloopig plaats gehad bij Indisch besluit van 12 November 1861, n°. 13 (*Bijblad op het Staatblad* n°. 1109).

(2) Zie Memorie van Beantwoording op het Voorloopig Verslag betreffende de nadere regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot van 1859, bladz. 3, § 6, zitting 1861/62, n°. XLIV.

(3) Na raadpleging van den Gouverneur-Generaal, is in den aanvang van 1862 besloten tot eene vermeerdering van den verkoop van producten op Java, ten gevolge waarvan in het laatst van dat jaar te Batavia, in stede van 100 000 pikols suiker, zullen worden verkocht 200 000 pikols, en, bij wijze van proef, tevens 50 000 pikols koffij.

Particuliere teelt. (1) Aan een viertal ondernemers in contract met het Gouvernement werd in dit jaar vergund om het door middel van vrijwillige overeenkomsten met de bevolking verkregen suikerriet, na afloop van de vermaling van het riet der gouvernements-aanplanting, op hunne fabrieken te verwerken, met inachtneming van de deswege bestaande bepalingen. Twee dier ondernemers waren gevestigd in Samarang, de derde in Japara en de vierde in Probolingo.

De particuliere aanplant te hunnen behoeve beliep gezamenlijk 576$^{3}/_{4}$ bouws.

De particuliere aanplantingen van dit jaar, waarvan het product op gelijke wijze in 1861 zoude worden verwerkt, beliep, blijkens een deswege ingesteld onderzoek, in 't geheel 1837$^{3}/_{4}$ bouws, waarvan 654$^{1}/_{4}$ bouw voor twee ondernemers in Madioen, 423 voor drie in Cheribon, 280 voor twee in Rembang, 275 voor vier in Tagal, 128$^{1}/_{2}$ voor één in Banjoemas en 77 bouws voor twee ondernemers in Probolingo.

Bij het eind van 1860 waren op geheel Java, met uitzondering van de Vorstenlanden, aanwezig 56 particuliere suiker-ondernemingen, meerendeels werkende op mondelinge overeenkomsten, waarvan 21 in Kadoe, 15 in Cheribon, 4 in Tagal, 4 in Probolingo, 3 in Soerabaija, 3 in Madioen, 2 in Japara, 1 in de Preanger regentschappen, 1 in Samarang, 1 in Banjoemas en 1 in Bagelen.

In eenige residentien, zoo als Japara, Rembang en Soerabaija, wordt door de bevolking veel suikerriet voor eigen rekening geteeld, meerendeels met het doel om het op de bazaars te verkoopen. Ten aanzien van de uitkomsten dezer particuliere teelt zijn geene opgaven ontvangen.

Een overzigt van de uitkomsten der gouvernements-suikercultuur in de laatste vijf jaren wordt aangetroffen in den volgenden staat.

Jaren.	Getal fabrieken.	Uitgestrektheid der velden, van welke gesneden is. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Werkelijk van de velden verkregen suiker. — Pikols.	Hoeveelheid suiker aan het Gouvernement geleverd. — Pikols.	Gezamenlijke kosten van deze suiker.	Gemiddelde prijs, waarop de pikol suiker aan het Gouvernement te staan komt.	Hoeveelheid suiker ter beschikking van de fabrikanten gelaten. — Pikols.	Opbrengst van de in Nederland geveilde suiker per pikol.	
								Bruto.	Netto.
1856	96	40 694$^{3}/_{4}$	1 498 489	878 567	f 8 701 252	f 9,90	623 899	f23,94$^{7}/_{10}$	f17,76
1857	96	40 645	1 650 806	927 434	9 276 049	10,00	723 373	29,22$^{9}/_{10}$	22,90$^{3}/_{10}$
1858	96	40 259$^{1}/_{2}$	1 703 483	905 163	9 065 130	10,00	798 320	21,80$^{5}/_{10}$	15,92$^{7}/_{10}$
1859	96 (2)	39 413$^{1}/_{4}$	1 639 263	830 580	8 291 081	9,98	808 683	20,10$^{4}/_{10}$	14,33$^{9}/_{10}$
1860	96 (2)	38 546	1 764 505	888 715 (3)	8 718 621 (4)	9,90	875 789	20,65$^{7}/_{10}$	14,86$^{9}/_{10}$

(1) Bij de Nota van Inlichtingen op het regeringsverslag van 1858 (n°. LXXVI van de gedrukte stukken der zitting 1861/62, bladz. 6) is het voornemen medegedeeld om bij het tegenwoordig Verslag over te leggen eene aantooning der verschillende op Java en Madura aanwezige particuliere ondernemingen voor de teelt of het opkoopen van producten buiten contract met het Gouvernement. Bij de ontvangst echter van die aantooning is dezelve voor dat doel te onvolledig bevonden. De Gouverneur-Generaal is mitsdien uitgenoodigd om te beginnen met het eerstvolgend Verslag, over 1861, jaarlijks een meer aan het oogmerk voldoend overzigt in te zenden.

Nopens de particuliere suiker- en tabakscultuur worden intusschen opgaven aangetroffen in de hier behandelde rubriek, en lager aan 't slot van de paragraaph: „Tabakscultuur."

(2) Ongerekend Madura, waaromtrent deze opgaven in 1859 en 1860 voor het eerst zijn medegedeeld. Zie bijlage lit. Q.

(3) Waaronder 6772$^{68}/_{100}$ pikols niet geleverd, doch in geld vergoed.

(4) Ongerekend de 6772$^{68}/_{100}$ pikols, bedoeld in de vorige noot.

Indigocultuur.

De uitkomsten dezer cultuur waren op nieuw minder gunstig dan in het vorige jaar. In de vijf gewesten: Cheribon, Banjoemas, Bagelen, Kadoe en Madioen, waar zij, na de intrekking in 1858 in Pekalongan en Bezoekie, nog van gouvernementswege behouden bleef, was de opbrengst in het geheel 467 672 Amst. ponden en per bouw gemiddeld $28^{26}/_{100}$ Amst. pond, dat is respectivelijk 107 873 en $4^{83}/_{100}$ pond minder dan in 1859.

De bevolking genoot gemiddeld f 9,045 per huisgezin, zijnde f 1,335 minder dan in het vorige jaar. De hoogste betaling per huisgezin, of f 13,53, werd genoten in Banjoemas, de minste, of f 7,30, in Bagelen, welk verschil grootendeels wordt toegeschreven aan de omstandigheid, dat in laatstgenoemd gewest ongeveer 3 huisgszinnen meer dan in Banjoemas per bouw waren ingedeeld, zoodat het gezin er dan ook minder werkzaamheden te verrigten had.

De bovenvermelde mindere oogst, waarop alleen de residentie Madioen eene uitzondering maakte, was het gevolg van min gunstig weder. Zware regens tijdens en kort na de eerste beplanting deden een groot deel van het jeugdig gewas kwijnen en uitsterven, terwijl de aanhoudende felle droogte, die daarop in den oogsttijd volgde, mede veel nadeel veroorzaakte en het jeugdig groen deed verdroogen. Ten deele was de mindere opbrengst ook toe te schrijven aan de vermindering met $897^1/_2$ bouw, die de aanplant in Bagelen onderging, met het doel om, in het belang eener goede bewerking, meer huisgezinnen per bouw beschikbaar te hebben.

Blijkens de bij dit Verslag gevoegde aantooning (bijlage lit. R.) beliep de uitgestrektheid der indigovelden in het geheel $16\,546^1/_2$ (1) bouw, waarvan alleen in Bagelen 8928 bouws; het getal fabrieken 273; het getal indigo plantende huisgezinnen 103 214; de door de indigoplanters genoten betaling in het geheel f 933 838, gemiddeld per bouw f 56,44; de gezamenlijke kosten van den aan het Gouvernement geleverden indigo f 1 191 637,84, en de gemiddelde prijs per pond f 2,55.

Zoowel de hoedanigheid van het product als de verzorging en het onderhoud der aanplantingen waren voldoende te achten. Daar waar de gronden min vruchtbaar zijn, wordt getracht hieraan door bemesting met vergane plantaardige en organische stoffen te gemoet te komen. Uit Cheribon wordt echter gemeld, dat daarvan geen gunstige uitkomsten zijn verkregen.

Een ingesteld onderzoek, zoo op als buiten Java, omtrent het aanwezen van geschikte alluviale gronden, ten einde daarop, in stede van den thans gebruikelijken aanplant van stek-indigo, ook in het belang eener mindere uitputting van den grond, de teelt van zaad-indigo als tweede gewas te beproeven, op de wijze als zulks plaats vindt in Bengalen op de door den Ganges overstroomde landen, leidde tot de bevinding, dat geene terreinen van dien aard tot eenige beduidende oppervlakte worden aangetroffen en dat, in verband met den korten duur der nu en dan plaats hebbende overstroomingen, de aanslibbing mede niet belangrijk is.

De in het vorige jaar aanbevolen proef in Banjoemas met de cultuur en bereiding van den indigo op de in Djokdjokarta gevolgde wijze, (2) heeft niet aan de verwachting beantwoord, en zou daarom met de afwerking en aflevering van het uit den oogst van 1860 verkregen product worden gestaakt. In afwachting van het nopens deze proef uit te brengen eindrapport, werd nog geene bepaalde beslissing genomen.

Inmiddels werd hier te lande in het laatst van het jaar (en ook in April 1861) met den Gouverneur-Generaal in overleg getreden omtrent de vraag, of tot de verbetering der indigocultuur op Java langs andere wegen geen gelegenheid of uitzigt meer bestaat, en zoo neen, of dan niet de algeheele intrekking van de gouvernements-indigocultuur, zoowel in het belang der bevolking als in dat van het Gouvernement, raadzaam zal zijn. (3)

---

(1) In 't vorig Verslag was dit cijfer 15 752 bouws, doch toen waren daaronder niet begrepen de bibiettuinen voor de residentie Bagelen, hetgeen thans wel het geval is.

(2) Zie voor de indigocultuur in de Vorstenlanden de mededeelingen onder 5°. hierachter. Behalve de daar aanwezige particuliere indigo-ondernemingen, wordt ook, naar thans gemeld wordt, in Pasoeroean 1 particuliere indigofabriek aangetroffen.

(3) Naar aanleiding hiervan is bij Indisch besluit van 16 Junij 1862, n°. 6, onder nadere en sedert verleende goedkeuring des Konings, bepaald, dat vooreerst, in afwachting dat eene verwisseling met eene andere cultuur kan plaats hebben, de gouvernements-indigocultuur wordt bestendigd op zoodanige plaatsen, alwaar na een naauwgezet plaatselijk onderzoek zal blijken, dat die op den daarbij tevens vastgestelden verbe-

Het gebruikelijk vijfjarig overzigt van de uitkomsten dezer cultuur volgt hieronder.

Jaren.	Getal fabrieken.	Uitgestrektheid der indigovelden.	Verkregen hoeveelheid indigo — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten van den indigo.	Gemiddelde prijs waarop een pond indigo aan het Gouvernement te staan komt.	Opbrengst van den in Nederland geveilden indigo per Amsterd. pond.	
						Bruto.	Netto.
1856	324	17 716 (1)	732 973	f 1 416 622	f 1,93	f 4,768/10	f 4,321/10
1857	314	18 313	614 784	1 205 153	1,93	4,652/10	4,233/10
1858	300	17 552	773 811	1 493 827	1,92	4,506/10	4,09
1859	275	15 749 (2)	575 545	1 293 897	2,24	4,043/10	3,651/10
1860	273	16 546 (3)	467 672	1 191 637	2,55	4,59	4,166/10

Theecultuur.

Voor elk der vier gewesten Krawang, Preanger regentschappen, Cheribon en Bagelen, waar de gouvernements-theecultuur, na hare intrekking in Buitenzorg, nog gedreven werd, worden de uitkomsten medegedeeld in bijlage lit. S. Te zamen genomen was het getal fabrieken 18; de uitgestrektheid der theetuinen 2563½ bouw; het getal theeheesters 14 427 000, waarvan 14 297 000 plukbare en 130 000 jonge heesters; de verkregen hoeveelheid thee 2 010 630 Amsterdamsche ponden, waarvan aan het Gouvernement geleverd 1 968 187 ponden; het getal plukbare heesters, waarvan gemiddeld een pond thee is verkregen, ruim 7; de gezamenlijke kosten f 1 411 601,88 (4), of gemiddeld per pond f 0,715 (in 1859 f 0,70).

Ofschoon de oogst in de Preanger regentschappen en in Bagelen 33 242 Amsterdamsche ponden meer beliep dan in het vorig jaar, was hij niettemin, door zooveel ongunstiger opbrengst in de beide andere gewesten Krawang en Cheribon, *in het geheel* 27 666 pond minder. (5) Bepaalde oorzaken daarvan worden niet opgegeven. De opbrengst zou echter, naar gezegd wordt, ruimer zijn geweest, wanneer in de Preanger regentschappen de heesters bij twee der vijf ondernemingen niet van den roest hadden te lijden gehad.

Even als in het vorig jaar, kon in dat gewest het geheele product niet worden aangenomen, maar werd daarvan nagenoeg een gelijk gedeelte (42 443 pond) afgewezen, als vallende buiten de bij de contracten bepaalde verhoudingen van kleuren en soorten.

De keuring der door de contractanten geleverde thee geschiedt onder toezigt van het gewestelijk bestuur, door een bepaaldelijk daarvoor aangewezen ambtenaar; doch de hoe-

---

terden voet kan behouden worden. Onder die verbeteringen behoort in de eerste plaats de aanneming van het beginsel om voortaan de bereiding geheel te nemen voor rekening van den lande, met behoud nogtans voor de bevolking van de haar toegekende betaling van f 2 per Amsterdamsch pond.

Voor Cheribon is intusschen in April jl. nog eene gedeeltelijke intrekking dezer cultuur bevolen, met bepaling dat de betrokken dessa's bij de koffijcultuur zullen worden ingedeeld.

(1) Bovendien waren nog beplant maar werden niet gesneden 124½ bouws.

(2) " " " " " " " " 3 "

(3) Waaronder, in afwijking van vroeger, de bibiettuinen in de residentie Bagelen, waarvan de uitgestrektheid thans niet is opgegeven.

(4) Weder ongerekend de kosten van overwerking enz., thans nog alleen van de thee uit Krawang, bedragende in 1860 voor 172 250 Amsterdamsche ponden, met inbegrip van eenige andere uitgaven, nader aangetoond in lit. S, f 41 902,91.

(5) Voor 1859 is de opbrengst van Buitenzorg bij deze vergelijking buiten aanmerking gelaten.

danigheid van het product is steeds minder dan die der thee uit Bagelen, waar de aanplanting en bereiding van gouvernementswege plaats heeft. De opbrengst is hier evenwel geringer.

De contractanten werken allen met vrijwillig ingehuurd werkvolk. De ondernemer in Krawang had 257, die in Cheribon 303 en de vijf ondernemers in de Preanger regentschappen hadden 2737 boedjangs (arbeiders) in dienst, die hoofdzakelijk voor den veldarbeid worden gebezigd. De pluk der bladeren heeft plaats door vrouwen en kinderen uit de omliggende dessa's en door die der boedjangs. Gedurende den snijtijd der padie en den koffijpluk hebben de ondernemers wel eens gebrek aan pluksters. Ook in Bagelen wordt de cultuur bijna geheel gedreven met vrijwillige werklieden; alleen het onderhoud der tuinen geschiedt door cultuurdienstpligtigen. De aanwerving van arbeiders gaat hier echter, in weerwil eener verhooging van loon tot zelfs f 7,50 's maands, nog voortdurend met moeijelijkheden gepaard. Ook het in dienst houden blijft steeds bezwaarlijk. Naar het oordeel van den resident moet zulks worden toegeschreven aan het gure klimaat der hooge bergstreken, waar de theetuinen gedeeltelijk gelegen zijn, hetgeen velen weêrhoudt zich daar te vestigen. De ruimere winsten, die bij de tabakscultuur worden verkregen, houden mede velen terug.

Uit aanmerking van de nadeelige geldelijke uitkomsten, die de theecultuur tot dusverre voor het Gouvernement opleverde, werd dit jaar, op voorstel van het Indisch Bestuur, door den Koning de reeds vroeger vermelde magtiging verleend (zie noot 1 op bladz. 113 van het vorig Verslag) om, bij verstrijking achtereenvolgens van de nog loopende contracten (hetgeen in 1865 met alle het geval zal zijn), de theecultuur daar, waar zij op dien voet werkt, aan de vrije industrie over te laten, met inachtneming der bepalingen op de uitgifte in huur van woeste gronden (*Indisch Staatsblad* 1856, n°. 64), en voor zoover zulks in verband met de koffijcultuur en de noodzakelijkheid om te waken tegen het vernielen der bosschen, niet onraadzaam zal blijken te zijn. Een onderzoek, dienaangaande in de residentie Preanger regentschappen ingesteld, leidde tot de bevinding, dat dit voorbehoud tegen de bestendiging van de daar aanwezige thee-ondernemingen geen beletsel behoefde op te leveren, mits slechts de houtaankap behoorlijk geregeld wierd, waartoe voorstellen in onverweging waren (1).

De ondernemer in Buitenzorg, wiens contract met het Gouvernement in 't vorige jaar was ten einde geloopen, had de theecultuur op zijn landgoed sedert voor eigen rekening voortgezet. Hij verkreeg in dit jaar een product van 60 000 Amst. ponden. Bij twee andere particuliere ondernemingen in het Buitenzorgsche werden bovendien nog verkregen 19 772 Amst. ponden.

De uitkomsten der gouvernements-theecultuur in de laatste vijf jaren waren als volgt.

---

(1) Naar aanleiding van een en ander is in Maart 1862 aan de contractanten te kennen gegeven, dat de Regering, onder nadere goedkeuring des Konings, genegen is hun op den boven bedoelden voet de tot hunne etablissementen behoord hebbende theetuinen voor den tijd van 20 jaren in huur af te staan, mits zich onderwerpende aan eenige hun daarbij gestelde voorwaarden nopens de voorziening in de behoefte aan hout. Deze beschikking heeft sedert 's Konings goedkeuring erlangd. Volgens de laatst ontvangen berigten ter zake, loopende tot 26 Augustus jl., was reeds een der contractanten tot de gestelde voorwaarden toegetreden en zouden zich ook de overigen daartoe niet ongenegen hebben verklaard.

Jaren.	Getal fabrieken.	Uitgestrektheid der theetuinen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Hoeveelheid thee in Amst. ponden. Verkregen.	Hoeveelheid thee in Amst. ponden. Geleverd.	Gezamenlijke kosten der geleverde thee. (2)	Gemiddelde prijs waarop een pond thee aan het Gouvernement te staan komt.	Opbrengst der in Nederland geveilde thee per Amst. pond. Bruto.	Opbrengst der in Nederland geveilde thee per Amst. pond. Netto.
1856	23	2706	1 890 182	1 876 994	f 1 434 492	f 0,76	f 0,81 3/10	f 0,54 8/10
1857	19	2672	1 735 630	1 734 985	1 349 073	0,78	0,77 3/10	0,51 6/10
1858	18	2582	2 060 104	2 060 104	1 555 451	0,75	0,73 9/10	0,49 6/10
1859	19	2613 1/2	2 065 496	2 022 257 (1)	1 427 326	0 70	0,96 1/10	0,70 9/10
1860	18	2563 1/2	2 010 630	1 968 187	1 411 601	0,71 5	0,97 1/10	0,72 8/10

Kaneelcultuur.

Even als bij de indigo- en theecultuur waren ook bij de kaneelcultuur de uitkomsten dit jaar minder gunstig. De oogst, die in de drie voorafgegane jaren (1857 tot en met 1859) achtereenvolgens had bedragen 250 760, 286 182 en 226 469 Amst. ponden, beliep thans slechts 218 372 ponden, ten gevolge zoo van de vermindering van het getal *schilbare* boomen, als van ongunstig regenachtig weder. Terwijl toch in de jaren 1857 en 1858 een pond kaneel werd verkregen van gemiddeld 16 en 14 boomen, leverden in 1859 en 1860 eerst 17 boomen die hoeveelheid op. In 1859 was het weder trouwens mede niet gunstig.

De verhouding van de pijpkaneel tot het gezamenlijk product was gelijk en beliep in beide jaren 96 per cent.

In twee van de zes gewesten, waar het Gouvernement kaneel doet telen, was de opbrengst grooter dan in 1859, en wel in Bantam en Bagelen, alwaar het meerdere te zamen 7804 ponden bedroeg; Krawang, Banjoemas, Madioen en Kedirie daarentegen bragten in 't geheel minder op 15 901 ponden.

De verdere uitkomsten kunnen voor elk dezer gewesten blijken uit de als naar gewoonte bijgevoegde aantooning (bijlage lit. T), welke onder andere de volgende totalen aanwijst: getal kaneel-inrigtingen 43; getal huisgezinnen voor de kaneelcultuur afgezonderd, behalve in Bagelen en Kedirie, waar vrijwillig ingehuurde arbeiders (boedjangs) gebezigd worden, 14 324; gezamenlijk bedrag der door de kaneelplanters genoten betaling f 39 036,51 5 waarvan in de beide evengenoemde gewesten alleen f 19 425; gezamenlijke kosten van de kaneel over 1860 f 118 766,69 5, zijnde gemiddeld per pond f 0,54 5.

De uitgestrektheid der kaneeltuinen beliep in 't geheel 1799 1/2 bouw, zijnde 38 1/2 bouw meer dan in 't vorige jaar, en zulks in verband met de reeds vroeger bevolen uitbreiding der cultuur in het district Kollelet (Bantam), tegen eene reeds in 1859 plaats gehad hebbende intrekking in twee andere districten dier residentie.

Het reeds vroeger vermelde denkbeeld, om de steeds verliesgevende kaneelcultuur in te trekken en voor zoover de gronden daartoe geschikt zijn, door de koffijcultuur te vervangen, maakte bij het eind van het jaar nog een punt van overweging uit. Uit de ter zake ingestelde onderzoekingen was intusschen reeds gebleken, dat tot zoo-

(1) Zie de 3de noot in de bijlage dezer cultuur. Het verschil tusschen oogst en levering in de vorige jaren kan mede uit de bijlagen van de Verslagen over die jaren blijken.

(2) Ongerekend de hiervóór en in vorige Verslagen opgegeven kosten van overwerking der Buitenzorgsche en Krawangsche thee.

danige verwisseling nergens gelegenheid bestond, en dat het belang der bevolking medebragt, om de gouvernements-kaneelcultuur in stand te houden; behalve in de afdeelingen Poerworedjo (residentie Bagelen), en Kedirie (residentie van dien naam), alwaar hare intrekking wenschelijk werd geacht. Afgescheiden van den ongunstigen toestand waarin de cultuur in beide deze afdeelingen verkeerde, zou de intrekking bovendien in de eerstgemelde de gelegenheid aanbieden tot eene gewenschte uitbreiding van den inlandschen landbouw, terwijl in de afdeeling Kedirie door dien maatregel tevens een einde zou worden gemaakt aan de moeijelijkheden die aldaar bij voortduring werden ondervonden in het verkrijgen van vaste koelies bij de kaneelcultuur, uit hoofde van de onmiddellijke nabijheid eener suikerfabriek, waarbij de loonen hooger waren. (1)

Ten aanzien der kaneel-oliestokerijen valt slechts te vermelden, dat bij die in Krawang verkregen werden $7^{6}/_{10}$ en bij die in Bagelen $16^{52}/_{100}$ Ned. ponden olie, en zulks respectivelijk van 4667 en 7212 ponden afval.

De uitkomsten der cultuur in de laatste vijf jaren waren als volgt.

Jaren.	Getal kaneel-inrigtingen.	Uitgestrektheid der kaneeltuinen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Verkregen hoeveelheid kaneel buiten den afval. — Amsterd. ponden.	Verkoopbare afval. — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten van de kaneel.	Gemiddelde waarop een pond kaneel aan het Gouvernement te staan komt, de verkoopbare afval medegerekend.	Opbrengst van de in Nederland geveilde kaneel per Amsterd. pond.	
							Netto.	Bruto.
1856	46	1910	204 076 $^{1}/_{4}$	14 579 $^{3}/_{4}$	f133 034,40	f 0,61	f 0,66 $^{5}/_{10}$	f 0,52 $^{8}/_{10}$
1857	46	1787	240 379	10 581	135 416,73 ^{5}	0,53 ^{5}	0,65 $^{4}/_{10}$	0,52 $^{8}/_{10}$
1858	43	1821	273 298 $^{3}/_{4}$	12 884	144 982,35	0,50	0,60 $^{2}/_{10}$	0,47 $^{6}/_{10}$
1859	44	1761	217 569	8 900	127 942,46	0,56	0,53 $^{3}/_{10}$	0,41 $^{5}/_{10}$
1860	43	1799 $^{1}/_{2}$	209 379	8 993	118 766,69 ^{5}	0,54 ^{5}	0,57 $^{2}/_{10}$	0,44 $^{9}/_{10}$

Nopalcultuur en cochenilleteelt.

Ofschoon het weder over het algemeen niet ongunstig was te noemen, en de cochenilleopbrengst dan ook meer beliep dan in het vorig jaar, namelijk 11 096 Amst. pond tegen 6880 in 1859, was die opbrengst niettemin, even als in 1858, toen zij 12 321 pond bedroeg, weder bijzonder gering te noemen. In Cheribon wil men de wisselvallige opbrengst (tegen 12 810, 800 en 500 pond in de drie voorafgegane jaren, werd, namelijk thans 3500 pond verkregen) vooral toeschrijven aan het ongunstige klimaat ter plaatse der aanplantingen. En in Banjoewangie, waar de opbrengst thans 7596 pond en in de jaren 1857 tot en met 1859 achtereenvolgens 28 536, 11 521 en 6380 pond beliep, was die ongunstige uitkomst te wijten aan een vreemdsoortig insect, dat zich op de nopalplanten vertoonde en in zeer korten tijd zoo zeer vermenigvuldigde, dat de cochenille bij massa uitstierf. De toestand van het meerendeel der nopals liet hier bovendien ter zake van ouderdom veel te wenschen over. In 1861 zouden uit dien hoofde nieuwe aanplantingen worden aangelegd.

De planten worden bij voortduring bemest, zoo met dierlijke als plantaardige stoffen. Proeven in Cheribon met guano-bemesting genomen worden gezegd zonder gunstigen uitslag te zijn gebleven.

---

(1) Naar aanleiding hiervan is dan ook in April 1861 magtiging verleend tot intrekking der kaneelcultuur in beide afdeelingen. Ten einde de uitgaven ter zake dezer cultuur allengs te verminderen, en daardoor de geldelijke uitkomsten minder onvoordeelig te doen worden, werd tevens bepaald, dat het speciaal daarbij in dienst gestelde personeel, bij voorkomende vacatures, zou worden ingekrompen.

De ondernemer in dit gewest, die geheel vrije beschikking over het product heeft, werkt met vrijwillige koelies, buiten bemoeijenis van het bestuur. De betrokken bevolking ontving eene schadeloosstelling voor den afstand harer velden. In Banjoewangie werden de werkzaamheden uitsluitend verrigt door de veroordeelden bij het landbouwetablissement te Soekaraga, gemiddeld 595 personen daags.

De cochenilleteelt op sommige particuliere landen onder Buitenzorg wordt gezegd van lieverlede te verminderen. In 1860 zouden aldaar verkregen zijn 2364$^{3}/_{4}$ Amst. pond; in de drie voorafgegane jaren was de opgave achtereenvolgens 20 820, 2215 en 4332 pond. Ten aanzien van de cochenille-onderneming in Japara, die sedert 1857, na de verstrijking van het contract met het Gouvernement, door eigen middelen werd voortgezet, is ditmaal niets vermeld gevonden.

De uitkomsten der gouvernementscultuur in de laatste vijf jaren, ook daar waar zij op contract werkt, blijken uit het volgende overzigt.

Jaren.	Getal cochenille-inrigtingen.	Uitgestrektheid der nopal-aanplantingen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Verkregen hoeveelheid cochenille — Amst. ponden.	Hoeveelheid cochenille aan het Gouvernement geleverd. — Amst. ponden.	Gezamenlijke kosten der cochenille aan het Gouvernement geleverd.	Gemiddelde prijs waarop een pond cochenille aan het Gouvernement te staan komt.	Opbrengst van de in Nederland geveilde cochenille per Amst. pond.	
							Bruto.	Netto
1856	5	344	92 128$^{1}/_{2}$	(1) 46 491	(1)77 810,02^{5}	1,66^{5}	f 2,08$^{2}/_{10}$	f 1,82$^{7}/_{10}$
1857	3	224	73 346	(1) 28 536	(1)30 229,38	1,06	2,21$^{6}/_{10}$	1,96$^{8}/_{10}$
1858	2	124	12 321	11 521	29 980,10^{5}	2,60	1,59$^{7}/_{10}$	1,37$^{2}/_{10}$
1859	2	126$^{1}/_{2}$	6 880	6 380	23 113,67	3,62	1,74$^{6}/_{10}$	1,52$^{1}/_{10}$
1860	2	126$^{1}/_{2}$	11 096	7 596	36 286,43^{5}	4,78	1,59$^{9}/_{10}$	1,38$^{5}/_{10}$

Tabakscultuur.

De bij dit Verslag gevoegde staat lit. V doet zien dat bij voortduring in vijf residentien: Samarang, Japara, Rembang, Soerabaija en Pasoeroean, ten behoeve van 13 ondernemingen op hoog gezag tabak werd geplant.

Voorts blijkt daaruit, dat bedroeg:

het getal tabakplantende huisgezinnen voor die ondernemingen (ongerekend de aanplant op dagloon ten behoeve van den contractant in Samarang) 14 825;

de uitgestrektheid der tabaksvelden, van welke geoogst werd, 1759 bouws;

de opbrengst dier velden 17 030$^{99}/_{100}$ pikols, alles bereid voor de Europesche markt;

de gemiddelde opbrengst per bouw $9^{68}/_{100}$ pikols;

de door de tabakplanters genoten betaling f 160 652,45^{5}, waaronder, wegens de bovenbedoelde dagloonen, f 29 152,26; gemiddeld per huisgezin buiten de dagloonen f 8,87; gemiddeld in het geheel voor één bouw f 90,71, en na aftrek der velden in dagloon beplant f 83,70;

de hoeveelheid tabak uit den oogst van 1860 aan het Gouvernement geleverd 799$^{71}/_{100}$ pikols;

de gezamenlijke kosten daarvan f 30 893,87 en per pikol f 38,63.

Waren de oogsten in de vier laatste jaren (1856 tot en met 1859) over 't geheel gunstig te noemen, en daaronder voornamelijk die van 1857, welke 21 915$^{67}/_{100}$ pikols

(1) Ongerekend 500 pond door den contractant uit Japara aan het Gouvernement geleverd, waarvan de kosten niet zijn opgegeven.

beliep of $13^{36}/_{100}$ pikols per bouw; de opbrengst van 1860 was daarentegen, ten gevolge van de vroegtijdig ingevallen regens, ongunstig en beliep, zoo als hierboven is opgegeven, $17\,030^{99}/_{100}$ pikols of $9^{68}/_{100}$ pikols per bouw. De te veld staande rijpende tabak had van de zware regens veel te lijden en de daarop volgende overstroomingen vernietigden vooral in Toeban (Rembang) veel fraai en krachtig plantsoen. Alleen in Pasoeroean overtrof de oogst dien van het vorige jaar, en was hij zelfs buitengemeen gunstig te noemen, welk verschil met de andere gewesten hieraan moest worden toegeschreven, dat in Pasoeroean de tabak als eerste gewas geplant wordt en dus in een ander jaargetijde dan elders, waar de aanplant als tweede gewas geschiedt.

In verband met de krachten der bevolking werden voor vijf van de negen ondernemers in Rembang van 1000 bouws, volgens contract, slechts 705, en voor de onderneming in Soerabaija van de 200 slechts 125 bouws beplant. Bij de overige ondernemingen werd de geheele bij contract bepaalde aanplant volbragt.

De contractanten hebben alle vrije beschikking over hun product, met uitzondering alleen van dien in Samarang, die slechts over de helft mogt beschikken. De aanplant ten behoeve van dezen laatste geschiedde nog steeds in dagloon, tegen betaling van $16^1/_2$ cent per man, dewijl de uitgestrektheid gronds — 200 bouws — welke het Gouvernement volgens overeenkomst voor dien ondernemer moet doen aanplanten, de krachten der bevolking te boven gaat. Het verlies dat het Gouvernement daarop leed bedroeg f 12 200,175, zijnde het verschil van het betaalde plantloon en van het plantloon, door den fabrikant volgens zijn contract verschuldigd.

Het dagloon der vrije werklieden bij de tabaksondernemingen bedraagt over het algemeen 15 tot 20 cents daags; alleen in Pasoeroean wordt 25 à 30 cents daags betaald. Er bestaat over 't geheel weinig bezwaar in het aanwerven van werkvolk, zoodat de verstrekking van koelies van bestuurswege niet gevorderd wordt. In Rembang scheen het voor sommige ondernemers evenwel moeijelijk te zijn, om voor het persen van den tabak voldoende arbeiders te verkrijgen. Overigens — zegt de directeur der cultures — is de arbeid in de schuren ligt en bij vele ondernemingen wordt het grootste gedeelte daarvan, het sorteren en bossen, voornamelijk verrigt door vrouwen en kinderen.

Vermits voorts in de schuren meestal op taak wordt gewerkt, zoo kunnen de verdiensten veel hooger zijn dan het bovenvermelde dagloon. In dagloon werkende, ontvangen de vrouwen in den regel $^3/_4$ en de kinderen de helft van het loon van een werkman. Met opzigt tot de soorten vermeldt de directeur in zijn verslag, dat in Samarang meest Havannah wordt geplant. In Japara zijn Cuba en Dorowatie hoofdsoorten; Manilla en Semboeng (inlandsche tabak) bijsoorten. In Rembang en Soerabaija bepaalt men zich hoofdzakelijk tot het planten van kooltabak, welke soort daar het best wordt bevonden. De grootte der bladeren en hun schoon uiterlijk maken ze zeer geschikt voor dekblad van cigaren. Ook in Pasoeroean wordt kooltabak geplant. Proeven met Havannahzaad, daartoe in 1859 van gouvernementswege verstrekt, zijn in de genoemde gewesten over 't algemeen ongunstig geweest.

Eene belangrijke hier te lande genomen beslissing betrof de niet-verlenging der afloopende tabakscontracten. In afwijking der voorstellen van het Indisch Bestuur, die de strekking hadden om, onder veranderde en voor de bevolking meer voordeelige voorwaarden, de gouvernements-tabakscultuur na afloop der contracten te bestendigen, werd de Gouverneur-Generaal in het laatst van 1860 aangeschreven, om die contracten bij afloop niet te verlengen, maar aan de contractanten, tegen wier verblijf in de binnenlanden geene gegronde bezwaren bestaan, te vergunnen, hunne inrigtingen te behouden en hun daarvoor regt van opstal toe te kennen, ten einde den vrijwillig door de bevolking als tweede gewas geteelden tabak op te koopen en te bereiden, mits in het belang der bevolking gewaakt worde, dat haar geen indirecte dwang worde aangedaan, hetzij in de teelt zelve, hetzij in het beschikken over het product (1).

Reeds bij eene vorige gelegenheid (2) is medegedeeld het besluit van den Gouverneur-Generaal van 8 Maart 1860, n°. 14, betreffende misbruiken in de uitgifte van zoogenaamde tabakslicentien in de residentie Rembang. Die licentien zouden namelijk een

---

(1) De uit deze aanschrijving voortgevloeide overwegingen hebben sedert geleid tot de overtuiging, dat te dezer zake voor 's hands geen bijzondere maatregelen noodig zijn, vermits de tabaksondernemers, na afloop hunner contracten, waarvan het laatste verstrijkt in 1866, des verkiezende hunne zaken kunnen voortzetten op den voet van andere particuliere landbouwondernemingen.

(2) Zie § 4 der Memorie van Beantwoording betreffende het eerste wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk XI der Staatsbegrooting voor 1861, (n°. II, 128, van de gedrukte stukken der zitting 1860/61).

uitsluitend regt bevatten om de bevolking van een zeker aantal dessa's, ten behoeve van den licentiehouder, tabak te doen planten, en hieruit nam de Indische Regering aanleiding om bij opgemeld besluit, onder andere, als haren bepaalden wil te kennen te geven, dat de Europesche ambtenaren en inlandsche hoofden zich onthouden van alle inmenging in de aangelegenheid van vrijen arbeid, hetzij om dien te bevorderen, hetzij om dien tegen te gaan.

De uitvoering, door den resident van Rembang aan het besluit van 8 Maart 1860 gegeven, gaf echter aanleiding, dat dien resident, bij besluit van 11 September 1860, n°. 7, werd opgemerkt, dat hij in de uitlegging daarvan had gedwaald, door dien ten gevolge de petingie's en kamitoea's, die ontegenzeggelijk behooren tot de oudsten en voornaamsten der gemeenten, te verbieden overeenkomsten met ondernemers aan te gaan, welke handeling niet is overeen te brengen met het bepaalde bij *Indisch Staatsblad* 1838, n°. 50, en art. 56, § 6 van het regeringsreglement; zijnde de bedoeling van meergemeld besluit van 8 Maart 1860 geenszins geweest op deze bepalingen inbreuk te maken (1).

De vrees, dat door de aanschrijving van 8 Maart de cultuur van en de handel in Java-tabak zouden worden bedreigd, werd door den directeur der cultures wederlegd, op grond dat de particuliere aanplantingen steeds toenemende waren, zoo als zulks bleek uit de dagelijks inkomende aanvragen om regt van opstal op kleine stukken grond, ten einde daarop tabaksschuren te bouwen en om het voor die schuren benoodigd wild hout te mogen kappen.

Belangrijk noemt de directeur de vermeerdering in 1860 van den opkoop van tabak voor de Europesche markt.

In Rembang, waar de licentien nu, behoudens vrijwaring der bevolking voor schade of onregt, aan zich zelve werden overgelaten, waren 10 particuliere ondernemers voor den opkoop van tabak gevestigd. Ook de 9 contractanten worden gezegd particulieren tabak van de bevolking op te koopen. Overeenkomsten, als bedoeld bij *Indisch Staatsblad* 1838, n°. 50, worden niet gesloten. Vele inlanders planten en bereiden (droogen) den tabak geheel voor eigen rekening, om dien later van de hand te zetten. De particuliere ondernemers in dit gewest gaven voortdurend uitbreiding aan het getal tabaksloodsen, omdat daardoor het vervoer vergemakkelijkt en een ruimere verkoop bevorderd wordt. Op eene enkele uitzondering na, zijn al hunne loodsen van wild hout vervaardigd. Hoezeer beweerd wordt dat van één bouw goed geslaagden tabak meer dan f 200 zou kunnen behaald worden, berigt echter de resident, dat men veilig mag aannemen, dat een opbrengst van f 150 per bouw zeer aanzienlijk is en in den regel niet wordt bereikt.

Ook in de vier overige gewesten, waar de gouvernements-tabakscultuur nog bestond, geschieden particuliere aanplantingen. Bij een drietal ondernemingen voor den opkoop van tabak van de bevolking in Soerabaija werd een oogst verkregen van 2348 pikols, en in Samarang (afdeeling Demak en Grobogan) leverden de particuliere aanplantingen voor vier ondernemers te zamen 1392 pikols op. In Pasoeroean kochten de Europesche ondernemers veelal den tabak op, die door de bevolking als tweede gewas op tegals voor inlandsch verbruik wordt geteeld (Java-tabak). Ten aanzien van Japara wordt vermeld, dat de daar gevestigde contractant, ofschoon hij in dit jaar vergunning erlangde om den door hem opgekochten tabak te bergen en te verwerken in de schuren voor het product voor den gouvernements-aanplant bestemd, evenwel geene overeenkomst gesloten had voor de aanplanting van particulieren tabak, omdat de zaak hem geene genoegzame voordeelen opleverde tegenover de daaraan verbonden bezwaren.

In Kedirie, waar de tabak als eerste gewas op hooge gronden wordt geteeld, bestonden in 1860 zes particuliere tabaks-ondernemingen, alwaar een gezamenlijk product werd verkregen van 24 207 pikols. Wegens inkoop, bereiding en afpakking kostte die tabak gemiddeld f 25 den pikol. De aanplant beliep in 't geheel 4712 bouws, en in verband met de daaraan verbonden voordeelen, werden voor deze teelt bij voortduring nog veel woeste gronden ontgonnen.

Ook in Probolingo en Bezoekie was de opkoop van tabak voor de Europesche markt

---

(1) Het besluit van 11 September 1860, n°. 7, is opgenomen in het *Bijblad op het Staatsblad van Nederlandsch Indie*, n°. 1009, waaruit tevens blijkt dat dit besluit later ook ter kennisse is gebragt van de overige hoofden van gewestelijk bestuur op Java en Madura.

Blijkens *Bijblad* n°. 1097, heeft de Indische Regering in October 1861 eene aanschrijving doen afgaan, waarbij den hoofden van gewestelijk en plaatselijk bestuur is opgemerkt, dat zij bevoegd zijn, de partijen, die nalatig zijn in de uitvoering harer verpligtingen, voortvloeijende uit de krachtens *Staatsblad* 1838, n°. 50, gesloten overeenkomsten, tot naleving daarvan aan te sporen, behoudens dat geen dwang worde uitgeoefend, noch op de bevoegdheid des regters, om van geschillen in deze kennis te nemen, inbreuk worde gemaakt.

belangrijk toegenomen. In eerstgenoemd gewest, waar in 1859 nog slechts één onderneming bestond, waren er thans reeds vier. De hoegrootheid van den oogst in beide gewesten, zoomede in Madioen, was niet bekend. In Kadoe doet eene te Samarang gevestigde firma aanplantingen bewerkstelligen door middel van mondelinge overeenkomsten met de bevolking en dorpshoofden, zijnde voor de etablissementen tot berging en bereiding van het product regt van opstal toegestaan.

Aangaande de teelt van tabak voor de *inlandsche markt* worden nog de navolgende bijzonderheden aangetroffen.

In Rembang en Samarang is de aanplant van Java-tabak vrij algemeen verspreid. Van het Rembangsche product wordt veel over zee vervoerd, maar tevens vormt het een belangrijken tak van binnenlandschen handel, zijnde deze grootendeels in handen van Chinezen, die aanzienlijke hoeveelheden gekorven tabak opkoopen.

In Rembang is de cultuur als tweede gewas bij de bevolking zeer gewild, om de aanzienlijke voordeelen die zij kan afwerpen. Een bouw kan daar gemiddeld 15 pikols opleveren.

In Pasoeroean, waar de opbrengst gemiddeld 10 pikols per bouw bedraagt, wordt een groot gedeelte van den voor de inlandsche markt geteelden tabak door Europesche ondernemers opgekocht.

In Kedirie bedroeg de opbrengst van dien tabak tusschen de 6 à 8000 pikols. Inlandsche handelaren van Soerabaija, Madioen en Soerakarta komen zich daar voorzien en voeren den tabak uit naar hunne woonplaatsen, waar het product zeer gewild schijnt te zijn. Ook in Kadoe was de teelt belangrijk. Het product wordt daar uitsluitend voor de inlandsche markt bereid en door Chinezen, ook van Pekalongan en Batavia, opgekocht, ten einde naar Singapoer, Pontianak, Sambas, Bandjermasin en Sumatra's Westkust te worden verzonden.

In Soerabaija en Japara is de teelt van dezen tabak niet van veel belang. In laatstgemeld gewest wordt veel van elders ingevoerd.

In navolging van vorige Verslagen volgt hieronder een vijfjarig overzigt van de uitkomsten der gouvernements-tabakscultuur. (1)

Jaren.	Getal tabaksondernemingen.	Uitgestrektheid der tabaksvelden in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden. Beplant geweest.	Waarvan geoogst werd.	Opbrengst. — Pikols.	Hoeveelheid tabak, bereid voor de Europesche markt. — Pikols.	Genoten betaling door de tabakplantende huisgezinnen, daaronder ook begrepen de dagloonen in Samarang.
1856	13	1771	1760½	21 104	21 104	f 170 973,83⅝
1857	13	1771	1640¼	21 915	21 815	177 598,61⅝
1858	13	1771	1769¾	21 819	21 739	196 553,92
1859	13	1771	1770¼	21 682	21 627	166 725,07
1860	13	1771	1759	17 030	17 030	160 652,45

Pepercultuur.

Deze cultuur blijft steeds in kwijnenden toestand verkeeren. In de twee gewesten, Bantam en Patjitan, waar zij nog als gouvernementscultuur bestaat, was de opbrengst dan ook niet meer dan $925\,^{13}/_{100}$ pikols, waarvan voor Bantam slechts $9\,^{80}/_{100}$ pikols.

(1) De reden voor het ontbreken in dit overzigt van enkele kolommen, die wel voorkomen in soortgelijke aantooningen bij andere cultures, is hierin gelegen, dat slechts door één van de 13 ondernemers levering van het product aan het Gouvernement plaats heeft.

In de vier voorafgegane jaren, 1856 tot en met 1859, was de opbrengst dier twee gewesten achtereenvolgens 2629, 97, 2344 en 366, waarvan voor Bantam, deels ten gevolge van de ongunstige gesteldheid des bodems, in de jaren 1856 en 1858 niet meer dan 44 en 10 pikols; terwijl de jaren 1857 en 1859 zelfs in het geheel geen product gaven.

In den regel is trouwens de opbrengst dezer cultuur zeer wisselvallig. Terwijl daarenboven het aanleggen en onderhouden der aanplantingen veel zorg vereischt en de ranken eerst na 7 of 8 jaren vruchten afwerpen, is de pepercultuur bij de bevolking niet gewild. Op grond van een en ander, maar hoofdzakelijk uit aanmerking van de geringe belooning der peperplanters, welke, buiten het transportloon, niet meer bedraagt dan f 5 per pikol, werd daarom in 't laatst van 1860 aan het Indisch Bestuur de vraag gerigt, of het niet geraden zou zijn, de cultuur in Bantam aan de bevolking over te laten, en in Patjitan voor haar voordeeliger te maken door eene belangrijke prijsverhooging, bijv. tot op f 10 per pikol, dan wel de cultuur ook in dat gewest voor gouvernementsrekening te staken en de koffijcultuur in evenredigheid uit te breiden (1).

Als gewoonlijk volgt hieronder een overzigt van de uitkomsten der gouvernementspepercultuur in de laatste vijf jaren. Voor 1860 zij overigens nog verwezen naar bijlage lit. W.

Jaren.	Aanwezig getal peperranken.		Geleverde hoeveelheid peper. — Pikols.	Gezamenlijke kosten der aan het Gouvernement geleverde peper.	Gemiddelde prijs waarop de pikol peper aan het Gouvernement te staan komt.	Opbrengst van de in Nederland geveilde peper per pikol.	
	Vruchtdragende.	Jonge.				Bruto.	Netto.
1856	416 300	556 667	2715	f 15 550,27^{5}	f 5,71^{5}	f 29,40^{2}/$_{10}$	f 21,13^{5}/$_{10}$
1857	263 177	427 660	99	595,76^{5}	5,99	29,14^{8}/$_{10}$	21,24^{7}/$_{10}$
1858	262 747	465 786	2424	13 505,39	5,56	28,92^{7}/$_{10}$	21,19^{3}/$_{10}$
1859	118 521	364 500	366	2 109,51^{5}	5,75	25,55^{7}/$_{10}$	17,85^{7}/$_{10}$
1860	49 002	64 293	925	5 137,90	5,55	25,52^{2}/$_{10}$	17,86^{6}/$_{10}$

Kinacultuur.

Blijkens de uitvoerige aantooning van de onderscheidene soorten van kinaboomen, planten en zaden, op elk der acht kweekplaatsen aanwezig bij het eind van de jaren 1859 en 1860, thans als bijlage lit. X bij dit verslag gevoegd, was de vooruitgang dezer cultuur weder aanmerkelijk te noemen. Op eerstgenoemd tijdstip waren namelijk aanwezig 33483 in den vollen grond geplante boomen, waarvan 438 calisaija, 32984 lucumaefolia, 33 lanceolata, 22 lancifolia en 6 succirubra. (2) Deze cijfers waren bij het eind van 1860 gestegen tot 1806, 56637, 49, 42 en 14, of te zamen 58548. Van dit laatste cijfer waren niet minder dan 57013 boomen uit Java-zaden opgekweekt. De

(1) De hieruit voortgevloeide overwegingen hebben in den loop van 1862 krachtens 's Konings magtiging geleid tot eene aanschrijving aan den Gouverneur-Generaal om, met intrekking van *Indisch Staatsblad* 1829, n°. 56, de pepercultuur op Java, na ommekomst van het loopende oogstjaar, aan den vrijen wil der bevolking over te laten, met bepaling nogtans, dat het vrijwillig gecultiveerde product aan het Gouvernement behoort te worden geleverd tegen eene betaling van f 12 den pikol, en met magtiging tevens op hem Gouverneur-Generaal om, voor het geval zich particuliere ondernemers voordoen, die dezen tak van nijverheid uit eigen middelen zouden wenschen te exploiteren, des geraden oordeelende, ook van de verpligte levering aan het Gouvernement af te zien.

(2) Het verschil met de in 't vorig Verslag opgegeven cijfers schijnt het gevolg te zijn van verbeterde opgaven.

overige waren uit stekken opgekweekte, benevens eenige andere reeds vroeger aanwezige boomen. Het aantal ontkiemde zaden en jonge planten op de beddingen en de uit stekken opgekweekte bewortelde planten in de kweekhuizen beliepen te zamen in 1859 108 603 (1) en in 1860 355 901, waaronder respectivelijk 5685 en 6146 van de calisaija- en de overige nagenoeg uitsluitend van de lucumaefolia-soort. In het geheel was alzoo het aantal levende planten en boomen vermeerderd met 272 363 stuks, waarvan 1829 calisaija, 270 480 lucumaefolia, 4 lanceolata, 39 lancifolia en 11 succirubra. En deze vermeerdering zou nog veel aanzienlijker zijn geweest, wanneer niet nagenoeg 60 per cent der verkregen zaden, ten gevolge van niet-opkomst of van spoedige afsterving na de ontkieming, verloren was gegaan. Vroeger, toen de vier thans nog vruchtdragende boomen te Tjibodas (op de helling van den Gedeh) voor het eerst rijpe zaden begonnen te leveren, gingen er slechts 10, later 20 per cent van verloren, maar het scheen dat de kiemkracht der zaden en de levenskracht der daaruit verkregen jonge planten in gelijke mate verminderde, als de levenskracht der moederboomen, die, ofschoon zij nog immer een groot aantal zaden produceerden, evenwel wegens den minder gunstigen bodem al meer en meer kwijnende waren.

Geruststellend was daarentegen de ervaring, dat kinaplanten, die eens de hoogte van eenige weinige duimen hadden bereikt, zelden sterven, en dat zij ook, in den vollen grond (op goeden bodem en doelmatig in den lommer der bosschen) overgeplant, welig opgeschoten, wanneer zij niet eerder wierden uitgeplant dan nadat zij op de kiembeddingen de hoogte van minstens $^3/_4$, liefst 1 tot $1^1/_2$ voet hadden bereikt.

Van de in den eersten tijd te Tjibodas geplante, thans 7 jaren oude boomen, waren, aangetast door woekerzwammen en boorkevers, weder 5 stuks (2 calisaija en 3 lucumaefolia) gestorven.

Als het gewigtigste punt bij de beoordeeling van de geschiktheid der kinaboomen om op Java te worden genaturaliseerd, wordt door den met de leiding dezer cultuur belasten inspecteur dr. F. Junghuhn voornamelijk in aanmerking gebragt de wijze hoe zij tieren na de overplanting in den vollen grond. Zijne berigten daaromtrent luiden allezins gunstig. Slechts zeer enkele van de ruim 58 000 stuks waren door toevallige omstandigheden gestorven, doch al de overige hadden een zeer krachtigen en weligen groei. De grootste hoogte van deze naauwlijks 2 jaar oude boomen beliep reeds nagenoeg 7 voet; die der oudste uit stekken opgekweekte $3^1/_2$ jaar oude boomen 14 voet, en de uit Nederland aangebragte 7 jaar oude boomen 26 voet.

Vruchtdragende kinaboomen, die kiemkrachtige zaden leverden, bevonden zich bij het eind van 't jaar op den Gedeh, te Tjibodas en op den Malawar te Tjiniroean; ter eerstgemelde plaatse 1 calisaija en 4 lucumaefolia, te Tjiniroean 2 lucumaefolia.

Ten aanzien van de innerlijke waarde van sommige der op Java aangekweekte kinasoorten, zal het voldoende zijn te verwijzen naar de noot hieronder (2)

3°. Landbouw op woeste gronden door het Gouvernement verhuurd. (3)

Blijkens het vorig Verslag bestonden er bij het eind van 1859, voor den afstand in huur van woeste gronden op Java in 't geheel 43 overeenkomsten, waarvan 25 in Samarang, 6 in Pasoeroean, 5 in Krawang, 2 in Cheribon, 2 in Pekalongan, 1 in Japara, 1 in Banjoemas en 1 in Banjoewangie. Van die 43 overeenkomsten liepen er op dat tijdstip

---

(1) Zie de voorgaande noot.

(2) Zoo als reeds in 't vorig Verslag is aangeteekend (bladz. 118, noot) hebben ook de latere onderzoekingen van den inspecteur, naar het oordeel der Indische Regering, zeer bevredigende uitkomsten opgeleverd. Blijkens de *Javasche courant* van 31 Augustus 1861, n°. 70, bepaalden zich deze onderzoekingen tot een tweetal boomen van de lucumaefolia-soort; later Pahudiana genaamd. Een ten aanzien dezer soort hier te lande gehouden scheikundig onderzoek heeft echter sedert geleid tot de uitnoodiging aan het Indisch Bestuur om zonder verwijl paal en perk te stellen aan de verkeerde rigting aan de kinacultuur op Java gegeven, en althans de aankweeking der chinchona-Pahudiana te doen staken. Een ongeveer terzelfder tijd door de inspecteurs Junghuhn en de Vrij ingesteld onderzoek met 100 stuks uit zaden aangekweekte 3jarige Pahudiana-boomen, en een daarop gevolgd onderzoek van den chef der geneeskundige dienst in Nederlandsch Indie van de uit de wortels der boomen getrokken quinine, leidde tot de bevinding, dat de cinchona-Pahudiana wel quinine bevatte, doch in te geringe hoeveelheid om aan die soort meer moeite en kosten te bssteden. In verband met een en ander is dan ook bij Indisch besluit van 11 September 1862, n°. 6, de inspecteur, belast met de leiding der kinacultuur, aangeschreven, de aankweeking van de cinchona-Pahudiana te staken, en zijne kennis, zorgen en ijver alleen te wijden aan de betere cinchonasoorten.

(3) Vergelijk ook de mededeelingen onder „Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden", in § 2 dezer afdeeling.

en verder in 1860 in 't geheel 8 ten einde, onder welke er 3 waren (1 in Pekalongan en 2 in Pasoeroean) die om verschillende redenen niet voor verlenging in aanmerking kwamen, en 5 (4 in Samarang en 1 in Cheribon) die zouden voortwerken, ofschoon nog slechts voor twee ondernemingen de contracten daartoe tot stand kwamen. Bij een dier contracten werd, in stede van 20 jaren, voorloopig slechts eene tweejarige verlenging toegestaan, omdat nog in onderzoek was of de gronden, in verband met art. 62 van het regeringsreglement, wel voor eene weder-uitgifte in huur vatbaar waren.

Voorts werd bij eene der ondernemingen in Samarang het oorspronkelijk cijfer van 350 bouws verminderd tot op 15 bouws, vermits bij onderzoek gebleken was, dat op een groot deel van de (in 1855) afgestane uitgestrektheid, primitief zich bevonden djatiebosschen en vruchtboomen, en dat een ander deel door de bevolking werd gebezigd tot het weiden van vee.

Terwijl alzoo de uitgestrektheid der in huur afgestane gronden in 't geheel verminderde met $3061^2/_5$ bouws (de drie perceelen niet vatbaar voor eene weder-uitgifte in huur hadden te zamen eene oppervlakte van $2726^2/_5$ bouws, kwamen daartegen twee nieuwe overeenkomsten tot stand, en wel een van twintigjarigen duur, voor den afstand in huur van 100 bouws in Bezoekie, en een van veertigjarigen duur, voor den verhuur van 215 bouws in Krawang uitsluitend voor de teelt van klappers.

Bovendien werd nog magtiging verleend tot de uitgifte in huur van $492^1/_2$ bouws in Samarang; doch de overeenkomst daarvoor was bij het eind van 1860 nog niet gesloten.

Bij een der twee perceelen in Pasoeroean, waarvoor de contracten, zoo als hierboven is gezegd, niet verlengd werden, stelde het Gouvernement als voorwaarde der verlenging de terugname der koffijaanplantingen, welke van de 2319 bouws eene oppervlakte besloegen van 933 bouws; maar de ondernemers verklaarden zich tot zoodanige verlenging ongenegen. Uit dien hoofde werd in den aanvang des jaars eene uitbesteding beproefd voor de uitgifte der nog overige 1386 bouws. Daar zich echter geen gegadigden voordeden, werden de gronden alle van gouvernementswege overgenomen. (1)

Op een aantal verzoeken om afstand in huur van nieuwe perceelen werd weder afwijzend beschikt, omdat de gevraagde gronden in verband met art.62 van het regeringsreglement en het Koninklijk besluit van 3 Junij 1856 (*Indisch Staatsblad* n°. 64) of om andere redenen niet voor uitgifte vatbaar waren. (2)

In Samarang worden de huurlanden nagenoeg uitsluitend gebezigd voor den aanplant van koffij.

In de andere gewesten worden op de verschillende ondernemingen allerlei producten zoowel voor de Europesche als inlandsche markt verbouwd.

Van de meeste huurperceelen werden weder goede uitkomsten verkregen, zoodat de werking der overeenkomsten, naar het oordeel van den directeur der cultures, als vrij bevredigend kon worden aangemerkt.

De verdere bijzonderheden, ten aanzien van dit onderwerp te vermelden, zijn vervat in den volgenden staat.

---

(1) In verband met de strekking en bedoeling van art. 4*c* van het betrokken reglement (*Indisch Staatsblad* n°. 64), is de Gouverneur-Generaal in den loop van 1861 uitgenoodigd, om voortaan bij de aan elke uitgifte van gronden voorafgaande aankondiging, in het officieel gedeelte der *Javasche courant* steeds — ook wanneer geene uitbesteding plaats heeft, — te doen opnemen eene uitnoodiging tot mededinging, altijd behoudens verkregen regten of aanspraken in geval van aanvrage om verlenging van eene reeds bestaande overeenkomst. Voorts is den Gouverneur-Generaal in overweging gegeven, de tevens voorgeschreven kennisgeving door aanplakking ter hoofdplaats van het betrokken gewest ook in de inlandsche taal te doen stellen, opdat de inlander gelegenheid hebbe zijne eventuele bezwaren tegen de uitgifte in te brengen. Hieraan is door den Gouverneur-Generaal voldaan bij een besluit van 8 Junij 1862 (*Staats-courant* van 29 Julij daaraanvolgende).

(2) Vergelijk de opgaven, zoo hieromtrent, als ten aanzien van de onder de werking van genoemd Koninklijk besluit nieuw uitgegeven of verlengde contracten, gedaan bij § 14 der Memorie van Beantwoording betreffende het wets-ontwerp tot nadere regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot van 1859 (zitting 1861/62, n°. XLIV).

Gewesten.	Aantal contracten.	Bepaalde uitgestrektheid der perceelen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnland. roeden.	Getal bouws onder ult. Maart 1860 beplant.	Getal vaste werklieden, die de huurders over 1860 in dienst hebben gehad.	Bedrag door de huurders aan het Gouvernement betaald voor de gebezigde werklieden, à f 2½ per man.	Bedrag van den huurschat aan het Gouvernement opgebragt. In geld.	Bedrag van den huurschat aan het Gouvernement opgebragt. In product.	Hoeveelheid van het uit den oogst van 1860 ter beschikking van de ondernemers verbleven product.
Krawang . . .	*a* 5	3 119	*b* 862	*b* 1 363	niet opgeg.	—	*b* 862 pik. suik.	*c*
Cheribon . . .	2	700	700	niet opgeg.	id.	—	700 » »	*d* 8 799 pik. suiker
Pekalongan . .	1	9 000	3 393	id.	id.	f 5 900,00	—	9 636 » » 2 276 » koffij
Samarang . . .	25	13 314	niet opgeg.	*e* 653	*e* f 1 632,50	*f* f 48 859,84	*g* 1189$^{45}/_{100}$ » koffij.	*h* 46 167 » »
Japara	1	205	id.	niet opgeg.	niet opgeg.	1 230,00	—	344 » » 50 » padie 1 500 st. klapp. 30 pik. djag.
Pasoeroean . .	4	3 841½	*g* 486	id.	id.	*k* 11 460,00	—	*l* 5 216 » suiker 2 057 » tabak 15 665 » padie 714 019 st. djagong
Bezoekie. . . .	*m* 1	100	—	—	—	—	—	—
Banjoewangie.	1	2 121	niet opgeg.	niet opgeg.	niet opgeg.	niet opgeg.	nog niet ingegaan.	—
Banjoemas . .	1	100	80	id.	id.	120,00	id.	niet opgegeven
	41	32 500½				f 67 569,84	1562 pik. suik. 1189$^{45}/_{100}$ » koffij.	23 651 pik. suiker 48 787 » koffij 2 057 » tabak 15 715 » padie 30 » djag. 714 019 st. » 1 500 » klappers

a. Ongerekend een perceel ter grootte van 215 bouws, waarvoor het contract eerst dit jaar gesloten werd. *b.* Van één perceel is dit niet opgegeven. *c.* Niet opgegeven. *d.* Van één perceel is dit niet opgegeven. *e.* Bij vier ondernemingen. *f.* Bij 17 ondernemingen. Van 3 perceelen is geen opgave ontvangen. *g.* Bij 4 ondernemingen. Van 1 is geen opgave ontvangen. *h.* Bij 22 ondernemingen. *i.* Bij 1 onderneming. *k.* Als voren. Bij de drie andere ondernemingen gaat de huurschat eerst later in. *l.* Van eene onderneming is geen opgaaf ontvangen. *m.* Voor deze onderneming werd het contract eerst dit jaar gesloten.

4°. Landbouw op landen aan particulieren in eigendom afgestaan.

Ten aanzien der particuliere landen op Java kunnen aan de opgaven der hoofden van gewestelijk bestuur de volgende aantooningen worden ontleend:

Gewesten.	Uitgestrektheid der landen in bouws van 500 vierk. Rhijnl roeden.	Bevolking.	Aangeslagen waarde voor de verponding.	Jaarlijksche betaling.
Bantam.	100 720	35 064	f 1 150 000	f 8 625,00
Batavia.	395 270 1/4	386 663	12 884 596	96 634,47
Buitenzorg. . . .	501 040	338 773	11 841 500	88 811,25
Krawang.	387 440	109 899	2 350 000	17 250,00
Cheribon	259 777	73 457	2 070 565	15 529,48
Tagal.	6 480	10 803	200 000	1 500,00
Samarang	20 821 1/10	22 994	1 955 000	14 020,50
Japara	1 669 387/500	14 212	100 500	753,75
Soerabaija	7 363 1226/1500	34 347	1 878 900	14 091,75
Pasoeroean. . . .	654 150/500	2 436	150 000	1 125,00
	1 681 236 362/1500	1,028,648	f 34 581 061	f 258 341,20

Hiervan bezitten:

	Uitgestrektheid in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Bevolking.	Aangeslagen waarde voor de verponding.	Jaarlijksche betaling.
	(1)			
Europearen	1 288 574 540/1500	596 550	f 19 790 155	f 148 151,905
Chinezen	350 821 1341/1500	94 382	12 324 618	91 692,135
Inlanders en vreemde, niet Chinesche Oosterlingen .	41 839 1481/1500	337 716	2 466 288	18 497,16
	1 681 236 362/1500	1 028 648	f 34 581 061	f 258 341,20

5°. Landbouw op verhuurde landen in Soerakarta en Djokdjokarta.

Ter tegemoetkoming aan het verlangen naar meer uitvoerige mededeelingen aangaande dit onderwerp zijn van het Indisch Bestuur ontvangen twee door de betrokken hoofden van gewestelijk bestuur ingediende nota's, waarvan de eene betreft de landverhuur in

(1) Daaronder is begrepen het domein Bloeboer.

Soerakarta en de andere die in Djokdjokarta, en welke beide stukken als bijlagen IJ en Z hierbij worden overgelegd.

Men zal zich daarom te dezer plaatse slechts bepalen tot de mededeeling van het navolgend gebruikelijk overzigt.

Gewesten.	Aantal onder-nemingen.	Uitgestrektheid der perceelen in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Opbrengst. Koffij. — Pikols.	Suiker. — Pikols.	Indigo. — Ponden.	*Aanmerkingen.*
Soerakarta .	102	*a*) 161 618½	*b*) 50 059	*c*) 46 841	*d*) 56 771	*a.* Van 2 ondernemingen is de uitgestrektheid niet opgegeven.
Djokdjokarta	52	niet opgegeven.	*e*) 40	niet opgegeven.	*f*) 278 370 (1	*b.* Bij 54 ondernemingen; bij 3 derzelve wordt tevens indigo, bij 1 suiker en bij 1 nog tabak verbouwd. *c.* Bij 13 ondernemingen; bij 4 derzelve wordt tevens koffij, en bij 1, behalve koffij, ook nog indigo geteeld. Deze 13 ondernemingen bezitten te zamen 17 suikermolens, waarvan er 8 door water en 7 door trekvee gedreven worden. *d.* Bij 15 ondernemingen; bij 3 derzelve wordt tevens koffij en bij een suiker en koffij geteeld. Bovendien zijn er in Soerakarta nog 2 ondernemingen, waarvan enkel de opbrengst van den tabak wordt opgegeven en wel te zamen 66 484 ponden. Bij de koffijonderneming, onder *b* bedoeld, worden slechts 70 ponden tabak verkregen. Van 33 ondernemingen is nopens de opbrengst niets vermeld gevonden. *e.* Bij 1 onderneming. *f.* Bij 45 ondernemingen, zijnde van 8 derzelve de opbrengst niet opgegeven. Deze 45 ondernemingen tellen te zamen 60 fabrieken. Bovendien zijn er in Djokdjokarta nog 2 ondernemingen, waarvan enkel de opbrengst van tabak wordt opgegeven, ten gezamenlijken bedrage van 26⁴/₁₀ pikols. Van 4 ondernemingen is nopens de opbrengst niets vermeld gevonden.

Ten slotte zij hier nog het volgende vermeld.

Naar aanleiding van de bepaling, voorkomende bij § 27 der algemeene grondslagen tot regeling der suikercultuur, dat ook Westersche vreemdelingen van de daarbij bedoelde openbare uitbesteding van suikercontracten zijn uitgesloten, rees bij het Indisch Bestuur de vraag, of zoodanige uitsluiting, met wijziging van het deswege bestaande reglement (*Indisch Staatsblad* 1857, nº. 116), ook van toepassing moest worden verklaard op de landverhuur in de Vorstenlanden. In overeenstemming met het gevoelen der Indische Regering, werd deze vraag door het opperbestuur in ontkennenden zin beantwoord.

Nog werd de vraag behandeld, of er een algemeen verbod bestaat voor landsdienaren, om deelgenoot of belanghebbenden te zijn in ondernemingen van landhuur in de Vorstenlanden. Hoezeer ook deze vraag èn door de Indische Regering èn door het opperbestuur ontkennend beantwoord is, zoo werd het toch noodig geacht als beginsel aan te nemen, om geene landsdienaren te erkennen als besturende eigenaren van zoodanige ondernemingen. (2)

(1) Het verschil van dit cijfer met dat in bijlage lit. Z kan niet worden toegelicht.

(2) Onlangs is met het Indisch Bestuur in overleg getreden nopens het ontwerpen eener concept-ordonnantie, betreffende eene uitbreiding van het beginsel ook tot andere takken van nijverheid, en deszelfs toepassing op de ambtenaren in het algemeen (art. 51 3de lid en art. 3 van het regeringsreglement).

b. Boschwezen.

Uit den als naar gewoonte bijgevoegden staat, bijlage lit. AA, die thans mede eene opgaaf bevat van het aantal voor de blandongdienst afgezonderde huisgezinnen en van het aantal verzamel- en stapelplaatsen, blijkt onder andere, dat in de verschillende gewesten van Java, met uitzondering van de Vorstenlanden (1), gedurende 1860 in het geheel werden gekapt en geleverd, nagenoeg uitsluitend ten behoeve van 's lands bouwwerken, 135 380 stuks djatie-balken en dolken, tegen 138 400 in 1859, waarvan ruim de helft in de residentien Soerabaija, Rembang en Cheribon. Het aantal bijgeplante jonge djatieboomen, in het vorige jaar in het geheel 1 568 479, beliep thans 1 704 894, waarvan 1 541 195 in geregelde nieuwe plantsoenen en 163 699 minder geregeld in of bij de bosschen zelve. De voornaamste aanplantingen geschiedden in Japara, Cheribon, Banjoemas en Patjitan, waar het aantal, in ronde cijfers, respectivelijk beliep 340 000, 187 000, 153 000 en 133 000 boomen.

Perceelsgewijze aankappingen van gouvernementswege hebben alleen plaats in Rembang, Madioen en Soerabaija. In eerstgemeld gewest werden verkregen en naar de gouvernementsstapelplaatsen vervoerd 23 411 stuks houtwerken, die volgens den gouvernementstariefsprijs eene waarde hadden van f 323 251, terwijl de uitgaven bedroegen f 103 181. In het vorige jaar waren de beide laatstgenoemde cijfers voor 28 194 stuks f 292 404 en f 95 284. In Madioen en Soerabaija leverden de geregelde aankappingen respectivelijk op 6221 en 3000 stuks houtwerken, waarvan echter het kostende en de tariefswaarde niet is opgegeven. In laatstgemeld gewest geschiedde deze aankap enkel voor de gouvernementsveilingen te Plosso, onder Modjokerto. Evenwel werden aldaar nog aangebragt de 3000 stuks houtwerken, in 1859 aangekapt; de helft daarvan bragt bij openbare veiling op f 17 125, terwijl de tariefswaarde beliep f 9956.

In Samarang, Soerabaija en Kedirie geschiedden ook aankappingen door particuliere ondernemers op contract met het Gouvernement. De ondernemer in Soerabaija had over 1860 nog niets aan den lande geleverd, vermits de door hem gekapte houtwerken nog niet waren afgevoerd. De leveringen der drie overigen bedroegen in dit jaar: voor de twee in Samarang, die elk een vijfde van hun aankap moesten leveren, respectivelijk 4553 en 859 balken, ongerekend nog eenige mindere houtwerken voor den eerstbedoelden contractant; en voor dien in Kedirie, die, even als de ondernemer in Soerabaija, verpligt is tot de levering van een derde deel van zijn aankap, 1736 stuks houtwerken. Alleen voor de twee ondernemers in Samarang wordt de waarde hunner levering opgegeven, zijnde respectivelijk f 34 545 en f 7619.

Sedert eenige jaren heeft in de residentie Rembang met goeden uitslag, buiten de gedwongen blandongdienst, een uitsleep plaats van omgevallen en op stam dood gekapte houtwerken. In 1860 werden op die wijze verkregen meestal aan zoogenaamde kleine houtwerken, niet minder dan 195 376 stuks, waaavan de tariefswaarde bedroeg f 101 694, en waarvoor aan de bevolking werd voldaan f 48 549. Zoodanige uitsleep werd ook in Samarang bevolen. In den aanvang des jaars bestond namelijk in de afdeeling Demak en Grobogan, alwaar het rijstgewas in 1859 gedeeltelijk was mislukt, vrees voor gebrek aan voedingsmiddelen. Ten einde de bevolking in de hierdoor veroorzaakte duurte te gemoet te komen, werd de resident gemagtigd, om te Panawangan en Glapan het in de bosschen verspreid liggende hout te doen verzamelen en uitslepen tegen betaling van $^1/_3$ van den gouvernements-tariefsprijs. Deze uitsleep leverde eene zoo gunstige uitkomst op, dat op die wijze niet minder dan 64 128 stuks houtwerken werden bijeengebragt, hetgeen zoowel eene vermeerdering van stapelplaatsen, als eene tijdelijke uitbreiding van opzigtvoerend personeel noodzakelijk maakte.

Overeenkomstig de daartoe in 1859 verleende magtiging werd dit jaar eene tijdelijke commissie in dienst gesteld voor de algemeene opname der djatiebosschen op Java. Tot chef dezer commissie werd benoemd een kapitein der infanterie, die bij eene vroegere gelegenheid reeds van zijne geschiktheid voor zoodanige werkzaamheden had doen blijken. Aan hem is dien ten gevolge, op zijn verzoek, eervol ontslag uit de militaire dienst verleend. Het overig Europeesch personeel, teekenaars en opnemers, werd mede gevonden bij het leger. De werkzaamheden der commissie waren nog slechts van voorbereidenden aard en bestonden voornamelijk in het oefenen van het inlandsch personeel, het bepalen van vaste punten, enz. Van den uitslag dezer opname werd eene definitive regeling van het boschbeheer afhankelijk gesteld.

---

(1) Zie voor deze de bijlagen litt. Y en Z.

Inmiddels werd reeds eene voorloopige verdeeling van de op Java aanwezige djatiebosschen in dertien boschdistricten vastgesteld, met bepaling, dat met het beheer en de exploitatie van elk dier districten een deskundig ambtenaar zal worden belast. Bij het eind van het jaar maakte evenwel deze voorloopige voorziening, ten gevolge van eenige daartegen bij het opperbestuur gerezen bedenkingen, nog een punt van nadere overweging uit bij de Indische Regering.

In het laatst van het jaar werd weder een tweetal aan de Landhuishoudkundige School te Groningen voorloopig opgeleide kweekelingen voor het boschwezen in de gelegenheid gesteld om zich voor 's lands rekening gedurende den tijd van twee jaren aan de polytechnische school te Carlsruhe (Baden) nader voor hunne bestemming in Indie te bekwamen. Eene gelijke bestemming werd, na afgelegd voldoend examen, toegezegd aan een drietal te Groningen nog in opleiding zijnde kweekelingen. (1)

Ten slotte kan hier nog worden vermeld:

het Indisch besluit van 6 Maart 1860, n°. 16, houdende benoeming eener commissie tot het ontwerpen van een nieuw volledig reglement voor het beheer en de exploitatie der houtbosschen en al wat daarop betrekking heeft;

dat van 24 April 1860, n°. 37, waarbij in 't belang van 's lands kas nieuwe bepalingen werden gemaakt met opzigt tot de keuring en de wijze van verkoop der bij de stapelplaatsen aangebragt wordend houtwerken; en

dat van 10 Mei 1860, n°. 43 (*Indisch Staatsblad* n°. 43), waarbij, met buiten-werkingstelling van *Indisch Staatsblad* 1854, n°. 26, een nieuw en lager tarief werd vastgesteld voor de prijzen der voor den scheepsbouw benoodigde kromme houtwerken.

c. Veeteelt.

Volgens de opgaven der hoofden van gewestelijk bestuur, welke echter, zoo als meermalen is gezegd, ten deze veelal slechts als ramingen zijn te beschouwen, zou de veestapel op geheel Java, met uitzondering van de residentien Batavia, Soerakarta en Djokdjokarta (2), en op Madura (afdeeling Pamakassan) bij het eind van 1860 hebben bedragen 1 910 985 buffels, 758 279 runderen en 444 350 paarden, hetgeen, vergeleken bij 1859, eene vermeerdering aanwijst van 58 873 buffels, 22 151 runderen en 5831 paarden. Nogtans toonden enkele gewesten eenige vermindering aan, hetgeen aan vermeerderden uitvoer wordt toegeschreven.

Algemeene of aanhoudende ziekten onder het vee hebben in den loop van 1860 niet geheerscht. Alleen werd eenige meerdere sterfte onder het hoornvee waargenomen in Japara en Patjitan tijdens de kentering der moessons, en in Samarang (afdeeling Demak en Grobogan), waar het miltvuur, ongeacht spoedig aangebragte hulp, mede een aantal buffels deed bezwijken.

Invoer van plaatsen buiten Java en Madura heeft voornamelijk plaats ten aanzien van paarden, en wel van Macassar, Timor, Sumbawa enz. In 1860 werden volgens het handelsverslag in 't geheel ingevoerd 6246 stuks, alle uit den Oosterschen Archipel, ter waarde van f 423 752.

Volgens de ontvangen rapporten bleven de plaatselijke ambtenaren voortgaan met hunne zorgen te wijden aan het toezigt op eene doelmatige behandeling en verzorging van het vee en op het aankweeken van voedingsmiddelen daar, waar zulks bleek noodig te zijn. Dit laatste toch, de geregelde voeding, schijnt op vele plaatsen, althans in zekere tijden des jaars, nog al aan moeijelijkheden onderhevig te zijn, door het gemis van voldoende of geschikte weilanden.

In het droogo jaargetijde kan hierin door de teelt van tweede gewassen worden voorzien, doch in de regenmoesson, als wanneer de velden met padie zijn beplant, bestaat voor velen de noodzakelijkheid om hun vee naar elders, vooral naar hoogere streken, te zenden. Deze omstandigheid, zegt de directeur der cultures, staat bepaaldelijk hier en daar de uitbreiding van den veestapel in den weg, ja maakt dat dezelve in eenige streken ontoereikend is en blijft voor de bewerking der bouwlanden; ofschoon de belanghebbende inlanders overigens bemiddeld genoeg zijn, om de noodige beesten aan te koopen. Op

(1) Een dezer laatsten heeft in den loop van 1861 van deze zijne bestemming afgezien. In het belang eener spoedige voorziening werd in zijne plaats een gewezen kweekeling der Landbouwkundige School gekozen, die daarop in het laatst van 1861 al dadelijk naar Carlsruhe heeft kunnen vertrekken.

(2) Zie voor de residentien Soerakarta en Djokdjokarta de bijlagen litt. IJ en Z.

zoodanige plaatsen werden in den ploegtijd gewoonlijk de noodige buffels of runderen van elders gehuurd, sommige tegen daghuur, andere tegen betaling voor het bewerken eener zekere uitgestrektheid lands.

Over de weinige zorg van den inlander voor zijn vee werd, gelijk vroeger, allerwege geklaagd. Voornamelijk is zulks het geval opzigtelijk het paard; minder ten aanzien van buffel of rund. Het laatste staat vooral in groot aanzien bij de Madureesche bevolking in Java's Oosthoek. Onder deze vindt men er, die stieren aanhouden van de schoonste en sterkste soort, louter uit weelde en om te dienen bij de zoogenaamde stierengevechten en wedloopen, hartstogtelijk geliefde volksvermaken bij den Madurees. Voor zoodanige schoone beesten worden dikwerf belangrijke sommen gelds betaald. Over het algemeen komen de berigten daarin overeen, dat de prijzen van het vee steeds klimmende blijven, op vele plaatsen zelfs aanzienlijk hooger zijn, dan weinig tijds geleden.

Als maatregel tot verbetering verdient overigens vermelding het besluit van 6 Augustus 1860, n°. 1, waarbij gevolg wordt gegeven aan het in der tijd geopperde denkbeeld, om ook inlanders voor de veeartsenijkunde te bekwamen. (1) Daarbij werd namelijk bepaald, dat ter hoofdplaats Soerabaija, onder de leiding van den gouvernements-veearts aldaar, bij wijze van proef, eene school zoude worden geopend voor het geven van theoretisch en praktisch onderwijs in de veeartsenijkunde aan een vijftal inlanders uit den gegoeden stand, afkomstig uit verschillende gewesten van Java, en wel bij voorkeur uit Soerabaija, Samarang, Pasoeroean, Preanger regentschappen en Probolingo, met toekenning aan elk hunner van een tractement van f 15 's maands. (2)

§ 2. *Buitenbezittingen.*

Omtrent den landbouw, het boschwezen en de veeteelt in de bezittingen buiten Java en Madura wordt, onder verwijzing naar vroegere Verslagen, het volgende ontleend aan de opgaven der hoofden van gewestelijk bestuur over het jaar 1860.

1°. Gouvernement van Sumatra's Westkust.

Rijst. In dit gouvernement wordt nog ruimschoots gelegenheid gevonden tot het aanleggen van sawa's.

In de Padangsche boven- en benedenlanden heeft men het in het aanleggen van besproeide velden op eene groote hoogte gebragt. De praktische blik van den inlander doet hem met een oogopslag den loop eener te graven waterleiding bepalen, daar waar de Europeaan door opmeting en waterpassing zich van de uitvoerbaarheid zoude moeten overtuigen.

Ontginningen op groote schaal hadden in 1860 niet plaats. Het streven der Europesche ambtenaren bleef echter steeds om den rijstbouw zooveel mogelijk aan te moedigen, hetgeen in de residentie Tapanolie bepaaldelijk noodig was, wilde men gebrek aan rijst voorkomen, daar de zorgelooze Batta den goeden tijd voor het beplanten zou laten voorbijgaan. In dit gouvernement wordt dan ook in het algemeen, en vooral in het evengenoemde gewest, de dag van de opening der waterleidingen, van het uitwerpen der zaadpadie, enz. door het Europeesch bestuur, in eene algemeene vergadering van hoofden, bepaald en aan den volke medegedeeld, op de naleving waarvan streng toezigt gehouden wordt.

Omtrent de tweede gewassen wordt verwezen naar het vorig Verslag (bladz. 124.)

In de Padangsche bovenlanden kwamen kapitale waterleidingen tot stand, waardoor aanmerkelijke uitbreiding aan de rijstvelden zou worden gegeven.

Eene proef met Carolina-zaadpadie genomen is aanvankelijk niet met een goeden uitslag bekroond geworden. In 1861 zoude men die proef evenwel voortzetten.

Over het algemeen was de weêrsgesteldheid gunstig voor het gewas. Alleen de Padangsche bovenlanden maakten hierop eene uitzondering door aanhoudende droogte.

De eigendom van gronden is niet persoonlijk. Hij behoort tot de kampong of soekoe. Alleen het bezit is individueel. Elk lid eener kampong of soekoe heeft het regt om de daartoe behoorende woeste gronden te ontginnen. Hem is het ongestoord bezit voor zich en zijne erven gewaarborgd, zoolang hij die landen blijft bebouwen. Laat hij dit na, dan gaat het bezit weder verloren. Hoofden hebben geen regt om over velden te beschikken, die reeds door anderen bebouwd zijn.

---

(1) Zie het Verslag der Commissie uit de Tweede Kamer over het regeringsverslag van 1854 (zitting 1856/57 n°. XX, bladz. 13).

(2) In de laatste helft van 1861 is met het onderwijs aan een viertal leerlingen een aanvang gemaakt.

De oogst werd, volgens opgave van de inlandsche hoofden, berekend op 2 809 597 pikols rijst; in 1859 was dit cijfer 2 616 992, dus 192 605 pikols minder.

De prijzen der rijst waren (per pikol) te Padang f 2,70 à f 3,15, te Priaman f 3,25 à 4, te Aijer-bangies f 2 à f 5, in de Padangsche bovenlanden f 3,50 à f 6,60, te Tapanolie f 2,50 à f 6. Zij leverde dus weder weinig verschil met die in het vorige jaar.

De uitvoer over zee naar havens buiten dit gouvernement bedroeg in 1860 61 580 pikols, tegen 84 748 in 1859.

Klapperteelt. Deze over het algemeen bij de bevolking steeds gewilde cultuur leverde in 1860 geene meldenswaardige bijzonderheden op. Sumatra's Westkust voorziet in hare eigen behoefte aan klappers en olie. Uitvoer naar buiten heeft niet plaats; maar een levendige binnenlandsche handel wordt steeds in deze producten gedreven. Het gebruik der olie neemt toe.

De prijs der olie was van 55 tot 75 cents de Bataviasche kan; die der noten van f 3 tot f 5 de 100 stuks, zijnde de prijzen van het vorige jaar.

Koffij. Een bezwaar tegen de benuttiging van zeer geschikte gronden ligt in den afstand van de kampongs. Niettemin zijn hier en daar op zeer gunstig gelegen berghellingen nieuwe aanplantingen daargesteld. Aanhoudende zorg en aanmoediging worden van de zijde der Europesche ambtenaren steeds gevorderd tot het behoorlijk onderhouden der tuinen.

De weêrsgesteldheid was over het algemeen niet bijzonder gunstig voor het gewas. In de Padangsche bovenlanden heeft de felle hitte zelfs een beduidend nadeel aan den oogst toegebragt. Het aantal inkooppakhuizen onderging op nieuw vermeerdering.

De oogst was weder gunstiger dan in 1859. Hij bedroeg in 1860 157 571 pikols, tegen 140 648 pikols in het vorig jaar.

In de gouvernementsveilingen te Padang werden dit jaar verkocht 151 000 pikols, en wel in vier veilingen respectivelijk groot 45 000, 30 000, 40 000 en 36 000 pikols, achtereenvolgens tegen een prijs van gemiddeld f 34,21⅝, f 35,11, f 34,58⅝ en f 34,47. De algemeene middenprijs der 151 000 pikols beliep f 34,55. In 't vorig jaar was dit cijfer van de 120 000 pikols f 32,42. (1)

Deze veilingen werden tot dusver gehouden onder andere op voorwaarde, dat de aflevering van het gekochte niet anders plaats vindt dan op vertoon van het bewijs van betaling.

Deze voorwaarde bleek voor de elders dan te Padang woonachtige mededingers hoogst bezwarend te zijn, omdat zij, dadelijk over de eventueel in te koopen koffij wenschende te beschikken, verpligt waren de benoodigde gelden naar Padang te remitteren, alvorens de zekerheid te hebben, dat zij koopers zouden worden; zijnde te Padang, alwaar geen wisselmarkt op Nederland en Engeland bestaat, in den regel geene fondsen beschikbaar om dikwijls belangrijke sommen voor de koffij af te zonderen.

Ten einde aan dit bezwaar te gemoet te komen en daardoor de mededinging te bevorderen, werd bij een besluit van Junij dezes jaars bepaald, dat de boven omschreven voorwaarde voortaan zal luiden als volgt:

» Dat de aflevering van het gekochte niet anders plaats vindt dan op vertoon van het bewijs van betaling bij eene der landskassen in Nederlandsch Indie, ter keuze van den kooper, of wel van een bewijs, dat de kooper, ten genoegen van den directeur van finantien, voor de waarde van de af te leveren hoeveelheid koffij eenen evenredigen reëlen waarborg heeft gesteld; zullende in het laatste geval door den kooper ook eene rente van ½ per cent 's maands behooren te worden voldaan, gerekend van af den dag van de aflevering der koffij tot dien van de betaling van den koopprijs."

Kassia. De cultuur van deze wilde kaneelsoort wordt door de bevolking gedreven buiten regtstreeksche bemoeijenis van het bestuur. Niettemin wordt zij door hetzelve hier en daar aangemoedigd, door bevordering van den aanleg van geregelde tuinen en het verstrekken van stekken.

De vervalsching der kassia, in het vorig Verslag vermeld, had schier opgehouden, waardoor de prijzen gestegen en de aanbreng op de Padangsche markt weder vermeerderd was. De uitvoer was in 1860 3073 pikols, tegen 1636 in 1858 en 818 in 1859.

Notenmuskaat. De geringe prijzen voor dit product verkregen (f 25 voor de noten en f 45

(1) In 1861 van de 150 000 pikols f 34,46⅝.

voor de foelie per pikol) strekten niet tot aanmoediging in dezen tak van cultuur, welke bijna overal slaagt en bij het volk geliefd is. In de Danau-districten (Padangsche bovenlanden) worden vrij uitgebreide aanplantingen aangetroffen.

De uitvoer bedroeg in 1860 457 pikols noten en 147½ pikol foelie, tegen 552 en 130 pikols in 1859.

Gambier wordt alleen in de afdeeling Lima-Poeloe (Padangsche bovenlanden) geplant. De gronden daartoe gebezigd zijn schraal en voor andere cultures ongeschikt.

De voortgebragte hoeveelheid kan niet worden opgegeven; maar het verbruik wordt gezegd aanzienlijk te zijn.

De uitvoer naar buiten Sumatra's Westkust bedroeg slechts 583 pikols. De prijs was f 20 à f 21 den pikol.

Suiker. In het gouvernement ter Westkust van Sumatra wordt voornamelijk suiker geplant in de Padangsche bovenlanden en dat wel op de berghellingen van den Merapie en Singalang, ofschoon overal elders in die residentie suiker verbouwd wordt. Nagenoeg alleen wordt rietsuiker bereid; men verkrijgt daarvan de zoogenaamde goela-soka. In de Lima-poeloet (Padangsche bovenlanden) en Sipirok (Tapanolie) wordt eene geringe hoeveelheid arengsuiker gefabriceerd.

De bereiding der rietsuiker geschiedt door persing en koking, maar op gebrekkige wijs.

De inlander houdt veel van Sumatra-suiker, die vele zoetdeelen bevat. Behalve voor de binnenlandsche consumtie, werd in de Padangsche bovenlanden in 1860 genoegzaam gefabriceerd om 8015 pikols naar elders te kunnen afvoeren, bij 7540 pikols in 1859. De prijs was f 5 à f 6 den pikol.

Katoen. De het gedeele jaar door vallende regens beletten gewoonlijk het rijp worden der vrucht. Men geloofde daarom niet, dat de aankweeking van katoen voor de Europesche markt op Sumatra's Westkust ooit van eenig belang zoude worden.

Proeven, in 1860 met Fernambuc- en Nieuw-Orleans-zaad genomen, waren grootendeels mislukt. Te Baros was de uitslag met laatstgemeld zaad gunstig genoeg om de proef voort te zetten.

Tabak. Op eenigzins uitgebreide schaal bestaat deze cultuur alleen in de Padangsche bovenlanden. De productie aldaar overtrof de consumtie, zoodat ruim 8000 pikols naar de benedenlanden werden uitgevoerd. Aan de stranden is het gebruik van Java-tabak algemeen.

Peper. De lust tot deze cultuur is in de gouvernementslanden langzamerhand verminderd. Men treft thans slechts pepertuinen aan te Baros, Natal en in de zuider-afdeeling van Padang. Het product in de gouvernementslanden verkregen bedroeg in 1860 nog geen 1500 pikols.

De uitvoer naar buiten Sumatra's Westkust beliep 9955 pikols, welke hoeveelheid echter meerendeels van Atjin afkomstig was, alwaar de peper door slaven wordt bearbeid.

Bosschen. Het product van den kamferboom, hetwelk meerendeels tusschen Siboga en Aijer-bangies wordt ingezameld, bedroeg ruim 6 pikols, eene waarde hebbende van f 40 000.

De hooge prijzen, welke voor de gomelastiek en de getahpertja — producten welke in de bosschen van Groot-Mandheling, Ankola, Sipirok en Siboga worden aangetroffen — bedongen worden, hebben den lust tot inzameling zeer aangewakkerd.

De uitvoer bedroeg in 1860 8316 pikols, eene waarde voorstellende van meer dan f 500 000.

De houtstapelplaats te Padang, niet meer voldoende uit de omstreken voorzien wordende, zoo hebben aankappingen elders door de bevolking, tegen betaling, moeten plaats hebben.

Het vervoeren van zware houtwerken naar de stranden is, bij gemis van sleepwegen en bij de hooge loonen die ter Westkust van Sumatra aan vrije arbeiders betaald worden, zoo bezwarend, dat aan eene onderneming van houtkap aldaar op eenigzins ruime schaal niet wel te denken valt.

Veeteelt. Volgens opgaven van de inlandsche hoofden zouden op ultimo 1860 in het Gouvernement der Westkust van Sumatra aanwezig zijn geweest 15 454 paarden, 177 251 buffels en 107 457 runderen.

Tot verbetering van het paardenras werden van gouvernementswege Macassaarsche dekhengsten hier en daar gestationeerd, terwijl ook in het belang van den veestapel Bengalesche stieren zijn afgestaan.

Over het algemeen legt de inlander eene groote onverschilligheid aan den dag voor zijn vee.

2°. Benkoelen.

Rijst. De som van f 2000, blijkens het vorig Verslag beschikbaar gesteld voor het geven van onderrigt in de rijstcultuur in dit gewest, werd ook voor de jaren 1860 en 1861 toegestaan. Door het ontginnen van sawa's had de rijstcultuur aldaar eene groote uitbreiding verkregen.

De oogst bedroeg in 1860 253 909 pikols; voor 1859 was hij, blijkens het vorig Verslag, geschat op 254 367 pikols. De prijzen liepen over f 3 tot f 8 den pikol.

Gedurende 1860 zijn 19 222 pikols rijst ingevoerd van Padang, Priaman en Painan, tegen 16 172 pikols in 1859.

Peper. Gedurende 1860 is deze cultuur in eenige gedeelten van dit gewest achteruitgegaan, hetgeen is toegeschreven aan ongenoegzaamheid der contrôle en het niet overal behoorlijk naleven der gegeven voorschriften. Niettemin bedroeg de oogst in 1860 2487 pikols, zijnde 379 pikols meer dan in 1859.

De gouvernementsveilingen ter hoofdplaats bestonden in dit jaar uit 415 pikols witte en 2055 pikols zwarte peper, die gezamenlijk opbragten f 50 958,25.

De hiervóór vermelde veranderde voorwaarde betrekkelijk de aflevering der koffij uit de gouvernementsveilingen te Padang werd bij een besluit van September dezes jaars ook van toepassing verklaard voor de hier bedoelde peperveilingen.

Koffij. De meest mogelijke uitbreiding wordt aan deze cultuur bij voortduring gegeven in de bergdistricten van de afdeeling Kroë, waar de koffij uitmuntend groeit.

Het getal koffijboomen onder ultimo 1860 bedroeg volgens opgaven 131 986 vruchtdragende en 767 509 jonge.

Katoen. Waarschijnlijk op het voorbeeld harer Palembangsche naburen, betoonde de bevolking zich geneigd voor de cultuur zoowel van uitheemsche als van inheemsche katoen.

Monsters van katoen van New-Orleans en andere vreemde soorten waren ontvangen.

Notenmuskaat. Deze cultuur is voortdurend achteruitgaande, ten gevolge van de lage marktprijzen, die in de laatste 10 jaren van plus minus f 130 tot plus minus f 40 den pikol zijn gedaald.

In 1860 zijn uitgevoerd 225 9/100 pikols noten en 32 20/100 pikols foelie, tegen 380 en 61 pikols in 1859.

3°. Lamponsche districten.

Rijst. Op vele plaatsen zijn in dit jaar nieuwe sawa's aangelegd, waterleidingen gemaakt, dammen opgeworpen enz., waardoor de rijstcultuur meer uitgebreidheid heeft verkregen.

Voortdurend heeft een niet onbelangrijke invoer plaats van landbouwgereedschappen van Java en Singapoer.

De oogst was gunstig en bijna voldoende voor de behoefte.

De hooge prijzen, welke de bevolking verkrijgt van de door haar ingezamelde gomelastiek, dammer enz., drukken steeds de rijstcultuur. In 1860 werden nog ingevoerd 13 477 pikols, tegen een uitvoer van 831 pikols. Deze cijfers waren over 1859 10 217 en 240. De prijzen liepen van f 6 tot f 8 den pikol.

Peper. De gronden alhier worden voor deze cultuur zeer geschikt geoordeeld. Op ultimo December 1860 waren in het geheel aanwezig 1 125 619 ranken, zijnde 130 684 minder dan op ultimo Maart te voren.

De oogst was gunstiger dan in 1859, namelijk 4399 pikols, zijnde 1067 meer dan in dat jaar.

Koffij. Volgens de opname in December 1860, zou het getal koffijboomen toen hebben

bedragen: jonge 1 222 256, vruchtdragende 180 284. Gedurende de west-moeson van 1860 op 1861 zijn bijgeplant 1 746 905 boomen. De oogst, alleen bekend door de uitvoeren, bedroeg 585 pikols, zijnde 165 pikols meer dan in 1859.

De gronden worden voor de koffijcultuur bijzonder geschikt geacht.

Katoen. Bij voorkeur worden hier steeds de gewone Palembangsche en Java-katoenzaden geteeld. Het regenachtige weder in Junij, Julij en Augustus 1860 had nadeelig op de bloemzetting gewerkt. De oogst was dan ook niet gunstig: 1700 pikols katoen zijn in 1860 uitgevoerd, tegen 1958 pikols in 1859.

Voor de Europesche markt wordt de Lampongsche katoen ongeschikt geoordeeld, als zijnde te kort en grof van draad. De prijzen waren f 4 tot f 6 in de binnenlanden en f 8 à f 10 beide den pikol op de strandplaatsen.

Klapperteelt. Deze cultuur is hier zeer belangrijk. Het aanwezig getal boomen zou onder ultimo 1860 hebben bedragen: jonge 69 532, vruchtdragende 65 738, te zamen 135 270. Olie wordt daarvan weinig vervaardigd. De uitvoer bedroeg 195 800 stuks. De gemiddelde prijs was f 3 à f 4 de 100 noten.

Gomelastiek en andere boschproducten. De uitvoeren hebben in 1860 bedragen: gomelastiek 11 689½ pikol, dammer 11 740½ pikol, bindrotting 6887 bossen, handrotting 1 031 724 stuks.

De hoeveelheden der beide eerste artikelen overtreffen die van 1859 met 5643½ en 934½ pikol. De waarde is niet opgegeven.

Tweede gewassen. Deze zijn tabak, waarvan veel werk wordt gemaakt, doch waarvan het product niet van zeer goede qualiteit is; djagong, welke veelvuldig wordt aangeplant; indigo en suikerriet, welke voor eigen gebruik dienen.

Bosschen. In den loop van 1860 hebben op de eilanden in de Telok-betong-baai talrijke vellingen plaats gehad, zoowel voor 's Gouvernements bouwwerken als voor particuliere speculatie. De uitvoer is over dit jaar echter niet opgegeven.

4°. Palembang.

Rijst. In sommige streken was de zucht ontstaan om de natte rijstcultuur in te voeren. In de afdeeling Tebing-tingie zijn eenige waterleidingen gegraven tot het aanleggen van sawa's. De oogst was minder gunstig dan in 1859, deels ten gevolge van ingevallen droogte. Volgens opgaven uit de binnenlanden, zouden in 1860 verkregen zijn 292 805 pikols rijst en 695 173 pikols padie.

Ter hoofdplaats waren aangebragt 76 127 pikols rijst en 49 028 pikols padie: over 1859 waren deze cijfers 82 959 en 49 144; eene niet onbelangrijke vermindering dus in den aanvoer der rijst.

De uitvoer naar buiten de residentie bedroeg 4289 pikols, waartegen van elders werden ingevoerd 5722 pikols.

De prijs der rijst was dit jaar op de hoofdplaats zelden meer dan f 6; in de Ampatlawang steeg hij tot f 16 den pikol.

Katoen. De oogst van 1860 werd vrij gunstig genoemd. Volgens ontvangen opgaven zou hij hebben bedragen 25 266 pikols, zijnde 3882 pikols minder dan in 1859. Van eenige divisien waren echter nog geene opgaven ingekomen. (1)

Ten aanzien van de cultuur van uitheemsche katoensoorten rapporteert de resident het volgende:

» In de divisien Lematang-ielier en Ogan-ielier is meer speciaal werk gemaakt van de cultuur van uitheemsche katoensoorten, en de ondervinding heeft geleerd, dat de New-Orleanssoorten in deze residentie het weligst willen groeijen, het meest voortbrengen en het best tegen het min of meer vochtige klimaat in het Palembangsche bestand zijn.

» Hoezeer de Sea-Island-katoensoorten alsmede de Java-katoen (kapas hoema) hier wel willen tieren en de katoen van de eerstgenoemde veel langer van draad en fijner is, en daardoor misschien in den handel hooger prijzen zal behalen dan die der New-Orleans-

(1) De van het Indisch Bestuur gevraagde inlichting (zie de noot op bladz. 127 van het vorig Verslag) nopens vroegere opgaven van den katoenoogst is tot dusver nog niet ontvangen.

katoen, moet echter de in-cultuur-brenging dier soorten verre achterstaan bij de New-Orleans-katoen en zulks hoofdzakelijk om de navolgende redenen:

1°. dat de productie van de Sea-Island-katoen nagenoeg gelijkstaat met de helft der productie van de New-Orleanssoorten;

» 2°. dat de Sea-Island-soorten veel minder bestand zijn tegen vochtigheid dan de New-Orleans-katoen en bij de gunstigste omstandigheden nog altijd een gedeelte der vruchten door wormen en insecten wordt vernield;

» 3°. dat het gewigtsverlies van de ongezuiverde Sea-Island-katoen bij zuivering zeer aanzienlijk kan genoemd worden, zijnde het bij onderzoek gebleken, dat $4^1/_4$ pikols ongezuiverde katoen van die soorten slechts 1 pikol gezuiverde katoen opleveren.

» De overjarige of heesterachtige katoensoorten, zoo als Fernambuc- of Kosta- en Mobrie- of Moria-katoen kunnen met geen voordeel in deze residentie in cultuur worden gebragt, omdat van die overjarige soorten, voornamelijk van de Fernambuc-katoen, zeer weinig geoogst wordt, onverschillig of zij op lage vruchtbare dan wel op hooge, drooge talanggronden worden geplant, daar meer dan $^4/_5$ gedeelte der vruchten door wormen worden vernield, hetzij de weêrsgesteldheid droog of vochtig is, terwijl gedurende den regentijd geen enkele vrucht gelukt.

De omstandigheid evenwel, dat in den laatsten tijd de gewone inheemsche katoen op de plaats van productie tegen den hoogen prijs van f 9, en soms daarboven, per pikol, ongezuiverd is opgekocht, werkt nadeelig op de uitbreiding der cultuur van uitheemsche katoensoorten; terwijl ook de voorliefde van den inlander voor hetgeen door hem zelf en zijne voorouders sedert jaren is geplant, de invoering van nieuwe en vreemde katoensoorten eenigzins in den weg staat.

De uitvoer van katoen naar Java, China en elders heeft over het jaar 1860 bedragen: gezuiverd 70, ongezuiverd 23 029 pikols. In 1859 beliepen deze cijfers 131 en 25 745 pikols.

Andere tweede gewassen. De aardvruchten leveren in de nabijheid der hoofdplaats Palembang aanzienlijke voordeelen aan de bevolking. Dagelijks worden deze bij groote hoeveelheden ter markt gebragt.

In het jaar 1860 werden uit de binnenlanden ter hoofdplaats aangebragt 945 pikols tabak, tegen 1446 in het vorige jaar.

Proeven met den oliepalm der Kust van Guinea genomen, en die het vorige jaar min gunstig uitvielen, voldeden nu beter aan de verwachting, hopende men van de op nieuw aangekweekte planten betere resultaten te verkrijgen.

Boschproducten. In 1860 werden ter hoofdplaats Palembang aangebragt 1637 pikols benzoïn, 1195 pikols witte dammer, 1824 manden zwarte dammer, 3175 pikols gomelastiek, 864 pikols getahpertja, 70 pikols was, 61 600 bossen rotting enz.

Koffij. Voor alsnog produceert deze residentie slechts koffij voor de plaatselijke behoefte. In de Ampatlawang worden uitgestrekte koffij-aanplantingen gevonden.

De ambtenaren in de binnenlanden zijn uitgenoodigd om daar, waar de koffijcultuur mogelijk is, de bevolking, zonder dwang, zooveel mogelijk tot het planten van koffijboomen te overreden.

Suiker. Het weinige suikerriet, dat in deze residentie wordt geplant, dient uitsluitend tot eigen comsumtie en wordt door de bevolking meestal in natura gebruikt of ter markt gebragt.

Indigo wordt in sommige streken aangekweekt voor eigen gebruik: het verwen van inlandsch lijnwaad.

Klapperteelt. Alleen in de bovenlanden vindt men in de doessons klapperboomen. Jaarlijks wordt eene vrij groote hoeveelheid klappers naar de hoofdplaats Palembang vervoerd. Niettemin worden, ter aanvulling der behoefte, jaarlijks nog belangrijke hoeveelheden aangevoerd, meest van Java van Siam.

5°. Banka.

Ten aanzien van dit gewest moet worden verwezen naar het vorig Verslag, hebbende het jaar 1860 niets opgeleverd wat bijzondere vermelding zou verdienen, dan den aanleg nabij de hoofdplaats van een proefaanplant van cacao, ten einde de bevolking met de teelt

daarvan, welke men meent dat op Banka met voordeel zoude kunnen plaats hebben, bekend te maken.

6°. Biliton.

Ook in 1860 is de *rijst*cultuur, de eenige tak van landbouw welke hier bestaat, geheel mislukt door aanhoudende regens, waardoor ook de aardvruchten in den grond zijn verrot. Nieuwe aanplantingen hadden evenwel voortdurend plaats.

7°. Riouw.

Het aantal tuinen waar *gambier* en *peper* werd geteeld was in 1860 weder vermeerderd en bedroeg thans 931, als op het eiland Bintong 443, op Battam 324, op Rempang 70, op Gallang 54, op Gin 16, op Klong 17 en op Sengarang 7, welke te zamen hebben afgeworpen 102 149 pikols gambier en 23 800 pikols peper, welke cijfers in 1859 bedroegen 95 234 en 18 111.

Volgens gedane aangifte bij het havenkantoor te Riouw bedroeg de uitvoer 96 76397/100 pikols gambier en 25 8082/100 pikols peper.

De gemiddelde marktprijzen waren:

Gambier 1ste soort per pikol.	f	9,50
» 2de » » »		8,75
Peper (witte) » »		30,50
» (zwarte) » »		17,32

Ten aanzien van de katoencultuur werd het als uitgemaakt beschouwd, dat op deze eilanden geene geschikte gronden aanwezig zijn.

8°. Wester-afdeeling van Borneo.

De bevolking besteedt steeds weinig zorg aan de *rijst*cultuur, en de oogsten zijn dan ook doorgaans gering.

Daarentegen maakt zij veel werk van de *klapper*teelt. Te Pamangkat, Pontianak, Montrado en Singkawang worden uitgebreide klappertuinen gevonden.

De verstrekte uitheemsche *katoen*zaden waren in 1860 geheel mislukt, niettegenstaande daaraan de meeste zorg was besteed en de plantjes aanvankelijk goed opkwamen. Ten deele werd deze uitkomst ook aan het ongunstige weêr toegeschreven.

Met de *koffij*cultuur was het niet beter gesteld dan in 1859. Met uitzondering van de bovenlanden van Mampawa, werden de gronden over het algemeen voor deze cultuur ongeschikt geacht.

De *suiker*cultuur wordt in dit gewest meestal door Chinezen gedreven. De bereiding geschiedt door handmolens.

De aanplant van djagong en andere aardvruchten en van vruchtboomen vond meer en meer plaats en verschafte reeds aan menigeen een goed bestaan.

9°. Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.

Door den voortdurenden staat van oorlog in dit gewest is aldaar in 1860 geene verandering gekomen in den toestand, zoo als die in het vorig Verslag is vermeld.

Het was twijfelachtig of de rijstoogst aan de behoefte zou voldoen. De gemiddelde prijs der rijst was te Bandjermasin f 5 à f 6 per pikol, die van de padie f 8 de 100 gantangs (20 gantangs gelijk 1 pikol).

In de Zuider-afdeeling varieerde der prijs der rijst tusschen f 7 en f 15, terwijl de padie niet beneden de f 12 de 100 gantangs verkrijgbaar was.

Met zaad-*indigo* zouden proeven worden genomen.

In de Tanah-laut was men met den aanplant van ongeveer 150 000 *koffij*boomen begonnen.

10°. Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden.

Rijst. Nieuwe ontginningen van rijstvelden hebben in 1860 niet plaats gehad. De oogst was zeer gunstig in de Noorderdistricten en Bonthain, doch is in de Zuiderdistricten en Sindjai tegengevallen. In laatstgemelde districten wordt, door het aanleggen van waterleidingen, getracht verbetering in de rijstcultuur te brengen. De bevolking legde echter weinig lust in zoodanig werk aan den dag. Meestal worden minder

deugdzame, snelrijpende padiesoorten aangeplant en de grond gebrekkig beploegd en gezuiverd.

De marktprijzen liepen in 1860 van f 4 tot f 8 den pikol, zijnde gemiddeld iets hooger dan in 1859.

Groote hoeveelheden rijst worden ingevoerd van Balie, Lombok en Sumbawa.

Koffij. Goede gronden voor de koffijcultuur worden, behalve in de bergregentschappen van Maros en in Bonthain, ook gevonden in de kortelings bij het Nederlandsch gebied ingelijfde afdeeling Sindjai. Men heeft het echter nog niet oirbaar geacht aldaar de maatregelen in te voeren, welke in gemelde regentschappen en in Bonthain genomen zijn tot verbetering en uitbreiding dezer cultuur.

In Bonthain is namelijk den plaatselijk gezagvoerenden ambtenaar opgedragen om gezamenlijk met de inlandsche hoofden geschikte gronden uit te kiezen, en daarop door de bevolking van een of meer kampongs gemeenschappelijke koffijtuinen te doen aanleggen en onderhouden, met overlating van het product aan de vrije beschikking der planters.

In de bergregentschappen van Maros werd, in verband met eene op te leggen belasting, waarvan de bevolking aldaar tot nu toe geheel vrij bleef, na overleg met de inlandsche hoofden, de aanleg bevolen van meer geregelde tuinen in de nabijheid der kampongs, waarin elk huisgezin verpligt wordt tot het planten en onderhouden van een zeker aantal boomen. (1)

De hoegrootheid van den koffijoogst in het gouvernement kan niet worden opgegeven. Die van Zuid-Celebes wordt geschat op 30 000 à 40 000 pikols. De uitvoer van Macassar bedroeg in 1860 35 000 pikols.

De betaling, welke de bevolking voor haar product ontvangt, is afhankelijk van den marktprijs en van de meerdere of mindere concurrentie in het opkoopen.

Te Macassar was de marktprijs f 30 à f 35 den pikol: gelijk aan dien van 1859.

Suiker. In het vorig Verslag is bekend gesteld waar en op hoedanige wijze de suikercultuur in dit gewest wordt gedreven.

In het jaar 1860 zijn de suikerriet-aanplantingen op last van het bestuur aanmerkelijk uitgebreid. De bevolking is met deze cultuur ingenomen. Zij heeft de vrije beschikking over het riet en verkoopt dat naar welgevallen. De fabrikanten, meest Chinezen, betalen 60 à 80 cents voor de 100 stokken.

Van de beplante velden wordt vertiening aan het Gouvernement opgebragt. Tusschen de 4000 en 5000 pikols suiker zijn in 1860 gefabriceerd, waarvan het grootste gedeelte regtstreeks naar Europa is vervoerd.

Klapper- en katoenteelt. Hieromtrent valt over 1860 niets te voegen bij het medegedeelde over het vorige jaar.

Op Saleijer zouden onder ultimo 1860 409 154 boomen aanwezig zijn bevonden. De uitvoer aldaar beliep 1 357 600 stuks noten en 3472 pikols olie, ter waarde van f 100 000.

De proeven met vreemde katoensoorten hebben tot niets geleid, ondanks den herhaalden aandrang van gezagvoerende ambtenaren tot behartiging van deze cultuur. Alleen op Saleijer was de bevolking meer ingenomen met dezen tak van cultuur en had zij om zaden verzocht.

Tabak. Voor eigen consumtie wordt in alle afdeelingen tabak geplant. Op vrij uitgebreide schaal geschiedt dit in de Noorderdistricten. De bevolking aldaar begint zich meer en meer op dezen tak van cultuur toe te leggen. Bereiding voor de Europesche markt zou daar met uitbreiding kunnen gepaard gaan, indien het bezwaar van gebrek aan materialen voor droogschuren kon overwonnen worden.

Veeteelt. Volgens de hoezeer weinig vertrouwen verdienende opgaven, welke konden

---

(1) Volgens de ten aanzien dezer belasting aan den Gouverneur-Generaal ingediende voorstellen, waaromtrent evenwel de beslissing aan het opperbestuur behoort, zou als maatstaf worden aangenomen 300 boomen per huisgezin, met eene gemiddelde productie van ½ kattie per boom, en zou van dat geraamde product in beginsel worden geheven het *een derde*, hetzij in natura, hetzij in geld. Elk huisgezin, onverschillig of hetzelve koffij plant of niet, zou worden aangeslagen naar eene om de twee jaar opklimmende schaal, en zulks in verband met successivelijk toenemende aanplanting en productie van koffij. Volgens die schaal zou de belasting in de twee eerste jaren beloopen 5 katties of f 0.75 per huisgezin, en eerst na 10 jaren het volle bedrag, namelijk 50 katties of f 7.50.

worden verkregen, bestond de veestapel uit 8744 paarden, 32 736 buffels, 197 runderen, 2585 schapen en 8010 geiten. In 1860 zijn 942 paarden van Macassar en 852 stuks van Bima naar Java uitgevoerd. Het wegens zijne deugdzaamheid bekende Macassaarsche paardenras was in hoedanigheid en hoeveelheid teruggaande, hetgeen werd toegeschreven aan den aanzienlijken uitvoer en de weinige zorg welke de inlanders wijden aan de voortteling, het te jeudig gebruik en aan de kwade droes; welke ziekte, op Celebes vroeger geheel vreemd, zich in de laatste tijden nu en dan vertoond heeft. De prijzen waren stijgende en hadden reeds het dubbele van vroeger bereikt. Van bestuurswege kan hiertegen bezwaarlijk iets worden gedaan omdat de stoeterijen voornamelijk in de Vorstenlanden worden aangetroffen.

11°. Menado.

Waar het tegendeel niet is aangeduid, betreffen de volgende mededeelingen uitsluitend de Minahassa.

Rijst. Voortdurend wordt hier uitbreiding waargenomen. De oogst der gezamenlijke natte en drooge velden bedroeg dan ook in 1860 2 078 195 gantangs padie, hetgeen, in vergelijk met 1859, eene meerdere productie aantoont van 93 180 gantangs. In pikols rijst herleid, kunnen deze cijfers gesteld worden op 332 511 en 14 909. Ruim $^1/_4$ van het product is van sawa's verkregen, terwijl in 1856 nog niet het $^1/_{20}$ van de padie op natte velden werd verbouwd.

De prijzen van de rijst waren ter hoofdplaats Menado hooger dan in vorige jaren en liepen zelfs in het laatst des jaars tot ruim f 11 den pikol, hetgeen werd toegeschreven aan eenen zamenloop van omstandigheden, waardoor de toevoer uit de binnenlanden, alwaar de prijzen ongeveer f 5 waren, werd gestremd.

Alleen naar de Sangir-eilanden had eenige uitvoer plaats, tegen een geringen invoer uit naburige Rijkjes. Groote waterwerken tot irrigatie van belangrijke uitgestrektheden werden niet daargesteld. Men bepaalt zich tot het besproeijen der sawa's, tot eenvoudige opdammingen en het graven van waterleidingen van geringe capaciteit.

Te Gorontalo was eene waterleiding van meer omvang aangelegd, waardoor het water van twee kleine rivieren wordt opgevangen, en welke van onberekenbaar nut werd geacht.

Gedurende den oogsttijd had het vochtige weder nog nadeelen te weeg gebragt. Het gebruik van den ploeg nam meer en meer toe, naar mate de sawa's werden uitgebreid.

Miloe (maïs). Dit door de bevolking geliefkoosd voedsel werd in dit jaar in belangrijk mindere hoeveelheid voortgebragt, ten gevolge van de zware stormen die op vele plaatsen het geheele gewas vernielden, en waardoor voor eene waarde van meer dan f 100 000 verloren ging. Er werden in 1860 slechts geoogst 162 503 946 vruchten, tegen 237 000 000 in 1859, niettegenstaande de aanplant nagenoeg 200 000 stuks meer had bedragen.

Ook in Gorontalo was van dit product minder voortgebragt; hetgeen was toegeschreven aan de hevige kinderziekte, welke onder de bevolking heerschte.

Duurte was van dit een en ander het gevolg. De prijzen waren van hun gewone standpunt (f 1,50 de 1000 stuks) tot f 4 gestegen.

Klappers. De klapper-aanplantingen worden steeds goed onderhouden en uitgebreid. In 1860 werden bijgeplant 84 672 boomen. Er waren, na aftrek der vermindering door afsterven als anderzins, op het einde van het jaar aanwezig 554 323 boomen, tegen 482 476 in het vorige jaar.

De prijs was gemiddeld f 1,50 de 100 stuks noten; die der olie, in welker bereiding men verbetering dacht te brengen door aanwending van werktuigen van elders, 20 à 30 cents per bottel.

Sago. Gedurende 1860 werden bijgeplant 40 589 boomen. In het geheel waren aan het einde van het jaar aanwezig 300 940 boomen, zijnde 25 797 meer dan een jaar vroeger.

Koffij. In geregelde tuinen beliep onder ultimo 1860 de aanplant 3 265 295 boomen, welk cijfer bij het eind van 1859 3 001 510 bedroeg. De verspreide aanplantingen beliepen op het einde van 1860 1 998 391 boomen, zijnde 107 072 meer dan een jaar vroeger.

Voor de koffijcultuur waren beschikbaar gesteld 14 220 huisgezinnen, of 113 minder dan in 1859.

De oogst bedroeg slechts 15 011 pikols of 6569 pikols minder dan in 1859, welke ongunstige

uitkomst hoofdzakelijk wordt toegeschreven aan eenen hevigen storm, die gedurende vier dagen aanhield, toen de boomen in vollen bloei stonden. De bevolking genoot dan ook slechts, niettegenstaande de inkoopsprijs dit jaar op f 10,50 (f 0,50 meer dan in 1859) bepaald was, gemiddeld per huisgezin in de afdeelingen Menado f 7, Kema f 19,96, Tondano f 15,75, Amoerang f 8,375 en Belang f 4,37. Aan de inlandsche hoofden is wegens procenten over de koffijlevering in het geheel uitbetaald f 12 508,92.

De afvoer naar de strandpakhuizen ondervond veel stremming door de veelvuldige regens. Een gedeelte der in de binnenlandsche pakhuizen aanwezige koffij kon zelfs niet worden getransporteerd. Het transportwezen was over het algemeen vrij goed georganiseerd. De koffij wordt in overdekte pedatties vervoerd (waarvan sommige met ijzeren assen en wielen), die 5 à 6 pikols laden en door twee ossen getrokken worden. (1) In de Minahassa waren 550 pedatties aanwezig, voor het grootste gedeelte aan inlanders toebehoorende. Een nieuw pakhuis, tot opschuring van 3000 gezakte pikols koffij, werd in dienst gesteld, terwijl een gewezen rijstpakhuis in verbouwing was om als inkoop- en afscheeppakhuis van koffij te worden ingerigt.

Een vroeger gedane proefaanplant van Mokkakoffij kon als gelukt worden aangemerkt: 15 boompjes in 1858 en 10 in 1859 aangeplant, begonnen reeds vruchten te geven. 59 boomen waren daarenboven nog niet vruchtdragende, doch in goeden staat aanwezig. In Gorontalo en Limbotto werden op verschillende punten kleine tuinen aangelegd.

In 1860 werden bijgeplant: in het landschap Gorontalo 10 368 boomen, in Limbotto 31 284, in Bone 26 380 en in Bolango 7464, te zamen 75 496 boomen of 38 930 minder dan in 1859. Aan het onderhoud der aanplantingen wordt door tusschenkomst der ambtenaren zeer veel zorg besteed. In het Gorontalosche liet dit te wenschen over. Deze afdeeling is te uisgestrekt om er een behoorlijk toezigt te kunnen uitoefenen. Daarom werden den adsistent-resident in dit jaar drie mantries-koffij toegevoegd.

Cacao. Deze cultuur verkeert voortdurend in kwijnenden toestand. De nog onbekende ziekte, waardoor de boomen worden aangetast en welke ook in de afdeeling Gorontalo is doorgedrongen, neemt van jaar tot jaar toe, niettegenstaande alle aangewende moeite om haar te keer te gaan.

Op ultimo December 1860 waren in de Minahassa aanwezig 1 201 473 cacaoboomen, waarvan ten minste de helft vruchtdragende. Daarvan is slechts verkregen een product van 320 pikols. In 1859 zijn van 1 043 013 boomen ruim 500 pikols geoogst. In Gorontalo daarentegen leverden 260 761 boomen, waarvan $^1/_3$ nog niet vruchtdragende, een product van 841 pikols. De inlander, bemoedigd door de bestendige hulp van de Regering in het bestrijden der ziekte, is echter voortgegaan met belangrijke bijplantingen.

De prijzen beliepen in de Minahassa van f 30 tot f 70 den pikol; ter hoofdplaats Menado van f 50 tot f 90 en te Gorontalo van f 40 tot f 75. Van kleine partijen Gorontalo-soorten werd te Menado f 95 à f 100 verkregen.

Koffo. Bij voortdurend gebrek aan geschikte werktuigen om de vezelstof, welke de koffoplant oplevert, te bereiden, gaat deze overigens nuttige cultuur van jaar tot jaar achteruit. Slechts 25 pikols koffohennep werden verkregen, welke werden verkocht, tot den prijs van f 15 den pikol, aan eene firma welke de gouvernements-lijnbaan te Amoerang heeft overgenomen en die beproeven wil aldaar, behalve goemoetoe, ook koffo of zoogenaamd Manilla-touwwerk te slaan. Zij heeft voor het volgende jaar hooge prijzen uitgeloofd, en mogten hare proeven gelukken, dan mag men hopen op eenen beteren tijd voor dezen tak van cultuur.

In 1859 bedroeg het product ruim 88 pikols, welke mede tot f 15 den pikol waren afgezet.

Notenmuskaat. In 1860 werden in de afdeelingen Menado, Kema en Tondano bijgeplant 2895 boomen, terwijl werden afgeschreven 3958 boomen.

In de afdeelingen Menado en Tondano is deze cultuur vooruitgaande; aldaar zijn in 1860 voor het eerst geoogst 2871 vruchten van goede hoedanigheid. In de afdeelingen Belang, Amoerang en Kema is deze cultuur achteruitgaande, hetgeen wordt toegeschreven ten deele aan den grond en verder aan de mindere zorg der bevolking.

Tabak. Niettgenstaande de goede hoedanigheid van den tabak der Minahassa, wordt

(1) Zie met betrekking tot den afscheep der Menado-koffij de noot onder § 2 der Vde afdeeling van dit hoofdstuk.

hij voortdurend slechts voor binnenlandsch verbruik geteeld. Dit is ook het geval in de afdeeling Gorontalo.

Katoen. Deze cultuur had in dit jaar weder zeer geleden onder veelvuldige regens. Niet slechts was de productie onbeduidend, maar ook van de eenjarige katoen was weinig zaad gewonnen, daar de vruchten onrijp afvielen.

Indigo. Dit product wordt slechts in geringe mate en tot huishoudelijk gebruik geteeld. Een speciaal onderzoek naar geschikte gronden tot aankweeking van zaad-indigo had een ongunstig resultaat.

Bosschen. Door de maatregelen, waarvan in het Verslag van 1858 (bladz. 121) is melding gemaakt, is paal en perk gesteld aan de vernieling der wouden in dit gewest. Onder ultimo December 1858 waren aanwezig 800 djatieboomen, welk getal onder ultimo December 1860 was aangegroeid tot 1758, zijnde in dat jaar 1008 jonge boomen bijgeplant: 47 900 stuks ijzerhoutboomen waren geteld.

Veeteelt. In weerwil van een niet onbeduidenden invoer uit andere afdeelingen was het getal paarden in de Minahassa weder verminderd met een getal van 145. Niet aan ziekte, maar aan gebrek aan behoorlijke zorg, tot mishandeling toe, wordt zulks toegeschreven.

Het getal paarden, dat onder ultimo 1859 2339 bedroeg, was alzoo verminderd tot 2194. Dat der runderen was daarentegen vermeerderd van 6124 tot 6399. De buffels waren verminderd van 53 tot 41 stuks; de varkens en geiten verminderden respectivelijk van 64 397 tot 62 940, en van 1047 tot 492, terwijl het getal schapen was toegenomen van 14 tot 18.

De beduidende vermindering van varkens en geiten wordt toegeschreven ten deele aan uitvoer, maar vooral wat de varkens betreft, aan de zorgeloosheid van de bevolking, ondanks zij het vleesch dezer dieren het liefst gebruikt.

12°. Ternate.

Rijst. De oogst was in 1860 bijzonder gunstig en werd geschat op 900 koijans (30 pikols de koijan), als voor:

	1860.	1859.
Almaheira	400	370
Soela-eilanden	320	300
Makian (1)	15	10
Kajowa	40	65
Tidore.	25	25
Ternate, Balanta, Hiré, Motir enz.	100	8
	900	778

De prijzen zijn zeer ongelijk. Voor Ternate was die gemiddeld f 8 den pikol; terwijl men op Almaheira dit graan voor f 3 kan bekomen en op de overige plaatsen voor f 5. Eene hoeveelheid van 3152 pikols rijst werd ingevoerd.

Djagong (maïs). Dit voortbrengsel is in dit gewest van eene goede qualiteit en tot lagen prijs verkrijgbaar. Uitvoer als handelsartikel heeft niet plaats.

Sago. De belangrijke sagobosschen op Almaheira zijn een waarborg tegen hongersnood, daar deze meelsoort, bij mislukking der rijst en djagong, zonder nadeel voor de

(1) Sedert de in 't laatst van 1861 plaats gehad hebbende uitbarsting van den vuurspuwenden berg op Makian, is dit eiland door de bevolking geheel verlaten.

gezondheid en zonder andere meelspijzen kan worden genuttigd en steeds een voornaam voedingsmiddel der bevolking is.

De prijzen van ~~keine~~ sago beliepen in 1860 50 à 60 cents per fardoe. Het gewigt der fardoe is ongelijk: men heeft fardoes die 35, andere die 60 katties wegen (een kattie gelijk aan $^1/_{100}$ pikol).

Jaarlijks worden, volgens ontvangen berigten, nieuwe aanplantingen aangelegd, terwijl de bestaande goed worden onderhouden. Van den stengel van het blad des sagopalms wordt veel gebruik gemaakt tot zamenstelling der wanden van inlandsche woningen.

Koffij. Volgens ontvangen opgaven waren aanwezig:

op Ternate	9 019	boomen.
» Tidore	10 813	» .
» Batjang.	7 164	»
te zamen. . . .	26 996	boomen,

waarvan 3105 nog geene vruchten gaven. De opbrengst is echter voor de plaatselijke behoefte nog onvoldoende.

Katoen. Onder verwijzing tot het vorig Verslag wat aangaat de inheemsche katoenteelt alhier, kan alleen worden vermeld, dat eene proef met de uitplanting van een pikol New-Orleans-zaad, niettegenstaande de aanvankelijk beloofde gunstige uitkomst, ten laatste is mislukt, daar vele vruchten onrijp waren afgevallen en de katoen van eene mindere hoedanigheid was dan de inheemsche. Ook hadden de vruchten veel van insecten geleden. Het zaad van de goed ontwikkelde vruchten ge~~boomen~~vormen, zou nogmaals worden uitgeplant.

De prijzen der inheemsche gezuiverde katoen, waren te Ternate en Tidore f 90 à f 100 den pikol. Het product wordt echter niet als handelsartikel behandeld, maar slechts voor eigen gebruik geteeld, en bij onbeduidende hoeveelheden op de inlandsche markt gebragt.

Notenmuskaat- en kruidnagelboomen. Op de verschillende eilanden tot deze residentie behoorende, worden als aanwezig opgegeven 25 155 notenmuskaatboomen, waarvan 21 075 vruchtdragende en 4080 jonge, mitsgaders 7414 nagelboomen.

In 't vorig jaar werden opgegeven 25 710 notenmuskaat- en 1186 nagelboomen.

Veestapel. In deze landen, zegt de resident, vindt men geene andere viervoetige dieren inheemsch dan het hert en het zwijn. Europeanen noch inlanders maken hun werk van het aanfokken van vee. De aanvoeren zijn gering. Volgens ontvangen opgaven zou de veestapel ultimo 1860 hebben bestaan uit 16 paarden, 138 runderen, 63 kalveren, 1408 schapen en geiten en 47 varkens.

De vermindering van het getal runderen en varkens sedert 1859 (73 en 13) wordt toegeschreven vooral aan het veelvuldige slagten, wanneer, gelijk in 1860, oorlogsschepen ter reede liggen. De belangrijke vermeerdering der schapen (1360), in vergelijk met het vorige jaar, wordt toegeschreven aan meer juiste opgaven van de zijde der hoofden.

13°. Amboina.

Kruidnagelen. Ook het jaar 1860 was weder niet gunstig voor deze cultuur wegens de hevige regens tijdens de bloemzetting. In de afdeeling Hila is de oogst schier geheel mislukt.

Bij de reeds uitgebreide aanplantingen en met het oog op de verliezen, welke op de nagelen geleden worden, is deze cultuur in de laatste jaren niet meer uitgebreid, maar is alleen de hand gehouden aan het bestaande. De oogst, die in 1859 bedroeg 390 888 ponden, beliep in 1860 slechts 258 117 ponden. Bij het einde van dat jaar bedroeg het getal boomen: in de oude tuinen 34 903, in de nieuwe tuinen 129 315 en buiten de tuinen in de bosschen 180 789, waarvan te zamen vruchtdragend 133 568 en niet-vruchtdragend 311 439. In het vorige jaar waren deze twee laatste cijfers 128 730 en 314 552.

Door het spoedig afkappen van aangetaste takken heeft men in 1860 zeer weinig last gehad van de lawa-lawa-poetieziekte en de wormen, die vroeger zooveel verwoesting hebben aangerigt.

Notenmuskaat. In de afdeeling Amboina wordt van deze cultuur meer werk gemaakt dan te Saparoea en Hila, waar minder geschikte gronden daarvoor gevonden worden.

De boomen, ten getale van 27 182, vindt men niet in geregelde tuinen, maar overal in de dorpen en erven verspreid. Het product bedroeg in 1860 $39595/100$ pikols noten en $2725/100$ pikols foelie. Deze cijfers waren in 1859 94 en 56. De omstandigheid, dat de productie der foelie zoo zeer afwijkt van de gewone verhouding van $1/4$ tot die der noten, is volgens den gouverneur toe te schrijven aan de zucht van den inlander om de vruchten spoedig te plukken vóór dat zij nog de volle rijpheid hebben, ten einde in het bezit van geld te geraken, en waardoor veel foelie verloren gaat.

De prijzen waren van de noten gemiddeld f 30, en van de foelie f 500 den pikol; in 1859 waren die f 20 en f 25. Zij waren dus weder tot de hoogte van 1858 teruggekeerd.

Cacao. Deze cultuur werd voortdurend uitgebreid, zoodat het aantal boomen bij het eind van het jaar gestegen was van 119 551 tot 286 798, waarvan 146 798 in de negorijtuinen, en 140 000 particuliere aanplantingen; van deze 140 000 stuks waren er 40 000 op renteloos voorschot en de overige uit eigen middelen aangeplant. Van de blijkens het vorig Verslag (bladz. 136) toegestane som van f 100 000 tot rentelooze voorschotten, was aan particuliere ondernemers reeds f 78 000 toegestaan, waarvan echter slechts f 15 000 was verbruikt, daar de uitkeering plaats heeft naar gelang de aanplantingen worden uitgebreid, in verhouding van één gulden voor iederen geplanten boom.

In 1860 is ook een begin gemaakt om aan de bevolking de gelegenheid te geven tot den aanleg van cacaotuinen in de Elpapoetie- baai, ter zuidkust van Ceram, afgescheiden van den particulieren aanplant nabij de negorij Awaija, in het vorig Verslag vermeld, en welke goed scheen te zullen slagen.

Tabak. Dit product wordt op Amboina alleen voor eigen verbruik aangekweekt. Op Boeroe en Ceram wordt ook tabak voor den uitvoer geteeld. Volgens den gouverneur zou de productie op Ceram in 1860 wel 30 000 ponden hebben bedragen, zijnde 12 000 ponden meer dan in 1859.

Katoen. De bevolking betoont weinig genegenheid voor deze cultuur, en het ongestadig klimaat is voor deze cultuur mede niet bevorderlijk. De in de laatste jaren veelvuldig genomen proeven zijn mislukt, ofschoon de gezonden zaden hier en daar aanvankelijk goed opkwamen. Het vochtig klimaat was der ontwikkeling van insecten steeds zeer bevorderlijk.

Sago. De cultuur van dit hoofdvoedsel der inlanders vereischt weinig verzorging. Onder ultimo December 1860 bevonden zich in de afdeeling Amboina 959 767 sagoboomen, waaronder 3903 klopbare, hetgeen in vergelijk met 1859 de belangrijke vermeerdering geeft van 200 518 boomen. Niettemin ontvangt Amboina nog veel van dit voedingsmiddel van Ceram en Boeroe.

In de afdeeling Hila werden ruim 50 000 sagoboomen gevonden, zijnde ruim 19 000 meer dan in 1859. Onder deze afdeeling sorteren de gouvernements- sagobosschen van Nanat en Loehoe, op de noordwestkust en zuidwestkust van Ceram. De eerste zijn gedurende 1860 verpacht aan den regent van Boana-christen. De tweede worden, bij ontstentenis van voldoende klopbare boomen, niet verpacht, maar voor 's hands per stam verkocht. De opbrengst beliep in 1860 f 2437,46; gemiddeld was zij in de voorafgaande vijf jaren f 3218 's jaars.

Klappers. De uitbreiding van het getal klapperboomen in 1860 beliep 19 549 niet-vruchtdragende. Daarentegen was het getal vruchtdragende met 4120 verminderd, het gevolg van uitsterven der oude boomen. In 't geheel waren alzoo bij het eind van het jaar aanwezig 249 499 vruchtdragende en 281 959 niet-vruchtdragende boomen.

Als reden waarom de productie van klappernoten niet evenredig is aan de hoeveelheid boomen, wordt ook opgegeven het gebruik van het zoogenaamde koolwater, dat verkregen wordt door aftapping van de sappen uit den vruchtstengel, ten gevolge waarvan de boom geen vruchten meer draagt.

De Keij-eilanden en ook, hoezeer in mindere mate, de Sangeir-eilanden, produceren veel klapperolie, welke te Amboina ter markt komt.

Bosschen. In het vorige Verslag is melding gemaakt van het voornemen om in de behoefte aan hout te voorzien door middel der particuliere industrie, met het doel om zoo

doende de bevolking van Cerams zuidkust van den druk der houtlevering te ontlasten en handen voor de cultuur te winnen.

Werkelijk is eene overeenkomst met een particulieren ondernemer tot stand gekomen, welke aanvankelijk goede uitkomsten beloofde, doch ten gevolge van den opstand te Waijsomoe, in September 1860, toen vele houtwerken zijn verbrand, als mislukt kan worden beschouwd. In overweging was een aanzoek van denzelfden ondernemer om zich ten zelfden einde op Oost-Ceram te vestigen.

De djatie-aanplantingen op het eiland Boeroe werden in 1860 door eenen inspecteur der houtbosschen bezocht, die aldaar ruim 150 000 boomen heeft aangetroffen, waarvan een 200tal gekapt ten verzending gereed lagen.

14°. Banda.

Notenmuskaat. In de noot op bladz. 136 van het vorig Verslag is reeds voorloopig melding gemaakt van den alle vroegere overtreffenden oogst der notenmuskaat over 1860.

Die gunstige uitkomst heeft zich bevestigd. De opbrengst der perken, die in 1859 geklommen was tot 832 634 ponden noten en 215 465 ponden foelie, is dit jaar geklommen tot 1 072 765 ponden noten en 275 586 ponden foelie, gevende eene vermeerdering van 212 023 ponden van het eerste en van 60 120 van het tweede dezer producten (1).

Deze bij vernieuwing, niettegenstaande eene ongunstige weêrsgesteldheid, verkregen voordeelige uitkomst, wordt even als ten vorigen jare toegeschreven aan meerdere zorg, beter toezigt op den pluk en doelmatige behandeling der boomen, waarbij nog kan worden gevoegd betere verdeeling van den arbeid. Het getal boomen bedroeg dan ook bij het einde van het jaar 349 268, waarvan vruchtdragende 272 471. In 1859 waren deze getallen 349 105 en 274 781.

De overwinst der 34 perken was in evenredigheid van den gunstigen oogst mede grooter dan in 1859. Het jaar 1860 leverde namelijk eene winst van f 213 470,085; in 1859 was verkregen f 119 158,195, dus meer in 1860 f 94 311,89. Werd in het vorige jaar als maximum der winst van sommige perken het bedrag van ruim f 9000 opgegeven, in 1860 was dat bedrag ruim f 14 000. Als oorzaken daarvan wordt hoofdzakelijk opgegeven: de opheffing der op 21 perken gerust hebbende hypotheken door rentelooze voorschotten uit 's lands kas, welke in 20 jaren tot een gezamenlijk bedrag van f 9455 's jaars moeten worden afgelost, aanvangende met de verrekening van den oogst van 1861; de verhooging van den leveringsprijs (2) en eindelijk de zoo aanzienlijk vermeerderde productie.

Ten gevolge van deze gunstige wending in den geldelijken toestand der perkeniers was de vroeger geheerscht hebbende algemeene ontmoediging verdwenen en heeft deze bij het meerendeel der perkeniers plaats gemaakt voor tevredenheid en erkentelijkheid jegens de Regering.

Niettemin werd tot het behouden van deze gunstige uitkomst, in verband met de opgemelde geldelijke verpligtingen der perkeniers, uitbreiding van de aanplantingen en vermeerdering van het getal arbeiders noodig geacht. Overwegingen daaromtrent waren aanhangig.

Ten gevolge van de opheffing der perkhoorigheid, bestonden de arbeiders op 1°. Januarij 1860 slechts uit drie kategorien, te weten: vrije arbeiders, vagebonden, bannelingen. Het gezamenlijk getal dier lieden bedroeg op gemelden datum 1433, ongerekend eenige vrije bannelingen, onbekwame Gellorezen, (3) ongeschikte voormalige perkhoorigen of weezen van de zoodanigen, waarvan het getal bedroeg 151, doch die niet bij het arbeidend personeel zijn geteld, omdat zij voor de specerijcultuur niet werken. Het cijfer van 1433 is gedurende 1860 vermeerderd door 48 bannelingen, vagebonden en huurlingen, wier straf- of diensttijd was geëindigd en die zich hebben geëngageerd of gereëngageerd; door de verbindtenis van 11 voormalige perkhoorigen; door de indeeling van 117 op Java aangeworven vrijwillige arbeiders en door de indeeling van 200 bannelingen en vagebonden. Zoo doende was het arbeidend personeel met het einde van het jaar geklommen tot 1809; doch hetzelve is daarentegen gedurende 1860 door overlijden, terugzending van vrijwillige arbeiders, bannelingen of dwangarbeiders, wier dienst- of straftijd geëindigd was, en die zich niet hebben geëngageerd of gereëngageerd,

(1) De oogst van 1861 wordt, wat de noten betreft, opgegeven tot een bedrag van 912 543 ponden.

(2) Vergelijk de 2de noot op bladz. 26 van het vorig Verslag.

(3) Zie ten aanzien dezer lieden de noot op bladz. 147 van het Verslag over 1857.

verminderd met 267 personen; zoodat het eigenlijk arbeidend personeel in de perken op ultimo December 1860 beliep 1542, of 109 meer dan bij het begin van dat jaar.

Bij het eind van 1859 waren van de 2570 op de perken bescheiden personen 1971 voor den arbeid geschikt. Voor de perkhoorigen alleen waren deze cijfers 1122 en 592.

De aanwerving van vrijwilige arbeiders op Java en Madura en op de Zuidwester-eilanden had nog weinig resultaat opgeleverd, niettenstaande de herhaalde aansporing tot het bevorderen der werving.

Vermeerdering van voor den arbeid geschikte werklieden wordt als eene der eerste behoeften beschouwd tot uitbreiding van de cultuur. De pogingen daartoe in het werk gesteld op de Zuidwester-eilanden, en ook door het aanbod aan slaven op het eiland Lette, om hen in de gelegenheid te stellen zich vrij te koopen, tegen tijdelijke verbindtenis bij de specerijcultuur op de Banda-eilanden, bleven zoo goed als vruchteloos. Ten einde aan de behoefte te gemoet te komen, bepaalde de Regering dat ook bannelingen in den ketting naar Banda zouden worden gezonden, ten einde bij de bouwwerken de dwangarbeiders buiten den ketting te vervangen, met welke laatsten het arbeidend personeel in de perken kon worden vermeerderd.

De gewezen perkhoorigen toch bleven bij voortduring ongezind om tot den arbeid in de perken weder te keeren, ondanks het aanbod onder andere (vergelijk de noot op bladz. 26 van het vorig Verslag) om voor rekening van den lande 40 cents voor elke 1000 ingezamelde noten te erlangan. Van de 352 buitengewone arbeiders, welke dien ten gevolge opkwamen, waren slechts 172 voormalige huis- of perkslaven. De overigen waren burgers uit de kampongs.

Klapperteelt. Het gebrek aan arbeiders op de specerijperken was ook van invloed op de uitbreiding der klapperteelt. De vermeerdering op de eilanden Banda-Neira en Groot-Banda bedroeg slechts 99 boomen, terwijl de aanplantingen op het eiland Aij met 414 verminderden, vooral ten gevolge van sterfte. Het eiland Pisang leverde echter eene vermeerdering op van 396 boomen.

Bij het einde van 1860 was het geheele getal boomen op de Banda-eilanden 25 664, waarvan 12 199 vruchtdragende. Het jaar te voren waren deze getallen 26 212 en 12 133.

De invoer van klappers, hoofdzakelijk van Ceram, overtrof dien van 1859 met 65 574 stuks. Daardoor waren de prijzen dan ook belangrijk minder, en daalden zelfs soms tot 2 cents per stuk. De gemiddelde prijs was echter 5 cents; die in het vorige jaar 7 à 10 cents.

In de behoefte aan olie is in 1860, bij uitzondering met andere jaren, voorzien door aanvoeren van Java en de Sangir-eilanden, zijnde van de Keij-eilanden in dit jaar bijna geen olie aangebragt. De prijzen waren dan ook hooger en beliepen dooreen f 35 à f 40, soms f 45 den pikol.

Rijst en aardvruchten worden hoofdzakelijk aangevoerd van oostelijk Ceram.

Djatie-aanplantingen. Het djatie-bosch op het eiland Rozengain was steeds vooruitgaande, wordende het getal boomen, op ultimo 1860 aanwezig, opgegeven tot 33 334 stuks, of 1474 meer dan het jaar te voren.

Veestapel. Deze wees in 1860 voor het eerst sedert verscheidene jaren eene verbetering aan. Niettegenstaande vermindering van invoer, werden bij het einde van 1860 in deze residentie gevonden 28 paarden, 328 runderen, 288 geiten, 258 schapen en 121 varkens tegen 26, 241, 262, 219 en 102 in het vorige jaar.

15°. Timor.

De *djagong* is steeds het hoofdvoedsel der bevolking. Aan de *rijst*-cultuur wordt steeds weinig zorg besteed. Men heeft, niettegenstaande bestendige overreding, de bevolking nog niet kunnen overhalen tot het bezigen van den ploeg. Van gouvernementswege was magtiging verleend tot opdamming en afleiding der rivier Oesauw, tot het besprengen van eenige gronden in het district Brabauw.

De oogst der djagong en rijst was over het algemeen beter dan in 1859. Die van de *klappers* scheen mede voldoende, afgaande op de middelmatige prijzen. De aanplant werd aangemoedigd. De uitvoeren van *sandelhout* van Koepang, benevens van Atapoepoe, wat het 1ste halfjaar betreft, bedroegen $363966/100$ pikols, tot den gemiddelden prijs van f 13, f 9 en f 6,50 den pikol voor 1ste, 2de en 3de soort; de prijzen waren dus dit jaar weder lager dan in het vorige. $67725/100$ pikols *was* werden uitgevoerd, tot den gemiddelden prijs van f 160 den pikol; was de hoeveelheid minder dan in 1859 ($101848/100$ pikols), de prijs was daarentegen hooger dan die van dat jaar, ad f 120.

De ter uitplanting verstrekte *koffijzaden* waren weder mislukt, doch de *tabakszaden* zouden, volgens opgaven, goed geslaagd zijn.

De uitvoer van *paarden* van Timor, Rotti en Savoe bedroeg 156 stuks. Vermeerdering of vermindering was niet te bespeuren, daar de veestapel hier meest in het wild wordt aangetroffen.

II. Mijnbouw.

§ 1. *Personeel van ambtenaren bij het mijnwezen en inrigtingen er toe betrekkelijk.*

Blijkens het vorig Verslag, bladz. 140, bestond het personeel der mijningenieurs destijds, onder de leiding van een ingenieur der 1ste klasse, uit 6 ingenieurs der 3de klasse en 2 adspirant-ingenieurs. Van de ingenieurs der 3de klasse werden er in dit jaar 4 bevorderd tot de 2de klasse, terwijl de 2 adspirant-ingenieurs tot ingenieurs der 3de klasse werden benoemd. Voorts werden hier te lande twee kweekelingen van de Koninklijke Akademie te Delft, na praktische vorming buiten 's lands, benoemd tot adspirant-ingenieurs. (1)

De ingenieur der 3de klasse, die in 't vorig jaar bijzonder bestemd werd voor de scheikundige onderzoekingen bij het bureau van het mijnwezen, werd op zijn verzoek eervol uit 's lands dienst ontslagen.

Het minder personeel bestond uit 1 opziener, 1 onderopziener en 8 voorlieden. Bovendien waren dit jaar, overeenkomstig de daartoe ook voor 1861 verleende magtiging, op den voet van *Indisch Staatsblad* 1854, n°. 90, nog een viertal zoogenaamde Europeesch-Indische kinderen aangenomen als kweekeling-voorlieden.

Voor de in 't laatst van 't jaar door het opperbestuur verleende magtiging betreffende eene betere organisatie van het personeel van het mijnwezen en deszelfs zamenstelling tot een vast corps, onder het beheer van den directeur der burgerlijke openbare werken, wordt kortheidshalve verwezen naar de noot op bladz. 140 van het vorig Verslag.

De oprigting der gebouwen voor het algemeen beheer werd voortgezet. De verzameling bergsoorten, mineralen en ertsen, zoomede de boekerij en de collectie kaarten en teekeningen ondergingen eene niet belangrijke uitbreiding.

§ 2. *Banka.*

Ofschoon de opbrengst ten gevolge van langdurige droogte minder was dan in de twee vorige jaren, (en wel 82 809$^{95}/_{100}$ pikols tegen 90 983$^{83}/_{100}$ in 1859 en 96 475$^{91}/_{100}$ in 1858, welke beide jaren trouwens tot de gunstigste behoorden), was het bedrag der schulden in dit jaar niettemin verminderd van f 333 998,71^{5} tot f 296 775,32, waaronder respectivelijk als zoogenaamde kwade schuld, waarvan de invordering of verrekening niet kan plaats hebben ten gevolge van mislukking der ontginning, f 114 815,69 en f 92 529,19. Het vorig bedrag der schulden bestond in 1860 uit f 1262,20 goede en f 202 983,93 onzekere schulden. (2)

Tegen f 1 365 751,21^{5} in 1859 genoten de mijnen dit jaar f 1 200 345,93 waarvan aan verstrekkingen f 517 071,39, aan voorschotten f 323 442,84 en aan uitkeeringen f 359 831,80.

Het aantal bewerkt wordende mijnen beliep 196; zijnde 2 minder dan in het vorige jaar; het aantal Chinesche mijnwerkers daalde van 7633 tot 7296. Met het oog op den in de laatste jaren verminderden aanvoer van Chinezen, voornamelijk naar men meende ten gevolge van de onvoldoende betaling der overvoerkosten, werd, ter voorkoming van gebrek aan mijnwerkers, besloten tot eene verhooging der daarvoor toegestaan wordende sommen.

De in het vorig jaar voor Banka bestemde scheikundige tot het beproeven eener verbeterde wijze van smelten, hield zich dit jaar nog onledig met voorbereidende werkzaamheden.

§ 3. *Billiton.*

Volgens mededeeling van het hoofd van gewestelijk bestuur, waren hier bij het eind

---

(1) In het laatst van 1861 is dit nog met een tweetal het geval geweest. De twee eerstbenoemden zijn vertrokken in den aanvang van 1861, de beide laatsten in den loop van 1862.

(2) Zie de explicatie van goede en onzekere schuld laatstelijk op bladz. 141 van het Verslag over 1859.

van 1860 in werking 38 mijnen, tegen 33 in het vorig jaar en 30 in 1858. Zij bestonden, naar gelang van de meerdere of mindere diepte der uitgraving, uit 6 kollong-, 1 koeliet-kollong- en 31 koeliet-mijnen.

De opbrengst beliep $3990^{65}/_{100}$ pikols tin, terwijl bij het eind van het jaar, naar schatting, nog eene hoeveelheid van 1235 pikols in de mijnen aanwezig was. In 1859, bij het eind van welk jaar dit laatste cijfer 2280 bedroeg, werd verkregen $2201^{31}/_{100}$ pikols of, met inbegrip van hetgeen de onversmolten erts van 1858 opleverde, $2310^{47}/_{100}$ pikols. Het aantal arbeiders, in de jaren 1858 en 1859 respectivelijk 561 en 452, was in 1860 703, waarvan 255 deelhebbers, 397 koelies, 49 kolenbranders en 2 mandoors.

Zoo als reeds in het vorig Verslag is aangeteekend, is deze in 1852 verleende concessie (zie het Verslag over dat jaar, bladz. 111) in het laatst van 1860, met toestemming des Konings, overgegaan op eene naamlooze vennootschap *Billiton-maatschappij*, op welker acte van oprigting de Koninklijke bewilliging is verleend bij besluit van 28 October 1860, n°. 61 (*Staats-courant* van 9 November).

§ 4. *Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.*

De productie uit de mijn Oranje-Nassau was gedurende het eerste halfjaar 1860 niet noemenswaardig. De voortdurende staat van oorlog, waarin de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo verkeerde, was daarvan oorzaak. Een groot gedeelte der kettinggangers werd gebezigd voor koelie-diensten bij verschillende militaire expeditien, terwijl de werkzaamheden, door de tijdelijk beschikbare handen, hoofdzakelijk bestonden in het herstellen der gaanderijen.

In het tweede halfjaar kon echter de ontginning nu en dan worden voortgezet, doch over het geheel waren de werkzaamheden onbeduidend te noemen. De geheele opbrengst van 1860 beliep dan ook slechts 558 ton, tegen 5862 ton in 1859 (waaronder voor het tweede halfjaar na het uitbreken van den opstand 778 ton). De hoogste jaarlijksche productie was tot dusver geweest 15 979 ton en wel in 1855. In het laatst van het jaar begon de productie echter meer en meer toe te nemen. (1)

Aan eene voortzetting der werkzaamheden bij de nieuw te openen mijn Delft kon nog niet worden gedacht. Zelfs had bij het eind van 't jaar, uit gemis aan behoorlijke beveiliging, nog geen gelegenheid bestaan om den toestand, waarin die werken ten vorigen jare door de opstandelingen waren gebragt, door eene commissie te doen opnemen. (2)

Nopens de sterkte van het personeel bij deze ontginning zijn ditmaal geene opgaven ontvangen. Alleen ten aanzien van de pandelingen kunnen thans de reeds vroeger verlangde (3) meerdere bijzonderheden worden medegedeeld.

De vermoedelijke reden van het in dienst nemen dezer lieden, die hoofdzakelijk voor den kolen-afvoer en het doen van andere transportdiensten gebezigd worden, is het gebrek aan vrije werklieden. Terwijl bovendien deze laatsten zich tot groot nadeel voor den geregelden gang der werkzaamheden ten allen tijde daaraan zouden kunnen onttrekken, heeft daarentegen het bezigen van pandelingen het voordeel, dat zij verpligt zijn een bepaald aantal jaren te dienen, en zulks naar gelang van hunne schuld (in dezen het genoten handgeld), op den voet van het bepaalde bij *Indisch Staatsblad* 1822, n°. 10. Gewoonlijk verbinden zij zich dienovereenkomstig, tegen een handgeld van f 100 voor den tijd van $4^1/_2$ jaar, en soms ook tegen f 50 handgeld voor een diensttijd van 3 jaren. Voor voeding, kleeding en verdere lijfsbehoeften moeten zij zelven zorgen en de onkosten daarvoor bestrijden uit hunne bezoldiging, die f 5 's maands beloopt.

Vóór het uitbreken van den opstand in dit gewest woonden de pandelingen op de ijzeren laadschouwen of in eene afzonderlijke kampong aan de rivier; thans echter zijn zij binnen de versterking van het etablissement, in bamboezen woningen gehuisvest, zooveel doenlijk afgezonderd van de kettinggangers. Hun gezondheidstoestand is, in

---

(1) In 1861 werd verkregen 1839 ton.

(2) In den aanvang van 1861 heeft aan dat voornemen gevolg kunnen worden gegeven. Ofschoon spoedig daarop voorstellen werden ontvangen tot wederopvatting der werkzaamheden, werd evenwel de inwilliging daarvan voor alsnog onraadzaam geoordeeld, omdat, in verband met den staat van zaken in de Zuider-Ooster-afdeeling van Borneo en de nieuw aangevangen ontginning te Koetei, het openen eener derde ontginning in dat gebied alligt tot gebrek aan werkkrachten zou kunnen leiden.

(3) Zie het rapport der Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal nopens het Oost-Indisch regeringsverslag van 1854 (n°. XX van de gedrukte stukken der zitting 1856/57, bladz. 14).

verband met den veelal vermoeijenden arbeid dien zij verrigten en de vele ongemakken van weder als anderzins, waaraan zij zijn blootgesteld, over het algemeen vrij voldoende.

Er zijn twee soorten van pandelingen, de Daijaksche en de Bandjaresche of zoogenaamde Maleische pandelingen. De eersten zijn over het algemeen reeds pandelingen tijdens hunne indienststelling en het handgeld is dus voor hen eigenlijk een losprijs. Enkelen echter zijn vrije lieden, die door familietwisten, armoede, verkwisting, verslaafdheid aan het dobbelspel als anderzins, tot eene verbindtenis als pandeling genoodzaakt worden. De tweede soort, de Bandjaresche of zoogenaamde Maleische pandelingen, zijn meest allen tijdens hunne dienstneming vrije lieden, die door hun dobbelen en aangeboren luiheid, om in hun onderhoud te voorzien, genoopt worden als pandelingen dienst te nemen, ten einde daardoor handgeld te bekomen. Eenmaal pandeling zijnde, worden de meesten hunner door het goede voorbeeld der Daijaksche pandelingen in vervolg van tijd, even als dezen, goede en ijerige matrozen.

Het stellen van borgen, waartoe de pandelingen ter voorkoming van desertie verpligt zijn, levert voor hen in den regel weinig bezwaar op. Voor de Daijaksche verbinden zich als zoodang hunne hoofden, die deswege, voor zoover den resident bekend is, nog nimmer moeijelijkheden hadden ondervonden, dewijl in geval van desertie (hetgeen zelden plaats grijpt) de bloedverwanten van den pandeling tot teruggave der verschuldigde som worden aangesproken. Voor de Maleische pandelingen stellen zich meestal hunne naauwste bloedverwanten en somtijds ook hunne goede kennissen tot borgen, die zich door het aannemen eener kleine belooning hiertoe verbinden.

Koetei. Onder toezigt van den adsistent-resident van Koetei en der Oostkust van Borneo werden gedurende 1860 nabij Samarendah op vier plaatsen kolen gedolven, aldaar aan den beganen grond voorkomende. De gewonnen hoeveelheid wordt opgegeven in de maanden Januarij tot en met Augustus te hebben bedragen $355831/100$ ton.

Intusschen was reeds aan een der mijn-ingeniers opgedragen het bewerkstelligen van een mijnbouwkundig onderzoek nopens het voordeeligst emplacement tot het openen eener mijn. Dat onderzoek, hetwelk tevens gepaard zou moeten gaan met een voorloopige ontginning op kleine schaal, werd in November aangevangen en bepaalde zich hoofdzakelijk tot de heuvels van Pelarang, in de nabijheid der Mahakkamrivier, waar de voorraad kolen van genoegzamen omvang werd geacht om met vooruitzigt op goeden uitslag de ontginning te beproeven. (1)

Concessie Banjoe-irang. De in 't vorig jaar bij den aanvang der eigenlijk gezegde ontginning, op zoodanige wijze tot stilstand gebragte werkzaamheden bij deze particuliere onderneming, konden, wegens den onveiligen toestand dezer streken, nog niet worden hervat. (2)

Laut-poeloe. Voor rekening van den pangeran Abdul Kadir, hoofd van de gouvernementslanden Koesan, Batoe-litjin en Laut-poeloe, werden in het noordelijk gedeelte van het eiland Laut-poeloe kolen gewonnen van de aldaar aan den dag komende lagen. De aldus gewonnen hoeveelheid wordt opgegeven van Mei 1859 tot half November 1860 te hebben bedragen $448072/100$ ton.

Een in de tweede helft van 1860 door eene deskundige commissie ingesteld onderzoek naar de ontginbaarheid dezer kolen leidde tot de bevinding, dat zij, ofschoon van bruikbare hoedanigheid, wel voor eene tijdelijke exploitatie konden in aanmerking komen, doch voor eene geregelde gouvernements-ontginning geene waarde hadden. Ten einde nogtans van deze nieuwe ontginning voor 's lands dienst te kunnen gebruik maken, werd

---

(1) Zoo als reeds werd aangeteekend in eene noot op bladz. 142 van het vorig Verslag, leverde dit onderzoek zulke gunstige uitkomsten op, dat in den loop van 1861 besloten werd tot het openen eener permanente ontginning. Bij het eind van dat jaar was bereids in 't geheel verkregen eene hoeveelheid van 800 ton.

Naar aanleiding van een verzoek van de Maatschappij tot bevordering van mijn-ontginningen in Nederlandsch Indie om, in afwachting eener mogelijke voortzetting harer concessie van Banjoe-irang, de Koeleische ontginning te mogen overnemen, onder toekenning aan haar, op afrekening en tegen behoorlijke zekerheid, van een renteloos voorschot van f 200 000, is in den aanvang van 1862 de chef van het mijnwezen gemagtigd om nopens het verleenen van concessie op dien voet met de genoemde Maatschappij in onderhandeling te treden.

(2) Ofschoon in den loop van 1861, na eene opname der mijn Julia Hermina, aan de concessionarissen de middelen zijn aan de hand gegeven nopens de beste wijze om de ontginning te kunnen voortzetten, is echter, in verband met den stand van zaken in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo, door hem voorloopig afgezien van eene hervatting der werkzaamheden bij gezegde mijn. Vergelijk de voorgaande noot.

met genoemden pangeran eene voorloopige overeenkomst vastgesteld, waarbij hij zich verbond, om aan het Gouvernement eene jaarlijksche te bepalen hoeveelheid stoomkolen te zullen leveren, tegen betaling van f 9 de ton.

Intusschen bleek weldra dat de pangeran, gebruik makende van eene in 1855 te zijnen behoeve gedane verklaring, dat het hem onverlet werd gelaten in de landschappen Koesan en Poeloe-laut steenkolen te delven, te verzamelen en te verkoopen, zich reeds in 1859 jegens een te Batavia gevestigden Europeschen koopman had verbonden tot den verkoop aan dezen van al de door hem pangeran op Poeloe-laut gegraven of nog te graven kolen. In verband daarmede werd door de Indische Regering, ter behartiging van goede trouw, afstand gedaan van hare bevoegdheid om zich met de onderwerpelijke ontginning in te laten, en werd mitsdien, in den aanvang van 1861, van de ontworpen overeenkomst afgezien.

Naar aanleiding van de door de vorenbedoelde commissie uitgesproken overtuiging, dat de op Poeloe-laut aan den dag komende kolen zich onder zee door op Borneo voortzetten, en dat daar, met kans van welslagen, eene ontginning voor gouvernementsrekening zou kunnen worden aangevangen, zou voorts aan pangeran ABDUL KADIR te kennen worden gegeven, dat over de elders dan op Laut-poeloe aangetroffen steenkolen door hem niet zal mogen worden beschikt dan met voorkennis van het Gouvernement.

§ 5. *Verdere opgaven betreffende den mijnbouw.*

Concessie tot koperontginning in het district Mandhor (Wester-afdeeling van Borneo. Deze in het vorig jaar verleende concessie heeft in 1860 geen noemenswaardig product opgeleverd. De werkzaamheden bestonden veelal in onderzoekingen. Ofschoon bij het eind van het jaar, in het gebied van Mandhor, reeds 25 verschillende vindplaatsen van koper waren bekend, was echter op geene daarvan eene voor ontginning vatbare ader aangetroffen. (1)

Plaatselijke onderzoekingen. Niet minder dan vroeger werd voortgegaan met het doen van mijnbouwkundige onderzoekingen. Zoo werden, behalve het reeds bovenvermelde onderzoek op Laut-poeloe en in Koetei, in een drietal districten van Banka, met afwisselend goed gevolg, uitgravingen en opnamen bewerkstelligd tot het opsporen van nieuwe tinaders, en had op Billiton een gelijk onderzoek plaats in het belang en voor rekening der concessionarissen voor de exploitatie van dat eiland. Behalve eenige plaatsen, die ijzer- en stroomtin-erts opleverden, werd op een der twee punten, waar het onderzoek op Billiton voornamelijk plaats had, ook zuivere tinerts aangetroffen in eene mate, die gegrond vooruitzigt gaf op eene voordeelige ontginning.

De gunstige uitslag van een reeds in 1858 ingesteld onderzoek naar het voorkomen en de ontginbaarheid van zwartkolen in de adsistent-residentie Benkoelen leidde in den loop van dit jaar tot het instellen eener commissie van onderzoek omtrent de vereischte middelen voor den aanleg van land- en waterwegen tot afvoer dier kolen uit het binnenland naar zee. (2)

In de Padangsche bovenlanden (gouvernement van Sumatra's Westkust) werd in de omstreken van Padang-pandjang en in de nabijheid van Pisang aan de Massangrivier, niet geheel zonder gunstigen uitslag, onderzoek gedaan naar het aanwezen van marmer. (3) Het op eene dier plaatsen bewerkstelligd onderzoek naar de ontginbaarheid eener metaalader liep ongunstig af.

Meer omstandige berigten omtrent een en ander komen voor in de *Javasche Courant* van 1860, n°. 20, 30, 37, 46, 55, 62, 73, 81, 89 en 99 en in die van 1861, n°. 3, 12, 20 en 28. Nagenoeg al deze overzigten zijn overgenomen in de *Staats-courant*. Zie van den jaargang 1860, n°. 115, 134, 167, 191, 220, 233, 273 en 284 en van dien van 1861 de n°. 26, 51, 77 en 126.

---

(1) In den loop van 1861 zijn dan ook de concessionarissen tot het besluit gekomen om vooreerst van alle verder onderzoek af te zien. Vergelijk de 3de noot op bladz. 142 van het vorig Verslag.

(2) Ofschoon de commissie sedert hare werkzaamheden heeft voltooid, zijn evenwel nog geen nadere berigten ter zake ontvangen.

(3) Naar aanleiding van de weinig bevredigende uitkomsten eener in 1859 bevolen proef marmer-ontginning in Kederie, en op grond van de bestaande bezwaren tegen eene voorgestelde opening van marmergroeven in Patjitan, is in den loop van 1862 afgezien van het denkbeeld om het ontginnen van marmergroeven van regeringswege te beproeven en besloten die exploitatie liever over te laten aan de particuliere nijverheid.

III. Visscherijen.

Over het algemeen wordt van de vischvangst veel werk door de bevolking gemaakt. Hier en daar wordt echter gewezen op het drukkende van de vischpacht, die de ontwikkeling van dezen tak van nijverheid in den weg zou staan. Omtrent de werking van die pacht wordt een onderzoek ingesteld. (1) Het onderzoek, waarvan reeds melding werd gemaakt in het Verslag over 1857 (bladz. 152, noot 3) had om verschillende redenen geen voortgang gehad.

IV. Ambachts- en fabrieknijverheid. (2)

Over het algemeen was in verschillende takken van nijverheid vooruitgang merkbaar, terwijl de inlandsche bevolking zich meer en meer op onderscheidene bedrijven toelegde. Ten vervolge van de mededeelingen in vroegere Verslagen, inzonderheid in dat over 1854, bladzz. 146—148, moge hier nog het volgende worden aangeteekend.

In de afdeeling Buitenzorg worden door de bevolking sarongs (kleedjes) geweven, die zeer gezocht zijn. Ook in de afdeeling Krawang houdt de bevolking zich daarmede bezig.

In de Preanger regentschappen waren in het vorige jaar in werking 11 rijstpelmolens, 61 pannenbakkerijen, 45 steenbakkerijen en 32 kalkovens. Men vindt er vele bekwame goud-, zilver- en ijzersmeden, goede metselaars, timmerlieden, pannen-, potten- en steenbakkers.

In de residentie Samarang vonden velen in de verschillende handwerken en bedrijven een ruim bestaan.

De inlandsche meubelmakerijen in de residentie Japara gaan achteruit, sedert de aankap in de djatiebosschen niet meer geoorloofd is.

In de residentie Rembang, en vooral in de afdeeling Toeban, worden vele cigaren gemaakt.

De fabriek van stoom- en andere werktuigen te Soerabaija van den heer Baijer werd in 1860 weder verrijkt met verschillende toestellen, waaronder een stoomhamer. Sinds 1859 bestaat aldaar eene tweede dergelijke inrigting, namelijk die van den heer Remmert. Ofschoon op veel kleiner schaal werkende, heeft die fabriek ook veel te doen. Te Soerabaija treft men nog een droog dok aan van de firma Cores de Vries, waarvan echter bijna uitsluitend door die firma zelf werd gebruik gemaakt. Er heeft zich eene maatschappij gevormd, om, door de daarstelling van een ijzeren droogdok, in de behoefte te voorzien.

De geelkopergieterijen te Grissee bleven haar ouden roem in het vervaardigen van siribakken, keukengereedschappen en gamelang-instrumenten handhaven.

De kalkovens en steenbakkerijen in de residentie Probolingo voorzien thans geheel in de plaatselijke behoefte.

In de residentie Bezoekie werden 2 kalkovens en 1 pannenbakkerij opgerigt.

Van de twee in de residentie Bagelen aanwezige steenbakkerijen behoort eene aan een Europeaan en eene aan een Javaan.

In de residentie Djokdjokarta worden allerlei bedrijven door de bevolking uitgeoefend, die hoe langer hoe meer ontwikkelen.

Ter hoofdplaats Soerakarta bestaat eene bloeijende fabriek van werktuigen.

Ter hoofdplaats Palembang werd een houtzaagmolen opgerigt. De pannen- en steenbakkerijen en kopergieterijen konden aan de menigvuldige aanvragen niet voldoen.

---

(1) De uitslag van dat onderzoek heeft in de eerste helft van 1862 geleid tot een voorstel van den Gouverneur-Generaal, om deze belasting (die wel te onderscheiden is van die op de vischvijvers), daar waar zij in Nederlandsch Indie bestaat, met 1 Januarij 1863 te doen ophonden. Ofschoon ook het opperbestuur de opheffing der vischpacht hoogst wenschelijk achtte, is evenwel aan dat voorstel niet onvoorwaardelijk gevolg gegeven, maar is de Gouverneur-Generaal tot de intrekking gemagtigd onder de mits, dat zij gepaard ga met de noodige beschikkingen om het daardoor te lijden verlies van inkomsten, ten bedrage van ongeveer f 500 000 's jaars, zoo na mogelijk regtstreeks te vergoeden. Als daartoe bij voorkeur in aanmerking komende middelen, werd den Gouverneur-Generaal onder andere ter overweging aanbevolen: de aanslag der van de vischpacht onthevenen en de belasting op het bedrijf, eene verhooging der belasting op het slagten van varkens, en op den verkoop van arak en andere sterke dranken, enz. De intrekking zal, zoo mogelijk, reeds met 1 Junij 1863, en anders uiterlijk een jaar later moeten plaats hebben.

(2) Voor de in 1860 genomen maatregelen tot vorming van ambachtslieden uit afstammelingen van Europeanen wordt verwezen naar de mededeelingen in hoofdstuk I, afdeeling I hiervóór. Van de gouvernements-inrigtingen van nijverheid wordt melding gemaakt in hoofdstuk D, afdeeling I en II § 4, en van eene hernieuwde uitzending van ambachtslieden ten behoeve van 's lands burgerlijke openbare werken in hoofdstuk L, afdeeling III. Vergelijk ook hoofdstuk D, afdeeling I § 7.

In de Wester-afdeeling van Borneo worden de ambachten bijna uitsluiten door Chinezen uitgeoefend.

In het gouvernement van Celebes en onderhoorigheden treft men aan: te Tello eene kalkbranderij en nabij Maros eene steen- en pannenbakkerij.

De sagofabriek te Macassar verliep, ten gevolge van gebrek aan grondstof.

De gouvernements-touwslagerij te te Amoerang (Menado), die in het openbaar is verkocht, werd voor particuliere rekening voortgezet. Aanvankelijk werden vrij goede resultaten verkregen. De inlandsche bevolking maakte goede vorderingen in de verschillende ambachten.

Het aantal in Nederlandsch Indie gebezigde stoomwerktuigen steeg van 204 tot 240, waaronder respectivelijk 19 en 21 ten dienste van het Gouvernement. Van die 240 werktuigen waren er 23 geplaatst in stoomschepen, waarvan 7 in gouvernementsvaartuigen. In de jaren 1853 tot en met 1858 was het aantal werktuigen achtereenvolgens gestegen van 70 tot 168. Onder de opgegeven cijfers zijn niet begrepen de werktuigen geplaatst in de stoomschepen behoorende tot het Nederlandsch eskader in Oost-Indie.

Aan 28 personen werden, na afgelegd praktisch examen, bewijzen van geschiktheid als machinist afgegeven.

V. Handel, scheepvaart en scheepsbouw.

§ 1. *Bepalingen betreffende den handel en de scheepvaart.*

Hetgeen over 1860 te dezen aanzien te vermelden valt, heeft bereids eene plaats gevonden in andere gedeelten van dit Verslag. Zoo betreft de IIde afdeeling van hoofdstuk C de overeenkomsten met het buitenland en daaronder het met Siam gesloten tractaat van vriendschap, koophandel en zeevaart, en wordt in hoofdstuk D, afdeeling II, § 4 *d*, de vaststelling vermeld van een nieuw tarief van dokgelden. In hoofdstuk E, afdeeling II, § 3, wordt melding gemaakt van nieuwe bepalingen omtrent het afmonsteren van schepelingen en van een paar beslissingen op het stuk van zeebrieven. In § 4 dierzelfde afdeeling wordt medegedeeld de opheffing van het verbod van invoer enz. van vuurwapenen en buskruid in de haven en stad Macassar, en de tijdelijke invoering van dat verbod voor de havens van Bandjermasin en Sampit; terwijl eindelijk in hoofdstuk L, afdeeling II, § 5 *b* 2°. wordt gehandeld over de verkorting van den aangiftstermijn nopens den ongebroken aanvoer in Nederland van uit Indie afkomstige ladingen producten, en over de voorloopige regeling van den voet, waarop in de afdeeling Sindjai (gouvernement van Celebes en onderhoorigheden) handel kan worden gedreven.

Ter tegemoetkoming in de door den handelsstand te Batavia ingebragte bezwaren over de trage afdoening van zaken bij het departement der inkomende en uitgaande regten aldaar, werd het personeel bij dat departement vermeerderd en de directeur der burgerlijke openbare werken aangeschreven om, met de reeds vroeger aangenomen uitbreiding en verbetering der entrepôt-pakhuizen ter genoemde plaats, den meesten spoed in acht te nemen.

§ 2. *Handel en scheepvaart op Java en Madura.*

Reeds is aan de Staten-Generaal medegedeeld het te Batavia gedrukte » Verslag van den handel, de scheepvaart en de inkomende en uitgaande regten op Java en Madura over den jare 1860," en in de *Nederlandsche Staats-courant* van 29 Januarij 1862 zijn de gebruikelijke jaarlijksche opgaven omtrent dit onderwerp gedaan, vergeleken met die van het jaar 1859. Even als vroeger zal men zich dus hier bepalen tot het overnemen, uit die beide stukken van de voornaamste cijfers betreffende het jaar, waarover het tegenwoordig Verslag handelt.

Tot dat einde worden als bijlagen, onder lit. CC overgelegd, twaalf staten, aantoonende:

1°. den invoer op Java en Madura in het algemeen;

2°. den uitvoer van Java en Madura in het algemeen;

3°. de landen van waar de particuliere invoer heeft plaats gehad;

4°. de landen naar welke de particuliere uitvoer heeft plaats gehad;

5°. de voornaamste der van Europa, Amerika en de Kaap de Goede Hoop ingevoerde voortbrengselen;

6°. de goederen met certificaat van Nederlandschen oorsprong of bewerking ingevoerd;

7°. de voornaamste der uitgevoerde voortbrengselen;

8°. en 9°. de landen van herkomst en bestemming der aangekomen en vertrokken schepen;

10°. en 11°. de vlaggen der aangekomen en vertrokken schepen;

12°. de ontvangen regten.

De cijfers van in- en uitvoer waren als volgt:

	Aan koopmanschappen.	Aan specie.	Totaal.
invoer door particulieren	f 44 173 801	f 1 726 594	f 45 900 395
» voor gouvernements-rekening .	(1) 5 676 017	17 765 000	23 441 017
Te zamen.	f 49 849 818	f 19 491 594	f 69 341 412
uitvoer door particulieren	f 47 185 515	f 4 790 706	f 51 976 221
» voor gouvernements-rekening .	47 478 957	5 001 301	52 480 258
Te zamen	f 94 664 472	f 9 792 007	f 104 456 479

Vergeleken met het vorig jaar, toonden deze cijfers, wat de koopmanschappen betreft, zoowel bij den particulieren invoer als bij dien uitvoer, weder vermeerdering aan; het tegendeel was echter het geval met den in- en uitvoer van koopmanschappen voor rekening van het Gouvernement.

Ten aanzien van de scheepvaartbeweging blijkt, dat zoowel het getal als de tonnenlast der op Java en Madura aangekomen en vertrokken schepen minder beliep dan in 1859; het aantal en de inhoudsgrootte der van Nederland aangekomen schepen toonde intusschen eenige vermeerdering aan. In het geheel zijn aangekomen 2410 schepen, metende 190 1583/4 last, tegen 2695 schepen en 205 9803/4 last in 1859; het getal vertrokken schepen bedroeg 2614, metende 208 6633/4 last, tegen 3093 en 274 3171/2 in 1859.

§ 3. *Handel en scheepvaart op de buitenbezittingen.*

Ten vervolge op het aan de Staten-Generaal medegedeelde overzigt van den handel en de scheepvaart in de bezittingen buiten Java en Madura over de jaren 1846 tot en met 1856, hetwelk eene bijlage uitmaakte van het Verslag over het laatstgenoemd jaar, is dezer dagen een overzigt ontvangen over de jaren 1857, 1858 en 1859, waarvan op de gebruikelijke wijze een exemplaar aan de Staten-Generaal zal worden aangeboden, zoodra meerdere zullen ontvangen zijn.

Over den uitvoer van enkele handelsartikelen worden inmiddels eenige opgaven aangetroffen in § 2 der Iste afdeeling van dit hoofdstuk.

§ 4. *Binnenlandsche handel.* (2)

Over het algemeen is ook in 1860 de binnenlandsche handel toegenomen en werden de marktplaatsen bijna zonder uitzondering zeer druk bezocht.

Omtrent sommige gewesten in het bijzonder is nog het volgende vermeld gevonden:

Batavia. De inlander in dit gewest begon zich meer en meer op handel en nijverheid toe te leggen. In vele beroepen en neringen wedijverde hij met de Chinezen.

In de Bataviasche Ommelanden werd door den eigenaar van het landgoed Kramat met vergunning van den Gouverneur-Generaal, een bazaar opgerigt, voor welken, bij ordonnantie van 16 December 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 116), van toepassing werd verklaard het reglement voor den bazaar te Tjikarang (*Indisch Staatsblad* 1854, n°. 1).

---

(1) In afwijking van vroeger is onder dit cijfer thans niet begrepen de waarde der van de buitenbezittingen op Java ingevoerde producten ter afscheping naar Nederland. Die waarde beliep in 1860 aan Banka-tin, foelie, notenmuskaat en kruidnagelen een bedrag van f 7 430 805. In 't vorig jaar was dit cijfer aanmerkelijk hooger, omdat daaronder ook begrepen was de waarde der ingevoerden Menado-kofffij, welke invoer dit jaar geen plaats vond, vermits bij wijze van proef is bepaald, dat de uit de residentie Menado afkomstige koffij regtstreeks van daar naar Nederland zal worden verzonden.

(2) Zie ook het aangeteekende in hoofdstuk E, afdeeling II, § 3, onder: *Reispassen voor inlanders.*

Preanger regentschappen. De binnenlandsche handel was zeer levendig. De Javanen, Maleijers en Palembangers behaalden ruime winsten.

De uitvoer van rijst wordt gezegd te hebben bedragen 107 000 pikols, waarvan 72 337 afkomstig van de verschillende pelmolens. Terwijl de landbouwers hunne padie vroeger met moeite voor f 6 de tjaing van 1000 katties van de hand konden zetten, werd deze in 1860 bij hen in de dessa's afgehaald tegen een prijs van f 10 de tjaing.

Cheribon. De uitvoer van rijst en padie was zeer groot, en zou respectivelijk hebben bedragen 589 608 en 93 866 pikols.

Pekalongan. Handel en nijverheid namen merkbaar toe. De eerste was bijna geheel in handen van Chinezen. Hunne voornaamste winsten vloeiden voort uit den tabakshandel en den invoer van rijst.

Rembang. Hier werd veel handel in gedroogden visch gedreven met de Vorstenlanden en eenige binnenlandsche residentien. Die handel leverde goede winsten op.

De handel in tabak te Toeban, door Javanen gedreven, nam meer en meer toe. De vaart op de Solo-rivier was zeer levendig en verspreidde veel welvaart langs hare boorden.

Madura. De handel in dit gewest was aanzienlijk te noemen, en bestond hoofdzakelijk in padie, djagong, klappers en katjang-olie.

Bezoekie. De binnenlandsche handel was uitgebreider dan vroeger. Eene voorname oorzaak daarvan was de particuliere aanplant van tabak, die in de laatste twee jaren eene belangrijke hoogte had bereikt. De uitvoer naar Nederland van dat artikel in 1860 werd geschat op een millioen Amst. ponden.

Bagelen. Vrij aanzienlijke uitvoer van levensbehoeften had plaats naar Djokdjokarta. De staartpeper maakte bij voortduring een voornaam handelsartikel uit.

Kadoe. De algemeene staat van den handel was door het vrij goed slagen van den tabaksoogst en de ruime koffij-productie beter dan in 't vorige jaar.

Madioen. De binnenlandsche handel is hier voornamelijk in handen van Chinezen. Het aanleggen van een nieuwen postweg tusschen Patjitan en Ponorogo bragt er veel toe bij om dien meer en meer te doen bloeijen. Naar de Vorstenlanden had een vrij groote uitvoer plaats van klappers en olie.

Kedirie. De handel met naburige residentien was levendig en bestond hoofdzakelijk in rijst en tabak, waartegen voornamelijk lijnwaden en aardewerk werden ingevoerd.

Gouvernement van Sumatra's Westkust. Even als op de overige buitenbezittingen, was ook hier de handel toenemende. Groot voordeel trok de bevolking, vooral die der residentie Tapanolie, uit de inzameling van gomelastiek en getahpertjah.

Billiton. De handel nam over het algemeen toe. De invoer bestond uit lijnwaden, rijst, zout, olie, katjang, koper- en aardewerk, gezouten groenten, thee, suiker en klappers; en de uitvoer uit tin, tripang, agar-agar, dammer, was, garoe-hout, kadjang-matten en spijkers.

§ 5. *Staat van de Nederlandsch-Indische scheepvaart.*

De Nederlandsch-Indische scheepvaart bleek bij voortduring toe te nemen. Omstreeks het eind van 1860 bedroeg het aantal in Nederlandsch Indie te huis behoorende schepen en vaartuigen 436, en de gezamenlijke grootte, ongerekend 2 barken, waarvan zulks niet is opgegeven, 37 382 last, te weten:

14	stoomschepen	groot 1 718	last;
16	schepen	» 4 541½	»
148	barken, waarvan 146	» 21 405	»
38	brikken	» 4 041	»
120	schoeners	» 4 524	»
10	kotters	» 169	»
90	wankangs, toops en andere vaartuigen	» 983½	»
Te zamen als boven 436	schepen, waarvan 434	groot 37 382	last.

Hiervan behoorden op Java en Madura te huis 219, metende te zamen 25 956 last, welke cijfers in 1859 waren 205 en 24 854½. In de vier voorafgegane jaren bestond de Nederlandsch-Indische koopvaardijvloot achtereenvolgens uit 301, 307, 322 en 395 schepen, metende te zamen 25 790¾, 29 632½, 32 502¼ en 34 616½ last.

Gedurende 1860 werden eerste zeebrieven verleend voor 33 schepen, waarvan 1 stoomschip, 2 fregatten, 4 barken, 3 brikken, 21 schoeners, 1 kotter en 1 kof, metende te zamen 2843⅔ last, welk laatste cijfer in 't vorig jaar, voor 30 schepen, beliep 3166½ last. Van deze zeebrieven werden verleend 11 aan Europeanen, 11 aan Chinezen, 6 aan Arabieren en 5 aan inlanders, respectivelijk voor eene scheepsruimte van 1673⅔, 699, 328 en 143 last.

Onder de opgegeven 33 schepen waren er 7 in den vreemde gebouwd, hetgeen in 't vorig jaar het geval was met 12 van de 30 schepen.

§ 6. *Scheepsbouw.*

Op de scheepstimmerwerf te Dassoon (Rembang) werden gebouwd 5 kruisbooten voor gouvernements- en 1 kofschip van 25 lasten voor particuliere rekening. 2 gouvernementsstoomschepen stonden op stapel. De in 1859 ontboden stoomhoutzaagmolen werd in dit jaar ontvangen en voldeed bijzonder goed.

Overigens is ten aanzien van dit onderwerp nog alleen vermeld gevonden, dat de scheepstimmerwerf te Joana (Japara) achteruitgaande was.

's Gravenhage, den 8sten November 1862.

De Minister van Kolonien,

G. H. UHLENBECK.

INHOUD.

A. Grondgebied . . . . . Bladz. 1

B. Bevolking . . . . . » 3

C. Mededeelingen van algemeenen aard. . . . . » 4

I. Betreffende Nederlandsch Indie in het algemeen. . . . . » 4

§ 1. Werking van het Reglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie . . . . . » 4

§ 2. Gouverneur-Generaal en Raad van Nederlandsch Indie. . » 6

II. Betreffende de betrekkingen met het buitenland. . . . . » 7

§ 1. Tractaat met het bestuur der Lioe-Kioe-eilanden . . . » 7

§ 2. Tractaat met Siam. . . . . » 7

III. Betreffende de verschillende gewesten . . . . . » 8

Java en Madura . . . . . » 8

Onafhankelijk noordelijk gedeelte van Sumatra . . . . . » 10

Gouvernement van Sumatra's Westkust . . . . . » 10

Benkoelen . . . . . » 11

Lampongsche districten . . . . . » 11

Palembang . . . . . » 11

Banka . . . . . » 11

Billiton. . . . . » 12

Riouw en onderhoorigheden. . . . . » 12

Noordelijk gedeelte van Borneo . . . . . » 13

Wester-afdeeling van Borneo . . . . . » 14

Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo . . . . . » 15

Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden. . . . . Bladz. 16

Gouvernement der Molukken . . . . . » 18

Timor . . . . . » 20

Bali en Lombok. . . . . » 21

IV. Mededeelingen overeenkomstig de voorschriften van het Reglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie . . . . . » 21

§ 1. Cultuurstelsel (art. 56) . . . . . » 21

§ 2. Persoonlijke diensten (art. 57). . . . . » 22

§ 3. Landrente (art. 59) . . . . . » 25

§ 4. Slavernij (art. 115). . . . . » 25

§ 5. Onderwijs (art. 125) (verwijzing naar hoofdstuk I) . . . » 25

D. Militair beheer . . . . . » 25

I. Landmagt . . . . . » 25

§ 1. Kommandement. . . . . » 25

§ 2. Zamenstelling en voltallighouding van het leger. . . . . » 26

§ 3. Bijzonderheden omtrent de militaire geneeskundige dienst . » 33

§ 4. Inrigtingen tot het leger betrekkelijk . . . . . » 34

§ 5. Krijgsverrigtingen van het leger . . . . . » 36

§ 6. Gewapende corpsen, niet regtstreeks tot het leger behoorende » 36

§ 7. Verdediging . . . . . » 37

§ 8. Bijzonderheden van verschillenden aard . . . . . » 37

II. Zeemagt . . . . . » 38

§ 1. Kommandement. . . . . » 38

§ 2. Het Nederlandsch eskader . . . . . » 39

§ 3. Gouvernementsschoeners en kruisbooten . . . . . » 40

§ 4. Inrigtingen tot de zeemagt betrekkelijk . . . . . » 41

a. Commissie tot verbetering der Indische zeekaarten . . . » 41

b. Bebakening, kunstverlichting en loodswezen. . . . . » 41

c. Haven- en equipage-departementen, werven en pakhuizen . » 42

d. Marine-etablissement op Onrust . . . . . » 42

e. Marine-etablissement te Soerabaija . . . . . » 42

f. Fabriek voor de marine en het stoomwezen . . . . . » 43

g. Verrigtingen der zeemagt . . . . . » 43

E. Regtswezen en politie. . . . . Bladz. 44

I. Bestanddeelen der wetgeving. . . . . » 44

§ 1. In het algemeen. . . . . » 44

§ 2. Burgerlijk en handelsregt . . . . . » 46

§ 3. Strafregt . . . . . » 46

§ 4. Regtsvordering en regterlijke magt . . . . . » 46

§ 5. Militair regtswezen . . . . . » 48

§ 6. Toestand der regtsbedeeling . . . . . » 48

II. Politie . . . . . » 48

§ 1. Regt van verblijf . . . . . » 48

§ 2. Drukpers . . . . . » 48

§ 3. Bepalingen van verschillenden aard . . . . . » 49

§ 4. Gewestelijke en plaatselijke verordeningen . . . . . » 49

§ 5. Zeeroof (verwijzing naar hoofdstuk D, afdeeling II, § 5) . » 50

III. Magt van den Gouverneur-Generaal in zaken van justitie en politie » 50

IV. Eenige onderwerpen met het regtswezen in verband . . . . . » 51

§ 1. Notarissen. . . . . » 51

§ 2. Translateurs . . . . . » 51

§ 3. Wees- en boedelkamers . . . . . » 51

§ 4. Gevangenissen en gevangenen . . . . . » 54

F. Eeredienst. . . . . » 54

I. Christelijke . . . . . » 54

§ 1. Protestantsche . . . . . » 54

§ 2. Roomsch-katholijke. . . . . » 56

II. Mohammedaansche. . . . . » 56

G. Instellingen van liefdadigheid . . . . . » 58

H. Burgerlijke geneeskundige dienst. . . . . » 63

J. Onderwijs. . . . . » 64

I. Voor Europeanen en hunne afstammelingen . . . . . » 65

II. Voor Christen-inlanders . . . . . » 75

III. Voor niet-Christenen, niet zijnde Europeanen of met dezen gelijkgestelden . . . . . » 78

K. Kunsten en wetenschappen . . . . . » 82

§ 1. Vermeerdering der kennis van land en volk. . . . . » 82

§ 2. Taalstudie en oudheidkunde . . . . . Bladz. 82

§ 3. Natuurwetenschappen . . . . . » 83

§ 4. Wetenschappelijke genootschappen, tijdschriften en nieuwsbladen . . . . . » 83

L. Algemeen burgerlijk bestuur . . . . . » 84

I. Algemeen beheer . . . . . » 84

II. Finantien . . . . . » 84

§ 1. Muntwezen . . . . . » 84

§ 2. Javasche Bank . . . . . » 87

§ 3. Staat der kassen in Indie . . . . . » 88

§ 4. Begrooting. . . . . » 89

§ 5. Bronnen van inkomsten . . . . . » 92

a. Verpachte belastingen en monopolien . . . . . » 92

b. Onverpachte belastingen . . . . . » 94

c. Onverpachte monopolien. . . . . » 96

d. Land- en mijnbouw (verwijzing naar hoofdstuk N.) . . » 98

e. Handel op Japan . . . . . » 98

III. Landsgebouwen en waterstaat. . . . . » 98

IV. Vervoerwezen en telegraphie . . . . . » 102

§ 1. Binnenlandsch vervoer . . . . . » 102

a. Wegen en rivieren enz. . . . . » 102

b. Vervoer van goederen en personen . . . . . » 102

c. Posterijen. . . . . » 103

d. Telegraphie . . . . . » 103

§ 2. Vervoer over zee tusschen de verschillende gedeelten van Indie . . . . . » 104

§ 3. Vervoer tusschen Nederlandsch Indie en het moederland. . » 104

V. Voorziening in de materiele behoeften van het beheer . . . . » 104

§ 1. Door uitzending uit Nederland . . . . . » 104

§ 2. Door middel van de particuliere nijverheid in Indie . . . » 105

§ 3. Gouvernements-inrigtingen in Indie, hoofdzakelijk verwijzing naar hoofdstuk D, afd. I en II, § 4, en hoofdstuk N, afd. I, § 1 *b* en afd. II. . . . . » 105

M. Personele verordeningen omtrent landsdienaren in Nederlandsch Indie. » 105

N. Nijverheid. . . . . » 108

I. Landbouw, boschwezen en veeteelt . . . . . Bladz. 108

§ 1. Java en Madura . . . . . » 108

a. Landbouw . . . . . » 108

1°. Op gronden, gebleven ter beschikking van de inlandsche bevolking. . . . . » 108

2°. Cultures, ingevoerd op hoog gezag of ten gevolge van overeenkomsten door het Gouvernement met particuliere ondernemers aangegaan. (Vergelijk hoofdstuk C, afdeeling IV, § 1) . . . . . » 113

Koffijcultuur. . . . . » 114

Suikercultuur . . . . . » 116

Indigocultuur . . . . . » 121

Theecultuur. . . . . » 122

Kaneelcultuur . . . . . » 124

Nopalcultuur en cochenille-teelt . . . . . » 125

Tabakscultuur . . . . . » 126

Pepercultuur. . . . . » 129

Kinacultuur . . . . . » 130

3°. Landbouw op woeste gronden door het Gouvernement verhuurd . . . . . » 131

4°. Landbouw op landen aan particuliere in eigendom afgestaan . . . . . » 133

5°. Landbouw op verhuurde landen in Soerakarta en Djokdjokarta . . . . . » 134

b. Boschwezen . . . . . » 136

c. Veeteelt . . . . . » 137

§ 2. Buitenbezittingen . . . . . » 138

1°. Gouvernement van Sumatra's Westkust . . . . . » 138

2°. Benkoelen. . . . . » 141

3°. Lampongsche districten . . . . . » 141

4°. Palembang . . . . . » 142

5°. Banka . . . . . » 144

6°. Billiton . . . . . » 144

7°. Riouw . . . . . » 144

8°. Wester-afdeeling van Borneo . . . . . » 144

9°. Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo . . . . . » 144

10°. Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden . . . » 144

11°. Menado . . . . . Bladz. 146

12°. Ternate . . . . . » 148

13°. Amboina . . . . . » 149

14°. Banda . . . . . » 151

15°. Timor . . . . . » 152

II. Mijnbouw . . . . . » 153

§ 1. Personeel van ambtenaren bij het mijnwezen en inrigtingen er toe betrekkelijk . . . . . » 153

§ 2. Banka . . . . . » 153

§ 3. Billiton. . . . . » 153

§ 4. Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo . . . . . » 154

§ 5. Verdere opgaven betreffende den mijnbouw . . . . . » 156

III. Visscherijen . . . . . » 157

IV. Ambachts- en fabrieknijverheid . . . . . » 157

V. Handel, scheepvaart en scheepsbouw . . . . . » 158

§ 1. Bepalingen betreffende den handel en de scheepvaart . . » 158

§ 2. Handel en scheepvaart op Java en Madura . . . . . » 158

§ 3. Handel en scheepvaart op de buitenbezittingen . . . . . » 159

§ 4. Binnenlandsche handel . . . . . » 159

§ 5. Staat van de Nederlandsch-Indische scheepvaart . . . . » 160

§ 6. Scheepsbouw. . . . . » 161

ZITTING 1862—1863. —— (LVII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

VERBETERINGEN IN HET VERSLAG.

N°. 2*a*.

Bladz. 1, regel 17 en 16 v. o., staat: *afdeelingen*, lees: » afdeeling";
» 1, » 4 v. o., staat: *en de behartiging*, lees: » in de behartiging";
» 2, » 14, » *Kaloe*, lees: » Kalao";
» 2, » 26, » *De landstreek*, lees: » Die landstreek";
» 4, » 7 en 8, » *van 't vorig jaar*, lees: » van 't jaar";
» 5, » 14, lees achter *verboden is:* » de Gouverneur-Generaal daartoe onbevoegd is";
» 6, » 4 v. o., staat: *Indisch Staatsblad* n°. 10, lees: » Indisch Staatsblad 1860, n°. 110";
» 7, » 22 » » » *Lieo-Kioe-eilanden*, lees: » Lioe-Kioe-eilanden";
» 7, » 11 » » » *en Siam*, lees: » in Siam";
» 7, » 9 » » » *mogten*, lees: » moesten";
» 8, » 16, » *districten*, lees: » districten van het Noorderregentschap";
» 9, » 14 » » » *de residentie*, lees: » deze residentie";
» 10, in de noot, » *Indragiri*, lees: » Siak";
» 11, regel 18, » *in afdeeling*, lees: » in de afdeeling";
» 13, » 15 v. o., » *Vde Kotta's*, lees: » V Kotta's";
» 13, » 10 » » » *in de administratie*, lees: » en de administratie";
» 14, » 17 » » » *Kapoea's*, lees: » Kapoeas";
» 15, in de 3de noot, regel 3, staat: *bij de*, lees: » hij de";
» 16, regel 1, staat: *F. N. Nieuwenhuzyen*, lees: » F. N. Nieuwenhuyzen";
» 16, in de noot, reg. 7, » HINDAIJAT, lees; HIDAIJAT";
» 17, regel 12, » *suikerfabrieken*, lees: » kleine suikerfabrieken";
» 17, » 15 v. o., » *op Boni*, lees: » in Boni";
» 19, » 26, » *Tindore*, lees: » Tidore";
» 20, » 15, » *Boni*, lees: » Bone";
» 22, » 17 » » » *in heerediensten te worden ingevoerd*, lees: » in heerendienst te worden uitgevoerd";
» 23, » 4, » *maat*, lees: » maatregel";
» 23, » 19 » » » *betoond*, lees: » beloond";
» 34, in het opschrift der 7de kolom van het staatje, staat: *overleden*, lees: » sterfte";
» 34, » » » » laatste kolom van het staatje, staat: *sterkte*, lees: » sterfte";
» 35, regel 16 v. o., staat: *op Weltevreden*, lees: » of Weltevreden";
» 37, » 24, » *in Soerabaija*, lees: » te Soerabaija";

Bladz. 39, kolom 1, regel 6 v. o., staat: *Roeikanonneerboot Pylades*, lees: » opnemingsvaartuig Pylades";

» 41, in de 3de noot, laatsten regel, lees vóór *een onderinspecteur*, » een inspecteur";

» 43, regel 7 v. o., lees achter *zeemagt*, » aldaar";

» 45, » 9 » » staat: *bepaling*, lees: » bepalingen";

» 46, in het opschrift der 2de en 3de kolom van het staatje, staat: *personen*, lees: » personen en inlandsche of daarmede gelijkgestelde";

» 46, regel 7 v. o., staat: *Regtsvorderingen*, lees: » Regtsvordering en";

» 47, in de noot, » *der bekrachtiging*, lees: » de bekrachtiging";

» 56, regel 2 v. o., » *het aangeteekende hiervóór*, lees: » het aangeteekende op bladz. 8 hiervóór";

» 63, » 16, » 21450, lees: » 21540";

» 63, » 11 » » » *die geheel*, lees: » dit geheel";

» 65, » 22 » » » *onderwijzers*, lees: » onderwijzer";

» 67, » 4, » *ter plaatsing een*, lees: ter plaatsing van een";

» 72, kolom 3, regel 11, 10 en 9 v. o., staat: *hoofdonderwijzer*, lees: » hoofdonderwijzeres";

» 73, laatste kolom, regel 20 v. o., staat: *onderwijs bevredigend*, lees, » onderwijs waren bevredigend";

» 76, kolom 2, regel 15 en 14 v. o., staat: 10 *gouvernementsscholen*, lees: » 10 gouvernementsscholen en";

» 76, laatste kolom, regel 7, staat: *grootendeels Mohammedanen*, lees: » grootendeels uit Mohammedanen";

» 77, kolom 2, regel 10 en 9 v. o., staat: *Gorintalo*, lees: » Gorontalo";

» 77, » 3, » 1 » » » 2104, lees: » 2140";

» 77, laatste kolom, regel 23, staat: *Bantjan*, lees; » Batjan";

» 78, in de noot, » 4, » *kweekschool in Oost-Java*, lees: » kweekschool (in Oost-Java)";

» 79, kolom 2, regel 4, staat: *Poerwakawa*, lees: » Poerwakarta";

» 79, » 2, » 1 v. o., » 16, lees: » 15";

» 79, laatste kol., » 2 » » » *der onderwijzers*, lees: » des onderwijzers";

» 80, kolom 2, » 1, » 16, lees: » 15";

» 80, » 2, » 1 » » » 35, lees: » 34";

» 81, » 1, » 3, » *Kederie*, lees: » Kedirie";

» 81, » 2, » 1, » 35, lees: » 34";

» 81, » 2, » 1 » » » 44, lees: » 43";

» 82, regel 5, staat: *Tello*, lees: » Tallo";

» 83, » 17, » *vroegere*, lees: » vroeger";

» 83, in de 4de noot, regel 4, staat: *Bataviaansch*, lees: » Bataviaasch";

» 84, » » 1ste » » 2, » *van afd. II*, lees: » van hoofdstuk *D*, afd. II";

» 85, regel 13, staat: *f* 19 605 422, lees: » f 19 605 442";

» 85, » 16, » *vorige*, lees: » overige";

» 85, » 18, » *bleef nog ook*, *blijkens*, lees: » bleef nog, ook blijkens";

» 86, in het 2de staatje, kol. 3, regel 7 v o., staat: 102^5 à 102^5, lees: » 102 à 102^5";

» 89, regel 12 v. o., staat: *f* 4 290 789,50, lees: » f 4 290 798,50^5";

» 89, in de noot, regel 2, staat: *de jaren* 1859, lees: » het jaar 1859";

» 90, in het staatje, kol. 2, reg. 2 v. o., staat: *f* 57 987,26$^1/_2$, lees: » f 57 987,20$^1/_2$";

» 90, » » » » 3, » 1, staat: *f* 4 480 421,17$^1/_2$, lees: » f 4 780 421,17$^1/_2$";

» 90, » » » laatste kol. regel 7, staat: *f* 21 300,85, lees: » f 21 200,85";

Bladz. 91, in het 1ste staatje, laatste kolom, regel 12, staat: *f* 747 990,13½, lees: » f 747 990,32½";

» 91, » » 1ste » laatste kolom, regel 14, staat: *f* 194 171,32½, lees: » f 194 171,13½";

» 93, in de 1ste noot, regel 4 v. o., staat: *A*ᶻ., lees: » AAz.";

» 95, in het 1ste staatje, kol. 2, reg. 2, staat: *f* 554 278,35, lees: » f 544 278,35";

» 96, regel 14, staat: *f* 43 345, lees: » f 44 345";

» 96, laatste regel, staat: *in drie*, lees: » in de drie";

» 96, in de 2de noot, regel 4, staat: *f* 3,65, lees: » f 3,75";

» 98, regel 16, staat: *Java*, lees: » Japan";

» 98, in de 2de noot, regel 5, staat: *zie » zeemagt"*, lees: » zie hoofdstuk D, afd. II";

» 102, regel 20, staat: VERVOERWEZEN, lees: » IV. VERVOERWEZEN";

» 103, in de 1ste noot, regel 1, staat; STIELJES, lees: » STIELTJES";

» 103, » » 4de » laatsten regel, staat: *overzeesche*, lees: » onderzeesche";

» 108, regel 8 v. o., staat: 25, lees: » 125";

» 116, » 5, » *getouwen*, lees: » gebouwen";

» 116, aan het slot van het hoofddeel » Koffijcultuur, te lezen de volgende noot: » Zie voor den voorgenomen verkoop van koffij op Java de 3de noot op bladz. 119, hier achter";

» 116, regel 2 v. o., staat: $37^{72}/_{100}$, lees: » $34^{72}/_{100}$";

» 119, » 28, » *bij deze*, lees: » ten deze";

» 119, » 9 » » » 1800, lees: » 1861";

» 121, » 11 » » » *aanbevolen*, lees: » bevolen";

» 122, in het opschrift der 3de kolom van het staatje, lees achter *indigovelden:* » en bouws";

» 122, in de 4de noot, regel 3, staat: *in lit. S*, lees: » in bijl. lit. S";

» 125, in het opschrift der 7de kolom van het staatje, staat: *Gemiddelde waarop*, lees; » Gemiddelde prijs waarop";

» 125, » » » » voorlaatste kolom van het staatje, staat: *Netto*, lees: » Bruto";

» 125, » » » » laatste kol. van het staatje, staat: *Bruto*, lees: » Netto";

» 126, regel 5, staat: *Soekaraga*, lees: » Soekaradja";

» 126, in het staatje, kolom 4, regel 2, staat: 73 346, lees: » 72 346";

» 128, regel 5, v. o., staat: 24 207, lees: » 24 307";

» 131, » 20, » *opgeschoten*, lees: » opschoten";

» 131, in de 2de noot, regel 7, staat: *chinchona*, lees: » cinchona";

» 131, » » » » » 9, » *3jarige*, lees: » nagenoeg 3jarige";

» 131, » » » » » 10, » *der boomen*, lees: » dier boomen";

» 132, » » 1ste » » 1 en 2 » *Staatsblad nº.* 64, lees: » Staatsblad 1856, nº. 64";

» 133, kolom 4, regel 4 v. o., staat: *g*, lees: » *i*";

» 135, laatste kolom van het staatje, regel 13 v. o., staat: *worden*, lees: » werden";

» 135, regel 5 v. o., staat: *deelgenoot*, lees: » deelgenooten":

» 137, in de 1ste noot, regel 2, staat: *Landbouwkundige*, lees: » Landhuishoudkundige";

» 141, regel 11, staat: *over*, lees: » van";

» 142, » 14, » *De uitvoer bedroeg*, lees: » De uitvoer van klappers bedroeg";

» 142, » 15, » *noten*, lees: » stuks";

» 143, » 5 v. o., » *van Siam*, lees: » en Siam";

» 144, » 3, » *Biliton*, lees: » Billiton";

Bladz. 144, regel 9, staat: *Bintong*, lees: » Bintang";
» 148, » 9 v. o., » *Hiré*, lees: » Hiri";
» 148, » 2 » » » *belangrijkste*, lees: » belangrijke";
» 149, » 3, » *reine*, lees: » ruwe";
» 149, » 21, » *genomen*, lees: » gewonnen";
» 149, » 5 » » » 180 789, lees: » 280 789";
» 150, » 10, » *f* 500, lees: » f 50";
» 150, » 4 » » » *Sangeir-eilanden*, lees: » Sangir-eilanden";
» 151, » 5, » *Waysomoe*, lees: » Waysamoe";
» 151, » 11 » » » *Gellorezen*, lees: » Djilolorezen";
» 152, » 11, » *Lette*, lees: » Letti";
» 152, » 20, » 352, lees: » 252";
» 152, » 9 » » » *Brabauw*, lees: » Babauw";
» 153, » 23 » » » *niet belangrijke*, lees: » niet onbelangrijke";
» 153, » 20 » » » 96 475 $^{91}/_{100}$, lees: » 96 475 $^{92}/_{100}$";
» 153, » 15 » » » *vorig*, lees: » overig",
» 153, » 12 » » » *f* 517 071,39, lees: » f 517 071,29";
» 154, » 4, » 399 $0^{65}/_{100}$, lees: » 399 $9^{65}/_{100}$";
» 155, » 12 » » » *zoodanige*, lees: » zoo treurige";
» 155, in de 1ste noot, regel 7, staat: *Koeleische*, lees: » Koeteische";
» 155, » » 2de » » 3, » *door hem*, lees: » door hen";
» 156, regel 2, staat: *jaarlijksche*, lees: » jaarlijks";
» 156, in de 3de noot, regel 2, staat: *Kederie*, lees: » Kedirie";
» 157, » » 1ste » » 3 v. o., » *en de belasting*, lees: » in de belasting";
» 157, » » » » » 2 » » » *Junij*, lees: » Januarij";
» 2, der Inhoudsopgave, reg. 6 v. o., staat: *kunstverlichting*, lees: » kustverlichting";
» 2, » » » 1 » » » *g*, lees: » § 5";
» 5, » » » 6 » » » 144, lees: » 143".

ZITTING 1862 — 1863. —— (LVII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE A VAN HET VERSLAG.

N°. 3.

ALGEMEENE STAAT

DER

BEVOLKING

VAN

JAVA EN MADURA

(met uitzondering van het leger en de soldatenkinderen), bij het eind van het jaar 1860, vergeleken met hetzelfde tijdstip van het jaar 1859.

N°. 1.

GEWESTEN.	Europeanen.	Chinezen.	Arabieren.	Andere vreemde Oosterlingen.	Inlanders.	Totaal
Bantam	164	1 419	13	633	548 02	550
Batavia	5 107	45 275	800	148	418 07	469
Buitenzorg	440	10 216	32	14	331 62	342
Krawang	207	2 406	»	111	163 98	166
Preanger regentschappen	268	384	2	596	829 50	830
Cheribon	606	12 886	543	417	890 13	904
Tagal	364	3 240	89	1 629	448 92	454
Pekalongan	423	3 765	450	286	319 67	324
Samarang	3 765	10 730	509	1 999	953 19	970
Japara	466	8 761	104	764	534 28	544
Rembang	617	12 265	81	662	677 81	691
Soerabaija	4 105	7 250	1 438	4 698	1 169 54	1 187
Madura	336	6 661	983	8 054	492 83	508
Pasoeroean	906	3 064	333	1 067	459 05	464
Probolingo	484	1 428	111	697	312 37	315
Bezoekie	349	619	222	1 571	296 96	299
Banjoewangie	123	206	167	1 970	37 80	40
Banjoemas	337	2 685	»	109	534 35	537
Bagelen	385	1 718	35	75	721 73	723
Kadoe	220	3 525	38	26	466 70	470
Djokdjokarta	870	1 800	13	144	349 97	352
Soerakarta	1 544	3 842	164	448	689 27	695
Madioen	321	1 759	6	117	407 21	409
Patjitan	27	177	»	»	108 09	108
Kedirie	229	3 343	»	»	353 09	356
Bevolking in 1860	22 663	149 424	6 133	26 235	12 514 26	12 718
» » 1859	20 776	145 162	5 476	24 864	12 127 81	12 324
In 1860 meer	1 887	4 262	657	1 371	386 44	394

anders.	Totaal.	Bevolking op ult. December 1860.	In 1860. Meer.	In 1860. Minder.	OPGEGEVEN oorzaken van vermeerdering.
548 02	550 254	541 550	8 704		[1]) Overkomst van elders en meer geboorten dan sterfgevallen
418 07	469 406	457 591	11 815		
331 63	342 327	336 894	5 433		[2]) Meerdere bekendheid met het juiste cijfer der bevolking, in verband met de plaats hebbende statistieke opname van dit gewest.
163 98	166 710	161 136	5 574		
829 50	830 755	823 933	6 822		
890 13	904 588	888 895	15 693		[3]) Naauwkeurige opname.
448 93	454 246	427 779	[1]) 26 467		[4]) Als voren en overkomst van elders.
319 67	324 602	287 208	[2]) 37 394		
953 19	970 201	937 979	32 222		
534 28	544 376	527 887	16 489		
677 81	691 438	671 182	[3]) 20 256		
169 54	1 187 037	1 163 133	23 904		
492 83	508 868	509 829	»	961	
459 05	464 428	453 562	10 866		
312 37	315 097	307 398	7 699		
296 96	299 726	288 658	11 068		
37 80	40 271	39 297	974		
534 35	537 482	442 738	[4]) 94 744		
721 73	723 945	706 827	17 118		
466 70	470 511	464 739	5 772		
349 97	352 800	349 890	2 910		
689 27	695 268	692 987	2 281		
407 21	409 413	391 016	18 397		
108 09	108 300	107 889	411		
353 09	356 668	344 098	12 570		
514 26	[12] 718 717	12 324 095	395 583	961	
127 81	[12] 324 095		961		
386 44	394 622		394 622		

N°. 2.

AANTAL mannen, vrouwen en kinderen, waaruit de vorenstaa
totalen zijn zamengesteld.

	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Totaal
Europeanen en hunne afstammelingen.	7 602	5 265	9 796	22
Chinezen en hunne afstammelingen. .	43 220	40 693	65 511	149
Arabieren en hunne afstammelingen .	1 915	1 409	2 809	6
Andere vreemde Oosterlingen en hunne afstammelingen.	8 555	7 295	10 385	26
Inlanders.	3 273 018	3 686 180	5 555 064	12 514
Te zamen	3 334 310	3 740 842	5 643 565	12 718

N°. 3.

VERDEELING

van het in den voorgaanden staat opgegeven aantal Europesche mannen, vrouwen en kinderen op Java en Madura.

GEWESTEN.	EUROPEANEN IN NEDERLANDSCH INDIE GEBOREN.				EUROPEANEN IN NE[D GE] MEDE NEDERLAN[TEN N] EN NEDERLAN[DIE GE]		
	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.
Bantam	59	25	61	145	14		
Batavia	968	848	1680	3 496	683	1[6]	24
Buitenzorg	70	88	168	326	58	[2]	
Krawang	40	28	95	163	19	[1]	
Preanger regentschappen	55	41	106	202	48		
Cheribon	147	113	229	489	69	[1]	1
Tagal	66	80	161	307	35	[1]	
Pekalongan	85	106	186	377	20	[1]	
Samarang.	672	689	1733	3 094	233	[8]	15
Japara.	100	91	215	406	30	[1]	
Rembang	142	128	238	508	75	[1]	
Soerabaija	979	967	1502	3 448	333	[14]	7
Madura	76	95	141	315	14		
Pasoeroean	196	222	391	809	64	[1]	
Probolingo	115	80	191	386	62	[1]	
Bezoekie	86	79	113	278	58		
Banjoewangie	36	33	45	114	7		
Banjoemas	81	56	160	297	28		
Bagelen	87	68	173	328	39		
Kadoe.	48	56	99	203	9		
Djokdjokarta	261	194	311	766	62	[2]	
Soerakarta	358	351	701	1 410	69	[1]	
Madioen	74	49	151	274	29	[1]	
Patjitan	7	6	10	23	4		
Kedirie	71	39	64	174	33	[1]	
Totaal . . .	4879	4532	8927	18 338	2095	[63]	[5]

IN NE… ERLAN… ERLAN…	…D GEBOREN, ALS-…TEN NEDERLAND …IE GEBOREN.		EUROPESCHE VREEMDELINGEN.				TOTAAL EUROPEANEN EN HUNNE AFSTAMMELINGEN.			
Vrouwen.	Kinderen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Totaal.
	»	18	1	»	»	1	74	29	61	164
1…	246	1094	224	37	256	517	1875	1050	2182	5107
…	5	87	19	8	»	27	147	120	173	440
…	4	34	10	»	»	10	69	39	99	207
	»	57	7	2	»	9	110	52	106	268
…	10	91	24	2	»	26	240	127	239	606
…	»	46	8	3	»	11	109	94	161	364
…	3	38	7	1	»	8	112	122	189	423
…	151	464	118	17	72	207	1023	786	1925	3765
…	8	48	11	1	»	12	141	102	223	466
…	3	97	10	2	»	12	227	149	241	617
1…	72	548	73	27	9	109	1385	1137	1583	4105
	1	21	»	»	»	»	90	101	145	336
…	»	76	15	4	2	21	275	238	393	906
…	8	88	8	2	»	10	185	100	199	484
…	4	67	3	1	»	4	147	85	117	349
	»	8	1	»	»	1	44	34	45	123
…	»	37	3	»	»	3	112	65	160	337
	»	43	14	»	»	14	140	72	173	385
…	1	12	5	»	»	5	62	58	100	220
2…	7	96	8	»	»	8	331	221	318	870
1…	1	85	48	1	»	49	475	367	702	1544
…	»	38	9	»	»	9	112	58	151	321
	»	4	»	»	»	»	11	6	10	27
1…	6	51	2	2	»	4	106	53	70	229
63…	530	3248	628	110	339	1077	7602	5265	9796	22663

N°. 4.

Ouderdom der Europesche mannen en vrouwen.

	16—30 jaren.		30—45 jaren.		45—60 jaren.		Boven de 60 jaren.		Totaal.	
	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	
Europeanen in Nederlandsch Indie geboren	2355	2202	1664	1530	628	585	240	215	4887	
Europeanen in Nederland geboren, alsmede Nederlanders buiten Nederland en Nederlandsch Indie geboren	722	288	818	200	420	104	136	31	2096	
Europesche vreemdelingen .	152	32	207	48	199	17	61	13	619	
Totaal . . .	3229	2522	2689	1778	1247	706	437	259	7602	

N°. 5.

Beroepen der Europesche mannen.

	In 's lands dienst.	In contract met het Gouvernement voor landbouwondernemingen.	In den handel.	Andere industrielen.	Zonder beroep.	Te zamen.
Europeanen in Nederlandsch Indie geboren	1750	60	196	1541	1332	4879
Europeanen in Nederland geboren, alsmede Nederlanders buiten Nederland en Nederlandsch Indie geboren	779	78	250	668	321	2096
Europesche vreemdelingen. . . .	58	15	171	244	139	627
Totaal . . .	2587	(1) 153	617	2453	1792	7602

(1) Waaronder 13 geëmploijeerden bij de contractanten.

N°. 6.

Aantal gepensioneerde landsdienaren, begrepen in den voorgaanden staat onder de rubriek: „zonder beroep."

Op ultimo December 1860 telde men van dezen op Java:

Ambtenaren.	225
Officieren.	126
Militairen beneden den rang van officier.	651
Totaal	1002

N°. 7.

Beroepen der Chinezen.

Hoofden, ambtenaren en geestelijken	461
Landeigenaren en bij dezen in dienst	1 373
Contractanten voor landbouw-ondernemingen met het Gouvernement	17
Pachters en onderpachters van 's lands middelen	3 574
Andere industrielen, of zonder beroep	37 795
Totaal	43 220

N°. 8.

Beroepen der Arabieren.

Hoofden, ambtenaren en geestelijken	45
Landeigenaren en bij landeigenaren in dienst	31
Pachters en onderpachters van 's lands middelen	»
Andere industrielen, of zonder beroep	1839
Totaal	1915

N°. 9.

Beroepen der andere vreemde Oosterlingen.

Hoofden, ambtenaren en geestelijken	122
Landeigenaren en bij landeigenaren in dienst	9
Pachters en onderpachters van 's lands middelen	1
Andere industrielen, of zonder beroep	8423
Totaal	8555

N°. 10.

Bevolking der particuliere landen, onder n°. 1 begrepen.

Gewesten.	Europeanen.				Chinezen.	Arabieren.	Andere vreemde Oosterlingen.	Inlanders.				Totaal.
	In Nederlandsch Indie geboren.	In Nederland geboren.	Vreemdelingen.	Te zamen.				Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.	
Bantam .	5	2	24	31	113	»	»	9 252	9 567	16 123	34 942	35 086
Batavia. .	389	131	27	547	39 978	432	192	121 283	117 873	172 722	411 878	453 027
Buitenzorg	326	87	»	413	10 216	32	14	77 681	86 037	167 907	331 625	342 300
Krawang .	115	13	8	136	762	»	35	34 343	36 038	48 166	118 547	119 480
Cheribon .	18	6	»	24	845	157	6	18 299	21 018	33 108	72 425	73 457
Tagal . . .	»	»	»	»	»	»	»	3 799	3 994	4 074	11 867	11 867
Samarang	252	31	3	286	5 982	438	1577	20 409	21 502	31 064	72 975	81 258
Japara . .	22	»	4	26	4	»	»	3 247	3 514	7 421	14 182	14 212
Soerabaija	229	47	20	296	72	2	»	14 805	16 199	23 545	54 549	54 919
Pasoeroean	9	11	1	21	»	»	»	1 096	1 186	1 850	4 132	4 153
	1365	328	87	1780	57 972	1061	1824	304 214	316 928	505 980	1 127 122	1 189 759

N°. 11.

STAAT

DER

BEVOLKING

van de bezittingen buiten Java en Madura (met uitzondering van het leger en de soldatenkinderen) bij het einde van het jaar 1860.

GEWESTEN.	EUROPEANEN.				CHINEZEN.				ARABIEREN.				ANDERE
	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.	Mannen.
Gouvernement van Sumatra's Westkust (*)	383	246	662	1291	1 058	443	916	2 417	Niet afzonderlijk opgegeven maar begrepen onder de volgende rubriek.				616
Benkoelen	73	58	95	226	127	142	160	429	9	3	11	23	19
Lampongsche districten. . . .	19	13	18	50	112	15	8	135	»	»	»		1200
Palembang	43	22	71	136	1 231	877	1077	3 185	447	658	700	1805	21
Banka.	49	15	36	100	10 819	2013	3870	16 702	4	5	2	11	6
Billiton	18	2	8	28	892	39	42	973	»	»	»		290
Riouw	36	25	55	116	14 286	891	1286	16 463	3	»	»		65
Wester-afdeeling van Borneo . .	41	19	44	104	13 680	5080	5320	24 080	400	200	200	800	199
Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.	63	40	94	197	474	439	597	1 510	Niet afzonderlijk opgegeven maar begrepen onder de volgende rubriek.				101
Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden	336	290	521	1147	1 634	633	1063	3 330	15	5	5		»
Gouvernement der Molukken. Amboina . .	350	303	479	1132	132	150	91	373	23	14	32		305
Gouvernement der Molukken. Banda . . .	120	126	278	524	45	39	43	127	8	»	»		»
Gouvernement der Molukken. Ternate . . .	175	212	280	667	127	139	129	395	12	7	3		»
Gouvernement der Molukken. Menado . . .	164	182	263	609	228	319	725	1 272	5	»	3		»
Timor.	62	48	70	180	185	121	317	623	2	»	»		»
Bali en Lombok	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»		»
(*) Ten aanzien van het gouvernement van Sumatra's Westkust worden hier, ter verbetering van de opgaven in het Verslag over 1858 en ter aanvulling van dat over 1859, nog de volgende cijfers medegedeeld:													
Bevolking in 1858	394	238	651	1283	1 115	416	895	2 426	Niet afzonderlijk opgegeven maar begrepen onder de volgende rubriek.				762
» » 1859	383	245	653	1281	1 111	410	878	2 399	Als voren.				691

ANDERE VREEMDE OOSTERLINGEN.				INLANDERS.				Totaal.	Naar gissing nog (inlanders).	AANMERKINGEN.
Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.			
616	205	346	1167	245 771	292 746	336 351	874 868	879 743	(1) 200 à 230 000	(1) Bevolking bij gissing van Nias en de Mantani-eilanden.
19	21	10	50	32 440	37 265	46 344	116 049	116 777		(2) Als voren van het Rijk van Djambi en van de gewesten Pasoemah, Somendo, Kisam en Makakau; voor Djambi alleen is het cijfer 60 000.
1200	788	904	2892	25 725	25 996	33 013	84 734	87 811		
21	17	16	54	102 984	118 398	151 663	373 045	378 225	(2) 102 000	(3) Deze cijfers hebben alleen betrekking op Tandjong-penang en de Riouw-groep.
6	5	1	12	10 046	10 548	14 182	34 776	51 601		
290	305	368	963	3 381	3 406	4 421	11 208	13 172		(4) Bij gemis aan latere opgaven de cijfers van 1857 behouden.
65	10	21	96	3 051	2 760	2 361	8 172	(3) 24 850		
199	306	350	855	niet afzonderlijk opgegeven			294 123	319 962		(5) Bevolking bij gissing van Ceram en Boeroe.
101	66	116	283	159 590	176 868	214 895	551 353	(4) 553 343		(6) Als voren van de Aroë- en Zuidwester-eilanden.
»	»	»	»	82 530	79 919	99 079	261 528	266 030		(7) Als voren van het gebied des Sultans van Ternate en Tidore.
305	192	183	680	33 824	34 139	55 453	123 416	125 670	(5) 60 000	(8) Als voren van de landen buiten de Minahassa tot het gebied van Menado behoorende.
»	»	»	»	2 994	1 477	1 141	5 612	6 271	(6) 105 000	
»	»	»	»	446	385	456	1 287	2 371	(7) 96 000	(9) Dit cijfer betreft alleen de gouvernementslanden op het eiland Timor.
»	»	»	»	25 664	28 211	44 544	98 419	100 308	(8) 76 000	
»	»	»	»	2 697	1 783	1 861	6 341	(9) 7 146	1 840 000	(10) Het cijfer van 1857 behouden.
»	»	»	»	niet afzonderlijk opgegeven			32 170	(10) 32 170	»	
762	245	369	1376	245 201	293 080	332 264	870 545	875 630		
691	228	379	1298	245 265	292 241	335 780	873 286	878 264		

N°. 12.

Verdeeling der in den voorgaanden staat opgegeven cijfers van de Europesche bevolkin der bezittingen buiten Java en Madura.

GEWESTEN.	Europeanen in Nederlandsch Indie geboren.				Europeanen in Nederland geboren.				Europesche vreemdelingen.				Totaal.
	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.	
Gouvernement van Sumatra's Westkust (*)	242	216	609	1067	114	25	47	186	27	5	6	38	12
Benkoelen	62	57	95	214	9	1	»	10	2	»	»	2	2
Lampongsche districten	10	11	17	38	9	2	1	12	»	»	»	»	
Palembang	26	15	69	110	17	7	2	26	»	»	»	»	1
Banka	25	11	34	70	22	3	2	27	2	1	»	3	1
Billiton	6	1	8	15	10	1	»	11	2	»	»	2	
Riouw	28	21	52	101	7	3	3	13	1	1	»	2	1
Wester-afdeeling van Borneo	22	17	44	83	15	2	»	17	4	»	»	4	1
Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo	29	28	94	151	18	3	»	21	16	9	»	25	1
Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden	268	281	516	1065	55	7	5	67	13	2	»	15	11
Gouvernement der Molukken. Amboina	318	294	479	1091	26	9	»	35	6	»	»	6	11
Gouvernement der Molukken. Banda	107	123	278	508	10	2	»	12	3	1	»	4	5
Gouvernement der Molukken. Ternate	156	211	280	647	13	1	»	14	6	»	»	6	6
Gouvernement der Molukken. Menado	145	176	263	584	19	6	»	25	»	»	»	»	6
Timor	54	47	68	169	4	1	2	7	4	»	»	4	1
Totaal	1498	1509	2906	5913	348	73	62	483	86	19	6	111	65
(*) Ten aanzien van het gouvernement van Sumatra's Westkust worden hier, ter verbetering van de opgaven in het Verslag over 1858 en ter aanvulling van dat over 1859, nog de volgende cijfers medegedeeld:													
1858	239	219	594	1052	123	14	50	187	32	5	7	44	12
1859	239	223	598	1060	115	17	49	181	29	5	6	40	12

N°. 13.

Aantal inlandsche Christenen in Nederlandsch Indie. (1)

JAVA EN MADURA.	In 1859.	In 1860.	BUITENBEZITTINGEN.	In 1859.	In 1860.	Aanmerkingen.
Batavia	224	233	Lampongsche districten .	geene	1	[1]) Chinezen, die de Roomsch-katholijke godsdienst belijden.
Buitenzorg	285	299	Bantam	[1]) 380	[1]) 323	
Samarang	160	167	Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo	[2]) 230	[2]) 230	[2]) Gedoopte Daijakkers. Bij gemis van latere opgaven het cijfer van 1858 behouden.
Japara	34	173				
Soerabaija	1812	1845	Gouvernement der Molukken. Amboina	[3]) 40 730	[3]) 40 841	
Pasoeroean	159	134	Gouvernement der Molukken. Banda. .	681	694	[3]) Burgers en negorijbewoners.
Banjoewangie . . .	30	16	Gouvernement der Molukken. Menado .	[4]) 53 899	56 051	[4]) In 't vorig Verslag is ten onregte opgegeven 61 199.
Banjoemas.	geene	16	Timor	2 677	2 697	
Bagelen	geene	5				
Djokdjokarta . . .	54	55				
Soerakarta	26	24				
Madioen	73	66				
Kedirie	246	293				
	3103	3326		98 597	100 837	

(1) Medegeteld onder het aantal inlanders in de bevolkingsstaten n°. 1 en 11.

N°. 14.

STERKTE van het Nederlandsch-Indisch leger bij het einde van het jaar 1860, daaronder niet begrepen de officieren tijdelijk met verlof buiten Nederlandsch Indie (108 in getal). Zie verder hoofdstuk D, afd. I, § 2.

	Europeanen.	Afrikanen.	Amboinezen en andere inlanders.	Totaal.
Officieren	(1) 1 019	»	5	(1) 1 024
Onderofficieren en manschappen. . . .	(2) 12 447	330	16 262	(2) 29 039
Totaal . . .	13 466	330	16 267	30 063
In 1859 was het cijfer.	12 215	331	15 590	28 136
Geeft nu meer	1 251	»	677	1 927
Geeft nu minder.	»	1	»	»

(1) Ongerekend 103 adjudant-onderofficieren, dienstdoende als 2de luitenants.

(2) Daaronder begrepen de in noot 1 vermelde adjudant-onderofficieren.

N°. 15.

AANTAL soldatenkinderen in Nederlandsch Indie bij het einde van het jaar 1860.

	JONGENS		Meisjes.	Totaal.
	bij het pupillencorps.	elders.		
Europeanen in Nederlandsch Indie geboren	319	333	375	1027
Europeanen buiten Nederlandsch Indie geboren	7	43	42	92
Totaal	326	376	417	1119

N°. 16.

AANTOONING van de acten van verblijf (1), door den Gouverneur-Generaal verleend gedurende 1860.

AAN PERSONEN GEBOREN IN	Acten van vast verblijf.	Acten van tijdelijk verblijf.
Nederland	241	»
Nederlandsch Oost-Indie	8	1
» West-Indie	1	»
Rusland	2	»
Engeland	3	10
Britsch Indie	1	»
Kaap de Goede Hoop	»	1
Frankrijk	2	13
Fransch Guyana	»	2
Duitschland	7	24
Belgie	6	2
Zwitserland	1	3
Denemarken	1	2
Perzie	»	2
Philippijnsche eilanden	»	1
	273	61

(1) Vergelijk hoofdstuk E, afd. II, § 1.

ZITTING 1862 — 1863. —— (LVII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE B VAN HET VERSLAG.

N°. 4.

OVERZIGT

DER

UITKOMSTEN VAN DE GENEESKUNDIGE DIENST

BIJ DE

LANDMAGT OP JAVA EN MADURA

OVER 1860.

ZIEKTEN.	BEHANDELD.				OVERLEDEN.				
	Europeanen.	Afrikanen.	Inlanders.	Totaal.	Europeanen.	Afrikanen.	Inlanders.	Totaal.	Europeanen.
Abscessus	335	14	174	523	1	»	2		1:335
Angina	121	1	5	127	»	»	»		»
Aphthae tropicae	13	»	1	14	1	»	»		1: 13
Apoplexia	8	»	1	9	4	»	1		1: 2
Asthma	46	1	73	120	1	»	»		1: 46
Carcinomata	2	»	»	2	»	»	»		»
Catarrhus bronchiorum	401	14	335	750	9	1	10		1: 44,
Cholera	56	1	13	70	12	1	3		1: 4,
Colica	243	3	94	340	3	»	2		1: 81
Contusiones	442	3	160	605	1	»	2		1:442
Delirium tremens	70	»	»	70	5	»	»		1: 14
Diarrhoea	1 535	17	490	2 042	51	1	23		1: 30
Dysenteria	1 419	1	152	1 572	236	»	35		1: 6
Encephalitis	10	»	4	14	»	»	2		»
Enteritis	24	»	7	31	»	»	»		»
Epilepsia	53	»	3	56	»	»	»		»
Febris biliosa	216	1	66	283	12	»	2		1: 18
» catarrhalis	245	3	87	335	2	»	»		1:122,
» gastrica	309	2	145	456	4	»	4		1: 77,
» intermittens	3 854	28	3 126	7 008	37	»	54		1:104,
Fistulae	38	5	4	47	1	»	1		1: 38
Fracturae	20	1	7	28	»	1	»		»
Framboesiae	13	»	27	40	»	»	»		»
Gastricismus	558	8	273	839	2	»	2		1:279
Haemorrhoïdes	145	1	6	152	2	»	1		1: 72,
Helminthiasis	15	1	2	18	»	»	»		»
Hepatitis	342	2	18	362	13	1	1		1: 26,
Herniae	77	3	5	85	»	»	»		»
Herpes	68	1	48	117	»	»	»		»
Hydrocele	21	»	»	21	»	»	»		»
Hydrops	67	1	29	97	7	»	14		1: 9,
Luxationes	10	»	5	15	»	»	»		»
Morbi mentis	58	3	16	77	»	»	»		»
» reliqui	3 215	63	1 896	5 174	30	6	52		1:107,
Mors violenta	10	»	1	11	10	»	1		1: 1
Ophthalmiae	811	8	655	1 474	»	»	1		»
Parotitis	10	»	59	69	»	»	»		»
Phthisis pulmonalis	117	2	36	155	23	»	16		1: 5
Pleuritis	39	2	16	57	»	»	4		»
Pneumoniae	26	1	34	61	»	»	5		»
Rheumat. acutus	305	5	100	410	2	»	3		1:152,
» chronicus	264	5	88	357	»	»	3		»
Scabies	51	1	477	529	»	»	2		»
Scorbutus	8	»	4	12	»	»	»		»
Scrophulosis	27	»	6	33	1	»	1		1: 27
Syphilis primaria	2 414	43	804	3 261	3	»	2		1:804,
» secundaria	467	»	84	551	1	»	2		1:467
Typhus	110	»	37	147	10	»	8		1: 11
Ulcera	1 446	10	1 643	3 099	3	»	9		1:482
Variolae	12	10	3	25	4	»	»		1: 3
Vitia cordis	173	1	12	186	6	»	»		1: 28,
Vulnera	205	4	132	341	6	1	2		1: 34,
	20 544	270	11 463	32 277	503	12	270		1: 40,

VERHOUDING VAN DE OVERLEDENEN

TOT DE BEHANDELDEN.				TOT DE LEGERSTERKTE.			
Totaal.	Europeanen.	Afrikanen.	Inlanders.	Totaal.	Europeanen 7035.	Afrikanen 348.	Inlanders 5213.	Totaal 12 596.
	1:335	»	1: 87	1: 174,3	1:7035	»	1:2606,5	1: 4198,6
	»	»	»	»	»	»	»	»
	1: 13	»	»	1: 14	1:7035	»	»	1:12596
	1: 2	»	1: 1	1: 1,8	1:1758,7	»	1:5213	1: 2519,2
	1: 46	»	1: 73	1: 120	1:7035	»	»	1:12596
	»	»	»	»	»	»	»	»
	1: 44,5	1: 14	1: 33,5	1: 375	1: 781,6	1:348	1: 521,3	1: 629,8
	1: 4,6	1: 1	1: 4,3	1: 4,3	1: 586,2	1:348	1:1737,6	1: 787,2
	1: 81	»	1: 47	1: 68	1:2345	»	1:2606,5	1: 2519,2
	1:442	»	1: 80	1: 201,6	1:7035	»	1:2606,5	1: 4198,6
	1: 14	»	»	1: 14	1:1407	»	»	1: 2519,2
	1: 30	1: 17	1: 21,2	1: 27,2	1: 137,9	1:348	1: 226,6	1: 167,9
	1: 6	»	1: 4,3	1: 5	1: 33	»	1: 148,9	1: 45
	»	»	1: 2	1: 7	»	»	1:2606,5	1: 6298
	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»
	1: 18	»	1: 33	1: 202	1: 586,2	»	1:2606,5	1: 899,7
	1:122,5	»	»	1: 167,5	1:3517,5	»	»	1: 6298
	1: 77,2	»	1: 36,2	1: 57	1:1758,7	»	1:1303,2	1: 1574,5
	1:104,1	»	1:578	1: 77	1: 190,1	»	1: 96,5	1: 138,4
	1: 38	»	1: 4	1: 23,5	1:7035	»	1:5213	1: 6298
	»	1: 1	»	1: 28	»	1:348	»	1:12596
	»	»	»	»	»	»	»	»
	1:279	»	1:136,5	1: 209,7	1:3517,5	»	1:2606,5	1: 3149
	1: 72,5	»	1: 6	1: 50,6	1:3517,5	»	1:5213	1: 4198,6
	»	»	»	»	»	»	»	»
	1: 26,3	1: 2	1: 18	1: 24,1	1: 541,1	1:348	1:5213	1: 839,7
	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»
	1: 9,5	»	1: 2	1: 4,6	1:1005	»	1: 372,3	1: 599,8
	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»
	1:107,1	1: 10,5	1: 36,4	1: 58,8	1: 234,5	1 : 58	1: 100,2	1: 142,2
	1: 1	»	1: 1	1: 1	1: 703,5	»	1:5213	1: 1145
	»	»	1:655	1:1474	»	»	1:5213	1:12596
	»	»	»	»	»	»	»	»
	1: 5	»	1: 2,2	1: 4	1: 305,8	»	1: 325,8	1: 323
	»	»	1: 4	1: 14,2	»	»	1:1303,2	1: 3149
	»	»	1: 6,8	1: 12,2	»	»	1:1040,6	1: 2519,2
	1:152,5	»	1: 33,3	1: 82	1:3517,5	»	1:1737,6	1: 2519,2
	»	»	1: 29,3	1: 119	»	»	1:1737,6	1: 4198,6
	»	»	1:238,5	1: 264,5	»	»	1:2606,5	1: 6298
	»	»	»	»	»	»	»	»
	1: 27	»	1: 6	1: 16,5	1:7035	»	1:5213	1: 6298
	1:804,6	»	1:402	1: 652,2	1:2345	»	1:2606,5	1: 2519,2
	1:467	»	1: 42	1: 183,3	1:7035	»	1:2606,5	1: 4198,6
	1: 11	»	1: 4,6	1: 8,1	1:7035	»	1: 651,6	1: 699,7
	1:482	»	1: 82,5	1: 258,2	1:2345	»	1: 579,2	1: 1049,6
	1: 3	»	»	1: 6,2	1:1758,7	»	»	1: 3149
	1: 28,6	»	»	1: 31	1:1172,5	»	»	1: 2099,3
	1: 34,1	1: 4	1: 66	1: 38	1:1172,5	1:348	1:2606,5	1: 1399,5
	1: 40,8	1: 22,5	1: 42,4	1: 41,1	1: 13,9	1: 29	1: 19,3	1: 16,04

ZITTING 1862 — 1863. —— (LVII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE C VAN HET VERSLAG.

N°. 5.

OVERZIGT

DER

UITKOMSTEN VAN DE GENEESKUNDIGE DIENST

BIJ DE

LANDMAGT OP DE BEZITTINGEN BUITEN JAVA EN MADURA

OVER 1860.

ZIEKTEN.	BEHANDELD.				OVERLEDEN.			
	Europeanen.	Afrikanen.	Inlanders.	Totaal.	Europeanen.	Afrikanen.	Inlanders.	Totaal.
Abscessus	126	1	266	393	»	»	1	
Angina	48	1	23	72	»	»	»	
Aphthae tropicae	19	»	2	21	3	»	»	
Apoplexia	4	»	3	7	3	»	2	
Asthma	22	2	171	195	»	»	5	
Carcinomata	»	»	1	1	»	»	1	
Catarrhus bronchiorum	142	5	468	615	»	»	6	
Cholera	31	»	23	54	11	»	7	
Colica	98	6	88	192	1	»	1	
Contusiones	147	7	212	366	»	»	2	
Delirium tremens	25	»	»	25	9	»	»	
Diarrhoea	437	»	249	686	12	»	4	
Dysenteria	316	»	274	590	65	»	26	
Encephalitis	1	»	3	4	»	»	1	
Enteritis	10	»	4	14	5	»	1	
Epilepsia	15	»	5	20	»	»	»	
Febris biliosa	187	1	107	295	11	»	10	
» catarrhalis	106	3	491	600	1	»	1	
» gastrica	212	»	181	393	4	»	3	
» intermittens	2193	14	4 327	6 534	15	»	33	
Fistulae	2	1	3	6	»	»	1	
Fracturae	9	»	7	16	1	»	»	
Framboesiae	»	»	165	165	»	»	»	
Gastricismus	378	3	335	716	»	»	1	
Haemorrhoïdes	41	»	3	44	»	»	»	
Helminthiasis	19	»	1	20	»	»	»	
Hepatitis	82	»	13	95	6	»	1	
Herniae	23	1	10	34	1	»	»	
Herpes	52	»	116	168	»	»	»	
Hydrocele	7	»	1	8	»	»	»	
Hydrops	27	»	26	53	4	»	9	
Luxationes	11	2	5	18	»	»	»	
Morbilli	5	»	29	34	»	»	»	
Morbi mentis	5	»	12	17	»	»	»	
» reliqui	1211	8	1 616	2 835	14	»	25	
Mors violenta	16	»	9	25	16	»	9	
Ophthalmiae	149	3	419	571	»	»	»	
Parotitis	5	»	46	51	1	»	»	
Phthisis pulmonalis	44	2	18	64	3	1	4	
Pleuritis	18	»	15	33	1	»	»	
Pneumoniae	13	»	23	36	2	»	7	
Rheumat. acutus	142	6	150	298	»	»	2	
» chronicus	161	4	205	370	»	»	5	
Scabies	2	»	485	487	»	»	»	
Scorbutus	»	»	5	5	»	»	»	
Scrophulosis	11	»	6	17	»	»	1	
Syphilis primaria	523	»	492	1 015	1	»	»	
» secundaria	97	1	41	139	»	»	1	
Typhus	9	»	25	34	1	»	9	
Ulcera	320	3	2 015	2 408	»	»	1	
Variolae	2	»	3	5	»	»	»	
Vitia cordis	59	»	2	61	1	»	»	
Vulnera	141	5	292	438	2	»	7	
	7793	79	13 491	(1) 21 363	194	1	187	(1) 382

(1) Dit cijfer verschilt met de opgave hiervóór, door het niet opnemen in deze aantooning der cijfers van de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.

(2) Hieronder is niet begrepen de gemiddelde troepensterkte in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.

VERHOUDING VAN DE OVERLEDENEN

TOT DE BEHANDELDEN.				TOT DE LEGERSTERKTE.			
Europeanen.	Afrikanen.	Inlanders.	Totaal.	Europeanen 3873.	Afrikanen 75.	Inlanders 6580.	Totaal [2] 10 528.
»	»	1: 266	1: 393	»	»	1:6580	1:10528
»	»	»	»	»	»	»	»
1: 6,3	»	»	1: 7	1:1291	»	»	1: 3509,3
1: 1,3	»	1: 1,5	1: 1,4	1:1291	»	1:3290	1: 2105,6
»	»	1: 34,2	1: 39	»	»	1:1316	1: 2105,6
»	»	1: 1	1: 1	»	»	1:6580	1:10528
»	»	1: 78	1: 102,5	»	»	1:1096,6	1: 1754,6
1: 2,8	»	1: 3,2	1: 3	1: 352	»	1: 940	1: 584,8
1: 98	»	1: 88	1: 96	1:3873	»	1:6580	1: 5264
»	»	1: 106	1: 183	»	»	1:3290	1: 5264
1: 2,8	»	»	1: 2,7	1: 430,3	»	»	1: 1169,7
1: 36,4	»	1: 62,2	1: 42,8	1: 322,7	»	1:1645	1: 658
1: 4,8	»	1: 10,5	1: 6,4	1: 59,5	»	1: 253	1: 115,6
»	»	1: 3	1: 4	»	»	1:6580	1:10528
1: 2	»	1: 4	1: 2,3	1: 774,6	»	1:6580	1: 1754,6
»	»	»	»	»	»	»	»
1: 17	»	1: 10,7	1: 14	1: 352	»	1: 658	1: 501,3
1:106	»	1: 491	1: 300	1:3873	»	1:6580	1: 5264
1: 53	»	1: 60,3	1: 56,1	1: 968,2	»	1:2193,3	1: 1504
1:146,2	»	1: 131,1	1: 136,1	1: 258,2	»	1: 199,3	1: 219,3
»	»	1: 3	1: 6	»	»	1:6580	1:10528
1: 9	»	»	1: 16	1:3873	»	»	1:10528
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	1: 335	1: 716	»	»	1:6580	1:10528
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»
1: 13,6	»	1: 13	1: 13,5	1: 645,5	»	1:6580	1: 1504
1: 23	»	»	1: 34	1:3873	»	»	1:10528
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»
1: 6,7	»	1: 2,8	1: 4	1: 968,2	»	1: 731,1	1: 809,8
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»
1: 86,5	»	1: 64,6	1: 72,6	1: 276,6	»	1: 263,2	1: 269,9
1: 1	»	1: 1	1: 1	1: 242	»	1: 731,1	1: 421,1
»	»	»	»	»	»	»	»
1: 5	»	»	1: 51	1:3873	»	»	1:10528
1:146	1: 2	1: 45	1: 8	1:1219	1: 75	1:1645	1: 1316
1: 18	»	»	1: 33	1:3873	»	»	1:10528
1: 6,5	»	1: 3,2	1: 4	1:1936,5	»	1: 940	1: 1169,7
»	»	1: 75	1: 149	»	»	1:3290	1: 5264
»	»	1: 41,2	1: 74	»	»	1:1316	1: 2105,6
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	1: 6	1: 17	»	»	1:6580	1:10528
1:523	»	»	1:1015	1:3873	»	»	1:10528
»	»	1: 41	1: 139	»	»	1:6580	1:10528
1: 9	»	1: 2,7	1: 3,4	1:3873	»	1: 731	1: 1052,8
»	»	1:2015	1:2408	»	»	1:6580	1:10528
»	»	»	»	»	»	»	»
1: 59	»	»	1: 61	1:3873	»	»	1:10528
1: 70,5	»	1: 41,7	1: 48,6	1:1936,5	»	1: 940	1: 1169,7
1: 40,1	1: 79	1: 72,1	1: 55,9	1: 19,9	1: 75	1: 35,1	1: 27,5

(1) 38

e Zuide Ooster-afdeeling van Borneo, waarvan eene dusdanige specificatie niet is ontvangen.

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE D VAN HET VERSLAG.

N°. 6.

KRIJGSVERRIGTINGEN IN 1860.

Tijdvak der operatien.	Korte omschrijving der voornaamste ontmoetingen met den vijand.	Sterkte der troepen.	Gesneuvelden.		Gewonden.		Aanmerkingen.
			Officieren.	Troepen.	Officieren.	Troepen.	
	A. *Voortzetting der expeditie in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.*						
5 Februarij.	Gevecht bij Tjambai, waarbij een voornaam vijandelijk hoofd radja KOENING sneuvelt.	70 bajonetten,	1	»	»	»	
8 op 9 Febr.	Nachtelijke aanval des vijands op Marabahan, wordt met groot verlies afgeslagen.						
9 Februarij.	Inname der versterking te Amoenthaij, waardoor de geheele Benoealima in onderwerping komt.	180 bajonetten, 3 vuurmonden, 1 det. sapeurs, 75 gewapende bannelingen.	»	1	1	7	Bij dezen togt alsnog Zr. Ms. schip *Admiraal van bergen*, de gouv. st *Bennett*, 1 kruisp en 4 kleinere vaar
	Togt naar Loetong toehoor, ter tuchtiging van de moordenaars der bemanning van Zr. Ms. stoomschip *Onrust*.						
11 Februarij.	Ontmoeting in de Boven-doesson met de benden van SOERAPATI.	180 bajonetten, 1 vuurmond, 1 det. sapeurs, 40 bannelingen.	Niet afzonderlijk vermeld.				
22 Februarij.	De vijandelijke benting te Loetong toehoor, bewapend onder andere met den 30ponder van de *Onrust*, wordt door de landmagt, na omtrekking, ingenomen, terwijl de zeemagt (1) den vijand in het front bezig houdt.		Als voren.				(1) Zr. Ms. stoom pen *Montrado*, en *Suriname*.

Tijdvak der operatien.	Korte omschrijving der voornaamste ontmoetingen met den vijand.	Sterkte der troepen.	Gesneuvelden.		Gewonden.		Aanmerkingen.
			Officieren.	Troepen.	Officieren.	Troepen.	
19 April tot 23 Mei.	Expeditie tegen Alaij en Tabaloeng, waartoe uit Bandjermasin verstrekt eene kolonne sterk:	300 bajonetten, 3 vuurmonden, 10 sapeurs,	Niet afzonderlijk vermeld.				
	en uit Amoenthaij:	100 bajonetten, 1 vuurmond.					
22 April.	Gevecht bij Tabehie.		1	»	»	2	
29 »	» » Tanah-abang.		1	»	»	4	
Augustus 4 26 — 29	De vijand het hoofd weder opgestoken hebbende, werden uit Martapoera verschillende kolonnes uitgezonden, waarvan eene tegen Batoe-mandie, die aldaar slaags raakt, hierbij de hoofdplaats Martapoera door den vijand ingesloten, doch door eene der hiervóór bedoelde kolonnes ontzet.		»	1	2	18	
15 September.	Togt naar Soengi-malang, schuilplaats van eenige hoofdaanleggers vun den opstand (meestal hadji's), waarbij een hevig gevecht plaats had.	3 officieren, 60 bajonetten.	1	1	1	5	
23 September.	Eene vijandelijke sterkte te Goenoeng-madang, om welks bezit reeds den 3den en 4den gestreden werd, doch die men om de geringe sterkte der kolonne en de velen gekwetsten weder had moeten verlaten, op nieuw ingenomen en daarna vernield.	194 bajonetten, 3 vuurmonden.	2	3	1	22	
October 7—15. 13	Gecombineerde togten naar de versterking te Batoe-mandie; eene der ten dien einde gezonden kolonnes bestormt en neemt ze. Het gezamenlijk verlies bij dezen togt was:		»	»	4	24	
	Aan deze verschillende togten en overige excursien, patrouilles, verkenningen enz. namen deel:						
	het 9de bataillon infanterie.	waarvan te zamen sneuvelden of gewond werden:	3	8	7	113	
	3 compagnien 7de id. id.		3	9	3	50	
	het 13de id. id.		»	4	7	70	
	garnizoens-compagnie der Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.		»	»	1	7	
	eene compagnie artillerie.		»	»	»	12	
	Totaal in 1860 . . .		6	21	(1) 18	252	(1) Waarvan 2 sedert aan hunne wonden zijn overleden.

Tijdvak der operatien.	Korte omschrijving der voornaamste ontmoetingen met den vijand.	Sterkte der troepen.	Gesneuvelden.		Gewonden.		Aanmerkingen.
			Officieren.	Troepen.	Officieren.	Troepen.	
	B. *Expeditie tegen oproerige Alfoeren op het eiland Groot Ceram (Molukken).*						
24 September.	Te Amboina geëmbarqueerd, onder bevel van den luitenant-kolonel DE BRABANT, militairen kommandant der Moluksche eilanden.	5 officieren, 130 bajonetten, 2 mortieren, 1 officier van gezondheid.					Zoowel bij de eerste expeditie naar de Zuidkust als bij de tweede naar de Noordkust, bewezen de schutterij en de Ternataansche hulptroepen goede diensten.
15 » October.	Gedebarqueerd bij de kampong Kaijratoe.						
	Te Hatusua wordt eene tijdelijke versterking opgerigt, en de in verzet zijnde kampongs Honittetto en Urouw getuchtigd. Bij een aanval dier versterking en de verdediging der beide laatste plaatsen door den vijand, bedroeg het verlies aan onze zijde:		»	»	1	23	
4 November.	Voornoemd hoofdofficier scheept zich vervolgens in met eene kolonne sterk tot tuchtiging der kampong Boeria (landschap Sapalewah), op de noordkust van genoemd eiland.	8 officieren, 232 bajonetten, 2 mortieren.					
8 November.	Gedebarqueerd te Noniali en den volgenden dag den marsch aangevangen, waarbij de vijand aanhoudend en ernstig weêrstand biedt.						
den 10den	Na het overwinnen van bijna onoverkomelijke terrein-hindernissen en het beklimmen van een zeer steilen berg, wordt het doel van den togt, Boeria, bereikt, doch door den vijand in snelle vlugt verlaten.						
den 14den	Eene bezetting van 1 officier en 50 man aldaar in eene tijdelijk opgerigte versterking achtergelaten hebbende, wordt de togt voortgezet naar de vijandige negorijen Roema-saal, Waijkolo en Moes-nating.						
den 15den	onderwerpen zich de hoofden dier kampongs, waardoor het doel der expeditie in het landschap Sapalewah bereikt was.						
	Het verlies bij dezen togt bedroeg		»	»	»	(1) 11	(1) Behalve den hier bedoelde, werden gewond 1 schutter, 18 man hulptroepen en 6 bannelingen.

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE E VAN HET VERSLAG.

N°. 7.

LIJST der in 1860 bij de Commissie tot verbetering der Indische zeekaarten ingekomen manuscript-kaarten, zoomede van de door haar in dat jaar uitgegeven kaarten.

Monding Sawarangan-rivier, door den gezagvoerder A. H. KUYPER.

Monding Tabonio-rivier, door denzelfde.

Bank bewesten Tg. Labodado, door den luitenant ter zee 1ste klasse J. PHAFF.

Westelijkste der Sparmundes-eilanden, door den état-major van Zijner Majesteits schoenerbrik *Rembang*.

Gedeelte van het rijk van Boni, benoorden Badjoa, door den luitenant ter zee 2de klasse H. DIJSERINCK en den 2den stuurman L. VAN DER EYCK.

Baai van Pelappo, door den état-major van Zijner Majesteits stoomschip *Admiraal van Kinsbergen*.

Monding Maroeloe-watoe, door den état-major van Zijner Majesteits stoomschip *Soembing*.

Tjinrana-rivier en mondingen, door den luitenant ter zee 2de klasse H. B. VAN DAALEN.

Sindjai- en Tanka-rivier, door den état-major van Zijner Majesteits stoomschip *Soembing*.

Ankerplaats te Sindjai, door den état-major van Zijner Majesteits schoenerbrik *Lansier*.

Mondingen Tjinrana-rivier, door den état-major van Zijner Majesteits stoomschip *Bali*.

Tjinrana-rivier en mondingen, door den luitenant ter zee 2de klasse G. C. C. THIERENS.

Keffing- en Kalwaroe-straten, door den luitenant ter zee 2de klasse J. E. CORNELISSEN.

Baai van Tatchin, op het eiland Tsusima, door den luitenant ter zee 2de klasse jhr. H. O. WICHERS.

Nangka-eilanden (trigonometrisch), door den état-major van Zijner Majesteits opnemingsvaartuig *Pylades*.

Nagara-rivier, door den luitenant ter zee 1ste klasse J. C. H. VAN DER VELDE.

Gedeelte van het Rijk van Boni, benoorden Tipoloe, door den luitenant ter zee 2de klasse H. DIJSERINCK en den 2den stuurman L. VAN DER EYCK.

Trek van Zijner Majesteits stoomschip *Soembing* door de baai van Boni, door de luitenants ter zee 2de klasse A. J. VISSER en J. W. VISSER.

Golf van Boni, door den luitenant ter zee 1ste klasse P. J. BUYSKES.

Zuidwestelijk gedeelte der Golf van Boni, door den luitenant ter zee 2de klasse H. DIJSERINCK.

Reede Sanka Poera, door den luitenant ter zee 2de klasse J. P. M. WILLINCK.

Kampong op Karimon-djawa, door denzelfde.

Japansche archipel, door den luitenant ter zee 2de klasse P. F. TEGELBERG.

Brandewijnsbaai, door den luitenant ter zee 2de klasse L. F. H. TUCKERMAN en adelborst 1ste klasse P. LE COMTE.

Sebandong- en Satoei-rivier, door den état-major van Zijner Majesteits stoomschip *Suriname*.

Kampar-rivier, door den luitenant ter zee 1ste klasse J. PHAFF.

Kapoeas-rivier van de monding tot Salimbouw, door den luitenant ter zee 2de klasse jhr. A. C. VAN HAEFTEN.

Baritoe- Doesson-rivier van Marabahan tot Meliouw, door den luitenant ter zee 1ste klasse J. H. R. CROES.

Terrein der expeditie naar Alaij en Tabaloeng, 27 April tot 28 Mei 1860, door den luitenant ter zee 1ste klasse J. A. VAN DE VELDE.

Gedeelte van het Rijk van Bandjermasin, door den état-major van Zijner Majesteits stoomschip *Bali*.

Baritoe-, Negara-, Poeloe-petak en Kapoeas-rivieren, door den état-major van Zijner Majesteits schepen *Celebes* en *Montrado*.

Negara-rivier met takken Marampiouw- en Baliemoe-rivieren, door den luitenant ter zee 2de klasse C. A. JEEKEL.

Ingang Gorontalo-rivier, door den luitenant ter zee 1ste klasse G. F. SERVATIUS, en idem 2de klasse J. VAN ASSEN.

Bogt van Bwool en baai Pelete, door den état-major van Zijner Majesteits stoomschip *Etna*.

Reede van Riouw (trigonometrisch), door de luitenants ter zee 1ste klasse J. PHAFF en R. P. STRUICK.

Straat Tioen, door den luitenant ter zee 2de klasse L. G. C. VAN WACHENDORFF VAN RIJN.

Mahakkan- of Koetei-rivier-monding tot Samarinda, door den luitenant ter zee 2de klasse A. J. VISSER.

Idem idem, door den gezagvoerder D. MOSS.

Zeebloemstraat, door den état-major van Zijner Majesteits stoomschip *Montrado*.

Siak-rivier, door den luitenant ter zee 2de klasse C. P. VAN DER STAR.

Baars-eiland, door den luitenant ter zee 2de klasse J. P. M. WILLINCK.

Westgedeelte baai van Rioen, door denzelfde.

Noordkust Djilolo-Loloda-eilanden tot de negorijen Galelo en Tabello, door den état-major van Zijner Majesteits stoomschip *Etna*.

Kust van Bonerate en eiland Kalao, door den état-major van Zijner Majesteits stoomschip *Citadel van Antwerpen*.

Kust nabij Soengoh-menassa op Tanah-tjampea, door den luitenant ter zee 2de klasse J. ISEBEE MOENS.

Landverkenningen Westkust Celebes, door den luitenant ter zee 2de klasse J. P. M. WILLINCK.

Golf van Donda, door denzelfde.

Baai van Passang Kajoe, door de luitenants ter zee 2de klasse J. P. M. WILLINCK, C. A. NIERSSEN en K. A. STAKMAN BOSSE.

Koetei-rivier, van Samarinda tot Tangarong, door den luitenant ter zee 2de klasse C. J. JEEKEL.

Uitgegeven werden de navolgende kaarten:

Zuidwest-kust Kinsiu, door den luitenant ter zee 2de klasse jhr. H. O. WICHERS.

Landverkenningen en baaijen van Kinsiu, door denzelfde.

Japansche Archipel, door den luitenant ter zee 2de klasse P. F. TEGELBERG.

Nangka-eilanden, door den état-major van Zijner Majesteits opnemingsvaartuig *Pylades*.

Straat Macassar (2de druk), door den luitenant ter zee 1ste klasse A. C. J. EDELING.

Straat Bangka (2de verbeterde druk), door denzelfde.

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE F VAN HET VERSLAG.

N°. 8.

VERSLAG omtrent de werking der nieuwe wetgeving in Nederlandsch Indie over het jaar 1859.

Bij de vorige verslagen, door mijnen ambtsvoorganger ingediend over de jaren 1848 tot 1856 en over de jaren 1857 en 1858 omtrent de werking der nieuwe wetgeving in Nederlandsch Indie, zijn reeds de verdiensten en gebreken aangegeven, welke de ondervinding over dat elfjarig tijdvak in de verschillende gedeelten der nieuwe wetgeving had aangewezen.

Gedurende het jaar 1859 heeft zich die wetgeving niet anders doen kennen, dan in de bovenbedoelde belangrijke verslagen in het breede is uiteengezet, zoodat ik, ten einde niet in herhalingen te vervallen, hoofdzakelijk naar het in die verslagen medegedeelde vermeen te moeten verwijzen.

Ik bepaal mij derhalve tot de volgende aanteekeningen omtrent eenige punten, welke niet van belang ontbloot schijnen.

Ten gevolge van de voortgaande uitbreiding der Europesche bevolking en van de krachtige ontwikkeling van den handel, maar voornamelijk ten gevolge van de ordonnantie van den 8sten December 1855 (*Staatsblad* n°. 79), waarbij de Europesche wetgeving, met uitzondering van eenige gedeelten, op de vreemde Oosterlingen is van toepassing verklaard, en dit talrijke gedeelte der bevolking, in zaken betrekking hebbende op de toepasselijk verklaarde Europesche wetgeving, ook aan de regtsmagt van den Europeschen regter is onderworpen, is het aantal burgerlijke en handelszaken, voor de Europesche regtbanken aangebragt gedurende het jaar 1859, weder zoo buitengewoon toegenomen, dat meer en meer de overtuiging is gevestigd, dat die regtbanken zonder belangrijke uitbreiding van personeel niet bij magte zullen zijn, aan dien toevloed van zaken bij voortduring het hoofd te bieden. (1)

Het Reglement op de Burgerlijke Regtsvordering blijft zich steeds in zijne werking gunstig doen kennen en geeft in de toepassing geene belangrijke moeijelijkheden.

Het beteekenen van dagvaardingen en andere exploiten aan personen, welke ver verwijderd wonen van de plaatsen, waar gewone of buitengewone deurwaarders zijn gevestigd, vordert groote uitgaven door de belangrijke reiskosten, welke de deurwaarders mogen berekenen. Het gemis van een billijker tarief van reiskosten voor die beambten doet zich zeer gevoelen.

Aan den anderen kant is het voor personen, op plaatsen van den zetel van eenen raad van justitie verwijderd woonachtig, aan groot bezwaar onderhevig, persoonlijke of tot roerende goederen betrekkelijke vorderingen, niet te boven gaande f 200, in regten te vervolgen. Ingevolge art. 788 van het Reglement op de Burgerlijke Regtsvordering moeten partijen in deze zaken òf in persoon voor den regter verschijnen, hetgeen bij eene eenig-

(1) Bij Koninklijk besluit van 10 April 1861, n°. 91 (*Indisch Staatsblad* n°. 46), is het personeel bij elk der raden van justitie te Batavia en Soerabaija met één lid vermeerderd.

zins verwijderde woonplaats niet uitvoerbaar is, òf zij moeten een geadmitteerd practizijn bij authentieke acte magtigen, haar te vertegenwoordigen, in welk geval echter de kosten, welke al spoedig het bedrag van geringe vorderingen geheel verslinden, ten laste blijven van de partij, welke zich aldus doet vertegenwoordigen. Het gemis aan plaatselijke regters, welke van dergelijke kleine zaken zouden kunnen kennis nemen, is een belangrijk ongerief voor den kleinhandelaar in de binnenresidentien gevestigd, welke dien ten gevolge dikwijls moet besluiten kleine toko-vorderingen af te schrijven.

De invordering van 's lands middelen en pachten bij wege van parate executie, in stand gehouden bij art. 83 van de Bepalingen omtrent de Invoering van en den Overgang tot de nieuwe wetgeving, geeft voortdurend tot bedenkingen aanleiding, als zijnde kostbaar voor de betrokken personen door de reeks van exploiten, en belemmerend voor de spoedige inning dier vorderingen, bij de vele gelegenheid, welke die procedure, zoo als zij hier te lande bestaat, aan onwilligen geeft om de zaken slepende te houden. Deze wijze van procederen beantwoordt zoo weinig aan het doel om spoedig regt te verkrijgen, dat, volgens mededeeling van den officier van justitie bij den raad van justitie te Samarang, het vendu-departement aldaar heeft besloten, van het aan hetzelve toegekend regt van parate executie tegen de onwillige schuldenaren af te zien, en de gewone wijze van procederen daarbij te volgen.

In de bezittingen buiten Java en Madura wordt de behoefte aan eene reorganisatie der regterlijke instellingen meer en meer dringend noodig.

Bij de algemeene vermeerdering van werkzaamheden in elke maatschappelijke betrekking wordt het voortdurend meer bezwarend, leden voor de regtbanken onder de ingezetenen te vinden, inzonderheid op die plaatsen, waar geene geldelijke voordeelen aan het lidmaatschap zijn verbonden. De keus, welke soms al zeer beperkt was, is nog schaarscher geworden sedert het beginsel is aangenomen, bij het besluit van 19 Julij 1859 (*Bijblad op het Staatsblad* n°. 732), dat het minder raadzaam voorkomt voor het lidmaatschap in die regtbanken kooplieden te bestemmen.

De regtspleging in die bezittingen laat evenzeer alles te wenschen, en bestaat uit vormen, ten deele aan het oud-Hollandsch, ten deele aan het nieuwe regt ontleend, aangevuld door plaatselijke reglementen; een doolhof, waarin zelfs een regtsgeleerde verward raakt.

De gouvernements-commissaris, benoemd tot het ontwerpen en voorstellen der vereischte wettelijke bepalingen voor het regtswezen in de bezittingen buiten Java en Madura, heeft ter zake voorstellen ingediend, welke in behandeling zijn.

In de werking der bepalingen, houdende toepasselijk- verklaring van de Europesche wetgeving op de vreemde Oosterlingen, doen zich reeds minder bezwaren gevoelen; de jurisprudentie heeft zich meer en meer gevestigd omtrent de punten, waarover bij de toepassing dier verordening in den aanvang geschil van meening bestond. Het verdient echter opmerking, dat zeer weinig burgerlijke regtsgedingen worden aanhangig gemaakt door de talrijke vreemde Oosterlingen, welke niet in de nabijheid van de raden van justitie gevestigd zijn, bijv. te Cheribon; een verschijnsel, hetwelk, naar men mag vreezen, niet is toe te schrijven aan mindere geschillen, maar veeleer aan het bezwaar, hetwelk er voor den vreemden Oosterling aan is verbonden, zijn regt voor eene verwijderde regtbank te vervolgen.

De werking van het Reglement op de Strafvordering voor het Hooggeregtshof en de raden van justitie op Java mag mede gunstig worden genoemd; het levert in de toepassing weinig bezwaren op.

Een bezwaar echter is hierin gelegen, dat bij de groote afstanden de instructie in vele strafzaken aan de plaatselijke administrative ambtenaren moet worden toevertrouwd; zelven overladen met ambtsbezigheden, zien die ambtenaren zich hoogst ongaarne belast met een ingewikkeld of omvangrijk onderzoek van strafzaken; deze omstandigheid en het gemis aan genoegzame regtskennis hebben dikwijls een ongunstigen invloed op het onderzoek, waardoor de behandeling der zaken ter teregtzitting zeer wordt bemoeijelijkt, en zelfs het bewijs wel eens verloren gaat; ook in dezen wordt het gemis aan plaatselijke regters zeer gevoeld.

De behandeling van zaken bij de landraden geeft nog veel stof tot klagen; de residenten, met andere werkzaamheden overladen, moeten te dikwijls het voorzitterschap van de landraden aan den secretaris der residentie opdragen: terwijl dikwijls de stukken de duidelijke bewijzen dragen, dat de voorzitter de opmaking van de vonnissen geheel overlaat aan den griffier van den landraad, van welken in den regel niet mag worden verwacht dat hij voor een dergelijk werk berekend is. Ook de inlandsche regtspleging zoude er

zeer bij winnen, indien plaatselijk aan een regtsgeleerd ambtenaar het voorzitterschap der inlandsche regtbanken wierd opgedragen.

Ik vermeen mij bij deze beschouwingen te kunnen bepalen; ik heb de feilen aangewezen, welke zich nog in de werking der nieuwe wetgeving doen gevoelen, terwijl overigens gaarne de getuigenis wordt gegeven, dat de werking dier wetgeving in het algemeen gunstig is te noemen en dat zij grooten invloed heeft uitgeoefend op de toenemende ontwikkeling van Nederlandsch Indie, meer in het bijzonder van het eiland Java.

Batavia, den 20sten Augustus 1861.

De Procureur-Generaal bij het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie,

(*get.*) RAPPARD.

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE G VAN HET VERSLAG.

N°. 9.

VERSLAG ten geleide van de statistiek der regtsbedeeling in Nederlandsch Indie over het jaar 1860.

De verdeeling der staten is dezelfde gebleven als zij was in de voorgaande jaren; ook hunne inrigting is nagenoeg onveranderd.

Het getal tabellen is echter met *twee* vermeerderd, aanwijzende het getal acten van eigendom, hypotheek en cessie van hypotheek, welke krachtens art. 1 van de ordonnantie op de overschrijving van den eigendom van vaste goederen enz. in Nederlandsch Indie (*Staatsblad* 1834 n°. 27) ten overstaan van residenten of adsistent-residenten werden verleden; van die acten werd, voor zooverre zij werden verleden voor regterscommissarissen bij de raden van justitie, reeds melding gemaakt in de vorige jaren; door de nu bijgevoegde tabellen zal men het totaal dier acten in geheel Nederlandsch Indie leeren kennen, en de ondergeteekende vermeent dat zulks, hoezeer strikt genomen het verlijden dier acten geen onderdeel is der regtsbedeeling, toch niet van belang ontbloot is, omdat men op die wijze bekend wordt met de niet onaanzienlijke mutatien in den eigendom der onroerende goederen in Nederlandsch Indie.

Het geheel wordt weder voorafgegaan door eene inhoudsopgave, welke tevens een kort overzigt geeft van alle onderwerpen, welke de arbeid omvat.

Dit verslag zal kortelijk de belangrijkste uitkomsten vermelden, welke de statistiek over het jaar 1860, in verband tot de opgaven van vorige jaren, doet kennen.

De ondergeteekende zal zich daarbij beijveren om zooveel doenlijk te gemoet te komen aan den door eenige leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, naar aanleiding van de lezing van het statistisch verslag over de jaren 1857 en 1858 geuiten wensch, dat sommige cijfers meer mogten zijn toegelicht.

EERSTE AFDEELING.

REGTBANKEN EN GEREGTEN OP JAVA EN MADURA.

A. Strafzaken.

a. Misdrijven.

I. *Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie.*

Wederom deed zich geene enkele zaak in eersten aanleg voor en is dus sedert de invoering der nieuwe wetgeving reeds het dertiende jaar verloopen, zonder dat een der bij art. 165 van het Reglement op de Regterlijke Organisatie (ook art. 99 van het regeringsreglement) genoemde personen wegens misdrijf behoefde te worden vervolgd.

De regtspraak in revisie was weder belangrijk.

Het getal beklaagden, wier vonnissen ingevolge de wettelijke bepalingen onderworpen werden aan 's Hofs herziening, beliep 3359, tegen 3219 in 1859.

Van die 3359 beklaagden overleden er 10 vóór dat het arrest in revisie gewezen was, terwijl van 162 de zaken nog op ultimo December in revisie hangende waren, als, blijkens 's Hofs register, aangebragt in de laatste weken van het jaar.

Het Hof revideerde dus 3187 vonnissen, dat is 153 meer dan in 1859.

De behandelde zaken waren van de navolgende regtbanken:

van de raden van justitie op Java 43, tegen 49 in 1859;

van de regtbanken van omgang op Java en Madura 546, tegen 481 in 1859;

van de landraden op Java en Madura 2447, tegen 2326 in 1859;

van de regtbanken te Soerakarta en Djokdjokarta 65, tegen 92 in 1859; en

van de raden van justitie en andere regtbanken buiten Java en Madura 86, of hetzelfde getal als in 1859.

Alleen ten aanzien van de Vorstenlanden is het verschil aanmerkelijk te noemen, als zijnde bijna een derde minder in 1860 dan in 1859: eene vergelijking met voorgaande jaren doet echter zien, dat een zoo groot verschil in de cijfers voor de regtbanken aldaar, wier vonnissen aan 's Hofs revisie zijn onderworpen, geen vreemd verschijnsel is.

Het getal der niet aan 's Hofs revisie onderworpen, doch desniettemin naar aanleiding van art. 316 al. 2, van het inlandsch reglement, aan den Hove toegezonden vonnissen van vrijspraak bedroeg in 1860 423 (9 van de regtbank van criminele zaken te Djokdjokarta, de overige van landraden), tegen 460 in 1859, 384 in 1858 en 345 in 1857.

Arresten welke eene veroordeeling tot de doodstraf inhielden werden er gewezen 75, dat is 4 meer dan in 1859, 13 minder dan in 1858, 10 minder dan in 1857, 16 minder dan in 1856, 20 minder dan in 1855, 10 meer dan in 1854, 38 meer dan in 1853, 12 meer dan in 1852, 20 meer dan in 1851, 17 meer dan in 1850.

De straf naast die des doods werd in revisie 51 malen toegepast, terwijl zulks in 1859 90 malen had plaats gehad.

Het cijfer der veroordeelingen tot straffen van 2 tot 5 jaren beliep in 1860 1596, of juist 260 meer dan in 1859; tot 6 maanden of minder vindt men 59 veroordeelingen opgeteekend, dat is 10 meer dan in 1859.

Het getal bekrachtigende en wijzigende arresten in vergelijk met de vier voorgaande jaren wordt aangewezen door het volgend staatje:

Vonnissen gewezen door:	In revisie bekrachtigd of berust.					In revisie geheel of gedeeltelijk gewijzigd.				
	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.
Raden van justitie op Java	33	18	37	30	26	7	16	18	19	17
Regtbanken van omgang .	539	572	432	335	363	119	127	159	146	183
Landraden op Java en Madura	1630	1381	1319	683	854	1159	1201	1438	1643	1593
Regtbanken van Djokdjokarta en Soerakarta . .	11	14	82	61	46	7	22	63	31	19
Regtbanken op de buitenbezittingen	111	83	82	64	52	39	39	42	22	34
Totaal . .	2324	2068	1952	1153	1341	1331	1405	1720	1861	1856

Uit deze vergelijking blijkt dat de verhouding tusschen de bekrachtigingen en wijzigingen in 1860 en 1859 nagenoeg dezelfde is geweest.

Reeds in het verslag over laatstgenoemd jaar is opgemerkt hoe groot een verschil er

bestond tusschen het cijfer van dat jaar en die van de drie voorgaande jaren; diezelfde opmerking geldt ook thans.

Moeijelijk is het, met juistheid de reden van dit verschil op te geven; vele omstandigheden kunnen daartoe, naar des ondergeteekenden meening, zamenloopen: zoo is het meermalen in den boezem van het Hooggeregtshof opgemerkt dat, wanneer bij eene inlandsche regtbank eene mutatie heeft plaats gehad in het praesidium, in de eerste tijden de vonnissen van die regtbank veel wijziging behoeven, en zulks is vooral dan het geval, als de voorzittende ambtenaar vroeger nimmer het praesidium heeft uitgeoefend; hetzelfde verschijnsel doet zich dikwerf voor wanneer de regtbank een nieuwen griffier heeft bekomen; ook gebeurt het wel, bijv. ten gevolge van mutatie bij het regtsprekend personeel, dat in 's Hofs jurisprudentie eenige verandering plaats heeft, en dan zijn er vele verbeteringen van vonnissen noodig alvorens de regtbanken zich naar de nieuwe jurisprudentie geschikt hebben; maar eene voorname, ja zeker wel de voornaamste reden is gelegen in het gemis van een strafwetboek, waardoor het strafregt in Nederlandsch Indie grootendeels berust op jurisprudentie en algemeene beginselen, die althans aan de niet regtsgeleerde presidenten der landraden, en zeer zeker ook aan al de leden der inlandsche regtbanken onbekend zijn.

Van daar dikwijls een verschil van opvatting in qualificatie en mate van straf, waarvan men zich in Nederland moeijelijk een denkbeeld zal kunnen vormen; van daar menigwerf de meest vreemdsoortige vermenging van Fransch, oud-Hollandsch en Romeinsch strafregt, die dan wordt betiteld met den deftigen naam van »het in deze gewesten vigerend strafregt"; van daar zelfs bij de beide kamers van het Hooggeregtshof verschil van gevoelen, zoodat een feit, dat door de eene kamer wordt gestraft met dwangarbeid in den ketting, dat is met eene onteerende straf, soms in de andere geboet wordt met dwangarbeid buiten den ketting, dat is met eene niet onteerende straf.

Voorzeker, de op 1 Mei 1848 ingevoerde wetgeving is eenen weldaad geweest voor Nederlandsch Indie, maar niet minder groot zal de weldaad zijn aan deze uitgestrekte gewesten bewezen, wanneer door een naar de behoeften van Nederlandsch Indie ingerigt strafwetboek meer zekerheid zal zijn gebragt in het strafregt, en daardoor niet alleen de justiciabelen zullen weten welke handelingen als misdadig worden gestraft, maar ook de regter niet meer als in den blinde zal behoeven rond te tasten in een doolhof van jurisprudentie en algemeene beginselen, waarin alleen hij, die gedurende vele jaren het regtersambt heeft uitgeoefend, eenigermate den weg weet te vinden.

Bij den Hove deed zich niet meer dan 1 geval voor van regeling van regtsgebied (art. 162 van het Reglement op Regterlijke Organisatie), zoodat in elf jaren tijds, dat is sedert 1850, slechts 8 malen (1) het gebied van den regter in strafzaken door het opperregterlijk collegie behoefde te worden geregeld; een cijfer, dat, naar het gevoelen van den ondergeteekende, zeer pleit voor de duidelijkheid der voorschriften, die den kring omschrijven, binnen welken de verschillende regtbanken en regters zich bewegen, daar toch anders in de eerste jaren na de invoering eener nieuwe wetgeving al ligt te verwachten was, dat menigmalen geschillen over bevoegdheid tusschen de verschillende regterlijke collegien zouden ontstaan. En zulks klemt nog te meer, wanneer men nagaat dat van die regelingen van regtsgebied er 3 waren van de buitenbezittingen (Padang 2, Macassar 1), op welke de, op 1 Mei 1848 ingevoerde niewe regterlijke organisatie, voor zooverre de jurisdictie aangaat, geene betrekking heeft.

Arresten op verzet tegen beschikkingen van raden van justitie betreffende het verleenen van regtsingang of het bevelen van teregtstelling werden er gewezen 9, evenveel als in 1856, terwijl 1859 er 6 opleverde, 1858 5, 1857 7, 1855, 1854 en 1853 ieder 6, 1852 7, 1851 5 en 1850 7.

Het totaal der adviesen in cas van gratie of remissie van straf is wederom hooger dan dat van de vorige jaren, daar het bedroeg 634, tegen 601 in 1859, 477 in 1858, 426 in 1857, 321 in 1856, 401 in 1855 en 366 in 1854.

Het is niet mogelijk bepaald op te geven waaraan deze voortdurende vrij aanzienlijke toename van het getal adviesen in zake van gratie of remissie is toe te schrijven; doch ongetwijfeld heeft de toename van het getal veroordeelingen daarop grooten invloed uitgeoefend.

---

(1) In het Verslag over 1857 en 1858 werd abusivelijk vermeld, dat zich in 1856 geen enkel geval had voorgedaan; er waren er 2; dien ten gevolge moet het totaal in dat verslag, evenzeer als in dat over 1859, worden gebragt op 7.

II. *Raden van justitie op Java.*

De drie raden hadden in eersten aanleg regt te spreken in de zaken van 89 beklaagden; daarvan bleven op ultimo December hangende de zaken van 13 beklaagden, van welke er 3 reeds waren overgewezen naar de teregtzitting.

Onder die 89 beklaagden waren van 39 de zaken reeds hangende bij het begin van het jaar, zoodat dus het jaar 1860 slechts weinig misdrijven ter beregting voor de raden van justitie opleverde en daarin nagenoeg gelijkstaat met 1857, in welk jaar werden aanhangig gemaakt de zaken van slechts 47 beklaagden, terwijl 1859 opleverde 62 beklaagden ter zake van misdrijf, en 1858 95.

Van de 76 beklaagden, wier zaken in 1860 werden beëindigd, stonden er slechts te regt 62, want 5 waren vroeger overleden; ten aanzien van 3 was de teregtstelling en ten aanzien van 5 de regtsingang geweigerd, terwijl 1 werd verklaard weêrspannig aan de wet.

Van die 62 te regt gestelden werden er 38 veroordeeld en 24 vrijgesproken of ontslagen van alle regtsvervolging.

Er werden dus in 1860 63 eindvonnissen gewezen, tegen 51 in 1859, 71 in 1858, 48 in 1857, 57 in 1856 en 26 in 1855.

Naar de hoofdverdeelingen van het strafregt was het getal beklaagden volgenderwijze verdeeld:

Misdrijven.	Veroordeeld.	Vrijgesproken of ontslagen van regtsvervolging.	Onafgedaan.	Regtsingang of teregtstelling geweigerd.	Weêrspannig aan de wet.	Overleden.	Totaal.
Tegen de algemeene zaak	16	11	3	3	»	»	33
» » personen. . .	10	7	5	5	1	1	29
» » eigendommen .	12	6	5	»	»	4	27
Totaal . .	38	24	13	8	1	5	89

Het getal veroordeelingen was gelijk aan dat van het jaar 1859, doch de verhouding van het getal vrijspraken tot dat der veroordeelingen verschilde aanmerkelijk; in 1859 was zij als 34 tot 100, in 1860 als 63 tot 100, in 1858 als 57 tot 100, in 1857 als 41 tot 100, in 1856 als 60 tot 100 en in 1855 als 18 tot 100.

De meeste misdrijven waren, even als ook in voorgaande jaren (1855 uitgezonderd, toen er ter zake van misdrijf tegen personen waren 33 beklaagden, tegenover slechts 21 ter zake van misdrijf tegen eigendommen), gepleegd tegen den eigendom.

De voornaamste der aangebragte misdrijven waren:

ambtsmisdrijven 12, tegen 15 in 1859, 10 in 1858 en 4 in 1857;

valschheid in openbaar geschrift 8, tegen 4 in 1859, geen in 1858 en 5 in 1857;

aanranding der eerbaarheid 2, tegen 1 in ieder der jaren 1859, 1858 en 1857;

moord 5, tegen 12 in 1859, 16 in 1858 en 10 in 1857;

veediefstallen 6, hetzelfde getal als in 1859 en 1858;

andere diefstallen slechts 8, tegen 16 in 1859, 29 in 1858 en 20 in 1857;

opligting, bedrog en misbruik van vertrouwen 13, tegen 15 in 1859, 16 in 1858 en 12 in 1857;

moedwillige brandstichting, vadermoord, kindermoord, vergiftiging, moedwillige manslag, valsche munterij had het jaar 1860 niet te vermelden.

De doodstraf werd geen enkele maal opgelegd, evenmin de straf naast die des doods.

De meeste der opgelegde straffen waren boven 6 maanden en beneden 2 jaren, namelijk 22; in 1859 waren van 38 veroordeelingen er 12 tot die straf, in 1858 van 43 veroordeelingen 9 en in 1857 van 34 veroordeelingen 9; het jaar 1860 munt dus uit in zachtheid van straffen en bij gevolgtrekking in geringe graviteit der beregte misdrijven.

Den landaard der beklaagden nagaande bevindt men, dat zich onder hen bevonden 56 Europeanen, 1 vreemde Oosterling en 32 inlanders. Het jaar 1859 had onder de beklaagden 47 Europeanen, geen vreemde Oosterling en 60 inlanders, 1858 49 Europeanen, geen vreemde Oosterling en 67 inlanders, 1857 47 Europeanen, 1 vreemde Oosterling en 28 inlanders.

Onder de 5 van moord aangeklaagden was slechts 1 Europeaan; de veediefstallen werden alle gepleegd door inlanders, maar van de 8 beklaagden wegens diefstal waren er 6 Europeanen en van de 13 beschuldigden van opligting, bedrog of misbruik van vertrouwen 11.

Het mag als eene algemeene, door de ondervinding gestaafde opmerking gelden, dat de meeste door Europeanen in Nederlandsch Indie begane misdrijven zijn diefstallen en opligtingen, bedriegerijen of misbruiken van vertrouwen; zware misdrijven, zoo als moord, moedwillige manslag, vergiftiging en moedwillige brandstichting treft men onder hen zelden aan.

Onder de beklaagden waren in 1860 85 mannen en slechts 4 vrouwen of $4^2/_3$ per cent; eene verhouding die gunstiger is dan in vorige jaren, want in 1859 was zij 6 ten honderd en van 1858 tot en met 1855 $7^1/_2$ ten honderd.

Van de mannelijke beklaagden waren jonger dan 20 jaren slechts 3, tegen 7 in 1859, 9 in 1858, 5 in 1857, 2 in 1856 en in 1855, ouder dan 50 jaren 8, tegen 2 in 1859, 7 in 1858 en in 1857, 5 in 1856, 4 in 1855.

Recidivisten vindt men slechts 2 opgeteekend, evenveel als in 1859, terwijl 1858 er deed kennen 3 even als 1857, 1856 1 en 1855 geene.

Het rijkst in beklaagden was weder de raad van justitie te Soerabaija, namelijk 42, dan volgt de raad van Batavia met 29, en vervolgens die te Samarang met 18.

Ook in de drie voorgaande jaren had de raad te Soerabaija steeds de meeste beklaagden, zoo als blijken kan uit onderstaand vergelijkend staatje.

Getal beklaagden in:	Raad van justitie te Batavia.	Raad van justitie te Samarang.	Raad van justitie te Soerabaija.
1859	30	11	66
1858	16	30	70
1857	18	18	40

III. *Regtbanken van omgang op Java en Madura.*

Gedurende het jaar 1860 waren er voor de regtbanken van omgang op Java en Madura hangende de zaken van 651 beklaagden, van welke er één vóór de teregtstelling overleed, terwijl tegen 553 hunner eindvonnissen werden gewezen, en er dus 97 nog niet op ultimo December hadden te regt gestaan.

Het cijfer der eindvonnissen is grooter dan in de twee laatste jaren, want in 1859 beliep het 511, in 1858 504; maar het is lager dan dat van de jaren 1857, 1856 en 1855, want toen was het respectievelijk 659, 738 en 767; doch het getal beklaagden, wier zaken aanhangig waren, was toen ook veel hooger, namelijk in 1855 938, in 1856 1010, in 1857 771, terwijl het daarentegen in de jaren 1858 en 1859 lager was, namelijk 563 en 599.

De beklaagden rangschikkende naar de hoofdverdeeling der misdrijven, verkrijgt men de volgende cijfers.

Misdrijven.	Veroordeeld.	Vrijgesproken of ontslagen van regtsvervolging.	Onafgedaan.	Overleden.	Totaal.
Tegen de algemeene zaak .	17	10	2	»	29
» » personen. . . .	178	220	64	»	462
» » eigendommen . .	86	42	31	1	160
Totaal . .	281	272	97	1	651

Het totaal der vrijspraken en ontslagen van regtsvervolging is belangrijk, als bedragende bijna 100 per cent van de veroordeelingen, terwijl die verhouding in 1859 was als 67 tot 100, in 1858 als 89 tot 100, in 1857 als 95 tot 100, in 1856 als 116 tot 100 en in 1855 als 85 tot 100.

In den regel dus was het getal vrijspraken en ontslagen van regtsvervolging in verhouding tot de veroordeelingen zeer groot; zulks moet naar des ondergeteekenden meening worden toegeschreven in de eerste plaats aan de omstandigheid, dat menigmalen de residenten al zeer ligtelijk overgaan tot de verwijzing naar de regtbank van omgang, in de verwachting dat het onderzoek ter teregtzitting wel voldoende bewijs zal opleveren; zoo herinnert zich de ondergeteekende bijv. eene verwijzing van twee inlanders naar de regtbank van omgang wegens medepligtigheid aan moord, op geen anderen grond, dan dat zij woonden in de nabijheid van den persoon, die van den moord werd beschuldigd.

Eene andere reden is welligt ook daarin gelegen, dat vele inlandsche regters aan een bewijs door aanwijzingen weinig gewigt hechten, en dikwerf het onderling verband der onderscheidene bewijsmiddelen niet juist weten te vatten; dit is onder andere het geval op het eiland Madura.

Het veelvuldigst waren ook thans, even als vroeger, de misdrijven tegen de personen.

De voornaamste misdrijven ter zake van welke veroordeelingen werden uitgesproken waren:

ambtsmisdrijven 2, tegen 3 in 1859, 10 in 1858 en 10 in 1857;
hoon van ambtenaren 5, tegen hetzelfde getal in 1859, 7 in 1858 en 2 in 1857;
valsche munt, namaken van papier-geld enz. 2, tegen 4 in 1859, 4 in 1858 en 20 in 1857;
aanranding der eerbaarheid 7, tegen 9 in 1859, 4 in 1858 en 6 in 1857;
vadermoord 1, tegen 1 in 1852, 1 in 1858 en geen in 1857;
kindermoord 1, tegen geen in 1859, 2 in 1858 en 1 in 1857;
vergiftiging 4, tegen 2 in 1859, 3 in 1858 en 4 in 1857;
moord 117, tegen hetzelfde getal in 1859, 105 in 1858 en 102 in 1857;
moedwillige manslag 20, tegen 50 in 1859, 56 in 1858 en 57 in 1857;
moedwillige brandstichting 16, tegen 12 in 1859, 28 in 1858 en 18 in 1857;
diefstallen 63, tegen 65 in 1859, 68 in 1858 en 10 in 1857.

Deze opgave doet zien, dat alle zware misdrijven vertegenwoordigd waren, doch de moorden verreweg de meerderheid hadden; in vergelijk met vorige jaren is alleen het verschil in het totaal der veroordeelingen wegens moedwilligen manslag belangrijk.

Het getal doodvonnissen bedroeg 66, terwijl er in 1859 slechts 57 waren gewezen, in 1858 47 en in 1857 mede 66.

Van die doodstraffen was er 1 opgelegd wegens vergiftiging, 63 wegens moord, 1 wegens moedwilligen manslag en 1 wegens diefstal met zamenloop van alle verzwarende omstandigheden.

De straf naast die des doods werd 54 malen uitgesproken, dat is ongeveer 19 maal op

100 veroordeelingen, terwijl in 1859 de verhouding was 42 ten honderd, in 1858 29 ten honderd en in 1857 27 ten honderd.

Volgens hunnen landaard waren van de beklaagden 17 vreemde Oosterlingen en 634 inlanders, dat is $2^2/_3$ vreemde Oosterling op 100 inlanders; in 1859 was de verhouding $1^1/_5$ op 100, in 1858 bijna 5 op 100 en in 1857 $2^1/_2$ op 100.

Onder de beklaagden waren 40 vrouwen en 611 mannen; de verhouding was dus $6^1/_2$ vrouwen op 100 mannen; in het voorgaande jaar was zij gunstiger, namelijk $5^2/_3$ vrouwen op 100 mannen, doch in 1858 was zij ongeveer 8 op 100, en in 1857 daarentegen weder gunstiger, namelijk $4^1/_2$ op 100.

Onder de beklaagden waren er 17 beneden den leeftijd van 20 jaren en 22 bovendien van 50.

De drie laatst voorgaande jaren kenden zoo vele ouden van dagen niet onder de beklaagden, want 1859 had er slechts 16, in 1858 en 1857 ieder slechts 10.

Ook nu was het getal recidivisten gering, namelijk 4, tegen 5 in 1859, 3 in 1858 en 6 in 1857.

Wederom wijst de 4de afdeeling het grootste getal beklaagden aan, namelijk 162 tegen 186 in 1859; dan volgt de 5de afdeeling met 112 beklaagden, tegen 157 in 1859; vervolgens de 3de met 99 beklaagden, tegen 118 in 1859, daarna de 2de met 69 beklaagden, tegen 82 in 1859; en eindelijk de 1ste met 52 beklaagden, tegen 66 in 1859.

Het verschil in het getal beklaagden bij de 1ste en 2de afdeelingen met dat der beklaagden in de overige afdeelingen is groot; voortdurend was het zoo, en de vraag rijst, of geene andere indeeling der afdeelingen mogelijk zoude zijn, opdat de arbeid meer gelijkmatig tusschen de vijf omgaande regters verdeeld ware; vooral het eiland Madura, een gedeelte van de 4de afdeeling, is voortdurend buitengemeen rijk aan zware misdaden, en indien voor dat eiland alléén een omgaande regter werkzaam was, zou deze reeds de handen vol werks hebben; van daar dan ook dat in de 4de afdeeling zoo menigwerf achterstand ontstaat en buitengewone maatregelen noodig zijn.

De meeste beklaagden ter zake van moord leverde dan ook weder de 4de afdeeling op, namelijk 117, terwijl de 5de afdeeling er 51 telde, de 3de 65, de 2de 57 en de 1ste 35; in 1859 had de 4de afdeeling er 77, de 5de 55, de 3de 33, de 2de 38 en de 1ste 33.

Beklaagden wegens diefstal vindt men in dit jaar het meest in de 5de afdeeling, namelijk 33, terwijl de 4de er had 26, de 3de 22, de 2de 15 en de 1ste 6, tegenover 27, 47, 27, 8 en 6 in het jaar 1859.

IV. *Landraden op Java en Madura.*

Het getal beklaagden, wier zaken gedurende het jaar 1860 hangende waren voor de landraden, regtdoende in zaken van misdrijf, beliep 2952; een cijfer veel geringer dan dat van de jaren 1859 en 1856, maar niet veel verschillende van dat van de jaren 1858, 1857 en 1855, want in 1859 telde men 3327 en in 1856 3444 beklaagden, doch in 1858 2974, in 1857 2929 en in 1855 2967.

Op ultimo December waren nog hangende de zaken van 242 beklaagden, zoodat er in 1860 werden gewezen 2710 eindvonnissen, tegen 3044 in 1859, 2814 in 1858, 2734 in 1857, 3138 in 1856 en 2796 in 1855.

Naar de drie hoofdverdeelingen van het strafregt de feiten, welke waren ten laste gelegd, nagaande, verkrijgt men het volgende resultaat:

Misdrijven.	Veroordeelden.	Vrijgesproken of ontslagen van regtsvervolging.	Onafgedaan.	Totaal.
Tegen de algemeene zaak . .	114	17	8	139
» » personen	49	24	15	88
» » eigendommen. . .	1988	518	219	2725
Totaal . .	2151	559	242	2952

Deze cijfers vergelijkende met die van de 5 voorgaande jaren, bevindt men, dat in de totalen der veroordeelingen geene buitengewone verschillen bestaan, maar men vindt die wel in de vrijspraken en ontslagen van regtsvervolging in vergelijk met de jaren 1859 en 1866, juist die jaren, waarin volgens het bovenvermelde de zaken der meeste beklaagden hangende waren. In 1859 toch was het getal vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging 793, en in 1856 950; zou men hieruit moeten afleiden, dat het, in vergelijk met de drie andere jaren, zoo groot getal beklaagden in 1859 en 1856 voornamelijk was toe te schrijven aan het dikwijls wat al te ligtvaardig verwijzen van verdachten naar de landraden?

Het bovenstaand staatje leert verder, dat nagenoeg dezelfde verhouding als vroeger heeft bestaan tusschen het getal der drie hoofdsoorten der misdrijven.

De voornaamste misdrijven, ter zake van welke veroordelingen werden uitgesproken, waren:

landlooperij 86;

valschheid in onderhandsch geschrift 8;

misdrijven tegen de eerbaarheid 4;

zware verwonding of mishandeling 8;

ligte verwonding of mishandeling 23;

valsche getuigenis 5;

veediefstal 206;

andere diefstallen 1663;

opligting, bedrog, misbruik van vertrouwen 180.

Het getal veroordeelingen wegens landlooperij was dus 2 minder dan in 1855 en 9 meer dan in 1859, terwijl de jaren 1856, 1857 en 1858 een hooger getal aanwezen, namelijk 102, 108 en 116.

Veroordeelingen wegens zware verwonding of mishandeling waren er in 1859 3 minder en wegens ligte 9 meer.

Het cijfer der veroordeelingen wegens veediefstal is aanmerkelijk lager dan in de vijf vorige jaren, want in 1859 was het 256, in 1858 278, in 1857 345, in 1856 316 en in 1855 308.

Het totaal eindelijk der andere diefstallen waaraan schuldig werd verklaard was hooger dan 1859, 1857, 1856 en 1855, toen het bedroeg 1508, 1498, 1518 en 1468; alleen het jaar 1858 wees een hooger totaal aan, namelijk 1715.

Wanneer men verder onderzoekt welke de verhouding was van het getal der veroordeelingen wegens diefstal (die wegens veediefstal daaronder gerekend) tot dat der andere veroordeelingen, dan vindt men op 100 veroordeelende vonnissen er ongeveer 87 wegens diefstal; van 1859 tot en met 1855 was die verhouding respectivelijk 78, 88, 83 en 85 ten honderd.

De verhouding is dus minder gunstig dan die in het jaar 1859, maar overigens is het verschil niet bijzonder.

Evenmin als in 1859 werd de straf naast die des doods opgelegd.

De meeste veroordeelingen waren tot gevangenis of dwangarbeid voor 2 tot 5 jaren, namelijk 1600; een cijfer dat niet veel verschilt met dat van de vijf voorgaande jaren, als wanneer het hoogste was 1703 (in 1858) en het laagste 1558 (in 1855).

Veroordeelingen tot gevangenisstraf of dwangarbeid voor den duur van 5 tot 10 jaren leverde het jaar 1860 op 127; een cijfer dat lager is dan dat van de vijf voorafgaande jaren, toen het hoogste cijfer was 255 (in 1856) en het laagste 148 (in 1859).

Straffen, wier tijd van duur varieerde van 6 maanden tot 2 jaren, werden er opgelegd 393, tegen 442 in 1859.

Onder de beklaagden bevonden zich 89 vreemde Oosterlingen en 2863 inlanders; uit eene vergelijking met de tabellen der vorige jaren blijkt, dat in het cijfer der vreemde Oosterlingen, welke als beklaagden voor de landraden kwamen, geene noemenswaardige afwisseling bestaat; het was in 1859 mede 89, in 1858 85, in 1857 76, in 1856 94 en in 1855 79.

Onder de beklaagden bevonden zich 101 vrouwen; het getal mannen bedroeg dus 2851, zoodat de verhouding van het getal vrouwelijke beklaagden tot dat der mannelijke was als $3^1/_2$ op 100, zijnde deze voor de vrouwen, met uitzondering van het jaar

1857, de voordeeligste verhouding die de tabellen sedert 1855 doen kennen, want in 1859 was zij 4 op 100, in 1858 $4^1/_4$ op 100, in 1856 $3^3/_4$ op 100, en in 1855 4 op 100; in 1857 was zij slechts $3^1/_3$ op 100.

Van de beklaagden waren er 97 beneden den 20jarigen leeftijd, en 56 boven den 50jarigen, terwijl het jaar 1859 er 134 doet kennen beneden 20 jaren en 101 ouder dan 50.

Onder de beklaagden waren 111 vroeger veroordeelden, tegen 76 in 1859, 81 in 1858, 79 in 1857, 64 in 1856 en 59 in 1855.

Niet onbelangrijk is het na te gaan, bij welke de landraden in de laatste 4 jaren de de meeste beklaagden in zaken van misdrijf worden aangetroffen; de volgende tabel wijst aan hoe groot het getal beklaagden bij elken landraad was.

Namen der plaatsen, waar de landraden gevestigd zijn.			Getal beklaagden.				Totaal.	*Aanmerkingen.*
			1857.	1858.	1859.	1860.		
Residentie Bantam.	Landraad	te Serang				18		Van de residentie Bantam werden allen in 1860 de opgaven niet gecumuleerd ontvangen.
	»	» Tjeringien	90	50	74	2	262	
	»	» Pandeglang				18		
	»	» Rangkas Betong				10		
Residentie Batavia.	»	» Batavia	26	51	32	58	167	
	»	» Meester Cornelis	27	8	40	24	160	In 1859 was de opgave voor Meester Cornelis en Bekassie gecumuleerd.
	»	» Bekassie	35	15		11		
	»	» Tangerang	28	35	18	24	105	
Ads.-resid. Buit.	»	» Buitenzorg	50	31	44	56	181	
» » Kraw.	»	» Poerwakarta	46	53	68	28	195	
Residentie Preanger regentschappen.	»	» Tjandjoer	50	62	46	66	224	
	»	» Bandong	59	45	42	43	189	
	»	» Sumadang	27	17	19	20	83	
	»	» Garoet	12	14	»	10	36	
	»	» Manondjaija	18	33	22	26	99	
	»	» Cheribon	145	144	182	90	561	
	»	» Indramaijoe	93	71	80	48	292	
	»	» Tjiamies	30	10	25	8	73	
	»	» Madjalengka	32	17	27	29	105	
	»	» Koeningan	6	10	7	1	24	
Res. Tagal	»	» Tagal	30	9	35	57	131	
» Pekalongan	»	» Pekalongan	56	67	65	60	218	
Residentie Samarang.	»	» Samarang	57	62	61	67	247	
	»	» Kendal	13	17	25	15	70	
	»	» Salatiga	44	22	31	44	141	
	»	» Demak	45	68	65	36	214	Van de landraden te Demak en Grobogan werden nimmer afzonderlijke opgave ontvangen.
	»	» Grobogan						
Resident. Japara.	»	» Pattie	78	91	50	40	259	
	»	» Koedoes	10	38	25	28	101	
	»	» Japara	26	44	45	12	127	
		Transporteren	1133	1084	1128	939		

	Namen der plaatsen, waar de landraden gevestigd zijn.	Getal beklaagden. 1857.	1858.	1859.	1860.	Totaal.	*Aanmerkingen.*
	Per transport	1133	1084	1128	939		
Residentie Rembang.	Landraad te Rembang. . . .	37	30	29	26	122	
	» » Toeban	34	23	39	42	138	
	» » Blora	23	24	19	16	82	
	» » Bodjonegoro. . .	49	26	55	25	155	
Residentie Soerabaija.	» » Soerabaija . . .	140	210	182	104	636	
	» » Grissee	46	99	40	80	265	
	» » Modjokerto . . .	77	80	47	86	290	
	» » Bawean	1	1	1	4	7	
	» » Sidho Ardjo . .	»	»	68	90	158	Te Sidho Ardjo werd eerst in 1859 een landraad gevestigd.
Resident. Madura.	» » Sumanap. . . .	61	98	318	74	1067	In 1859 werden de opgaven van Madura gecumuleerd ontvangen.
	» » Bangkallang . .	89	173		140		
	» » Pamakassan. . .	27	38		49		
Resid. Pas.	» » Pasoeroean . . .	50	70	87	50	257	
	» » Malang	87	80	55	33	255	
Residentie Bezoekie.	» » Bezoekie	57	51	26	52	186	
	» » Pradjekan, later Sitoebondo . .	41	35	114	74	264	
	» » Bondowosso. . .	»	7	109	186	302	
Res. Probolingo	» » Probolingo . . .	163	100	96	98	457	
Ads.-res. Banj.	» » Banjoewangie . .	15	20	6	31	72	
Residentie Banjoemas.	» » Banjoemas . . .	88	49	69	39	246	
	» » Tjilatjap. . . .	41	35	30	12	118	
	» » Poerbolingo. . .	29	27	42	4	102	
	» » Bandjar Negara .	22	13	11	23	69	
Residentie Bagelen.	» » Poerworedjo . .	28	49	38	51	166	
	» » Keboemen . . .	36	29	23	40	128	
	» » Ambal.	11	33	41	15	100	
	» » Ledok.	19	14	34	29	86	
Resid. Kadoe.	» » Magelang . . .	138	75	123	79	431	Alleen in 1860 werden de opgaven van Kadoe niet gecumuleerd ontvangen.
	» » Temangong . . .				16		
Resident. Madioen.	» » Madioen	90	54	111	101	356	
	» » Ngawie	57	48	55	58	218	
	» » Ponorogo. . . .	84	83	103	79	349	
Ads.-res. Patjit.	» » Patjitan	31	17	19	28	95	
Residentie Kedirie.	» » Kedirie	122	219	222	16	735	Alleen in 1860 betreffen de opgaven van Kedirie elken landraad afzonderlijk.
	» » Berbek				39		
	» » Blitar				23		
	» » Toelong Agong. .				56		
	» » Trengalek . . .				38		
	Totaal . .	2826	2992	3340	2944		

Uit deze tabel blijkt dat gedurende het 4tal jaren de meeste beklaagden zich voordeden bij den landraad te Soerabaija; dan volgt die te Cheribon, en daarna die te Probolingo, Madioen en Ponorogo, Bondowosso, Indramaijoe, Djokdjokarta, Grissee, Pattie, Sitoebondo, Pasoeroean, Malang, Pekalongan, Samarang, Banjoemas, Tjandjoer, Ngawie. Ook de landraden te Sumanap en Bangkallang hadden vele zaken te behandelen; betrekkelijk zeer gering was het getal beklaagden te Batavia: het geringste getal treft men aan bij den landraad te Bawean en dan bij dien te Garoet.

Sommige landraden toonen groot verschil in de cijfers der verschillende jaren; zulks is vooral opmerkelijk bij de landraden in de residentie Bantam, bij dien te Cheribon, te Tjamies, te Tagal, te Pattie, te Koedoes, te Japara, te Bodjonegoro, te Soerabaija, te Grissee, te Bangkallang, te Pasoeroean, te Malang, te Banjoemas, te Tjilatjap, te Probolingo, te Ambal, in de residentie Kadoe, te Madioen en in de residentie Kedirie.

V. *Regtbanken van Soerakarta en Djokdjokarta.*

Met verwijzing naar het statistisch verslag over het voorgaand jaar wordt herinnerd, dat onder de regtbanken in de zoogenaamde Vorstenlanden, wier uitkomsten hier en elders in dit verslag worden vermeld, niet zijn opgenomen de regtbanken der inheemsche Vorsten, en de hier bedoelde, namelijk die welke worden voorgezeten door de residenten, slechts een zeer beperkt regtsgebied bezitten.

Het getal beklaagden ter zake van misdrijf, wier zaken door deze regtbanken moesten worden afgedaan, bedroeg 67, dat is 22 minder dan in 1859, 38 minder dan in 1858, 1 meer dan in 1857, 9 minder dan in 1856 en 8 meer dan in 1855. Alle zaken werden afgedaan.

Van die beklaagden stond er slechts één te regt voor de regtbank te Soerakarta; ook in vorige jaren had deze regtbank steeds een bijzonder klein aantal zaken, bijv. in 1859 slechts 2 beklaagden.

Veroordeelende vonnissen werden er gewezen 57, vrijsprekende of van alle regtsvervolging ontslaande 10.

De verhouding was dus: 18 vrijgesproken of ontslagen van regtsvervolging op 100 veroordeelingen; in 1859 was zij geweest 10 op 100, in 1858 6 op 100, in 1857 bijna 16 op 100, in 1856 23 op 100 en in 1855 7½ op 100.

Naar den aard der voorgebragte misdrijven onderzoek doende, verkrijgt men de volgende uitkomsten.

Misdrijven.	Veroordeeld.	Vrijgesproken of ontslagen van regtsvervolging.	Totaal.
Tegen de algemeene zaak .	2	»	2
» » personen . . .	5	5	10
» » eigendommen. .	50	5	55
Totaal . .	57	10	67

Even als vroeger was derhalve het aantal der misdrijven tegen de eigendommen het grootst. De misdrijven, ter zake van welke veroordeeld werd, waren:

bedelarij en landlooperij 1;
valschheid in openbaar geschrift 1;
moord 1;
moedwillige manslag 3;
zware verwonding 1;
veediefstal 6;
andere diefstallen 36;
opligting, bedrog of misbruik van vertrouwen 8.

In 1859 waren 7 veroordeelingen wegens moord uitgesproken, maar in 1857 en 1855 slechts 1, in 1851 3 en in 1856 4.

Ook de veroordeelingen ter zake van veediefstal waren geringer in aantal dan in 1859, toen er 12 werden uitgesproken, tegen 5 in 1858, 2 in 1857, 7 in 1856 en 6 in 1855.

Andere diefstallen wees 1859 er aan 53, 1858 78, 1857 41, 1856 en 1855 ieder 30.

De doodstraf werd geen enkele maal opgelegd, zijnde de beklaagde, die schuldig was verklaard aan moord, veroordeeld tot de straf naast die des doods; ook de jaren 1855, 1857 en 1858 hadden geene veroordeelingen tot de doodstraf opgeleverd, 1859 en 1856 echter ieder 3.

De straf naast die des doods werd slechts 4 malen toegepast, tegen 5 maal in 1859, 4 maal in 1858, 2 maal in 1857, eens in 1856 en 2 maal in 1856.

Het grootste aantal der opgelegde straffen was voor een duur van 2 tot 5 jaren, namelijk 44, alle wegens misdrijven tegen de eigendommen; het cijfer dier straffen was in 1859 geweest 46, in 1858 62 en in 1857 31.

Onder de beklaagden was slechts 1 vreemde Oosterling, en wel een Chinees, de eenige beklaagde die te regt stond voor den residentieraad te Soerakarta, hebbende zijn misdrijf bestaan in valschheid in geschrift, door het namaken van handteekeningen van prinsen.

De tabellen van 1859 wezen 2 vreemde Oosterlingen als beklaagden aan, die van 1857 1, en die van 1858, 1856 en 1855 geen.

Onder de beklaagden bevonden zich 6 vrouwen, tegen 4 in 1859, 7 in 1858, 6 in 1857, 3 in 1856 en 1 in 1855.

Van de beklaagden was er geen jonger dan 20 jaren en waren er slechts 5 ouder dan 50; ook de vorige jaren wezen slechts zeer weinig jeugdigen en zeer weinig ouden aan onder de beklaagden.

Evenmin als vroeger vindt men beklaagden die reeds eenmaal veroordeeld werden.

b. Overtredingen.

I. *Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie.*

Evenmin als in de voorgaande, op de invoering der nieuwe wetgeving (1 Mei 1848) volgende jaren, behoefde het Hooggeregtshof in eersten aanleg in zaken van overtreding regt te doen.

Het getal voor den Hove behandelde appellen was gering.

Zij betreffen 9 beklaagden, dus 3 meer dan in 1856 en 1859, 6 meer dan in 1858 en in 1854, 5 meer dan in 1857, 7 meer dan in 1855.

Van de 9 beklaagden werden er 5 veroordeeld, 4 vrijgesproken of ontslagen van regtsvervolging, terwijl 1859 4 veroordeelingen had en 1 vrijspraak, 1858 1 veroordeeling en 2 vrijspraken, 1857 2 veroordeelingen en 1 vrijspraak, 1856 4 veroordeelingen en 1 vrijspraak, 1855 2 veroordeelingen en geen vrijspraak.

Onder de beklaagden waren geen vrouwen, evenmin als in 1859, 1858 en 1857.

Naar hunnen landaard onderzoek doende, vindt men onder de beklaagden 4 Europeanen en 5 vreemde Oosterlingen, terwijl in de drie vorige jaren de Europeanen steeds de meerderheid uitmaakten.

Onder de zaken waren slechts 3 overtredingen van amfioenpachtvoorwaarden, in welke alleen Europeanen als beklaagden betrokken waren.

De staat, welke deze appellen aanwijst, heeft eenige uitbreiding ondergaan door de bijvoeging van 2 kolommen, ter bekendstelling van het getal bekrachtigende en wijzigende of vernietigende arresten; van de eerste waren er 4, van de andere 5.

Één appèl was van den raad van justitie te Batavia, 3 waren van dien te Samarang, 2 van dien te Padang, 1 van de regtbank voor lijfstraffelijke en burgerlijke regtspleging te Palembang, 2 van den landraad te Muntok; de vernietigingen of wijzigingen betreffen 2 vonnissen van den raad te Samarang, 1 van Palembang en 2 van Muntok.

Ter behandeling in cassatie waren slechts 3 zaken hangende, waarvan er 1 reeds in het vorig jaar was aangebragt.

Hetzelfde cijfer wezen de staten van 1859 en 1857 aan; maar 1858 had 5 zaken, 1856 mede 5, 1855 4 en 1854 10.

In het belang der wet werd wederom geene enkele zaak aangebragt, zoodat sedert de invoering der nieuwe wetgeving het Hof slechts 18 malen had kennis te nemen van requisitoiren tot cassatie in het belang der wet.

De beide afgedane verzoeken in cassatie werden verworpen of niet-ontvankelijk verklaard.

De aanteekeningen in cassatie betreffen alleen vonnissen van raden van justitie, en wel 1 van dien te Batavia, 2 van dien te Soerabaija.

In 1859 waren er geen geweest van Batavia, maar daarentegen wel van Samarang.

In de laatste 8 jaren betreffen dus de voorzieningen in cassatie slechts eenmaal een door een landraad in het hoogste ressort gewezen vonnis.

De reeds meermalen gemaakte opmerking, dat van het middel van cassatie slechts zelden gebruikt wordt gemaakt, houdt dus stand.

II. *Raden van justitie op Java.*

Het totaal der overtredingszaken in eersten aanleg was in vergelijking met het voorgaand jaar gering; toen was het 49, nu 20, terwijl 1858 er 9 had, 1857 11, 1856 9 en 1855 14.

Onder die 20 overtredingen waren er 5 van de amfioenpachtvoorwaarden, dus betrekkelijk veel meer dan in 1859, toen er slechts 1 werd geconstateerd.

In afwijking met de beide voorgaande jaren, toen Soerabaija de meeste zaken had, was nu de raad te Samarang de best voorziene, daar hij 10 zaken telde, tegen 7 te Soerabaija en 3 te Batavia.

De raad van justitie te Batavia bleef dus het geringst getal zaken opleveren, terwijl hij toch het grootste aantal justiciabelen in zijn ressort heeft; het komt den ondergeteekende voor, dat hiervan welligt de reden te zoeken is in den aard der Europesche en daarmede gelijkgestelde bevolking, welke te Batavia in de lagere standen vooral bestaat uit geëmploijeerden in de gouvernementsbureaux en op de handelskantoren, terwijl op de andere hoofdplaatsen, vooral te Soerabaija, vele ambachtslieden, kleine winkeliers en kleine industrielen worden aangetroffen, die alligt meer in de gelegenheid komen om overtredingen te plegen, dan zij, die den geheelen dag op de bureaux doorbrengen.

In de 20 zaken waren 20 beklaagden, tegen 52 in het vorig jaar; van die 20 beklaagden waren er 2 op ultimo December nog wachtende op uitspraak, werden er 14 veroordeeld en 4 vrijgesproken of ontslagen van regtsvervolging.

Onder die veroordeelingen waren er 10 tot geldboete.

Van de beklaagden was 1 vreemde Oosterling en 1 inlander; 1859 had 2 vreemde Oosterlingen op 52 beklaagden, 1857 1 op 11; de jaren 1858, 1856 en 1855 hadden er geen.

Onder hen waren 18 mannen en 2 vrouwen; in 1859 was er slechts 1 op 52 beklaagden, in 1858 geen op 9, in 1857 6 op 10, in 1856 1 op 8 en in 1855 1 op 13.

In appèl moesten de raden kennis nemen van zaken van 128 beklaagden, tegen 91 in 1859.

Het getal overtreders der amfioenpachtvoorwaarden was onder die beklaagden weder zeer groot, namelijk 99, 27 meer dan in 1859, 25 meer dan in 1858 en 29 meer dan in 1857.

In strijd met de drie voorgaande jaren, toen de raad van justitie te Samarang steeds het hoogste cijfer aanwees, treft men nu de meeste beklaagden aan bij den raad te Soerabaija, namelijk 64, doch daarvan werden 28 appellen geroijeerd, rest 36, zoodat ten slotte de raad te Samarang toch wederom het hoogste cijfer vertoont, namelijk 56; die te Batavia had er slechts 8. Te Samarang waren al de overtredingen van de amfioenpachtvoorwaarden; waarlijk een treffend verschijnsel, waarvan de noodzakelijke gevolgtrekking is, dat, zoo het opiummonopolie niet bestond, op Midden-Java geene enkele overtreding in appèl bij de Europesche regtbank zou zijn voorgebragt geworden.

Van de 100 beklaagden die, na aftrek van de ingetrokken appellen, in hooger beroep moesten worden geoordeeld, waren er 12 nog op ultimo December ongevonnisd. Van de 88 overigen werden er 58 veroordeeld en 30 vrijgesproken of ontslagen van regtsvervolging, zoodat de verhouding ongeveer dezelfde was als in 1859, toen in appèl 48 veroordeelingen en 24 vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging werden uitgesproken; 1858 had 51 veroordeelingen en 27 vrijspraken, 1857 46 en 30. Op een na waren al de opgelegde straffen geldboeten.

Op 128 beklaagden waren slechts 4 vrouwen, tegen 5 in 1859 op 91 beklaagden, 3 op 83 in 1858 en 2 op 81 in 1857.

Onder de beklaagden waren 8 Europeanen, 55 vreemde Oosterlingen en 65 inlanders.

Geen der drie voorgaande jaren wees zulke hooge cijfers aan, zoo als het volgend staatje aanwijst.

Jaren.	Europeanen.	Vreemde Oosterlingen.	Inlanders.	Totaal beklaagden.
1859	5	41	45	91
1858	5	42	36	83
1857	10	44	27	81

De verhouding is dus in 1860 gunstiger geweest voor de vreemde Oosterlingen dan vroeger; daarentegen is voor de inlandsche beklaagden de verhouding slechter geworden.

III. *Landraden op Java en Madura.*

Dezelfde bemerking, reeds in vorige verslagen gemaakt, geldt ook thans weder, namelijk dat de cijfers aanwijzende de overtredingszaken, welke bij de landraden voorkwamen, zoowel betreffen de zaken in hooger beroep als die in eersten aanleg, doch dat zulks het totaal der laatstgenoemden niet noemenswaardig kan hebben verhoogd, daar toch de tabel, bij welke de voor de regentschapsgeregten (de eenige regtbanken van wier vonnissen appèl valt bij de landraden) gebragte overtredingen zijn opgeteekend, slechts 12 zaken aanwijst waarin in hooger beroep werd gegaan.

Het totaal der beklaagden, die, als beschuldigd van overtreding, voor de landraden moesten te regt staan, bedroeg 711, tegen 549 in 1859, 551 in 1858, 500 in 1857, 596 in 1856 en 481 in 1855.

Er is dus eene belangrijke vermeerdering merkbaar; waaraan zulks is toe te schrijven kan moeijelijk met zekerheid worden nagegaan; de vermeerdering toch strekte zich uit over 14 verschillende residentien, zoo als kan blijken uit ondervolgenden staat.

GEWESTEN, waarin de landraden gevestigd zijn.	GETAL BEKLAAGDEN			
	in 1860.	in 1859.	in 1860 meer dan in 1859.	in 1860 minder dan in 1859.
Bantam	geene	geene	»	»
Batavia	24	47	»	23
Buitenzorg	13	4	9	»
Krawang	geene	geene	»	»
Preanger	6	geene	6	»
Cheribon	8	40	»	32
Tagal	6	5	1	»
Pekalongan	geene	geene	»	»
Samarang	92	64	28	»
Japara	62	55	7	»
Rembang	160	64	96	»
Soerabaija	177	152	25	»
Madura	13	12	1	»
Pasoeroean	7	7	»	»
Bezoekie	6	2	4	»
Probolingo	18	11	7	»
Banjoewangie	3	1	2	»
Banjoemas	1	6	»	5
Bagelen	20	7	13	»
Kadoe	3	geene	3	»
Madioen	47	20	27	»
Patjitan	geene	geene	»	»
Kedirie	45	52	»	7

Deze opgave toont aan dat vermeerdering plaats had in de residentien Buitenzorg

Preanger regentschappen, Tagal, Samarang, Japara, Rembang, Soerabaija, Madura, Bezoekie, Probolingo, Banjoewangie, Bagelen, Kadoe en Madioen.

De belangrijkste vermeerdering vindt men in de residentie Rembang, namelijk 96, dan in Samarang 28, daarna in Madioen 27, vervolgens in Soerabaija 25.

En wanneer men de cijfers voor elk der landraden in deze residentien raadpleegt, dan ziet men dat de vermeerdering in de residentie Rembang vooral gevonden wordt bij den landraad te Blora, die in 1859 3 en in 1860 81 beklaagden had, dus 78 meer, waaronder waren 74 overtredingen van pachtvoorwaarden, terwijl de 7 andere waren amfioenpacht-overtredingen.

Hieruit zou men welligt moeten afleiden, dat in 1860 de waakzaamheid van de politie in de adsistent-residentie Blora in het bewaken van de bepalingen der pachtvoorwaarden grooter is geweest dan het vorig jaar.

In de residentie Samarang vindt men de vermeerdering bij de landraden te Demak en Grobogan, hebbende de eerste landraad in 1859 7, in 1860 26 overtreders, en de ander in 1859 5, in 1860 11. Verder blijkt dat deze vermeerdering bestaan heeft in meerdere overtredingen van de amfioenpachtvoorwaarden; die te Demak kwamen van 7 op 19, en te Grobogan van 5 op 11.

In de residentie Madioen was de vermeerdering algemeen bij elk der drie aldaar gevestigde landraden, en alle overtredingen betroffen de amfioenpachtvoorwaarden, dus 47 tegen 19 in 1859.

De vermeerdering in de residentie Soerabaija was bij den landraad te Grissee, die in 1859 slechts 22, en in 1860 49 beklaagden had, waarvan 36 wegens overtreding der amfioenpachtvoorwaarden, tegen 18 in 1859.

Wanneer men onderzoekt bij welke landraden de meeste beklaagden voorkwamen, dan vindt men die te Soerabaija met 87, te Blora met 81, te Grissee met 49, te Samarang met 48, te Pattie met 46, te Toeban met 38, te Modjokerto met 27, te Demak met 26, te Bodjonegoro en Madioen ieder met 25 en te Batavia met 22.

Het bovenstaand staatje heeft reeds doen zien in welke residentien geen overtredingszaken bij de landraden voorkwamen, namelijk in Bantam, Krawang, Pekalongan en Patjitan.

Zulks vergelijkende met de opgaven van de 5 voorgaande jaren, ziet men, dat sedert 1855, dus gedurende 6 jaren, geen enkele overtredingszaak bij den landraad voorkwam in de adsistent-residentie Krawang.

De landraden, die in 1860 geen enkele zaak hadden, waren die te Serang, Tjeringien, Pandeglang, Rangkas Betong, Meester Cornelis, Tangerang, Poerwakarta, Bandong, Garoet, Manondjaija, Indramaijoe, Tjiamies, Madjalengka, Koeningan, Pekalongan, Kendal, Bawean, Sitoebondo, Banjoemas, Tjilatjap, Poerbolingo en Patjitan; terwijl in 1859 geene zaken waren bij de landraden te Serang, Tjeringien, Pandeglang, Rangkas Betong, Bekassie, Tangerang, Poerwakarta, Tjandjoer, Bandong, Sumedang, Garoet, Manondjaija, Pekalongan, Bawean, Bezoekie, Bondowosso, Banjoemas, Poerbolingo, Keboemen, Ambal, Magelang, Temangong en Patjitan. Dus 22 landraden, die geen overtredingszaken te behandelen hadden in 1859, en 23 in 1860.

De vraag zou kunnen worden gedaan: waarom is het getal overtredingszaken, die voor de landraden beregt worden, in verhouding tot het cijfer der bevolking voortdurend zoo gering; waarom treft men in geheele gewesten dikwerf geen enkele zaak aan?

Het antwoord ligt, naar de meening van den ondergeteekende, voor de hand, en wordt gevonden in de omstandigheid dat alle overtredingen, waarop geen hoogere boete is gesteld dan f 25 of drie maanden dwangarbeid, gepleegd door inlanders en gelijkgestelden, volgens de regterlijke organisatie behooren tot de competentie van mindere regtbanken en regters dan de landraden, en, behalve waar het betreft de pachtvoorwaarden, tegen weinig overtredingen van inlanders en met dezen gelijkgestelden bij de betrekkelijke bepalingen hoogere straffen zij bedreigd; van daar dan ook dat de meeste beklaagden, die bij de landraden te regt staan wegens overtreding, beschuldigd worden gezondigd te hebben tegen de voorschriften der pachtvoorwaarden, zoo als in 1860 636 van 711 beklaagden; van daar dan ook de hooge totalen, welke de mindere regtbanken en regters, dat zijn de districtsgeregten, regentschapsgeregten en politierollen, elk jaar aanwijzen; van daar dan ook dat in de zoo uitgestrekte residentie Preanger regentschappen, waar geene pachten bestaan, slechts hoogst zeldzaam eene enkele overtredingszaak voor de landraden te beregten is.

Overtreders van de amfioenpachtvoorwaarden treft men in 1860 aan 516, dat is $72^1/_2$ per cent van de aangebragte overtredingen, zijnde deze verhouding eenigzins beter dan

in 't voorgaande jaar, toen zij was 77 op 100, terwijl zij in 1858 was geweest 67 op 100, in 1857 70 op 100, in 1856 71 op 100 en in 1855 75 op 100.

Van de beklaagden, wier zaken in 1860 hangende waren, bleven er slechts 11 ongevonnisd.

Van de afgedanen werden er 599 veroordeeld en 101 vrijgesproken of ontslagen van regtsvervolging; in 1859 waren er 73 vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging op 471 veroordeelingen, in 1858 96 op 455, in 1857 61 op 439, in 1856, 113 op 483, in 1855 104 op 379.

Onder de beklaagden waren 51 vrouwen, dus bijna 8 vrouwen op 100 mannen, eene verhouding die gelijkstaat met die van de jaren 1857 en 1855, doch beter is dan die van 1859 en 1858, toen men respectivelijk aantrof 11 en $10^1/_2$ vrouwen op 100 mannen, en veel slechter dan die van 1856, toen men op 100 mannelijke beklaagden slechts vond $5^1/_2$ vrouwelijke.

Den landaard der beklaagden nagaande, bevindt men, dat nagenoeg de helft bestond uit vreemde Oosterlingen, namelijk 246 op 465 inlanders of 53 op 100, terwijl 1859 er opleverde 56 op 100, 1858 83 op 100, 1857 55 op 100, 1856 60 op 100 en 1855 92 op 100.

Van de opgelegde straffen waren verreweg de meeste boetestraffen, te weten: 535; het jaar 1859 deed er 451 kennen, 1858 338 en 1857 385.

IV. *Residentieraden te Djokdjokarta en Soerakarta.*

Voor deze regtbanken stonden in 1860 ter zake van overtreding te regt 19 personen.

Daarvan had de residentieraad te Djokdjokarta er slechts 1; de tabel van 1858 had 2 zaken aangewezen, maar in 1859, 1857, 1856 en 1855 had er zich geen enkele voorgedaan.

In vergelijk met het vorig jaar was het getal beklaagden, die voor den raad te Soerakarta moesten te regt staan, gering, want toen waren er 30: ook 1858 had er een meer opgeleverd, namelijk 19, doch 1857 wees er slechts 7 aan, 1856 2 en 1855 1.

Even als in de vijf voorgaande jaren werden ook nu weder *alle* beklaagden beschuldigd van overtreding der amfioenpachtvoorwaarden.

Allen werden veroordeeld, en wel tot geldboeten; ook in 1859 was alleen deze soort van straf toegepast, maar toen waren van de 30 beklaagden er slechts 21 veroordeeld en 9 vrijgesproken of ontslagen van regtsvervolging.

Onder de beklaagden was slechts 1 vrouw, zoodat de verhouding nagenoeg gelijk was aan die van het jaar 1858; het vorig jaar (1859) had 3 vrouwen gehad op 30 beklaagden, dus $1^1/_2$ op 20.

Vreemde Oosterlingen bevonden er zich onder de beklaagden slechts 2; het jaar 1859 had er 4 opgeleverd, 1858 7, 1855 1, 1857 en 1856 geen.

V. *Residentsgeregten en politierollen in de residentien, en op zich zelf staande adsistent-residentien op Java en Madura.*

Het totaal der bij de residentsgeregten aanhangig gemaakte overtredingszaken (art. 108 van het Reglement op de Regterlijke Organisatie, titel VII van het Reglement op de Strafvordering) was geringer, dan in een der vijf voorafgaande jaren; het bedroeg namelijk slechts 130, tegen 219 in 1859, 178 in 1858, 221 in 1857, 203 in 1856 en 281 in 1855.

De zaken kwamen slechts voor in 11 residentien.

Die, waar geene zaken te behandelen waren, zijn: Bantam, Buitenzorg, Krawang, Preanger regentschappen, Rembang, Bezoekie, Probolingo, Banjoemas, Bagelen, Kadoe, Madioen, Patjitan, Kedirie en Djokdjokarta.

Als men deze opgave vergelijkt met die van de vijf voorgaande jaren, dan bevindt men, dat zich sedert 1855, dat is in 6 jaren, geene zaken voordeden in Buitenzorg, Krawang, Bagelen, Patjitan, Kedirie en Djokdjokarta.

Het blijkt dan verder dat het getal gewesten, waarin door de residentsgeregten is regt gesproken, jaarlijks niet veel verschilt; in 1859, 1858 en 1855 toch geschiedde het in 10 gewesten, en in 1857 en 1856 respectivelijk in 14 en 13.

Soerabaija had wederom het grootste aantal zaken (men zie dienaangaande hetgeen gezegd is in het verslag over 1859), namelijk 41; geen der vijf vorige jaren wees een zoo gering cijfer aan, want in 1859 bedroeg het 162, in 1858 113, in 1857 177,

in 1856 137 en in 1855 180; het verschil is dus zeer aanmerkelijk. Op Soerabaija volgt Samarang met 33 beklaagden, tegen 18 in 1859, dan Batavia met 28, tegen 23 in 1859, vervolgens Pasoeroean met 7, Cheribon met 6, evenveel als in het vorig jaar, Japara met 6, Tagal met 3, Pekalongan met 2, Banjoewangie en Soerakarta ieder met 1.

Onder de overtredingen was een groot aantal van het politiereglement, te weten 52.

Er werden uitgesproken 101 veroordeelingen en 29 vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging; de verhouding was dus ruim 28 vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging op 100 veroordeelingen; in 1859 was die verhouding geweest 12 op 100, in 1858 $8^1/_2$ op 100, in 1857 12 op 100, in 1856 $11^1/_2$ op 100 en 1855 $20^1/_2$ op 100.

Onder de beklaagden treft men slechts 4 vreemde Oosterlingen en 1 inlander aan; van 1859 tot 1855 bevonden zich onder de beklaagden respectivelijk 1, 1, 10, 5 en 2 vreemde Oosterlingen.

Gedurende dat tijdvak waren er slechts in één jaar inlanders in de zaken betrokken geweest, namelijk in 1858 2.

De beklaagden naar hun geslacht verdeelende, vindt men 11 vrouwen tegen 119 mannen; van die vrouwen had de resident te Samarang er 5 te beregten en die te Soerabaija 3.

De verhouding der vrouwen tot de mannen, 9 op 100, is voor de eerstgenoemden minder gunstig dan in het voorgaand jaar en in 1857, toen zij was 6 op 100, doch gunstiger dan in de jaren 1858, 1856 en 1857, daar deze respectivelijk aanwezen 11, $10^1/_3$ en 11 vrouwen op 100 mannen.

De opgelegde straffen bestonden in 76 geldboeten, 23 maal gevangenis of dwangarbeid en 2 andere; deze beide laatste opgelegd te Soerabaija.

De reeds in de beide vorige rapporten door den ondergeteekende opgemerkte trapsgewijze vermeerdering van het getal op de politierollen behandelde zaken hield stand.

Het was namelijk 74 536 en bedroeg dus 6342 zaken meer dan in 1859.

De cijfers der voorgaande jaren waren: van 1859 69 194, van 1858 64 830, van 1857 62 584, van 1856 54 552 en van 1855 49 697.

In 6 jaren dus eene vermeerdering van 26 839 zaken.

Banjoewangie had wederom een gering cijfer, namelijk slechts 159, doch het is toch 100 meer dan in 1859, 119 meer dan 1858, 96 meer dan in 1857, 122 meer dan in 1856, 102 meer dan in 1855. Is deze niet onbelangrijke toename welligt toe te schrijven aan de omstandigheid, dat dit gewest een ander hoofd van bestuur bekwam?

De volgende staat wijst aan hoeveel zaken in elke residentie op de politierol werden afgedaan, zijnde, ter vergemakkelijking van het overzigt, de gewesten gerangschikt naar het getal zaken.

Gewesten, waarin de zaken werden afgedaan.	Getal op de politierol afgedane zaken.
Batavia	15091
Soerabaija	9783
Samarang	7306
Bagelen	5088
Rembang	4473
Japara	4025
Madura	2947
Buitenzorg	2867
Probolingo	2649
Bezoekie	2579
Preanger regentschappen	2447
Madioen	2151
Kedirie	1899
Kadoe	1814
Pasoeroean	1802
Banjoemas	1708
Bantam	1428
Cheribon	1014
Djokdjokarta	962
Tagal	841
Krawang	687
Pekalongan	495
Patjitan	304
Banjoewangie	159
Soerakarta	13

De residentie Batavia bleef dus verreweg het grootste cijfer aanwijzen; dan volgde, even als vroeger, Soerabaija en Samarang.

Het getal zaken in de residentie Soerabaija was echter toch aanmerkelijk verminderd, want de tabel van het jaar 1859 wees er 11 228 aan, dat is 1445 meer.

Samarang kwam van 5916 op 7306; ook Bagelen wijst eene belangrijke vermeerdering aan, want in 1859 was het totaal in die residentie 2926 en nu is het 5088, dus bijna het dubbel.

Evenzeer als vroeger heeft Soerakarta weder het geringst aantal politiezaken aan te wijzen.

Van het totaal van 74 536 zaken werden er 5437 overgewezen naar den bevoegden regter; wijders waren er 49 306 veroordeelingen en 19 793 vrijspraken; de verhouding was alzoo ruim 40 vrijspraken op 100 veroordeelingen; in 1859 was die verhouding 38 op 100, in 1858 $35\frac{3}{4}$ op 100, in 1857 39 op 100, in 1856 36 op 100 en in 1855 $36\frac{3}{4}$ op 100.

De meeste vrijspraken in vergelijk tot de veroordeelingen hadden:

Batavia, te weten 4459 op 9885, Rembang 1389 op 2818, Madura 1352 op 1050, Bezoekie 1138 op 1075, Probolingo 1284 op 1237, Banjoemas 626 op 995, Kadoe 687 op 1108 en Kedirie 731 op 1036.

Ten aanzien van het groot aantal zaken en vrijspraken in de residentie Batavia durft de ondergeteekende de gissing wagen, dat daarvan eene der voornaamste redenen te zoeken is in het zoo aanzienlijk aantal in die residentie wonende Europeanen, wier bediendenstoet zonder ophouden aanleiding geeft tot allerlei klagten, waarvan velen dikwijls vrij ligtvaardig en zonder eenigen zweem van bewijs worden ingebragt; de afzonderlijke opgave van de hoofdplaats Batavia toont dan ook aan, dat het getal politiezaken daar verreweg het belangrijkst is.

VI. *Regentschapsgeregten op Java en Madura.*

Het totaal der bij deze geregten afgedane overtredingszaken was 12 981.

Dit cijfer is buitengewoon hoog: het bedraagt bijna het dubbel van het eindcijfer, dat de staat van het vorige jaar aanwees; toen was het 6514; terwijl het jaar 1858 9762 zaken had, 1857 9613, 1856 8276 en 1855 6717.

In het vorig jaar had men zich te verwonderen over de plotselinge daling in het eindcijfer, nu weder over de plotselinge stijging; uit den ondervolgenden staat zal met een oogopslag kunnen worden gezien, in welke residentien in het getal zaken de meeste fluctuatien gedurende de vier jaren worden aangetroffen.

Gewesten, waarin de regentschapsgeregten zich bevinden.	1860.	1859.	1858.	1857.
Bantam	637	309	327	462
Krawang	Geene.	47	13	22
Preanger regentschappen	1129	612	893	697
Cheribon	101	236	123	179
Tagal	205	248	134	41
Pekalongan	41	44	16	10
Samarang	780	727	732	636
Japara	1323	1400	1456	1306
Rembang	377	120	140	184
Soerabaija	1038	649	219	362
Madura	372	88	186	190
Pasoeroean	3113	108	1587	1478
Bezoekie	820	267	1605	2317
Probolingo	403	404	361	57
Banjoewangie	Geene.	32	17	23
Banjoemas	285	255	282	266
Bagelen	1581	1364	1087	994
Kadoe	668	352	263	189
Madioen	243	242	207	179
Patjitan	Geene.	Geene.	4	1
Kedirie	32	10	10	20

Wanneer men wijders nagaat bij welke regentschapsgeregten in elk der vier genoemde

jaren geene zaken voorkwamen, dan bevindt men dat zulks het geval was bij de geregten te

In 1860.	In 1859.	In 1858.	In 1857.
Lebak,	Limbangan,	Koeningan,	Koeningan,
Krawang,	Koeningan,	Madjalengka,	Salatiga,
Salatiga,	Salatiga,	Salatiga,	Grobogan,
Grobogan,	Grobogan,	Soerabaija,	Soerabaija,
Sumanap,	Soerabaija,	Bangkallang,	Bangkallang,
Banjoewangie,	Bawean,	Kederie,	Kedirie,
Koeto Ardjo,	Sumanap,	Berbek,	Ngrowo.
Patjitan,	Bangkallang,	Ngrowo.	
Kedirie,	Banjoemas,		
Berbek.	Patjitan,		
	Kedirie,		
	Blitar,		
	Berbek.		

Alleen in de regentschappen Salatiga en Kedirie kwam dus gedurende het 4jarig tijdvak geene enkele overtredingszaak voor het regentschapsgeregt.

De ondergeteekende is van meening, dat de zoo belangrijke vermeerdering van het getal zaken eer een verblijdend dan een bedroevend verschijnsel is, want het toont aan, dat hoe langer hoe meer de regentschapsgeregten aan hunne roeping, als eene der belangrijkste schakels van de regtspleging onder den inlander, voldoen; de ondergeteekende toch zou niet gaarne de vermeerdering toeschrijven aan toename van het getal geringe overtredingen onder den inlander, maar veeleer daaraan, dat de inlandsche hoofden meer en meer inzien dat het wenschelijk is de geringe overtredingen niet als onder de hand, zonder eenigen vorm van regtspleging, af te doen, en dat de wettelijke weg de beste is.

Ook dit jaar werd weder in de meeste beslissingen berust, want de staat wijst slechts 12 aanteekeningen van hooger beroep aan.

VII. *Districtsgeregten op Java en Madura.*

Het getal der voor deze geregten behandelde overtredingen is ongemeen geringer dan dat van de zaken bij de regentschapsgeregten.

Het was 970 en verschilt niet veel van 1859, toen het bedroeg 848; het jaar 1858 had echter een aanmerkelijk hooger cijfer aangewezen, namelijk 1140, maar daarentegen had 1857 slechts 746, 1856 slechts 477 en 1855 slechts 445 zaken.

Behalve Banjoewangie was er geen enkel gewest, waar niet eenige zaken bij districtsgeregten voorkwamen, terwijl in 1859 bovendien ook Rembang en Patjitan geen enkele zaak aanwezen.

Naar des ondergeteekenden meening is echter de werking der districtsgeregten nog verre van voldoende te noemen, want van de 435 geregten, welke de staat vermeldt, waren er slechts 142, die zaken behandeld hadden, terwijl het toch wel niet te denken is, dat in 293 districten gedurende een geheel jaar geene enkele overtreding zoude zijn gepleegd, die, op wettige wijze gestraft, had behooren te komen voor het districtsgeregt.

De gewesten, waarin het grootste gedeelte der districtsgeregten geene zaken behandelden, zijn de Preanger regentschappen, Cheribon, Samarang, Rembang, Soerabaija, Madura, Bezoekie, Banjoewangie, Bagelen, Kadoe, Madioen, Patjitan en Kedirie.

Welligt ware het wenschelijk, om de hoofden dezer gewesten te herinneren aan het gouvernementsbesluit van 17 September 1858, n°. 44, en hen indachtig te maken op het groot belang, dat in eene behoorlijke werking van de distritsgeregten voor het algemeen gelegen is.

B. Burgerlijke zaken.

I. *Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie.*

In eersten aanleg werd het opperregterlijk collegie weder zeer zelden geroepen regt te doen.

Er waren toch in eersten aanleg gedurende 1860 slechts hangende 4 zaken, waarvan er 2 reeds in het voorgaand jaar waren aangebragt.

Hetzelfde aantal was hangende geweest in ieder der jaren 1858 en 1857, doch in 1859 en 1856 was het cijfer hooger, namelijk 7 en 6; in 1855 daarentegen lager, namelijk drie.

Dit viertal zaken was van burgerlijken aard en bij alle werden persoonlijke regtsvorderingen ingesteld; zoo was het ook in de vijf voorgaande jaren geweest.

Al de vorderingen waren gerigt tegen de Regering; op 2 was op ultimo December nog geen regt gedaan, maar van de beide andere werd er een toegewezen en de andere ontzegd.

Van de middelen van request civiel, revisie en evocatie werd in het geheel geen gebruik gemaakt; evenmin werd er eenig verzoek om relief gedaan.

De staten der vorige jaren behelsden ook eene kolom voor des presidents regtspraak in kort geding, doch de ondergeteekende heeft deze thans laten wegvallen, nadat was beslist, dat volgens het Reglement op de Burgerlijke Regtsvordering alleen de presidenten der raden van justitie in kort geding regt doen. (Zie deze beslissing in *Het regt in Nederlandsch Indie*, deel XIX, bladz. 171.)

Gevallen van regeling van regtsgebied kwamen wederom niet voor.

Het totaal der beschikkingen in eersten aanleg op requesten was, zoo als ook in de voorgaande jaren, gering, te weten 29, tegen 26 in 1859, 30 in 1858, 25 in 1857, 27 in 1856 en 33 in 1855.

Onder die verzoeken was er geen enkel om pro deo te procederen; er waren er 6 om toegelaten te worden tot het afleggen van een notaris-examen, 3 om bepaling van dag tot pleidooi in cassatiezaken (art. 421 van het Reglement op de Burgerlijke Regtsvordering); de overige betroffen onderwerpen van verschillenden aard.

's Hofs werkkring als regtbank van appèl was wederom hoogst belangrijk.

Voortdurend is vermeerdering van zaken merkbaar: er waren nu toch gedurende het jaar hangende 153, dat is 31 meer dan in 1859, 54 meer dan in 1858, 70 meer dan in 1857, 69 meer dan in 1856 en 104 meer dan in 1855.

Deze toename van het getal appellen is blijkbaar toe te schrijven aan de werking der ordonnantie van 1855 (*Staatsblad* n°. 79); immers bijna immer zijn de partijen vreemde Oosterlingen, en vooral de Chinezen houden hunnen roem van hartstogtelijke en onverbeterlijke proceslustigen ter dege staande.

Intusschen zijn dien ten gevolge de werkzaamheden van het Hof buitengewoon toegenomen en er is zeer zeker in Nederland geen regterlijk collegie waarvan de omvang der werkzaamheden halen kan bij dien, welke 's Hofs werkkring heeft.

Van die 153 hangende zaken waren er nieuw aangebragt 130, van welke er op ultimo December nog niet waren uitgewezen 41.

Van al die appellen waren er slechts 11 van de buitenbezittingen; al de overige waren gerigt tegen vonnissen van de raden van justitie te Batavia, Samarang en Soerabaija.

Het grootste deel betrof echter vonnissen bij den raad van justitie te Batavia, namelijk 116, terwijl het getal in appèl aangevallen vonnissen van den raad van justitie te Samarang slechts bedroeg 16, en van dien te Soerabaija niet meer dan 10.

Ook vroeger was het aantal appèllen van den raad te Batavia steeds het grootst, en dat ligt wel in den aard der zaak, want in de eerste plaats toch is het aantal zaken van den raad te Batavia verreweg het grootst (in 1860 548, tegen 148 te Samarang en 260 te Soerabaija); en in de tweede plaats zal van vonnissen van den Bataviaschen raad alligt eerder tot het hooger beroep worden overgegaan, omdat dezelfde practizijns, die postuleren bij den raad, ook zijn toegelaten bij het Hof, en het wel in den aard der zaak ligt, dat de regtsgeleerde, die gemeend heeft dat zijn client in eersten aanleg zoude triomferen, ook ligter geneigd zal zijn het vonnis, waarbij zijn client succumbeert, te beschouwen als een *mal jugé* en dus het appèl aan te raden, dan hij die zich in de zaak nog geene meening heeft gevormd, wanneer het geheel in eersten aanleg afgeloopen geding hem eerst onder de oogen komt bij de vraag, of er al dan niet termen zijn voor appèl, gelijk zulks het geval is bij die zaken, welke, te Samarang of Soerabaija in eersten aanleg behandeld, nog geheel nieuw zijn voor den bij den Hove postulerenden practizijn, als hij geroepen wordt over de al of niet-wenschelijkheid van het appèl te adviseren.

Onder de in appèl van de drie raden aangebragte processen waren 23 handelszaken, dat is 2 meer dan in 1859.

De meeste regtsvorderingen waren persoonlijke, namelijk 125, zakelijke waren er 17, gemengde geen; deze was ook nagenoeg de verhouding in 1859, toen er hangende waren 99 persoonlijke en 10 zakelijke.

Verstek tegen den geïntimeerde werd 17 maal verleend.

Incidentele, praeparatoire en interlocutoire arresten werden er in het geheel gewezen 27, tegen 23 in 1859, 8 in 1858 en 1857, 2 in 1856, en 5 in 1855.

Slechts 3 zaken werden geroijeerd; afstand van de instantie werd in het geheel niet gedaan.

In 5 zaken was de Regering partij, in 1859 was zij dit in 4, in 1858 in 3, in 1857 in 9, in 1856 in 8, in 1855 in 7.

Eindarresten op vonnissen van de drie raden van justitie werden er gewezen 98; daaronder waren 50 bekrachtigende, 43 geheel of gedeeltelijk wijzigende en 5 niet-ontvankelijk verklarende.

Van het totaal eindarresten was dus nagenoeg 51 per cent van bekrachtigenden aard; in 1859 was het geweest 50 per cent, in 1858 $55^1/_2$ per cent, in 1857 40 per cent, in 1856 $46^1/_4$ per cent, in 1855 60 per cent.

Van 77 arresten, die gewezen werden in hooger beroep van vonnissen van den raad van justitie te Batavia, waren er 35 geheele of ten deele wijzigend, van 13 arresten, gewezen op vonnissen van den raad te Samarang 6, en van 8 arresten, gevallen op appellen van vonnissen van den Soerabaijaschen raad, slechts 2.

Op arbitrale vonnissen werd 's Hofs regtspraak in hooger beroep niet ingeroepen.

Evenmin als in 1859 behoefde te worden geprocedeerd op de in 1819 voorgeschreven wijze, en zoo deed zich dan ook geene enkele zaak voor van den raad van justitie te Macassar. Appellen van vonnissen van regtbanken in de buitenbezittingen, waarin het Hof zonder vorm van proces moet regt spreken, waren er slechts 11.

De regtbanken, van wier in eersten aanleg gewezen vonnissen het Hof op die wijze in hooger beroep moet kennis nemen, zijn: de raden van justitie te Amboina, Padang, Banda en Ternate, de regtbank voor burgerlijke en lijfstraffelijke regtspleging te Palembang, de residentieraden te Riouw en Benkoelen en de landraad te Muntok; en zoo neemt het Hof zelfs in appèl soms kennis van processen, die in eersten aanleg tusschen inlanders zijn gevoerd voor inlandsche regtbanken.

Die 11 zaken waren afkomstig van den raad te Ambon 4, van dien te Padang 6 en van de regtbank te Palembang 1. In het vorig jaar hadden die appellen beloopen het cijfer van 13 en waren er mede 6 van Ambon, 4 van Padang en 1 van Palembang, terwijl de beide overige waren van Ternate en Banda.

Hooger beroep van vonnissen betreffende overtredingen van notarissen, ambtenaren van den burgerlijken stand enz. deed zich wederom niet voor; evenmin werd 's Hofs beslissing in appèl ingeroepen naar aanleiding van art. 135 van het Reglement op de Regterlijke Organisatie.

Het getal beschikkingen in hooger beroep op requesten was slechts 7; in 1859 was het geweest 6, in 1858 7, in 1857 2, in 1856 12 en in 1855 8.

Als hof van cassatie had het Hof slechts zeer weinig te verrigten.

Er werden slechts 3 nieuwe zaken in cassatie overgebragt, zoodat er, met 1 van het voorgaand jaar, hangende waren 4. Twee daarvan waren op ultimo December nog niet afgedaan, maar in de beide andere werd het verzoek verworpen.

Een zoo gering cijfer had nog geen der vorige jaren aangewezen; in 1859 toch waren er hangende 6 zaken en in de jaren 1858 t/m. 1851 respectivelijk 8, 8, 9, 9, 12, 10, 10 en 19.

Geen der verzoeken tot cassatie betrof vonnissen van den raad van justitie te Soerabaija, 3 betroffen vonnissen van den Bataviaschen raad.

Requisitoiren in het belang der wet deed het openbaar ministerie niet.

Het aantal der door den Hove als adviserend collegie aan de Regering uitgebragte adviesen was weder grooter dan in de voorgaande jaren; het was 955, tegen 819 in 1859, 702 in 1858, 610 in 1857, 587 in 1856 en 627 in 1855.

Van die adviesen betroffen er 624 gratie of remissie van straf, terwijl 1859 slechts 601 zoodanige adviesen aanwees, 1858 477, 1857 426, 1856 321 en 1855 401.

Van de overige adviesen betroffen er onder andere 56 dispensatie van wettelijke bepalingen, 5 verzoeken om venia aetatis, 4 verzoeken om wettiging en 11 onderwerpen van wetgeving.

II. *Raden van justitie op Java.*

Het getal zaken, dat gedurende het jaar 1860 in eersten aanleg hangende was voor de

drie raden, is minder groot dan in het voorgaande jaar; toen toch was het 1135, nu slechts 956, zoodat er slechts 10 zaken meer hangende waren dan in 1858, en 33 meer dan in 1857.

Deze vermindering in het cijfer wordt niet bij een enkelen, maar bij elk der raden van justitie aangetroffen; immers men vindt, dat voor den raad te Batavia hangende waren 548 zaken, tegen 675 in 1859, 436 in 1858 en 418 in 1857; voor dien te Samarang 148, tegen 175 in 1859, 211 in 1858 en 240 in 1857; en voor dien te Soerabaija 260, tegen 303 in 1859, 293 in 1858 en 265 in 1857.

De reeds vroeger (verslag over 1859) geconstateerde vermindering van het aantal zaken bij den raad te Samarang hield dus stand; ook bij dien te Soerabaija was, niet minder dan te Batavia, het getal hangende zaken aanmerkelijk minder dan vroeger.

De ondergeteekende weet niet, aan welke oorzaak deze algemeene vermindering van het getal burgerlijke gedingen is toe te schrijven; welligt is het een gevolg van de omstandigheid, dat de eerste proceswoede, ontstaan bij de vreemde Oosterlingen na de invoering der ordonnantie van 1855, wel een weinig bekoeld zal zijn, nadat zij ondervonden zullen hebben hoe duur het voorregt om hunne geschillen te laten beslissen door Europesche regtbanken, ja zelfs door het hoogste regterlijk collegie van geheel Nederlandsch Indie, hun door het noodzakelijk ministerie der advocaten en procureurs te staan komt; en dit denkbeeld vindt wel eenig voedsel wanneer men nagaat, dat het aantal civile gedingen, waarin vreemde Oosterlingen hetzij alleen, hetzij met Europeanen of inlanders partij waren, bij den raad te Batavia daalde van 426 op 403 en bij dien te Soerabaija van 190 op 158; alleen bij den raad te Samarang bleef het stationair, het was namelijk in 1860 93, terwijl het in 1859 geweest was 90.

Het totaal der door de drie raden in eersten aanleg gewezen vonnissen bedroeg 1008, dus meer dan in 1859, toen de staat er slechts 992 aanwezig.

Daarvan wees de raad van Batavia er 648, tegen 575 in 1859, die te Samarang 151, tegen 182 in 1859, en die te Soerabaija 209, tegen 235 in 1859.

Van die vonnissen waren er 30 praeparatoir, 63 interlocutoir en 62 eindvonnissen op incidenten: totaal 155, tegen 173 in 1859.

Van het getal vonnissen, waarbij ten principale werd regt gedaan, wezen er 607 den eisch geheel of gedeeltelijk toe, tegen 737 in 1859, ontzeiden er 211 den eisch, tegen 68 in 1859, en verklaarden er 35 de vordering niet ontvankelijk tegen 14 in 1859.

Uit deze vergelijking moet men, op grond van het zoo zeer toegenomen aantal ontzeggende en niet-ontvankelijk verklarende vonnissen, naar des ondergeteekenden bescheiden meening, afleiden, dat in het jaar 1860 veel ligtvaardiger is geprocedeerd dan in 1859.

Het getal verzoeken om acte pro deo was toegenomen en bedroeg in 1860 45, terwijl het jaar 1859, dat toch zooveel meer hangende gedingen aanwees, slechts 30 verzoeken om acte pro deo had te vermelden.

Van die verzoeken werden er in 1860 toegestaan 37, in 1859 25; in 1860 geweigerd 8 in 1859 5.

Verstek moest wederom dikwijls worden verleend en wel 361 maal, tegen 503 maal in 1859; van die verstekken waren er slechts 14 tegen den eischer, hetgeen veel verschilt met het jaar 1859, toen de staat er 31 constateerde.

Tegen de bij art. 4 van het Reglement op de Regterlijke Organisatie bedoelde inlanders waren slechts 6 processen hangende, dat is 10 minder dan in 1859; van die 6 processen werden er 4 gevoerd voor den raad te Batavia en 2 voor dien te Samarang.

Van het middel van request civiel werd gedurende het gansche jaar geen gebruik gemaakt.

Geroijeerd op verzoek van partijen werden 63 zaken, tegen 99 in 1859.

Requesten in eersten aanleg werden er bij de drie raden gediend 717, tegenover 658, in 1859; in het tijdvak tot en met 1855 had alleen het jaar 1857 een hooger cijfer aan te wijzen, namelijk 764.

Onder de in 1860 gediende requesten betreffen:

voogdijen	138
curateles	12
opsluiting van gevaarlijke personen (art. 134 van het Reglement op de Regterlijke Organisatie)	11
andere onderwerpen	556

In het vorig jaar had de raad van justitie te Soerabaija de meeste requesten te behandelen en die te Samarang de minste; nu wijst de opgave van den Bataviaschen raad het hoogste cijfer aan, namelijk 279, dan volgt de raad te Samarang met 244 requesten en eindelijk die te Soerabaija met 194 verzoekschriften.

In het geding werd de beslissing der presidenten 27 maal ingeroepen: 9 maal te Batavia, 10 maal te Samarang, 8 maal te Soerabaija; het totale cijfer was hooger dan een van de vijf voorgaande jaren, die, aanvangende met 1859, respectivelijk aanwezen 29, 19, 6, 17 en 16 uitspraken in kort geding.

Het getal appellen was bij de drie raden toegenomen; het jaar 1857 had er 26 te vermelden gehad, 1858 17, 1859 24, nu was het totaal 42; daaronder waren 4 appellen van vonnissen van residenten (art. 108 van het Reglement op de Regterlijke Organisatie); de overige waren van landraden; het hoogste cijfer had de raad te Batavia, namelijk 31, dan volgt die te Soerabaija met 7 en vervolgens die te Samarang met 4; slechts de helft der in appèl aangevallen vonnissen werd bekrachtigd.

In zaken van koophandel werden slechts gewezen 271 vonnissen, hetgeen veel verschilt met het cijfer van het voorgaand jaar (449); deze belangrijke vermindering wordt nogtans alleen aangetroffen bij de raden te Batavia en Soerabaija, want die te Samarang kwam van 44 op 65; doch de raad te Batavia had in 1859 256 handelszaken behandeld en nu 152; die te Soerabaija in 1859 149 en nu 70. Hier valt echter op te merken dat het cijfer in 1859 buitengewoon hoog was, want het wees 215 vonnissen meer aan dan het jaar 1858, en 335 meer dan het jaar 1855.

Volgens den aard der regtsvorderingen waren de vonnissen volgenderwijze verdeeld:
op persoonlijke regtsvorderingen 843, tegen 617 in 1859;
op zakelijke regtsvorderingen 37, tegen 18 in 1859;
op gemengde regtsvorderingen 19, tegen 9 in 1859; en
op vorderingen niet boven f 200, 271, tegen 283 in 1859.

Het getal vonnissen in zake van overtredingen van notarissen, ambtenaren van den burgerlijken stand enz., die volgens art. 867 en volgg. van het Reglement op de Burgerlijke Regtsvordering als burgerlijke zaken moeten worden behandeld, was in vergelijk met dat van het jaar 1859, toen het 27 beliep, groot, namelijk 77, waarvan de raad te Batavia alleen er 65 te wijzen had gehad, en die te Soerabaija slechts 1; ook voorgaande jaren vertoonen in het eindcijfer dezer vonnissen belangrijke fluctuatien: zoo had 1858 er 75 en 1855 99, terwijl de staat van 1857 er slechts 20 en die van 1856 slechts 39 aanwees.

De reden van deze aanmerkelijke verschillen in de cijfers der verschillende jaren is vermoedelijk hierin te zoeken, dat de officieren van justitie in den regel de hun ter examinatie toegezonden registers van den burgerlijken stand colligeren en eerst wanneer zij er verscheidene verzameld hebben, tot de examinatie overgaan en dan verscheidene requisitoiren te gelijk bij de regtbank indienen.

Het aantal vonnissen betreffende aanvulling en verbetering van acten van den burgerlijken stand was wederom niet onbelangrijk, als bedragende 77, tegen 54 in 1859.

Executoir-verklaring van uitspraken van scheidsmannen moest 5 maal verleend worden; in 1859 had het 4 maal plaats gehad.

2 vonnissen betroffen den staat der personen, in 1859 3.

Eigendomsregt werd 2 maal uitgewezen, in 1859 eens.

Op vorderingen tot scheiding van goederen behoefde geen regt te worden gedaan; in 1859 waren in dat cas 2 vonnissen gewezen.

Van tafel en bed werden 2 paren gescheiden, in 1859 3.

Vorderingen tot echtscheiding werden er 6 beregt: 4 te Soerabaija en 2 te Samarang; in 1859 slechts 2, beide te Batavia.

Faillietverklaringen trof men in 1860 slechts 6 aan, tegenover 14 in 1859.

Surséance van betaling werd nergens bij den regter gevraagd, evenmin werd iemand verklaard in staat van kennelijk onvermogen.

De regters-commissarissen hadden het aanmerkelijk drukker met acten van eigendom en hypotheek dan in het voorgaand jaar; het totaal der ten hunnen overstaan verleden acten bedroeg toch in 1860 2606 en in 1859 2370.

Onder die acten waren 2021 acten van eigendom, tegen 1895 in 1859, 521 hypotheekacten, tegen 421 in 1859, en 64 acten van cessie van hypotheek, tegen 54 in 1859.

Van al die acten werden er te Batavia alleen verleden 1652, namelijk 1325 eigendoms-acten, 284 acten van hypotheek en 43 acten van cessie van hypotheek, terwijl in 1859 de totalen dier drie soorten van acten respectivelijk waren 1248, 229 en 49.

Ook te Samarang nam het getal acten toe, want in 1859 was het 406 en in 1860 490, en wel 361 eigendoms-acten, tegen 300 in 1859, 116 acten van hypotheek, tegen 103 in 1859, en 13 acten van cessie van hypotheek, tegen 3 in 1859.

Te Soerabaija nam het getal acten slechts weinig toe; het was 463, terwijl het jaar 1859 er 448 aanwees; onder die acten waren 335 acten van eigendom, 121 acten van hypotheek en 8 acten van cessie van hypotheek, tegen 347, 99 en 2 acten van elke dezer categorien in 1859.

Verder moesten de regters-commissarissen 33 maal hunne diensten leenen bij faillissementen, rangregelingen enz., terwijl zulks in 1859 59 maal het geval was geweest.

Het getal der verzegelingen, welke de griffiers bij sterfgevallen deden, was wederom uiterst gering, namelijk slechts 15, bij elk der raden 5.

Eene vergelijking met voorgaande jaren toont aan, dat het cijfer dalende is; in 1857 toch was het 27, in 1858 17 en in 1859 27; reeds bij het vorig verslag werd als eene der oorzaken van het zoo gering getal verzegelingen, dat in geenen deele in redelijke verhouding staat tot het getal sterfgevallen, gewezen op de bij de wet toegestane bemoeijenissen der weeskamers, waardoor velen in sterfboedels eene aan de boedelbeschrijving voorafgaande verzegeling overbodig achten, en die dan ook niet komen aanvragen.

Zulks kan evenwel geene betrekking hebben op de verzegelingen, welke ambtshalve moeten geschieden, en de ondergeteekende heeft in de in 1852 en 1853 door hem vervulde betrekking van griffier bij den raad van justitie te Soerabaija bij menige ambtshalve door hem gedane verzegeling kunnen ondervinden hoe wenschelijk het in vele boedels van Europeanen, vooral van zoogenaamde inlandsche kinderen is, dat de griffier als regtsgeleerde zoo spoedig mogelijk aanwezig zij, niet alleen om verduisteringen en twisten tusschen erfgenamen tegen te gaan en te voorkomen, maar ook om nuttigen raad te geven en de opmerkzaamheid te vestigen op vele door de wet voorgeschreven formaliteiten, die althans in de lagere standen zeer weinig bekend zijn.

Zulks gaf destijds den ondergeteekende aanleiding om aan de Regering voor te stellen, den griffiers de voldoening aan de hun bij art. 654 van het Reglement op de Burgerlijke Regtsvordering in verband tot art. 100 der bepalingen op den overgang enz. opgelegde verpligtingen mogelijk te maken, door te bepalen, dat de kennisgave, welke de ambtenaren van den burgerlijken stand, volgens art. 360, al. 3 van het Burgerlijk Wetboek, moeten doen aan de weeskamers, ook zou gedaan worden aan de griffiers voor zooverre de sterfgevallen zich voordoen binnen het hun als verzegelende ambtenaren aangewezen ressort. Deze bepaling werd echter op het advies van den griffier van den raad van justitie te Batavia onnoodig geacht; nogtans blijft de ondergeteekende van meening, dat het gering aantal verzegelingen vooral ook is toe te schrijven aan de omstandigheid, dat de griffiers door onbekendheid met de plaats hebbende sterfgevallen niet in de mogelijkheid verkeeren om daar, waar de wet zulks vordert, bij tijds ambtshalve de verzegeling te doen.

Inschrijvingen bij de drie griffiers van acten van beraad, aanvaarding onder voorregt van boedelbeschrijving, zuivere aanvaarding en verwerping, van handelsovereenkomsten en bodemerijbrieven wijst de staat er aan 109, tegenover 100 in 1859; daaronder waren 48 inschrijvingen van handelsovereenkomsten en 2 van bodemerijbrieven, tegen 52 en 2 in 1859.

Slechts 63 maal adsisteerden de substituut-griffiers bij beslag op roerende goederen (art. 444 van het Reglement op de Burgerlijke Regtsvordering); het schijnt dus dat aan de meeste gewijsden werd voldaan, zonder dat het noodig was tot ten-uitvoer-legging over te gaan; in 1859 hadden de substituut-griffiers 144 beslagen bijgewoond.

III. *Landraden op Java en Madura.*

In eersten aanslag waren voor de landraden gedurende het jaar 1860 hangende 936 zaken.

Dit cijfer is het gemiddelde van de jaren 1859 en 1858, daar het eerstgenoemde aanwees 1008, het andere 728 zaken.

Op ultimo December waren nog onafgedaan 112 zaken.

In de afgedane werden 687 eindvonnissen gewezen, dus meer dan in 1859, toen het totaal dezer vonnissen was 682.

In 137 zaken werd afstand gedaan van de instantie; in het voorgaand jaar was zulks 157 maal geschied.

Incidentele, praeparatoire en interlocutoire vonnissen wijst de staat er slechts 36 aan; dat is aanmerkelijk minder dan in 1859, toen het bedrag dezer vonnissen 86 was, toonende de beide voorgaande jaren een nog hooger cijfer aan, namelijk 1858 104 en 1857 165.

Het getal der vorderingen, welke niet ontvankelijk werden verklaard, was 78; alzoo meer dan in de drie voorgaande jaren, want in 1859 was het 46, in 1858 42 en in 1857 68.

Slechts in 38 zaken werd hooger beroep aangeteekend.

De landraad te Soerabaija had wederom de meeste zaken te behandelen, namelijk 149, tegen 190 in 1859, 227 in 1858 en 201 in 1857; de vermindering, waarvan in het vorig verslag werd melding gemaakt, hield dus stand.

Dan volgt de landraad te Batavia, met 68 zaken; een cijfer dat niet veel afwijkt van dat van de drie laatst voorgaande jaren, welke opleverden 60 zaken in 1859, 66 in 1858 en 58 in 1857.

In de derde plaats komt de landraad te Samarang met 64 zaken, terwijl deze regtbank in 1859 slechts 41 zaken te behandelen had; des te hooger waren de cijfers van 1858 en 1857, namelijk 90 en 70; bij dezen landraad was dus veel fluctuatie in het jaarlijksch totaal der burgerlijke gedingen.

Dan volgt de landraad te Sumanap met 56 zaken, slechts 4 minder dan het jaar 1859 aanwees voor geheel Madura.

Na Sumanap vindt men het hoogste cijfer bij den landraad te Probolingo, namelijk 55, slechts 6 meer dan het voorgaand jaar aanwees.

Dan volgen de landraden te Pattie en te Grissee, ieder met 51 zaken, terwijl de eerste landraad er in 1859 te behandelen had 54 en de andere 65.

Vervolgens vindt men het grootste getal bij den landraad te Kedirie, namelijk 47, tegenover 30 in het vorig jaar.

Dan eerst komt de landraad te Pasoeroean met 45 zaken, tegenover 63 in 1859.

Eindelijk moet nog vermeld worden de landraad te Bekassie met 36 zaken, terwijl het jaar 1859 er voor die regtbank slechts 24 aanwees.

Volgens het verslag over het jaar 1859 had in dat jaar de landraad te Cheribon op een na het grootste aantal zaken, namelijk 113; de ondergeteekende wees toen op het buitengewoon groot verschil met voorgaande jaren en veroorloofde zich toen de gissing, dat welligt de cijfers dier voorgaande jaren onjuist waren; maar thans bestaat alle reden om aan te nemen, dat de opgave van het jaar 1859 verkeerd was, want die van 1860 keert terug tot de vorige cijfers en wijst slechts 3 zaken aan.

In de residentie Preanger regentschappen werd gedurende het geheele jaar slechts één burgerlijke zaak voor een landraad behandeld en wel voor dien te Tjandjoer; in 1859 waren er te Tjandjoer geweest 7 en te Bandong 2.

De gewesten, waarin zich geen enkele zaak voordeeld, waren Bantam even als vroeger, Krawang mede gelijk vroeger, Banjoewangie ook als vroeger, en Banjoemas.

Bij 27 landraden werd geene enkele zaak aanhangig gemaakt; zij waren die Serang, Tjiringien, Pandeglang, Rangkas Betong, Poerwakarta, Bandong, Sumedang, Garoet, Manondjaija, Tjiamies, Madjalengka, Koeningan, Toeban, Blora, Malang, Sitoebondo, Banjoewangie, Banjoemas, Tjilatjap, Poerbolingo, Bandjar Negara, Keboemen, Ambal, Ledok, Ponorogo, Foelong Agong en Trengalek.

In 1859 waren er slechts bij 26 landraden geene zaken te behandelen.

De landraden, waar noch in dat jaar, noch in 1860, noch in 1858, noch in 1857 zaken voorkwamen, zijn die te Tjiringien, Pandeglang, Rangkas Betong, Poerwakarta, Garoet, Manondjaija, Tjiamies, Madjalengka, Ambal, Ledok, Foelong Agong en Trengalek.

Volgens de ontvangen opgaven waren bij de landraden in hooger beroep hangende 274 appellen van vonnissen van regentschapsgeregten, waarvan er 269 werden afgedaan; zeer bevreemdend is het, dat de staat der regentschapsgeregten slechts melding maakt van 5 appellen, maar niet minder vreemd is het, dat, volgens de opgaven van de residentie Kedirie, bij de landraden te Kedirie en te Berbek hangende waren respectivelijk 40 en 147 appellen, terwijl volgens den staat van de regentschapsgeregten bij ieder dier geregten te Kedirie en te Berbek slechts werden behandeld 20 zaken.

Het is dus blijkbaar, dat òf de opgaven der regentschapsgeregten in die residentie òf die der landraden onjuist zijn.

Dezelfde bemerking geldt het jaar 1859, toen 345 appellen bij de landraden werden opgegeven, terwijl de staat van de regentschapsgeregten slechts 7 aanteekeningen van appèl bekend stelde; ook toen vond men bij de landraden te Kedirie, Berbek en Blitar hoogere cijfers voor de appellen opgeteekend, dan in de betrokken regentschappen het getal in eersten aanleg behandelde zaken bedroeg, als: bij het regentschapsgeregt te Kedirie 25 zaken, bij den landraad te Kedirie 87 appellen; bij het regentschapsgeregt te Blitar 138 zaken, bij den landraad te Blitar 196 appellen; bij het regentschapsgeregt te Berbek 26 zaken, bij den landraad te Berbek 44 appellen.

De ondergeteekende stelt zich voor de aandacht van den resident van Kedirie in het bijzonder op deze aangelegenheid te vestigen, ter voorkoming in den vervolge van soortgelijke tegenstrijdigheden.

IV. *Residentieraden te Djokdjokarta en Soerakarta.*

Wederom werden bij deze regtbanken geene burgerlijke zaken aangebragt.

De ondergeteekende kan daarom blijven verwijzen naar hetgeen over deze raden, regtsprekende in burgerlijke zaken, is gezegd bij zijn verslag over de jaren 1857 en 1858.

V. *Residentsgeregten op Java en Madura.*

Het getal der zaken, welke gedurende het jaar 1860 voor deze geregten hangende waren, is grooter dan het was in de vijf voorafgaande jaren; nu toch was het 269, terwijl de staten van 1859 tot en met 1855 respectivelijk aanwezen 213, 192, 174, 123 en 72; er is dus in het totale cijfer eene geleidelijke opklimming merkbaar.

Maar zulks is toch het geval niet ten aanzien van elk der geregten afzonderlijk, zoo als duidelijk wordt uit het ondervolgend staatje, aanwijzende het getal zaken, dat in ieder der jaren 1857, 1858, 1859 en 1860 bij de residentsgeregten, voor zooverre zij er namelijk in dat vierjarig tijdvak te behandelen hadden, voorkwamen.

RESIDENTS-GEREGT TE	Zaken in 1857.	Zaken in 1858.	Zaken in 1859.	Zaken in 1860.
Batavia	117	142	146	211
Buitenzorg	13	5	8	7
Tjandjoer	Geene.	Geene.	2	Geene.
Cheribon.	21	4	7	22
Tagal.	Geene.	Geene.	Geene.	2
Pekalongan	Geene.	Geene.	Geene.	1
Samarang	3	9	4	1
Pattie.	9	6	6	10
Rembang.	Geene.	Geene.	1	Geene.
Soerabaija	10	21	21	7
Pamakassan. . . .	Geene.	Geene.	1	Geene.
Pasoeroean	Geene.	Geene.	11	Geene.
Poerworedjo . . .	Geene.	Geene.	3	Geene.
Malang	1	5	1	Geene.
Madioen	Geene.	Geene.	2	1

Uit deze tabel ontwaart men, dat alleen bij het residentsgeregt te Batavia voortdurend toename van het aantal zaken bestaat; verder dat te Buitenzorg en te Pattie het getal redelijk stationair is, doch dat het te Cheribon, Samarang en Soerabaija veel varieert.

Ook was het getal residentsgeregten, waarbij in het jaar 1860 in het geheel geene zaken voorkwamen, grooter dan in het voorgaand jaar; toen was het cijfer dier regtbanken 14, nu 17, namelijk te Serang, Poerwakarta, Tjandjoer, Rembang, Pamakassan, Bezoekie, Probolingo, Banjoewangie, Banjoemas, Tjilatjap, Bandjar Negara, Poerworedjo, Magelang, Patjitan, Kedirie, Djokdjokarta en Soerakarta.

Van de aanhangig gemaakte zaken bleven er op ultimo December onafgedaan 49, waarvan alleen te Batavia 39.

Van de overige werden 104 afgedaan door eindvonnis en 116 door afstand; het jaar 1859 had 91 eindvonnissen en 78 afstanden van de instantie opgeleverd.

Van die eindvonnissen wees het geregt te Batavia er in 1860 74, terwijl het getal afstanden van de instantie daarentegen bedroeg 98; dit getal is belangrijk, evenzeer als 't zulks ook was in 1859; 61 afstanden tegenover 53 eindvonnissen; vermoedelijk trekken vele eischers hunne vordering in, nadat de resident ingevolge de verpligting, hem opgelegd bij art. 239 jct°. art. 134 inlandsch reglement, getracht heeft partijen tot een vergelijk te brengen, en van die veronderstelling uitgaande, mag men het groot aantal afstanden der instantie beschouwen als een gelukkig verschijnsel, bewijzende dat de resident, als regtsprekende in burgerlijke zaken, te regt begrijpt, dat zijne roeping ook moet zijn partijen te bevredigen en tot eensgezindheid te brengen.

Incidentele, praeparatoire of interlocutoire vonnissen wezen de ontvangen opgaven niet aan, evenmin als vonnissen, waarbij de vordering werd verklaard te zijn niet-ontvankelijk.

VI. *Regentschapsgeregten op Java en Madura.*

De regtspraak dezer geregten is weder toegenomen; in eersten aanleg werden aangebragt 1979 burgerlijke geschillen tegen 1932 in 1859, 1667 in 1858, 1414 in 1857, 1154 in 1866, en 1080 in 1855: de toename gaat dus zeer geleidelijk en houdt stand.

Het volgend staatje toont echter aan, dat over het tijdvak van 1857 tot en met 1860 niet in alle residentien geleidelijke toename van het aantal zaken plaats had.

Gewesten, waarin de regentschapsgeregten zich bevinden.	1860.	1859.	1858.	1857.
Bantam	17	15	22	14
Krawang	Geene.	60	17	29
Preanger regentschappen.	13	25	26	28
Cheribon	28	167	28	9
Tagal	76	59	42	24
Pekalongan	42	41	31	25
Samarang	114	134	74	82
Japara	179	179	152	131
Rembang	65	53	45	36
Soerabaija	62	105	76	49
Madura.	156	97	58	54
Pasoeroean	113	57	161	137
Bezoekie	18	11	7	16
Probolingo.	107	107	116	56
Banjoewangie.	Geene.	Geene.	Geene.	Geene.
Banjoemas.	105	66	23	9
Bagelen.	101	477	523	589
Kadoe	508	39	47	40
Madioen	46	43	46	60
Patjitan.	5	Geene.	10	6
Kedirie	224	197	163	70

Uit deze vergelijking blijkt, dat alleen eene geleidelijke, steeds voortgaande vermeerdering van zaken wordt aangetroffen in de residentien Tagal, Pekalongan, Japara, Rembang, Madura, Banjoemas en Kedirie.

In Krawang komt dit cijfer in eens van 60 op 0, in Cheribon van 167 op 28, in Bagelen van 477 op 101, in Kadoe van 39 op 508.

De onderstaande opgave toont aan, in welke regentschappen de geregten gedurende elk der vier genoemde jaren geene zaken te behandelen hadden:

in 1857:	in 1858.	in 1859.	in 1860:
Pandeglang.	Pandeglang.	Pandeglang.	Pandeglang.
Lebak.	Lebak.	Lebak.	Tjiringien.
Tjeringien.	Tjeringien.	Tjeringien.	Krawang.
Tjandjoer.	Tjandjoer.	Tjandjoer.	Tjandjoer.
Sumadang.	Sumadang.	Sumadang.	Bandong.
Manondjaija.	Manondjaija.	Soekapoera.	Soekapoera.
Limbangan.	Koeningan.	Limbangan.	Galoe.
Cheribon.	Galoe.	Galoe.	Madjalengka.
Koeningan.	Madjalengka.	Bangkallang.	Lamongan.
Galoe.	Lemak.	Bondowosso.	Bondowosso.
Madjalengka.	Grobogan.	Banjoewangie.	Banjoewangie.
Lemak.	Lamongan.	Ambal.	Koeto Ardjo.
Grobogan.	Bangkallang.	Patjitan.	Ambal.
Bangkallang.	Malang.		
Malang.	Banjoewangie.		
Banjoewangie.	Poerwakarta.		
Poerbolingo.	Ambal.		
Bandjar.	Magettan.		
Ambal.	Ngrowo.		
Ngrowo.	Trengalek.		
Trengalek.			

Er waren dus slechts 6 regentschappen, in welke in geen der vier jaren eene enkele zaak kwam voor het regentschapsgeregt, namelijk: Pandeglang, Tjeringien, Tjandjoer, Galoe, Banjoewangie en Ambal.

Verder blijkt uit deze opgaven dat het getal regentschappen, waarin geene burgerlijke zaken voor de geregten van den regent voorkomen, zeer is verminderd: in 1857 was het 21, in 1858 20, en in elk der jaren 1859 en 1860 slechts 13.

Hooger beroep werd, zoo als reeds boven in de rubriek over de landraden is aangemerkt, althans volgens de ontvangen opgaven, slechts zelden aangeteekend, namelijk slechts 5 maal.

In hooger beroep van vonnissen van districtsgeregten deden de regentschapsgeregten 41 maal regt; in 1859 waren 26 appellen hangende geweest, in 1858 13, en in 1857 17.

VII. *Districtsgeregten op Java en Madura.*

Het getal zaken, dat voor deze geregten aanhangig werd gemaakt, was slechts 1 meer dan in 1859, want het bedroeg 1806, terwijl het in voorgaand jaar was geweest 1805; daarvan werden afgedaan 1796 zaken, in 1859 echter slechts 1740.

Behalve in de residentie Preanger regentschappen en in de adsistent-residentie Banjoewangie kwamen in alle gewesten, waar die geregten gevonden worden, zaken voor.

In sommige residentien was het cijfer zeer gering, als in Krawang 2, in één van de

17 districten, in Cheribon 3, verdeeld over 3 van de 34 districten, in Bezoekie 11, verdeeld over 5 van de 17 districten.

Alleen in de residentien Pekalongan en Japara kwamen in alle districten zaken voor.

Van de 435 districten, welke de opgave vermeldt, werden er in 218 zaken bij de districtsgeregten gebragt, hetgeen gunstig afsteekt bij het cijfer der districten, waarin overtredingszaken bij de districtsgeregten werden voorgebragt, hetwelk, gelijk boven onder de betrekkelijke rubriek werd aangetoond, slechts 142 bedroeg.

Blijkens de ontvangen opgaven werden slechts 10 appellen aangeteekend, terwijl de regentschapsgeregten er toch, gelijk in de vorige rubriek werd vermeld, 41 te behandelen hadden; eene van beide opgaven is dus onjuist.

De ondergeteekende stelt zich voor, om bij het vragen van opgaven voor een volgend jaar op meerdere naauwkeurigheid in dezen aan te dringen.

VIII. *Acten van eigendom, hypotheek en cessie van hypotheek, verleden voor residenten en adsistent-residenten op Java en Madura.*

De tabel, welke het getal dezer acten aangeeft, is eene der twee nieuw bijgevoegden, waarvan op de eerste bladzijden van dit verslag sprake is.

De autoriteiten ten overstaan van welke, met uitzondering van de regters-commissarissen uit de drie raden van justitie, de hier bedoelde acten op Java werden verleden, zijn: de resident van Bantam, de resident der Preanger regentschappen, de resident van Cheribon, de resident van Tagal, de resident van Pekalongan, de resident van Japara, de resident van Rembang, de adsistent-resident van Grissee, de resident van Madura, de adsistent-resident van Sumanap, de resident van Pasoeroean, de resident van Probolingo, de resident van Bezoekie, de adsistent-resident van Banjoewangie, de resident van Banjoemas, de resident van Bagelen, de resident van Kadoe, de resident van Djokdjokarta, de resident van Soerakarta, de resident van Madioen, de adsistent-resident van Patjitan en de resident van Kedirie.

Deze ambtenaren zijn, ieder voor zooverre zijn gewest reikt, met uitsluiting van ieder ander, bevoegd tot het ten hunnen overstaan doen verlijden der acten van eigendom, hypotheek en cessie van hypotheek betreffende vaste goederen, schepen en vaartuigen (voor zooverre deze namelijk bij de wet zijn onderworpen aan de voorschriften der ordonnantie van 1834 (*Staatsblad* n°. 27), binnen hun gewest.

Ten aanzien van de overige gewesten zijn alleen daartoe geregtigd de regters-commissarissen van de raden van justitie, ieder voor zooverre het ressort van zijne regtbank betreft.

Het totaal der acten in 1860 verleden ten overstaan van de genoemde residenten of adsistent-residenten bedroeg 985, terwijl, zoo als boven werd opgeteekend, het totaal dier acten gepasseerd voor de regters-commissarissen beliep 2606. Onder die 985 acten waren 801 acten van eigendom, 169 acten van hypotheek en 15 acten van cessie van hypotheek, terwijl het cijfer dezer drie soorten van acten verleden voor de regters-commissarissen was respectivelijk 2021, 521 en 64; de verhouding tusschen het getal hypotheek-acten en dat der acten van eigendom is dus gunstiger in de boven opgesomde gewesten dan elders.

De meeste acten had te verlijden de resident van Cheribon, namelijk 219, waaronder 190 eigendomsacten, en onder deze 117 acten verleend voor nieuw gebouwde huizen en vaartuigen; een bewijs, dunkt den ondergeteekende, voor den vooruitgang en de ontwikkeling van Cheribon.

Dan volgt de resident van Rembang met 133 acten, waaronder 130 van eigendom.

Vervolgens was het grootste aantal te verlijden bij den resident van Pasoeroean, namelijk 98, waaronder 72 acten van eigendom.

Na dezen volgt de adsistent-resident van Grissee met 91 acten, waarvan 83 tot overgang of vestiging van eigendom.

Dan treft men de meeste acten aan bij den resident van Soerakarta, namelijk 67, waaronder 36 eigendoms-acten, terwijl er voor den resident van Djokdjokarta verleden werden 50, waaronder 35 acten van eigendom.

Bij den resident van Madura treft men slechts aan in het geheel 6, bij den adsistent-resident van Sumanap 7 eigendoms-acten.

Te Banjoewangie werden er slechts verleden 3, alle van eigendom.

De adsistent-residentie Patjitan is het eenige van de opgenoemde gewesten, waar zich geene enkele acte voordeed.

In volgende jaren zal het mogelijk zijn vergelijkingen te maken, maar nu was het den ondergeteekende, bij gemis van opgaven over voorgaande jaren, alleen mogelijk de voornaamste cijfers te constateren.

TWEEDE AFDEELING.

REGTBANKEN EN GEREGTEN IN DE BEZITTINGEN BUITEN JAVA EN MADURA.

A. Strafzaken.

a. Misdrijven.

I. *Raden van justitie buiten Java en Madura.*

De drie raden van justitie, die buiten Java en Madura in revisie regtspreken (die te Macassar, Amboina en Ternate), hadden in 1860 te revideren de zaken van 122 beklaagden, 2 minder dan in het voorgaand jaar; daarvan kwamen er voor den raad van justitie te Macassar 82, tegen 101 in 1859, te Amboina 27, tegen 12 in 1859, en te Ternate 13, tegen 11 in 1859.

Van de zaken bij den raad te Macassar behoefden slechts de processen van 79 beklaagden te worden gerevideerd, want 3 waren overleden vóór de revisie.

Onafgedaan bleef slechts de zaak van 1 beklaagde, en dit wel bij den raad te Amboina.

Veroordeelingen tot de doodstraf treft men er in dit jaar aan 7: 2 bij den raad te Macassar, 1 bij dien te Amboina en 4 bij dien te Ternate; het voorgaand jaar had slechts twee vonnissen in revisie tot de poena capitalis aangewezen, beide bij den raad te Macassar.

De straf naast die des doods werd in revisie 9 maal toegepast: 5 maal te Macassar, 4 maal te Amboina; in 1859 werd die straf slechts 6 maal opgelegd: door ieder der beide genoemde regtbanken 3 maal.

Het cijfer der veroordeelingen in revisie van 2 tot 5 jaren beliep in 1860 37: 30 bij den raad te Macassar, 4 bij dien te Amboina en 3 bij dien te Ternate, terwijl het jaar 1859 42 zulke veroordeelingen had te vermelden, namelijk 34 van den raad te Macassar en 8 van dien te Ternate.

Tot 6 maanden of minder vindt men slechts 6 veroordeelingen opgeteekend, alle van Macassar, tegen 8 in 1859, mede alle te Macassar.

Het getal bekrachtigende en wijzigende arresten in vergelijk met de vier voorgaande jaren wordt uit het volgend staatje gekend.

Raden van justitie die in revisie regt deden	Getal vonnissen die in revisie werden bekrachtigd.					Getal vonnissen die in revisie geheel of gedeeltelijk werden gewijzigd.				
	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.
te Macassar	12	5	18	14	22	79	88	90	87	57
te Amboina	32	2	6	11	21	10	1	2	1	5
te Ternate	2	Geene opgaven ontvangen.		6	12	»	Geene opgaven ontvangen.		3	1
Totaal. . . .	46	7	24	31	55	89	89	92	91	63

Het geringste cijfer van wijzigende uitspraken treft men dus aan in 1860; desniettemin blijft de verhouding tusschen de bekrachtigende en wijzigende vonnissen bij den raad te Macassar zeer ongunstig en geheel anders dan die bij den raad te Amboina, doch zulks ligt in den aard der zaak, wanneer men nagaat van welke regtbanken de vonnissen door deze raden worden gerevideerd; immers de raad te Amboina herziet alleen de vonnissen van 2 andere raden van justitie, die te Banda en Ternate; terwijl de regtspraak in revisie van den raad te Macassar zich uitstrekt over 7 inlandsche regtbanken. (Zie verslag over 1857 en 1858.)

In eersten aanleg waren voor de vijf raden van justitie in de bezittingen buiten Java en Madura hangende de zaken van 58 beklaagden, dat is van 1 meer dan in 1859, tegen 53 in 1858 en 43 in 1857.

Slechts van 3 beklaagden bleven de zaken onafgedaan.

De volgende staat toont aan hoeveel beklaagden bij elk der raden van justitie sedert 1857 jaarlijks moesten te regt staan.

In het jaar	RAAD VAN JUSTITIE TE					Totaal.
	Padang.	Macassar.	Amboina.	Banda.	Ternate.	
1860	9	13	8	26	2	58
1859	23	9	1	15	9	57
1858	24	20	2	7	»	53
1857	19	11	1	4	»	35

Behalve in 1860 had dus de raad van justitie te Padang voortdurend de meeste beklaagden; te Banda was het cijfer in 1860 aanmerkelijk hooger dan anders: volgens den staat waren onder de 24 beklaagden 20 beschuldigd van zware diefstallen.

Naar de hoofdverdeelingen van het strafregt was het getal beklaagden volgenderwijze verdeeld:

MISDRIJVEN.	Veroordeel.	Vrijsprak. of ontsl. van regtsvervolging.	Onafgedaan.	TOTAAL.
Tegen de algemeene zaak.	4	2	»	6
Tegen de personen. . .	5	4	2	11
Tegen de eigendommen .	28	11	2	41
TOTAAL. . .	37	17	4	58

In 1859 was het getal veroordeelingen geweest 43, tegen 11 vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging.

Ook toen was, even als thans, het grootst getal beschuldigingen ter zake van misdrijven tegen de eigendommen.

Het volgend staatje toont aan hoe de verschillende soorten van misdrijven in 1860 waren verdeeld over de verschillende raden.

Raad van Justitie te	Tegen de algemeene zaak.	Tegen de personen.	Tegen de eigendommen.	Totaal.
Padang . . .	»	6	3	9
Macassar . . .	5	1	7	13
Amboina . . .	1	1	6	8
Banda	»	2	24	26
Ternate . . .	»	1	1	2

De voornaamste der aangebragte misdrijven waren:

oproer, verraad 2 (te Macassar), tegen 4 in 1859;

valschheid in authentiek geschrift 1,

moord 1 (te Padang), tegen geen in 1859, 4 in 1858 en in 1857;

moedwillige manslag 1 (te Padang), tegen 2 in 1859, 3 in 1858, 2 in 1857;

zware verwonding of mishandeling 2 (te Padang), tegen 1 in 1859;

valsche getuigenis 1;

diefstallen 34, tegen 23 in 1859, 25 in 1858 en 14 in 1857;

veediefstallen geen, evenmin als in de twee voorgaande jaren;

opligting, misbruik van vertrouwen, bedrog 7;

De diefstallen bleven dus de meerderheid behouden, het getal moorden was echter uiterst gering, vooral in vergelijk met het jaar 1856, toen het getal beklaagden wegens dat misdrijf bedroeg 22 (zeeroovers).

De doodstraf werd in het geheel niet opgelegd, terwijl het jaar 1859 1, 1858 3, 1857 1 en 1856 46 doodvonnissen aanwezen.

De hoogste straf naast den dood werd slechts 1 maal opgelegd en wel te Banda wegens een diefstal onder verzwarende omstandigheden; in 1859 was deze straf 7 maal toegepast, in 1858 2 maal, in 1857 3 maal en in 1856 13 maal.

De straf van gevangenis of dwangarbeid voor den tijd van 2 tot 5 jaren vond 11 malen hare toepassing, tegen 5 maal in 1859, 8 maal in 1858 en 5 maal in 1857.

Den duur van 6 maanden tot 2 jaren hadden in 1860 10 veroordeelingen, in 1859 15, in 1858 3, in 1857 7.

Tot gevangenis of dwangarbeid van 6 maanden of korter werden verwezen in 1860 5 personen; in 1859 2, in 1858 8 en 1857 5.

Den landaard der beklaagden nagaande, vindt men onder hen 13 Europeanen, 9 vreemde Oosterlingen en 36 inlanders.

De meeste Europeanen beregtte de raad te Macassar namelijk 6; de van moord aangeklaagde was een vreemde Oosterling te Padang.

Het jaar 1859 had als beklaagden opgeleverd 10, Europeanen, 14 vreemde Oosterlingen en 33 inlanders, 1858 16 Europeanen, 12 vreemde Oosterlingen en 25 inlanders, en 1857 10 Europeanen, 6 vreemde Oosterlingen en 27 inlanders.

Het getal Europesche beklaagden bleef dus in dat vierjarig tijdvak stationair tusschen 10 en 16.

Onder de beklaagden vindt men in 1860 2 vrouwen en 56 mannen, dat is ruim 4 op 100; in 1859 was er onder 57 beklaagden slechts 1 vrouw: de verhouding was dus in het jaar 1860 nagenoeg de helft van die van het tijdvak van 1855 tot en met 1858, toen zij was ruim 8 ten honderd.

Onderzoek doende naar den leeftijd, vindt men 2 beklaagden, die jonger zijn dan 20, en even zooveel, die ouder zijn dan 50 jaren: juist de helft van de cijfers van 1859.

De staat wijst ten slotte 24 recidivisten aan, en wel te Padang 4, te Macassar 1, te Ambon 4, en te Banda 15; het grootste aantal van het zoo aanzienlijk getal beklaagden, die in dit jaar voor den raad van justitie te Banda te regt stonden, bestond dus uit vroeger veroordeelden, denkelijk aldaar verbannen dwangarbeiders.

Op de staten der 3 voorgaande jaren waren geene recidivisten aangetroffen.

II. *Inlandsche regtbanken buiten Java en Madura.*

De cijfers, welke de regtspraak der rappats aanwijst, zullen, zoo als ook in de beide vorige verslagen geschiedde, aan het einde dezer rubriek worden vermeld.

De overige inlandsche regtbanken buiten Java en Madura hadden in 1860 regt te spreken over 426 beklaagden; een cijfer dat aanmerkelijk hooger was dan de tabellen der voorgaande jaren doen kennen; in 1859 toch was het 302 (1), in 1858 305, in 1857 327. Onafgedaan bleven de zaken van 20 beklaagden.

De beklaagden rangschikkende naar de wetenschappelijke algemeene verdeeling der misdrijven, verkrijgt men in vergelijk met de drie voorgaande jaren het volgende resultaat:

MISDRIJVEN.	Veroordeelingen.				Vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging.				Onafgedaan.			
	1857.	1858.	1859.	1860.	1857.	1858.	1859.	1860.	1857.	1858.	1859.	1860.
Tegen de algemeene zaak . .	43	40	46	56	11	4	9	2	2	1	3	»
Tegen de personen	46	37	41	75	13	20	19	22	7	7	2	3
Tegen de eigendommen . . .	159	141	165	206	31	30	15	55	15	24	2	17
TOTAAL	248	218	252	337	55	54	43	79	24	32	7	20

Uit deze vergelijking blijkt, dat voortdurend de meeste misdrijven waren gerigt geweest tegen de eigendommen en dat de veroordeelingen wegens misdrijven tegen personen in aantal gedurende de jaren 1857, 1858 en 1859 niet veel verschilden van die tegen de algemeene zaak; doch 1860 toont een meer aanmerkelijk verschil aan, daar het 19 veroordeelingen meer wegens misdrijven tegen personen aanwijst dan wegens misdrijven tegen de algemeene zaak.

Het getal vrijspraken stond tot dat der veroordeelingen in 1860 als $20^1/_2$ tot 100, tegen 17 tot 100 in 1859, 25 tot 100 in 1858 en 22 tot 100 in 1857.

De voornaamste misdrijven, ter zake van welke de beklaagden in regten werden betrokken, waren:

bedelarij en landlooperij 1, tegen 4 in 1859, geen in 1858 en 1 in 1857;

valschheid in openbaar geschrift 1, tegen 3 in 1859;

valschheid in onderhandsch geschrift 13, tegen 4 in 1859;

ambtsmisdrijven 1;

oproer, veraad 1;

aanranding van ambtenaren 1;

aantasting der eerbaarheid, 3 tegen 14 in 1859;

(1) Onder de cijfers in het jaar 1859 zijn noch hier, noch later in deze rubriek opgenomen die van den landraad te Bandjermasin (zie het slot van het verslag over 1859), doch zulks geeft geen noemenswaardig verschil, aangezien die regtbank in genoemd jaar slechts van 19 beklaagden de zaken had te behandelen.

vergiftiging 2, tegen 5 in 1859, geen in 1858 en 3 in 1857;

moord 30, tegen 15 in 1859, 29 in 1858, en 23 in 1857;

moedwillige manslag 19, tegen 9 in 1859, 5 in 1858 en 11 in 1857;

zware verwonding 15, tegen 7 in 1859;

ligte verwonding 11;

valsche getuigenis 2;

moedwillige brandstichting 1, tegen 4 in 1859;

veediefstal 13, tegen 16 in 1859, 3 in 1858 geen in 1857;

andere diefstallen 204, tegen 142 in 1859, 148 in 1858 en 182 in 1857;

opligting, bedrog en misbruik van vertrouwen 19;

vader- en kindermoord worden op de staten van 1860 niet aantroffen.

Het getal moorden was dus, na de in 1859 geconstateerde vermindering, weder opgeklommen tot de cijfers van 1858.

De diefstallen vervullen onder het getal misdrijven weder eene aanmerkelijk plaats en het blijkt uit bovenstaande vergelijking, dat vooral die soort van misdrijven aanleiding gaf tot de vermeerdering van het aantal beklaagden in het jaar 1860, in vergelijk met de voorgaande jaren.

De doodstraf werd 12 maal opgelegd, hetgeen aanmerkelijk verschilt met het voorgaand jaar, dat slechts 1 doodvonnis vermeldde, tegenover 7 in 1858 en 14 in 1857.

De straf naast de poena capitalis werd 20 maal opgelegd; in 1859 7 maal, in 1858 32 maal en in 1857 17 maal.

Veroordeelingen tot dwangarbeid of gevangenis voor den tijd van 2 of 5 jaren vermeldt de staat er 103, tegen 105 in 1859; voor den tijd van 6 maanden tot 2 jaren 116, tegen 63 in 1859 en tot 6 maanden en minder 20, tegen 29 in 1859.

Onder de beklaagden waren 63 vreemde Oosterlingen en 363 inlanders; de staten van 1859, 1858 en 1857 wezen respectivelijk aan 48, 32 en 30 vreemde Oosterlingen, 254, 273 en 297 inlanders.

De verhouding werd dus voor de vreemde Oosterlingen ongunstiger.

Naar hun geslacht waren de beklaagden verdeeld in 19 vrouwen en 407 mannen; deze verhouding is voor de schoone sekse zeer gunstig, want zij is slechts ongeveer 4 op 100, terwijl 1859 8 vrouwen aanwees op 100 mannen, en 1858 en 1857 ieder 5 op 100.

Als jonger dan 20 jaren vindt men 36 beklaagden opgeteekend en als ouder dan 50 jaren 16; deze cijfers verschillen veel met die van het voorgaand jaar, toen men slechts 15 van de eerstgenoemden en 1 van de anderen vond opgeteekend.

Het grootste aantal beklaagden wordt wederom aangetroffen bij de inlandsche regtbanken in het gouvernement Celebes en onderhoorigheden.

Geene enkele zaak werd volgens de ontvangen tabellen aangebragt bij de volgende regtbanken:

groote landraad te Priaman;

kleine » » »

groote » » Amboina;

landraad te Boero;

rijksraad te Gorontalo.

Onder de beklaagden bevonden zich 14 reeds vroeger veroordeelden; het jaar 1859 wees er slechts 1 aan, maar 1858 en 1857 ieder 26.

De rappats op Sumatra hadden wederom een groot aantal zaken te beregten; er kwamen namelijk voor die regtbanken 302 beklaagden, tegenover 297 in 1859, 200 in 1858 en 207 in 1857. Van 17 beklaagden bleven de zaken onafgedaan.

Onder de beklaagden was 1 vreemde Oosterling verdwaald; overigens waren allen uit den aard der zaak, zoo als ook in vorige jaren, inlanders. Men treft 7 vrouwen onder hen, juist 7 minder dan het voorgaand jaar aanwees, maar 5 meer dan in ieder der jaren 1858 en 1857.

Naar hunne wetenschappelijke hoofdverdeeling waren de aangebragte misdrijven volgenderwijze verdeeld:

Misdrijven tegen:	Veroordeelingen.				Vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging.			
	1857.	1858.	1859.	1860.	1857.	1858.	1859.	1860.
de algemeene zaak	7	11	24	34	8	10	4	17
personen	41	36	47	83	5	5	23	8
eigendommen	125	128	176	133	21	10	15	10
Totaal . .	173	175	247	250	34	25	42	35

Ook bij de rappats waren dus voortdurend misdrijven tegen de eigendommen het veelvuldigst; het getal vrijspraken en ontslagen van regtsvervolging is in den regel zeer gering en dit is ook natuurlijk, want deze niet in naam des Konings en geheel volgens de oorspronkelijke landsinstellingen regtsprekende regtbanken oordeelen alleen naar hare overtuiging en storen er zich in het geheel niet aan of al dan niet het formeel bewijs aanwezig is, dat de elders in Nederlandsch Indie ingevoerde wetten tot veroordeeling vorderen.

De voornaamste misdrijven, die zich bij de rappats voordeden, waren:
bedelarij en landlooperij 2, tegen over 11 in 1859;
ambtsmisdrijven 1;
aanranding van ambtenaren 10;
verboden slavenhandel 9;
moord 14, tegen 7 in 1859, 9 in 1858 en 8 in 1857;
aantasting der eerbaarheid 3, tegen 13 in 1859;
vergiftiging 5, tegen 1 in 1859;
moedwillige manslag 2, tegen 3 in 1859;
zware verwonding 2;
ligte verwonding 1;
veediefstal 1, tegen 2 in 1859, 4 in 1858 en 10 in 1857;
andere diefstallen 64, tegen 81 in 1859, 68 in 1858 en 66 in 1857;
opligting, bedrog of misbruik van vertrouwen 8.

De doodstraf werd slechts, even als in 1857, eene enkele maal opgelegd; 1859 wees 4, 1853 3 doodvonnissen aan.

De meeste straffen bestonden ingevolge de volksinstellingen in geldboeten of tot andere geringe straffen van geen hoogeren duur dan 6 maanden, namelijk 229, waaronder 113 geldboeten; in 1859 was het totaal dier straffen geweest 223, waaronder 93 geldboeten.

Onder de beklaagden waren er 25 jonger dan 20 en 6 ouder dan 50 jaren; van de eerste categorie trof men in 1859 aan 20 beklaagden, in 1858 11 en in 1857 24; van de andere in 1859 1, in 1858 en 1857 geen.

Recidivisten wezen de opgaven er aan 2; in de voorgaande jaren werden er geen aangetroffen.

b. Overtredingen.

I. *Raden van justitie in de bezittingen buiten Java en Madura.*

De in eersten aanleg en in hooger beroep bij deze regtbanken in het jaar 1860 behandelde zaken van overtreding zijn, even als in de voorgaande jaren, gezamenlijk vermeld, en zulks niettegenstaande de ondergeteekende uitdrukkelijk, ingevolge zijn in het verslag over 1859 bekend gesteld voornemen, afzonderlijke opgaven verzocht had.

Het totaal beklaagden was 43 en verschilt dus niet veel van het vorig jaar, toen de staat er 41 aanwees, tegen 26 in 1858 en 22 in 1857.

Het grootst getal was bij den raad van justitie te Macassar, namelijk 24, terwijl de opgave van 1859 slechts ééne zaak van 1 beklaagde als voor die regtbank gebragt aanwees, en die van de jaren 1858 en 1857 14 en 13 met 14 en 15 beklaagden.

De raad te Padang daarentegen wijst een cijfer aan, dat aanmerkelijk kleiner is dan in 1859, namelijk 12, terwijl in genoemd jaar aanhangig waren geweest 22 zaken met evenveel beklaagden; de jaren 1858 en 1857 hadden echter weder een geringer aantal aantal aan te wijzen, namelijk slechts 4 en 5 met evenveel beklaagden.

De raad te Amboina, waarvan de opgaven in 1859 en 1857 geen enkelen beklaagde, doch die van 1858 5 beklaagden vermeldden, zag er nu 2 voor zich te regt staan.

De raad te Ternate daarentegen geen enkele, tegen 1 met 3 beklaagden in 1859; over 1858 en 1857 waren geene opgaven ontvangen (1).

De raad te Banda had 5 beklaagden te vonnissen, terwijl men in de opgaven van 1859, 1858 en 1857 vindt opgeteekend dat er waren behandeld 8, 3 en 3 zaken, met 15, 3 en 3 beklaagden.

Voortdurend zijn dus bij elk dezer regtbanken in cas van overtreding niet veel zaken te beregten.

Onder de overtredingen was er eene van de amfioenpachtvoorwaarden, en wel bij den raad te Padang; van andere pachtvoorwaarden waren er 10: 4 bij den raad te Padang, 6 bij dien te Macassar.

De jaren 1859, 1858 en 1857 hadden ieder 8 overtredingen van de amfioenpachtvoorwaarden bekend gesteld.

Veroordeeld werden 33 beklaagden, vrijgesproken of ontslagen van regtsvervolging 5, ongevonnisd bleven er op ultimo December 5.

De verhouding van de vrijspraken tot de veroordeelingen stond dus als 15 tot 100, hetgeen zeer veel verschilt bij de voorgaande jaren, want 1859 wees 86 vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging aan op 100 veroordeelingen, 1858 81 op 100 en 1857 24 op 100.

Naar hunnen landaard waren de beklaagden verdeeld in 13 Europeanen, 10 vreemde Oosterlingen en 17 inlanders; terwijl de staat van 1859 aanwees 19 Europeanen, 5 vreemde Oosterlingen en 17 inlanders, die van 1858 in 7 Europeanen, 4 vreemde Oosterlingen en 15 inlanders, en die van 1857 in 4 Europeanen, 11 vreemde Oosterlingen en 7 inlanders.

Onder de beklaagden vindt men vele vrouwen, namelijk 13 (allen te Macassar), dat is dus 43 vrouwen op 100 mannen, tegen 5 op 100 in 1859, 44 op 100 in 1858 en $91/_2$ op 100 in 1857.

Het cijfer der opgelegde geldboeten bedroeg 31; gevangenis of dwangarbeid werd eens opgelegd, en mede slechts eens eene andere straf dan de genoemde (denkelijk verbeurdverklaringen); in 1859 had het getal opgelegde geldboeten bedragen 11, in 1858 27 en in 1857 18.

II. *Inlandsche regtbanken in de bezittingen buiten Java en Madura.*

Over de regtspraak der rappats op Sumatra zal, even als bij de vorige verslagen, hieronder afzonderlijk worden gehandeld.

Zeer gering was het getal beklaagden, dat in 1860 voor de »in naam des Konings" regtsprekende inlandsche regtbanken in de bezittingen buiten Java en Madura te regt stonden; het bedroeg slechts 68, tegenover 150 in 1859, 61 in 1858 en 57 in 1857; deze vergelijking doet echter zien, dat de geringheid van het getal in regten gebragte overtredingen geen ongewoon verschijnsel is, en men veeleer het cijfer van het jaar 1859 bijzonder hoog zal moeten noemen.

Op 9 na waren alle overtredingen van pachtvoorwaarden, en wel 32 van die voor den verkoop van amfioen; dit cijfer is lager dan in 1859, 1858 en 1857, toen er respectivelijk 34, 47 en 40 overtredingen van de amfioenpachtvoorwaarden werden opgeteekend.

In acht gewesten kwamen in het geheel geene zaken voor, zij waren: het Gouvernement van Sumatra's Westkust (de rappats, waarover straks nader, namelijk daarbuiten gerekend), de adsistent-residentie Benkoelen, de adsistent-residentie Billiton,

---

(1) Zie het gedrukt verslag over die jaren in den aanhef van deze rubriek op bladz. 72; op bladz. 73 zijn in het staatje, aanwijzende de cijfers van elk der vijf raden van justitie over de jaren 1858, 1856, 1857 en 1858 twee drukfouten ingeslopen, zijnde daarbij namelijk in de kolommen over 1857 en 1858 bij den raad van Ternate gesteld de cijfers 2, in stede van niets.

de residentie Zuid- en Oosterafdeeling van Borneo (1), het gouvernement der Molukssche eilanden, de residentie Menado, de residentie Ternate en de residentie Timor.

In het voorgaand jaar waren het alleen het gouvernement van Sumatra's Westkust, de adsistent-residentie Billiton, de residentie Zuid- en Oosterafdeeling van Borneo en de residentie Timor, waar geene zaken werden aangetroffen.

Van de vijf gewesten, in welke zaken voorkwamen, had Celebes wederom het grootste aantal, namelijk 26, waarvan 25 voor den gewonen landraad te Macassar en 1 voor den landraad op Saleijer; in 1859 was het totaal geweest 92, waarvan alleen te Saleijer 91.

Daarna volgt Riouw met 22, waarvan 18 amfioenpachtovertredingen, terwijl in die residentie in het voorgaand jaar zich slechts 22 zaken hadden voorgedaan.

Dan volgt Banka met 13, tegen 9 in 1859.

Daarna Palembang met 4, tegen 6 in het voorgaand jaar.

En eindelijk de Wester-afdeeling van Borneo met 3, tegenover 6 in 1859.

Onder de 68 beklaagden waren 13 vrouwen, dat is ongeveer 20 per cent, terwijl de verhouding in 1859 was bijna 3 per cent, in 1858 en 1857 2 per cent.

Al die 13 vrouwen stonden te regt voor den gewonen landraad te Macassar.

Naar hunnen landaard onderzoek doende, bevindt men dat de beklaagden bestonden uit 17 vreemde Oosterlingen en 51 inlanders; het jaar 1859 had 47 vreemde Oosterlingen en 103 inlanders aangewezen, maar in de vier voorafgaande jaren hadden steeds de vreemde Oosterlingen de meerderheid, als in 1858 49 tegen 10 inlanders, in 1857 47 tegen 8, in 1856 65 tegen 20 en in 1855 24 tegen 9.

De meeste vreemde Oosterlingen hadden in 1860 te regt gestaan voor den landraad te Muntok, namelijk 10; voor de regtbank te Palembang waren er 4 geweest, voor den landraad te Sambas 2, en voor dien te Montrado 1.

Van 3 beklaagden waren de zaken nog hangende op ultimo December; van de overigen werden er veroordeeld 62, vrijgesproken of ontslagen van regtsvervolging 3.

De verhouding was alzoo bijna 4 vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging op 100 veroordeelingen; in 1859 was die verhouding geweest 2 op 100, in 1858 0 op 100 en in 1857 $5^1/_2$ op 100.

De opgelegde straffen bestonden in 48 geldboeten en 14 malen dwangarbeid of gevangenis; van de eerste was het cijfer in 1859 geweest 71, van de andere 43.

Slechts 2 maal werd hooger beroep aangeteekend.

De rappats op Sumatra hadden wederom een groot aantal zaken te beregten.

Het totaal der beklaagden in cas van overtreding voor die regtbanken was 112, in 1859 133.

Overtreders van pachtvoorwaarden waren er niet onder.

Van de uitspraken hielden er 106 veroordeelingen in, en 3 vrijspraken; in 1859 waren 125 veroordeelingen en 8 vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging opgeteekend.

Onder de beklaagden treft men slechts 2 vrouwen aan, tegenover 3 in het voorgaand jaar.

Allen waren inlanders.

Volgens de ontvangen opgaven werd slechts 4 maal hooger beroep aangeteekend.

III. *Residents- en andere geregten en politierollen in de bezittingen buiten Java en Madura.*

Van Menado werden, niettegenstaande herhaald verzoek, voor deze rubriek geene opgaven ontvangen.

Desniettemin is het eindcijfer der zaken, welke voor de residents-, magistraats- en andere geregten werden behandeld, ongemeen hooger dan in het voorgaand jaar.

Toen toch was het 310, in 1858 en 1857 (met uitzondering van eenige zaken, opgegeven als behandeld door rappats) 0; nu echter is het 1724.

En toch is dit cijfer over slechts zeer weinige geregten verdeeld, als: in de Padangsche bovenlanden 40, te Tappanolie 134, te Padang 956, te Riouw 3, te Amboina 63, op Groot Banda 170, op Banda Neira 269, op Aij 35, op Rozengain 54.

De ondergeteekende acht het onmogelijk met juistheid te zeggen, waaraan deze groote vermeerdering van zaken nu is toe te schrijven; hij heeft, gelijk hij bij het verslag van 1859 als zijn voornemen vermeldde, de aandacht in het bijzonder gevestigd op de opgaven, welke van de werkzaamheden der residentie- en magistraatsgeregten werden

(1) Niet Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo zoo als, wel is waar taalkundig goed, doch naar de aangenomen schrijfwijze verkeerd, in het verslag over 1857 en 1858 werd gedrukt.

verlangd; welligt is hiervan nu meerdere naauwkeurigheid het gevolg geweest, maar dan blijft het toch vreemd, dat de meeste der bedoelde geregten geene enkele zaak vermelden.

Onder de beklaagden waren 1619 mannen en 105 vrouwen; 45 Europeanen, 65 vreemde Oosterlingen en 1614 inlanders.

Van de Europeanen hadden er 4 te regt gestaan te Padang, 14 te Amboina en 27 te Banda Neira.

Het totaal veroordeelden was 1636, dat der vrijgesprokenen of van regtsvervolging ontslagenen 63, dat van hen, die naar andere regtbanken werden overgewezen, 18.

Op ultimo December waren nog van 7 beklaagden de zaken hangende.

Onder de opgelegde straffen waren slechts 433 geldboeten; van de overige veroordeelingen waren er 395 tot dwangarbeid of gevangenis en 808 tot andere niet bepaaldelijk opgenoemde straffen.

Het totaal der beklaagden op de politierollen is niet veel hooger dan dat van het voorgaand jaar; toen was het 11 318, nu is het geweest 11 537, terwijl het in 1858 was 9271 en in 1857 8658.

De meeste beklaagden had Groot Banda, namelijk 1553, tegen 1847 in 1859, dan volgt Macassar met 1408, tegen 990 in 1859, daarna Benkoelen met 1329, tegen 1305 in 1859, vervolgens de Lampongsche districten met 888, Padangsche bovenlanden met 615, Palembang met 579, Aij met 403, Tappanolie met 399, Amboina met 342, Montrado, 327, Priaman met 314, Saparoea en Haroeko met 239.

Veroordeelingen werden er in het geheel uitgesproken 11092, vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging 289, overwijzingen 156.

De verhouding tusschen vrijspraken en veroordeelingen op de politierol was dus als $2^1/_2$ tot 100; in 1859 was zij geweest als 2 tot 100, in 1858 als $3^1/_2$ tot 100 en in 1857 als 3 tot 100.

B. Burgerlijke Zaken.

I. *Raden van justitie in de bezittingen buiten Java en Madura.*

Bij het voorgaand verslag werd in deze rubriek aan het einde afzonderlijk gehandeld over den raad van justitie te Ternate, omdat in de jaren 1858 en 1857 geene opgaven van deze regtbank waren ontvangen, en dus eene juiste vergelijking met de totalen dier beide jaren niet mogelijk was wanneer de uitkomsten van den Ternataanschen raad over 1859 werden geteld bij die der vier overige raden.

Bij de vergelijking der uitkomsten van het jaar 1860 met die van 1859 zullen thans de totalen van dit laatste jaar worden gebezigd, zoo als zij zijn, met inbegrip van den raad van Ternate.

Het aantal hangende processen in eersten aanleg voor de vijf raden van justitie was in 1860 aanmerkelijk geringer dan in 1859; het was namelijk slechts 117, tegen 146 in het voorgaande jaar, terwijl 1858 en 1857, zonder bijrekening van de zaken van den raad te Ternate, een nog hooger cijfer hadden aangewezen, te weten 154 en 157.

De meeste zaken kwamen weder voor bij den raad van justitie te Padang, namelijk 70, tegen 78 in 1859, 80 in 1858 en 72 in 1857.

Daarna had het grootste aantal de raad van justitie te Amboina, namelijk 23; zoo was het ook in 1859 toen de staat aanwees 26 zaken, terwijl die van 1858 en 1857 er hadden 80 en 72; zoodat bij deze regtbank wel eene buitengemeen groote vermindering van civile processen heeft plaats gehad.

De raad te Macassar had slechts 18 zaken te beregten, in 1859 21, in 1858 33 en in 1857 31; dus ook bij deze regtbank is het aantal burgerlijke gedingen afnemende.

Bij den raad te Banda kwamen voor 5 zaken, tegen 8 in 1859, 10 in 1858 en 24 in 1857; hier vertoont zich alzoo ook eene trapsgewijze vermindering.

Voor den raad te Ternate was slechts hangende 1 zaak en die was nog wel in het voorgaand jaar aangebragt, toen er 13 hangende waren geweest.

Het geheel bedrag der door de vijf raden gewezen vonnissen was 99, slechts 6 minder dan in 1859, terwijl de tabellen van 1858 en 1857 (bij welke de cijfers van den Ternataanschen raad niet zijn opgenomen) aanwezen 123 en 118 vonnissen.

Onder de vonnissen waren 5 praeparatoire, 10 interlocutoire en 1 op een incident; de cijfers zijn te zamen juist het dubbel van het bedrag der vonnissen, welke het voorgaand jaar opleverde.

Het totaal verzoeken om pro deo was 9, dus 1 meer dan in 1859; daarvan kwamen er

5 voor te Padang en 4 te Macassar; 5 werden er afgewezen, 4 toegestaan; de jaren 1858 en 1857 hadden 2 en 6 dergelijke verzoeken opgeleverd.

Verstek werd 13 maal verleend, waarvan slechts een tegen den eischer; van die verstekken werden er 8 uitgesproken door den raad te Padang, 5 door dien te Amboina; in het voorgaand jaar waren 10 (niet 15, zoo als het verslag over 1859 abusivelijk vermeldt) verstekken verleend, in 1858 16, in 1857 11.

Van de 83 eindvonnissen waren er 58 die den eisch toewezen, 18 die hem ontzeiden en 7 die hem niet ontvankelijk verklaarden; onder de 96 eindvonnissen van het jaar 1859 waren geweest 55 toewijzende, 30 ontzeggende en 11 niet- ontvankelijk verklarende.

In 75 zaken waren vreemde Oosterlingen betrokken geweest en in 85 Europeanen; he jaar 1859 wees slechts 70 vreemde Oosterlingen onder de gedingvoerende partijen aan doch 104 Europeanen.

Alleen de raad te Banda had ééne zaak te behandelen, waarin één inlandsch hoofd als partij voorkwam.

Voortdurend schijnen bij deze regtbanken vele zaken op verzoek van partijen te worden geroijeerd; het totaal der roija's toch was in 1860 22, in 1859 35, in 1858 21 en in 1857 36.

In eersten aanleg moest door de vijf raden worden beschikt op 149 requesten; in 1859 waren er gediend 230, dus aanmerkelijk veel meer.

Van die requesten betroffen er 20 voogdijen, tegen 25 in 1859; 1 curatele, tegen 2 in 1859; 0 opsluiting van gevaarlijke personen (art. 134 van het Reglement op de Regterlijke Organisatie), tegen 2 in 1859.

Uitspraken in kort geding (zoogenaamde commissaris-rol) werden er 25 aangewezen, terwijl er in het voorgaand jaar 21 bekend waren gesteld; onder die 25 waren er 18 te Padang, 1 te Macassar, 1 te Amboina en 5 te Ternate.

In hooger beroep behoefden slechts 2 zaken te worden behandeld: 1 bij den raad van justitie te Amboina en 1 bij dien te Ternate; zoo was het ook geweest in het voorgaand jaar.

Het middel van request-civiel werd 6 maal gebezigd, steeds bij den raad te Padang; in 1859 was 7 maal van dit middel gebruik gemaakt: 4 maal bij den raad te Padang, 3 maal bij dien te Macassar.

Even als ook in het voorgaand jaar treft men alleen te Amboina zaken van koophandel aan, namelijk 9 tegen 13 in 1859.

Persoonlijke regtsvorderingen vindt men opgeteekend 73, zakelijke 5, gemengde 9; terwijl over het jaar 1859 de tabellen van deze vorderingen aanwijzen een totaal respectivelijk van 76, 7 en 3.

Vorderingen beneden eene bedrag van f 200 werden 21 maal aangebragt, dat is 10 maal minder dan in het voorgaand jaar.

Overtredingen van ambtenaren van den burgerlijken stand, notarissen enz. treft men slechts 3 maal aan, tegen 6 maal in het voorgaand jaar; van die 3 waren er te Macassar 1 en te Amboina 2.

Op uitspraken van scheidsmannen werden noch in dat jaar, noch in het voorgaand bij een der vijf raden executorien verzocht.

Vonnissen betreffende verbeteringen en aanvullingen van acten van den burgerlijken stand wijzen de opgaven er 15 aan, tegen 14 (niet 6, zoo als het verslag van 1859 abusivelijk vermeldt) in 1859.

Noch uitwijzing van eigendomsregt, noch scheiding van goederen, noch scheiding van tafel en bed, noch verklaringen van vermoedelijk overlijden, noch verklaringen in staat van faillissement, noch verklaringen in staat van kennelijk onvermogen, noch beschikkingen op verzoeken om surséance van betaling deden zich in 1860 bij een der vijf raden voor.

Daarentegen treft men 2 echtscheidingen aan: 1 te Padang en 1 te Macasser, tegen 3 in het voorgaand jaar: 1 te Padang, 1 te Amboina en 1 te Ternate.

Het totaal der ten overstaan van de regter-commissarissen verleden acten van eigendom, hypotheek en cessie van hypotheek verschilt veel bij dat van het voorgaand jaar en is 101 stuks minder, namelijk 533.

Het volgend staatje wijst de cijfers bij de vijf raden van justitie aan over die beide jaren.

Raad van justitie te:	Eigendoms-acten.		Acten van hypotheek.		Acten van cessie van hypotheek.	
	1859.	1860.	1859.	1860.	1859.	1860.
Padang	109	121	44	53	11	2
Macassar	181	176	32	10	23	»
Amboina	121	60	49	42	»	»
Banda	19	17	12	27	1	»
Ternate	29	21	3	4	»	»
Totaal . .	459	395	140	136	35	2

Bij den raad te Macassar werden dus eene menigte acten van hypotheek minder in 1860 verleden dan in 1859.

Bij dien te Amboina echter onderging het bedrag der eigendoms-acten eene aanzienlijke vermindering.

Te Banda namen de hypotheken toe.

Te Ternate en Padang alleen was het verschil in de cijfers niet van groot aanbelang.

Van verzegelingen, door de griffiers bewerkstelligd, vindt men slechts 4 maal gewag gemaakt: 2 maal bij den raad te Padang en 2 maal bij dien te Macassar; de opgave over 1859 vermeldde slechts 2 verzegelingen, beide te Banda.

Acten van beraad hadden de griffiers in te schrijven *geen*, tegen 1 in 1859, acten van aanvaarding onder voorregt van boedelbeschrijving 2, tegen 3 in 1859, acten van zuivere aanvaarding *geen*, evenmin als in 1859, acten van verwerping 4, tegen 8 in 1859; handelsovereenkomsten 1, tegen 2 in 1859, bodemerijbrieven *geen*, evenmin als in 1859.

Verder adsisteerden de griffiers, blijkens de ontvangen opgaven, 6 maal bij het leggen van beslag op roerende goederen: 5 maal bij den raad te Macassar, eens bij dien te Amboina, terwijl de tabel van 1859 daarvoor had het cijfer 8: 3 voor den griffier bij den raad te Macassar, 4 voor dien bij den raad te Amboina, 1 voor dien bij den raad te Ternate.

II. *Inlandsche regtbanken en geregten buiten Java en Madura.*

Het totaal der voor deze regtbanken en geregten (de rappats op Sumatra er onder gerekend) in eersten aanleg behandelde burgerlijke zaken was aanmerkelijk minder dan vroeger, daar het slechts bedroeg 1632, tegen 1936 in 1859, 1920 in 1858 en 2027 in 1857.

Dit verschil vloeit voort uit de vermindering, welke het totaal der bij de rappats behandelde burgerlijke zaken heeft ondergaan; in 1857 toch was het 506 en nu is het slechts 269.

Hieronder vindt men tabelsgewijze opgeteekend de totalen der zaken bij de verschillende regtbanken en geregten (de rappats er buiten gerekend) hangende geweest gedurende de jaren 1860 en 1859.

	1860.	**1859.**
Landraad te Priaman	38	2
Landraad te Padang.	40	20
Residentieraad te Benkoelen	5	7

	1860.	1859.
Pangerangsraad te Benkoelen.	6	5
Regtbank van burgerlijke en lijfstraffelijke regtspleging te Palembang .	152	157
Regtbank van kleine zaken te Palembang	131	146
Landraad te Muntok	67	8
Magistraatsgeregt te Muntok.	14	24
» » Jeboes	9	»
» » Blinjoe	1	»
» » Pangkal Pinang.	3	»
» » Soengeislan.	6	»
» » Koba.	4	»
Residentieraad te Riouw	60	92
Landraad te Sambas.	»	2
» » Montrado	7	2
» » Sintang.	1	1
» » Bandjermasin	7	2
Residentieregt te Bandjermasin	»	»
Landraad te Macassar	4	4
Magistraatsgeregt te Amboina	467	465
Groote landraad » »	»	13
Kleine » » »	28	12
Magistraatsgeregt te Hila en Larieke.	35	23
Landraad te Saparoea en Haroeko.	7	9
Magistraatsgeregt in de Elpapoetiebaai	3	»
» te Saparoea en Haroeko	123	127
» » Banda	134	57
Minahassaraad te Menado.	»	3
Magistraatsgeregt te Menado	»	118
» » Ternate	9	»

Geen enkele zaak treft men dus in 1860 aan in de volgende gewesten:

de Lampongs, Billiton, Menado en Timor;

en in 1859 in de Lampongs, Billiton en Timor.

Opmerkelijk is het dat de opgaven van geheel Celebes èn in 1859 èn in 1860 slechts 4 zaken aanwijzen.

De cijfers bleven wijders te Benkoelen, Palembang, Sintang, Amboina, Hila en Larieke, Saparoea en Haroeko vrij gelijk.

De overige opgenoemde wijzen echter aanmerkelijke verschillen aan.

Het bedrag der gewezen eindvonnissen (die der rappats daaronder geteld) was 1420, tegen 1758 in 1859.

Afstanden van de instantie vindt men opgeteekend 169, terwijl 1859 er 140 had.

Praeparatoire, interlocutoire en incidentele vonnissen werden er in het geheel gewezen 7, tegen 21 in 1859.

Niet-ontvankelijk-verklaringen waren er 22, in 1859 38.
In 16 zaken werd hooger beroep aangeteekend, in 1859 in slechts 6.

III. *Acten van eigendom, hypotheek en cessie van hypotheek, verleden voorresidenten en adsistent-residenten in de bezittingen buiten Java en Madura.*

De tabel, bij welke het getal dezer acten is opgeteekend, is eene van de twee nieuwe, waarvan in den aanhef van het rapport sprake is.

De niet-regterlijke autoriteiten, ten overstaan van welke de acten, in opvolging van art. 1 der ordonnantie van 1834 (*Staatsblad* n°. 27), moesten worden verleden, zijn:

de adsistent-resident van Tappanolie, de adsistent-resident van Benkoelen, de resident der Lampongsche districten, de resident van Palembang, de resident van Banka, de adsistent-resident van Billiton, de resident van Riouw, de resident der Wester-afdeeling van Borneo, de adsistent-resident van Sambas, de resident der Zuid- en Oosterafdeeling van Borneo, de resident van Menado en de resident van Timor.

Het totaal der acten was 204; daaronder bevonden zich 178 acten van eigendom, 25 acten van hypotheek en 1 acte van cessie van hypotheek.

Het grootste aantal acten werd verleden voor den resident van Riouw, namelijk 46 (39 acten van eigendom, 6 van hypotheek en 1 van cessie van hypotheek).

Daarna treft men het hoogste cijfer aan bij den resident van Palembang, namelijk 33 (30 acten van eigendom, 3 van hypotheek). Vervolgens komt de adsistent-resident van Benkoelen met 30 acten (27 van eigendom 3 van hypotheek). Dan volgt de resident van Timor met 29 acten (24 van eigendom, 5 van hypotheek). Op dezen volgt de resident van Banka met 26 eigendomsacten, dan die van Menado met 18 acten van eigendom en 3 van hypotheek; totaal 22.

Bij de overige autoriteiten was het getal acten hoogst onbeduidend: voor den adsistent-resident van Billiton werd er geen enkele verleden, op Sambas slechts 1, in de Lampongs 3, te Tappanolie 2, te Bandjermasin 7, te Pontianak 5; alle acten van eigendom.

Deze cijfers zullen kunnen strekken om het volgend jaar vergelijkingen te maken met die, welke de statistiek over 1861 zal opleveren.

DERDE AFDEELING.

GLOBAAL OVERZIGT.

Deze afdeeling wijst, zoo als ook reeds bij de voorgaande verslagen werd gezegd, de voornaamste saldo's aan, welke bij de tabellen in de beide afdeelingen afzonderlijk zijn opgegeven, en geeft op die wijze een algemeen overzigt van de uitkomsten der regtsbedeeling in geheel Nederlandsche Indie.

De daartoe gebezigde tabellen zijn tien in getal en dragen de navolgende opschriften:

A. **Strafzaken.**

a. Misdrijven.

I. 1. Revisie, over geheel Nederlandsch Indie.

II. 2. Eerste aanleg, over geheel Nederlandsch Indie.

b. Overtredingen.

III. 1. Cassatie, over geheel Nederlandsch Indie.

IV. 2. Eerste aanleg en hooger beroep, over geheel Nederlandsch Indie, met uitzondering van de politierol, de regentschaps- en districtsgeregten.

V. 3. Politierol, regentschaps- en districtsgeregten, in geheel Nederlandsch Indie.

B. **Burgerlijke zaken.**

VI. 1. Cassatie, over geheel Nederlandsch Indie.

VII. 2. Hooger beroep, over geheel Nederlandsch Indie.

VIII. 3. Eerste aanleg, over geheel Nederlandsch Indie.

IX. 4. Acten van eigendom, hypotheek en cessie van hypotheek ten overstaan van regters-commissarissen uit de raden van justitie, residenten en adsistent-residenten verleden, over geheel Nederlandsch Indie.

X. 5. Verrigtingen bij de wet uitsluitend aan de griffiers bij de raden van justitie of hunne substituten opgedragen, in geheel Nederlandsch Indie.

Even als vroeger zal de ondergeteekende de voornaamste eindcijfers van deze tabellen nagaan en daarbij ook zoowel eene vergelijking instellen tusschen het getal beklaagden en zaken op Java en Madura en dat in de buitenbezittingen, als de verhouding opgeven tot de bevolking.

Voor dit laatste is noodig de kennis van het cijfer der bevolking; deze leert men voor 1860 kennen uit de opgave in het regeringsverslag over dat jaar.

Aldaar vindt men opgeteekend, dat de bevolking, met uitzondering van die der Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo, waarvan geene opgaven waren ontvangen, bestond uit:

A. op Java en Madura:		
Europeanen	22 663	
vreemde Oosterlingen	181 792	
inlanders	12 514 262	
		12 718 717
B. buiten Java en Madura:		
Europeanen	6 537	
vreemde Oosterlingen	80 961	
inlanders	5 227 146	
		5 314 644
Totaal in geheel Nederlandsch Indie		18 033 361

A. Strafzaken.

a. Misdrijven.

Het totaal beklaagden ter zake van misdrijf was in eersten aanleg:

A. Op Java en Madura.

Europeanen	56	
Vreemde	108	
Inlanders	3995	
		3759

B. Buiten Java en Madura.

Europeanen	13	
Vreemde Oosterlingen	73	
Inlanders	700	
		786
Totaal in geheel Nederlandsch Indie		4545

De verhouding der beklaagden in de buitenbezittingen tot die op Java en Madura was dus als op 20½ tot 100, en dus minder gunstig voor de buitenbezittingen dan in de drie voorgaande jaren, want in 1859 was zij als 15¾ tot 100 en in 1858 en 1857 als 15 tot 100.

De Europesche beklaagden in de buitenbezittingen stonden tot die op Java en Madura als 23 tot 100, in 1859 en 1857 als 21 tot 100, 1858 als 33 tot 100.

Tusschen de beklaagde vreemde Oosterlingen in de buitenbezittingen en die op Java en Madura was de verhouding 67½ op 100, tegen 63 op 100 in 1859, 36 op 100 in 1858 en 37 op 100 in 1857.

Tusschen de inlanders was die verhouding 19½ op 100, terwijl zij in 1859 was 15 op 100, in 1858 11 op 100 en in 1857 14 op 100.

Het totaal mannelijke en vrouwelijke beklaagden was:

A. Op Java en Madura.

Mannen	3608
Vrouwen	151

B. In de buitenbezittingen.

Mannen		758
Vrouwen	28	
Totaal vrouwen	179	
Totaal mannen		4566

Op Java en Madura was dus de verhouding der vrouwelijke beklaagden tot de mannelijke als 4⅓ op 100, en in de buitenbezingen als 3¾ op 100; in 1859, 1858 en 1857 was zij op Java en Madura geweest 4, 5 en 4 op 100, en in de buitenbezittingen 6, 4 en 4 op 100.

Over geheel Nederlandsch Indie trof men aan 4 vrouwelijke beklaagden op 100 mannelijke; in 1859, 1858 en 1857 waren er geweest 4½, 4½ en 3½ op 100.

Het getal der veroordeelingen was op Java en Madura 2427 en in de buitenbezittingen 614, hetgeen eene verhouding geeft van 25 veroordeelden in de buitenbezittingen op 100 op Java en Madura; in 1859 was die verhouding geweest 20¼ op 100, in 1858 16 op 100 en 1857 17 op 100.

Op Java en Madura werden in het geheel in eersten aanleg gewezen 66 doodvonnissen, in de buitenbezittingen 12; de verhouding is dus 18 op 100, terwijl zij in 1859, 1858 en 1857 respectivelijk was geweest 9¾, 23 en 12 op 100.

In Nederlandsch Indie vindt men derhalve dat ruim 2 doodvonnissen voorkwamen op 100 veroordeelingen; dezelfde verhouding wezen de jaren 1859 en 1858, het jaar 1857 had iets meer.

Veroordeelingen tot de straf naast die des doods werden in 1860 op Java en Madura 58 maal uitgesproken, in de buitenbezittingen 22 maal, hetgeen eene verhouding geeft van 38 in de buitenbezittingen tegen 100 op Java en Madura; terwijl die verhouding in 1859 geweest was als 17 tot 100.

In geheel Nederlandsch Indie had men derhalve in 1860 op 100 veroordeelingen er 2½ tot de poena morti proxima; terwijl die verhouding in 1859, 1858 en 1857 was geweest 5, 4 en 4 op 100.

Vrijspraken en ontslagen van regtsvervolging ter zake van misdrijf leverde het jaar 1860 er in het geheel op 996: 835 op Java en Madura en 131 in de buitenbezittingen.

Alzoo waren op Java en Madura op 100 beklaagden ongeveer 27 vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging tegen 26½, 22 en 22 in 1859, 1858 en 1857; en in de buitenbezittingen bijna 17, tegen 14⅔, 14 en 18 in 1859, 1858 en 1857; en in geheel Nederlandsch Indie ruim 21, tegen 23, 22 en 22 in 1859, 1858 en 1857.

Over geheel Nederlandsch Indie was het cijfer der voornaamste misdrijven als volgt:

Misdrijven.	Op Java en Madura.	In de buitenbezittingen.	In geheel Nederlandsch Indie.
Landlooperij en bedelarij	87	3	90
Ambtsmisdrijven	14	2	16
Valsche munterij	2	»	2
Valschheid in openbare geschriften.	8	2	10
Aanranding der eerbaarheid . . .	4	6	10
Vadermoord	1	»	1
Kindermoord	1	»	1
Vergiftiging.	»	7	7
Moord	123	45	168
Moedwillige manslag	20	21	41
Moedwillige brandstichting . . .	16	1	17
Veediefstal	218	14	232
Andere diefstallen	1770	302	2072

Landlooperij, moord, moedwillige manslag, veediefstal en andere diefstallen stonden dus in verhouding tot het getal beklaagden:

A. Op Java en Madura:

Landlooperij als $2^1/_3$ tot 100, tegen $1^3/_4$ en 3 ten 100 in de drie voorgaande jaren.
Moord als $3^1/_4$ tot 100, tegen $3^1/_4$, 3 en 3 in de jaren 1859, 1858 en 1857.
Moedwillige manslag als 60 tot 1000, tegen 1, $1^1/_4$ en $1^1/_3$ ten 100 in de drie voorgaande jaren; het totale cijfer van 1860 was dus zeer gering.
Veediefstal als 6 tot 100, tegen $6^1/_2$, 8 en 9 tegen 100 in de drie voorgaande jaren.
Andere diefstallen als 47 tot 100, tegen $39^3/_4$, 50 en $40^1/_2$ ten 100 in de drie voorgaande jaren.

B. In de bezittingen buiten Java en Madura.

Landlooperij ongeveer als 4 tot 1000, tegen $^2/_3$, $1^1/_2$ en 1 ten 100 in de jaren 1859, 1858 en 1857.
Moord als 6 tot 100, tegen 2, 7 en 6 ten 100 in de drie genoemde jaren.
Moedwillige manslag, als $2^3/_4$ tot 100, tegen $1^2/_3$, $1^1/_2$ en 2 ten 100 in de drie voorgaande jaren.
Veediefstal, als $1^3/_4$ tot 100, tegen $2^1/_3$, 1 en 2 ten 100 in de drie voorgaande jaren.
Andere diefstallen als 32 tot 100, tegen 25, 43 en $43^1/_2$ ten 100 in de drie voorgaande jaren.

C. Over geheel Nederlandsch Indie.

Landlooperij ongeveer als 2 tot 100, tegen $1^3/_4$, $2^3/_4$ en $2^3/_4$ ten honderd in de jaren 1859, 1858 en 1857.
Moord als $2^3/_4$ tot 100, tegen 3, $3^3/_4$ en 3 ten 100 in de drie voorgaande jaren.
Moedwillige manslag als $8^3/_4$ tot 1000, tegen $1^1/_4$, $1^1/_2$ en $1^1/_2$ ten 100 in de drie genoemde jaren.
Veediefstal als 7 tot 100, tegen 6, $6^3/_4$ en 8 ten 100 in de drie voorgaande jaren.
Andere diefstallen als $45^1/_2$ tot 100, tegen 38, 50 en 41 ten 100 in de drie voorgaande jaren.
Uit deze vergelijking blijkt, dat alleen het getal landloopers en plegen van moedwillige manslagen in verhouding tot de drie voorgaande jaren aanmerkelijk was afgenomen.
Onderzoekende hoe de verhouding was van het getal beklaagden tot dat der inwoners, dan verkrijgt men nagenoeg de volgende uitkomsten.

A. Op Java en Madura 3 beklaagden op 10 000 zielen: terwijl de verhouding in de jaren 1859, 1858 en 1857 was geweest $3^1/_2$, 3 en $3^1/_2$ op 10 000.

B. In de buitenbezittingen $10^1/_4$ op 100 000 zielen, tegen 10, $10^1/_2$, 9 en 5 op 100 000 in 1859, 1858 en 1857.

C. In geheel Nederlandsch Indië $2^1/_3$ op 10 000 zielen, terwijl in de drie voorgaande jaren de beklaagden stonden tot het cijfer der geheele bevolking als $2^1/_2$, $2^1/_2$ en $2^3/_4$ op 10 000 zielen.

Het verschil in de verhoudingen gedurende het vermeld 4jarig tijdvak is dus luttel.

De verhouding van het getal veroordeelden tot het cijfer der bevolking was als volgt:

A. Op Java en Madura bijna als 2 tot 10 000, terwijl zij de drie voorgaande jaren was geweest als 2, $2^1/_2$ en $2^1/_4$ tot 10 000.

B. In de buitenbezittingen als $11^1/_2$ tot 100 000, terwijl zij in 1859, 1858 en 1857 was geweest als $10^3/_4$, 8 en 8 op 100 000.

C. Over geheel Nederlandsch Indie als $1^3/_4$ tot 10 000, nadat zij in de drie voorgaande jaren was geweest als $1^3/_4$, $1^2/_3$ en $1^3/_4$ tot 10 000.

Uit deze vergelijking meent men de gevolgtrekking te mogen maken, dat het getal der in eersten aanleg veroordeelde misdadigers in verhouding tot de bevolking gedurende de vier laatste jaren nagenoeg stationair was, zoo als zulks dan ook reeds in het verslag over 1859 werd opgemerkt.

Eene vergelijking van de beklaagden naar hunnen landaard met de Europesche, vreemd-Oostersche en inlandsche bevolking van Nederlandsch Indie geeft de volgende uitkomsten.

Op 1000 Europeanen treft men aan $2^1/_2$ beklaagden, evenveel als in 1858, terwijl er in de jaren 1857 en 1859 2 waren op 1000; op 10 000 vreemde Oosterlingen ongeveer 7 beklaagden, hetzelfde cijfer als in 1858, doch 1 meer dan in 1859 en 1857; en op 10 000 inlanders $2^1/_4$, tegen $2^3/_4$ in 1859 en 1858 en $2^2/_3$ in 1857.

Het totaal beklaagden wier zaken in revisie werden afgedaan was 3305, tegen 3156 in 1859, 3815 in 1858 en 3612 in 1857.

Het totaal bekrachtigende of berustende arresten was 1396, tegen 1204 in 1859, 1976 in 1858 en 2075 in 1858.

Het bedrag der wijzigende of vernietigende arresten was 1909, tegen 1952 in 1859, 1821 in 1858, en 1496 in 1857.

Het totaal der door den civilen regter in het hoogste ressort in geheel Nederlandsch Indie gewezen doodvonnissen was 82; een cijfer dat lager is dan in elk der vijf voorgaande jaren (1859 tot en met 1855), want die wezen respectivelijk ieder aan 96, 88, 90, 123 en 95 doodvonnissen.

Het totaal vergelijkende met het cijfer der bevolking vindt men, dat het jaar 1860 opleverde 1 doodvonnis op 207 724 zielen, 1859 1 op 180 992 zielen, 1858 1 op 199 150 zielen, 1857 1 op 188 907 zielen, 1856 1 op 133 130 zielen en 1855 1 op 167 822 zielen.

Het jaar 1856 was dus het minst gunstige, dan 1855, vervolgens 1859, daarna 1857, 1858 en eindelijk 1860.

b. Overtredingen.

Het totaal, hetwelk de tabellen van deze rubriek zoo in eersten aanleg als hooger beroep, de politierollen, regentschaps- en districtsgeregten daarvan uitgezonderd, aanwijzen, is:

A. op Java en Madura 1060, tegen 742, 747 en 762 in de jaren 1859, 1858 en 1857;

B. in de bezittingen buiten Java en Madura 1904, tegen 548, 229 en 194 in 1859, 1858 en 1857;

C. in geheel Nederlandsch Indie 2964, tegen 1390, 976 en 956 in de voorgaande drie jaren.

Wanneer men bij deze totalen voegt het bedrag der overtredingszaken, behandeld

bij de regentschaps- en districtsgeregten en de politierollen, dan verkrijgt men de volgende eindcijfers:

A. voor Java en Madura 89 547, tegen 77 298, 76 479 en 73 705 in 1859, 1858 en 1857;

B. voor de bezittingen buiten Java en Madura 13 441, tegen 11 966, 9500 en 9452 in de drie voorgaande jaren;

C. voor geheel Nederlandsch Indie 102 988, tegen 89 364, 85 979 en 82 157 in de drie voorgaande jaren.

Al deze vergelijkingen toonen aan, dat het totaal der overtredingen in het jaar 1860 buitengewoon is toegenomen; de opgaven van het jaar 1861 zullen moeten leeren of deze toename stand heeft gehouden, even als er ook in de voorgaande jaren, hoezeer dan ook niet in zoo groote mate steeds vermeerdering van overtedingszaken, vooral op de politierol, wordt opgemerkt.

Nagaande in welke verhouding de van overtreding beschuldigden staan tot de bevolking, dan vindt men:

A. op Java en Madura op 10 000 zielen ruim 70 beklaagden wegens overtreding, tegen 62, 64 en 63 op 10 000 in 1859, 1858 en 1857;

B. in de bezittingen buiten Java en Madura ruim 25 beklaagden op 10 000 zielen, tegen 23, 17 en 17 in de drie voorgaande jaren;

C. in geheel Nederlandsch Indie op 10 000 zielen ruim 60 beklaagden, tegen 52, 50 en 48 in 1859, 1858 en 1857.

Van de 2964 beklaagden, welke niet op de politierollen of voor de regentschaps- en districtsgeregten maar voor alle andere regtbanken en geregten in geheel Nederlandsch Indie te regt stonden, werden er veroordeeld 2633 en vrijgesproken, ontslagen van regtsvervolging of overgewezen 263, tegen 1348 en 191 in 1859.

Onder die beklaagden waren 2732 mannen en 202 vrouwen, tegen 1475 en 106 in 1859.

Europeanen waren er onder de beklaagden 213, vreemde Oosterlingen 405 en inlanders 2346, tegen 322, 375 en 905 in 1859.

Het totaal der veroordeelingen op de politierollen in geheel Nederlandsch Indie bedroeg 60 398 van 85 073 beklaagden; terwijl 1859 had 58 178 veroordeelden op 80 612 beklaagden, 1858 53 420 op 74 101, en 1857 50 191 op 71 242.

In cassatie waren in het geheel slechts 3 zaken hangende, tegen hetzelfde getal in 1859, 5 in 1858 en 2 in 1857.

B. *Burgerlijke zaken.*

Het totaal der burgerlijke zaken, welke gedurende het jaar 1860 voor de verschillende regtbanken in Nederlandsch Indie hangende waren, was:

A. op Java en Madura 5950, tegen 6035, 5171 en 4595 in de jaren 1859, 1858 en 1857;

B. in de bezittingen buiten Java en Madura 1749, tegen 2082, 2096 en 1120 in de drie voorgaande jaren;

C. in geheel Nederlandsch Indie 7699, tegen 8117, 7267 en 5715 in het voorgaand driejarig tijdvak.

Er waren dus in het algemeen genomen minder burgerlijke regtsgedingen dan in het voorgaand jaar.

Het getal processen vergelijkende met dat der justiciabelen, verkrijgt men den volgenden uitslag:

A. op Java en Madura was 1 geding op 2138 zielen, in de drie voorgaande jaren 1859 tot en met 1857 1 op 2042, 2308 en 2522;

B. in de buitenbezittingen werd 1 proces aangetroffen op 3039 zielen, in 1859 1 op 2433, in 1858 1 op 2141 en in 1857 1 op 4832;

C. in geheel Nederlandsch Indie werd 1 burgerlijk geding hangende gemaakt op 2213 zielen, in 1859 1 op 2127, in 1858 1 op 2411 en in 1857 1 op 2975.

Het getal vonnissen en arresten, die in hooger beroep over geheel Nederlandsch Indie gewezen werden, was volgens de tabellen 493, tegen 512 in 1859, 97 in 1858 en 90 in 1857.

De verhouding tot de bevolking was 1 appèl op 34733 justiciabelen, terwijl deze verhouding in het voorgaand jaar was geweest 1 op 33818.

Het totaal der burgerlijke zaken, welke gedurende het jaar 1860 in cassatie hangende waren, is zeer onbeduidend, namelijk 4, tegen 6, 8, 6, 9 en 9 in de jaren 1859, 1858, 1857, 1856 en 1855.

Het totaal der voor regters-commissarissen uit de raden van justitie over geheel Nederlandsch Indie verleden acten van eigendom, hypotheek en cessie van hypotheek bedroeg 3137, dus meer dan in 1859, toen het was 3004, en dan in 1858 en 1857, toen het respectivelijk bedroeg 2425 en 2412.

De verschillende soorten der acten vergelijkende met die der drie voorgaande jaren vindt men de volgende cijfers:

Acten van	1860.	1859.	1858.	1857.
Eigendom	2416	2354	1757	1809
Hypotheek	657	561	617	566
Cessie van hypotheek . .	66	89	51	37

De vermeerdering was dus zoowel bij de acten van eigendom, als bij die van hypotheek.

Wanneer men ten slotte de acten in 1860 verleden voor residenten en adsistent-residenten optelt bij de bovengenoemde, dan bevindt men dat in geheel Nederlandsch Indie werden verleden 3395 acten van eigendom, 851 acten van hypotheek en 82 acten van cessie van hypotheek, totaal 4328.

En hiermede vermeent de ondergeteekende zijn overzigt van de voornaamste uitkomsten, welke de statistiek der regtsbedeeling over het jaar 1860 doet kennen, te mogen besluiten.

De bundel statistieke tabellen (52 in aantal), welke dit verslag vergezelt, zal bij raadpleging nog menige belangrijke bijzonderheid doen kennen, waarop de ondergeteekende bij zijn verslag, dat alleen bij de hoofdpunten stil stond, de aandacht niet kon vestigen zonder al te wijdloopig te worden.

Intusschen durft hij zich vleijen, dat zijn arbeid bij hernieuwing eene gewigtige, hoezeer dan ook zeer onvolkomen bijdrage zal hebben geleverd tot de kennis van de bedeeling des regts in Nederlands Oost-Indische bezittingen.

Batavia, den 17den Januarij 1862.

De ambtenaar, belast met de zamenstelling eener jaarlijksche statistiek van de regtsbedeeling in Nederlandsch Indie,

T. H. DER KINDEREN.

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE K(*) VAN HET VERSLAG.

N°. 10.

RAMING der Ontvangsten en Uitgaven voor Nederlandsch Indie, zoo in Indie als in Nederland, over 1861.

ONTVANGSTEN.

Hoofd-stuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG. In Indie.	BEDRAG. In Nederland.	TOTAAL.
I.	*Verpachtingen.*			
	Hoofdgeld der Chinezen, Maleijers en Parnakans . .	f 20 900,00	»	
	Slagten van rundvee, buffels, schapen en geiten . .	595 009,00	»	
	Slagten van varkens	223 876,00	»	
	Vischmarkten en vischpachten.	249 510,00	»	
	Visscherijen en het regt om vischnetten te stellen. .	208 008,00	»	
	Arak en andere sterke dranken	317 292,00	»	
	Verkoop van saguweer	10 580,00	»	
	Inlandsche tabak	91 320,00	»	
	Inlandsche neringen en bedrijven.	108 480,00	»	
	Waijangs	6 000,00	»	
	Tolbruggen, sluisgelden, veren en overtoomen . . .	71 004,00	»	
	Diverse kleine middelen	158 955,00	»	
	Diverse kleine eilanden	10 200,00	»	
	Vogelnestklippen	33 504,00	»	
	Kleine lombard	377 689,00	»	
	Amfioenpacht en verkoop van amfioen	10 039 078,00	»	
	Transporteren	f 12 521 405,00	»	

(*) De bijlagen H en I zijn ter griffie, ter inzage van de leden der Kamer, nedergelegd.

ONTVANGSTEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG. In Nederland.	BEDRAG. In Indie.	TOTAAL.
	Per transport	f 12 521 405,00	»	
	Licentien op de pho- en topho-spelen	388 908,00	»	
	Nipa-hout en kreupelbosschen	29 340,00	»	
		f 12 939 653,00	»	
II.	*Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*			f 12 939 653,00
	Inkomende en uitgaande regten, entrepôt- en waaggelden	f 7 938 190,00	»	
	5 per cent additioneel regt	397 480,00	»	
	Consumtieregt	99 970,00	»	
	Belasting op den verkoop van tabak.	9 300,00	»	
	Haven-, ankerage- en loodsgelden	199 780,00	»	
	Klein-zegelregt	452 440,00	»	
	Collaterale successien onder Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen.	56 390,00	»	
	Collaterale successien onder vreemde Oosterlingen . .	96 090,00	»	
	Belasting op de overschrijving van vaste goederen ('s heeren geregtigheid).	340 990,00	»	
	5 per cent op de particuliere bazaars	5 480,00	»	
	Tolpoorten en tollen	14 000,00	»	
	IJkgelden	1 560,00	»	
	Belasting op de paarden en rijtuigen	191 255,00	»	
	Recognitien of tributen van inlandsche vorsten en andere Oosterlingen	75 632,00	»	
	Venduregten	483 480,00	»	
	Belasting op het djati- en ijzerhout.	300,00	»	
	Inkomsten van 's lands drukkerij	47 320,00	»	
	Brievenposterij	312 810,00	»	
	Paardenposterij	96 910,00	»	
	Transporteren	f 10 819 377,00	»	f 12 939 653,00

ONTVANGSTEN.

Hoofd-stuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG. In Indie.	BEDRAG. In Nederland.	TOTAAL.
	Per transport	f 10 819 377,00	»	f 12 939 653,00
	Verponding	597 863,00	»	
	Huistaks	417 600,00	»	
	Verhuring van vogelnestklippen	3 046,00	»	
	Inkomsten van de telegraphie	125 000,00	»	
		f 11 962 886,00	»	
III.	*Landelijke inkomsten en cultures.*			11 962 886,00
	Ongebouwde en gebouwde eigendommen en tuinen.	f 10 419 721,00	»	
	Vischvijvers (tambaks)	191 463,00	»	
	Vertiening van de landerijen en landerijen aan particulieren verhuurd of afgestaan	215 676,00	»	
	Restitutie van verleende voorschotten ter zake van landbouwkundige ondernemingen	522 180,00	»	
		f 11 349 040,00	»	
IV.	*Koophandel.*			11 349 040,00
	Verkoop van koffij	f 4 565 143,00	f 27 900 000,00	
	» » specerijen	49 700,00	700 000,00	
	» » peper	89 700,00	20 000,00	
	» » vogelnestjes	48 760,00	»	
	» » tin	»	5 467 500,00	
	» » houtwerken	170 300,00	»	
	» » zout	5 349 320,00	»	
	» » rijst	582 000,00	»	
	» » arengsuiker	61 600,00	»	
	» » suiker	2 449 815,00	10 880 000,00	
	» » indigo	»	2 206 450,00	
	Transporteren	f 13 356 338,00	f 47 173 950,00	f 36 251 579,00

ONTVANGSTEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG. In Indie.	BEDRAG. In Nederland.	TOTAAL.	Hoofdstuk.
	Per transport	f 13 356 338,00	f 47 173 950,00	f 36 251 579,00	
	Verkoop van thee	»	630 500,00		VII.
	» » tabak	»	13 902,00		
	» » cochenille	»	95 648,00		
	» » kaneel	»	80 000,00		
	» » diverse goederen	92 700,00	»		
		f 13 459 038,00	f 48 000 000,00		
				61 459 038,00	
V.	*Diverse en buitengewone inkomsten.*				
	Praauwenveren	f 1 700,00	»		
	Waterleidingen	1 770,00	»		VIII.
	Verkoop en verhuur van huizen en gronden	65 330,00	»		
	Boeten en confiscatien	142 360,00	»		
	Diverse inkomsten	414 964,00	f 975 208,00		
	Burgerlijke pensioenen	149 710,00	12 500,00		
	Contributien van tot het zeewezen van Nederlandsch Indie behoorende officieren	1 900,00	»		
	Civile proceskosten	5 310,00	»		
	Onderwijs of schoolwezen	91 630,00	»		
	Restitutie van in vroegere jaren verleende buitengewone voorschotten	133 123,00	»		
	Ontvangsten in Nederland, wegens door het Ministerie van Kolonien aan het Indisch bestuur gedane bestellingen als anderzins	»	2 000,00		
		f 1 007 797,00	f 989 708,00		
				1 997 505,00	
VI.	*Departement van Oorlog.*				
	Nederlandsch-Indisch leger	f 267 220,00	»		
	Buitengewone fortificatiewerken	2 000,00	»		
		f 269 220,00	»		
				269 220,00	
	Transporteren	»	»	f 99 977 332,00	

ONTVANGSTEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG. In Nederland.	BEDRAG. In Indie.	TOTAAL.
	Per transport	»	»	f 99 977 342,00
VII.	*Departement van Marine.*			
	Active zeemagt en sedentaire inrigtingen	f 269 000,00	f 39 000,00	
	Gouvernementsschoeners en kruisbooten	2 000,00	»	
		f 271 000,00	f 39 000,00	
				310 000,00
	TOTAAL der ontvangsten van de koloniale administratie	»	»	f 100 287 342,00
VIII.	*Ontvangsten voor rekening van anderen.*			
	Van den Keizer van Soerakarta, in restitutie van voor denzelve te doene betalingen	f 6 540,00	»	
	Van den Sultan van Djokdjokarta, in restitutie, enz.	14 802,00	»	
	Van diverse personen, idem	7 701,00	»	
	Civiel weduwen- en weezenfonds.	1 037 730,00	f 50 000,00	
	Militair weduwen- en weezenfonds	528 880,00	98 000,00	
	Delegatien (civile)	273 550,00	»	
	» (militaire)	126 390,00	»	
	» (marine-)	6 900,00	»	
	Van de officieren der landmagt, in restitutie van in Nederland te doene uitgaven voor het officierskleedingmagazijn.	111 200,00	»	
	Ontvangsten voor het muntwezen in Nederlandsch Indie.	200 000,00	»	
		f 2 313 693,00	f 148 000,00	
				2 461 693,00
	Voor zooveel het administratief kapitaal onder ultimo December 1860 bevonden is meer te bedragen dan de bepaalde som.	f 4 524 355,00	»	4 524 355,00
				f 107 273 390,00

UITGAVEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG. In Indie.	BEDRAG. In Nederland.	TOTAAL.
I.	*Hooge Regering.*			
	Inkomsten van den Gouverneur-Generaal en kosten van deszelfs huis	f 170 667,00	»	
	Raad van Nederlandsch Indie	151 200,00	»	
	Algemeene secretarie	264 880,00	»	
	Reiskosten	60 000,00	»	
		f 646 747,00	»	f 646 747,00
II.	*Departement van Justitie.*			
	Hooggeregtshof	f 224 660,00	»	
	Hoog militair geregtshof	13 660,00	»	
	Raden van justitie	366 682,00	»	
	Criminele en diverse justitiekosten (de landraden er onder begrepen)	345 524,00	»	
		f 950 526,00	»	950 526,00
III.	*Hooge en lagere collegien.*			
	Algemeene Rekenkamer	f 179 680,00	»	179 680,00
IV.	*Gewestelijk bestuur en politie.*			
	Gewestelijk bestuur	f 2 288 991,00	»	
	Algemeene politie	970 576,00	»	
	Districtspolitie	671 105,00	»	
	Kruis- of residentiepraauwen	35 282,00	»	
	Djaijang sekars (inlandsche maréchaussée)	94 258,00	»	
	Barissans of pradjoerits (plaatselijke corpsen)	196 580,00	»	
	Gevangenen, kettinggangers en bannelingen	611 002,00	»	
	Diverse uitgaven voor politie	128 903,00	»	
		f 4 996 697,00	»	4 996 697,00
	Transporteren	»	»	f 6 773 650,00

UITGAVEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG. In Indie.	BEDRAG. In Nederland.	TOTAAL.
	Per transport	»	»	f 6 773 650,00
V.	*Eeredienst, kunsten en wetenschappen.*			
	Kosten ter bevordering van kunsten en wetenschappen	f 76 300,00	»	
	Eeredienst (Christelijke)	398 011,00	f 1 000,00	
	Idem (inlandsche)	10 539,00	»	
	Onderwijs of schoolwezen	394 712,00	10 000,00	
	Onderwijs of schoolwezen ten dienste van de jeugd onder de inlandsche bevolking	96 078,00	»	
	Geneeskundige dienst en vaccine.	237 360,00	»	
		f 1 213 000,00	f 11 000,00	
				1 224 000,00
VI.	*Civiel bouwdepartement.*			
	Civile gebouwen en waterstaat (personeel).	f 296 380,00	»	
	Gebouwen en waterstaat (materieel).	2 775 920,00	f 140 000,00	
	Verschillende inrigtingen van waterleidingen, steenbakkerijen, brandspuiten en transport-etablissementen	58 956,00	»	
		f 3 131 256,00	f 140 000,00	
				3 271 256,00
VII.	*Finantien, cultures en koophandel.*			
	A. *Finantien.*			
	Departement van algemeen burgerlijk bestuur . . .	f 329 266,00	»	
	Bestuur van 's lands algemeene kassen	245 445,00	f 50 000,00	
	Kosten op de verpachtingen	13 100,00	»	
	» » » belasting van paarden en rijtuigen . .	9 560,00	»	
	» » » huistaks	18 400,00	»	
	» » het klein zegel	29 490,00	2 727,00	
	» » 's heeren geregtigheid en de collaterale successien	8 380,00	»	
	Transporteren	f 653 641,00	f 52 727,00	f 11 268 906,00

UITGAVEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG. In Indie.	BEDRAG. In Nederland.	TOTAAL.	Hoofdstuk.
	Per transport	f 653 641,00	f 52 727,00	f 11 268 906,00	VII.
	Civile haveninrigtingen en kosten op de ankeragegelden	485 042,00	»		
	Beheer der inkomende en uitgaande regten	423 519,00	»		
	Kosten op den ijk van maten en gewigten	830,00	»		
	Consulaat in China	26 430,00	»		
	Idem in Japan	40 670,00	»		
	Kosten der posterijen in het algemeen	826 078,00	»		
	Beheer der openbare verkoopingen	106 561,00	»		
	Kosten van 's lands drukkerij	65 963,00	5 968,00		
	Beheer van 's lands civile pakhuizen, emballage en gemengde onkosten	312 976,00	»		
	Renten en aflossingen	11 740,00	10 150 000,00		
		f 2 953 450,00	f 10 208 695,00		
				13 162 145,00	
	B. *Landelijke inkomsten en cultures en landbouw.*				
	Landbouw, paardenstoeterijen en veefokkerijen	f 58 452,00	»		
	Kosten op de landelijke inkomsten en andere grondlasten	1 362 216,00	»		
	Cultures in het algemeen	465 359,00	»		
	Inkoop en kosten van peper	52 501,00	»		
	» » » » houtwerken (bosschen)	496 355,00	»		
	» » » » koffij	13 993 862,00	»		
	» » » » specerijen	680 417,00	»		
	» » » » suiker	8 312 212,00	»		
	» » » » indigo	1 607 029,00	»		
	» » » » thee	1 391 897,00	f 19 600,00		III.
	» » » » tabak	22 533,00	»		
	Transporteren	f 28 442 833,00	f 19 600,00	f 24 431 051,00	

UITGAVEN.

Hoofd-stuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG. In Nederland.	BEDRAG. In Indie.	TOTAAL.
VII.	Per transport	f 28 442 833,00	f 19 600,00	f 24 431 051,00
	Inkoop en kosten van goeniezakken.	»	467 500,00	
	» » » » cochenille.	33 910,00	»	
	» » » » kaneel	180 103,00	»	
	» » » » kina.	4 732,00	»	
	Voorschotten aan landbouwkundige ondernemingen .	304 945,00	»	
		f 28 966 523,00	f 487 100,00	
				29 453 623,00
	C. *Koophandel.*			
	Inkoop en kosten van diverse goederen	f 752 646,00	f 420 398,00	
	Kosten van de amfioenpacht en inkoop van amfioen .	1 535 250,00	866 250,00	
	Inkoop en kosten van vogelnestjes	15 564,00	»	
	» » » » tin	1 368 288,00	8 056,00	
	» » » » houtwerken (stapelplaatsen). .	102 419,00	»	
	Kosten van zout	1 323 197,00	»	
	Inkoop en kosten van rijst	805 325,00	»	
	» » » » arengsuiker	22 300,00	»	
	Kosten van steenkolen	161 362,00	»	
	Kosten tot het nemen van proeven met de ontginning van steenkolen	2 000,00	»	
	Provisie-penningen aan de factorij van de Nederlandsche Handelmaatschappij, te voldoen op de producten naar Nederland verzonden wordende.	14 000,00	»	
		f 6 228 351,00	f 1 294 704,00	
				7 523 055,00
III.	*Departement van Oorlog.*			
	Nederlandsch-Indisch leger.	f 15 541 182,00	f 2 903 439,00	
	Transporteren	f 15 541 182,00	f 2 903 439,00	f 61 407 729,00

UITGAVEN.

Hoofd-stuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG. In Indie.	BEDRAG. In Nederland.	TOTAAL.
VIII.	Per transport	f 15 541 182,00	f 2 903 439,00	f 61 407 729,00
	Pradjoerits, barissans en andere inlandsche corpsen, niet behoorende tot de vaste landmagt	23 940,00	»	
	Buitengewone fortificatiewerken	869 519,00	106 374,00	
		f 16 434 641,00	f 3 009 813,00	
IX.	*Departement der Marine.*			19 444 454,00
	Active zeemagt en sedentaire inrigtingen	f 3 109 495,00	f 1 050 581,00	
	Gouvernements-schoeners en kruisbooten	530 713,00	4 410,00	
		f 3 640 208,00	f 1 054 991,00	
X.	*Pensioenen en gestichten van weldadigheid.*			4 695 199,00
	Civile pensioenen	f 243 000,00	f 200 000,00	
	Militaire pensioenen	377 000,00	635 000,00	
	Verhoogde marine-pensioenen	2 600,00	5 000,00	
	Inlandsche pensioenen.	170 000,00	»	
	Pensioenen aan weduwen van civile, militaire en inlandsche personen	70 000,00	9 000,00	
	Godshuizen en gestichten van weldadigheid	175 970,00	»	
		f 1 038 570,00	f 849 000,00	
XI.	*Uitgaven van onderscheiden aard.*			1 887 570,00
	Hofhouding van inlandsche vorsten, schadeloosstellingen en gratificatien aan dezelven	f 1 928 972,00	»	
	Kosten der Ambachtskwartieren	27 028,00	»	
	Buitengewone voorschotten, welke niet binnen hetzelfde dienstjaar worden teruggegeven	550 000,00	»	
	Onderhoud van inlandsche gezanten, grooten en staatsgevangenen	142 440,00	»	
	Geschenken aan inlandsche vorsten en grooten . . .	23 764,00	f 25 975,00	
	Transporteren	f 2 672 204,00	f 25 975,00	f 87 434 952,00

UITGAVEN.

Hoofd-stuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG. In Indie.	BEDRAG. In Nederland.	TOTAAL.
XI.	Per transport	f 2 672 204,00	f 25 975,00	f 87 434 952,00
	Publieke feesten.	17 541,00	»	
	Civile transportkosten uit en naar Nederland . . .	40 000,00	80 000,00	
	Civile reis- en transportkosten in Indie	50 000,00	»	
	Gratificatien	15 000,00	»	
	Personele toelagen	57 000,00	»	
	Non-activiteitstractementen en wachtgelden	105 000,00	»	
	Verloftractementen.	10 000,00	220 000,00	
	Diverse uitgaven door het Ministerie van Kolonien in Nederland te doen	»	100 000,00	
	Uitgaven in Indie wegens door het Ministerie van Kolonien aan het Indisch Bestuur te doene bestellingen, als anderzins	6 000,00	»	
	Kosten van het mijnwezen in het algemeen. . . .	119 852,00	»	
	» » » stoomwezen » » »	10 360,00	»	
	» » de telegraphie » » »	369 833,00	15 000,00	
		f 3 471 790,00	f 440 975,00	
				3 912 765,00
XII.	*Dagelijksche onvoorziene uitgaven*	f 100 000,00	»	
				100 000,00
XIII.	*Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden.* . .	f 500 000,00	»	
				500 000,00
	TOTAAL der uitgaven van de koloniale administratie .	»	»	f 91 947 717,00
XIV.	*Betalingen voor rekening van anderen.*			
	Voor rekening van den Keizer van Soerakarta. . .	f 6 540,00	»	
	Voor rekening van den Sultan van Djokdjokarta . .	14 802,00	»	
	Voor rekening van diverse personen.	7 701,00	»	
	Transporteren	f 29 043,00	»	f 91 947 717,00

UITGAVEN.

Hoofd-stuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG. In Indie.	BEDRAG. In Nederland.	TOTAAL.
XIV.	Per transport	f 29 043,00	»	f 91 947 717,00
	Civiel weduwen- en weezenfonds	822 730,00	f 265 000,00	
	Militair weduwen- en weezenfonds	444 480,00	182 400,00	
	Delegatien (civile)	»	273 550,00	
	» (militaire)	»	126 390,00	
	» (marine-)	»	6 900,00	
	Voor goederen ten dienste van het officiers-kleeding-magazijn	72 347,00	38 853,00	
	Uitgaven voor het muntwezen in Nederlandsch Indie.	200 000,00	»	
		f 1 568 600,00	f 893 093,00	
				2 461 693,00
	Geraamd excedent	»	»	12 863 980,00
				f 107 273 390,00

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE L VAN HET VERSLAG.

N°. 11.

LIJST van de voornaamste landswerken, die in 1860 zijn voltooid, voortgezet of ondernomen (en nog niet voltooid).

I. Onder de belangrijke in het jaar 1860 tot voltooijing gebragte werken kunnen worden genoemd:

Civile gebouwen.

Bouw van eene regentswoning te Rangkas Betong (Bantam) en van bijgebouwen bij de regentswoning te Karang-anjar (Bagelen) en te Toeban (Rembang).

Idem van controleurswoningen te Poerwakarta (Krawang), te Soekaboemie (Preanger regentschappen), te Demak (Samarang), en van bijgebouwen aan zoodanige woningen te Kendal (Samarang), te Toeban, te Blora en te Bodjonegoro (Rembang).

Idem van bijgebouwen aan de adsistent-residentswoningen te Poerwakarta (Krawang), te Wonosobo (Bagelen) en te Kendal (Samarang).

Idem van eene nieuwe passangrahan te Waijanassa (Krawang), van eene gouvernementsherberg te Cheribon, van een poststation te Tjangkring (Samarang) en te Gegersapie (Rembang).

Idem van bazaarloodsen te Kertik (Bagelen), van een ziekengesticht te Probolingo, van woningen voor opzieners bij de indigo-cultuur te Ambal, Keboemen en Wonorotto (Bagelen), van eene gevangenis en cipierswoning te Kedirie.

Idem van een schoolgebouw te Djokdjokarta.

Vernieuwingen aan het residentiehuis enz. te Poerworedjo (Bagelen) en aan het poststation te Godo (Rembang).

Bouw van een schoolgebouw voor Europesche kinderen en eener gevangenis te Fort de Kock (Sumatra's Westkust).

Idem van vier steenkolenloodsen te Muntok (Banka).

Idem van eene steenen gevangenis te Bonthain (Celebes en onderhoorigheden) en te Menado.

Idem van twee brandspuithuizen en van eene geldkamer enz. te Neira (Banda).

Bruggen, wegen en waterstaatswerken in het algemeen belang.

Vernieuwing van 1500 strekkende ellen leuning langs de openbare wegen te Batavia.

Bouw van 265 ellen kaaimuur aldaar.

Verharding van wegen, vernieuwing van landhoofden en van het dek eener brug te Weltevreden, Noordwijk enz.

Ineenzetten en te water laten enz. van een stoombaggermolen.

Vernieuwing van de groote en kleine tolbruggen over de rivier Tjiliwoeng, nabij Kedong Badak (Buitenzorg).

Bouw van eene brug over de rivier Winong en de rivieren Djaija en Tjisandi (Cheribon), en over de rivier Tjatoer te Madioen.

Idem van bruggen te Siwoewoe, Doekoetenga, Sisemoet, Plawangan en te Sibelies (Tagal).

Herstelling en vernieuwing van 3 bruggen in Pekalongan, en bouw van eene steenen beschoeijing langs de Pekalongan-rivier ter hoofdplaats.

Bescherming van den linker oever der Seraijoe-rivier door kribben en steenstortingen, bouw van drie bamboezen hangbruggen in de afdeeling Bandjarnegara (Banjoemas).

Bouw van bruggen over de Djattienegara (Bagelen) te Saijong, Ratoe, Toekoong en Banjak (Samarang).

Boring van een artesischen put bij de burgergevangenis te Samarang.

Ter diepte van 68,61 el werd eene goede wel bereikt; dezelve levert per etmaal gemiddeld 19 000 kan water, hetwelk, scheikundig onderzocht, is gebleken van goede hoedanigheid te zijn.

Ook werd binnen den omtrek van het kettinggangers-kwartier aldaar op 53,86 el diepte eene wel geopend, welke gemiddeld 14 000 kan water in het etmaal opleverde. Dit water werd echter schadelijk voor de gezondheid bevonden en dienvolgens in Augustus de boring van dien put tot grootere diepte bevolen.

Ten gevolge van het onderhanden zijn van twee artesische putboringen ter plaatse, die in de burgergevangenis en die bij het Roomsch-katholijk weeshuis, was deze boring onder ultimo van het jaar nog niet hervat kunnen worden.

Herstelling van de brug Randoesarie en van den ingestorten bekleedingsmuur nabij de Townsbrug over de rivier Koeto (Samarang).

Vernieuwing van bruggen te Koedoes en te Japara (Japara), en van eene der bruggen te Kedirie.

Bouw van steenen boogbruggen over de rivieren Blonkeng en Ello te Blondo (Kadoe), en van eene zoodanige brug over de rivier Kabongan (Samarang).

Verbetering en verharding van den weg van Grobogan tot Ngareng (Samarang).

Verbetering der Padangsche rivier

Daarstelling van eene nieuwe zeewering om het terrein der gouvernements-pakhuizen te Muntok (Banka).

Herstelling van het uitgebouwde gedeelte van het havenhoofd te Macassar.

Verlenging van het zeehoofd te Kema (Menado).

Bouw van eene steenen brug over de kleine rivier Allat (Amboina).

Bakens en verkenningsteekens.

Vertuijen en voorzien van huidkoper tegen den zeeworm van de bakenpalen op de klip bezuiden de kleine kombuis en op Meindertsdroogte, plaatsing van eene kegelbaak op het rif van het eiland Kuiper (Batavia).

Daarstelling van eenen vlaggemast te Goenoeng-tiga (Banjoemas).

Bouw van eenen lichttoren te Macassar.

Waterstaatswerken met de cultures in betrekking staande.

Daarstelling van de Ketongo-waterleiding (Madioen).

Cultuurgebouwen.

Bouw van een koffijpakhuis te Tjimanok (Bantam), te Kemirie (Bagelen), te Basso en te Soepaijang (Sumatra's Westkust), en te Toempassak (Menado).

Idem van eene nieuwe kaneelbewerkingsloods te Kebon-kollot (Krawang) en van een theepakhuis te Djoerang-djero (Bagelen).

Idem van koffijpakhuizen te Toendagan en te Kanoeng-larang (Cheribon).

Zware reparatien aan het koffijpakhuis te Probolingo (Banjoemas) en aan dat te Solok (Sumatra's Westkust).

Idem van 16 koffijpakhuizen, uitmakende 13 etablissementen tot den inkoop van koffij, alle in de residentie Kadoe.

Idem van inkoopkoffijpakhuizen te Bantaran, Branie, Gadieng en Sentool (Probolingo).

Idem van twee notenmuscaat-kombuizen op de perken Namoeloe en Lonthoir (Banda).

Zoutpakhuizen.

Bouw van een zoutverkooppakhuis te Rangkas-betong (Bantam), te Taijoe (Japara) en te Toboalij (Banka).

Verbetering van het verkooppakhuis te Toelong-agong (Kedirie).

II. Wijders heeft de voortzetting plaats gehad van de navolgende in 1859 of vroeger geautoriseerde belangrijke werken, welke onder ultimo December 1860 nog niet waren voltooid.

Civile gebouwen.

Bouw van eene adsistent-residentswoning te Pandeglang (Bantam).

Idem van eene schoutswoning te Meester Cornelis, van bediendenkamers enz., en maken van afwateringsgoten bij het paleis te Weltevreden. Verbeteren en vergrooten van de gevangenis te Tangerang en van de entrepôtpakhuizen te Batavia.

Idem van eene bazaarloods te Buitenzorg.

Idem van eene regentswoning te Poerwakarta (Krawang).

Idem van eene controleurswoning te Soemedang (Preanger regentschappen).

Idem van een nieuw suikerpakhuis te Cheribon, van eene controleurswoning te Radjagaloe, te Tjianies en te Koeningan, van nieuwe bijgebouwen bij de controleurswoning te Sindang, en van eene gevangenis te Koeningan en te Indramaijoe (Cheribon).

Idem van bijgebouwen bij de controleurswoning te Brebes (Tagal).

Vernieuwing van den poststal te Toelies.

Bouw van poststations te Semboeng en Poetjongkrep, van controleurswoningen te Liempoong en te Pekalongan (Pekalongan).

Bouw van woningen voor de opzieners te Poerworedjo, bij de kaneelcultuur te Widarapaijoeng en te Mengatie, van eene regentswoning te Tjilatjap; herstellingen en verbeteringen aan de regentswoning te Probolingo (Banjoemas).

Daarstellen van bijgebouwen bij de regentswoning te Ambal en aan de controleurswoning te Koetoardjo (Bagelen).

Bouw te Samarang van een nieuw stadhuis, eene school, een gebouw voor de verpleging van zieke prostituées, eene controleurswoning en eene gevangenis voor inlanders.

Idem van eene gevangenis te Demak, van eene controleurswoning te Goebook en van bijgebouwen bij die te Salatiga (Samarang).

Idem van eene gevangenis en van een recherchekantoor te Djawana, en van eene controleurswoning te Koedoos (Japara).

Idem van eene gevangenis te Rengel, en van woningen voor de opzieners bij het boschwezen te Ngareng, Melatten, Medjodo en te Godan (Rembang), zoomede vernieuwing van poststations en van houtbergplaatsen in die residentie.

Bouw van eene woning voor den hulponderwijzer bij de Javaansche school te Soerakarta.

Idem van gevangenissen te Bondowosso en Sitoebondo; zware herstellingen aan het residentiehuis te Bezoekie; bouw van controleurswoningen te Kapoengan, Bondowosso en Djembir (Bezoekie).

Idem van eene controleurswoning te Pamakassan (Madura).

Idem van eene opzienerswoning, arrestantenlocaal en vlaggestok te Painan, van een bureau voor den waterstaat, van twee steenen koffijpakhuizen, en van een havenbureau en magazijn te Padang, mitsgaders van een schoollocaal met onderwijzerswoning en van eene gevangenis te Padang-pandjang (gouvernement van Sumatra's Westkust).

Idem van eene controleurswoning, regtzaal en gevangenis te Tallo (Benkoelen).

Idem van eene controleurswoning te Ngabang, van eene gevangenis en steenkolenloods te Sintang, van eene controleurswoning te Mampawa en te Singkawang, van eene houtstapelplaats te Taijan, en van eene gevangenis te Pontianak (Wester-afdeeling van Borneo).

Idem van eene school met onderwijzerswoning te Macassar en van bijgebouwen bij de adsistent-residentswoning te Maros (Celebes).

Idem van zendelingleeraarswoningen te Allang, Waaij, Ameth, Kamarian en Elpapoeti (gouvernement der Molukksche eilanden).

Idem van eene inlandsche school te Ternate; uitbreiden en verbeteren van de gevangenis aldaar.

Idem van een kettinggangerskwartier te Banda.

Bruggen, wegen en waterstaatswerken in het algemeen belang.

Bouw van vijf badkuipen te Tjibioek en verleggen van een gedeelte der rivier Tjilantjar (Bantam).

Idem van eenen hoogen kaaimuur langs den linker oever van den Molenvliet, verbeteren en versterken van het ooster-Zeehoofd te Batavia, uitbaggering van de groote rivier in de stad; daarstelling van een kaaimuur bij het havenkanaal en herstellingen en vernieuwing van bruggen aldaar en te Tjikarang (Batavia).

Gedeeltelijk verleggen en tot militairen weg verbeteren van den grooten postweg van Buitenzorg naar Tjiandjoer.

Idem van den grooten postweg van Buitenzorg naar Tjiandjoer, aanleg en verbeteren van den karrenweg tusschen Bandong en Tjikao, daarstellen van eene brug over de Tjimanok (Preanger regentschappen).

Bouw van eene brug over de rivier Telokbetong (Lampongsche districten).

Idem van eene brug over de rivier Tjiwaringien (Cheribon).

Vernieuwen der brug over de rivier Kalikombo (Pekalongan); en van de bruggen over de rivieren beoosten en bewesten den post Mangkang (Samarang).

Bekading van de Samarangsche rivier van de brug n°. 4 tot aan de zeehaven.

Droogmaken van de moerassen in de nabijheid van Tjilatjap, daarstelling van 8 steenen duikers in het district Kalieredjo (Banjoemas).

Bouw van bruggen over de rivieren Loengké, Setro, Gremeng, Maling en Doeren-Pabelan (Kadoe).

Idem van bruggen over de rivier Assem en over de Patjitansche rivier nabij Ardjosarie (Patjitan).

Idem van bruggen over de rivieren Njamploeng, Kepel, Telas, Dellok, Tempiran, Pendok, Slonto, Wolat, Tiereman (Rembang).

Boring van eenen artesischen put te Rembang en te Grissee (Soerabaija).

Ter laatstgenoemde plaatse was men bij het eind van het jaar met dit werk nog weinig gevorderd; te Rembang was tot 120,66 el diepte gekomen.

Daarstelling van bruggen over de rivieren Baijeman en Blobo (Probolingo).

Verlengen en versterken van het zeehoofd te Pananroekan, daarstelling van 2 bruggen in de kampong Blimbieng en van eene brug over de rivier Bezoekie ter hoofdplaats.

Daarstelling en vernieuwing van bruggen ter hoofdplaats Kedirie.

Daarstelling van 7 bruggen te Pontianak en van eene ijzerhouten brug te Soengiedoerie (Wester-afdeeling van Borneo).

Idem van een zee- en landhoofd op Poeloe-kambieng (Celebes).

Idem van eene zeebeschoeijing achter het fort Zeelandia (gouvernement der Molukken).

Idem van een laad- en loshoofd te Ternate.

Bakens en verkenningsteekens.

Daarstelling van steenen bijgebouwen bij den vuurtoren op Java's 4de punt in Straat Sunda.

Bouw van een havenlicht-etablissement te Batavia; vertuijen van 19 stuks bakenpalen tot bebakening van de vaarwaters naar de reede van Batavia.

Verbeteringen en bijgebouwen aan den steenen verkenningstoren op den berg Tjimiring (Banjoemas).

Bouw van een kustlicht-etablissement op Tjandjong-kalean nabij Muntok.

Daarstelling van eenen verkenningsvlaggemast te Singkawang.

Waterstaatswerken met de cultures in betrekking staande.

Herstelling van den weggeslagen dam te Karang-sambong; opdamming van de rivier Tjisangarong; herstellingen aan den stuwdam in de rivier Tjikeroe en aan de verlaten Tjikemandjie en Tjierangon (Cheribon).

Graven van eene waterleiding uit de rivier Gebang (Bagelen).

Opdamming van de rivieren Poerwodadie (Madioen) en Toentang (Samarang).

Cultuurgebouwen.

Bouw van een kaneelpakhuis te Tjimahoeng, van een derde pakhuis, een pelmolen, benevens pel- en sorteerloods te Anjer (Bantam), van een indigopakhuis te Tjendaga (Banjoemas); en van een kaneelpakhuis en schilloods te Adhiredjo (Bagelen).

Idem van koffijpakhuizen te Tjekkek-baros (Bantam), te Tjikao en Bandjar (Preanger regentschappen), te Tjibimbing, Tjiwaroe en Tjigaloegoen (Cheribon), te Tjendaga Poerworedjo (Banjoemas), te Banjoebiroe (Samarang), en te Poeadatar, Goegoe, Sitioedjoe en Sarie-lamak (Sumatra's Westkust).

Zoutpakhuizen.

Bouw van zoutpakhuizen te Tanara (Bantam), te Batavia, te Djatirogo (Rembang), te Paleboenan, Saroba, Pingierpapas, Pamakadjan, Bangkallang en Sumanap (Madura), te Tallo (Benkoelen), te Priaman (Sumatra's Westkust), te Pontianak, Taijan, Sangow, Mampawa en Singkawang (Wester-afdeeling van Borneo).

Maritime werken.

Daarstelling van eene sloepenloods met helling, bij het marine-etablissement op Onrust, en van eene nieuwe smederij met stoomventilator en inrigting van de bestaande tot herstellingswerkplaats.

Bouw van twee steenkolenloodsen op het eiland Kuiper.

III. Onder de belangrijke werken, welke in 1860 zijn ondernomen, zonder met het einde van het jaar tot voltooijing te zijn gebragt, kunnen eindelijk worden vermeld:

Civile gebouwen.

Bouw van eene controleurswoning te Pandeglang en van bijgebouwen bij de regentswoning te Serang (Bantam).

Daarstelling van gebouwen, behoorende tot het gymnasium Willem III te Batavia.

Bouw van een bureaulocaal voor den adsistent-resident, eene landraadzaal met bijgebouwen te Meester Cornelis (Batavia).

Vernieuwing van een bijgebouw van de post-opzienerswoning te Tjikinong; bouw van een arrestantenlocaal te Parong, en van eene nieuwe woning voor den zendelingleeraar te Depok (Buitenzorg).

Bouw van controleurswoningen te Trogong en te Garoet, van een gouvernementslogementsgebouw te Bandong, van eene residentswoning aldaar, en van twee kinaopzienerswoningen te Rawa-patoeha en te Tankoebang-prahoe (Preanger regentschappen).

Zware herstellingen aan de adsistent-residentswoning te Tjiamies (Cheribon).

Bouw van een bureau voor den waterstaat te Tagal, en vernieuwen van den poststal te Kedemangan en te Kramat (Tagal).

Vernieuwing der controleurswoningen te Pekalongan en te Lempong en van het poststation te Semboong en te Poetjonkrep (Pekalongan).

Herstellingen aan de school en onderwijzerswoning te Ambarawa, daarstellen van eene pradjoeritskazerne te Poerwodadie, en van een tijdelijk schoolgebouw te Ambarawa (Samarang).

Bouw van eene regentswoning en van productenpakhuizen te Tjilatjap (Banjoemas).

Zware herstellingen aan de gevangenis te Koetoardjo, en aan het logeergebouw bij de regentswoning te Karang-anjar, vernieuwing der bijgebouwen bij de adsistent-residentswoning te Ambal (Bagelen).

Daarstellen van bijgebouwen bij de regentswoning te Magelang (Kadoe).

Daarstellen van een logeergebouw bij het residentiehuis te Djokdjokarta.

Herstellingen en verbeteringen aan de controleurswoning te Balong, en aan de verpleeginrigting voor syphilitische vrouwen te Madioen; daarstelling eener woning voor den adsistent-resident te Ngawie (Madioen).

Bouw van twee blokken bijgebouwen voor eene nieuwe regentswoning te Patjitan, benevens herstellingen aan de gevangenis aldaar.

Zware herstellingen aan en bouw van bijgebouwen bij de woning van den adsistent-resident van Toeban (Rembang).

Herstellingen aan de controleurswoning te Bezoekie.

Daarstellen van steenen bijgebouwen bij de controleurswoning te Probolingo.

Bouw van een steenkolenloods te Banjoewangie.

Idem van bijgebouwen bij de controleurswoningen te Singkel en te Taloe, en bij de adsistent-residentswoning te Aijerbangies (Sumatra's Westkust).

Idem van een bureau voor den controleur der inkomende en uitgaande regten te Singkel, en van een adsistent-residentsbureau te Fort van der Capellen (Sumatra's Westkust).

Idem van twee steenkolen-pakhuizen te Muntok (Banka).

Idem van een leprozengesticht en van eene school c. a. te Riouw.

Idem van eene gevangenis te Taijan, en van een bureaulocaal te Sintang (Wester-afdeeling van Borneo).

Idem van eene zendeling-leeraarswoning te Boeroe, zware reparatien aan het hoofd-gebouw van de gouvernementswoning te Batoe-gadja (gouvernement der Molukken).

Bruggen, wegen en waterstaatswerken in het algemeen belang.

Verlengen der havenhoofden te Karang-antoe (Bantam).

Daarstellen van nog 1785 strekkende ellen kaaimuur langs den oever van het haven-kanaal te Batavia.

Vernieuwing van bruggen aldaar, en bouw van eene nieuwe brug over de rivier Grogol (Batavia).

Bouw van drie steenen duikers in den grooten postweg en van eene brug over de rivier Tjikamoeboetan (Buitenzorg).

Daarstelling eener brug over de rivier Tangoelangien (Samarang).

Boring van eenen artesischen put bij het Roomsch-katholijk weeshuis te Samarang.

Onder ultimo December was men zonder groote wederwaardigheden tot 63,05 el diepte gevorderd.

Vernieuwing van de brug over de rivier Ello op den binnenweg van Magalang naar Grobak, van de bruggen over de rivieren Loengkee en Bangkong (Kadoe), en van eene brug in Pekalongan.

Daarstelling van eene brug over de Gantong bij Bondowosso (Bezoekie) en over de rivier Kabongan (Rembang), aanleg van eene weg van Grobongan tot Ngareng (Rembang).

Idem van bruggen over de rivieren Pramessan, Minggiran en Brantas; zuivering van de rivier Ngassinan van af het punt van dien naam tot Toelong-agoong (Kederie).

Aanleg van eenen aardeweg van Benkoelen naar Poeloe-baai en van eene brug te Kampong-tellang (Benkoelen).

Daarstelling van een groot zeehoofd te Macassar.

Idem van eenen kaaimuur aan het zeestrand nabij het Chinesche kamp te Timor.

Bakens en verkenningsteekens.

Bebakening van de monding der Pontianak-rivier (Wester-afdeeling van Borneo).

Waterstaatswerken met de cultures in betrekking staande.

Daarstelling van eene brug en eenen bekleedingsmuur en een duiker over de slokkan Tjiballok (Buitenzorg).

Opnamen in de afdeeling Demak en Grobogan betrekkelijk de opdamming der Loes-sie-rivier (Samarang).

Bouw van eene sluis aan den mond der waterleiding Loh-oeloe (Bagelen).

Daarstelling van eenen stuwdam in de rivier Oesoë (Timor).

Cultuurgebouwen.

Bouw van een inkoop-koffijpakhuis te Tenger (Probolingo).

Idem van 2 koffijpakhuizen te Loehoe-bosong en te Koedoe (gouvernement van Sumatra's Westkust).

Idem van peperpakhuizen te Tallo, Allas en Seloema (Benkoelen).

Zoutpakhuizen.

Bouw van twee zoutdepôtpakhuizen te Tanara (Bantam), van een doorvoerpakhuis te Singaparna (Preanger regentschappen), en van een pakhuis te Blinjoe (Banka).

Maritime werken.

Bouw van eene hospitaalmeesterswoning enz., vergrooten van eenige kamers voor ziekenoppassers, bouw van een kettinggangerskwartier op Onrust en van eene derde steenkolenloods op het eiland Kuiper.

ZITTING 1862 — 1863. —— (LVII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE M VAN HET VERSLAG.

N°. 12.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

RIJSTCULTUUR OP JAVA EN MADURA,

MET UITZONDERING VAN DE GEWESTEN

BATAVIA, BUITENZORG, SOERAKARTA EN DJOKDJOKARTA,

gedurende het jaar 1860.

GEWESTEN.	Getal dessa's en kampongs.			Getal landbouwende huisgezinnen.	Uitgestrektheid ontgonnen bouwland, zonder eenige uitzondering, in bouws van 500 vierkante Rhijnlandsche roeden.				Uitgestrktl door bevolkin
	Getal met velden voor den landbouw.	Getal zonder velden.	Te zamen.		Velden die van levend water kunnen worden voorzien.	Velden die niet van levend water kunnen worden voorzien, of van den regen afhankelijk zijn.	Te zamen.		voor het Gouvernement. (6)	met pr
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.		9.	10
Bantam.	1 845	»	1 845	100 429	32 249	56 266	88 515		»	81
Krawang	127	11	138	8 118	10 823	5 938	16 761		»	14
Preanger regentschapp.	3 605	177	3 782	108 816	109 053	34 153	143 206		»	138
Cheribon	1 170	19	1 189	88 983	195 044 1/4	159 312 1/2	a. 354 356 3/4		5 76	172
Tagal	919	37	956	46 065	66 784	20 164	86 948		3 10	82
Pekalongan	1 513	94	1 607	39 574	50 423	5 264	55 687		1 50	49
Samarang	2 486	77	2 563	158 067	114 407	130 394	244 801		1 84	207
Japara	1 212	119	1 331	80 394	57 287	62 687	119 974		3 70	95
Rembang	2 005	101	2 106	88 163	34 218	119 525	153 743		1 55	133
Soerabaija.	4 688	328	5 016	124 864	92 910	150 264	243 174		8 15	182
Pasoeroean	1 713	53	1 766	64 313	58 232	15 617	73 849		6 14	52
Probolingo	559	»	559	57 788	40 835	25 630	66 465		4 63	35
Bezoekie	548	5	553	50 671	48 355	24 325	72 680		2 00	49
Banjoewangie . . .	159	10	169	4 694	8 163	2 043	10 206		»	8
Banjoemas.	1 315	42	1 357	81 670	85 237	25 778	111 015		4 34	85
Bagelen	2 554	35	2 589	127 412	44 196	110 102	154 298		15 15	105
Kadoe	3 574	35	3 609	84 781	36 596	15 720	52 316		4	33
Madioen	1 221	40	1 261	49 613	90 778	36 538	127 317		2 43	95
Patjitan	272	8	280	16 446	3 218	25 346	28 564		»	20
Kedirie.	1 193	83	1 276	47 097	56 646	22 114	78 760		1 90	56
Madura (afdeeling Pamakassan)	158	18	176	16 831	3 000	14 767	17 766		300	7
Te zamen	32 836	1 292	34 128	1 444 789	1 238 454 1/4	1 061 947 1/2	2 300 401 3/4		63 03	1 707
In 1859 was het cijfer	33 586	1 348	34 934	1 398 818	1 179 322 1/8	1 046 867 7/8	b. 2 226 190		65 43	1 658
Geeft nu meer . .	»	»	»	45 971	59 132 1/8	15 079 5/8	74 211 3/4		»	49
Geeft nu minder .	750	56	806	»	»	»	»		2 53	
Onder verwijzing naar de 2de noot op bladz. 108 van het verslag, worden hier ten aanzien van de residentie Cheribon de navolgende verbeterde cijfers medegedeeld:										
in 1858					194 685 1/4	158 136	c. 352 821 1/4			
» 1859					192 694	160 127 1/4	352 821 1/4			

door	Uitgestrektheid, welke hiervan bevolking is beplant: met padie.	met aardvruchten, of andere gewassen.	onbeplant is gebleven. (*g*)	Opbrengst der velden door de bevolking met padie beplant, in pikols van 100 katties (125 Amst. pond). Te zamen in elk gewest.	Gemiddeld per bouw.	AANMERKINGEN.
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.
"	81 972	4 082	1 983	1 740 040	21	*a.* Zie voor het verschil van dit cijfer met de opgaaf van 1859 de noot *c* hieronder.
"	14 608	610 1/2	1 542	189 887	13	
"	138 567	25 392	"	4 166 960	30	*b.* Het verschil van dit cijfer met de opgaaf in 't vorig verslag is hierin gelegen, dat daarbij voor Cheribon 97 291 1/2 bouws te veel waren medegerekend.
5 76	172 363 1/4	8 111 1/4	*h.* 168 117 3/4	3 665 752	21	
3 10	82 219	1 980	1 005	2 083 924	25	*c.* De oorzaak van het verschil dezer cijfers met de opgaven in de betrokken regeringsverslagen is hierin gelegen, dat onder deze rubriek, die enkel de uitgestrektheid *ontgonnen* bouwland aanwijst, in 1858 geheel en in 1859 gedeeltelijk, ook waren opgenomen de *bebouwbare* velden; met andere woorden de zoodanige, die bij de opname bevonden zijn *voor ontginning te kunnen in aanmerking komen* (alleen waren in 1858 nog buiten aanmerking gelaten 6673 ontginbare moerasgronden).
1 50	49 835	2 901	3 220	249 469	5 3/4	
1 84	207 347	22 070	13 513	3 535 899	17	
3 70	95 035	11 791	9 442	1 123 273	cc. 12	
1 55	133 634	15 629	4 952	1 244 633	9	
8 15	182 004	19 764	33 250	2 648 249	14 1/2	
6 14	52 240	14 610	856	1 859 785	35 1/2	*d.* Ongerekend de koffij-, peper-, thee- en kaneeltuinen, voor zoover zij niet bij uitzondering zijn aangelegd op bouwgronden, reeds vroeger door de bevolking ontgonnen.
4 69	35 668	25 630	474	1 103 630	30	
2 00	49 280	17 861	3 539	1 616 451	32 3/4	
"	8 127	2 188	36	321 680	40	*e.* Als mislukt worden opgegeven voor:
4 34	85 428	4 195	17 050	714 676	8 1/4	
15 15	105 332	17 022	16 787	2 034 500	19	
4	33 396	18 220	240	950 669	28 2/3	
2 43	95 719	12 339	16 779	2 183 777	cc. 23	
"	20 877	6 686	1 001	330 297	15 3/4	
1 90	56 456	17 829	2 574	1 320 501	cc. 24	
300	7 634	9 833	"	46 264	6	
63 09	1 707 741 1/4	258 743 1/4	*i.* 296 390 3/4	33 130 316	19,37	
65 43	1 658 238	239 782	*k.* 284 945	32 402 888	19,54	
"	49 503 1/4	18 961 1/4	11 445 3/4	727 428	"	
2 53	"	"	"	"	0,17	
			l. 184 862 1/4			
			170 976			

Bantam	9 555 1/2 bouws.
Krawang	1 456 "
Cheribon	5 142 "
Tagal	8 000 "
Pekalongan . . .	22 321 "
Samarang. . . .	24 209 "
Japara.	12 955 "
Rembang	15 615 "
Soerabaija . . .	32 935 "
Bezoekie	1 964 "
Banjoewangie . .	85 "
Bagelen	3 997 "
Kadoe.	1 825 "
Madioen	1 712 "
Patjitan	509 "
Kedirie	1 914 "
Te zamen	144 194 bouws.

In hoe verre deze bouws tot kolom 10, dan wel (zie het verslag, bladz. 108 2de noot) tot kolom 12 behooren, blijkt niet.

f. Als boven voor 15 gewesten 111 158 bouws.

g. Zie de 2de noot op bladz. 108 van het verslag.

h. Zie de noot *l* hieronder.

i. Zie de noot *e* hiervóór.

k. Zie de noot *f* hiervóór. Het verschil van dit cijfer met de opgaaf in 't vorig verslag is een gevolg van de te hooge opgave voor Cheribon, ook bedoeld in de noot *l* hieronder.

l. In verband met de toelichting in noot c hiervóór, zal het verschil dezer cijfers met de vroegere opgaven geen afzonderlijke opheldering vereischen.

GEWESTEN.	Gemiddelde marktprijs van den pikol padie in 1860.		Bedrag van der la
	Hoogste prijzen.	Laagste prijzen.	Van velden door de bevolkin voor het Gouvernement beplant. (kolom 9 vorig bladz.)
1.	2.	3.	4.
Bantam	f 2,50	f 1,875	»
Krawang	2,00	1,00	»
Preanger regentschappen	2,50	1,20	»
Cheribon	2,11	1,30	f 35 898,0
Tagal	4,22	2,29	28 902,0
Pekalongan	3,60	2,12	14 200,0
Samarang	2,85	1,73	18 620,0
Japara	4,50	1,25	54 003,0
Rembang	3,78	2,02	c. »
Soerabaija	3,20	1,60	109 207,5
Pasoeroean	2,42	1,80	71 530,0
Probolingo	2,75	2,00	78 280,8
Bezoekie	2,50	1,78	33 404,0
Banjoewangie	2,10	1,40	»
Banjoemas	4,50	2,25	36 795,8
Bagelen	3,83	3,16	25 944,0
Kadoe	a. 7,10	a. 6,00	1 150,0
Madioen	2,82	1,20	288 117,0
Patjitan	a. 5,50	a. 3,50	»
Kedirie	1,50	1,00	11 400,0
Madioen (afdeeling Pamakassan)	2,50	2,00	4 200,0
Te zamen	b. f 2,96	b. f 1,73	d. »
In 1859 was het cijfer	2,89	1,94	f 606 763,6
Geeft nu meer	f 0,28	»	»
Geeft nu minder	»	f 0,21	»

…n geheelen onzuiveren aanslag …nten op het gewas in 1860.		Uitgestrektheid nieuw ontgonnen sawah-velden in 1860, in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	AANMERKINGEN.
Van velden door de bevolking voor eigen cultuur beplant. (kolom 10 en 11 vorige bladz.)	Te zamen.		
5.	6.	7.	8.
f 561 215,25	f 561 215,25	385	*a.* Voor den pikol rijst, zijnde de padieprijzen niet opgegeven.
34 993,00	34 993,00	332	*b.* Ongerekend de prijzen in de residentien Kadoe en Patjitan.
»	»	250	*c.* Kan niet afzonderlijk worden opgegeven.
840 657,00	376 555,00	668	*d.* Zie de voorgaande aanmerking.
476 609,00	496 511,00	753	*e.* Hieronder f 32 753,99 aan fictive landrenten.
154 893,33	169 093,33	7	*f.* Als voren f 32 963,86.
865 076,83	883 696,83	334	
421 541,50	475 544,50	1 978	
c. »	529 222,82	626	
1 143 383,50	1 252 591,00	1 109	
705 916,04	777 447,00	1 210	
607 953,13	686 234,00	321	
650 918,00	684 322,00	43	
»	»	30	
492 135,04	528 930,90	459	
821 314,64	847 258,67	495	
604 214,00	605 364,00	120	
5 377,00	293 494,00	184	
75 362,00	75 362,00	42	
153 704,77	165 104,77	1 342	
51 693,00	55 893,00	»	
d. »	*e.* f 9 998 733,07	10 688	
9 036 418,92	*f.* 9 643 182,55	9 543	
»	55 550,52	1 145	
»	»	»	

ZITTING 1862 — 1863. —— (LVII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE N VAN HET VERSLAG.

N°. 13.

AANTOONING VAN DE TEELT

VAN

KLAPPERBOOMEN OP JAVA EN MADURA,

MET UITZONDERING VAN DE RESIDENTIEN

BATAVIA, SOERAKARTA EN DJOKDJOKARTA,

gedurende het jaar 1860.

GEWESTEN.	Aanwezig getal klapperboomen op 1°. Januarij 1860.			Gedurende 1860 zijn	
	Vruchtdragende.	Jonge.	Totaal.	uitgestorven of uitgeroeid.	bijgeplant.
Bantam	338 895	655 930	994 825	56 410	106 22
Buitenzorg	70 748	86 936	157 684	2 488	9 82
Krawang.	21 399	43 769	65 168	6 276	8 17
Preanger regentschappen . .	356 973	837 060	1 194 033	42 863	115 47
Cheribon.	208 283	515 914	724 197	29 696	130 10
Tagal.	290 874	461 767	752 641	30 470	103 17
Pekalongan.	242 940	109 837	352 777	4 392	16 26
Samarang	457 941	723 682	1 181 623	83 325	224 32
Japara	346 531	402 321	748 852	44 308	93 60
Rembang.	515 101	1 199 106	1 714 207	143 187	233 95
Soerabaija	604 000	1 248 976	1 852 976	93 328	195 11
Pasoeroean	196 009	600 818	796 827	18 241	56 85
Probolingo	252 727	360 843	613 570	19 336	31 47
Bezoekie.	352 846	420 199	773 045	27 497	36 47
Banjoewangie	48 000	88 443	136 443	450	11 53
Banjoemas	509 879	497 022	1 006 901	9 947	75 61
Bagelen	1 137 478	956 993	2 094 471	14 530	83 63
Kadoe.	194 494	284 182	478 676	4 354	20 29
Madioen	170 522	428 122	598 644	5 292	108 37
Patjitan	147 500	204 600	352 100	2 417	23 59
Kedirie	299 540	441 283	740 823	26 312	53 32
Madura *c*	39 204	22 741	61 945	7 155	23 70
Te zamen voor Java en Madura (afdeeling Pamakassan) . .	6 801 884	10 590 544	17 392 428	672 274	1 761 06

Aanwezig getal klapperboomen op ultimo December 1860.			Gemiddelde prijzen der		AANMERKINGEN.
Vruchtdragende.	Jonge	Totaal.	klappers per 100 stuks.	klapper-olie per pikol.	
386 593	658 049	1 044 642	f 3,90	f 30,60	*a.* Niet opgegeven.
67 421	97 600	165 021	5,50	*b.* »	*b.* De olie wordt hier niet in het groot maar slechts bij flesschen verkocht.
21 990	45 080	67 070	*a.* »	*b.* »	
364 784	901 859	1 266 643	3,50	*b.* »	*c* De opgegeven cijfers betreffen enkel het regentschap Pamakassan, zijnde van de beide overige regentschappen geene behoorlijke opgaven ontvangen.
322 348	502 262	824 610	4,00	30,00	
317 142	508 202	825 344	4,00	30,00	
231 623	133 024	364 647	4,00	28,00	
448 123	874 496	1 322 619	6,00	29,00	
361 087	437 059	798 146	5,00	30,00	
561 833	1 243 144	1 804 977	5,00	32,00	
615 428	1 339 331	1 954 759	5,00	28,00	
205 633	629 812	835 445	5,00	27,00	
256 937	368 776	625 713	5,00	25,00	
380 275	401 745	782 020	4,50	25,00	
57 384	90 139	147 523	4,00	24,00	
541 087	531 486	1 072 573	3,00	34,00	
1 156 989	1 006 585	2 163 574	2,50	15,50	
207 341	287 278	494 619	6,50	*b.* »	
172 024	529 705	701 729	6,50	30,00	
204 960	168 253	373 213	3,25	25,00	
311 558	456 276	767 834	6,00	30,00	
46 404	32 095	78 499	3,50	14,50	
7 238 964	11 242 256	18 481 220	»	»	

ZITTING 1862 — 1863. —— (LVII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE ❶ VAN HET VERSLAG.

N°. 14.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

KOFFIJ-CULTUUR

OVER HET JAAR 1860.

GEWESTEN,	Getal huisgezinnen, voor geregelde tuinen en boschkoffij afgezonderd.	Getal vruchtdragende boomen, waarvan in 1860 geoogst is.			
		Geregelde tuinen.	Boschkoffij.	Pagger- en kampong-koffij.	Te zamen.
Bantam	21 605	4 320 584	»	1 375 755	5 696 339
Krawang	1 282	701 978	»	127 208	829 186
Preanger regentschappen	89 801	36 062 128	3 573 300	5 153 826	44 789 254
Cheribon	27 169	11 176 673	1 199 488	4 253 131	16 629 292
Tagal	8 733	2 248 365	»	2 461 698	4 710 063
Pekalongan	10 827	3 098 409	»	2 549 460	5 647 869
Samarang	31 498	11 268 265	»	5 502 467	16 770 732
Japara	5 912	1 318 428	»	19 855	1 338 283
Rembang	1 042	179 859	»	»	179 859
Soerabaija	3 455	2 075 573	92 765	36 207	2 204 545
Pasoeroean	30 790	3 167 758	15 254 878	5 608 508	24 031 144
Probolingo	15 862	2 637 117	1 033 261	367 338	4 037 716
Bezoekie	24 430	8 060 034	»	1 200 258	9 260 292
Banjoewangie	3 555	2 476 863	»	91 621	2 568 484
Banjoemas	23 712	6 258 361	»	4 651 827	10 910 188
Bagelen	34 697	6 250 269	»	8 288 047	14 538 316
Kadoe	77 455	5 539 411	484 754	30 846 466	36 870 631
Patjitan	12 034	4 048 919	»	260 236	4 309 155
Madioen	16 213	4 145 696	»	986 132	5 131 828
Kedirie	26 135	7 975 592	134 923	115 090	8 225 605
Totaal	466 207	123 010 282	21 773 369	73 895 130	218 678 781
Soerakarta	»	»	»	»	»
Djokdjokarta	»	»	»	»	»
Te zamen	466 207	123 010 282	21 773 369	73 895 130	218 678 781
In 1859 was het cijfer	455 316	118 755 808	23 444 102	70 469 582	212 669 492
Geeft nu meer	10 891	4 254 474	»	3 425 548	6 009 289
Geeft nu minder	»	»	1 670 733	»	»

Verkregen veelheid koffij in pikols van 100 katties. (125 Amst. pond.)	Overwigten door latere meerderbevindingen bij de pakhuizen.	Minder bevonden in de kleine pakhuizen.	Te zamen bij de pakhuizen in ontvangst genomen.	Getal vruchtdragende boomen, waarvan gemiddeld één pikol koffij is verkregen.	AANMERKINGEN.
11 072,12	72,08	»	11 144,20	511	
1 606,56	0,44	»	1 607,00	516	
162 058,88	4 873,99	301,97	166 630,90	268	
28 147,99	181,36	»	28 329,35	587	
34 735,33	67,20	»	34 802,53	135	
23 234,67	16,05	»	23 250,72	242	
82 122,35	78,27	»	82 200,62	204	
5 486,36	3,19	0,64	5 488,91	244	
270,71	»	»	270,71	666	
11 810,40	4,54	»	11 814,94	186	
211 773,07	2 688,87	»	214 461,94	112	
35 651,48	183,82	»	35 835,30	154	
57 431,50½	230,78½	94,82	57 567,47	160	
6 512,23	24,44	»	6 536,67	393	
19 562,52	116,51½	»	19 679,03½	557	
58 531,00	969,16	»	59 500,16	244	
102 952,69	225,59	»	103 178,28	357	
32 062,00	58,14	»	32 120,14	134	
37 712,00	153,50	»	37 865,50	132	
49 397,75	452,00	»	49 849,75	163	
972 131,61½	10 399,94	397,43	982 134,12½	ruim 223	
14 938,36	»	»	14 938,36	»	
1 566,80	4,25	»	1 571,05	»	
988 636,77½	10 404,19	397,43	998 643,53½	223	
735 587,28	10 846,79	35,00	746 399,07	294	
253 049,49½	»	362,43	252 244,46½	»	
»	442,60	»	»	71	

GEWESTEN	GEZAMENLIJKE KOSTEN DER KOFFIJ UIT DEN OOGST				
	Inkoopprijs aan de planters betaald.		Kosten van personeel, koelies enz. bij de pakhuizen.	Kosten van inlandsch personeel bij de koffij-cultuur, als mantries enz.	Bijzondere meerdere kosten van bewerking der koffij naar de West-Indische wijze.
	Per pikol.	Te zamen.			
Bantam	f 10,50	f 116 257,25	f 6 954,82	f 3 100,00	f 3 900,00
Krawang	10,50	16 869,72	456,00	660,00	»
Preanger regentschappen	5,25	850 750,815	37 802,975	4 097,86	69 252,94
Cheribon	10,50 1,75	285 212,505	21 828,95	a. »	5 101,335
Tagal	1ste soort 10,50 2de » 7,50 3de » 5,00	364 067,265	3 623,425	1 440,00	»
Pekalongan	10,50 infer. 4,50	243 466,035	5 959,09	a. »	»
Samarang	10,50	862 081,18	7 660,00	2 820,00	»
Japara	10,50	56 656,16	307,60	4 605,00	»
Rembang	10,50	3 379,185	444,00	»	»
Soerabaija	10,50 infer. 7,00	123 797,195	2 456,40	1 200,00	»
Pasoeroean	10,50 7,00 5,50 3,00	2 194 844,395	20 926,395	9 420,00	36 965,57
Probolingo	10,50 6,00 4,00 2,50	374 125,07	4 080,00	1 200,00	»
Bezoekie	10,50	603 028,38	6 670,135	a. »	»
Banjoewangie	6,43	41 873,655	1 064,55	3 480,00	»
Banjoemas	10,50 infer. 5,00	205 392,545	4 637,715	9 840,00	»
Bagelen	10,50 infer. 5,00	611 176,87	7 150,00	4 680,00	»
Kadoe	10,50	1 081 003,24	11 502,00	4 050,00	»
Patjitan	10,50	334 230,88	3 633,57	475,00	»
Madioen	10,50 6,25 5,00	393 503,62	11 631,385	a. »	»
Kedirie	10,50 7,50 3,50	516 515,86	10 340,00	a. »	»
Totaal	»	f 9 278 231,825	f 169 129,01	f 51 067,86	f 115 219,845
Soerakarta	f 19,16	279 952,665	2 013,08	»	»
Djokdjokarta	19,16	30 019,885	318,10	»	»
Te zamen	»	f 9 588 204,375	f 171 460,19	f 51 067,86	f 115 219,845
In 1859 was het cijfer	»	6 943 886,32	153 130,49	59 453,00	99 147,23
Geeft nu meer	»	f 2 644 318,055	f 18 329,70	»	f 16 072,615
Geeft nu minder	»	»	»	8 385,14	»

VAN 1860 AAN HET GOUVERNEMENT GELEVERD.

Kosten van afpakking en vervoer tot aan de strand-pakhuizen.	Percentsgewijze belooning van de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.	Alle andere uitgaven, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.	Gemiddelde prijs waarop de pikol koffij aan het Gouvernement te staan komt.	Getal inkoopkoffij-pakhuizen.	AANMERKINGEN.
f 6 989,76	f 4 982,18	f 1 950,00	f 144 133,91	f 12,93	7	*a.* Opgebragt onder de voorgaande kolom.
1 654,88	988,12	611,44½	21 240,16½	13,22	1	
155 493,38½	181 596,46	7 061,87½	1 306 056,31	7,84	51	
29 394,65	7 111,32½	»	348 648,76½	12,38	27	
28 532,63½	16 066,53	1 086,22½	414 816,08	11,91	7	
17 882,52	9 453,52	647,87	277 409,03½	11,94	8	
85 225,87	40 125,84	2 335,25	1 000 248,14	12,18	13	
4 377,78	2 192,54	288,00	68 427,08	12,47	4	
318,71½	»	26,66½	4 168,56½	13,15	1	
10 612,38	5 338,01½	687,00	144 090,99	12,20	3	
195 562,38	98 767,84	8 021,03	2 564 507,61	11,95	12	
16 001,42	19 597,34½	1 466,46½	416 473,30	11,66½	8	
34 261,49½	23 376,70½	2 297,54½	669 634,26	11,63	7	
4 953,62½	3 885,06½	45,00	55 301,89½	8,46	2	
30 859,56½	8 946,33½	»	259 676,16	13,27	16	
99 365,15	27 285,10	4 467,00	754 124,12	12,61	15	
177 977,07	48 348,32	1 100,00	1 323 980,63	12,50	13	
18 852,37	21 241,21	90,00	378 523,03	11,78	5	
48 845,87	20 112,53	5 396,96½	479 490,37	12,66	12	
67 800,00	24 500,00	750,00	619 905,86	12,43	8	
f 1 034 964,52	f 563 914,88	f 38 328,33½	f 11 250 856,27½	f 11,38	220	
29 510,25	»	265,10	311 741,09½	20,87	2	
3 142,10	»	»	33 480,03½	21,31	1	
f 1 067 616,87	f 563 914,88	f 38 593,43½	f 11 596 077,45½	11,61	223	
764 927,17	414 382,50	60 588,50	8 495 515,21	11,38	216	
f 302 689,70	f 149 532,38	»	f 3 100 562,24½	0,23	7	
»	»	f 21 995,06½	»	»	»	

ZITTING 1862 — 1863. —— (LVII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE P VAN HET VERSLAG.

N°. 15.

AANTOONING VAN HET AANTAL

KOFFIJBOOMEN,

aanwezig onder

ULTIMO MAART 1860.

GEWESTEN.	AANTOONING VAN DE HOEVEELHEID KOFFIJBOOMEN AANWEZIG								
	IN GEREGELDE TUINEN.			IN BOSSCHEN.			IN PAGGERS EN KAMPONGS.		
	Die vruchten kunnen dragen.	Nog te jong daartoe.	Te zamen boomen.	Die vruchten kunnen dragen.	Nog te jong daartoe.	Te zamen boomen.	Die vruchten kunnen. dragen.	Nog te jong daartoe.	Te zamen boomen.
Bantam . . .	3 933 795	2 053 650	5 987 445	»	»	»	2 101 760	1 394 636	3 496 3
Krawang. . .	701 978	317 235	1 019 213	»	»	»	127 208	386 980	514 1
Preanger regentschappen . .	35 183 780	12 044 138	47 227 918	3 467 800	»	3 467 800	5 469 757	684 283	6 151 0
Cheribon . . .	11 366 882	7 096 935	18 463 817	»	»	»	4 464 190	4 030 142	8 494 3
Tagal	2 530 807	1 190 582	3 721 389	»	»	»	2 645 048	546 188	3 191 2
Pekalongan . .	3 345 422	1 376 154	4 721 576	»	»	»	2 951 445	257 899	3 209 3
Samarang . .	12 012 504	2 669 146	14 681 650	»	»	»	5 735 318	1 295 098	7 030 4
Japara . . .	1 453 362	1 653 680	3 107 042	»	»	»	44 700	76 632	121 3
Rembang. . .	137 631	»	137 631	»	»	»	»	»	
Soerabaija . .	2 075 573	42 822	2 118 395	92 765	102 205	194 970	36 207	205 520	241 7
Pasoeroean . .	3 394 283	212 421	3 606 704	15 481 402	1 203 154	16 684 556	5 835 032	1 873 810	7 708 8
Probolingo . .	2 803 469	1 468 026	4 271 495	1 071 600	362 437	1 434 037	370 580	263 144	633 7
Bezoekie . . .	8 600 692	733 310	9 334 002	»	»	»	1 177 762	928 102	2 105 8
Banjoewangie. .	2 420 666	123 113	2 543 779	»	»	»	70 404	152 280	222 6
Banjoemas . .	6 534 501	2 872 145	9 406 646	»	»	»	4 445 648	1 776 879	6 222 5
Bagelen . . .	7 675 609	966 809	8 642 418	»	»	»	9 809 191	2 391 691	12 200 8
Kadoe. . . .	5 002 340	3 267 713	8 270 053	484 754	60 500	545 254	30 675 364	7 032 701	37 708 0
Patjitan . . .	4 231 780	2 214 313	6 446 093	»	»	»	306 297	651 772	958 0
Madioen . . .	4 749 601	1 398 502	6 148 103	»	»	»	986 132	307 583	1 293 7
Kedirie . . .	7 889 804	3 761 500	11 651 304	131 923	36 598	168 521	15 853	663 781	679 6
Te zamen	126 044 479	45 462 194	171 506 673	20 730 244	1 764 894	22 495 138	77 267 896	24 919 121	102 187 0

NWEZIG	ONDER ULTIMO MAART 1861.			Te zamen bedroeg het aanwezig getal koffij-boomen onder ult. Maart 1860.	GEEFT in het TEGENWOORDIG JAAR.		AANMERKINGEN.
PONGS.	GEHEEL AANWEZIG GETAL.						
Te zamen boomen.	Die vruchten kunnen dragen.	Nog te jong daartoe.	Te zamen boomen.		Meer boomen.	Minder boomen.	
3 496 39	6 035 555	3 448 286	9 483 841	9 784 940	»	*a* 301 099	*a.* Deze vermindering is het gevolg der afschrijving van vele oude koffijtuinen.
514 1	829 186	704 215	1 533 401	1 386 048	147 353	»	
6 151 0	44 121 337	12 728 421	56 849 758	57 207 945	»	*b* 358 187	*b.* Als oorzaak dezer vermindering wordt opgegeven mindere bijplanting dan afschrijving, ten einde de aanplantingen meer in evenredigheid te brengen met de krachten der bevolking.
8 494 3	15 831 072	11 127 077	26 958 149	27 084 456	»	126 307	
3 191 2	5 175 855	1 736 770	6 912 625	6 843 293	69 332	»	
3 209 3	6 296 867	1 634 053	7 930 920	7 639 349	291 571	»	
7 030 4	17 747 822	3 964 244	21 712 066	20 943 383	768 683	»	
121 3	1 498 062	1 730 312	3 228 374	3 045 861	182 513	»	
»	137 631	»	137 631	179 859	»	42 228	
241 7	2 204 545	350 547	2 555 092	2 486 424	68 668	»	
7 708 8	24 710 717	3 289 385	28 000 102	26 995 102	1 005 000	»	
633 7	4 245 649	2 093 607	6 339 256	5 692 900	646 356	»	
2 105 8	9 778 454	1 661 412	11 439 866	12 976 168	»	1 536 302	
222 6	2 491 070	275 393	2 766 463	2 880 149	»	113 686	
6 222 5	10 980 149	4 649 024	15 629 173	15 213 714	415 459	»	
12 200 8	17 484 800	3 358 500	20 843 300	20 650 517	192 783	»	
37 708 0	36 162 458	10 360 914	46 523 372	45 202 602	1 320 770	»	
958 0	4 538 077	2 866 085	7 404 162	6 967 989	463 173	»	
1 293 7	5 735 733	1 706 085	7 441 818	7 547 369	94 449	»	
679 6	8 037 580	4 461 879	12 499 459	12 410 159	89 300	»	
102 187 0	224 042 619	72 146 209	296 188 828	292 938 227	5 728 410	2 477 809	
					2 477 809		
				Geeft meer in 1860 . .	3 250 601	boomen.	

ZITTING 1862 — 1863. —— (LVII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE Q VAN HET VERSLAG.

N°. 16.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

SUIKER-CULTUUR

OVER HET JAAR 1860.

GEWESTEN.	Getal suiker-inrigtingen.	Getal suikerriet plantende huisgezinnen.	Uitgestrektheid der suikerrietvelden in 1860 gesneden, in bouws van 500 vierkante Rhijnl. roeden.	Getal bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden, bovendien nog voor den oogst van 1860 beplant geweest, doch waarvan niet is gesneden.	Werkelijk van de velden verkregen opbrengst, in pikols suiker van 100 katties (125 Amsterd. ponden).	Gemiddelde opbrengst per bouw in pikols.
Cheribon	10	18 961	4 234	»	158 201,39	37,36
Tagal	9	12 400	3 222	»	*a* 112 804,90	35,01
Pekalongan	3	9 402	1 500	»	58 295,48	38,86
Samarang	4	11 684	1 840	»	63 879,02	34,72
Japara.	9	22 514	3 705	»	145 043,09	39,14
Rembang.	2	1 200	300	»	10 659,38	35,53
Soerabaija	18	53 196	8 030	»	404 398,92	50,36
Pasoeroean	17	22 221	6 002	»	369 550,64	61,57
Probolingo	10	15 954	4 693	»	235 247,56	50,12
Bezoekie	5	6 832	2 000	»	98 015,87	49,00
Banjoemas	1	1 608	320	»	8 614,77	26,92
Madioen	2	3 772	800	»	28 659,00	35,83
Kedirie	6	9 631	1 900	»	71 135,01	37,44
Madura	1	1 200	300	»	9 671,42	32,24
Te zamen	97	190 525	38 846	»	1 774 176,45	45,67
In 1859 was het cijfer .	97	194 495	39 713 1/4	7 3/4	1 648 641,97	41,5
Geeft nu meer . .	»	3 970	»	»	125 534,48	4,16
Geeft nu minder. .	»	»	867 1/4	7 3/4	»	»

Genoten betaling door de suikerrietplanters.			Hoeveelheid suiker aan het Gouvernement geleverd (in pikols).	AANMERKINGEN.
Gezamenlijk bedrag.	Gemiddeld voor ieder huisgezin.	Gemiddeld per bouw.		
f 441 482,59	f 23,28	f 104,27	82 201,10	*a.* Waaronder $8415^{81}/_{100}$ pikols suiker van het verkochte riet der fabriek Pangka.
264 401,56	21,32	82,06	51 669,96	
157 538,06	16,75	105,02	8 817,39	*b.* Hieronder begrepen $6772^{68}/_{100}$ pikols suiker, niet geleverd doch in geld vergoed.
167 482,99	14,40	91,02	*b* 32 409,05	
379 386,51	16,84	102,395	59 763,22	
29 341,34	24,45	97,80	»	
950 182,66	17,86	118,325	216 259.48	
812 755,22	36,58	135,41	173 209,96	
568 173,95	35,61	121,06	150 316,64	
246 854,63	36,13	123,425	47 906,62	
25 126,41	15,625	78,52	5 080,21	
79 706,52	21,13	99,63	16 000,00	
194 805,10	20,22	102,525	45 081,89	
28 208,31	23,51	94,03	»	
f 4 345 445,85	f 22,81	f 111,86	888 715,52	
4 241 754,39	21,89	106,80	830 580,41	
f 103 691,46	f 0,92	f 5,06	58 135,11	
»	»	»	»	

GEWESTEN	Gezamenlijke kosten van de suiker uit den oogst van 1860 aan			
	Inkoopskosten ingevolge de bestaande contracten.	Kosten van personeel bij den veldarbeid.	Kosten van afpakking en vervoer tot in de hoofdpakhuizen.	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.
Cheribon	f 767 921,21	f 4 110,00	»	f 25 085,57
Tagal	497 916,33	4 980,00	»	24 078,9
Pekalongan	80 826,16	1 980,00	»	2 949,2
Samarang	255 666,05	1 440,00	»	12 464,2
Japara	455 849,28	2 304,00	»	43 512,9
Rembang	»	»	»	»
Soerabaija	2 073 117,64	»	»	a 123 274,9
Pasoeroean	1 594 609,37	900,00	»	48 186,8
Probolingo	1 381 237,46	7 704,24	f 1 504,69	97 103,0
Bezoekie	456 726,67	960,00	»	30 852,2
Banjoemas	46 568,57	300,00	5 087,34	2 640,3
Madioen	160 000,00	»	20 666,67	10 508,3
Kedirie	416 197,60	900,00	»	15 000,0
Madura	»	»	»	»
Te zamen	f 8 186 636,34	f 25 578,24	f 27 258,70	f 435 656,5
In 1859 was het cijfer	7 775 777,20	24 913,38	33 152,47	392 869,6
Geeft nu meer	f 410 859,14	f 664,86	»	f 42 786,9
Geeft nu minder	»	»	f 5 893,77	»

het Gouvernement geleverd.		Gemiddelde prijs waarop de pikol suiker aan het Gouvernement komt te staan.	Hoeveelheid pikols suiker die, op grond der bestaande contracten, ter beschikking van de fabrikanten is verbleven.	AANMERKINGEN.
Andere kosten, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.			
f 1 144,63	f 798 261,41	f 9,71	76 000,29	*a.* Calculatief.
1 290,07	528 265,39	10,22	61 134,94	*b.* Ongerekend de $6772^{68}/_{100}$ pikols bedoeld in noot *b* op de laatstvorige bladzijde.
172,82	85 928,25	9,74	49 478,09	
344,76	*b* 269 915,02	*b* 10,53	31 469,97	
»	501 666,21	8,39	85 279,87	
»	»	»	10 659,38	
a 25 596,78	2 221 989,32	10,27	188 139,44	
8 256,90	1 651 953,08	9,54	196 340,68	
1 140,00	1 488 689,43	9,90	84 930,92	
2 238,64	490 777,52	10,245	50 109,24	
»	54 596,26	10,74	3 534,56	
3 325,42	194 500,39	12,15	12 659,00	
»	432 079,60	9,58	26 053,12	
»	»	»	9 671,42	
f 43 510,02	f 8 718 621,88	f 9,90	885 460,92	
64 368,83	8 291 081,52	9,98	818 061,55	
»	f 427 540,36	»	67 399,37	
f 20 858,81	»	0,08	»	

ZITTING 1862 — 1863. —— (LVII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE **R** VAN HET VERSLAG.

N°. 17.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

INDIGO-CULTUUR

OVER HET JAAR 1860.

GEWESTEN.	Getal fabrieken.	Getal indigo plantende huisgezinnen.	Uitgestrektheid der indigo-velden in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden
Cheribon.	43	7 822	1 450½
Banjoemas	84	19 366	4 027
Bagelen	123	62 959	*a* 8 928
Kadoe	4	2 760	460
Madioen.	19	10 247	1 681
Te zamen	273	103 214	15 546½
In 1859 bedroeg het cijfer	275	98 862	*b* 17 386
Geeft nu meer.	»	4 352	»
Geeft nu minder	2	»	839½

Verkregen hoeveelheid Amsterd. ponden indigo.	Gemiddelde opbrengst per bouw in Amst. ponden.	AANMERKINGEN.
31 296	211/4	*a.* Waaronder ook bibiet- (kweek-) tuinen, in 1859, doch toen niet medegerekend, tot eene uitgestrektheid van 1637 bouws.
131 087	321/2	*b.* Er waren 17 389 bouws beplant geweest. Voor het verschil van dit cijfer met het opgegevene in 't vorig Verslag, zie de aanmerking hierboven.
230 144	253/4	*c.* De opgave in 't vorig Verslag was 36,54 pikols, omdat toen (voor Bagelen) de bibiettuinen niet waren medegerekend.
10 414	221/2	
64 731	381/2	
467 672	28,261/2	
575 545	*c* 33,10	
»	»	
107 873	4,835	

GEWESTEN.	Genoten betaling door de planters.			Gezamenlijke kosten van i	
	Gezamenlijk.	Gemiddeld per huisgezin.	Gemiddeld per bouw.	Inkoopprijs aan de planters betaald.	Kosten van vervaardiging waaronder de bezoldiging van opzieners ander personeel hetwelk ten laste van 's lands kas
Cheribon	f 62 592,00	f 7,94	f 43,15	f 62 592,00	f 12 562
Banjoemas	262 174,00	13,53	65,10	268 728,35	27 955
Bagelen	460 288,00	7,30	51,54	460 288,00	43 700
Kadoe.	20 828,00	7,55	45,28	20 828,00	2 088
Madioen	127 956,00	12,49	76,11	127 956,00	23 521
Te zamen . . .	f 933 838,00	f 9,045	f 56,44	f 940 392,35	f 109 827
In 1859 bedroeg het cijfer	1 026 093,34	10,38	a 59,02	1 026 093,34	106 075
Geeft nu meer	»	»	»	»	f 3 752
Geeft nu minder	f 92 255,34	1,335	f 2,58	f 85 700,99	

indigo, uit den oogst van 1860 aan het Gouvernement geleverd.				Gemiddelde prijs, waarop een pond indigo aan het Gouvernement te staan komt.	AANMERKINGEN.
Kosten van afpakking en vervoer tot aan de groote pakhuizen.	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.	Andere kosten, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.		
f 3 984,17	f 6 056,975	f 514,505	f 85 710,475	f 2,735	*a.* Voor het verschil van het cijfer met de opgave in 't vorig Verslag, wordt verwezen naar de eerste aanmerking op de laatstvorige bladzijde.
3 949,28	22 126,93	2 614,655	325 374,215	2,48	
10 110,36	50 378,57	13 212,06	577 688,99	2,51	
782,06	2 186,94	1 361,70	27 246,70	2,615	
5 925,02	16 527,89	1 687,00	175 617,46	2,74	
f 24 750,89	f 97 277,305	f 19 389,92	f 1 191 637,84	f 2,55	
23 373,84	121 224,40	17 131,09	1 293 897,93	2,24	
f 1 377,05	»	f 2 258,83	»	f 0,31	
»	f 23 947,095	»	f 102 260,09	»	

ZITTING 1862 — 1863. —— (LVII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE S VAN HET VERSLAG.

N°. 18.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

THEE-CULTUUR

OVER HET JAAR 1860.

GEWESTEN.	Getal huisgezinnen bij de thee-cultuur werkzaam.	Getal boedjangs (arbeiders) voor den veldarbeid.	Getal thee-fabrieken.	Uitgestrekth der thee-aanplantinge in bouws van 500 vierk Rhijnl. roed
Krawang	»	257	1	*b* 3
Preanger regentschappen	1 870	2 737	7	1 4
Cheribon	251	303	2	3
Bagelen	»	*a* 7 729	8	5
Te zamen	2 121	11 026	13	2 5
In 1859 was het cijfer (daaronder nog begrepen de uitkomsten in Buitenzorg)	2 122	14 255	19	2 6
Geeft nu meer	»	»	»	
Geeft nu minder	1	3 229	1	

Getal theeheesters onder ultimo December 1860 aanwezig.			Verkregen hoeveelheid Amst. ponden thee.	Getal plukbare heesters, waarvan gemiddeld één pond thee verkregen is.	AANMERKINGEN.
Plukbare heesters.	Jonge heesters in tuinen.	Te zamen.			
1 200 000	»	1 200 000	186 756	circa 6	*a.* Waaronder vrouwen en kinderen.
7 350 000	130 000	7 480 000	*c* 1 449 360	ruim 5	*b.* De aanplantingen zijn gelegen op particuliere gronden.
1 560 000	»	1 560 000	224 494	» 7	*c.* Waaronder 42 443 ponden, die bij de levering niet zijn aangenomen, als vallende buiten de bij de contracten vastgestelde verhoudingen.
4 187 000	»	4 187 000	150 020	» 28	*d.* Als voren 43 239 ponden.
14 297 000	130 000	14 427 000	2 010 630	ruim 7	
14 754 600	130 000	14 884 600	*d* 2 065 496	» 7	
»	»	»	»	»	
457 600	»	457 600	54 866	»	

GEWESTEN.	Genoten betaling door de theeplanters.		Gezamenlijke kosten der thee uit den oogst van 186		
	Gezamenlijk.	Gemiddeld per bouw.	Voor inkoop van thee betaald, of kosten van inlandsche mandoors en boedjangs voor den veldarbeid, of bedrag der landrenten, waarvan de theeplanters in Bagelen zijn vrijgesteld.	Kosten van vervaardiging en afpakking.	Kosten van vervoer tot aan de hoofdpakhuizen
Krawang	»	»	f 120 831,33	*a* f 8 000,00	»
Preanger regentschappen . . .	»	»	1 017 263,96	»	»
Cheribon	»	»	167 883,795	»	»
Bagelen	f 60 140,755	f 111,06	66 930,755	3 414,09	f 2 806,1
Te zamen	f 60 140,755	f 111,06	f 1 372 909,84	f 11 414,09	f 2 806,1
In 1859 was het cijfer (daaronder nog begrepen de uitkomsten in Buitenzorg) . .	37 066,84	68,45	1 392 432,81	13 821,56	2 790,0
Geeft nu meer	f 23 073,915	f 42,61	»	»	f 16,1
Geeft nu minder	»	»	f 19 522,97	f 2 407,47	»

van 1860 aan het Gouvernement geleverd.			Gemiddelde prijs waarop een pond thee aan het Gouvernement te staan komt.	AANMERKINGEN.
Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.	Andere kosten, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.		
»	»	f 128 831,33	f 0,69	*a.* Ongerekend de kosten van overwerking van 172 250 ponden thee te Tjogrek, bedragende, na aftrek van het lood en de kisten en met inbegrip der transportkosten van 3200 kisten thee van Batavia naar Tjogrek en terug. . . . . f 35 502,91
»	»	*b* 1 107 263,96	0,72	Zoomede:
»	»	167 883,795	0,75	a. tractement aan den adsistent 1ste klasse 3 600,00
				b. huishuur aan denzelve . 600,00
				c. Reis- en verblijfkosten . 1 000,00
f 10 964,38	f 13 507,47	97 622,795	0,65	d. Schadeloosstelling voor het gemis van cultuurprocenten . . 1 200,00
				Te zamen . . . f 41 902,91
f 10 964,38	f 13 507,47	*c* f 1 411 601,88	f 0,715	*b.* Ongerekend de 42 443 ponden bedoeld op de laatstvorige bladzijde, noot *c*.
				c. Zie de twee aanmerkingen hierboven.
9 545,30	8 736,30	*d* 1 427 326,03	0,70	*d.* Ongerekend f 44 298 wegens kosten van overwerking; zie ook noot *d* op de laatstvorige bladzijde.
f 1 419,08	f 4 771,17	»	f 0,015	
»	»	f 15 724,15	»	

ZITTING 1862 — 1863. —— (LVII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE T VAN HET VERSLAG.

N°. 19.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

KANEEL-CULTUUR

OVER HET JAAR 1860.

GEWESTEN.	Getal huisgezinnen voor de kaneelcultuur afgezonderd.	Getal boedjangs voor den veldarbeid in dienst.	Getal kaneel-inrigtingen.	Uitgestrektheid der kaneeltuinen, in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Getal kaneelboo December	
					Schilbare.	Jong
Bantam	1 510	»	2	188	298 735	81
Krawang.	6 014	»	6	641	1 629 557	114
Banjoemas	6 343	»	17	416½	874 389	
Bagelen	»	284	12	396	772 895	14
Madioen	457	»	3	71½	126 632	16
Kedirie	»	86	3	86½	48 193	13
Te zamen . . .	14 324	370	43	1 799½	3 750 401	358
In 1859 was het cijfer	11 804	370	44	1 761	3 845 838	182
Geeft nu meer . .	2 520	»	»	38½	»	175
Geeft nu minder. .	»	»	1	»	95 437	

onder ultimo aanwezig.	Verkregen hoeveelheid kaneel in Amsterdamsche ponden.			Van hoe veel schilbare boomen gemiddeld één pond kaneel verkregen.	AANMERKINGEN.
Te zamen.	Buiten den afval.	Verkoopbare afval	Te zamen		
380 245	14 265	»	14 265	22	
1 744 132	80 315	4 667	84 982	19	
874 389	68 000	2 325	70 325	13	
787 788	33 806	1 632	35 438	23	
142 725	4 985	78	5 063	25	
179 432	8 008	291	8 299	20	
4 108 711	209 379	8 993	218 372	17	
4 028 681	217 569	8 900	226 469	17	
80 030	»	93	»	»	
»	8 190	»	8 097	»	

GEWESTEN.	Genoten betaling door de kaneelplanters.			Gezamenlijke kosten d	
	Gezamenlijk.	Gemiddeld per huisgezin.	Gemiddeld per bouw.	Voor inkoop van kaneel betaald, waaronder kosten van mandoors, enz. bij den veldarbeid.	Kosten van vervaardiging en afpakking.
Bantam	f 3 760,00	f 2,50	f 20,00	f 3 760,00	f 2 810,1
Krawang	5 768,175	0,96	9,00	5 768,175	22 767,1
Banjoemas	8 593,75	1,355	20,635	8 593,75	8 553,2
Bagelen	15 100,00	»	38,13	15 100,00	5 134,6
Madioen	1 489,59	3,26	20,835	1 489,59	2 149,4
Kedirie	4 325,00	»	50,00	4 325,00	3 840,0
Te zamen . . .	f 39 036,515	»	f 21,685	f 39 036,515	f 45 254,6
In 1859 was het cijfer . . .	52 723,14	»	29,94	52 743,63	36 907,2
Geeft nu meer	»	»	»	»	f 8 347,4
Geeft nu minder . . .	f 13 686,625	»	f 8,255	f 13 707,115	»

Kaneel uit den oogst van 1860 aan het Gouvernement geleverd.				Gemiddelde prijs, waarop één pond kaneel aan het Gouvernement te staan komt, de verkoopbare afval medegerekend.	AANMERKINGEN.
Kosten van vervoer tot aan de groote pakhuizen.	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.	Andere onkosten, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.		
37,82	f 1 961,44	f 107,00	f 8 676,45	f 0,61	
639,00	11 737,93	883,80	41 796,10	0,52	
233,99	10 208,395	106,00	27 695,335	0,40	
477,50	5 062,04	659,59	26 433,73	0,78	
52,00	464,00	150,00	4 305,08	0,85	
120,00	1 400,00	175,00	9 860,00	1,19	
1 560,31	f 30 833,805	f 2 081,39	f 118 766,695	f 0,545	
1 447,43	32 833,48	4 010,71	127 942,46	0,56	
112,88	»	»	»	»	
»	f 1 999,675	f 1 929,32	f 9 175,765	f 0,015	

NOPAL-CULTUUR EN COCHENILLE-TEELT

OVER HET JAAR 1860

ZITTING 1862 — 1863. —— (LVII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE U VAN HET VERSLAG.

N°. 20.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

NOPAL-CULTUUR EN COCHENILLE-TEELT

OVER HET JAAR 1860.

GEWESTEN.	Getal cochenille-inrigtingen.	Getal huisgezinnen voor de nopal-cultuur en cochenille-teelt afgezonderd.	Uitgestrekth der nopal aanplanting in elk gew in bouws van 500 vie Rhijnl. roed
Cheribon	1	a. Geene.	60
Banjoewangie	1	id.	66
Te zamen	2	»	126
In 1859 was het cijfer	2	»	126
Geeft nu meer	»	»	»
Geeft nu minder	»	»	»

Getal nopal-planten onder ultimo December 1860 aanwezig.			Verkregen hoeveelheid cochenille in Amsterdamsche ponden.		Van hoeveel bevolkbare planten gemiddeld één pond cochenille is verkregen.	AANMERKINGEN.
Planten, die in den ouderdom en toestand zijn om bevolkt te kunnen worden.	Jonge nog niet bevolkbare planten.	Te zamen.				
330 000	40 000	370 000	*b*	3 500	94	*a.* De werkzaamheden worden in Cheribon verrigt door vrijwillig ingehuurde koelies, en in Banjoewangie door de veroordeelden tot dwangarbeid bij het landbouw-etablissement te Soekaradja.
264 965	5 315	270 280		7 596	34½	*b.* Ter beschikking van den ondernemer verbleven.
594 965	45 315	640 280		11 096	53½	*c.* Waaronder 500 Amsterdamsche ponden als voren.
592 890	47 390	640 280	*c*	6 880	86	
2 075	»	»		4 216	»	
»	2 075	»		»	32½	

GEWESTEN.	Gezamenlijke kosten der cochenille uit den 1860 aan het Gouvernement geleverd			
	Kosten van mandoors en boedjangs.	Kosten van vervaardiging en afpakking.	Kosten van vervoer tot in de groote pakhuizen.	Percent belo aar Europe inlan ambte en n inlan hoo
Cheribon.	»	»	»	
Banjoewangie	f 34 709,075	f 455,50	f 58,42	f
Te zamen	f 34 709,075	f 455,50	f 58,42	f
In 1859 was het cijfer	21 628,795	472,53	119,14	
Geeft nu meer	f 13 080,28	»	»	» f
Geeft nu minder	»	f 17,03	f 60,72	

ochenille	uit den oogst van geleverd.		Gemiddelde prijs waarop één pond cochenille aan het Gouvernement te staan komt.	AANMERKINGEN.
ernemer	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.	Te zamen.		
sten				
vervoer				
in de				
oote				
uizen.				
	»	»	»	
58,42	f 1 063,44	f 36 286,435	f 4,78	
58,42	f 1 063,44	f 36 286,435	f 4,78	
119,14	893,20	23 113,67	3,62	
	f 170,24	f 13 172,765	f 1,16	
60,73	»	»	»	

ZITTING 1862 — 1863. —— (LVII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE V VAN HET VERSLAG.

N°. 21.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

TABAKS-CULTUUR

OVER HET JAAR 1860.

GEWESTEN.	Getal tabaks-onder-nemingen.	Getal tabak plantende huis-gezinnen.	Uitgestrektheid der tabaksvelden in 1860 geoogst, in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Getal bouws bovendien voor den oogst beplant geweest, doch waarvan niet is ingezameld.	Opbrengst der tabaksvelden in p	
					Bereid voor de Europesche markt.	Voor inlandsch ver
Samarang	1	*a* »	188	12	1 599,422/5	
Japara	1	1 049	50	»	620,00	
Rembang.	9	11 030	1 255	»	10 998,00	
Soerabaija	1	2 031	125	»	1 252,00	
Pasoeroean	1	715	141	»	2 561,57	
Te zamen	13	14 825	1 759	12	17 030,992/5	
In 1859 was het cijfer.	13	12 755	1 7701/4	3/4	21 627,70	
Geeft nu meer. . .	»	2 070	»	111/4	»	
Geeft nu minder . .	»	»	111/4	»	4 596,703/5	

Te zamen.	Gemiddelde opbrengst per bouw.	Genoten betaling door de tabaksplanters. Gezamenlijk bedrag.	Gemiddeld per huisgezin.	Gemiddeld per bouw.	AANMERKINGEN.
1 599,42 2/5	6,81	f 29 152,26	»	f 145,76	*a.* De aanplant is in dagloon geschied.
620,00	12,40	5 250,00	f 5,00	105,00	*b.* Met uitzondering van Samarang.
10 998,00	8,76	105 619,22 5	9,57 5	84,05 5	
1 252,00	10,01 5	10 419,27	5,13	83,35	
2 561,57	18,17	10 211,70	14,28	72,42	
17 030,99 2/5	9,68	f 160 652,45 5	*b* f 8,87	f 90,71	
21 682,70	12,25	166 725,07	*b* 10,61	94,20	
»	»	»	»	»	
4 651,70 3/5	2,57	f 6 972,61 5	f 1,74	f 3,49	

GEWESTEN.	Hoeveelheid pikols tabak, uit den oogst van 1860 aan het Gouvernement geleverd.	Gezamenlijke kosten van den tabak 1860 aan het Gouvernem			uit den geleverd.
		Inkoop en kosten volgens de bestaande rekening.	Kosten van vervoer tot aan de hoofdpakhuizen.	Percentsgewijs belooning aan Europesche inlandsche ambtenaren en minder inlandsche hoofden.	
Samarang	799,711/5	f 16 660,665	»	f 833	f 13
Japara	»	»	»		
Rembang	»	»	»		
Soerabaija	»	»	»		
Pasoeroean	»	»	»		
Te zamen	799,711/5	f 16 660,665	»	f 833	f 13 4
In 1859 was het cijfer	1 158,08	24 126,67	»	1 206	14 4
Geeft nu meer	»	»	»		
Geeft nu minder	358,364/5	f 7 466,005	»	f 373	1 0

uit den oogst van geleverd.		Gemiddelde prijs, waarop de pikol tabak aan het Gouvernement te staan komt.	AANMERKINGEN.
Andere kosten.	Te zamen.		
f 13 400,175	f 30 893,87	f 38,31	
»	»	»	
»	»	»	
»	»	»	
»	»	»	
f 13 400,175	f 30 893,87	f 38,31	
714 433,52	39 766,53	35,07	
»	»	f 3,56	
1 033,345	f 8 872,66	»	

PEPER-CULTUUR

ZITTING 1862 — 1863. —— (LVII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE **W** VAN HET VERSLAG.

N°. 22.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

PEPER-CULTUUR

OVER HET JAAR 1860.

GEWESTEN.	Getal huisgezinnen bij de pepercultuur werkzaam.	Aanwezig getal peperranken, onder ultimo December 1860.			Geleverde hoeveelheid peper in pikols van 100 katties (125 Amst. pond.)	Betaalde prijs voor elken pikol.	Van hoeve vruchtdrage ranken in 1860 é pikol peper verkre
		Ranken die vruchten kunnen dragen.	Jonge ranken.	Te zamen.			
Bantam . . .	niet opgegeven.	8 132	63 793	71 925	9,80	f 5,00	829
Patjitan . . .	*a* 1 524	40 870	500	41 370	915,33	5,00	45
Te zamen	1 524	49 002	64 293	113 295	925,13	»	53
In 1859 was het cijfer . . .	*b* 3 206	118 521	364 500	483 021	366,40	»	221
Geeft nu meer .	»	»	»	»	558,73	»	»
Geeft nu minder	1 682	69 519	300 207	369 726	»	»	168

Gezamenlijke kosten der peper, uit den oogst van 1860 aan het Gouvernement geleverd.					Gemiddelde prijs, waarop één pikol peper aan het Gouvernement te staan komt.	AANMERKINGEN.
Inkoopsprijs aan de planters betaald.	Kosten van afpakking en vervoer tot aan de groote pakhuizen.	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.	Andere kosten.	Te zamen.		
829 f 49,00	f 7,495	»	»	f 56,495	f 5,76	*a.* Deze husigezinnen zijn tevens allen bij de koffij-cultuur ingedeeld.
45 4 526,32	282,66	f 242,425	f 30,00	5 081,405	5,54	*b.* Alleen in Patjitan. In 't vorig Verslag (bladz. 163 der bijlagen, noot *a*) is ten onregte opgegeven 3256.
53 4 575,32	f 290,155	f 242,425	f 30,00	f 5 137,90	f 5,55	
221 1 832,09	143,77	99,655	34,00	2 109,515	5,75	
» 2 743,23	f 146,385	f 142,77	»	f 3 028,385	»	
168 »	»	»	f 4,00	»	f 0,20	

KINA-CULTUUR

ZITTING 1862 — 1863. —— (LVII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE X VAN HET VERSLAG.

N°. 23.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

KINA-CULTUUR

OVER DE JAREN 1859 en 1860.

GEBERGTEN WAAROP DE PLANTSOENEN, EN PLAATSEN WAAR DE OPZIENERSWONINGEN ZICH BEVINDEN.	Op ultimo van	In den vollen grond geplante uit Java-zaden opgekweekte boomen.		In den vollen grond geplante uit stekken opgekweekte, benevens eenige andere reeds vroeger aanwezige boomen.					Ontkiemde zaden en jonge planten op de beddingen.	
		Calis.	Lucum.	Calis.	Lucum.-folia.	Succi rubra.	Lanci-folia.	Lanceo-lata.	Calis.	Lucu
Tangkoeban prahoe	1859	16	967	8	5	1	»	1	22	4
Nagrak (Preanger regentschappen) .	1860	13	2 500	8	2	1	»	1	196	21
Malawar West	1859	»	27 000	388	458	5	22	30	1 740	3
Tjiniroean (Preanger regentschapp.)	1860	700	31 500	763	564	13	42	46	1 340	41
Malawar Zuid.	1859	»	4 500	»	»	»	»	»	2 800	6
Tibearoem (Preanger regentschapp.)	1860	300	12 000	»	»	»	»	»	2 700	11
Wajang	1859	»	»	»	»	»	»	»	»	
Tjibitoeng (Preanger regentschapp.)	1860	»	»	»	»	»	»	»	»	
Kendeng Oost.	1859	»	»	»	»	»	»	»	609	2
Reong goenong (Preanger regentsch.)	1860	»	10 000	»	»	»	»	»	1 274	7
Kendeng West.	1859	»	»	»	»	»	»	»	92	
Kawa-tjiwidei (Preanger regentsch.)	1860	»	»	»	»	»	»	»	»	6
Patoe-kendeng.	1859	»	»	»	»	»	»	»	»	
Rantja-bolang (Preanger regentsch.)	1860	»	»	»	»	»	»	»	»	2
Gede	1859	»	»	17	44	»	»	»	»	
Tjibodas (Preanger regentschappen).	1860	»	»	15	41	»	»	»	»	
Ajang	1859	»	»	9	10	»	»	2	»	
Wonodjampie (Bezoekie) zonder opziener	1860	»	»	7	10	»	»	2	»	
Totaal der afzonderlijke soorten. .	1859	16	32 467	422	517	6	22	33	5 263	10
	1860	1 013	56 000	793	637	14	42	49	5 510	34
Totaal van alle soorten	1859	32 483				1 000			108 136	
	1860	57 013				1 535			355 210	

Uit stekken opgekweekte bewortelde planten in de kweekhuizen.				Levende stekken in de kweekhuizen.				Zaden nog niet ontkiemd op de beddingen.		Boomen, planten en zaden gezamenlijk.	AANMERKINGEN.
Calis.	Succi rubra.	Lanci-folia.	Lanceo-lata.	Calis.	Succi rubra.	Lanci-folia.	Lanceo-lata.	Calis.	Lucum.		
»	»	»	»	»	»	»	»	3 430	49 930	519 23	*a.* Met inbegrip van de in 1859 nog niet uitgeplante zaden (500 calisaya en 210 000 lucum.-folia) bedroeg deze som 1 076 724.
»	»	»	»	»	»	»	»	264	26 400	50 485	
422	10	19	16	1 423	4	30	»	540	50 000	85 647	
636	13	38	4	1 030	8	28	16	»	27 500	106 206	*b.* Met inbegrip van 700 000 nog niet uitgeplante lucumae-folia-zaden, bedroeg deze som 1 659 191.
»	»	»	»	»	»	»	»	2 130	159 213	231 351	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	73 916	203 861	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	50 000	50 000	
»	»	»	»	»	»	»	»	2 680	156 370	188 379	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	138 000	226 274	
»	»	»	»	»	»	»	»	1 650	296 738	301 742	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	81 580	147 290	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	146 000	175 000	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	61	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	56	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	21	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	19	
422	10	19	16	1 423	4	30	»	10 430	712 251		
636	13	38	4	1 030	8	28	16	264	543 396		
	467				1 457			722 681		*a* 866 224	
	691				1 082			543 660		*b* 959 191	

De Inspecteur voor natuurkundige onderzoekingen in Nederlandsch Indie,
tevens belast met de leiding der kina-cultuur op Java,

(*w. g.*) F. JUNGHUHN.

ZITTING 1862 — 1863. —— (LVII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE IJ VAN HET VERSLAG.

N°. 24.

NOTA betrekkelijk de landverhuur in de residentie Djokdjokarta.

Verhouding van de Javaansche bevolking op de aan Europeanen verhuurde landen tot huurders en verhuurders, en hare verpligtingen zoo jegens dezen als den vorst en het inlandsch bestuur. Er rusten op de bevolking alhier tweeërlei verpligtingen of diensten, die jegens de negrie of ten algemeenen nutte, zoo als onderhoud van wegen, bruggen, politiediensten enz., enz. en die jegens den vruchtgebruiker of verhuurder zelven.

De eerste blijven immer op de bevolking, ook die der aan Europeanen verhuurde landen rusten en mogen dus daar niet ten bezware van de bevolking der onverhuurde landen worden afgekocht.

De laatste daarentegen, die veelsoortig en onder een aantal eigenaardige Javaansche benamingen bekend zijn, bestaan in op gezette tijden, namelijk ter gelegenheid van de garebeg of andere feesten, door de opgezetenen aan den eigenaar of vruchtgebruiker der gronden te doene kleine opbrengsten in eerste levensmiddelen, vruchten, versnaperingen, bamboe of atap, of geld, en ook in verdere diensten, één of twee malen 's jaars, tot onderhoud van des vruchtgebruikers erf of woning.

Deze tweede soort van diensten kunnen op de door Europeanen in huur bezeten landen naar verkiezing van den verhuurder, telken male, hetzij in werkelijkheid door de opgezetenen opgebragt, hetzij door den huurder in geld, aan hem vergoed en dus afgekocht worden.

Van de eene of de andere onderling te treffen schikking wordt uitdrukkelijk melding gemaakt in de piagems of huur-overeenkomsten.

In de meeste sedert het in werking komen van het nieuwe landhuur-reglement gesloten huur-overeenkomsten zijn die diensten en leveringen, bij het bedingen van den pachtschat, afgekocht, met uitzondering veelal echter van die dienst, welke in het doen opkomen ten behoeve van den Javaanschen eigenaar bestaat, van 1 man per bekel (dessahoofd), bij gelegenheid van feesten, het aanwezen van den Gouverneur-Generaal, of bij huwelijken van den vorst of van den Javaanschen eigenaar zelven. Op de bevolking der huurlanden rust voorts de verpligting, als heeredienst, om tegen het genot van het aan haar gelaten $^2/_5$ gedeelte van den verhuurden grond ($^1/_5$ blijft het aandeel van den bekel of het dessahoofd), te bewerken en te beplanten de ter beschikking van den Europeschen huurder blijvende $^2/_5$ gedeelten, op zoodanige wijze als hij goedvindt.

Ofschoon de bevolking op de Europesche huurlanden regelmatig meer arbeid verrigt, dan op de gronden nog onder de Javanen staande, zoo verkiest zij echter het eerste, omdat zij daardoor geheel bevrijd wordt van de onbepaalde langdurige corvéediensten en van de talrijke vorderingen (poendoettans) ten behoeve der Javaansche eigenaren ter hoofdplaats.

De Javaansche bevolking in de residentie Djokdjokarta brengt geen eigelijk gezegde landrente (padjik) op. Haar verpligte arbeid tot bewerking van des vruchtgebruikers

aandeel, $^2/_5$ en meestal ook, op nog aan Europeanen onverhuurde gronden het $^1/_5$ aandeel van den bekel, benevens de overige hierboven vermelde op aloude adat berustende diensten en leveringen, treden daarvoor in de plaats.

De bekels zijn echter verpligt twee malen 's jaars bij poeassa- en moeloedfeesten aan de Javaansche vruchtgebruikers eene geldelijke opbrengst te voldoen van 150 duiten per djonk, welke bij hoofdelijken omslag door hen van de opgezeten wordt ingevorderd.

Van die 150 duiten wordt door den vruchtgebruiker 50 duiten aan den rijksbestierder als eene rijksbelasting ten behoeve van den vorst afgedragen.

De vorst trekt voorts op zijne beurt, even als andere vruchtgebruikers, van dat belangrijk gedeelte gronds, wat hij tot eigen onderhoud heeft behouden en bekend is onder den naam van mahossan dalem, de padjik of pachtschat van de betrokken bekels of huurders dier gronden.

Indigocultuur. Tot nu toe zijn de huurlanden in het Djokdjosche bijna uitsluitend benuttigd voor de indigocultuur, welke daar dan ook door de allerdoelmatigste wijze van werken, door de juiste verdeeling van den arbeid, het ijverig en over alle onderdeelen zich uitstrekkend toezigt en vooral ook door zorgvuldige bemesting van den bodem, zeer voordeelige uitkomsten heeft opgeleverd.

De productie van indigo op de huurlanden heeft volgens de van de belanghebbenden verkregen, echter onvolledige en onzekere opgaven bedragen: in 1858 434 150 pond, in 1859 319 385 pond, in 1860 253 870 pond. (1)

Het jaar 1860 is voor de indigofabrikanten geen gunstig jaar geweest. Als een gevolg namelijk van de in het 2de en 3de quartaal geheerscht hebbende felle droogte hebben de indigo-aanplantingen veel geleden, en is bijna bij alle ondernemingen minder product verkregen dan in 1859.

De gemiddelde productie der indigo-aanplantingen is meermalen van den kant der belanghebbenden op 70 pond per bouw opgegeven. Die opgave komt overdreven voor; op verschillende landen moet echter gedurende een geruimen tijd 60 pond per bouw zijn verkregen. In de laatste jaren is intusschen op bijna al de huurlanden de klagt over verbastering van de indigoplant, en dien ten gevolge over verminderde productie gehoord, waarom dan ook vele ondernemers die cultuur verlaten en tot de suikercultuur overgaan.

Rijstcultuur. De Europesche ondernemers beseffen te zeer het groot belang der bevolking, en dus ook hun eigen belang, dan dat zij de padieteelt, als ook die van tweede gewassen, op hunne landen zouden veronachtzamen.

Kostbare waterwerken ten behoeve van den rijstbouw op vele landen aangelegd, en ontginning op groote schaal van weinig jaren geleden nog woeste of immer braak liggende gronden, kunnen ten bewijze strekken van de groote zorg en opofferingen, die de landhuurders aan dezen gewigtigen tak van cultuur besteden.

Van verschillende kanten is vaak aan de indigocultuur te laste gelegd, dat zij der padieteelt door het uitmergelen der sawahvelden nadeelig is. Het inlandsch bestuur alhier deelt in dat gevoelen niet. In eene over zaken van landverhuur met den rijksbestierder en de regenten in het jaar 1858 gehouden conferentie hebben zij het tegendeel beweerd, daar de indigoplant zelve eene overvloedige bemesting afwerpt, en zoo diepe wortels schiet, dat later bij het uitroeijen derzelve de velden veel gemakkelijker met den weinig diep insnijdenden Javaanschen ploeg te bewerken zijn, en zij hebben dat gevoelen gestaafd door de verklaring, dat zij op hunne eigen verhuurde gronden voor de padieteelt aan zoodanige pas met indigo beplante velden de voorkeur geven.

Suikercultuur. In het jaar 1860 is de eerste suikerfabriek door water gedreven in werking gekomen, en ofschoon nog niet met juistheid het verkregen getal pikols per bouw is te berekenen geweest, daar de gronden dier onderneming nog niet behoorlijk zijn opgemeten en in kaart gebragt, zoo heeft echter de uitslag dier eerste proeve reeds buitengewoon, ook vooral wat de qualiteit van het fabricaat betreft, aan de verwachting voldaan.

De grond eigent zich, naar het schijnt, op vele der huurlanden bovenmate voor de suikerrietteelt, daar het riet ongemeen welig en krachtig opschiet en van goed suikerhoudend gehalte voorkomt.

---

(1) Het verschil dezer cijfers met de vroegere opgaven kan niet worden toegelicht.

De bevolking is zeer met de suikercultuur ingenomen, daar dezelve veel mist van het bezwarende en zorgvereischende der indigoteelt.

Deze cultuur en fabricatie eenmaal op eenen goeden en duurzamen voet tot stand komende, kan dan ook eene bron worden van groote voordeelen en welvaart onder de Javaansche bevolking, daar vele industrien, tot wier uitoefening de Javanen in dit gewest bijzondere geschiktheid toonen, tevens van de suikercultuur het uitvloeisel zijn.

Een groot bezwaar voor de ondernemers zal echter zijn het transport. Thans reeds bij een ligt te vervoeren product, als indigo, wordt over sterken achteruitgang van het trekvee alhier geklaagd. De ondernemers zien dan ook reeds naar een ander middel van transport uit, namelijk te water, langs de kalie Denking, welke een groot deel van het jaar bevaarbaar zoude kunnen worden gemaakt, van af de dessa Baijat, in het regentschap Klatten, en welke zich uitstort in de groote Solorivier, die verder middel van vervoer aanbiedt tot Soerabaija.

De noodige opnamen deswege worden door deskundigen op aanzoek van de belanghebbenden bewerkstelligd.

Klapperteelt. Eenige ondernemers hebben zich sedert 1858 mede toegelegd op de klapperteelt; slechts één echter op groote schaal. Een van diens perceelen was bereids over eene uitgestrektheid van $72^{1}/_{4}$ djonk beplant met 130 000 klapperboomen.

Deze weinige jaren geleden nog geheel woeste berggronden zijn met groote moeite en kosten door den ondernemer ontgonnen en thans in eene vruchtbare streek herschapen.

De grond binnen deze uitgestrekte klappertuinen wordt verder op de doelmatigste wijze benuttigd door tusschenaanplant van veelsoortige tweede gewassen, waarover de bevolking vrijelijk beschikt, en verschillende kleine dessa's hebben zich in die vroeger onbewoonde streek reeds gevormd.

De noodige machinerien voor oliebereiding zijn uit Europa besteld en zullen weldra in werking komen.

Katoenteelt. Ten gevolge van de krachtige aanmoediging dezer cultuur van gouvernementswege, door het in groote hoeveelheid kosteloos verstrekken van uitheemsche katoenzaden in de verschillende gewesten op Java, is er mede gelegenheid geweest de landhuurders in die verstrekking te doen deelen.

Slechts zeer weinigen echter hebben geneigdheid getoond die cultuur te beproeven, en slechts op ééne onderneming is de proef met Nieuw-Orleanszaad goed geslaagd.

Koffij, tabak, vanille en cacao. In de eerste jaren der landverhuur hebben de meeste belanghebbenden zich uitsluitend op de koffijcultuur toegelegd, die echter door allen ten gevolge van weinig bevredigende uitkomsten weder is verlaten.

De keuze van te laag liggende gronden en de schrale, steenachtige en vulkanische bodem van de op den Merapi hooger gelegen gronden, moeten als hoofdoorzaken dier niet-slaging beschouwd worden.

Thans begint hier en daar weder eenige opgewektheid voor die cultuur te ontstaan, waarvan de resultaten eerst later zullen bekend worden.

Meerdere lust begint zich te openbaren voor de teelt van tabak, als een meer en meer winstgevend product. Op verzoek van het bestuur zijn door tusschenkomst van den directeur der cultures goede zaden voor kooltabak uit de residentie Rembang ontvangen, die aan verschillende landhuurders zijn uitgedeeld. Deze cultuur is dus nog pas in wording.

Tot nu toe zijn met de teelt van cacao en vanille meer uit liefhebberij dan als winstgevend artikel door sommigen proeven genomen.

In het begin van 1860 is echter bij ééne onderneming eene belangrijke uitgestrektheid voor vanille-aanplant afgezonderd.

De dadap zoowel als de jonge vanillestekken staan daar zeer welig.

De resident van Djokdjokarta,

(*w. g.*) BREST VAN KEMPEN.

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE Z VAN HET VERSLAG.

N°. 25.

NOTA betrekkelijk de landverhuur in de residentie Soerakarta.

Om het karakter der landverhuur wel te begrijpen, is het noodig eerst eenige oogenblikken bij den aard van het landbezit te blijven stilstaan. Ik zal mij dat dus veroorloven.

Door de mannen van de wetenschap is algemeen aangenomen, dat de souverein geen dadelijk eigenaar van den grond, maar alleen regthebbende op een zeker deel van zijne opbrengsten is, en dat de eigendom daartegen berust bij de gemeenten.

Ik geloof dat zij dwalen, en als eene inheemsche instelling aanzien eene — bedrieg ik mij niet — onder en door het Engelsch tusschenbestuur ingevoerde orde van zaken, die deszelfs ambtenaren (uitgaande van het bestaande in Bengalen en de wetten van Menoe) aanmerkten als op Java steeds te huis te behooren en daar slechts door de Mahomedaansche overheersching te zijn verdrongen.

Ten minste zoowel hier als te Madura, waar de oude instellingen buiten Europeschen invloed bleven stand houden, bezitten de gemeenten geene gronden, en is de vorst onvoorwaardelijk eigenaar van dezelve, ze aan den meestbiedende verhurende, dan wel tegen opbrengst der helft van het gewas in bebouwing afstaande, al naar mate hij zulks verkiest of in zijn belang wenschelijk acht.

Hij die door den vorst met gronden wordt geapanageerd of die in bezoldiging zijner diensten ontvangt, oefent, gedurende zijn genot derzelve, dezelfde regten uit als de vorst.

Aangenomen daarbij is, dat de bekel, in wien wij evenzeer een pachter als een politiehoofd moeten zien, en die de gronden in kleine stukken aan de eigenlijke landbouwers in huur afstaat, het rentevrij genot van een deel derzelve heeft.

Het schijnt dat dit deel volgens de hadat $^1/_5$ der sawah's bedraagt; positief durf ik dat echter niet beweren, omdat ik in de contestatien van zoodanig deel landverhuurders heb zien triumpheren bij het inlandsch bestuur, dat alsdan uitmaakte dat de bekels zich met een minder deel moesten vergenoegen.

Ik moet hierbij opmerken, dat aan het woord *sawah* in dit gewest eene andere beteekenis als in de gouvernementslanden gehecht wordt, waar men onder hetzelve verstaat geïrrigeerde rijstvelden. Hier zijn sawah's gronden, welke rijst kunnen voortbrengen.

Die welke geïrrigeerd kunnen worden, heeten *serregan;* die, welke van den regen afhankelijk zijn, *tadahan.*

Niet alleen de bouwgronden worden als het onbeperkt eigendom van den vorst en diens plaatsvervangers verpacht, maar ook de woonerven en tuinen.

Zij die bouwgronden gepacht of gehuurd hebben, worden onderscheiden door de benaming *soemaka ngawe*; zij daarentegen die slechts woonerven of tuinen in huur hebben, heeten *mengiendong.* Ook vindt men personen, welke bouwgronden onder eene andere dessa dan die hunner inwoning in huur hebben: deze heeten *njagapat.*

Behalve den bedongen pachtschat en de van tijd tot tijd uitgeschreven belastingen in geld en in voortbrengselen in natura, zijn de pachters van bouwgronden en woonerven en tuinen heeredienstpligtig; de eerste categorie schier onvoorwaardelijk, de laatste alleen voor werkzaamheden binnen de grenzen der dessa.

De vordering van heerediensten is in hare al te groote bezwaren ten allen tijde getemperd door de vrees voor volksverloop, hoezeer die vrees blijkbaar geen algemeen afdoend middel tegen overdrijving was.

Met de landverhuur aan Europeanen schijnt echter te zijn ontstaan de gewoonte, dat de huurder, zoo van bouwlanden als tuinen en erven, in ieder dier hoedanigheden van de 5 dagen, den arbeid van één aan zijn landheer verschuldigd is.

Ziedaar in algemeene trekken de toestand, onder welken de gronden bij inhuur door Europeanen in derzelver bezit komen.

De wijze waarop deze die daarna exploiteren is, zoo als wel niet zal behoeven te worden opgemerkt, in hare bijzonderheden niet overal hetzelfde.

In het algemeen kan echter worden aangenomen, dat hij is als volgt:

Voor koffij-ondernemingen.

De aanwezige bouwgronden worden tegen opbrengst van een gedeelte van den oogst, hier grooter, daar kleiner, ook wel om niet — alles behoudens de verpligte heerediensten — uitgegeven aan zoodanige personen, welke bereids op de gronden gevestigd zijn, dan wel er zich later komen vestigen, nadat het volgens plaatselijk gebruik voor de hoofden bestemde deel, *loengok* genaamd, er afgenomen is; hetzelfde heeft plaats met de tuinen, erven en boomgewassen. Afstand van bouwgronden en tuinen tegen betaling eener pacht in geld, dan wel in vruchten, vindt tevens plaats, mede echter behoudens de verpligte heerediensten.

In den regel wordt voor het aanleggen der koffijplantsoenen niet beschikt over gronden geschikt tot het verbouwen van voedingsmiddelen; integendeel tracht men dezer uitgestrektheid zooveel mogelijk te vergrooten en bepaalt zich voor de koffijtuinen tot de voor dezelve beter geëigende bosch- en woeste gronden.

In verband tot de sterkte der bevolking, die gewoonlijk in evenredigheid staat tot de bestaande uitgestrektheid bouwgronden, worden de gronden voor de tuinen ontgonnen, beplant en onderhouden door de daartoe op hunne beurt uitgeroepen heerendienstpligtigen, zonder dat daarvoor eenige betaling wordt te goed gedaan.

Dit noemt men werken met *padjak*-volk. Zij, die ruime fondsen ter hunner beschikking hebben en er belang bij hebben om met kracht van handen hunne aanplantingen op eene groote schaal te brengen, bezigen, buiten hun padjak-volk, daglooners, *glidik* genaamd, tegen een loon van p. m. 20 cents daags. De opkomst van deze lieden is geheel vrijwillig, en bevinden zich gewoonlijk daaronder ook velen der opgezetenen van het land, die voor het oogenblik niet heerendienstpligtig zijn.

De pluk der koffij heeft plaats tegen eene betaling, die gemiddeld op f 2 per pikol drooge koffij te staan komt; de bereiding, drooging en bolstering daarentegen door dezelfde middelen, als tot het ontginnen, aanleggen en onderhouden der tuinen gebezigd zijn, wordende daarbij even als bij den pluk nog al veel gebruik gemaakt van vrouwen en kinderen, als *glidiks*-huurlingen.

Voor suiker- en indigo-ondernemingen.

Nadat van de aanwezige bouwgronden de meest geschikte velden zijn genomen tot beplanting met riet of indigo, en zulks tot eene uitgestrektheid van ruim $^2/_5$ derzelve, worden $^2/_5$ andere deelen ruim voor eigen cultures aan inlandsche landbouwers uitgegeven, onder verpligting om daarentegen de gronden voor het riet of den indigo te bewerken, te beplanten en verder te verzorgen: het overschietende $^1/_5$ klein wordt vervolgens aan de hoofden uitgegeven, *loengah*, die gehouden zijn, om daarvoor, hetgeen ook bij de koffij-ondernemingen het geval is, de werkzaamheden hunner ondergeschikten te controleren en te surveilleren.

Daar waar meer gronden beschikbaar zijn dan door de gevestigde bevolking bewerkt kunnen worden, en de onderneming met genoegzaam kapitaal gedreven wordt, wordt in het gebrek aan *padjak*-volk voorzien door inhuur van *glidiks*.

Daar waar voor de onderneming geen gebruik van het $^2/_5$ groot der aanwezige bouwgronden kan worden gemaakt, wordt het overschietende en eene daarmede overeenkomende uitgestrektheid der velden bestemd om, in vergoeding voor aanplant en verzor-

ging van het plantsoen der onderneming, uitgegeven te worden bij genoegzaamheid aan bevolking, door deze in *paroan*, dat is tegen opbrengst der helft van den oogst aan den ondernemer, in bewerking genomen, alles behoudens de gehoudenheid tot het praesteren van heeredienst in de bovengenoemde verhouding, daar waar die in het belang der onderneming gevorderd wordt, zoowel door de *soemaka ngawe*, de *mengiendong*, als de *njagapat*.

Bij het meerendeel der ondernemingen voorziet het *padjak*-volk niet geheel in de behoeften aan handenarbeid.

Hier en daar tracht men het daarom aan te vullen door inhuur van dessa's, wier gronden men voor den aanplant der onderneming, als daartoe minder geschikt gelegen, onaangeroerd moet laten.

Dit middel is echter kostbaar en de algemeene regel is dan ook voorziening in de door het *padjak*-volk onbevredigd gelaten behoefte, door *glidiks*. Het loon aan deze betaald wordende is in dit oogenblik gestegen tot 25 cents.

Het vorenstaande doet zien, dat men de landverhuur ten onregte wel eens als eene zaak van vrijen arbeid heeft afgeschilderd.

Het dwangstelsel is bij haar wel zoo drukkend als dat bestaande in de gouvernementslanden, waar in de eerste plaats de arbeid over een veel grooter aantal dienstpligtigen verdeeld is; en ten andere op het volbrengen van denzelve niet die scherpe contrôle als hier door het dadelijk eigenbelang van den ondernemer wordt uitgeoefend; waarbij nog komt dat hier de arbeid hoofdelijk gevorderd en die in de gouvernements-residentien en bloc aan de dorpen opgedragen wordt, hetgeen voor de dienstpligtigen dat voordeel oplevert, dat zij tot geen periodieke opkomsten ten arbeid gehouden zijn, maar volstaan kunnen met de volvoering eener onderling geregelde taak, op zoodanige oogenblikken, binnen zekere grenzen van tijd, als hun het gemakkelijkst valt.

Ook de voorwaarden, waarop de arbeid verrigt wordt, zijn in de gouvernementslanden, zoo als na lezing van het vorenstaande wel geene verdere uiteenzetting vereischen zal, noemenswaard gunstiger dan hier.

Niettemin ben ik er verre van af om de landverhuur te wraken, onder dien verstande echter, dat het Gouvernement de noodige middelen verschaffe om toe te zien en te waken dat de landhuurders van hunne positie, die tegenover de bevolking zoo overwegend krachtig is, geen misbruik maken.

Wel is waar wordt de bevolking der verhuurde landen er door onderworpen aan eene mate van verpligten en naauwgezet gevorderden arbeid, zoo als zij dien onder hare inheemsche landheeren bevorens maar zelden te praesteren had, doch daar tegenover staat het voor haar ophouden van die gedurige requisiten van geldelijke belastingen, opbrengsten in soort en andere onderdrukkingen, welke zoo in het bijzonder het stelsel van exploitatie hunner bezittingen, der inheemsche landheeren, kenmerken.

In één woord, de strekking der landverhuur aan Europeanen is niet eene oeconomische emancipatie der bevolking, maar het brengen van orde en regelmaat op het punt harer verpligtingen tegenover den landheer, waardoor een einde wordt gemaakt aan derzelver vroegere onbestemdheid, en zij, welke zware taak die orde en regelmaat haar ook opleggen, nu toch weet wat zij den landheer verschuldigd is en wat zij daarna kan beschouwen als haar eigendom te zijn.

Het voordeel, hierin gelegen, is eene opwekking tot nijverheid, daar waar die vroeger als het ware geene reden had om te bestaan, en eene gelijktijdige vorming tot geregelden en gestadigen arbeid, die aan de evenbedoelde opwekking eene niet geringe kracht van toepassing bij moet zetten.

Het gunstige gevolg is daarvan dan ook reeds nu, dat de bevolking, na kwijting van hare stellig geregelde pacht in geld of soort en belasting in arbeid, hare diensten verder aan den eigen dan wel een ander nabijgelegen landheer tegen geldelijk loon verhuurt, of wel de in pacht genomen bouwlanden cultiveert.

Moge nu al deze toestand, even als ieder ander waarbij dwang ten grondslag ligt, op den duur onbestaanbaar zijn, ik geloof dat hij even als het cultuurstelsel van het Gouvernement, als overgang tot die gezonde orde van zaken, waartoe eens alle maatschappijen zullen moeten geraken, en al beantwoordt hij dan ook niet aan de illusien welke sommigen er zich van hebben meenen te moeten maken, veeleer onzen bijval dan afkeuring verdient, mits gewaakt worde tegen die misbruiken, tot het plegen van welke het eigenbelang zoo ligt in verzoeking komt, wanneer het geheel zonder toezigt aan zijne eigen inspiratien overgelaten is en door het overheerschende ras wordt gehandhaafd tegenover het overheerschte.

Koffijcultuur. Volgens opgave der landhuurders heeft de productie der ondernemingen van Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen bedragen: in 1856 22 480 pikols, in 1857 67 313 pikols, in 1858 32 673 pikols, in 1859 44 609 pikols, in 1860 50 059 pikols. (1).

Terwijl de productie der onverhuurde landen bedroeg, ingeleverd aan 's Gouvernements pakhuizen:

I. Van de landen van Zijne Hoogheid den Soesoehoenan:

In 1856 35 pikols, in 1857 133 pikols, in 1858 122 pikols, in 1859 118 pikols en in 1860 163 pikols.

II. Van de landen van den pangeran Adipattie Ario Mangkoe Negoro:

In 1856 4513 pikols, in 1857 18 045 pikols, 1858 10 285 pikols, in 1859 21 789 pikols en in 1860 13 538 pikols.

Het getal boomen waarvan voorschreven hoeveelheden werden geoogst is ten eenen male onbekend; bij benadering zoude, men uitgaande van 1 pikol koffij op 350 boomen, kunnen aannemen dat er zijn 22 314 250.

De weêrsgesteldheid van 1859/60 was niet ongunstig voor de koffijcultuur; den min gunstigen oogst op de Mangkoe-Negorolanden niettemin schrijf ik toe aan den gewoonlijk waargenomen invloed van een voorgaanden rijken oogst, dien op de landen der Europeanen aan het verachteren der oude tuinen.

Suikercultuur. Er zijn 17 suikermolens van Europeanen in werking, waarvan 8 door water en 9 door ossen of buffels gedreven.

De uitgestrektheid van den aanplant bij ieder derzelve of voor alle te zamen is niet bekend en niet anders te schatten, dan door aan te nemen dat gemiddeld verkregen zijn 20 pikols suiker per bouw; eene uitkomst waarin velen zich niet hebben mogen verheugen, hetgeen den plaats gehad hebbende aanplant alsdan moet doen stellen op 2342 bouws.

De weêrsgesteldheid van 1859/60 was niet bijzonder ongunstig voor deze cultuur; dat hare uitkomsten dit wel waren, moet worden toegeschreven, hier aan het werken met hoogst gebrekkige middelen, daar aan gebrek aan kennis en ervaring van aanplant en bereiding, elders aan beide omstandigheden te zamen, en voor eene enkele onderneming aan te groote geilheid der gronden en de onmogelijkheid om het gerijpt riet bij tijds te vermalen.

Meerdere suikermolens zijn alsnog in daarstelling, en daaronder inrigtingen, waarbij men zich zooveel mogelijk op de hoogte waarop de suikerbereiding is gekomen, tracht te plaatsen.

Volgens opgave der betrokken Europesche landhuurders werden verkregen in: 1856 19 592 pikols, in 1857 25 364 pikols, in 1858 36 204 pikols, in 1859 44 054 pikols en in 1860 46 841 (1) pikols.

Overigens zijn er eenige zoogenaamde Chinesche molentjes op kleine schaal, die te zamen p. m. 5000 pikols suiker 's jaars gerekend kunnen worden te produceren; als eigenaren dier molentjes staan bekend de Javaansche grooten op wier gronden zij gelegen zijn. Chinezen oefenen er echter het bedrijf van suikerbereiders uit, en men mag het er voor houden, dat die meerendeels, zoo niet allen, geene bedienden, zoo als wordt voorgegeven, maar deelgenooten van de bedoelde Javaansche grooten zijn.

Indigocultuur. In 1858 (in vorige jaren is deswege geen aanteekening gehouden) bedroeg de oogst van indigo voor de Europesche markt, met welke teelt zich uitsluitend Europesche ondernemers onledig houden, 21634 pond, in 1859 29 002 pond en in 1860 56 771 pond (1).

De hier geproduceerd wordende indigo is zeer inferieur aan die uit de gouvernementsresidentien en dien ten gevolge belangrijk zwaarder in gewigt.

Daarvan uitgaande en wel in het oog houdende dat de toestand van den indigoheester er hier verre van af is gunstiger te zijn dan die welken ik ten vorigen jare nog in de residentie Bagelen in oogenschouw mogt nemen, vermeen ik bij benadering te mogen

(1) Het verschil van deze cijfers met de vroegere opgaven kan niet worden toegelicht.

aannemen, dat hier p. m. 40 pond per bouw verkregen en alzoo minstens 1420 bouws voor deze cultuur gebezigd zullen zijn. 13 indigofabrieken zijn hier thans in werking.

De weêrsgesteldheid was voor deze cultuur niet ongunstig, doch hier en daar rigtte een worm veel schade aan in de aanplantingen.

Men schijnt dien vijand echter te hebben overwonnen; althans later in het jaar werd er niet meer over geklaagd.

Indigo als 2de gewas (nila) wordt hier bovendien in ruime mate voor de inheemsche blaauwverwerijen verbouwd.

Katoencultuur. Volgens opgaven der inlandsche hoofden zouden door den inheemschen landbouwer zijn geoogst in: 1857 1264, 1858 1811, 1859 1780 en in 1860 1761 pikols.

Opgaven voor vroegere jaren bestaan niet.

Toename van deze cultuur wordt niet waargenomen en zal wel tot de vrome wenschen blijven behooren, zoolang de katoenprijzen, die thans in verhouding tot die der voedingsmiddelen zeer laag staan, niet belangrijk stijgen.

Aan de verschillende Europesche ondernemers werden ook dit jaar weder katoenzaden (Java- en Sea-Island), daartoe van de directie der cultures ontvangen, tot het nemen van proeven verstrekt, doch zonder het beoogde gevolg.

Notenmuscaat-cultuur. Slechts twee landhuurders maken daarvan eenig werk; volgens hunne opgaven heeft hun product bedragen in:

1856	125	Amst.	ponden	noten,					
1857	455	»	»	»	en	120	Amst.	ponden	foelie,
1858	2312	»	»	»	»	118	»	»	»
1859	500	»	»	»	»	92	»	»	»
1860	1250	»	»	»					

Een der prinsen heeft mede op zijne landen een kleinen notenaanplant, die hem in het jaar 1860 50 pond noten en 5 pond foelie afwierp.

Cacao-cultuur. De eenige in productie zijnde aanplant is voortdurend die op het land Bangsrie; daarvan werd geoogst in: 1858 10, 1859 20 en in 1860 20 pikols.

Op het landje Kopen werd dit jaar mede een aanplant ondernomen.

Vanille-cultuur. Eene eerste geregelde aanplanting, aanvankelijk ter uitgestrektheid van 6 bouws, is in dit jaar aangelegd op het landje Kopen, door den ondernemer van den bovenbedoelden cacao-aanplant aldaar.

Pepercultuur. Geen der Europesche ondernemers houdt zich daarmede onledig. Een der prinsen heeft echter een peper-aanplant op zijne landen, welke hem gemiddeld jaarlijks 25 pikols afwerpt.

Op het landje Kopen is een begin gemaakt met den aanplant van staartpeper.

Tabakscultuur. Deze werd in dit jaar voor het eerst door Europesche landhuurders ondernomen; een hunner verkreeg een oogst van 56 484 pond, een tweede 10 000 pond en de derde 70 pond, zoodat de totale opbrengst van tabak voor de Europesche markt hier was 66 554 pond.

Door de inlandsche bevolking wordt overigens met goed gevolg hier en daar tabak voor eigen verbruik geteeld.

Rijstcultuur en tweede gewassen. Omtrent de uitgestrektheid der velden, die aan het verbouwen van rijst en tweede gewassen dienstbaar gemaakt zijn geworden, kunnen met geene mogelijkheid eenige opgaven gedaan worden, als geschiedende bedoeld verbouwen zonder eenige bemoeijenis of tusschenkomst van het bestuur des lands.

Een ieder plant rijst dan wel tweede gewassen, naar mate hij daartoe de gelegenheid van het oogenblik gunstig acht, onder den invloed der zucht, om zooveel maar mogelijk uit den grond te halen (hetgeen geschiedt zonder dezen in het van hem gevorderde te gemoet te komen, anders als door bewatering daar, waar er de gelegenheid toe bestaat).

Reeds daartoe alleen zoude het te zamenstellen van overzigten van de aangeplante

uitgestrektheden, zoo niet onmogelijk, dan toch hoogst moeijelijk zijn; doch de omstandigheid dat alle beschikbare bouwlanden verdeeld zijn in djonken, die onderling op de buitensporigste wijze in inhoudsvlakte uiteenloopen, doet iedere poging, om niettemin tot zoodanige overzigten te geraken, volslagen ijdel zijn, daar toch eene zamentrekking van hoezeer gelijkvormige, evenwel geheel ongelijksoortige groothede tot geene bruikbare uitkomst leiden kan.

De rijstoogst was in 1856 gunstig, in 1857 ongunstig, in 1858 niet ongunstig, in 1859 ongunstig en in 1860 ongunstig.

En die der tweede gewassen in 1856 gunstig, in 1857 niet ongunstig, in 1858 voordeelig, in 1859 gunstig en in 1860 gunstig.

Djatie-bosschen. De uitgestrektheid derzelve, hoezeer men op goede gronden aanneemt, dat die zeer aanzienlijk is, is zelfs niet bij benadering op te geven; dat zij overigens schoon en zwaar hout bevatten, wordt zelfs door hunne meest oppervlakkige beschouwing bewezen. Het eigenmagtig aankappen in dezelve wordt zooveel mogelijk tegengegaan. Ofschoon de vorsten even als in Djokdjokarta de bevoegdheid hebben voor eigen verbruik hout te doen kappen, wordt niettemin zooveel mogelijk gewaakt tegen roekelooze houtvelling.

In het belang van het behoud der bosschen is de Regering tevens spaarzaam met het verleenen van vergunning aan particulieren en speciaal aan landhuurders om voor eigen gebruik, onder voldoening van zekere recognitie, het benoodigde hout te kappen.

Eenige aanzoeken van huurders van gronden, op welke djatie-bosschen van het Gouvernement gelegen zijn, om met hetzelve overeenkomsten tot eene exploitatie derzelve te mogen aangaan, werden voor inwilliging niet vatbaar verklaard. (1)

Veeteelt. De veestapel valt onder de hier bestaande omstandigheden moeijelijk op te nemen.

In het algemeen kan echter worden gezegd, dat die blijft toenemen in weerwil van eene groote inwendige consumtie van vleesch en eenen noemenswaardigen uitvoer, meer in het bijzonder van runderen, die hier van een bijzonder goed ras en dien ten gevolge elders zeer gezocht zijn.

Paarden stijgen voortdurend in prijs, zoowel de inheemsche als overwalsche, door toenemende vraag naar dezelve, dank het groote verbruik dat er hier van bestaat, ten gevolge der groote sterfte welke, althans ter hoofdplaats, onder deze dieren waargenomen wordt.

De oorzaak van dit verschijnsel vermeen ik te moeten toeschrijven aan de weinige zorg welke de Javaansche grooten en hoofden voor het meerendeel hunner paarden dragen en het onder hen aanwezig zijn van eene menigte sedert jaren door besmettelijke ziekten geïnfecteerde stallen.

Geiten, schapen, varkens en pluimgedierte zijn in genoegzame hoeveelheid voorhanden.

De gemiddelde prijzen van het vee waren: een stier of os per stuk f 45, eene koe f 40, een buffel 54, een schaap f 7, eene geit f 4, een varken per pikol levend f 15, eene gans f 1,50, eene kip f 0,50 een eend f 0,55.

De Resident van Soerakarta,

(*get.*) NIEUWENHUYZEN.

---

1) In den loop van 1861 is evenwel zoodanige overeenkomst gesloten, terwijl, in verband met de meer en meer ontstaande behoefte aan timmerhout, tevens magtiging werd verleend om op gelijken voet met andere landhuurders in Soerakarta te contracteren. De houtwerken moeten alle, behalve die welke beneden eene bepaalde afmeting blijven, tegen vaste prijzen aan het Gouvernement worden geleverd. De exploitatie zal plaats hebben onder toezigt van 's lands boschbeambten, en moet, even als het vervoer, uit eigen middelen geschieden. Het geleverde hout zal vervolgens van tijd tot tijd in het openbaar worden verkocht.

ZITTING 1862 — 1863. —— (LVII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE **AA** VAN HET VERSLAG.

N°. 26.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

HOUTBOSSCHEN OP JAVA,

met uitzondering van de residentien

SOERAKARTA EN DJOKDJOKARTA,

OVER HET JAAR 1860.

GEWESTEN,	Getal houtbosschen.	Uitgestrektheid der bosschen in vierkante palen (meest naar gissing).			Getal verzamelplaatsen.	Getal stapelplaatsen, werwaarts het hout uit de bosschen moet vervoerd worden.	Getal huisgezinnen voor dezelve werkzaam
		Bevattende geheel of grootendeels djatiehout.	Bevattende een gedeelte djatie-, doch meestal ander hout.	Bevattende in het geheel niet of bijna geen djatiehout.			
Bantam	*a.* »	*e.* »	*a.* »	*a.* »	»	»	
Batavia	»	*e.* »	*a.* »	*a.* »	»	»	
Buitenzorg	»	*e.* »	*a.* »	*a.* »	»	»	
Krawang.	72	38	10	168	»	»	
Preanger regentschappen . . .	176	*f.* »	*f.* »	*f.* »	»	»	
Cheribon.	94	42	1	229	»	»	
Tagal.	233	78	*h.* 110	388	»	»	
Pekalongan.	123	38	25	66	»	»	
Samarang	58	229	226	155	11	3	
Japara.	376	65	18	9	»	»	
Rembang.	*b.* 256	*g.* 80	38	»	5	7	
Soerabaija	92	139	186	578	3	2	*k.*
Pasoeroean	65	22	1	21	1	»	*l.*
Probolingo	3	28	»	»	7	2	
Bezoekie.	*a.* »	*a.* »	*a.* »	*a.* »	»	»	
Banjoewangie	*a.* »	*a.* »	*a.* »	*a.* »	»	»	
Banjoemas	*a.* »	*e.* »	*a.* »	*a.* »	»	»	
Bagelen	*c.* »	*c.* »	*c.* »	*c.* »	»	»	
Kadoe.	*a.* »	*e.* »	*a.* »	*a.* »	»	»	
Madioen	66	383	151	145	9	2	
Patjitan	*a.* »	*e.* »	*a.* »	*a.* »	»	»	
Kedirie	64	68	22	»	»	1	
Te zamen	1 678	1 210	788	1 759	36	17	6
In 1859 was het cijfer	*d.* 1 678	1 210	*i.* 788	1 759	43	15	11
Geeft nu meer	»	»	»	»	»	2	
Geeft nu minder	»	»	»	»	7	»	

Getal djatibalken en dolken, des residents magtiging in 1860 gekapt en geleverd.			Getal jonge djatiboomen in 1860 aangeplant.			AANMERKINGEN.
Voor maatselijke behoefte.	Voor vervoer buiten de residentie.	Te zamen.	Geregelde nieuwe plantsoenen.	Minder geregeld in of bij de bosschen zelve.	Te zamen.	
»	»	»	30 147	»	30 147	
»	»	»	*o.* »	*o.* »	*o.* »	*a.* Niet opgegeven.
»	»	»	*o.* »	*o.* »	*o.* »	*b.* Met uitzondering der bosschen in het regentschap Blora. Bij den staat van 1859 is abusivelijk opgebragt 236.
1 033	»	1 033	»	»	»	*c.* Eigenlijke houtbosschen bestaan hier niet. In het gebergte treft men hier en daar eenige kleine bosschen van wild hout aan.
»	»	»	91 147	12 244	103 391	
22 362	»	*m.* 22 362	184 562	3 347	187 909	*d.* Voor het verschil van dit cijfer met de opgave in het vorig verslag, zie noot *c* hierboven.
1 665	»	1 665	99 306	14 539	113 845	*e.* Oorspronkelijke djati-bosschen worden hier niet aangetroffen.
89	»	89	86 958	40 842	127 800	*f.* Kan niet met juistheid worden opgegeven. De uitgestrektheid wordt evenwel ongeveer op 120 palen geschat.
16 958	1 119	*n.* 18 077	92 000	20 000	112 000	
13 388	»	13 388	339 760	357	340 117	*g.* In zooverre de bosschen van de afdeeling Rembang betreft.
23 411	»	23 411	66 420	»	66 420	*h.* Bij het vorig verslag werd ten onregte opgegeven 11.
28 149	»	28 149	66 631	5 527	72 158	*i.* Voor het verschil van dit cijfer met de opgave in het vorig verslag, wordt verwezen naar de voorgaande noot.
12 934	»	12 934	15 511	24 499	40 010	
3 734	»	3 734	41 591	1 350	42 941	*k.* Alleen met betrekking tot het district Modjokasrie.
»	»	»	33 000	»	33 000	*l.* Alleen met betrekking tot het district Grattie.
»	»	»	»	»	»	*m.* Waarvan 113 stuks balken en 22 249 diverse houtwerken.
»	»	»	129 679	24 150	153 829	*n.* Waaronder niet begrepen de houtwerken ter beschikking van de contractanten verbleven, doch wel die als retributie aan den lande geleverd.
»	»	»	42 500	»	42 500	
»	»	»	54 988	»	54 988	*o.* Er geschieden hier geene aanplantingen, omdat de daarvoor geschikte gronden door de bevolking niet kunnen worden gemist en meestal particulier eigendom zijn.
5 713	3 603	9 316	8 000	»	8 000	
»	»	»	133 665	»	133 665	
1 222	»	1 222	25 330	16 844	42 174	
130 658	4 722	135 380	1 541 195	163 699	1 704 894	
101 913	36 487	138 400	1 253 720	314 759	1 568 479	
28 745	»	»	287 475	»	136 415	
»	31 765	3 020	»	151 060	»	

Zitting 1862 — 1863. —— (LVII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE **BB** VAN HET VERSLAG.

N°. 27.

AANTOONING

VAN DEN

VERSTAPEL OP JAVA EN MADURA,

met uitzondering van de residentien

BATAVIA, SOERAKARTA EN DJOKDJOKARTA,

BIJ HET EIND VAN HET JAAR 1860.

GEWESTEN.	BUFFELS.			RU	
	Mannetjes.	Wijfjes.	Te zamen.	Stieren.	Koeijen.
Bantam	49 709	73 452	123 161	532	
Buitenzorg	48 092	56 756	104 848	1 473	4
Krawang.	27 834	39 164	66 998	732	1
Preanger regentschappen . . .	66 189	100 204	166 393	1 464	2
Cheribon.	76 649	89 716	166 365	1 314	1
Tagal.	28 990	42 208	71 198	1 047	
Pekalongan.	22 856	38 798	61 654	419	
Samarang	67 352	121 067	188 419	9 372	20
Japara	51 658	66 760	118 418	778	
Rembang.	76 946	88 817	165 763	28 090	30
Soerabaija	67 348	83 842	151 190	43 826	48
Madura *a.*	889	1 339	2 228	13 014	23
Pasoeroean	18 684	24 537	43 221	48 272	51
Probolingo	3 089	5 376	8 465	48 329	41
Bezoekie.	6 065	10 203	16 268	46 154	33
Banjoewangie	4 410	5 682	10 092	11 799	11
Banjoemas	27 979	53 600	81 579	6 848	9
Bagelen	20 515	60 402	80 917	15 616	32
Kadoe.	21 365	42 967	64 332	24 705	66
Madioen.	32 517	53 869	86 386	14 561	28
Patjitan	8 979	22 882	31 861	5 441	10
Kedirie	43 145	58 084	101 229	5 380	7
Te zamen . .	771 260	1 139 725	1 910 985	329 166	429
In 1859 was het cijfer. . . .	744 981	1 107 131	1 852 112	320 594	415
Geeft nu meer	26 279	32 594	58 873	8 572	13
Geeft nu minder	»	»	»	»	

VEE.	PAARDEN.			AANMERKINGEN.
Te zamen.	Hengsten.	Merrien.	Te zamen.	
991	4 479	868	5 347	*a.* De opgaven nopens deze residentie betreffen enkel het regentschap Pamakassan, zijnde van de beide andere afdeelingen geene volledige opgaven ontvangen.
5 667	5 758	4 831	10 589	
1 958	3 218	4 755	7 973	*b.* In 't vorig jaar werd het aantal paarden ten onregte opgegeven als te bedragen 17 276, waarvan 11 074 hengsten en 6 202 merrien. Deze beide laatste cijfers waren namelijk respectivelijk 1 074 en 902 of te zamen 1 976.
4 353	22 925	41 207	64 132	
3 078	21 643	21 988	43 631	
1 859	4 664	4 307	8 971	*c.* Voor het verschil van dit cijfer met de opgave in 't vorig verslag, wordt verwezen naar de voorgaande noot.
1 345	2 447	1 900	4 347	
29 891	8 090	5 653	13 743	
1 626	4 154	3 328	7 482	
58 880	18 001	15 607	33 608	
92 541	18 310	13 527	31 837	
36 918	1 390	1 186	*b* 2 576	
99 374	21 418	19 834	41 252	
89 843	10 432	10 381	20 813	
79 503	16 114	13 878	29 992	
23 449	7 817	5 876	13 693	
16 093	5 820	6 904	12 724	
47 746	8 185	6 074	14 259	
91 517	12 476	13 147	25 623	
43 223	10 846	10 846	21 692	
15 965	3 483	5 257	8 740	
12 459	9 523	11 803	21 326	
758 279	221 193	223 157	444 350	
736 128	*c* 220 636	*c* 217 883	*c* 438 519	
22 151	557	5 274	5 831	
»	»	»	»	

ZITTING 1862 — 1863. —— (LVII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

BIJLAGE **CC** VAN HET VERSLAG.

N°. 28.

N°. 1.

ALGEMEENE AANTOONING VAN DEN INVOER.

DOOR WIEN INGEVOERD.	Voortbrengselen van Europa, Amerika en de Kaap de Goede Hoop.	Voortbrengselen van de West van Indie en Bengalen.	Voortbrengselen van China, Manilla en Siam.	Voortbrengselen van Japan.	Voortbrengselen van den Oosterschen Archipel.	Totaal aan koopmanschappen.	Totaal aan specie.	Totaal generaal.
Door particulieren:								
van Nederland.	f 17 907 357	f 2 737	f 4 625	f 33	f 58	f 17 914 810	f 21 519	f 17 936 329
» andere landen	12 841 308	303 374	3 458 139	158 582	60 656	16 822 059	163 950	16 986 009
» den Oosterschen Archipel .	639 977	260 195	611 334	149 802	7 775 624	9 436 932	1 541 125	10 978 057
Totaal van den particulieren invoer	f 31 388 642	f 566 306	f 4 074 098	f 308 417	f 7 836 338	f 44 173 801	f 1 726 594	f 45 900 395
van Nederland en Bengalen voor rekening van het Gouvernement	4 023 301	1 354 981	»	286 776	»	5 665 058	17 765 000	23 430 058
van den Oosterschen Archipel voor rekening van het Gouvernement	»	»	»	»	10 959	10 959	»	10 959
Generaal totaal. .	f 35 411 943	f 1 921 287	f 4 074 098	f 595 193	f 7 847 297	f 49 849 818	f 19 491 594	f 69 341 412

N°. 2.

ALGEMEENE AANTOONING VAN DEN UITVOER.

DOOR WIEN UITGEVOERD.	Voortbrengselen van den Oosterschen Archipel.	Voortbrengselen van de West van Indie en Bengalen.	Voortbrengselen van China, Manilla en Siam.	Voortbrengselen van Japan.	Voortbrengselen van Europa. en Amerika.	Totaal aan koopmanschappen.	Totaal aan specie.	Totaal generaal.
Door particulieren:								
naar Nederland	f 28 449 993	»	f 1 905	f 2 706	f 15 095	f 28 469 699	»	f 28 469 699
» andere landen	8 222 675	f 3 132	5 994	2 470	50 093	8 284 364	f 674 396	8 959 760
» den Oosterschen Archipel .	6 681 466	80 948	185 251	17 140	3 466 647	10 431 452	4 116 310	14 547 762
Totaal van den particulieren uitvoer	f 43 354 134	f 84 080	f 193 150	f 22 316	f 3 531 835	f 47 185 515	f 4 790 706	f 51 976 221
naar Nederland door de factorij der Nederl. Handelmaatsch. in consignatie voor rekening van het Gouvernement.	46 866 275	»	»	»	»	46 866 275	»	46 866 275
naar Japan voor rekening van het Gouvernement.	2 911	»	»	»	»	2 911	50 500	53 411
naar den Oosterschen Archipel voor rekening van het Gouvernement	51 440	»	»	»	558 331	609 771	4 950 801	5 560 572
Generaal totaal . .	f 90 274 760	f 84 080	f 193 150	f 22 316	f 4 090 166	f 94 664 472	f 9 792 007	f 104 456 479

N°. 3.

De particuliere *invoer* heeft plaats gehad van de volgende landen als:

	Koopmanschappen.	Specien.	Totaal.
Van Nederland	f. 17 914 810	f 21 519	f 17 936 329
» Engeland	11 660 658	»	11 660 658
» Frankrijk.	303 054	»	303 054
» Zweden	137 736	»	137 736
» Denemarken	4 778	»	4 778
» Hannover.	50	»	50
» Hamburg.	253 223	»	253 223
» Bremen	5 027	»	5 027
» Triëst	60	»	60
» Mauritius.	389	48 000	48 389
» Amerika (Noord-).	215 225	»	215 225
» Amerika (Zuid-)	94 788	»	94 788
» de Kaap de Goede Hoop . .	3 062	»	3 062
» Bengalen en Ceylon	102 123	»	102 123
» de Golf van Perzie	199 680	15 400	215 080
» Manilla	1 314 454	68 000	1 382 454
» China en Macao	1 926 341	19 350	1 945 691
» Siam	243 863	»	243 863
» Japan	225 475	»	225 475
» Nieuw Holland.	132 073	13 200	145 273
Te zamen . . .	f 34 736 869	f 185 469	f 34 922 338
» den Oosterschen Archipel . .	9 436 932	1 541 125	10 978 057
Totaal generaal . . .	f 44 173 801	f 1 726 594	f 45 900 395

Van den geheelen invoer is aangebragt met certificaten van Nederlandschen oorsprong voor eene waarde van. . . . . f 12 395 846

N°. 4.

De particuliere *uitvoer* heeft plaats gehad naar de volgende landen, als:

	Koopmanschappen.	Specien.	Totaal.
Naar Nederland	f 28 469 699	»	f 28 469 699
» Engeland.	683 939	»	683 939
» Frankrijk	2 644 716	f 2 550	2 647 266
» Zweden	251 893	»	251 893
» Hamburg.	259 928	»	259 928
» Bremen	258 857	»	258 857
» Amerika (Noord-)	753 597	»	753 597
» Amerika (Zuid-)	51 388	»	51 388
» Bengalen en Ceylon	48 250	»	48 250
» de Golf van Perzie	527 050	»	527 050
» China en Macao	2 159 907	599 346	2 759 253
» Siam	76 217	52 500	128 717
» Japan.	14 784	20 000	34 784
» Nieuw Holland	553 838	»	553 838
Te zamen . . .	f 36 754 063	f 674 396	f 37 428 459
» den Oosterschen Archipel . .	10 431 452	4 116 310	14 547 762
Totaal generaal . . .	f 47 185 515	f 4 720 706	f 51 976 221

N°. 5.

De ingevoerde voortbrengselen van Europa, Amerika en de Kaap de Goede Hoop hebben hoofdzakelijk bestaan in:

Aardewerk	f	258 771
Blik en dito werk		61 982
Boeken, muziek en dito instrumenten		147 929
Droogerijen en medicijnen		39 736
Drukkerijbehoeften		7 846
Galanterien, modewaren en parfumerien		463 269
Glas- en kristalwerk		128 049
Goud- en zilverwerk		88 459
Goud- en zilvergalon en militaire ornamenten		6 752
Horologien en instrumenten		38 204
Juweelen		20 071
Kaarsen		9 578
Kleedingstukken		41 999
Koper en dito werk		349 031
Kramerijen		329 064
Kurken		5 367
Laken en wollen stoffen		400 188
Lood		70 830
Lijnwaden en katoenen goederen		20 913 976
Metaalwerk		118 012
Meubelen		213 480
Provisien		1 370 442
Rijtuigen, leder en zadelwerk		259 749
Scheepsbehoeften		171 662
Schrijfbehoeften		315 910
Speelkaarten		14 454
Staal en dito werk		174 179
Steenkolen		313 247
Steenen (marmeren-)		25 383
Idem (metsel-)		15 516
Tabak, snuif en cigaren		13 105
Vaatwerk		185 409
Verwwaren		213 974
Vilt		25 260
Wapenen van weelde en jagtkruid		76 996
Wijn en andere dranken		2 332 508
IJzer en dito werk en machinerien		1 617 730
Zakken (koffij-)		175 264
Zeep		132 975
Zink		80 950
Zijden stoffen		105 718

N°. 6.

Met certificaat van Nederlandschen oorsprong en bewerking zijn ingevoerd:

Aardewerk	f	28 399
Beenzwart		100
Boeken, muzijk en dito instrumenten		62 265
Drukkerijbehoeften		2 949
Glaswerk		21 211
Goud- en zilverwerk		58 178
Goud- en zilvergalon en militaire ornamenten		3 513
Horologien en dito instrumenten		2 304
Houtwerk		457
Kleedingstukken		2 670
Koperwerk		123 050
Kramerijen		4 764
Kaarsen		1 558
Laken en wollen stoffen		43 213
Lood		39 340
Lijnwaden en katoenen goederen		8 805 760
Meubelen		85 275
Medicijnen en droogerijen		1 269
Metaal en dito werk		49 611
Modewaren, galanterien en parfumerien		12 551
Provisien		814 257
Rijtuigen, leder- en zadelwerk		84 935
Schrijfbehoeften		233 596
Scheepsbehoeften		53 412
Steenen (metsel-)		2 493
Steenen (graf-)		260
Tabak, snuif en cigaren		3 785
Vaatwerk		142 256
Verfwaren		161 394
Wapenen van weelde en jagtkruid		2 498
Wijn en andere dranken		1 062 497
IJzer en dito werk en machinerien		283 939
Zakken (koffij-)		170 313
Zeep		400
Zink		24 239
Zijden stoffen		5 056
Diverse		2 079
Totaal	f	12 395 846

N°. 7.

AANTOONING VAN DE VOORNAAMSTE DE

DOOR WIEN UITGEVOERD.	Rijst.	Koffij.	Suiker.	SPECERIJEN.		
				Foelie.	Nagelen.	Noten muscaat
	Pikols.	Pikols.	Pikols	Pikols.	Pikols.	Pikols
Door particulieren:						
naar Nederland	266 158$^{40}/_{100}$	87 677$^{60}/_{100}$	1 226 748$^{94}/_{100}$	29$^{52}/_{100}$	»	28
» andere landen	445 452$^{69}/_{100}$	47 546$^{80}/_{100}$	176 567$^{82}/_{100}$	24$^{60}/_{100}$	»	25
» den Oosterschen Archipel . .	499 193$^{12}/_{100}$	528$^{87}/_{100}$	6 332$^{09}/_{100}$	17	1$^{50}/_{100}$	23
Totaal van den particulieren uitvoer	1 210 804$^{21}/_{100}$	135 753$^{27}/_{100}$	1 409 548$^{85}/_{100}$	71$^{12}/_{100}$	1$^{50}/_{100}$	77
Naar Nederland, door de factorij der Nederlandsche Handelmaatschappij in consignatie voor rekening van het Gouvernement . .	»	763 859$^{81}/_{100}$	671 695$^{46}/_{100}$	1 781$^{86}/_{100}$	4 657$^{54}/_{100}$	6 67
Totaal . .	1 210 804$^{21}/_{100}$	899 613$^{08}/_{100}$	2 081 244$^{31}/_{100}$	1 852$^{98}/_{100}$	4 659$^{04}/_{100}$	8 4

DER UITGEVOERDE PRODUCTEN.

Tin.	Indigo.	Kaneel.	Cochenille.	Peper.	Thee.	Tabak.	Notenzeep.
Pikols.	Ponden.	Pikols.	Ponden.	Pikols.	Pikols.	Pikols.	Pikols.
3 775	413 095	300 20/100	21 241 05/100	1 613 02/100	717 76/100	79 323 59/100	2 70/100
4	27 415 1/2	182 50/100	»	2 916 12/100	56	9 06/100	»
24 26/100	3 532 1/2	»	3 100	144 78/100	4 05/100	18 083 77/100	»
3 803 26/100	444 043	482 70/100	24 341 05/100	4 673 92/100	777 81/100	97 416 42/100	2 70/100
77 242	472 743 1/4	1 500 50/100	6 175	915 46/100	15 809 72/100	1 133 64/100	16 86/100
81 045 26/100	916 786 1/4	1 983 20/100	30 516 05/100	5 589 38/100	16 587 53/100	98 550 06/100	19 56/100

N°. 8.

Aangekomen zijn:

	Schepen.	Lasten.
van Nederland	145	46 937½
» elders uit Europa	69	15 425
Te zamen uit Europa	214	62 362½
» Amerika (Noord-)	11	2 933½
» Idem (Zuid-)	5	1 255½
» de Kaap de Goede Hoop	7	1 674½
» Afrika, St. George d'Elmina en Algoa Baai	2	714
» de West van Indie	10	2 190
» China, Manilla en Siam	91	21 099½
» Mauritius	2	503½
» Japan	6	1 295
» Nieuw Holland	38	10 301½
» den Oosterschen Archipel	2024	85 829¼
Te zamen	2410	190 158¾

N°. 9.

Vertrokken zijn:

	Schepen.	Lasten.
naar Nederland	310	94 226½
» elders in Europa	40	8 961
Te zamen naar Europa	350	103 187½
» Amerika (Noord-)	4	875
» de West van Indie	2	395½
» China, Manilla en Siam	64	11 266
» Mauritius	1	111½
» Japan	3	552½
» Nieuw Holland	12	2 143½
» den Oosterschen Archipel	2178	90 132¼
	2614	208 663¾

N°. 10.

Van de onder n°. 8 vermelde schepen zijn aangekomen:

	Schepen.	Lasten.
Onder Nederlandsche vlag:		
van Nederland	145	46 937½
» Engeland	16	3 981
» de Kaap de Goede Hoop	3	777
» de West van Indie.	2	524
» Afrika, St. George d'Elmina en Algoa-baai . .	1	499
» China, Manilla en Siam	47	13 510½
» Japan	6	1 295
» Nieuw Holland	17	4 844
» den Oosterschen Archipel	1936	78 800¼
Te zamen onder Nederlandsche vlag. . .	2173	151 168¼
onder Engelsche vlag	59	10 008
» Fransche »	15	3 579
» Belgische »	1	247½
» Hamburger »	25	4 976½
» Bremer »	9	3 613½
» Oldenburger »	1	183
» Pruissische »	3	907
» Zweedsche »	17	3 968
» Hannoversche »	4	504½
» Deensche »	9	1 743
» Portugesche »	1	212
» Amerikaansche »	19	7 074½
» Chinesche »	16	653
» Siamsche »	12	823
» diverse Aziatische vlaggen.	46	498
Te zamen. . .	2410	190 158¾

N°. 11.

Van de onder n°. 9 vermelde schepen zijn vertrokken:

	Schepen.	Lasten.
Onder Nederlandsche vlag:		
naar Nederland	264	82 837
» Bremen	3	1 003
» China, Manilla en Siam	26	6 266½
» Japan	2	512
» Nieuw Holland	5	892
» den Oosterschen Archipel	2077	80 978¾
Te zamen onder Nederlandsche vlag	2377	172 489¼
onder Engelsche vlag	57	8 973½
» Fransche »	19	3 842
» Belgische »	2	594½
» Hamburger »	29	5 255
» Bremer »	8	2 990½
» Oldenburger »	3	734
» Pruissische »	3	930
» Hannoversche »	2	223
» Zweedsche »	17	3 820½
» Deensche »	10	1 749½
» Russische »	1	95½
» Sardinische »	1	181
» Amerikaansche »	15	4 620
» Chinesche »	8	270
» Siamsche »	22	1 247
» diverse Aziatische vlaggen	40	648½
Te zamen	2614	208 663¾

N°. 12.

De ontvangen regten zijn geweest als volgt:

Inkomende regten	f	6 958 523,92
Uitgaande »		3 023 801,36
Entrepôt- »		71 480,06
Overscheeps- »		3 121,285
5 per cent additionele regten		510 585,595
Pakhuishuur		92 269,80
Waaggelden		45 692,43
Consumtieregten op den tabak.		97 917,70
Totaal.	f	10 803 392,15

Onder de inkomende en additionele regten is begrepen eene som van f 888 685,725 op ingevoerde gambier. Onder de uitgaande en additionele regten is begrepen eene som van f 1 965 679,975 fictive regten op uitgevoerde gouvernementsproducten naar Nederland.

Van bovenstaande perceptie ad.			f 10 803 392,15
is wegens terugbetalingen gerestitueerd eene som van	f	121 581,15	
de fictive regten op uitgevoerde gouvernements-producten hierboven vermeld, bedroegen		1 965 679,975	
			2 087 261,425
Alzoo bij 's lands kas werkelijk ontvangen . . .			f 8 716 130,725

BIJLAGEN.

Lit. A. N°. 1—15. Staten betreffende de bevolkingsstatistiek van Nederlandsch Indie bij het eind van 1860, vergeleken, wat de algemeene totalen van elk gewest betreft, met de opgave van het vorig jaar. (Zie overigens hoofdstuk B van het verslag.)

» » » 16. Aantooning van de acten van verblijf, door den Gouverneur-Generaal verleend gedurende 1860.

» B. Overzigt der uitkomsten van de geneeskundige dienst bij de landmagt op Java en Madura over 1860.

» C. Idem voor zooveel de buitenbezittingen betreft.

» D. Beknopte aantooning der krijgsverrigtingen van het leger gedurende 1860.

» E. Lijst der kaarten enz., in 1860 ingekomen bij de Commissie tot verbetering der Indische zeekaarten.

» F. Verslag van den procureur-generaal bij het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie omtrent de werking der nieuwe wetgeving over 1859.

(1) » G. Statistiek der regtsbedeeling in Nederlandsch Indie over het jaar 1860, en daarbij behoorend verslag.

(2) » H. N°. 1—2. Summier ziekenrapport betreffende de burgerlijke geneeskundige dienst in Nederlandsch Indie over 1860.

(2) » I. Algemeen verslag van den staat van het schoolwezen in Nederlandsch Indie, afgesloten onder ultimo 1860.

» K. Aantooning der geraamde ontvangsten en uitgaven voor Nederlandsch Indie, zoo in Indie als in Nederland, over 1861.

» L. Lijst der voornaamste landswerken in 1860 voltooid, voortgezet of ondernomen (en nog niet voltooid).

» M. Aantooning van de uitkomsten der rijstcultuur op Java en Madura over 1860.

» N. Idem van de teelt der klapperboomen op Java en Madura.

» O. Idem van de uitkomsten der gouvernements-koffijcultuur op Java.

» P. Idem van het aantal koffijboomen aldaar aanwezig op ultimo Maart 1861.

» Q. Idem van de uitkomsten der gouvernements-suikercultuur op Java en Madura over 1860.

» R. Idem der gouvernements-indigocultuur op Java.

» S. Idem der theecultuur.

» T. Idem der kaneelcultuur.

» U. Idem der nopalcultuur en cochenilleteelt.

» V. Idem der tabakscultuur.

» W. Idem der pepercultuur.

» X. Idem der kinacultuur.

» IJ. Nota betrekkelijk de landverhuur, enz. in de residentie Djokdjokarta.

» Z. Idem voor zooveel betreft de residentie Soerakarta.

» AA. Aantooning betreffende de houtbosschen op Java.

» BB. Aantooning betreffende den veestapel.

» CC. N°. 1—12. Staten betreffende den handel en de scheepvaart op Java en Madura, over 1860.

---

(1) Deze statistiek is ter griffie, ter inzage van de leden der Kamer, nedergelegd. Het daarbij behoorend verslag is als bijlage G gedrukt.

(2) Deze stukken zijn ter griffie, ter inzage van de leden der Kamer, nedergelegd.

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1860.

VERBETERINGEN IN DE BIJLAGEN.

N°. 29.

Bladz. 7, voorlaatste kolom, regel 9, staat: 1925, lees: » 1956";
» 11, in het opschrift der 3de kolom, staat: *geboren*, lees: » geboren, enz.";
» 15, laatste kolom, regel 2, staat: *Mantani-eilanden*, lees: » Mantaur-eilanden";
» 15, » » » 5, » *Semendo*, lees: » Semendo";
» 15, » » » 9, » *Tandjong-penang*, lees: » Tandjong-pinang";
» 15, » » » 17 en 18 » *des Sultans*, lees: » der Sultans";
» 26, kolom 2, regel 5 v. o., staat: 320, lees: » 390";
» 26, in de 1ste noot, staat: *opgave hiervóór*, lees: » opgave in het verslag, bladz. 33, hiervóór";
» 30, kolom 1, regel 2, staat: 15, lees: » 25";
» 30, laatste kol., regel 5 en 4 v. o., staat: *den hier bedoelde*, lees: » de hier bedoelden";
» 31, regel 5, staat: *Tabonco-rivier*, lees: » Tabanco-rivier";
» 32, » 8, » 27, lees: » 17";
» 41, » 25 v. o., » *het geval*, lees: » overal het geval";
» 41, » 16 » » » 1852, lees: » 1859";
» 42, » 12, » *in*, lees: » en";
» 43, » 4, » 1866, lees: » 1856";
» 44, in het staatje, laatste kolom, regel 2, staat: *allen*, lees: » alleen";
» 46, regel 10, staat: *Tjamies*, lees: » Tjiamies";
» 47, » 2, » 1851, lees: » 1858";
» 47, » 11, » 1856, » » 1855";
» 54, » 19, » *vier jaren*, lees: » vier laatste jaren";
» 55, » 9, » *Kederie*, lees: » Kedirie";
» 58, » 25, » *aanwezig*, lees: » aanwees";
» 59, » 5, » *het geding*, lees: » kort geding";
» 61, » 22 en 18 v. o., » *Foelong Agong*, lees: » Toelong Agong";
» 63, » 7, » 53, lees: » 43";
» 63, » 19, » 1866, lees: » 1856";
» 64, » 18 en 20, » *Lemak*, lees: » Demak";
» 65, » 16, » *bladzijden*, lees: » bladzijde";
» 68, » 10, » 4, lees: » 11";

Bladz. 71, regel 15 v. o., staat: 1853, lees: » 1858";
» 72, » 30, » 17, » » 20";
» 72, » 31, » *in* 7, » » 7";
» 72, » 32, » *in* 4, » » 4";
» 72, in de noot, regel 2, » 1858, » » 1855";
» 75, regel 15 v. o., » *in dat jaar*, lees: » in dit jaar";
» 79, » 9 » » » *vreemde*, lees: » vreemde Oosterlingen";
» 79, » 8 » » » 3995, lees: » 3595";
» 80, » 2, » *op* 20½, lees: » 20½";
» 80, » 20, » 4566, lees: » 4366";
» 81, » 22, » 60, lees: » 6";
» 81, » 10 v. o., » 2¾, lees: » 3¾";
» 88, kolom 4, regel 2, » 630 500, lees: » 636 500";
» 88, laatste regel, » 99 977 332, lees: » 99 977 342";
» 93, kolom 3, regel 4 v. o., staat: 14 000, lees: » 140 000";
» 94, » » » 2 » » » 23 764, » » 22 764";
» 94, laatste regel en bladz. 95, regel 1, staat: 2 672 204, lees: » 2 671 204";
» 98, regel 6 v. o., en bladz. 99, regel 25, staat: *Probolingo*, lees: » Poerbolingo";
» 99, regel 17, staat: *Tjianies*, lees: » Tjiamies";
» 99, » 33, » *Koedoos*, lees: » Koedoes";
» 99, » 16 v. o., » *Djembir*, lees: » Djember";
» 100, » 23 » » » *Pananroekan*, lees: » Panaroekan";
» 100, » 18 » » » *landhoofd*, lees: » laadhoofd";
» 100, » 8 » » » *Tjandjong-kalean*, lees: » Tandjong-kalean";
» 101, » 6 en 7, » *Tjendaga Poerworedja*, lees: » Tjendaga en Poerworedjo";
» 101, » 12 en 13, » *Sangow*, lees: » Sangouw";
» 102, » 20 v. o., » *Magalang*, lees: » Magelang";
» 102, » 24 » » » *Grobongan*, lees: » Grobogan";
» 106, kolom 1, regel 8 v. o., staat: 2*de noot op bladz.* 108, lees: » 3de noot op bladz. 109";
» 106, » 8, » 10 » » » 127 317, lees: » 127 316";
» 106, » 8, » 7 » » » 17 766, lees: » 17 767";
» 106, » 9, » 8 » » » 2430, lees: » 2480";
» 107, » 11, » 4 » » » 258 743¼, lees: » 258 743¾";
» 107, » 11, » 2 » » » 18 961¼, lees: » 18 961¾";
» 107, » 15, » 14, » 6673, lees: » 6673 bouws";
» 107, » 15, » 13 en 10 » » » 2*de noot*, lees: » 3de noot";
» 109, » 5, » 5, » 476 609,00, lees: » 467 609,00";
» 109, » 6, » 2 » » » 55 550,52, lees: » f 355 550,52";
» 121, » 1 » » » 1860, lees: » 1861";
» 123, » 5, » 6 » » » 463 173, lees: 436 173";
» 132, » 3, » 1, » 7822, lees: » 7882";
» 132, » 4, » 4 » » » 15 546½, lees: » 16 546½";

Bladz. 135, laatste kolom, regel 1, staat: *het*, lees: » dit";

» 141, kolom 3, regel 2, » 1 107 263,96, lees: » 1 017 263,96";

» 157, » 3, laatste regel, » 6972,615, lees: » 6072,615";

» 159, » 3, regel 1 en 6, » 38,31, lees: » 38,63";

» 166, » 6, » 4 » 564, lees: » 584";

» 167, voorlaatste kol., regel 1, » 51 923, lees: » 59 123";

» 170, regel 6, staat: *opgezeten*, lees: » opgezetenen";

» 172, » 7, » *daartegen*, lees: » daarentegen";

» 172, » 18 v. o., » *in de contestatien van*, lees: » in contestatien over";

» 173, » 11, » *hij*, lees: » zij";

» 176, » 11, » *voor*, lees: » over";

» 176, laatste regel, » *daartoe*, lees: » daardoor";

» 180, kolom 2, in regel 2 en 3 behoort nog eene verwijzing naar noot *a* gesteld te worden;

» 189, » 3, laatste regel, staat: 4 720 706, lees: » 4 790 706";

» 190, voorlaatste regel, » 80 950, lees: » 80 960";

» 192, kolom 4, regel 3, » $6332^{09}/_{100}$, lees: » $6232^{09}/_{100}$";

» 192, » 7, laatste regel, » $8449^{05}/_{100}$, » » $7449^{05}/_{100}$".

Exh. 6 *Januarij* 1863, n°. 95.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

GELEIDENDE BRIEF.

N°. 1.

's Gravenhage, den 18den December 1862.

Ten vervolge op mijnen brief van den 18den November jl., Lit. H, n°. 17, heb ik de eer, U. H. E. G. bij deze te doen toekomen de verslagen van het beheer en den staat der kolonien *Suriname* en *Curaçao en onderhoorigheden* en der Nederlandsche bezittingen ter *Kuste van Guinea* over 1860.

De Minister van Kolonien,
G. H. UHLENBECK.

Aan den Heere Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

VERSLAG WEGENS SURINAME.

N°. 2.

A. Grondgebied.

Het grondgebied van Suriname onderging in 1860 geene verandering.

Zoo als in de noot op bladz. 1 van het Verslag wegens Suriname over 1859 is medegedeeld, heeft de gemengde Commissie tot regeling der grensscheiding tusschen Nederlandsch en Fransch Guyana hare taak volbragt. Het door haar ingediend rapport maakt bij de Regering een punt van overweging uit.

B. Bevolking.

§ 1. *De vrije bevolking.*

Blijkens het vorig Verslag bedroeg de vrije bevolking, met uitzondering van die van het leprozen-etablissement Batavia en van de Indianen en Boschnegers, op ultimo December 1859 16 009 hoofden, te weten:

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
	8 240	7 769	16 009
Hierbij gevoegd:			
geboren in 1860	244	246	490
aangekomen » »	242 (1)	57	299
gemanumitteerd » »	100	153	253
	—— 8 826	—— 8 225	——
			17 051

en afgetrokken:

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
overleden in 1860	275	205	480
vertrokken » »	265	64	329
naar het leprozen-etablissement Batavia opgezonden.	1	»	1
	—— 541	—— 269	—— 810
blijft op 31 December 1860, met uitzondering als boven.	8 285	7 956	16 241

(1) Hieronder 121 militairen.

§ 2. *Niet-vrije bevolking.*

Volgens het Verslag over 1859 bestond dit gedeelte der bevolking op ultimo December van dat jaar uit:

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
	17 531	18 970	36 501
Hierbij gevoegd:			
geboren in 1860	596	587	1 183
bij speciale vergunning ter verbetering van vroeger verzuimde opgaven ingeschreven.	47	31	78
van Curaçao ingevoerd	1	1	2
	— 18 175	— 19 589	
			37 764

en afgetrokken:

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
overleden in 1860	649	639	1 288
gemanumitteerd	100	153	253
als besmet naar het leprozen-etablissement Batavia opgezonden.	8	4	12
bij speciale vergunning ter verbetering van vroeger verzuimde opgaven afgeschreven	42	60	102
na verleende autorisatie als weggeloopen afgeschreven	19	2	21
	— 818	— 858	— 1 676
Blijft op ultimo December 1860	17 357	18 731	36 088

Onder de vorenstaande cijfers is niet begrepen de bevolking van het leprozen-etablissement Batavia.

Op ultimo December 1859 waren aldaar aanwezig:

Vrijen.

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
	16	6	22
In 1860 werd aldaar opgenomen	1	»	1
	17	6	23
en overleden.	2	1	3
Blijft op ultimo December 1860	15	5	20

Niet-vrijen.

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
Aanwezig op ultimo December 1859	156	209	365
Geboren in 1860	6	8	14
Derwaarts in 1860 overgebragt	8	4	12
	170	221	391
Overleden in 1860.	15	16	31
Blijft op ultimo December 1860.	155	205	360

Nadere bijzonderheden aangaande de verdeeling der bevolking worden in de volgende tabel aangetroffen.

Bevolking op ultimo December 1860.

	VRIJEN.			NIET-VRIJEN.			Totaal generaal:
	Mannelijk.	Vrouwelijk.	Totaal.	Mannelijk.	Vrouwelijk.	Totaal.	
De stad Paramaribo en hare buitenwijken.	5 452	7 305	12 757	1 904	3 169	5 073	17 830
De forten Zeelandia en Nieuw Amsterdam en de verschillende posten in de divisien en districten. .	881	78	959	3	9	12	971
De zeemagt en koopvaardijvloot ter reede van Paramaribo, gemiddeld berekend op.	500	»	500	»	»	»	500
Divisie Boven-Suriname en Thorarica.	153	39	192	2 293	2 367	4 660	4 852
Divisie Para	158	89	247	1 906	1 985	3 891	4 138
Divisie Boven-Commewijne	47	25	72	1 213	1 205	2 418	2 490
Divisie Boven-Cottica en Perica.	172	48	220	2 067	2 257	4 324	4 544
Divisie Beneden-Commewijne	87	24	111	1 762	1 849	3 611	3 722
Divisie Beneden-Cottica .	139	71	210	3 671	3 769	7 440	7 650
Divisie Saramacca . . .	131	35	166	756	756	1 512	1 678
District Nickerie	180	178	358	825	858	1 683	2 041
District Coronie	93	91	184	1 012	1 003	2 015	2 199
Etablissement Albina aan de Marowijne	16	4	20	»	2	2	22
Etablissement Batavia aan de Coppename	15	5	20	155	205	360	380
Totaal . . .	8 024	7 992	16 016	17 567	19 434	37 001	53 017

De in deze tabel voorkomende opgaven zijn ook nu, even als vroeger, voor zooveel de divisien betreft, overeenkomstig de tabellen door de belanghebbenden, eigenaren of gezagvoerders der plantages zelven ingezonden, en voor zooveel Paramaribo aangaat, overeenkomstig de tabellen door de wijkmeesters aldaar ingeleverd. De totalen komen niet geheel overeen (1) met de hiervóór genoemde cijfers, hetgeen te wijten is aan de mindere naauwkeurigheid in de opgaven van de belanghebbenden. Bij de publicatie van

(1) Het verschil bedraagt echter slechts 192 hoofden.

14 Maart 1860 (*Gouvernementsblad* n°. 5) werden nadere bepalingen vastgesteld om de naauwkeurigheid der slavenregisters zooveel mogelijk te verzekeren. (1)

In de hierbij gevoegde uitgebreide divisie-staten (bijlagen A—I) worden uitvoerige mededeelingen aangetroffen aangaande de bevolking, de voortbrengselen en den toestand van elke plantage.

De geboorten, huwelijken, echtscheidingen en sterfgevallen, die in het jaar 1860 hebben plaats gehad, zijn in de twee volgende staten aangegeven.

Bij de sterfgevallen is voor de vrijen de leeftijd van de overledenen aangegeven; voor de slaven is gemeld tot welke categorie zij behooren.

STAAT der geboorten, huwelijken en echtscheidingen gedurende het jaar 1860.

GESLACHTEN.	GEBOORTEN.									Huwelijken.	Echtscheidingen.
	Doodgeboren.	VRIJE BEVOLKING.			SLAVEN.				Generaal totaal.		
		In echt.	Buiten echt.	Totaal.	Privé-	Plantage-	Totaal.	Op Batavia.			
Mannelijk . .	11	80	164	244	135	461	596	6	846	a) 66	»
Vrouwelijk . .	7	91	155	246	119	468	587	8	841		
	18	171	319	490	254	929	1 183	14	1 687	66	»

a) Uit 20 van deze huwelijken zijn 76 kinderen gelegitimeerd, waarvan 30 van het mannelijk en 46 van het vrouwelijk geslacht.

STAAT der sterfgevallen gedurende het jaar 1860.

GESLACHTEN.	STERFGEVALLEN.																
	Levenloos aangegeven.	VRIJE BEVOLKING.											SLAVEN.				Generaal totaal.
		Beneden de 3 jaren.	Van 3 tot beneden de 10 jaren.	Van 10 tot beneden de 20 jaren.	Van 20 tot beneden de 30 jaren.	Van 30 tot beneden de 40 jaren.	Van 40 tot beneden de 50 jaren.	Van 50 tot beneden de 60 jaren.	Van 60 jaren en daarboven.	Van onbekenden ouderdom.	Totaal.	Op Batavia.	Privé-	Plantage-	Totaal.	Op Batavia.	
Mannelijk . .	11	55	22	20	30	45	38	25	36	4	275	2	147	502	649	15	941
Vrouwelijk. .	7	48	16	17	16	14	22	15	56	1	205	1	152	487	639	16	861
	18	103	38	37	46	59	60	40	92	5	480	3	299	989	1288	31	1802

(1) Op bladz. 2 van het Verslag der Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, dd. 13 September 1862, nopens het regeringsverslag van den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859, wordt aan de Regering in overweging gegeven, om de aandacht van het Koloniaal Bestuur, nog vóór de in-werking-treding der emancipatiewet, te vestigen op het brengen en behouden van groote naauwkeurigheid in de slavenregisters.

De Regering, die de koloniale besturen reeds menigmaal in dien zin heeft aangeschreven, meent daarom alhier slechts naar de hierboven genoemde publicatie te moeten verwijzen.

Eene vergelijking van deze staten met die voorkomende in het Verslag over 1859 geeft de volgende voor 1860 voordeelige uitkomsten:

In 1860 werden geboren 78 vrijen *meer* en 36 niet-vrijen *minder* dan in 1859; overleden 54 vrijen *minder* en 103 niet-vrijen *minder* dan in 1859.

In 1860 werden in echt geboren 67 kinderen *meer* dan in 1859; gesloten 4 huwelijken *meer* dan in 1859; doodgeboren 2 kinderen *minder* dan in 1859.

De volgende staat wijst aan het getal in 1860 gemanumitteerde slaven, met vermelding van hunnen ouderdom.

Gemanumitteerde slaven in 1860.

VAN HET MANNELIJK GESLACHT.					VAN HET VROUWELIJK GESLACHT.					Generaal totaal.
Onder de 12 jaren.	Van 12 tot 40 jaren.	Boven de 40 jaren.	Onbekende ouderdom.	Totaal.	Onder de 12 jaren.	Van 12 tot 40 jaren.	Boven de 40 jaren.	Onbekende ouderdom.	Totaal.	
38	47	15	—	100	37	79	37	—	153	253

Hetzelfde getal als in 1859, met dat verschil evenwel, dat nu 14 mannen meer en 14 vrouwen minder zijn gemanumitteerd.

§ 3. *Indianen.*

Met betrekking tot de Indianen valt over 1860 niets bijzonders te melden.

§ 4. *Boschnegers.*

Even als in vorige jaren hebben de onderscheidene Boschnegerstammen in 1860 de stad Paramaribo ten verkoop van hunne houtwaren en andere kleine industrien, en tot inkoop van hunne benoodigdheden, bezocht.

Omtrent dit gedeelte der bevolking, waarvan het aantal nog op 7500 wordt geschat, valt in 1860 niets bijzonders mede te deelen.

C. Algemeen beheer.

I. De Gouverneur.

Vergezeld van nu wijlen 's Konings Commissaris voor de West-Indische wetgeving mr. L. Metman, bezocht de gouverneur in de maand Junij de gouvernementsplantage Catharina Sophia en het leprozen-etablissement Batavia, en in de maand Augustus de Marowijne, alwaar de gouverneur van Fransch Guyana, de graaf Tardy de Montravel, door hen werd ontmoet.

Bij het vertrek naar de Marowijne inspecteerde de gouverneur het fort Nieuw Amsterdam en het daar tegenover liggend quarantaine-etablissement.

Ook bezocht de gouverneur in 1860, met wijlen 's Konings Commissaris, den post Gelderland en de Joden-savane.

II. De Koloniale Raad.

De heer J. B. Evertsz, als lid van den Kolonialen Raad en heemraad van de divisie Para in 1859 herkozen, overleed in Maart 1860.

Het heemraadschap van de divisie Para werd provisioneel opgedragen aan het lid van den Kolonialen Raad A. H. F. J. KENNEDY.

III. DE GOUVERNEMENTS-SECRETARIE.

Hieromtrent valt niets belangrijks te vermelden.

IV. BETREKKINGEN MET VREEMDE MOGENDHEDEN.

Bij de publicatie van den 4den December 1860 (*Gouvernementsblad* n°. 8) werden afgekondigd de Koninklijke besluiten van den 16den Januarij 1845 (*Staatsblad* n°. 3) en 29 Augustus 1860, n°. 50 en 51, betrekkelijk de overeenkomsten tusschen Nederland en Frankrijk gesloten tot uitlevering van misdadigers.

De verstandhouding tusschen Nederlandsch, Engelsch en Fransch Guyana liet ook in 1860 niets te wenschen over.

D. Gewestelijk beheer.

§ 1. *Beheer in de divisien.*

De eenige verandering die in 1860 in het beheer der divisien heeft plaats gehad is reeds hiervóór onder hoofdstuk C, afdeeling II, medegedeeld.

§ 2. *Beheer in de districten.*

a. Coronie.

Met het beheer van het zoo evengemeld district bleef in 1860 belast de landdrost A. J. F. TYDEMAN. (1)

Blijkens het verslag van dien ambtenaar was ook in 1860 de gezondheidstoestand aldaar niet gunstig, en zelfs van Februarij tot Julij zeer ongunstig. Ook heerschten de pokken op de plantage Leasowes. Onder de slavenbevolking overtrof niettemin het getal geboorten dat der sterfgevallen met 11.

De katoenoogst was in 1860 niet voordeelig.

De uitdeelingen, zoo van voedsel als van kleedingstukken, hadden, volgens den landdrost, op ééne uitzondering na, zeer geregeld plaats.

Op eene kleine plantage, Persévérance genaamd, heeft de verstrekking van gouvernementswege, volgens de bestaande bepalingen, plaats gehad.

De beide geestelijken te Coronie aanwezig waren zeer tevreden over de vorderingen der kinderen die onderwijs genoten.

b. Nickerie.

In het district Nickerie heerschte in 1860 een gewenschte gezondheidstoestand, en over het algemeen was aldaar bijna in elk opzigt bloei en vooruitgang waar te nemen.

De productie, waaromtrent onder Q (Nijverheid) meer wordt medegedeeld, was in 1860 bijzonder voordeelig. Ook de scheepvaart nam weder dit jaar toe, zijnde er in 1860 ingeklaard 65 vaartuigen, metende 4954 ton; uitgeklaard 68 vaartuigen, metende 5344 ton.

De bevolking van het district bedroeg op ultimo December 1859 2295 hoofden, waarvan 438, het garnizoen niet medegerekend, te Nieuw Rotterdam waren gevestigd.

E. Militair beheer.

§ 1. *Landmagt.*

De landmagt bestond als vroeger uit:

---

(1) De heer TYDEMAN is, zoo als reeds in het vorig Verslag op bladz. 7 (noot) werd medegedeeld, den 24sten Januarij 1862 in Nederland overleden.

a. De schutterij te Paramaribo

De sterkte was op den 31sten December 1860 als volgt: 22 officieren en 553 onderofficieren en schutters.

De schutterij werd, even als in het vorige jaar, op aanzoek van den kommandant in de gelegenheid gesteld zich te oefenen in het schieten naar de schijf.

b. De gewapende burgermagt in de divisien en districten.

Op ultimo December 1860 was deze gewapende burgermagt zamengesteld als volgt:

NAMEN DER DIVISIEN EN DISTRICTEN.	Officieren.	Onderofficieren. en vrije schutters.	Niet-vrije schutters.
Boven-Suriname en Thorarica . .	6	58	103
Para	6	58	80
Boven-Commewijne	4	31	51
Boven-Cottica en Perica	5	40	74
Beneden-Commewijne	4	14	66
Beneden-Cottica	6	74	189
Saramacca	5	20	34
Coronie	4	36	41
Nickerie	4	109	42
Totaal	44	440	580

De oud-leden der burgermagt, niet onder deze cijfers begrepen, zijn verpligt in buitengewone gevallen dienst te doen.

c. Het bataillon jagers n°. 27, de compagnie artillerie, de koloniale guides en de invaliden.

De sterkte was op den 31sten December 1860 als volgt:

	Officieren.	Onderofficieren en manschappen.
3 compagnien van het bataillon jagers n°. 27. . .	14	599
1 » artillerie.	4	182
De koloniale guides	2 (1)	3
De invaliden	»	7
De geneeskundige dienst	10	»
Administratie	1	»
	31	791
Volgens de formatie moet de sterkte zijn. . .	39	826

(1) Waaronder 1 officier van gezondheid, die tevens dienst doet bij de andere troepen. De 1ste luitenant CHARLOUIS is sedert als magazijnmeester in civile betrekking overgeplaatst. Vermits dit corps van lieverlede is uitgestorven en daaraan geene behoefte meer wordt gevoeld, is in 1862 tot deszelfs geheele opheffing besloten.

zoodat er tot het compleet ontbraken 8 officieren en, de invaliden niet medegerekend; 42 onderofficieren en manschappen.

Het emplacement der officieren en der troepen was op 31 December 1860 als volgt:

	Officieren.	Onderofficieren en manschappen.
Fort Zeelandia	11	359
Post Poelepantje	1 (1)	21
Fort Nieuw Amsterdam	4 (2)	112
Seinpost Jagtlust	»	2
Quarantaine-etablissement	»	9
Post Montpellier	»	18
Bezetting in Nickerie	2 (2)	93
Post Coronie	2 (2)	55
» Gelderland	1	30
» Republiek	1	35
» Sommelsdijk	1	43
» Brandwacht	»	3
» Nassau	»	11
Hospitaal te Paramaribo (pers. van de geneesk. dienst)	8	»
Te zamen.	31	791 (3)

De sterkte der onderofficieren en manschappen verminderde in 1860 met 82, te weten:

met gagement of pensioen	10
» paspoort, bij expiratie van dienst, naar Nederland	46
» binnenlandsch paspoort	1
» » » wegens ligchaamsgebreken	5
door afkoop	1
» overlijden	16
verwijderd door wangedrag	1
» door vonnis van den krijgsraad	2
	82

(1) De 1ste luitenant bij de koloniale guides CHARLOUIS is, zoo als reeds werd gemeld, sedert in civile betrekking overgeplaatst.

(2) Onder welke 1 officier van gezondheid.

(3) Reeds kan hier worden aangeteekend, dat de sterkte der troepen in Suriname op 1 Julij 1862 was . . . . . 810 militairen,
dat een detachement van . . . . . 60 »
daarheen is vertrokken; dat binnen kort nog derwaarts zullen vertrekken . . . . . 196 »
en dat in het voorjaar van 1863 eene compagnie mariniers, sterk . . . . . 200 hoofden
aldaar zal worden gedetacheerd.
Te zamen . . . . 1266 hoofden,
Zoodat de sterkte van het garnizoen, na aftrek van . . . . . 122 »
maréchaussées, die uit dit aantal moeten worden genomen, na aankomst der uit te zenden troepen zal bedragen . . . . . 1144 hoofden.

Daarentegen vermeerderde de sterkte met 186 man, te weten:

aangekomen uit Nederland	119
gereëngageerd in de kolonie	61
aangeworven.	6
	186

Er kwamen in 1860 twee officieren uit Nederland.

De geneeskundige dienst bij het garnizoen te Paramaribo werd in 1860, even als in het jaar te voren, uit gebrek aan militaire geneeskundigen, door eenen civilen geneesheer waargenomen. Om deze reden waren ook op de posten Sommelsdijk, Gelderland en Republiek geene officieren van gezondheid aanwezig.

Het laatst aangekomen detachement, geheel uit Nederlanders bestaande, gedroeg zich over het algemeen niet gunstig, zoodat ook in dit jaar vele straffen, uit hoofde van dronkenschap en insubordinatie, moesten worden opgelegd. Niets werd onbeproefd gelaten om het misbruik van sterken drank tegen te gaan. (1)

Bij de klasse van discipline, nog steeds gevestigd op het fort Nieuw Amsterdan, waren op ultimo December 1860 in de 1ste kategorie 10, en in de 2de kategorie 8 man geplaatst.

Het schijfschieten, waaraan de troepen in garnizoen te Paramaribo, te Nickerie en te Coronie hebben deel genomen, heeft in 1860 zeer voldoende resultaten opgeleverd.

Het beheer van het kantinefonds, in vroegere verslagen reeds breedvoerig behandeld, wordt met de meest mogelijke zorg behartigd.

Behalve de reeds op bladz. 10 van het verslag over 1859 genoemde publicatien n°. 2 en 3 van 1860, waarbij de koloniale militaire pensioenen en gagementen en het reëngagementsgeld werd verhoogd, werd nog bij de gouvernements-resolutie van den 7den December 1860, n°. 4 (*Gouvevnementsblad* n°. 9), afgekondigd het Koninklijk besluit van den 18den September 1860, n°. 98, houdende bepalingen omtrent het toekennen van eene gouden medaille en daaraan verbonden gratificatie aan militairen beneden den rang van officier tot de landmagt in de Nederlandsche overzeesche bezittingen behoorende, tot belooning van 36jarige onafgebroken trouwe en eerlijke dienst.

Bij het Koninklijk besluit van den 10den Mei 1860, n°. 80, is, zoo als bereids uitvoerig werd medegedeeld op bladz. 11 van het regeringsverslag over 1858, het corps officieren der landmagt in West-Indie als vast corps hersteld, op den voet waarop het vóór het Koninklijk besluit van 12 November 1857, n°. 56, bestond, en daarbij is de aanvulling van dat corps geregeld.

---

(1) Op bladz. 4 van het meergemeld Verslag der Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, dd. 13 September 1862, wordt deze aangelegenheid met aandrang aan de zorg van de Regering aanbevolen. Bij herhaalde aanschrijvingen aan het Koloniaal Bestuur werd aan den gouverneur opgedragen met alle ten dienste staande middelen het misbruik van sterken drank bij het garnizoen tegen te gaan.

In voldoening aan de toezegging, om, in overleg met den gouverneur, de vraag te beantwoorden, of uit het fonds der kantine wel mogen worden gekweten de kosten tot aanbouw of herstel van militaire gebouwen (regeringsverslag over 1859, Suriname, bladz. 10), wordt hierbij het volgende aangeteekend:

„Het doel der kantines" zegt de gouverneur, „is om aan de militairen een punt van vereeniging te verschaffen, alwaar zij zich kunnen vermaken, om de harmonie te bevorderen, en uit de overwinst der dranken een fonds te scheppen, uitsluitend bestemd om den soldaten het leven te veraangenamen, door het verstrekken nu en dan van versnaperingen, inzonderheid op feestdagen, door het uitreiken van schietprijzen, het aanschaffen van boekwerken voor de militaire bibliotheek enz. Dit fonds is echter niet alleen bijeengebragt door de bezettingen der forten Zeelandia en Nieuw Amsterdam, doch ook door die van de posten Nickerie, Coronie, Sommelsdijk, Gelderland en Republiek, alwaar van uit de hoofdkantine alle dranken enz. voor den militair verkrijgbaar worden gesteld.

„De op die posten aanwezige kantinegebouwen, kegelbanen enz. zijn uit dat fonds daargesteld, hetgeen allezins billijk is, en mijns inziens niet uit de koloniale kas behoort te worden gekweten."

Met den gouverneur beaamt de Regering de juistheid van het laatste gezegde, doch daarentegen had de vloer in de kazerne op den post Republiek niet uit fonds bekostigd moeten worden. De gouverneur dit ook als zijne meening opgevende, voegt daarbij, dat de toenmalige autoriteiten welligt genoegzame aanleiding daartoe hebben gevonden in de omstandigheid, dat de vloer dier kazerne, uit aangestampte aarde bestaande, zeer ongezond was en dat dus ook deze verbetering geheel in het voordeel en ten gerieve was geschied van soldaten, die buiten dit weinig nut van het kantinefonds genoten op een militairen post, alwaar geen kantinegebouw is.

§ 2. *Inrigtingen en verdere bijzonderheden met het militair beheer in verband.*

De gezondheidstoestand der troepen in 1860 was over het algemeen gunstig.
Gedurende het jaar 1860 werden door militaire geneeskundigen verpleegd 3168 zieken, waarvan:

van de landmagt 1555 zieken;
» » zeemagt 134 »
particulieren 1479 »

Over de garnizoenen was dit cijfer verdeeld als volgt:

te Paramaribo { garnizoens- en buitendienst 766 zieken;
hospitaal . . . . . 1347 »
» Fort Nieuw Amsterdam . . . . . 624 »
» Coronie . . . . . 232 »
» Nickerie. . . . . 199 »

Van de 3168 behandelde zieken herstelden er 2989. De sterfte bedroeg ruim 5 pct.
In de ziekeninrigtingen, met uitzondering van de garnizoens- en buitendienst, werden verpleegd 2402 zieken, waarvan er 2154 herstelden.
In het hospitaal te Paramaribo werden opgenomen en verpleegd. (1)

	Opgenomen.	Overleden.	Hersteld.
Militairen.	806	9	756
Schepelingen van Zr. Ms. zeemagt	104	1	98
Civile personen.	437	16	372

De kleedingsmagazijnen der troepen, de verschillende broodbakkerijen, en het atelier van den kleermaker bevonden zich in goeden staat. Het nieuwe model ledergoed hield zich zeer goed, even als de geweren (koloniaal model n°. 11), waarvan 939 stuks aanwezig en daarvan 799 in gebruik waren.

§ 3. *Zeemagt.*

Het eskader van Zr. Ms. zeemagt in Suriname bestond, blijkens het verslag over 1859, op 31 December 1859 uit de navolgende vaartuigen:

Zr. Ms. brik *Sperwer*, met 18 stukken en 127 man;
» » » *Zeehond*, » 12 » » 123 »
» » schoener *Adder*, » 3 » » 40 »
» » kanonneerboot *Coppename*, met 16 »
en een gewapend barkas » 11 »

(1) Ter beantwoording der vraag, voorkomende op bladz. 4 van het meergenoemde Verslag van de Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, dd. 13 September 1862, of de gouvernementsresolutie van 29 Maart 1859, vermeld op bladz. 11 van het regeringsverslag over 1859, de eenige thans geldende verordening omtrent de plaatsing en de verpleging van krankzinnigen in Suriname is, diene, dat dit werkelijk de eenige op dat onderwerp vastgestelde bepaling is, en dat de inrigting in het militair hospitaal zoo doelmatig mogelijk is gemaakt.
Het vaststellen eener algemeene verordening voor de West-Indische kolonien regelende dit onderwerp en het oprigten van een doelmatig ingerigt krankzinnigengesticht maakt bij de Regering, in overleg met de koloniale besturen, een punt van overweging uit.

In 1860 zijn uit Nederland en Suriname aangekomen:

Zr. Ms. transportschip *Heldin* en
» » schroefstoomflottille-vaartuig *Hector*, terwijl van daar naar Nederland vertrokken:
Zr. Ms. brik *Sperwer*;
» » transportschip *Heldin*, en
» » brik *Zeehond*.

De in 1860 in de kolonie aanwezige vaartuigen lagen alle ter reede van Paramaribo, behalve de kanonneerboot *Coppename*, die tot de maand Julij te Nickerie, en de gewapende barkas, die te Coronie gestationeerd waren.

Op verkregen magtiging van het opperbestuur werden de maritime detachementen in Coronie en Nickerie ingetrokken. Thans wordt die dienst waargenomen in Coronie door eenen aangekochten schoener, en in Nickerie door eene den lande toebehoorende en bemande sloep.

F. Regtswezen en politie.

§ 1. *Wetgeving.*

Zoo als reeds in eene noot op bladz. 12 van het verslag over 1859 is medegedeeld, is de Commissaris des Konings voor de invoering eener nieuwe wetgeving in West-Indie, mr. L. METMAN, na een kort verblijf in Suriname, den 5den October 1860 te Paramaribo overleden, en werd bij Koninklijk besluit van 2 December 1860, n°. 66, de voleindiging zijner taak opgedragen aan twee commissien, eene in Suriname en eene op Curaçao.

De heer METMAN was den 26sten April 1860, vergezeld van zijnen secretaris, den heer mr. H. M. VAN ANDEL, te Paramaribo aangekomen en had zijne taak met ijver aanvaard, waarin hij krachtig werd bijgestaan door eene door den gouverneur benoemde commissie, bestaande uit de heeren: mr. J. W. GEFKEN, procureur-generaal, mr. J. W. MAURITZ GANDERHEYDEN, president van het geregtshof, E. VAN EMDEN, president van het collegie van kleine zaken, en mr. B. E. COLAÇO BELMONTE, tijdelijk lid van het geregtshof.

Aan dezelfde commissie, met toevoeging van een lid van den Kolonialen Raad, en met behoud van den heer VAN ANDEL als secretaris, werd bij het genoemd Koninklijk besluit van 2 December 1860, n°. 66, opgedragen om den aangevangen arbeid te voleindigen. (1)

Van de in het jaar 1860 afgekondigde en in het *Gouvernementsblad* opgenomen publicatien, wordt een exemplaar hierbij gevoegd onder bijlage lit. K, terwijl zij, even als de andere meest belangrijke verordeningen, voor zooveel noodig, vermeld zijn onder de hoofdstukken waartoe zij betrekking hebben.

§ 2. *Burgerregt.*

Het burgerregt werd in 1860 aan 175 personen verleend, waaronder 48 gemanumitteerden.

Van deze personen waren geboren:

in Suriname.	164
» Nederland	»
» vreemde plaatsen	11
	175

(1) In antwoord op de vraag, voorkomende op bladz. 4 van het Verslag van de Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, dd. 13 September 1862, of de hier te lande gereed gemaakte wetboeken voor West-Indie gewigtige veranderingen hebben ondergaan en of in het volgende jaar de invoering kan worden te gemoet gezien, strekke, dat de rapporten der Commissie nog niet ontvangen zijn en dat mitsdien voor alsnog geene inlichtingen omtrent de gevraagde punten kunnen gegeven worden.

§ 3. *Regterlijke magt.*

a. Gedurende 1860 werden bij het geregtshof gewezen:

93 arresten en vonnissen in burgerlijke zaken, als:

37 op vrijwillige overgave of consent,
13 op defaulten,
1 op verstek van pleidooi,
22 na overlegging van stukken, en
20 na gehouden pleidooi.

93

Van de rolle werden geroijeerd 11 presentatien, als: op schikking tusschen partijen 10, en bij het niet weder opkomen van partijen 1.

Er werden 21 strafzaken afgedaan, waarvan:

bij arrest van den hove.	14
» resolutie	1
» arrest in cas van hooger beroep van het collegie van kleine zaken	6
	21

Nog werden door het geregtshof behandeld 157 requesten, en genomen 3 praeparatoire en interlocutoire beslissingen.

Nog 7 praeparatoire en interlocutoire beslissingen werden genomen door den commissaris ter rolle.

Er werden uitgebragt 37 adviesen aan het Gouvernement, en gehouden 8 interrogatorien en 6 contra-interrogatorien.

Ter rolle werden in 1860 aangebragt 108 zaken, als:

ter ordinaire rolle	69
» gepriviligeerde rolle	7
» prae- en concurrentierolle	16
willige condemnatien	16
Totaal . . .	108

De volgende staat levert een overzigt van de werkzaamheden van het geregtshof in burgerlijke zaken gedurende de laatste tien jaren.

	1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.
Vonnissen en arresten . .	121	140	165	123	92	117	90	89	91	93
Gemotiveerde, praeparatoire en interlocutoire beslissingen	»	»	»	»	»	»	»	56	39	10
Aangebragte zaken ter onscheidene rollen	141	145	156	145	148	140	65	76	102	108
Requesten	140	165	248	238	197	150	122	133	133	157

De benoemde president van het geregtshof mr. J. Mauritz Ganderheyden kwam in Maart 1860 te Paramaribo aan en werd den 18den April geïnstalleerd.

b. In 1860 werden door het collegie van kleine zaken 273 vonnissen in burgerlijke zaken gewezen, als:

op consent	14
op exceptie	5
gewone zaken de f 300 niet te boven gaande (waarvan 203 op verstek en 29 op contradictie)	232
wegens gage van plantagebediende tot een hooger beloop dan f 300 (waarvan 1 op verstek en 3 op contradictie)	4
ontbinding van huur (beide op verstek)	2
ontruiming van gehuurde huizen (waarvan 3 op verstek en 1 op contradictie	4
arbeidsloon aan werklieden (1 op verstek en 1 op contradictie)	2
vergoeding van schade door vee toegebragt (op contradictie)	1
bezitregt (op contradictie)	1
interlocutoir	8
	273

Verder werden zonder vonnis afgedaan 62 zaken, aan den gouverneur uitgebragt 11 adviesen en 13 requesten behandeld, terwijl er op ultimo December 1860 7 zaken aanhangig bleven.

In strafzaken werden 74 vonnissen gewezen tegen 95 beklaagden, van welke 15 niet compareerden.

Op ultimo December 1860 bleven 2 strafzaken aanhangig.

De volgende staat toont het aantal vonnissen aan, gedurende de laatste tien jaren door het collegie van kleine zaken gewezen.

	1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.
Vonnissen in burgerlijke zaken	239	234	278	285	269	214	174	260	289	273
Vonnissen in strafzaken	122	90	60	81	74	35	85	87	69	74

c. Op ultimo December 1860 waren er 3 advocaten en 1 procureur. Voorts waren er ten dienste der regtscollegien:

1 exploiteur;

3 substituut-exploiteurs;

3 deurwaarders, en

1 gequalificeerde deurwaarder.

Bij gouvernementsresolutie van 14 Februarij 1860, n°. 10, opgenomen in het *Gouvernementsblad* onder n°. 4, werd afgekondigd het Koninklijk besluit dd. 28 December 1859, n°. 54, betreffende de invoering eener nieuwe wetgeving in de Nederlandsch West-Indische kolonien.

Zoo als reeds op bladz. 12 is medegedeeld, werden in het *Gouvernementsblad*, onder n°. 8, bekend gemaakt de overeenkomsten tusschen Nederland en Frankrijk gesloten tot uitlevering van misdadigers.

§ 4. *Politie.*

Bij de publicatie van den 28sten Junij 1860, opgenomen in het *Gouvernementsblad* onder n°. 6, werd weder ingevoerd het toekennen van premien voor het dooden of opvangen van tijgers, welke in 1852 bij de publicatie van 27 December (*Gouvernementsblad* n°. 18) waren afgeschaft.

1°. Algemeen, gewestelijk en plaatselijk beheer.

Op ultimo December 1860 waren er in Suriname 40 agenten van politie, waarvan er 5 als hoofdlieden, en 2 te Nickerie en 2 te Coronie dienst deden.

Bij notificatie van den 10den Januarij 1860, opgenomen in het *Gouvernementsblad* onder n°. 1, werd eene nieuwe begrenzing bepaald voor twee der wijken van de stad Paramaribo en haren omtrek.

2°. Eenige onderwerpen van politie', bij speciale verordeningen vastgesteld.

a. Regt van verblijf.

Dit regt werd in 1860 aan niemand verleend.

b. Passen.

In 1860 werden 188 passen aan vertrekkende personen uitgereikt.

c. Passen voor vaartuigen.

Van deze werden er in 1860 206 afgegeven.

d. Zeebrieven.

Er werden in 1860 6 zeebrieven vernieuwd, en aan twee vaartuigen nieuwe verleend.

§. 5. *Middelen van beheer met het regtswezen in verband.*

1°. Departement der onbeheerde boedels en weezen.

a. Onbeheerde boedels.

Op ultimo December 1859 bleven onvereffend		59 boedels.
Gedurende het jaar 1860 zijn aan gemeld departement vervallen .	180	»
waarvan in desolaten toestand, mitsdien voor geene afdoening vatbaar	156	»
zoodat als onbeheerd onder administratie zijn gekomen.	——	24 »
Te zamen		83 boedels
waarvan in den loop van 1860 tot liquidatie zijn gebragt.		13 »
en dus op ultimo December 1860 onvereffend overbleven		70 boedels.

Van deze 70 boedels zijn er:

11 welke in 1861 kunnen afloopen, waartoe de benoodigde stukken aan het collegie van commissarissen zullen worden ingezonden;

21 waarvan de termijn, tot het doen van aanteekening wegens vorderingen van schuldeischers vastgesteld, nog niet is verstreken; en

38 welke om verschillende redenen nog niet zijn vereffend.

—

70

Voorts zijn nog geheel geliquideerd ingevolge dicta 16 boedels, waarvan:

in solventen staat	4
» insolventen staat	12
	16

Eindelijk zijn nog in 1860 van 14 boedels de staten en rekeningen van verantwoording aan het collegie van commissarissen ingediend, ten einde dicta te bekomen.

Door dit collegie zijn in 1860 genomen 78 beschikkingen op voordragt van den curator, naar aanleiding van verzoekschriften van particulieren, onder welke laatste 10, waarbij boedels, onder beheer van het departement vervallen, door erfgenamen of executeurs zijn gereclameerd; geëxamineerd 14 staten en beschrijvingen van boedels en teruggezonden aan den curator om die geheel te doen afloopen; gearresteerd 19 rekeningen van verantwoording; gewezen 19 dicta; gearresteerd 10 repartitie-rekeningen.

b. Weezen.

Op den 31sten December 1859 waren onder de openbare voogdij van den weesmeester		421 weezen,
In 1860 kwamen er bij	63	»
		484 weezen,
en gingen er af	31	»
zoodat er op ultimo December 1860 overbleven		453 weezen.

Van dezen behoorden er:

tot de Hervormde gemeente	209
» » Evangelisch-Luthersche gemeente	93
» » Roomsch-katholijke »	82
» » Moravische Broedergemeente	59
» » Nederlandsch-Israëlitische gemeente	5
» » Portugeesch- » »	5
Te zamen	453

Van deze weezen werden verzorgd:

a.	door het Gouvernement	79
	en wel: van de Hervormde gemeente	35
	» » Evangelisch-Luthersche	8
	» » Roomsch-katholijke	28
	» » Moravische Broedergemeente . . .	7
	» » Portugeesch-Israëlitische gemeente .	1
	Te zamen . . .	79
b.	door betrekkingen en vrienden van de overleden ouders	344
c.	uit eigen middelen	30
	Te zamen . . .	453

Voor de door het Gouvernement verzorgd wordende weezen wordt f 6 's maands voor ieder betaald. (1)

Het gezamenlijk kapitaal, toekomende aan de kinderen die uit eigen middelen worden onderhouden, werd bij het weesdepartement, onder hypothecair verband, rentende 8 per cent 's jaars, uitgezet, en bedroeg op den 31sten December 1860 de som van f 165 720.

Zij bezaten daarenboven in eigendom:

5/7 aandeelen in eene suikerplantage,
5/7 » » » kost- en cacaoplantage,
19 huizen, en
15 slaven.

De huizen en slaven werden, voor zoover zij niet strekten tot inwoning en bediening, ten behoeve der minderjarige belanghebbenden verhuurd.

2°. Translateurs.

In 1860 waren er zeven geadmitteerde translateurs in verschillende talen, waarvan, even als vroeger, één tot bijstand der immigranten uit Madera en de Kaap-Verdische eilanden.

3°. Gevangenissen.

In den loop van het jaar 1860 waren er op het fort Nieuw Amsterdam gevangen 114 personen (vrijen en slaven), waarvan op ultimo December nog 28 aanwezig bleven.

De gevangenen van de Roomsch-katholijke godsdienst werden door hunne leeraren bezocht zoo dikwijls deze op gemeld fort godsdienstoefening voor de bezetting hielden; terwijl de Moravische broeders de gecondemneerden en andere bewoners van het fort tot hunne gezindte behoorende, van tijd tot tijd bezochten en godsdienstoefening voor hen hielden.

Het getal arrestanten (vrijen en slaven) in het fort Zeelandia bedroeg 1267, waarvan de meesten strafarbeiders. Op ultimo December 1860 waren aldaar nog 50 arrestanten.

Door de Moravische broeders werd voor hen des Zondags geregeld godsdienstoefening gehouden.

G. Eeredienst.

I. Nederduitsch-hervormde.

a. Gemeente te Paramaribo.

In 1860 werden er gedoopt 241 personen, als:

kinderen in echt geboren	66
» buiten echt geboren	172
bejaarde personen	3
Te zamen . . .	241

Er werden aangenomen tot leden der gemeente 78 personen,
en kwamen in met attestatie . . . . . 6 »
84

(1) Het op bladz. 5 van het meergemeld Verslag der Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, dd. 13 September 1862, aangegeven denkbeeld, om tijdig maatregelen te nemen tot het verplegen van eenige honderden weezen voor 's lands rekening, maakt een onderwerp van overweging der Regering uit.

Door den gouverneur van Suriname is eene commissie benoemd, ten einde een ontwerp in te dienen voor een op te rigten weeshuis.

Er vertrokken met attestatien	18
en overleden	13
Er waren 380 catechisanten, waarvan:	
van het mannelijk geslacht	194
» » vrouwelijk »	186
	380

Het zielengetal der gemeente bleef men op 6000, dat der lidmaten op 2560 schatten, met uitzondering van hen, die in 1860 van elders gekomen waren of geene attestatien hadden overgelegd.

Er werden in 1860 15 huwelijken kerkelijk ingezegend.

Het getal der bedeelde armen was 38, waarvan:

vastbedeelden à f 10 's maands	15	
en id. à 5 »	14	
		29
tijdelijk bedeelden à f 10 's maands	1	
en id. id à 5 »	8	
		9
Te zamen		38

Er waren in 1860 onder het toezigt van den kerkeraad 186 weeskinderen.

b. Gemeente te Nickerie.

In 1860 werden bij de gemeente te Nickerie gedoopt 59 personen, als:

kinderen in echt geboren	4
vrije kinderen buiten echt geboren	7
niet-vrije kinderen	44
bejaarden (vrijen)	1
id. (slaven)	3
Te zamen	59

Er werden tot leden der gemeente aangenomen 20 personen, als:

vrije personen	10
slaven	10
Te zamen	20

Met kerkelijke attestatien zijn er aangekomen 3 en vertrokken 2 lidmaten.

Bij gebrek aan de noodige fondsen is het niet mogelijk eenigen vasten of maandelijkschen onderstand te verleenen. De kerkeraad dezer gemeente heeft dien ten gevolge besloten zooveel mogelijk uitsluitend onderstand te verleenen aan behoeftige ouders, die hunne kinderen ter schole willen zenden, en wel niet in geld, maar in de tot hun doel benoodigde kleedingstukken. Gedurende 1860 werd voor een bedrag van f 37,25 aan onderstand verleend.

Er werden twee huwelijken kerkelijk ingezegend.

In 1860 hebben zich aangegeven 56 catechisanten, als:

39 vrijen, waarvan:		
mannen	15	
vrouwen	2	
jongens	13	
meisjes	9	
		— 39
en 17 niet-vrijen, waarvan:		
mannen	7	
vrouwen	10	
		— 17
Te zamen		56

De predikdienst te Nieuw Rotterdam werd des Zondags voormiddags in de Nederduitsche, doch des namiddags, even als op de plantages, in de Neger-Engelsche taal gehouden.

II. Evangelisch-Lutherse gemeente.

In 1860 bedroeg het getal gedoopten 128, als:

in echt geboren:			
van het mannelijk geslacht		12	
» » vrouwelijk »		18	
			— 30
buiten echt geboren:			
vrijen	van het mannelijk geslacht (1)	44	
	» » vrouwelijk » (1)	40	
			— 84
niet-vrijen	van het mannelijk geslacht (2)	11	
	» » vrouwelijk »	3	
			— 14
Te zamen			128

Het getal aangenomen lidmaten bedroeg 35, als:

op afgelegde belijdenis:		
mannelijke	12	
vrouwelijke	21	
		— 33
op overgelegde attestatie:		
mannelijke	2	
Te zamen		35

Aan 4 vertrekkende personen werden attestatien van lidmaatschap uitgereikt.

Het getal catechisanten op ultimo December 1860 bedroeg 257 en was verdeeld als volgt:

---

(1) Onder dezen was 1 volwassenen.

(2) Van dezen werden er in 1860 twee gemanumitteerd.

	1ste afdeeling, eerst-beginnenden.	2de afdeeling, meer gevorderden.	3de afdeeling, volwassenen die weinig of niet kunnen lezen.	Totaal.
Mannelijk . . .	81	35	16	132
Vrouwelijk . . .	60	44	21	125
Totaal. . .	141	79	37	257

Er werden in 1860 vier huwelijken ingezegend.

Het getal gealimenteerden bedroeg op ultimo December 1860 24, waarvan:

mannen.	9
vrouwen	15
Te zamen. . .	24

Nog 9 vrouwen hadden daarom gevraagd.

Het getal zielen dezer gemeente bedroeg in 1860 2441; dat der lidmaten 1127.

Het getal minderjarigen van de gemeenten, staande onder de openbare voogdij en onderworpen aan het mededoezigt van den kerkeraad, bedroeg op het einde van 1860 29 van het mannelijk en 39 van het vrouwelijk geslacht.

III. Moravische Broedergemeente.

Even als in vorige jaren waren de zendelingen der Evangelische Broedergemeente in 1860 weder met vrucht werkzaam.

Er werden in dat jaar geene nieuwe etablissementen aangelegd, doch alles werd in gereedheid gebragt tot het oprigten van een kerkgebouw op de plantage Waterloo in Nickerie.

Het geheele aantal der aan de zorg der zendelingen toevertrouwde personen bedroeg op ultimo December 1860 27 103 (waarvan 17 616 gedoopten en 9487 niet gedoopten) alzoo 330 meer dan op ultimo December 1859.

Dit aantal was verdeeld, zoo als in de volgende tabel is aangegeven.

NAMEN DER ZENDINGSDISTRICTEN.	Getal der plantages.	Gedoopten.			Niet gedoopten.	Totaal.
		Volwassenen.	Kinderen.	Te zamen.		
Paramaribo.	»	3 623	1072	4 695	1026	5 721
Beekhuizen	4	108	22	130	179	309
Clevia.	8	331	143	474	388	862
Rivier Suriname	30	1 501	570	2 071	1580	3 651
Bersaba, rivier Para	9	208	85	293	265	558
Catharina Sophia, Saramacca . .	13	535	257	792	308	1 100
Charlottenburg, Commewijne, Cottica, Perica	57	2 832	1287	4 119	3654	7 773
Anna'szorg, Warappa en Mattappica	16	670	652	1 322	624	1 946
Rust en Werk, rivier Beneden-Commewijne	8	407	166	573	377	950
Leliendaal, rivier Beneden-Commewijne	10	711	285	996	377	1 373
Heerendijk, rivier Beneden-Commewijne	10	446	182	628	592	1 220
Salem, Coronie	9	590	404	994	95	1 089
Waterloo, Nickerie	2	280	110	390	22	412
Bambey, Boven Suriname (boschnegers).	»	77	62	139	»	139
	176	12 319	5297	17 616	9487	27 103

De veranderingen gedurende 1860 in die gemeente voorgevallen, worden aangeduid in de volgende tabel.

NAMEN DER ZENDINGSDISTRICTEN.	Hoeveel zich aangemeld hebben.	HOEVEEL GEDOOPT ZIJN.			Hoeveel gedoopten overleden zijn.
		Volwassenen.	Kinderen.	Te zamen.	
Paramaribo	120	73	144	217	181
Beekhuizen	16	17	5	22	4
Clevia	58	45	14	59	23
Rivier Suriname	188	109	82	191	115
Bersaba, rivier Para	35	10	13	23	9
Catharina Sophia, Saramacca	33	9	27	36	38
Charlottenburg, Commewijne, Cottica, Perica	399	466	248	714	138
Anna'szorg, Warappa en Mattapica	59	75	75	150	40
Rust en Werk, rivier Beneden-Commewijne	18	18	23	41	29
Leliendaal, rivier Beneden-Commewijne	12	24	28	52	41
Heerendijk, » »	29	33	20	53	25
Salem, Coronie	9	29	40	69	39
Waterloo, Nickerie	18	1	16	17	9
Bambey, Boven-Suriname (boschnegers)	»	»	6	6	2
	994	909	741	1650	693

In 1860 overleden er twee zendelingen en kwam er één uit Europa aan. Op het einde van dat jaar waren er 30 zendelingen in Suriname aanwezig. Op de bijgevoegde lijst (bijlage lit. L) vindt men de namen zoowel van de plantages welke tot zendelings-etablissementen behoorden, als van die welke door rondreizende zendelingen werden bezocht; wat de laatste betreft met vermelding van het aantal vrije dagen tot het geven van godsdienstig onderwijs verzocht en verkregen. Daaruit blijkt, dat de negers van 67 plantages in 1860 de godsdienstoefeningen op de etablissementen bijwoonden, terwijl 109 plantages door reizende zendelingen werden bezocht.

De verder overgelegde lijst (bijlage lit. M) bevat de namen der plantages, waarvan de kinderen in 1860 schoolonderwijs genoten hebben van zendelingen of van door hen opgeleide negers. Van 31 plantages werden de kinderen door de zendelingen zelven onderrigt, en op 17 plantages bestonden kleine scholen, onder hun toezigt, geleid door negers.

Omtrent het gedrag en de vorderingen der kweekelingen van de Centraalschool op Beekhuizen, waarvan er op ultimo December 1860 18, en dus twee meer dan het vorige jaar, aanwezig waren, werden gunstige berigten ingediend. (1)

(1) Zoo als op bladz. 18 van het regeringsverslag over 1859 in eene noot is medegedeeld, is met den gouverneur in overleg getreden over de wenschelijkheid om de nieuwjaarsspelen af te schaffen. De Commissie van de Tweede Kamer der Staten-Generaal komt daarop in haar Verslag dd. 13 September 1862 met aandrang terug.

De gouverneur veronderstelt, dat, nu de wet op de afschaffing der slavernij is aangenomen, de nieuwjaarsspelen òf van zelf afgeschaft, òf eene geheel andere rigting zullen verkrijgen. De gouverneur zou echter, bijaldien de slavernij nog had moeten voortduren, de afschaffing van die spelen *niet* hebben aangeraden, omdat, naar zijn inzien, daarin niets nadeeligs bestaat, indien er voor de bewaring van rust en orde wordt gewaakt, en vooral omdat het onbillijk zou zijn den slaaf die nagenoeg eenige gelegenheid tot vermaak en ontspanning te ontnemen.

Bij het geheel tegengaan daarvan zou de gouverneur er niet voor durven instaan, dat daaruit geene ongeregeldheden zouden ontstaan, en gelooft hij dat juist de afgoderijdansen op nieuw in het geheim zouden bedreven worden.

IV. Roomsch-katholijke.

Volgens de opgaven van den heer G. Schepers, bisschop van Mellipotamos i. p. i., bedroeg het getal gedoopte slaven tot deze gemeente behoorende op het einde van 1859 7447

In 1860 werden gedoopt:

bejaarde slaven	104
en slavenkinderen	261
	7812
van dezen overleden	92
Zoodat op ultimo December 1860 overbleven . . . . . gedoopte slaven.	7720

Onder de vrije personen zijn in 1860 gedoopt 9 bejaarden en 53 kinderen.

Het aantal Europeanen en vrije inboorlingen tot de Roomsch-katholijke gemeente behoorende kan, zoo als vroeger vermeld, niet met juistheid worden opgegeven, doch werd geraamd op 1800 à 1900.

Op het etablissement Batavia bevonden zich 17 vrijen en 343 slaven tot deze gemeente behoorende.

Er werden in 1860 4 wettige huwelijken kerkelijk ingezegend en bovendien werden kerkelijk met elkander vereenigd 36 paren, bestaande zoowel uit Portugesche immigranten als uit niet-vrije personen.

Het getal lidmaten of communicanten bedroeg op Paschen van 1860 1001; er werden in dat jaar aangenomen 96 en gevormd 85 personen.

Aan 400 à 500 kinderen werd wekelijks onderrigt gegeven in de Christelijke leer.

Het getal kinderen aan de zorg der geestelijke zusters toevertrouwd bedroeg in 1860 345, waarvan 280 gratis werden onderwezen. Bovendien genoten nog 33 arme kinderen gratis onderwijs op andere scholen.

Op het daartoe door den bisschop, den heer G. Schepers, gedaan verzoek, werd aan hem, onder borgtogt, uit de koloniale kas verstrekt eene som van f 7000 tot aankoop van een gebouw gelegen in de Saramaccastraat en bestemd tot het oprigten van eene succursale kerk. (1)

V. Israëlitische.

De Nederlandsch-Israëlitische gemeente bestond op 31 December 1860 uit 724 personen, waarvan:

mannen	259
vrouwen	233
jongens	115
meisjes	117
Te zamen . .	724

In dat jaar hadden 23 sterfgevallen en 16 geboorten plaats en één huwelijk werd bij deze gemeente voltrokken.

Door het armbestuur dezer gemeente werden gealimenteerd 15 personen met vasten maandelijkschen onderstand.

Aan behoeftige zieken werden de vereischte genees- en heelkundige hulp benevens geneesmiddelen, en aan 12 personen buitengewone toelagen verleend.

De Nederlandsch-Portugeesch-Israëlitische gemeente bestond op ultimo December 1860 uit 681 personen, waarvan:

333 van het mannelijk geslacht, en

348 van het vrouwelijk geslacht.

(2) In 1861 is dit voorschot aan de Roomsch-katholijke gemeente kwijtgescholden.

In dat jaar waren 13 kinderen geboren en 15 personen overleden.
Aan 33 behoeftige huisgezinnen en personen werd door het armbestuur onderstand verleend.
Tot geene van deze gemeenten behoorden slaven.

II. Instellingen van liefdadigheid.

1°. De Surinaamsche Maatschappij van Weldadigheid.

Op ultimo December 1860 bedroeg het aantal leden en begunstigers 195, waarvan:

65 leden,
81 donateurs, en
49 donatrices,

te zamen 159, dus 50 minder dan op ultimo December 1859.

Het fonds der maatschappij bedroeg op 31 December 1859.		f 26 681,63
in den loop van 1860 werden ingebragt.		1 440,50
en aan renten te goed gemaakt		2 703,47
Te zamen . . .		f 30 825,60
Door onderscheidene deelhebbers werd geligt	f 2 759,98	
en besteed voor onkosten, loon voor den bode enz. . .	258,85	
		3 018,83
zoodat het fonds op 31 December 1860 bedroeg		f 27 806,77

waaronder begrepen de waarborgkas voor onvoorziene verliezen, ad f 2342,99.

Op den 31sten December 1860 genoten van wege de maatschappij gratis onderwijs 88 kinderen, waarvan 54 jongens en 34 meisjes, en negen personen werden in 1860 gealimenteerd.

2°. De Maatschappij tot onderlinge welvaart.

3°. De Algemeene ziekenbus.

4°. De Inrigting tot onderling nut, en

5°. De Vereeniging tot onderlinge hulp.

Omtrent deze inrigtingen valt evenmin als ten vorigen jare iets mede te deelen.

6°. De Surinaamsche Protestantsche Mettray, waaromtrent in het hoofdstuk »J. Onderwijs" een en ander wordt medegedeeld.

I. Burgerlijke geneeskundige dienst.

Te Paramaribo waren op ultimo December 1860:

4 med. chir. et art. obst. doctoren;
1 med. et art. obst. doctor;
1 med. doctor en chirurgijn;
1 gepensionneerd chirurgijn-majoor;
1 heel- en vroedmeester;
2 heelmeesters;
8 apothekers;
15 vroedvrouwen.

In de divisien en districten waren op dat tijdstip 13 heelmeesters, waaronder gerekend zijn 4 officieren van gezondheid, op de buitenposten gedetacheerd en als divisieheelmeesters geadmitteerd.

Met gunstig gevolg werd door de Commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt een examen afgenomen van vier vroedvrouwen-leerlingen, waarvan in het vorig Verslag werd melding gemaakt, en die allen tot de uitoefening van de verloskunde werden toegelaten.

Verschillende vaccinatien, beproefd met uit Nederland aangebragte koepokstof, mislukten alle, zoowel in de stad als in de divisien. Slechts aan eenen geneeskundige gelukte het om 14 kinderen met goed gevolg in de maanden September en October te vaccineren met stof, door eenen particulier in haarbuisjes aangebragt.

» De gezondheidstoestand" zegt de genoemde Commissie in haar verslag over 1860, aan den gouverneur uitgebragt, » was over het algemeen gunstig; het ziekte-karakter voor het meerendeel catarrhaal, zoodat veelal de koortsen van eenen intermitterenden aard waren; en het eerste halfjaar met ligte bilieuse en gastrische complicatien, waarbij menigvuldig gepaard gingen eresypelateuse uitslag, abscessen, furmiculi enz., terwijl in het laatste halfjaar zich bij het voortdurend catarrhale ziektekarakter paarden spasmi van het spijsverteringskanaal en der luchtwegen.

» De dysenterie, die gedurende het geheele jaar sporadisch heerschte, nam in de maand December een eenigzins kwaadaardig karakter aan; over het algemeen was men echter gelukkig in de behandeling."

» Als epidemisch heerschte in de stad een huiduitslag, *impetigo*, bereids in het vorige jaar aanwezig, die bij velen zich over het geheele ligchaam verspreidde en dikwijls zeer langdurig was, noch met koorts begon, noch daarmede gepaard ging; de genezing, welke soms lang uitbleef, was echter zonder nadeel voor de lijders."

J. Onderwijs.

Blijkens het verslag der Commissie van onderwijs nopens den staat van het schoolwezen in de kolonie Suriname over 1860 waren er te Paramaribo 27 scholen, waarvan:

1 hoofdschool;
2 stadsarmenscholen voor meisjes;
1 dito voor jongens;
16 particuliere scholen;
1 school van Roomsch-katholijke geestelijke zusters, en
6 bewaarscholen.

Bovendien bevond zich nog eene stadsschool in Nickerie.

Op de scholen te Paramaribo werd onderwijs genoten, door:

	Op ultimo December 1859.	Op ultimo December 1860.
Jongens	858	1020
Meisjes	836	843
Totaal. .	1694	1863

Van deze 1863 kinderen genoten op ultimo December 1860 591 gratis onderwijs van gouvernementswege, waarvan 369 jongens en 222 meisjes, en voor rekening der Maatschappij van Weldadigheid 73, waarvan 46 jongens en 27 meisjes.

Te Nickerie genoten op ultimo December 1859 22 leerlingen onderwijs, waarvan 19 op gouvernementskosten. Op ultimo December 1860 was dit getal vermeerderd tot 41, waarvan 27 voor gouvernementsrekening.

Onder de bovenvermelde scholen zijn niet begrepen die van de Moravische Broedergemeente, waarop een groot getal leerlingen, vooral van den slavenstand, onderwijs genoot.

Het onderwijzend personeel voor de 1863 op de 27 scholen te Paramaribo verdeelde leerlingen bestond op ultimo December 1860 uit 30 personen, waarvan:

4	onderwijzers	van	den	1sten rang;
5	»	»	»	2den »
8	»	»	»	3den »
4	»	»	»	4den »
1	onderwijzeres	»	»	2den »
2	»	»	»	3den »
1	»	»	»	4den »
5	»	»	zonder bepaalden rang.	

Bovendien waren er nog werkzaam 6 bewaarschoolhouderessen en 18 kweekelingen.

Door de Commissie van onderwijs werden in 1860, na gehouden examina, vier personen als onderwijzers toegelaten, als: 1 van den 2den rang, 2 van den 3den rang en 1 van den 4den rang, en aan 5 personen is admissie verleend als schoolhouders, terwijl aan een gelijk getal vergunning is gegeven tot het houden van bewaarscholen voor kinderen beneden den leeftijd van 7 jaren. (1)

Zoo als reeds is medegedeeld in het verslag over 1859, werd de Protestantsch-Surinaamsche Mettray in 1860 opgeheven. (2)

In 1860 kwam eene nieuwe inrigting tot stand, onder den naam van Maatschappij van Volksvlijt. Het doel van die maatschappij is om door middel van *particuliere* bijdragen zich te belasten met het opzigt over de opleiding van armen-kinderen, zoo jongens als meisjes, na het verlaten der school, en om hen tevens, waar het noodig mogt zijn, te voorzien van voeding en kleeding. (3)

K. Bouwdepartement.

Behalve de noodige herstellingen en het gewone onderhoud aan landsgebouwen, vaartuigen enz., werden in 1860 door het bouwdepartement, onder andere, de volgende werken volbragt:

het vernieuwen van het gebouw der gouvernements-secretarie;

---

(1) Op bladz. 5 van het meergemeld Verslag van de Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, dd. 13 September 1862, wordt naar aanleiding van de noot, voorkomende op bladz. 21 van het regeringsverslag over 1859, wederom ter sprake gebragt het denkbeeld om bij het onderwijs der negers het neger-Engelsch door het Nederduitsch te doen vervangen.

De gouverneur acht de daaraan verbonden bezwaren geenszins onoverkomelijk en vermeent dat het zeer wenschelijk is om daarop te werken bij het opkomend geslacht. Hij acht het beste middel om daartoe te geraken, dat het Gouvernement bij de inrigting van schoollocalen, zoowel in Paramaribo als in de districten, even als met het bezoldigen der onderwijzers, het aanschaffen van leerboeken enz., niet karig zij. Hierin vermeent de gouverneur, dat de aanmoediging tot vlijtig schoolgaan en aanleeren der Nederduitsche taal moet gevonden worden. Het aangegeven middel, om belangstelling in te boezemen (het toekennen van geldelijke of andere belooningen) acht de gouverneur niet doelmatig of raadzaam.

(2) In antwoord op de vraag der Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, voorkomende op bladz. 5 van haar meergenoemd Verslag, dd. 13 September 1862, of de mislukking der instelling *Mettray* alleen aan gebrek aan middelen, dan wel aan verkeerde inrigting te wijten is, diene, dat, hoewel de kostbaarheid der inrigting als hoofdbezwaar moet worden aangemerkt, ook de verwijderde ligging, ten gevolge waarvan vele ouders niet geneigd waren hunne kinderen derwaarts te zenden, aanleiding tot de mislukking schijnt gegeven te hebben.

(3) Op ultimo Junij 1861 waren door de maatschappij uitbesteed 13 knapen, waarvan 3 om te worden opgeleid tot smid, 5 tot timmerman, 1 tot kuiper, 2 tot heelmeester, 1 tot apotheker en 1 tot onderwijzer.

Het getal leden op dat tijdstip bedroeg 62, dat der donateurs 74 en de jaarlijksche contributie was voor de leden op f 6 bepaald. Deze inrigting is geheel in den zin van den op bladz. 5 van het meergenoemd Verslag van de Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, dd. 13 September 1862, uitgedrukten wensch, dat de zorg voor de ontslagen knapen geen voorwerp van staatszorg moet zijn, maar aan de bijondere liefdadigheid worden overgelaten.

het daarstellen van eene nieuwe smederij met smeltoven enz., alwaar alle stukken voor de koloniale stoomvaartuigen thans gesmeed en gegoten kunnen worden;

het aanbrengen van een stevig dak over den steiger en den spoorweg bij 's lands waag;

het maken van eene nieuwe kapitale houten brug over de Dominé's-kreek (kanaal van Samaracca), met steenen hoofden en houten vleugels en trap;

het maken van eene houten brug en beschoeijing aan de landingsplaats van het quarantaine-etablissement.

het daarstellen van eene nieuwe woning voor de ambachtslieden, en een bakoven op den post Gelderland enz.

De gouvernements-steenfabriek te Charlesburg is in 1860 opgeheven, daar de uitkomsten van die onderneming niet aan het doel beantwoordden.

L. Communicatiewegen te land en te water en vervoermiddelen.

In het Verslag over 1859 werd reeds medegedeeld, dat de werkzaamheden aan het kanaal van Saramacca in 1860 zijn gestaakt, en dat alle aangewende pogingen om het reeds begonnen gedeelte van het werk te voltooijen en het oude kanaal bevaarbaar te maken, vruchteloos zijn gebleven, zoodat vooreerst het vroeger aangewende middel, om het kanaal jaarlijks te doen schoonmaken door commando-negers, in 1860 weder moest worden te baat genomen.

De schroefstoomboot *Paramaribo*, nog tot het einde van April 1860 in de vaart gebleven, heeft daarna aanzienlijke herstellingen ondergaan, terwijl de schroefstoomboot *Vice-admiraal Rijk* en de raderstoomboot *Nickerie* in dit jaar weder zeer goede diensten bewezen.

De koloniale schoener *Coronie* werd in het laatst van 1860 te Nickerie gestationeerd, ter vervanging van de van daar teruggeroepen kannonneerboot.

Ter vervanging van het maritiem detachement te Coronie werd voor de dienst aldaar aangekocht een Fransche schoener, die, voor die dienst vertimmerd en uitgerust zijnde, onder den naam van *Saramacca* aldaar werd gestationeerd.

M. Geldelijk beheer.

I. ALGEMEEN BEHEER.

Over 1860 valt hieromtrent niets bijzonders mede te deelen.

II. MUNTWEZEN.

Het gebrek aan circulerend medium, vooral aan zilver, waarvan in het verslag over 1859 werd melding gemaakt, heeft zich in 1860 met meer aandrang doen gevoelen.

Door het Departement van Kolonien is in 1860 eene som van f 50 000 in onderscheidene zilveren muntspecien naar Suriname gezonden, doch dit bleek niet genoegzaam, en even als in het vorige jaar bleef Amerikaansch en Fransch goudgeld onder de particulieren à pari in omloop.

III. BEGROOTING.

Onder lit. **N.** wordt hiernevens gevoegd de begrooting voor 1860, zoo als die door den Koning is goedgekeurd.

IV. BRONNEN VAN INKOMSTEN.

Hierin kwam in het jaar 1860 geene verandering.

V. DE FINANTIELE RESULTATEN.

De staat van ontvangsten en uitgaven over het jaar 1859, vergeleken met de raming voor dat jaar, is nog niet uit Suriname ontvangen en zal derhalve nader worden overgelegd.

Omtrent het jaar 1860 wordt hiernevens gevoegd, onder lit. O, een staat aantoonende de ontvangsten en uitgaven over 1860 tot ultimo Junij 1861 gedaan, vergeleken met de raming van dat jaar.

VI. OPGEHEVEN PARTICULIERE WEST-INDISCHE BANK.

Zoo als reeds in het verslag over 1859 werd vermeld, is in 1860 de laatste der aan de Bank verbonden plantages verkocht, zoodat het beheer bij sequestratie daarvan heeft opgehouden.

De crediteuren van bedoelde plantages zijn ter zake hunner vorderingen in der tijd in verzet gekomen tegen het door de Bank gesustineerde regt van preferentie, doch de deswege door den regter gewezen dicta zijn in het voordeel der Bank uitgesproken; hiervan is door de belanghebbenden hooger beroep aangeteekend.

VII. INKOMSTEN DER GOUVERNEMENTS-PLANTAGES.

De geldelijke inkomsten der beide gouvernements-plantages hebben in 1860 bedragen:

	Ontvangsten.	Uitgaven.
Catharina Sophia	f 157 442,71	f 78 496,41
Rustenburg.	19 435,66	27 254,345
leverende alzoo voor beide te zamen een voordeelig verschil van		71 127,585

(Zie verder hoofdstuk Q, Nijverheid.)

N. Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren.

Bij gouvernements-resolutie dd. 10 September 1860, n°. 4, opgenomen in het *Gouvernementsblad* onder n°. 7, is afgekondigd het Koninklijk besluit van den 7den Julij te voren, n°. 58, waarbij zijn aangevuld en gewijzigd de artt. 16 en 19 van het pensioenreglement van 7 October 1848, n°. 72 (*Gouvernementsblad* e. a. n°. 13).

O. Slavenbevolking.

In het jaar 1860 (1) was het bestuur der kolonie in de onaangename verpligting om tot herstel van de orde onder de slavenbevolking op eenige plantages tot drie malen toe dwangmaatregelen te nemen.

» Over het algemeen — zegt de gouverneur — waren hunne klagten over te zwaren arbeid ongegrond bevonden en was hunne behandeling goed.

» De straf van opsluiting met of zonder boeijen en dwangarbeid aan publieke werken, volgens beschikking van de politie, werkte dit jaar weder zeer goed."

In 1860 bedroeg het aantal strafwerkers 372, waarvan:

246 mannen, onder dezen 144 plantage en 102 stadsslaven;
126 vrouwen, » » 75 » » 51 »

Ter verbetering zooveel mogelijk van de onnaauwkeurigheden in de slavenregisters en in de opgaven der mutatien onder de niet-vrije bevolking werd, zoo als hiervóór in eene noot reeds is medegedeeld, de publicatie van 13 Maart 1860 (*Gouvernementsblad* n°. 5) afgekondigd.

---

(1) Naar aanleiding van de toezegging van nadere inlichtingen betreffende het aantal kantoenplantages, van welke de slaven in de laatste jaren op suikerplantages zijn overgebragt, gedaan in de noot op bladz. 23 van het regeringsverslag over 1859, volgt hier eene mededeeling van de *negen* plantages, alwaar dit heeft plaats gehad, als:

plantage Driesveld, overgebragt op Hooyland.
» Zomerzorg, » » »
» George Hendrik, de negers verhuurd op suikerplantages.
» Waterloo, overgebragt naar Alliance.
» Anna Catharina, » » Kroonenberg.
» Zeezigt, » » »
» Dageraad en dankbaarheid, » » Sinabo en Gelre.
» Potosie, » » Burnside.
» Hope, » » »

Op de thans te verleenen tegemoetkoming zal dit echter, zoo als de wet thans is aangenomen, geen invloed uitoefenen.

Op het piket van justitie te Paramaribo werden in 1160 afgestraft in:

MAANDEN.	AANTAL SLAVEN.			Aantal slagen.
	Stads-	Plan-tage-	Totaal.	
Januarij	7	5	12	195
Februarij	7	1	8	90
Maart	7	1	8	95
April	4	2	6	145
Mei	7	8	15	315
Junij	8	4	12	97
Julij.	1	4	5	130
Augustus	»	8	8	285
September.	7	2	9	135
October.	4	»	4	50
November.	10	»	10	140
December	3	1	4	75
Totaal generaal	65	36	101	1712

Dus gedurende het jaar 1860 101 slaven met 1712 slagen (1).

De volgende tot het jaar 1860 betrekkelijke stukken worden hierbij overgelegd:

bijlage lit. P, staat van de regterlijke uitspraken wegens overtredingen van de slavenreglementen;

bijlage lit. Q, staat van regterlijke uitspraken, waarbij slaven tot straffen veroordeeld zijn of waarbij zij van tegen hen ingebragte beschuldigingen zijn vrijgesproken;

bijlage lit. R, staat van weggeloopen en teruggekeerde slaven, met vermelding der middelen, die tot hunne terugbrenging zijn aangewend, dan wel of zij uit eigen beweging zijn teruggekeerd, en van de straffen na terugkeering toegepast;

bijlage lit. S, staat aantoonende de straffen aan weggeloopen slaven, ten verzoeke van hunne meesters of derzelver vertegenwoordigers opgelegd;

bijlage lit. T, staat van de plantages en gronden, aan welker beheerders aanschrijvingen zijn gedaan tot nakoming van verpligtingen, hun bij de slavenreglementen voorgeschreven;

bijlage lit. U, staat van de vrijgegeven gouvernementsslaven, en van de daarvoor gestorte sommen in de kas van het Genootschap tot uitbreiding van het Christendom in Suriname.

Omtrent het godsdienstig en ander onderwijs onder de slaven wordt verwezen naar hoofdstuk G (Eeredienst) en J (Onderwijs). Overigens vindt men omtrent deze bevolking nog bijzonderheden medegedeeld in de hoofdstukken B, D, F en Q.

---

(1) Naar aanleiding van hetgeen op bladz. 7 van het meergenoemd Verslag der Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, dd. 13 September 1862, in verband met de noot op bladz. 24 van het regeringsverslag over 1859 voorkomt, kan worden medegedeeld, dat de gouverneur van Suriname, in de veronderstelling dat met de aan hem gedane vraag om opgaaf der op de plantages aan slaven opgelegde straffen bedoeld, zijn die opgelegd door autoriteiten, — niet door eigenaren, beheerders of bevelhebbers, krachtens de hen bij de wet toegekende disciplinaire magt, — voor volgende verslagen opgaven daarvan heeft toegezegd.

Vooral nu de emancipatiewet aangenomen is en de bedoelde straffen weldra geheel zullen ophouden, vermeent de gouverneur, dat het niet in de bedoeling kan liggen, om in de extracten uit de strafregisters, die van de plantages maandelijks aan den procureur-generaal worden toegezonden en die, gedurende een jaar duizendtallen bedragen, zulke tijdroovende nasporingen te laten doen.

P. Immigratie en kolonisatie.

§ 1. *Immigratie.*

Gedurende het jaar 1860 werden er geene immigranten in Suriname aangevoerd.

De volgende tabel wijst aan het getal en den landaard der immigranten, welke zich op ultimo December 1860 op onderscheidene plantages, gronden, forten, posten en etablissementen bevonden.

NAMEN der plantages, gronden, forten, posten en etablissementen.	Chinezen.	Maderianen.	Afrikanen.	Totaal.
Albina (etablissement)	13	»	»	13
Alliance (plantage)	25	»	»	25
Amsterdam en verdere binnenposten (fort Nieuw)	33	»	»	33
Bleijendaal (plantage)	»	8	»	8
Boxel »	»	»	3	3
Brouwerslust »	»	9	»	9
Catharina Sophia »	41	»	»	41
Charlesburg (steenfabriek)	8	»	»	8
Coronie (post)	13	»	»	13
l'Espérance . . . (plantage)	»	2	»	2
Gebroeders de Drie »	6	13	»	19
Grond de Nieuwe »	»	6	»	6
Hazard »	»	»	2	2
Hooyland »	20	»	»	20
Huwelijkszorg »	»	»	8	8
Kent »	23	»	»	23
Klein Hoop »	13	»	»	13
Lust en Rust »	»	»	7	7
Magenta (grond)	»	»	1	1
Marseille Groot- (plantage)	24	»	»	24
Nickerie (post)	25	»	»	25
Ornamibo (plantage)	20	»	»	20
Paraside »	46	»	»	46
Petersburg »	24	»	»	24
Politie (administrative)	10	»	»	10
Resolutie (plantage)	24	»	»	24
Rustenburg »	23	»	»	23
Sardam »	22	»	»	22
Susanna'sdaal »	»	1	1	2
Voorburg »	»	»	11	11
Vredenburg »	4	»	»	4
Waterloo »	19	»	»	19
Zorg en Hoop »	»	4	»	4
	436	43	33	512

Omtrent de op de gouvernementsplantages Catharina Sophia en Rustenburg werkzaam zijnde Chinezen worden in hoofdstuk Q nog eenige mededeelingen aangetroffen.

§ 2. *Kolonisatie.*

Hieromtrent valt over 1860 niets bijzonders mede te deelen.

Q. Nijverheid.

1°. *Landbouw.*

De hier volgende tabellen zijn getrokken uit de in hoofdstuk B genoemde en onder litt. A—I als bijlagen overgelegde uitvoerige divisie-staten, omtrent welker inrigting en zamenstelling aldaar het noodige is aangeteekend.

Het aantal plantages en bewerkte gronden, verdeeld naar den aard der cultuur daarop uitgeoefend, en het aantal akkers, wordt op den volgenden staat aangewezen.

Getal plantages en gronden in elke divisie en in elk district.

	Suiker.	Koffij en cacao.	Koffij en kost.	Cacao en kost.	Katoen.	Hout.	Kost.	Kost en kweek.	Kweek.	Chirurgijns-etablissement.	Kerk-etablissement.	Totaal.	Getal akkers: van al de concessien in elke divisie.	Getal akkers: bepolderd land.	Getal akkers: in cultuur.
Boven-Suriname en Thorarica . . .	19	»	»	2	»	3	6	»	1	(1) »	1	32	(2) 48 836½	12 463	5 128¾
Para	9	»	»	3	»	10	11	11	5	»	1	50	120 541½	8 610	4 047
Boven-Commewijne	16	»	»	»	»	2	1	1	»	1	»	21	47 088½	14 455	2 423
Boven-Cottica en Perica	15	»	8	»	2	»	4	»	»	1	1	31	42 619½	21 945½	4 981
Beneden-Commewijne	6	»	8	2	»	»	3	1	1	1	»	22	22 185	14 566	4 635
Beneden-Cottica .	13	»	14	»	8	»	5	1	»	1	2	44	41 917	30 539	10 875¼
Saramacca . . .	3	2	»	10	»	5	2	1	»	»	»	23	26 155	7 816	2 326½
Nickerie	5	»	2	1	»	1	1	1	2	»	»	13	11 557	6 414	3 649½
Coronie	1	»	»	»	10	»	»	»	1	»	»	12	9 700	6 664	4 601
Totaal. .	87	2	32	18	20	21	33	16	10	4	5	248	370 600	123 472½	42 667

Bij vergelijking tusschen 1860 en 1859 vindt men eene vermeerdering van 2 plantages, welke, niettegenstaande het verlaten en overbrengen der slavenmagten van de plantages Toledo (divisie Boven-Suriname en Thorarica), Bentshope (divisie Beneden-Cottica) en Hope (district Coronie) respectivelijk naar de plantages Geunesche Vriendschap (Boven-Suriname en Thorarica), Alliance (Beneden-Cottica) en Burnside (Coronie), ontstaan is door het indeelen van den kostgrond Vaderszorg, gelegen aan den rijweg naar Kwatta (2de buitenwijk der stad Paramaribo) in de divisie Para, en het aanleggen van eenige kostgrondjes in die divisie, van welke door belanghebbenden statistieke tabellen zijn ingediend. (3) Zulke grondjes, door vrijlieden bewerkt en voor het meerendeel slechts weinige akkers groot, zijn heden in cultivatie, en worden soms eenige maanden daarna weder verlaten.

De volgende staat toont aan het aantal in bebouwing zijnde akkers in elke divisie en in elk district, verdeeld naar de daarop uitgeoefend wordende cultuur.

(1) In de divisien, waar zich geen chirurgijns-etablissement bevindt, woont de geneeskundige op de eene of andere plantage in die divisie.

(2) Hieronder is niet begrepen de concessie van den grond Victoria, welke wordt opgegeven te zijn 12 Nederlandsche mijlen in omtrek.

(3) Ten aanzien van de bestemming gegeven aan de vroegere centraal-fabriek op den grond Buitenrust, waaromtrent nadere inlichtingen zijn toegezegd in de noot op bladz. 25 van het regeringsverslag over 1859, is van den gouverneur het berigt ontvangen, dat die inrigting thans is herschapen in een ingenieurs-etablissement.

Getal akkers in elke divisie en in elk district, met de verschillende daarop uitgeoefend wordende cultures.

	Suikerriet.	Koffij.	Cacao.	Koffij en cacao.	Koffij en banannen.	Cacao en banannen.	Katoen.	Banannen alleen.	Aardvruchten.	Rijst.	Cassave.	Tajers.	Totaal.
Boven-Suriname en Thorarica .	4 074 3/4	»	42 1/2	»	197 1/2	65	»	725	14	»	10	»	5 128 3/4
Para	1 994 1/2	»	80 1/2	»	30	46	»	745	1 049 1/2	92 1/2	»	9	4 047
Boven-Commewijne	2 215	»	»	»	»	»	»	66	110	32	»	»	2 423
Boven-Cottica en Perica . . .	2 546 1/2	280 1/2	4	»	540 1/2	7	904	636 1/2	32	30	»	»	4 981
Beneden-Commewijne	2 276	30	22 1/2	25	643	333 1/2	»	1 304	1	»	»	»	4 635
Beneden-Cottica	3 159	125	65	16	1 986	»	3 160	2 336 3/4	14 1/2	3	»	10	10 875 1/4
Saramacca	890	»	412 1/2	128	87	435 1/2	»	276 1/2	34	43	15	5	2 326 1/2
Nickerie	2 350	110	45	80	300	87	»	667 1/2	5	»	»	5	3 649 1/2
Coronie	624	»	»	»	»	»	3 193 1/2	598 1/2	90	»	95	»	4 601
Totaal	20 129 3/4	545 1/2	672	249	3 784	974	7 257 1/2	7 355 3/4	1 350	200 1/2	120	29	42 667

De verhouding tot 1859 is als volgt:

		1859.	1860.
Suikerriet,	akkers,	20 107 3/8	20 129 3/4
Koffij,	»	604 1/2	545 1/2
Cacao,	»	1 010 1/2	672
Koffij en cacao,	»	243 1/2	249
Koffij en banannen,	»	3 569 3/4	3 784
Cacao en bannanen,	»	587	974
Katoen,	»	8 357 1/2	7 257 1/2
Banannen alleen,	»	7 680	7 355 3/4
Aardvruchten,	»	1 582	1 350
Rijst,	»	132	200 1/2
Cassave,	»	187 1/2	120
Taijers,	»	37	29
Totaal	»	44 098 5/8	42 667

Zoodat in 1860 ruim 1413 akkers minder zijn bebouwd dan in 1859.

De volgende staat toont de verkregen producten aan.

STAAT der verkregen producten in de onderscheidene divisien en districten over het jaar 1860.

	Suiker.	Rhum, proef-houdend.	Dram, proef-houdend.	Melasse.	Koffij.		Cacao.	Katoen.		Aard-vruch-ten.	Banannen.	Rijst.	Waarde der houtwaren.	Koren.
					Heele.	Ge-broken.		Zuivere.	On-zuivere.					
	Amst. pond.	Gallons.			Amsterdamsche ponden.						Bossen.	Amst. p.		Vaten van 600 spieren.
Boven-Suriname en Thorarica	6 817 191	7 348	56 339	234 879	1 700	»	3 570	»	»	»	314 272	»	f 9 800,62	»
Para.	3 007 913	»	29 174	113 394	1 775	»	21 132	»	»	13 600	70 190	35 420	59 862,68	16
Boven-Commewijne. .	3 851 008	»	27 915	165 017	»	»	»	»	»	»	6 050	»	3 112 50	»
» Cottica en Perica	3 917 646	»	33 791	165 916	53 706	2 055	200	65 430	7 445	»	200 325	75 375	»	»
Beneden-Commewijne .	4 056 119	34 819	11 422	129 887	33 536	2 244	9 470	»	»	»	467 159	»	»	18
» Cottica. . .	4 460 534	4 000	33 849	186 636	199 510	630	13 515	251 019	3 520	10 000	788 539	»	»	28
Saramacca.	2 239 237	36 729	5 398	75 215	10 902	704	461 995	»	»	»	78 900	57 900	3 472,90	14
Nickerie	4 604 562	71 720	10 891	153 231	32 550	200	33 853	»	»	9 200	117 747	»	»	»
Coronie.	1 075 707	28 331	6 372	41 130	»	»	»	288 629	1 600	305 098	97 460	24 778	»	156
Totaal. .	34 029 917	182 947	215 151	1 265 305	333 679	5 833	543 735	605 078	12 565	337 898	2 140 642	193 473	f 76 248,70	232
					339 512			617 643						

De verhouding van de hoofd-stapelproducten van 1860 tot 1859 is als volgt:

	1859.	1860.		
Suiker	27 879 426	34 029 917	Amst.	ponden;
Koffij	529 581	339 512	»	»
Cacao	459 916½	543 735	»	»
Katoen	537 214	617 643	»	»

Alzoo zijn in 1860:

6 150 491 pond suiker;
83 818½ » cacao, en
80 429 » katoen meer, en
190 069 » koffij minder verkregen.

Deze voordeelige verhouding van suiker, cacao en katoen moet worden toegeschreven aan het gunstige saizoen in 1860; de belangrijke vermindering van koffij is te wijten aan de omstandigheid, dat men zich thans op de meeste koffijplantages meer en meer toelegt op den aanplant van banannen en de koffijteelt geheel op den achtergrond geraakt. De andere producten zijn over het algemeen vermeerderd.

Volgens de naar aanleiding der publicatie van 1854 (*Gouvernementsblad* n°. 9) door belanghebbenden ingediende opgaven, zou gedurende het jaar 1860 door de verschillende houtgronden afgeleverd zijn voor eene som van f 67 313,33.

De volgende staat toont aan de prijzen, waarnaar de uitgaande regten in elk der vier quartalen van het jaar 1860 zijn berekend voor den uitvoer van de navolgende producten.

	QUARTALEN.			
	Eerste.	Tweede.	Derde.	Vierde.
Suiker. . . . . per 100 pond.	f 10,50	f 10,00	f 10,00	f 11,00
Rhum en dram ter sterkte van 20 graden hygrometer en daarboven . . » 100 gall.	100,00	100,00	90,00	90,00
Idem ter sterkte beneden de 20 graden hygrometér. . . . . » 100 »	60,00	60,00	60,00	65,00
Melasse . . . . . » 100 »	31,00	31,00	31,00	31,00
Koffij (heele) . . . . . » 100 pond.	30,00	30,00	32,00	34,00
Koffij (gebroken) . . . . . » 100 »	20,00	20,00	20,00	20,00
Cacao. . . . . » 100 »	27,00	29,00	29,00	29,00
Katoen (schoone) . . . . . » 100 »	34,00	34,00	30,00	30,00
Katoen (vuile) . . . . . » 100 »	17,00	17,00	17,00	17,00
Patattes . . . . . » 100 »	2,50	2,50	3,00	3,00
Banannen . . . . . » bos	0,32	0,32	0,40	0,40
Rijst (ongepeld) . . . . . » 100 »	10,00	10,00	10,00	10,00
Koren (gepeld in vaten). . . . . » 100 »	6,00	6,00	5,00	5,00
Koren (ongepeld) . . . . . » 600 spieren	4,00	4,00	4,50	4,50

Naar deze berekening bedroeg het geldwaardig bedrag der in 1860 verkregen producten als volgt:

Suiker	f 3 530 603,89
Rhum	142 927,34
Dram	168 086,72
Melassie	392 244,55
Koffij (heele)	105 108,885
» (gebroken)	1 166,60
Cacao	154 964,475
Katoen (zuivere)	193 624,96
» (onzuivere)	2 136,05
Aardvruchten	9 292,195
Banannen	770 631,12
Rijst	19 347,30
Koren	986,00
	f 5 491 120,085

De houtwaren zijn vrij van uitgaande regten.

In 1859 beliep de hier bedoelde geldswaarde eene som van f 4 499 916,36, dus in 1860 een voordeelig verschil van f 991 203,725, waarin alleen voor meer verkregen suiker eene som van f 660 977,825 begrepen is.

De slaven waren in 1860 in de divisien en districten verdeeld, zoo als dit in den onder lit. V bijgevoegden uitvoerigen staat is aangegeven, waarin tevens de aard der door hen verrigte werkzaamheden en andere bijzonderheden zijn vermeld.

De volgende staat toont aan het getal der slaven, die tot de plantages zelve behoorden, en van die, welke, ofschoon daar werkzaam zijnde, niet van de plantage, maar van den eigenaar privé, of van de aanhoorige gronden, of van elders afkomstig waren.

	Slaven van de plantages zelve.					Slaven van de aanhoorige gronden, van den eigenaar privé of van elders.					Totaal generaal.
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	
Boven-Suriname en Thorarica.	1167	1322	732	680	3 901	275	252	119	113	759	4 660
Para	852	1006	686	614	3 158	230	236	138	129	733	3 891
Boven-Commewijne . . .	617	693	403	368	2 081	119	98	74	46	337	2 418
Boven-Cottica en Perica. .	1023	1216	624	668	3 531	274	248	146	125	793	4 324
Beneden-Commewijne . .	926	1021	547	550	3 044	191	166	98	112	567	3 611
Beneden-Cottica.	1871	2112	1334	1216	6 533	282	293	184	148	907	7 440
Saramacca . .	422	436	265	272	1 395	50	35	19	13	117	1 512
Nickerie . . .	399	458	227	216	1 300	137	130	62	54	383	1 683
Coronie . . .	487	500	356	349	1 692	100	86	69	68	323	2 015
Totaal. .	7764	8764	5174	4933	26 635	1658	1544	909	808	4919	31 554

Tot de verschillende soorten van cultuur worden de slaven gebezigd, zoo als in de staten als bijlagen onder litt. W en X overgelegd uitvoerig is opgegeven.

Daaruit blijkt dat de verhouding van het aantal veldarbeiders tot dat der geheele slavenmagt was als volgt:

in de divisie	Boven-Suriname en Thorarica	ruim 40	per cent;
» » »	Para	40½	» »
» » »	Boven-Commewijne	39½	» »
» » »	Boven-Cottica en Perica	40	» »
» » »	Beneden-Commewijne	40½	» »
» » »	Beneden-Cottica	bijna 35	» »
» » »	Saramacca	41	» »
» het district	Nickerie	ruim 56	» »
» » »	Coronie	41½	» »

De gemiddelde verhouding van al de slavenmagten op de plantages, ten getale van 31 554, en het totaal van 12 923 veldarbeiders in de geheele kolonie, is dus ruim 40½ per cent.

Volgens de divisiestaten is het grootste product op de suikerplantages per akker verkregen door:

de plantage	Goudmijn (Boven-Commewijne)	4 129½	Amst. ponden.
» »	de Drie Gebroeders (Boven-Suriname en Thorarica)	3 920	» »
» »	Catharina Sophia (Saramacca)	3 840	» »
» »	Kleinhoop (Boven-Cottica en Perica)	3 771	» »
» »	Picardie (Beneden-Cottica)	3 714	» »
» »	le Mât rouge (Boven-Cottica en Perica)	3 612	» »
» »	Potribo (Boven-Commewijne)	3 605½	» »
» »	de Hoop (Boven-Suriname en Thorarica)	3 604½	» »
» »	Alyda (Boven-Cottica en Perica)	3 600	» »
» »	Dordrecht (Boven-Suriname en Thorarica)	3 591½	» »

en het minst door:

de plantage	Kroonenburg (Beneden-Cottica)	737	» »
» »	Wolffs Capoerica (Boven-Cottica en Perica)	764	» »
» »	Livorno (Para)	1 152½	» »
» »	't Vertrouwen (Beneden-Cottica)	1 494	» »
» »	Visserszorg (Beneden-Commewijne)	1 538	» »
» »	Lunenburg (Beneden-Cottica en Perica)	1 557	» »
» »	Roozenburg (Boven-Commewijne)	1 665½	» »
» »	Waterloo (Para)	1 671½	» »
» »	Alliance (Beneden-Cottica)	1 672	» »
» »	Hamptoncourt (Nickerie)	1 731	» »

In 1859 was het grootste product geleverd door:

de plantage	Catharina Sophia (Saramacca)	1 452 413	Amst.	ponden.
» »	Resolutie (Beneden-Cottica)	1 274 000	»	»
» »	Nursery (Nickerie)	1 108 400	»	»
» »	Hooyland (Beneden-Commewijne	966 526	»	»
» »	Burnside (Coronie)	829 715	»	»
» »	Alkmaar (Beneden-Commewijne)	788 410	»	»
» »	de Drie Gebroeders (Boven-Suriname en Thorarica)	757 377	»	»
» »	Waterloo (Nickerie)	748 382	»	»
» »	Hazard »	725 590	»	»
» »	Meerzorg (Boven-Suriname en Thorarica)	635 600	»	»

en het minst door:

de plantage	d'Alyda (Boven-Cottica en Perica)	13 200	»	»
» »	Waterland (Para)	39 942	»	»
» »	Nieuwhoop (Boven-Commewijne)	44 911	»	»
» »	l'Espérance (Boven-Suriname en Thorarica)	52 000	»	»
» »	Bentshope (Beneden-Cottica)	58 861	»	»

In 1860 is het meeste product geleverd door:

de plantage	Hooyland (Beneden-Commewijne)	1 462 912	»	»
» »	Alkmaar » »	1 460 944	»	»
» »	Paradise (Nickerie)	1 356 600	»	»
» »	Catharina Sophia (Saramacca)	1 320 000	»	»
» »	Nursery (Nickerie)	1 125 000	»	»
» »	Resolutie (Beneden-Cottica)	1 080 000	»	»
» »	Burnside (Coronie)	1 075 707	»	»
» »	de Drie Gebroeders (Boven-Suriname en Thorarica)	1 021 241	»	»
» »	Waterloo (Nickerie)	993 519	»	»
» »	Houttuin (Para)	745 500	»	»

het minste door:

de plantage	Kroonenburg (Beneden-Cottica)	8 852	»	»
» »	Waterland (Para)	47 638	»	»
» »	Lunenburg (Boven-Cottica en Perica)	56 077	»	»
» »	Wolffs Capoerica (Boven-Cottica en Perica)	71 500	»	»
» »	Livorno (Para)	73 750	»	»
» »	Pérou (Boven-Cottica en Perica)	75 000	»	»

de plantage Alyda	82 800	Amst. ponden.
» » Picardie (Beneden-Cottica)	83 574	» »
» » Nieuwhoop (Boven-Commewijne)	86 702	» »

Uit het bovenstaande blijkt dat in dit jaar reeds 8 plantages eene productie van meer dan 1 000 000 ponden suiker hebben gemaakt. In 1859 was die hoeveelheid slechts door 3 suikerplantages geproduceerd.

Op de gouvernements-plantage Catharina Sophia telde men in 1860 438 slaven, waarvan gemiddeld 160 hoofden dagelijks in het veld waren, en 58 vrije personen, onder welk getal begrepen zijn 39 Chinesche immigranten.

Op de gouvernementsplantage Rustenburg bedroeg het getal slaven 147 hoofden, waarvan dagelijks gemiddeld 40 in het veld waren, en 30 vrije personen, onder welk getal begrepen zijn 23 Chinesche immigranten.

Over het algemeen was de gezondheidstoestand op beide plantages voldoende.

In 1860 werden er:

	op Catharina Sophia,			op Rustenburg,		
	van het mannelijk geslacht.	van het vrouwelijk geslacht.	Totaal.	van het mannelijk geslacht.	van het vrouwelijk geslacht.	Totaal.
geboren	6	9	15	6	2	8
en overleden. . . .	12	13	25	4	5	9

De sterften hebben dus op Catharina Sophia de geboorten met 10 en op Rustenburg met 1 hoofd overtroffen.

Met het aanplanten van banannen op Catharina Sophia is in 1860 voortgegaan en op ultimo December waren reeds 62½ akkers beplant. Uit dezen bannanengrond werden in dit jaar 7343 bossen voor de slavenmagt gekapt.

Eene proeve, genomen met het planten van rijst, is niet gelukkig uitgevallen; er is thans eene proeve met het planten van maïs genomen. Tot het afmalen daarvan is een molen, welke zich op Catharina Sophia bevond, aan het stoomwerktuig bevestigd. (1)

Onder litt. LJ en Z worden hier overgelegd twee staten van gedane ontvangsten en uitgaven wegens de gouvernementsplantages Catharina Sophia en Rustenburg over 1860.

Uit den eersten blijkt, dat Catharina Sophia een voordeelig slot van f 78 946,27 heeft opgeleverd.

Op Catharina Sophia heeft zich in 1860 eene groote behoefte doen gevoelen aan een stoomwerktuig van ongeveer 30 paardekracht en aan een verbeterd ketelwerk, waardoor een grooter product in minder tijd zou kunnen afgeleverd worden, en waardoor de gelegenheid zou ontstaan om gedurende een groot gedeelte van het jaar meer slaven in het veld te brengen, en daardoor meer akkers met riet te kunnen onderhouden. (1)

---

(1) Ten aanzien van de verschillen in de opgaven voorkomende in de staten Q en AA en BB, gevoegd bij het Verslag over 1859, waarop de Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal in haar meer genoemd Verslag van 13 September ll. wijst, wordt opgemerkt, dat de eerstgenoemde staat slechts de ontvangsten en uitgaven aantoont tot 30 April 1860, *in de kolonie* gedaan, terwijl de staten AA en BB zijn opgemaakt op den 22sten Junij 1860. In de laatste staten zullen derhalve ontvangsten en uitgaven zijn opgenomen, die in bijlaag Q niet voorkomen. Men mag aannemen, dat de bedoelde verschillen zullen worden opgelost wanneer de staat van werkelijke ontvangsten en uitgaven over 1859 uit Suriname zal zijn ontvangen.

(1) Er is sedert eene nieuwe machine uit Engeland aangebragt en een nieuw ketelwerk gemetseld.

Uit den tweeden staat blijkt, dat de plantage Rustenburg een nadeelig verschil van f 7818,685 heeft opgeleverd.

Deze nadeelige uitkomst ontstaat door de in 1860 plaats gehad hebbende groote reparatien en aangebragte verbeteringen, vooral door het afbreken van het slechte waterwerk en de herstelling van de op Rustenburg aanwezige stoommachine. Daardoor heeft men gedurende meer dan 8 maanden niet kunnen malen, en kon het geraamde product niet worden verkregen, niettegenstaande er genoegzaam riet voorhanden was.

De op de beide gouvernements-plantages arbeidende Chinesche immigranten gaven over het algemeen redenen van tevredenheid en voldoen goed, natuurlijk met uitzondering nogtans van zoodanigen, die oud, gebrekkig en lijdende in de kolonie zijn gekomen, en waarvan velen door particulieren, bij wie zij in dienst waren genomen, aan het Gouvernement zijn teruggegeven. De meesten hunner bevinden zich op Catharina Sophia, en worden, naar mate hunner krachten, tot eene of andere dienst gebezigd.

Uit den volgenden staat blijkt, hoe veel stoom- en hoe veel watermolens op de suikerplantages en hoeveel koffij-, breekmolens en katoen-stoommolens op 31 December 1861 aanwezig waren.

	Suiker-		Koffij-	Katoen-	*AANMERKINGEN.*
	stoom-molens.	water-molens.	breek-molens.	stoom-molens.	
Boven-Suriname en Thorarica	14 (1)	7	1	»	(1) Hieronder begrepen 2 op plantage Meerzorg aanwezig.
Para	6 (2)	3	»	»	
Boven-Commewijne . . .	4	10	»	»	(2) Hieronder 1 dubbele op plantage Dijkveld.
Boven-Cottica en Perica . .	7	8	»	»	
Beneden-Commewijne . . .	6 (3)	1	»	»	(3) Hieronder begrepen 2 op plantage Alkmaar aanwezig.
Beneden-Cottica	10	1	1	4	
Saramacca	3	»	»	»	
Nickerie.	5	»	1	»	
Coronie	1	»	»	5	

2°. Veeteelt.

Het gebrek aan goed slagtvee deed zich nog steeds gevoelen.

Onder de middelen ter tegemoetkoming hieraan moet genoemd worden het weder invoeren van de premien op het dooden en vangen van tijgers, waarvan reeds onder het hoofdstuk F » Politie" melding is gemaakt

Van 1 Julij tot 31 December 1860 is de premie uitbetaald voor het dooden van 56 tijgers.

De volgende staat toont den toestand aan van den veestapel op ultimo December 1860.

	Rundvee.	Paarden.	Muilezels.	Ezels	Schapen.	Geiten.	Varkens.	Pluimvee.
De stad Paramaribo en hare buitenwijken .	661	36	5	81	55	15	112	»
Divisie Boven-Suriname en Thorarica . .	294	13	4	6	182	38	286	874
» Para	1102	33	6	20	513	25	560	2 079
» Boven Commewijne	186	»	»	»	37	24	82	293
» Boven-Cottica en Perica	392	1	»	2	185	83	476	1 329
» Beneden-Commewijne	232	15	1	3	75	3	359	1 059
» Beneden-Cotica	711	36	2	7	411	73	635	1 623
» Saramacca	132	3	4	1	24	6	81	437
District Nickerie	456	27	5	50	548	32	147	5 208
» Coronie	596	30	1	21	1865	78	305	1 431
Totaal. .	4762	194	28	191	3895	377	3043	14 333

3°. Uitgifte van landerijen voor cultuur.

In 1860 werden aan particulieren afgestaan in allodialen eigendom (1) 6 perceelen land, te zamen groot 800 1/3 akkers of 343 bunders, benevens 13 erven te Nieuw Rotterdam, en in pacht 57 perceelen, te zamen groot 77 akkers of 33 bunders.

4°. Handel en scheepvaart.

In het jaar 1860 kwamen in Suriname aan:

uit Nederland	50	schepen, metende	5526 1/2 lasten,
» Noord-Amerika	31	» »	3422 »
» andere vreemde plaatsen	138	» »	5503 »
Te zamen	219	» »	14 451 1/2 »

Met deze schepen werd voor eene geldswaarde van f 3 056 946,175 ingevoerd; als:

uit Nederland	f 1 587 222,28
» Noord-Amerika	922 480,97
» andere vreemde plaatsen	547 242,925

In 1860 zijn er dus 28 schepen, met 3104 tonnenlast, *meer* aangekomen, en heeft de invoer f 169 375,66 *meer* bedragen dan in 1859.

De invoer uit Nederland in 1860 bedroeg f 155 225,415, en uit Noord-Amerika f 39 831,74 meer dan in 1859. Die uit andere vreemde plaatsen bedroeg f 25 681,495 minder.

(1) In antwoord op de vraag der Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, gedaan op bladz. 8 van het meer genoemd Verslag, dd. 13 September 1862, onder welke bedingen de afstand van grondeigendom had plaats gehad, diene, dat de daartoe betrekkelijke verordeningen zijn: de publicatien, voorkomende in het *Gouvernementsblad van Suriname* van 1821, n°. 7, van 1825, n°. 7, van 1835, n°. 11, van 1855, n°. 20, en van 1857, n°. 15.

In 1860 vertrokken uit Suriname:

naar Nederland	43	schepen,	metende	5889 lasten,
» Noord-Amerika	39	»	»	4314½ »
» andere vreemde plaatsen	135	»	»	5103½ »
Te zamen	217	»	»	15 307 »

De uitvoer met deze schepen bedroeg in geldswaarde:

naar Nederland	f 2 180 153,80
» Noord-Amerika	1 088 325,25
» andere vreemde plaatsen	1 255 521 62
Te zamen	f 4 524 000,67

In 1860 zijn er dus 32 schepen met een tonnenlast 3686 *meer* vertrokken dan in 1859, en de uitvoer bedroeg f 1 180 554,92⅝ *meer*; als:

naar Nederland	f 535 482,49
» Noord-Amerika.	465 298,09⅝
» andere vreemde plaatsen	179 774,34

Omtrent nadere bijzonderheden zoomede omtrent den staat van het entrepôt gedurende 1860 wordt verwezen naar de onder lit. AA. overgelegde staten.

De invoer voor rekening van het Gouvernement had alleen plaats uit Nederland voor een bedrag van f 85 232,62⅝, terwijl er voor rekening van het Gouvernement niets werd uitgevoerd.

In de laatste vijf jaren bedroeg de algemeene invoer:

in 1856	f 2 578 339,64⅝
» 1857	2 992 193,20⅝
» 1858	3 492 070,25⅝
» 1859	2 887 570,51⅝
» 1860	3 056 946,17⅝

De algemeene uitvoer in die vijf jaren aan geldswaarde:

in 1856	f 4 279 830,54⅝
» 1857	5 559 390,04
» 1858	3 374 037,34⅝
» 1859	3 343 445,74
» 1860	4 524 000,67

Op den handel en de scheepvaart werden in 1860 geheven:

aan inkomende regten	f 87 309,40
» uitgaande »	220 290,66
» lastgeld der schepen.	39 302,25
» baak- los- en steigergelden	2 395,00
» entrepôt- waag- en rooigelden	7 306,08
Te zamen . . .	f 356 603,39

terwijl in 1859 de geheven regten op handel en scheepvaart slechts f 270 071,57⅝ bedroegen.

Eene vergelijking tusschen den in- en uitvoer van de voornaamste artikelen in 1850 en 1860 wordt in den volgenden staat aangetroffen.

	INVOER.	
	1850.	**1860.**
Aarde-, glas- en porseleinwerk	f 55 573,805	f 101 256,495
Bier	16 170,98	32 806,065
Bloem en korenmeel	152 164,22	227 629,09
Boeken	»	6 455,495
Boter	58 340,01	111 155,24
Cement	6 374,50	12 126,75
Confituren en suikerwerk	»	7 330,16
Galanterien en kramerijen	»	26 093,23
Gereedschappen	114 143,02	65 112,91
Goud- en zilverwerk enz.	»	20 625,77
Hoepels	15 258,15	38 436,63
Houtwaren	62 220,67	103 638,365
Muzijkinstrumenten	»	2 346,65
Kaarsen	38 060,21	36 135,33
Kaas	21 990,90	38 317,13
Kalk	18 931,98	24 914,60
Kleedingstukken	115 362,635	151 400,34
Leder- en borstelwerk	»	16 697,925
Machinerien	»	124 841,105
Manufacturen	443 742,65	429 662,465
Materialen	45 875,52	101 833,325
Medicijnen	22 438,865	23 759,795
Meubelen	24 764,39	21 635,225
Olie (patent-)	38 603,11	49 712,93
Papier	»	8 531,665
Parfumerien	»	9 513,87
Provisien	118 494,57	146 643,375
Rijst	29 136,785	192 008,07
Rijtuigen en zadelwerk	»	1 419,63
Schrijfbehoeften	17 657,32	4 578,96
Spek	94 350,98	148 329,93
Steenkolen	»	41 613,44
Sterke dranken	44 734,80	55 684,96
Suiker	5 750,40	11 843,22
Transporteren	f 1 560 140,87	f 2 394 290,14

	INVOER.	
	1850.	**1860.**
Per transport	f 1 560 140,87	f 2 394 290,14
Tabak, snuif en cigaren	39 057,795	87 512,795
Thee	5 438,02	5 967,18
Touwwerk	12 925,31	11 706,63
Vee	16 226,50	18 007,00
Verwwaren	26 860,21	35 922,675
Visch (gezouten)	219 592,39	273 148,97
Vleesch »	62 724,22	123 641,85
Wapenen	»	9 509,77
Wateren (minerale)	»	2 492,29
Wijn	36 313,46	46 761,995
Zaden (tuin- en bloem-)	»	464,33
Zeep	16 847,345	18 455,19
Zout	6 255,40	6 702,27
Diversen	85 180,775	22 563,09
Totaal	f 2 087 561,895	f 3 056 946,175

	UITVOER.			
	1850.		**1860.**	
	Hoeveelheid.	Geldswaarde.	Hoeveelheid.	Geldswaarde.
Suiker	31 130 447 pond.	f 2 143 090,15	33 375 667 pond.	f 3 486 590,60
Melassie	773 648 gall.	159 942,35	870 173 gall.	269 753,63
Rhum en dram	79 257 »	43 547,30	167 510 »	145 130,10
Koffij	753 963 pond.	162 945,02	488 069 pond.	152 675,24
Katoen	906 740 »	248 973,74	561 580 »	177 860,95
Cacao	165 021 »	28 053,57	507 465 »	146 324,95
Totaal		f 2 786 552,13		f 4 378 335,47

Bovenstaande geldswaarden zijn berekend naar de gemiddelde prijzen, zoo als die bepaald zijn voor de heffing der uitgaande regten.

Die prijzen, quartaalsgewijze geregeld, waren gemiddeld in:

Van de	**1850.**	**1860.**
Suiker, per 100 pond	f 7,12	f 10,37
Melassie, per 100 gall.	21,25	31,00
Rhum, » » »	57,50	95,00
Dram, » » »	42,50	61,25
Koffij, » 100 pond.	25,75	31,50
Katoen, » » »	28,65	32,00
Cacao, » » »	17,00	28,50

R. Betonning, bebakening en loodswezen.

Het vuurschip, in 1857 voor de monding der rivier de Suriname geplaatst, voldoet bij voortduring zeer goed.

In October 1860 is dit schip naar binnengehaald en gekoperd.

De ijzeren boeijen aan de monding van de Suriname en de tonnen aan die van de rivier de Nickerie zijn in den loop van 1860 behoorlijk nagezien en, waar dit vereischt werd, hersteld geworden.

Door drie tonnen, welke aan de zorg der Fransche zeeofficieren toevertrouwd blijven, wordt het vaarwater voor de monding der Marowijne steeds aangewezen.

De monding van de Suriname en de rivier zelve zijn in 1860 door de officieren van Zijner Majesteits schoener *Adder* trigonometrisch opgenomen en in kaart gebragt.

Zoowel voor het vaarwater in Nickerie als voor de rivier de Suriname werd in 1860 een loods benoemd.

S. Briefwisseling.

STAAT, aantoonende het getal der gedurende het jaar 1860 ontvangen en verzonden brieven en couranten per mail en per gewone scheepsgelegenheid.

ONTVANGEN							VERZONDEN						
VAN	Per mail.		Per andere scheepsgelegenheid.		Totaal brieven.	Totaal couranten.	NAAR	Per mail.		Per andere scheepsgelegenheid.		Totaal brieven.	Totaal couranten.
	Brieven.	Couranten.	Brieven.	Couranten.				Brieven.	Couranten.	Brieven.	Couranten.		
Nederland. . . .	9533	14673	563	237	10096	14910	Nederland . . .	9967	1553	313	60	10280	1613
Curaçao.	248	150	103	23	351	173	Curaçao.	269	346	141	20	410	366
Nickerie.	[a] 599	»	»	»	599	»	Nickerie.	[c] 1997	1500	»	»	1997	1500
Coronie	[a] 114	»	»	»	114	»	Coronie	[c] 956	900	»	»	956	900
Demarary en andere vreemde plaatsen . . .	[b] 2604	2167	»	»	2604	2167	Engeland	878	259	»	»	878	259
							Frankrijk	[d] 7527	487	»	»	7527	487
							Belgie	76	»	»	»	76	»
							Duitschland. . .	144	»	»	»	144	»
							Demerary en andere vreemde plaatsen. . . .	876	310	»	»	876	310
	13098	16990	666	260	13764	17250		22690	5355	454	80	23144	5435

a. Onder dit getal zijn de dienstbrieven niet vermeld.

b. Onder dit getal zijn niet vermeld de van Cayenne aangebragte brieven.

c. Onder dit getal zijn de dienstbrieven begrepen.

d. Deze brieven zijn van Cayenne aangebragt om verzonden te worden.

Het vervoer per mail neemt jaarlijks belangrijk toe.

's Gravenhage, den 18den December 1862.

De Minister van Kolonien,

G. H. UHLENBECK.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE **L** (*) VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 3.

LIJST der plantages welke gedurende het jaar 1860 door de zendelingen der Evangelische Broedergemeente bediend geworden zijn.

A. *Plantages, welke tot zendelings-etablissementen behooren.*

NAMEN DER PLANTAGES.	NAMEN der etablissementen waartoe dezelve behooren.	AANMERKINGEN.
Beekhuizen.	Beekhuizen.	Op deze plantage wordt, met weinig uitzonderingen, op de Christelijke feestdagen, als Goede Vrijdag, Paschen, Hemelvaart, Pinksteren en Kersdag niet gewerkt, ten einde de negers in de gelegenheid te stellen om deze dagen op Christelijke wijze te vieren.
Livorno.	dito.	
Dijkveld.	dito.	
Voorburg.	Clevia.	
Suzanna'sdaal.	dito.	
Belwaarde.	dito.	
Lust en Rust.	dito.	
Dordrecht.	dito.	
Jagtlust.	dito.	
Pieterszorg.	Rust en Werk.	
Rust en Werk.	dito.	
Johannisburg.	dito.	
Maasstroom.	dito.	
Berlijn.	dito.	

(*) De bijlagen A—K zijn, ter inzage van de leden der Kamer, ter griffie nedergelegd.

NAMEN DER PLANTAGES.	NAMEN der etablissementen waartoe dezelve behooren.	AANMERKINGEN.
Elisabethshoop.	Rust en Werk.	
Johan en Margar.	dito.	
Frederiksdorp.	dito.	
Guadeloupe.	Heerendijk.	
Marienbosch.	dito.	
Schaapstede.	dito.	
Kroonenburg.	dito.	
Brouwerslust.	dito.	
Mon souci.	dito.	
Vertrouwen.	dito.	
Hecht en Sterk.	dito.	
Picardie.	dito.	
Zoelen.	Leliendaal.	
Geertruidenburg.	dito.	
Marienburg.	dito.	
Ellen.	dito.	
Leliendaal.	dito.	
Visser'szorg.	dito.	
Sorgvliet.	dito.	
Alkmaar.	dito.	
Nijd en Spijt.	dito.	
Mon trésor.	dito.	
Reijnsdorp.	Anna'szorg.	
Kerkshoven.	dito.	
Ponthieu.	dito.	
Clifford Cocqshoven.	dito.	
Barbados.	dito.	
Maria Petronella.	dito.	
Moed en Kommer.	dito.	

NAMEN DER PLANTAGES.	NAMEN der etablissementen waartoe dezelve behooren.	AANMERKINGEN.
Badenstein.	Anna'szorg.	
Frederikslust.	dito.	
Broedershoop.	dito.	
Esthersrust.	dito.	Hier is eene Roomsch-katholijke kerk; een gedeelte der negers behoort evenwel tot de Evangelische Broedergemeente.
Anna Catharina.	dito.	
George Hendrik.	dito.	
Vaderszorg.	dito.	
Adrichem.	dito.	
Goosen.	dito.	
Charlottenburg.	Charlottenburg.	
La Prospérité.	Bersaba.	
De Vier Kinderen.	dito.	
Catharina Sophia.	Catharina Sophia.	
Hamilton.	Salem.	
Moy.	dito.	
Persevérance.	dito.	
John.	dito.	
Johanna Maria.	dito.	
Leasowes.	dito.	
Sarah.	dito.	
Burnside.	dito.	
Hope.	dito.	
Waterloo.	Waterloo.	
Hazard.	dito.	

B. *Plantages, welke door reizende zendelingen bediend worden.*

NAMEN DER PLANTAGES.	Hoeveel aanvragen om een kerkdag gedaan zijn.	Hoeveel kerkdagen gegeven zijn.	AANMERKINGEN.
Tourtonne	»	»	Wekelijks eene avondgodsdienstoefening.
Ma Retraite	»	»	Idem.
Geijersvlijt	7	7	
Leonsberg	7	7	Wordt door den zendeling van Clevia bediend.
Pomono	3	3	Idem.
De Resolutie	9	9	Wordt op Zondagen bezocht door den zendeling van Beekhuizen.
Tout lui faut	12	6	Idem.
Meerzorg.	8	5	De plantages Meerzorg tot en met Victoria, worden door eenen zendeling bediend, wonende te Paramaribo.
La Liberté	10	6	
't IJland	7	5	
Bleijendaal	7	6	
Houttuin.	9	7	
Ornamibo	6	5	
De Hoop.	8	6	
Petersburg	8	7	
Vreeland.	8	7	
Maagdenburg	11	5	
Merveille.	9	6	
La Rencontre	8	7	
Adrichem	5	5	
Waterland	7	3	
St. Barbara.	7	6	
St. Eustatius	8	7	
Accaribo.	8	6	
De drie Gebroeders . .	9	7	
Groot Chatillon . . .	9	6	

NAMEN DER PLANTAGES.	Hoeveel aanvragen om een kerkdag gedaan zijn.	Hoeveel kerkdagen gegeven zijn.	AANMERKINGEN.
Rac à Rac	8	7	
Guin. Vriendschap . .	8	6	
l'Espérance	6	6	
La Diligence	4	4	
Worsteling Jacobs . .	4	4	
Berg en Dal	4	4	
Victoria	3	3	
Onoribo	8	8	De plantages Onoribo tot en met l'Inquiétude worden door den zendeling van Bersaba bediend.
Osembo	7	6	
Onverwacht.	9	2	
Overtoom	11	4	
Hanover	7	3	
Berlijn	7	7	
l'Inquiétude.	7	5	
Katwijk	7	6	De plantages Katwijk tot en met le Matrouge worden door drie zendelingen van Charlottenburg bediend.
Wederzorg	7	7	
Vriendsbeleid	7	7	
Spieringshoek	6	6	
St. Germain	6	6	
Zorg en Hoop. . . .	6	5	
de Nieuwe Grond . .	7	5	
Constantia	7	4	
Nieuw Meerzorg . . .	8	8	
Bruinendaal.	8	8	
Alliance	8	7	Wordt op Zondagen bezocht.
Nieuw Roland	5	5	
Schoonoord	8	7	
Hooiland.	9	9	Wordt op Zondagen bezocht.
Slootwijk.	8	8	

NAMEN DER PLANTAGES.	Hoeveel aanvragen om een kerkdag gedaan zijn.	Hoeveel kerkdagen gegeven zijn.	AANMERKINGEN.
Fortuin	8	5	
Nieuwzorg	8	8	
Sinabo en Gelre . . .	8	8	
Vossenburg	7	6	
Breukelerwaard . . .	8	8	
Fairfield	8	8	
Jalousie	9	5	
Rosenburg	8	6	
Canawappibo	8	7	
Potribo	8	8	
Concordia	8	8	
Berkshoven	8	8	
Hazard	8	8	
Quapibo	5	4	
Copie	5	5	
Kleinhoop	8	3	
Twijfelachtig	7	7	
l'Aventure	8	8	
Molhoop	8	8	
Klarenbeek	6	6	
Sardam	8	4	
Ephrata	8	7	
Munnikendam	7	5	
Zeezigt	7	7	
Dageraad	7	7	
De Alyda	7	6	
Zeldenrust en Welgelegen	7	7	
Groot Cuilenburg. . .	7	7	
Lunenburg	7	6	
de Vreede	7	7	
Monsort	7	7	
Perou.	7	6	
Groot Marseille . . .	7	6	
La Paix	7	7	

NAMEN DER PLANTAGES.	Hoeveel aanvragen om een kerkdag gedaan zijn.	Hoeveel kerkdagen gegeven zijn.	AANMERKINGEN.
Rustenburg	8	8	
Onvergenoegd	8	6	
De Eendragt	8	8	
Halle in Saxen . . .	8	6	
Cocqswoud	8	8	
Poelwijk	8	8	
Wolfs Capoerica . . .	8	8	
Le Mât Rouge. . . .	8	6	
Kent	9	6	De plantages Kent tot en met het etablissement Batavia worden door den zendeling van Catharina Sophia bediend.
Concordia	9	9	
Huwelijkszorg	9	9	
Broederschap	4	4	
Morgenster	9	6	
Margareta'sgift. . . .	9	6	
Frederici'sgift	9	5	
Hamburg.	9	5	
Wilhelmina Catharina Frederica.	8	2	
Sonnette	8	3	
Vier Hendrikken . . .	8	3	
La Ressource	8	3	
Etablissement Batavia :	8	8	

Paramaribo, den 14den Maart 1861.

De Hoofdvoorstanders van de zending der Evangelische Broedergemeente,

(*get.*) TH. C. VAN CALKER.

» H. CLEMENS.

Voor eensluidend afschrift,

De hoofdcommies belast met de functien van den gouvernements-secretaris,

(*get.*) J. E. WESENHAGEN.

Voor eensluidend afschrift,

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

FEITH.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE M VAN HET VERSLAG.

N°. 4.

LIJST der plantages, van welke de kinderen in 1860 schoolonderwijs genoten hebben.

NAMEN DER PLANTAGES.	Waar de kinderen onderwezen worden.	Hoeveel maal in de week.	Getal der schoolkinderen.
Suzanna'sdaal.	Clevia, door den zendeling.	5	15
Belwaarde.	dito.	5	14
Jagtlust.	Jagtlust, door een neger.	5	32
Vreeland.	Vreeland, door een neger.	5	29
St. Eustatius.	St. Eustatius, door een neger.	5	20
de Drie Gebroeders.	De Drie Gebroeders, door een neger.	5	46
Berg en Dal.	Berg en Dal, door een neger.	5	59
Victoria.	Victoria, door een neger.	5	10
Rust en Werk.	Etablissement Rust en Werk, door den zendeling.	5	65
Johannisburg.	dito.	5	46
Maasstroom.	dito.	5	13
Berlijn.	dito.	5	26
Johan en Margaretha.	Johan en Margaretha, door een neger.	5	19
Frederiksdorp.	Frederiksdorp, door een neger.	5	23
Brouwerslust.	Heerendijk, door den zendeling.	5	27
Marienburg.	Etablissement Leliendaal, door den zendeling.	3	13
Ellen.	dito.	3	23
Leliendaal.	dito.	3	20
Visserszorg.	dito.	3	36
Sorgvliet.	dito.	3	9
Alkmaar.	dito.	3	71
Nijd en Spijt.	dito.	3	9
Mon trésor.	dito.	3	9
Wederzorg.	Wederzorg, door een neger.	5	24

NAMEN DER PLANTAGES.	Waar de kinderen onderwezen worden.	Hoeveel maal in de week.	Getal der schoolkinderen.
Maria Petronella.	Anna'szorg, door den zendeling.	5	13
Barbados.	dito.	5	33
Moed en Kommer.	dito.	5	13
Broederschap.	dito.	5	23
Frederikslust.	dito.	5	16
Clifford Cocqshoven.	dito.	5	7
Slootwijk.	Slootwijk, door een neger.	5	19
Berkshoven.	Berkhoven, door een neger.	5	11
l'Aventure.	l'Aventure, door een neger.	5	9
Molhoop.	Molhoop, door een neger.	5	21
Zeezigt.	Zeezigt, door een neger.	5	50
De Eendragt.	De Eendragt, door een neger.	5	44
Poelwijk.	Poelwijk, door een neger.	5	20
Catharina Sophia.	Catharina Sophia, door den zendeling.	5	65
La Prospérité.	Bersaba, door den zendeling.	5	85
De Vier Kinderen.	dito.	5	18
Leasowes.	Sarah, door den zendeling.	2	58
Sarah.	dito.	2	68
Burnside.	Burnside, door den zendeling.	2	102
Hope.	dito.	2	7
John.	Belladrum, door den zendeling.	1	14
Johanna Maria.	dito.	1	5
Waterloo.	Waterloo, door den zendeling.	5	31
Hazard.	dito.	5	19

Paramaribo, 14 Maart 1861.

De Hoofdvoorstanders van de zending der Evangelische Broedergemeente,

(*get.*) TH. C. VAN CALKER.

„ H. CLEMENS.

Voor eensluidend afschrift,

De hoofdcommies belast met de functien van den gouvernements-secretaris,

(*get.*) J. C. WESENHAGEN.

Voor eensluidend afschrift:

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

FEITH.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE N VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 5.

RAMING van de Ontvangsten en Uitgaven voor de kolonie Suriname over 1860.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN.		Totaal.
	Suriname.	Nederland.	
Hoofdgelden	f 180 000,00	»	f 180 000,00
Personeel	22 000,00	»	22 000,00
Patentregt	32 000,00	»	32 000,00
Huurwaarde van huizen	16 000,00	»	16 000,00
Regt van paarden en rijtuigen	500,00	»	500,00
Erfpachten	800,00	»	800,00
Landtaksen	9 000,00	»	9 000,00
Brugge- en weggelden	300,00	»	300,00
Quota van suikerplantages en houtgronden	22 000,00	»	22 000,00
Inkomende en uitgaande regten	283 000,00	»	283 000,00
Lastgeld der schepen	41 000,00	»	41 000,00
Baken-, los- en steigergelden	2 400,00	»	2 400,00
Zegelregt	48 000,00	»	48 000,00
Venduregt	22 000,00	»	22 000,00
Transportregt	17 000,00	»	17 000,00
Collaterale successie en overgangsregten	10 000,00	»	10 000,00
Begraafplaatsregt	2 600,00	»	2 600,00
Transporteren	f 708 600,00	»	f 708 600,00

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN.		Totaal.
	Suriname.	Nederland.	
Per transport	f 708 600,00	»	f 708 600,00
Waag- en rooigelden	6 000,00	»	6 000,00
Opbrengst der posterij	7 000,00	»	7 000,00
Leges en provisiegelden	6 000,00	»	6 000,00
Passagegelden met de koloniale vaartuigen	5 000,00	»	5 000,00
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	30 000,00	f 3 000,00	33 000,00
Inkomsten der Bank	50 000,00	»	50 000,00
» » gouvernementsplantage Catharina Sophia	50 000,00	86 000,00	136 000,00
» » » Rustenburg	27 800,00	»	27 800,00
Verpleeggelden in het militair hospitaal	7 000,00	»	7 000,00
Toevallige baten	14 000,00	»	14 000,00
Chinesche immigratie	7 500,00	»	7 500,00
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het voormalig pensioenfonds der West-Indische ambtenaren	»	10 950,00	10 950,00
	f 918 900,00	f 99 950,00	f 1 018 850,00
Nadeelig verschil tusschen de ontvangsten en uitgaven, te dekken door een subsidie	»	524 000,00	524 000,00
	f 918 900,00	f 623 950,00	f 1 542 850,00

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	UITGAVEN.		Totaal.
	Suriname.	Nederland.	
Kosten van het algemeen bestuur	f 58 772,67	f 5 000,00	f 63 772,67
» » politie en justitie	118 295,00	1 886,00	120 181,00
Administratie van finantien	85 954,185	68 231,51	154 185,695
Departement der onbeheerde boedels en weezen . . .	24 134,80	450,00	24 584,80
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs . .	51 570,00	4 500,00	56 070,00
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	19 990,80	»	19 990,80
Inspectie der domeinen, van de nijverheid en den landbouw	217 265,00	11 000,00	228 265,00
Kosten van het bouwdepartement	120 000,00	»	120 000,00
» » de geneeskundige dienst	59 883,98	5 345,00	65 228,98
Militaire kosten	303 937,84	64 683,905	368 621,745
Koloniale vaartuigen en het loodswezen	89 410,105	31 980,765	121 390,865
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden .	159 458,445	41 100,00	200 558,445
Maatregelen ter voorbereiding van de emancipatie . .	*Memorie.*	»	»
	f 1 308 672,82	f 234 177,18	f 1 542 850,00

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE ❶ VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 6.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven over 1860 tot ultimo Junij 1861 gedaan, vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN.			
	Raming voor 1860.	Tot 30 Junij 1861.	Meer.	Minder.
Hoofdgelden	f 180 000,00	f 187 450,91	f 7 450,91	»
Personeel	22 000,00	20 553,245	»	f 1 446,755
Patentregt	32 000,00	29 544,74	»	2 455,26
Huurwaarde van huizen	16 000,00	16 853,065	853,065	»
Regt van paarden en rijtuigen	500,00	402,60	»	97,40
Erfpachten	800,00	1 075,465	275,465	»
Landtaksen	9 000,00	8 798,00	»	202,00
Brugge- en weggelden	300,00	499,80	199,80	»
Quota van suikerplantages en houtgronden	22 000,00	17 792,36	»	4 207,64
Inkomende en uitgaande regten	283 000,00	307 600,06	24 600,06	»
Lastgelden der schepen	41 000,00	39 302,25	»	1 697,75
Baken-, los- en steigergelden	2 400,00	2 395,00	»	5,00
Zegelregt	48 000,00	50 266,785	2 266,785	»
Venduregt	22 000,00	19 427,005	»	2 572,995
Transporteren	f 679 000,00	f 701 961,285	f 35 646,085	f 12 684,80

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN.			
	Raming voor 1860.	Tot 30 Junij 1861.	Meer.	Minder.
Transport	f 679 000,00	f 701 961,285	f 35 646,085	f 12 684,
Transportregt	17 000,00	18 718,555	1 718,555	
Successie en overgangsregten	10 000,00	5 076,075	»	4 923,
Begraafplaatsregt	2 600,00	2 295,65	»	304,
Waag- en rooigelden	6 000,00	7 306,08	1 306,08	
Opbrengst der posterij	7 000,00	8 685,00	1 685,00	
Leges- en provisiegelden	6 000,00	7 579,515	1 579,515	
Passagegelden met koloniale vaartuigen	5 000,00	9 554,31	4 554,31	
Kortingen op de inkomoten van ambtenaren wegens pensioenen	33 000,00	29 787,015	»	3 212,
Inkomsten der West-Indische bank	50 000,00	23 701,85	»	26 298,
Inkomsten der gouvernements-plantage Catharina Sophia	136 000,00	154 024,83	18 024,83	
Inkomsten der gouvernementsplantage Rustenburg	27 800,00	19 441,125	»	8 358,
Verpleeggelden in het militair hospitaal	7 000,00	9 101,085	2 101,085	
Toevallige baten	14 000,00	14 234,54	234,54	
Diverse ontvangsten	»	56 061,77	56 061,77	
Terugbetaalde kosten van engagementen en aanvoer van Chinesche immigranten	7 500,00	3 150,87	»	4 349,
Rente van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven, ten name van het voormalig pensioenfonds der West-Indische ambtenaren	10 950,00	»	»	10 950,
	f 1 018 850,00	f 1 070 679,555	f 122 911,77	f 71 082,

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	UITGAVEN.			
	Raming voor 1860.	Tot 30 Junij 1861.	Meer.	Minder.
Kosten van het algemeen bestuur	f 63 772,67	f 57 899,545	»	f 5 873,125
» » politie en justitie	120 181,00	100 878,905	»	19 302,095
Administratie van finantien	154 185,695	90 580,205	»	63 605,49
Departement der onbeheerde boedels en weezen .	24 584,80	22 362,04	»	2 222,76
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs.	56 070,00	54 956,03	»	1 113 97
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	19 990,80	19 825,45	»	165,35
Inspectie der domeinen, van de nijverheid en den landbouw.	228 265,00	168 363,36	»	59 901,64
Kosten van het bouwdepartement	120 000,00	126 102,245	f 6 102,245	»
Kosten van de geneeskundige dienst	65 228,98	63 117,165	»	2 111,815
Militaire kosten	368 621,745	284 211,115	»	84 410,63
Koloniale vaartuigen en het loodswezen. . . .	121 390,865	100 045,715	»	21 345,15
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	200 558,445	86 921,17	»	113 637,275
Uitgaven ter voorbereiding van de emancipatie .	»	7 313,60	7 313,60	»
	f 1 542 850,00	f 1 182 576,545	f 13 415,845	f 373 689,30

ZITTING 1862—1863. —— (LXVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE P VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 7.

STAAT

VAN DE

REGTERLIJKE UITSPRAKEN

WEGENS

OVERTREDINGEN VAN DE SLAVENREGLEMENTEN,

1860.

STAAT van de regterlijke uitspraken gedurende het jaar 1860, wegens overtredin… de stad Nieuw Rotterdam of zoogenaamde Nickeriepunt, en op het onderhoud, … (Bijlagen B en C der Publicatie van 1851, *Gouvernementsblad* n°. 4, en Publi…

NOMMER	NAAM VAN DEN BEKLAAGDE.	AARD DER BESCHULDIGING.
1	D. C. Lentz, huisvrouw van A. E. Halfhide.	Het toebrengen, op den 11den Maart 1860, van vuistslagen, ten h… huize aan den slaaf Henry, aankomende haren echtgenoot; … eenvoudig feitelijk geweld (artt. 13 en 16 van de Bijl. B der … blicatie van 1851, *Gouvernementsblad* n°. 4, art. 1 en art. 16 … het Koninklijk besluit van 1 Julij 1856, gepubliceerd den 17den … tember daaraanvolgende *Gouvernementsblad* n°. 10).
2	A. Boduitsch, ook genaamd F. A. Visser.	Het toebrengen, op den 24sten April 1860, van meerdere slagen … de hand of met de vuist aan de bij haar in dienst zijnde … Princes, waardoor deze bebloed is geraakt; alzoo eenvoudig fei… geweld (artt. 1, 20 en 21 der publicatie van 16 Maart 1830, … *vernementsblad* n°. 2).
3	A. MacDonald, eigenaar der plantage Bellevue, in het district Coronie.	Het doen opsluiten van den slaaf Angus gedurende elf dagen … boei, en het in vereeniging met die straf opleggen aan genoe… slaaf van de straf van zweepslagen, zeer verre te boven gaande … getal van dertig, ten gevolge waarvan de beleedigde meer dan … tien dagen verhinderd is geweest zijn gewoon werk te doen; … twee feiten van eenvoudig feitelijk geweld, en feitelijk geweld … qualificeerd door het werktuig waarvan is gebruik gemaakt en … de gevolgen die het gehad heeft, daarin bestaande dat de belee… meer dan veertien dagen belet is geweest zijn gewoon werk te … (artt. 28, 29 en 36 der Bijl. C van de publicatie van 1851, … *vernementsblad* n°. 4, gewijzigd bij de publicatie van 1856, *Go… nementsblad* n°. 10, art. 8 § c, art. 11 der publicatie van … *Gouvernementsblad* n°. 2, art. 5 der publicatie van 1841, *Gouv… mentsblad* n°. 7).
4	P. F. Brouwer, bevelhebber der plantage Adrichem, in Para.	Het toebrengen, op den 3den April 1860, aan den slaaf Toontje, … slagen met een geweer op het hoofd; alzoo feitelijk geweld, gequ… ficeerd door het werktuig waarvan daarbij is gebruik gemaakt (art… en 36 van het gewijzigde slavenreglement van 1856, *Gouvernem… blad* n°. 10, artt. 12 en 13 der publicatie van 1830, *Gouvernem… blad* n°. 2, en art. 6 der publicatie van 1841, *Gouvernementsblad …*
5	J. N. de Mesquita, zich schrijvende J. N. Eckhardt de Mesquita.	Het toebrengen, op den 8sten September 1860, ten zijnen hui… Paramaribo aan den slaaf Thomas, toebehoorende aan S. A. en … de Mesquita, zoowel van slagen met de hand in het aangezigt … met een teertouw op de dijen; alzoo eenvoudig feitelijk gewel… feitelijk geweld, gequalificeerd door het werktuig waarvan is gebr… gemaakt (artt. 12, 13, 20 en 21 der publicatie van 16 en 17 … 1830, *Gouvernementsblad* n°. 2, en art. 6 der publicatie van 8 Mei … *Gouvernementsblad* n°. 7).

van de reglementen op de behandeling der slaven in de stad Paramaribo en hare buitenwijken en in
rbeid, de huisvesting en de tucht der slaven op de plantages en gronden in de kolonie Suriname.
an 1856, *Gouvernementsblad* n°. 10.)

DATUM van het VONNIS.	UITSPRAAK	TOELICHTINGEN.
1 Mei 1860.	Het collegie van kleine zaken heeft zich vereenigd met de qualificatie van het openbaar ministerie, en de beklaagde veroordeeld in eene geldboete van f 50.	Het openbaar ministerie had de opgelegde straf gerequireerd.
12 Junij 1860.	Het collegie van kleine zaken heeft zich vereenigd met de qualificatie van het openbaar ministerie, en de beklaagde veroordeeld tot eene gevangenistraf voor den tijd van drie dagen.	Als voren.
27 Junij 1860.	Het collegie van kleine zaken had den beklaagde schuldig verklaard ter zake van de opsluiting in de boei, aan eenvoudig feitelijk geweld, en wegens het opleggen van meer dan dertig zweepslagen aan feitelijk geweld, gequalificeerd door het werktuig waarvan is gebruik gemaakt, en hem veroordeeld tot zes maanden gevangenisstraf. Het geregtshof, ten gevolge van het zoo door den procureur-generaal als door den beklaagde ingesteld hooger beroep, van deze zaak in appèl kennis nemende, heeft, met vernietiging in zooverre van het vonnis van den eersten regter, den beklaagde schuldig verklaard aan twee feiten van eenvoudig feitelijk geweld; voorts beslist, dat de opsluiting in de boei en het toebrengen van de meerdere zweepslagen als een crimen continuatum moeten worden, beschouwd, en den beklaagde veroordeeld in eene geldboete van f 500, en in eene gevangenisstraf voor den tijd van eene maand.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling tot twee geldboeten van f 50 ten minste en f 500 ten hoogste, voorts tot gevangenisstraf voor den tijd van een jaar.
3 Julij 1860.	Het collegie van kleine zaken heeft den beklaagde, wegens gebrek aan bewijs, vrijgesproken.	Het openbaar ministerie had geëischt veroordeeling tot gevangenisstraf voor den tijd van acht dagen.
4 Dec. 1860.	Het collegie van kleine zaken heeft den beklaagde wegens gebrek aan bewijs vrijgesproken van de beschuldiging van aan den slaaf Thomas slagen met de hand in het aangezigt te hebben toegebragt, doch ten aanzien van het slaan van gemelden slaaf met een teertouw op de dijen, zich vereenigd met de qualificatie van het openbaar ministerie, en, met aanneming van verzachtende omstandigheden, den beklaagde veroordeeld tot eene geldboete van vijftig gulden.	Het openbaar ministerie had gerequireerd vrijspraak van de beschuldiging van eenvoudig feitelijk geweld, doch veroordeeling wegens gequalificeerd feitelijk geweld, tot gevangenisstraf voor den tijd van acht dagen.

NOMMER.	NAAM VAN DEN BEKLAAGDE.	AARD DER BESCHULDIGING.
6	Alex. Elder.	Mishandeling, op den 10den November 1860, ten zijnen huize te Paramaribo van het slavenmeisje Anna, behoorende tot de slavenmaatschappij der plantage Concordia, doch in dienst van den beklaagde, door haar op den grond te werpen, met de hand in het aangezigt te slaan, de keel te grijpen en haar met een teertouw een aantal slagen toe te brengen; alzoo feitelijk geweld, gequalificeerd door het werktuig waarvan is gebruik gemaakt (artt. 13 en 16 van de Bijl. B der publicatie van 6 Mei 1851, *Gouvernementsblad* n°. 4, het laatste artikel gewijzigd bij publicatie van 1856, *Gouvernementsblad* n°. art. 12 der publicatie van 16 Maart 1830, *Gouvernementsblad* n°. en art. 6 van die van 8 Mei 1841, *Gouvernementsblad* n°. 7).
7	A. G. de Boom, gezagvoerder van en woonachtig op de plantage Adrichem, in Para.	1°. Het opleggen aan den slaaf la Rose, als werktaak voor een dag van het kappen van een vaâm hout en van het dragen daarvan naar den waterkant, op een afstand van omstreeks tien ketting; 2°. Het doen straffen, op den 29sten Augustus 1860, van genoemden slaaf op gemelde plantage met omstreeks veertig zweepslagen; 3°. Het daarop onmiddellijk doen opsluiten van voormelden slaaf, zonder dat hij een nieuw vergrijp had gepleegd, in de boei gedurende ettelijke dagen, eerst met beide voeten en later met één voet, alzoo: 1°. oplegging, als gezagvoerder eener plantage, aan een slaaf van zwaarderen arbeid dan bij de wet is bepaald; 2°. gequalificeerd feitelijk geweld door, als gezagvoerder, een slaaf te straffen met veertig zweepslagen; 3°. twee feiten van eenvoudig feitelijk geweld, door de straf slagen in vereeniging met die van opsluiting toe te passen, door een slaaf op de plantage, waar de beklaagde gezagvoerder was, ettelijke dagen in de boei te doen opsluiten (art. 22 in verband met art. 13 § *gg*, artt. 28 en 36 van Bijl. C der publicatie van 6 Mei 1851, *Gouvernementsblad* n°. 4, artt. 22, 28 en 36, gewijzigd bij publicatie van 1856, *Gouvernementsblad* n°. 10; voorts artt. 12, 20 en 21 der publicatie van 16 Maart 1830, *Gouvernementsblad* n°. 2, en art. 6 der publicatie van 8 Mei 1841, *Gouvernementsblad* n°. 7.
8	J. F. Meijer, eigenaar en bevelhebber van plantage Margaretha's gift, in de divisie Saramacca.	1°. Het doen straffen, op den 27sten October 1860, van den slaaf Toontje met zweepslagen en het hem onmiddellijk daarop doen opsluiten met beide voeten in de boei gedurende eenige dagen; 2°. Het doen toebrengen, op den 29sten October 1860, aan den negerjongen Februarij van een groot aantal slagen met een zweep, dat middendertig verre te boven gaande, ten gevolge waarvan het middelste gedeelte van diens dijen geheel raauw waren, alzoo: 1°. het doen opsluiten in de boei van een neger op de plantage, waar deze werkzaam was; 2°. het toepassen der straf van zweepslagen in vereeniging met die van opsluiting; daarstellende twee feiten van eenvoudig feitelijk geweld; 3°. feitelijk geweld, gequalificeerd door het werktuig waarvan is gebruik gemaakt (art. 36, in verband met art. 28 § *b* en *d* en art. 29 Bijl. C der publicatie van 6 Mei 1851, *Gouvernementsblad* n°. 4, gewijzigd bij publicatie van 1856, *Gouvernementsblad* n°. artt. 12, 20 en 21 der publicatie van 16 Maart 1830, *Gouvernementsblad* n°. 2, art. 6 der publicatie van 1841, *Gouvernementsblad* n°. 7).

DATUM van het VONNIS.	UITSPRAAK.	TOELICHTINGEN.
7 Dec. 1860.	Het collegie van kleine zaken heeft den beklaagde schuldig verklaard aan het straffen van eene slavin beneden 14 jaren op zijn bijzonder erf te Paramaribo, strenger dan als vaderlijke tucht is aan te merken, gelijkgesteld met feitelijke gewelddadigheid en in dit geval gequalificeerd door het werktuig waarvan hij zich heeft bediend, en hem ter zake van dit wanbedrijf en van feitelijk geweld bij die gelegenheid jegens vrije personen gepleegd, veroordeeld tot gevangenisstraf voor den tijd van acht dagen.	Het openbaar ministerie had gerequireerd vrijspraak van de beschuldiging, dat de beklaagde het meisje Anna bij de keel gegrepen en slagen in het aangezigt toegebragt zou hebben, doch ter zake van de overige feiten, veroordeeling tot eene gevangenisstraf voor den tijd van acht dagen.
1 Dec. 1860. 5 Jan. 1861.	Het collegie van kleine zaken heeft den beklaagde vrijgesproken van de hem te laste gelegde twee eerstvermelde feiten, doch hem schuldig verklaard aan eenvoudig feitelijk geweld, door vereeniging van de straffen van zweepslagen en opsluiting en door opsluiting in de boei, en veroordeeld in eene geldboete van vijf en zeventig gulden.	Het openbaar ministerie had geëischt veroordeeling tot gevangenisstraf voor den tijd van acht dagen, mitsgaders in drie geldboeten, eene van f 25 en twee van f 50.
8 Dec. 1860. 5 Jan. 1361.	Het collegie van kleine zaken heeft verklaard dat het eerste den beklaagde te laste gelegde feit, en wel het sluiten van den toen afgestraften slaaf Toontje gedurende twee dagen en één nacht in de boei, in eene open loods, is geschied tot bevordering van zijne genezing, derhalve geen misdrijf daarstelde, en den beklaagde, bij gebrek aan overtuiging dat de ligchaamstoestand van den slaaf aan eene afstraffing moest worden toegeschreven, en alzoo bij gebrek aan bewijs voor de schuld van den beklaagde, vrijgesproken van het laatste feit.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling tot gevangenisstraf voor den tijd van twee maanden, alsmede in twee geldboeten, ieder van f 50.

Paramaribo, 11 December 1861.

De Procureur-Generaal,

(*get.*) GEFKEN.

Voor eensluidend afschrift,

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

FEITH.

ZITTING 1862 — 1863. —— (LXVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE Q VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 8.

STAAT

VAN

REGTERLIJKE UITSPRAKEN,

waarbij slaven tot straffen veroordeeld zijn of waarbij zij van tegen hen ingebragte beschuldigingen zijn vrijgesproken.

1860.

NOMMER.	NAAM VAN DEN BEKLAAGDE.	AARD DER BESCHULDIGING.
1	Judith, behoorende aan C. D. Scholtsborg, huisvrouw van L. D. Bergmalm.	Het zonder eenige aanleiding toebrengen op den 27sten Dece 1859 op de openbare straat te Paramaribo aan de slavin C rina, aankomende H. Bijlaart, van een hevigen slag in het gezigt; alzoo eenvoudige feitelijke gewelddadigheid (artt. 1, 22 der publicatie van 16 Maart 1830, *Gouvernementsblad* n°
2	Philander of Phiandie, afkomstig van de houtvelling Andresa, thans aankomende de plantage Catharina Sophia, in de divisie Saramacca.	Het op den 3den Mei 1859 bij herhaling toebrengen aan den Ch Tong-Tou van stooten met het hoofd tegen de linker zijde en de knie tegen het onderlijf, die den dood van den verslagene ben te weeg gebragt; derhalve feitelijke gewelddadigheden j een niet tot den slavenstand behoorend persoon, die den do beleedigden hebben ten gevolge gehad, zonder dat nogtans gewelddadigheden zijn gebleken ondernomen te zijn met ge lage, of zelfs met het boos opzet om den beleedigde van het te berooven (art. 8, § *a*, en art. 18 der publicatie van 1830, *vernementsblad* n°. 2).
3	David, aankomende plantage Margarethenburg, in het district Nickerie.	Poging tot ontvlugting naar Britsch Guyana (§ 1, artt. 1, 7 der publicatie van 1838, *Gouvernementsblad* n°. 7).
4	Princes, eigenlijk genaamd Present, aankomende S. D. Sanches.	Het plegen van twee diefstallen als huis- of loonbediende ten n van hare meesteres.
5	Walker, aankomende plantage Burnside, in het district Coronie.	Diefstal.
6	Mentor, aankomende plantage Paradise, in het district Nickerie.	Poging tot ontvlugting naar Britsch Guyana (art. 1, § 1, a en 8 der publicatie van 1838, *Gouvernementsblad* n°. 7).
7	Sanna, aankomende plantage F. J. Stolker.	Het op den 16den Mei 1860 in vereeniging met hare meester de openbare straat te Paramaribo uitschelden van J. M. Ha voor dief en galgenstrik, en het toevoegen aan haar van a andere beleedigingen en scheldwoorden (artt. 1 en 4 der plak van 1832, *Gouvernementsbtad* n°. 10, de publicatie van *Gouvernementsblad* n°. 3).

DATUM van het VONNIS.	UITSPRAAK.	TOELICHTINGEN.
24 Jan. 1860.	Het collegie van kleine zaken heeft de beklaagde wegens gebrek aan bewijs vrijgesproken van het haar te laste gelegde feit.	Het openbaar ministerie had geëischt veroordeeling tot gevangenzetting in boeijen voor den tijd van acht dagen.
25 Jan. 1860.	Het hof heeft aangenomen als bewezen dat de beklaagde den Chinees Tong-Tou stooten met het hoofd en de knie heeft toegebragt, doch als niet bewezen dat de dood van den genoemden Chinees daarvan het onmiddellijk en noodzakelijk gevolg is geweest, en den beklaagde schuldig verklaard aan feitelijk geweld, door een persoon van den slavenstand tegen een tot dien stand niet behoorenden persoon, en hem op grond van art. 6 § *d*, art. 7 en 17 der publicatie van 1830 (*Gouvernementsblad* n°. 2), art. 3 en 7 der publicatie van 1841 (*Gouvernementsblad* n°. 7) veroordeeld tot zweepslagen, ter discretie van den commissaris uit het geregtshof, mits niet het getal van veertig slagen te boven gaande, voorts tot dwangarbeid en boeijen gedurende den tijd van jaar op een van 's lands etablissementen, of op zoodanige andere plaats, als door het openbaar ministerie, des noods na gemeen overleg met zijn meester of beheerder, mogt worden aangewezen.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling van den beklaagde om met een strop om den hals aan een galg te worden opgehangen en alzoo met de koord gestraft te worden dat de dood er op volge. Bij resolutie van den heer gouverneur, dd. 22 Maart 1860, n°. 7, is den beklaagde de straf van zweepslagen kwijtgescholden, en die van dwangarbeid in boeijen verminderd tot twee maanden. De slaaf Simon, aankomende plantage Catharina Sophia, tegen wien te gelijk met Philander regtsvervolging was aangevangen, is bij resolutie van het hof dd. 26 Julij 1859, bij gebrek aan bewijs, van alle regtsvervolging ontslagen, onder handtasting en belofte zijns meesters, om genoemden slaaf ten allen tijde, des vermaand zijnde, wederom te zullen sisteren, sub poene confessi et convicti (art. 6 van het reglement afgekondigd bij publicatie van 1827, *Gouvernementsblad* n°. 5).
7 Febr. 1860.	De regtbank van raden-hoofdingelanden in Nickerie, krachtens art. 2 der publicatie van 1840, *Gouvernementsblad* n°. 6, van deze zaak kennis nemende, heeft den beklaagde veroordeeld tot de straffen van 20 zweepslagen en dwangarbeid in boeijen gedurende den tijd van eene maand.	De landdrost, ingevolge art. 13 der publicatie van 1836 (*Gouvernementsblad* n°. 2) het openbaar ministerie waarnemende, had gerequireerd tot 40 zweepslagen en dwangarbeid in boeijen voor den tijd van zes maanden.
21 Maart 1860.	Het hof heeft de beklaagde schuldig verklaard aan diefstal door een huisbediende, ten huize en nadeele van hare meesteres gepleegd, en veroordeeld tot gevangenisstraf voor den tijd van een jaar.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling tot gelijke straf voor den tijd van twee jaren.
25 April 1860.	De regtbank van raden-hoofdingelanden in Coronie heeft den beklaagde veroordeeld tot dwangarbeid in boeijen gedurende zes maanden, te ondergaan op zijne plantage, voorafgegaan door eene correctie van veertig zweepslagen.	De landdrost, ingevolge art. 13 der publicatie van 1836 (*Gouvernementsblad* n°. 2) het openbaar ministerie waarnemende, had gerequireerd veroordeeling in dezelfde straf. Aan den landdrost is bij missive, dd. 31 Mei n°. 408 opgemerkt, dat de regtbank niet bevoegd was van deze zaak kennis te nemen. Zie art. 12 van aangehaald reglement.
2 Julij 1860.	De regtbank van raden-hoofdingelanden in Nickerie, krachtens art. 2 der publicatie van 1840, *Gouvernementsblad* n°. 6, van deze zaak kennis nemende, heeft den beklaagde veroordeeld tot de straffen van dwangarbeid in boeijen gedurende den tijd van zes maanden en dertig zweepslagen.	De landdrost, ingevolge art. 13 der publicatie van 1836 (*Gouvernementsblad* n°. 2) het openbaar ministerie waarnemende, had gerequireerd veroordeeling tot dwangarbeid in boeijen voor den tijd van zes maanden en 40 zweepslagen.
2 Aug. 1860.	Het collegie van kleine zaken heeft de beklaagde uit gebrek aan bewijs vrijgesproken van de haar te laste gelegde feiten.	Het openbaar ministerie had op denzelfden grond gerequireerd vrijspraak van de beklaagde.

NOMMER.	NAAM VAN DEN BEKLAAGDE.	AARD DER BESCHULDIGING.
8 *a*	Maçon, aankomende de weduwe M. A. Keyser.	Diefstal, na vooraf beraamd plan, en alzoo in vereeniging gepleegd van goederen die aan J. Almelo als schipper of schuitenvoerder ter vervoering waren toevertrouwd.
b	Paulus, aankomende J. G. Telting J.G.z.	
c	Marius, aankomende P. H. Arons.	
d	Kwamie, aankomende de minderjarige kinderen van J. van Aalnius, en	
e	Lodewijk, aankomende de weduwe M. A. Keyser.	
9 *a*	Plato, aankomende A. W. Oppenheimer en	In vereeniging met J. H. Coutinho, medepligtigheid aan diefstal door gestolen suiker, des bewust, te heelen.
b	Christiaan, aankomende den boedel van Moron.	
10 *a*	Christina, aankomende D. Simonis, en	Het op den 4den September 1860 te Paramaribo met elkander vechten en elkander over en weder toebrengen van slagen, stoten en bijten en van meer dergelijke feitelijkheden; alzoo eenvoudige feitelijke gewelddadigheid (artt. 1, 20 en 22 der publicatie van 1830, *Gouvernementsblad* n°. 2).
b	Sophia, aankomende A. M. C. Reyke.	

DATUM van het VONNIS.	UITSPRAAK.	TOELICHTINGEN.
Aug. 1860.	Het hof heeft de beklaagden schuldig verklaard aan diefstal, gepleegd door meer dan één persoon en door middel van binnenbraak van goederen, die aan J. Almelo als schipper waren toevertrouwd, en hen veroordeeld tot dwangarbeid in boeijen op een der lands-etablissementen, den eerste, die hoofdman was op de pont, voor den tijd van twee achtereenvolgende jaren, en de overigen voor een jaar.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling in de opgelegde straffen.
Dec. 1860.	Het hof heeft aangenomen dat niet bewezen is dat de suiker gestolen is geweest, en de beklaagden vrijgesproken van het hun te laste gelegde feit.	Het openbaar ministerie had geëischt veroordeeling tot dwangarbeid in boeijen voor den tijd van een jaar.
Dec. 1860.	Het collegie van kleine zaken heeft de tweede beklaagde schuldig verklaard aan eenvoudige feitelijke gewelddadigheid, en de eerste beklaagde aan medepligtigheid daaraan, en ieder harer veroordeeld tot gevangenisstraf voor den tijd van vier en twintig uren.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling tot gevangenisstraf in boeijen voor den tijd van acht dagen.

Paramaribo, 1 December 1861.

De Procureur-Generaal,

(*get.*) J. W. GEFKEN.

Voor eensluidend afschrift:

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

FEITH.

ZITTING 1862 — 1863. —— (LXVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE **R** VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 9.

STAAT

AANTOONENDE HET GETAL

DER

WEGGELOOPEN EN TERUGGEKEERDE SLAVEN

GEDURENDE HET JAAR 1860.

met opgave van de middelen die tot hunne terugbrenging zijn aangewend, dan wel of zij uit eigen beweging zijn teruggekeerd, en van de straffen na terugkeering toegepast.

NAAM DER PLAATS waar de verwijdering heeft plaats gehad	Weggeloopen.	Teruggekeerd.	OPGAVE DER MIDDELEN die tot terugbrenging van ontvlugte slaven zijn aangewend, dan wel of zij uit eigen beweging zijn teruggekeerd, en van de straffen na terugkeering toegepast.
Stad Paramaribo en hare buitenwijken.	95	87	Uit verschillende omstandigheden bleek, omstreeks de helft van het afgelo jaar, dat wegloopers blijkbaar uit oude kampen te voorschijn waren gekomen zich ophielden in de divisie Beneden-Commewijne.
Divisien:			Toen zij zich later digt bij bewoonde plantages waagden, werden eenigen hu aangehouden.
Boven-Suriname en Thorarica. . . .	13	12	Uit hunne verhooren werd de zekerheid verkregen, dat zeer vele wegloope het bekende kamp aan de Surnauskreek rondzwierven in de divisie Bene Commewijne, en zich van daar begaven naar de divisie Beneden-Cottica, ten zich benoodigdheden aan te schaffen. Nog kwam toen aan den dag dat een hunner zich hadden schuldig gemaakt aan diefstallen, onder zeer verzwar omstandigheden.
Para	26	30	Kort daarop werd een wachtneger van plantage Alkmaar vermist, die een wegloopers had opgevangen. Die wachtneger was zeer gunstig bekend, zo aan desertie niet viel te denken.
Boven-Commewijne .	23	23	Algemeen houdt men het er voor dat de wegloopers de aanhouding van hu togtgenoot gewroken en bedoelden wachtneger vermoord of weggevoerd hebb
Boven-Cottica en Perica.	25	17	Naardien de omstreken van de plantages in de divisien Beneden-Commew en Beneden-Cottica hoe langer zoo onveiliger werden, was men verpligt in No ber eenige patrouilles uit te zenden om de wegloopers te verdrijven. Die exp tien werden op zeer kleine schaal ondernomen. Het gelukte echter niet hen te houden.
Beneden-Commewijne	18	13	In Nickerie werden bij desertien patrouilles gedaan, ter voorkoming da wegloopers Britsch grondgebied bereiken. Van de in 1860 weggeloopen sl werden slechts twee door zoodanige patrouilles aangehouden. De overigen kee vrijwillig terug of werden door andere slaven aangehouden.
Beneden-Cottica . .	22	17	Overigens kwamen weggeloopen slaven uit eigen beweging terug of werde gearresteerd door wachtnegers en anderen, zoo dikwijls zij zich te digt bij bewo plantages begaven.
Saramacca	»	»	In den regel worden weggeloopen slaven huishoudelijk gestraft door den naar, administrateur of bevelhebber, of op aanvrage van den eigenaar of adm strateur door den procureur-generaal, en derhalve binnen de perken van regtsmagt aan voormelde beheerders en den procureur-generaal bij de wet te kend. Aan vrijwillig teruggekeerde slaven wordt veelal geen straf opgelegd.
Districten:			In 1860 werden twee slaven, in Nickerie te huis behoorende, te regt ges ter zake van poging tot ontvlugting naar Britsch Guyana. Hiervan blijkt uit staat van regterlijke uitspraken tegen slaven.
Nickerie	16	10	
Coronie	»	»	

TOELICHTINGEN.

Desertien, met oogmerk om zich in het bosch te vestigen en zich voor goed aan het gezag van den meester te onttrekken, hebben, zoo al, in 1860 bij zeer zeldzame uitzonderingen plaats gehad.

De in dat jaar als wegloopers opgegevenen waren voor het grootste gedeelte klagers, die zonder pas tot den procureur-generaal of den eigenaar aan de hoofdplaats kwamen, of slaven die bij het ontstaan van moeijelijkheden zich voor korteren of langeren tijd in de gronden van hunne plantages schuil hielden. Zoo zijn bijv. onder het opgegeven aantal ten aanzien van de divisie Para begrepen drie en twintig slaven van den houtgrond Berlijn, die in laatstgemeld geval verkeerden.

Paramaribo, 11 December 1861.

De Procureur-Generaal,
(*get.*) GEFKEN.

Voor eensluidend afschrift,
De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,
FEITH.

ZITTING 1862—1863. —— (LXVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE S VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 10.

STAAT

AANTOONENDE DE

STRAFFEN AAN WEGGELOOPEN SLAVEN,

ten verzoeke van hunne meesters of derzelver vertegenwoordigers opgelegd, gedurende het jaar 1860.

STAAT, aantoonende de straffen, welke gedurende het jaar 1860, op gro op ten verzoeke van hunne meesters of dier vertegenwoordigers opgelegd zij

NOMMER.	DAGTEEKENING van VERHOOR OP HET BUREAU VAN POLITIE.	NAAM VAN DEN	
		Weggeloopen slaaf.	Meester of diens vertegenwoordiger.
1	3 April.	Trobie.	H. G. Roux, kantoorhoud administrateur der plant Marienbosch in de div Beneden-Cottica.
2	30, 31 Mei.	Anthonie.	W. Shields, huurder van houtgrond Berlijn, in de visie Para.
3		Poelblak.	Idem.
4		George.	Idem.
5		Charles.	Idem.
6		Mars.	Idem.
7		Jetje.	Idem.
8		Napoleon.	Idem.
9		Samson.	Idem.
10		Frederik.	Idem.
11		Apollo.	Idem.
12		Jacoba.	Idem.
13		Blommetje.	Idem.
14		Mariaantje.	Idem.
15		Susanna.	Idem.
16		Grietje.	Idem.
17		Betje.	A. W. Oppenheimer, eige van l'Inquiétude, in Par
18	27 Junij.	Zoutman, gewerkt hebbende op plantage 't Fortuin.	Gezusters Brandt.
19	15 October.	Sans souci.	Dr. F. W. Hostmann, eige nom. nx. van den houtgr Overbrug.
20	8 November.	Mahomed.	W. E. Ruhmann, mede-eige van plantage Frederiksl

r op het bureau van politie gehouden verhooren, aan slaven die weggeloopen zijn geweest,

AARD EN HOEGROOTHEID DER STRAF.	AANMERKINGEN.
wangarbeid aan de stad in boeijen gedurende drie maanden.	Aangehouden op plantage Nijd en Spijt. Hij was zes maanden afwezig geweest. Trobie is zeer ongunstig bij de politie bekend.
wangarbeid in boeijen op het fort Nieuw Amsterdam gedurende zes maanden.	Tusschen de slaven van den houtgrond Berlijn waren moeijelijkheden ontstaan. Herhaaldelijk werd zoo door den huurder en bevelhebber Shields, als later door mij beproefd de zaak te schikken. Al die pogingen leden schipbreuk op de verregaande halstarrigheid en broddronkenheid der slaven, die weigerden zich te onderwerpen. Daarop volgde de verwijdering successivelijk van een groot aantal hunner. Als desertie in den eigenlijken zin was die echter niet te beschouwen, naardien zij zich op of in den omtrek van de uitgestrekte gronden der plantage Berlijn ophielden. Eerst nadat de heer gouverneur bij resolutie dd. 19 Mei 1860, n°. 3, den heer heemraad W. E. Ruhmann der divisie Boven-Cottica en Perica, bij verhindering van den heemraad der divisie Para, met eene aanzienlijke militaire magt naar genoemde plantage had gezonden, zijn al de slaven teruggekomen. De slavin Betje, aankomende plantage l'Inquiétude, was den slaaf George gevolgd.
Idem.	
Idem.	
Idem.	
Idem.	
Idem.	
wangarbeid in boeijen aan de stad gedurende zes maanden, de drie eerstvermelden bovendien elk dertig zweepslagen op het piket van justitie.	
Idem.	
Idem.	
Idem.	
Idem.	
Idem.	
Idem.	
Idem.	
Idem.	
wangarbeid in boeijen op plantage 't Fortuin, gedurende drie maanden.	Aangehouden op plantage Peperpot. Hij was vijftien maanden afwezig geweest.
wangarbeid aan de stad gedurende drie maanden.	Aangehouden op Combé. Hij had zeven jaren doorgebragt in het weglooperskamp Pas op.
wangarbeid aan de stad gedurende drie maanden.	Aangehouden in de gronden van plantage Alkmaar. Hij had vijf jaren in het bosch doorgebragt.

Paramaribo, 11 December 1861.

De Procureur-Generaal,

(*get.*) J. W. GEFKEN.

Voor eensluidend afschrift:

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

FEITH.

ZITTING 1862 — 1863. —— (LXVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE T VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 11.

STAAT

VAN DE

PLANTAGES EN GRONDEN

aan welker beheerders aanschrijvingen zijn gedaan tot nakoming van verpligtingen hun bij de slavenreglementen voorgeschreven, gedurende het jaar 1860.

STAAT van de plantages en gronden aan welker beheerders aanschrijvingen zijn gedaan nako
behoeften aan de slaven, vervat in de publicatie van 23 Februarij 1854 (*Gouvernementsblad*. 2),
de huisvesting en de tucht der slaven op de plantages en gronden, opgenomen in publicat
n°. 10), welke niet voor dadelijke vervolging vatbaar zijn, maar waaromtrent de nalatig erst b

Nommer.	DATUM, LETTER EN NOMMER DER AANSCHRIJVING.		NAMEN der PLANTAGES EN GRONDEN.	WAARTOE DE AANSCHRIJVING is strekkende.	DAGTEEKENI waarop de gestelde term verschijnt.
	1860.		District *Coronie.*		
1	5 Julij.	500	Burnside.	Tot herstelling van negerhuizen.	
2	5 »	501	Johanna Maria.	Idem.	
3	5 »	502	John.	Idem.	
4	5 »	503	Moy.	Idem.	
5	5 »	504	Bellevue.	Idem.	
			Divisie *Saramacca.*		
6	17 Augustus.	620	Johanna Catharina.	Tot herstelling van het ziekenhuis.	
7	17 »	621	Concordia.	Idem van negerhuizen.	
			Divisie *Boven-Commewijne.*		
8	27 »	698	Vossenburg.	Tot herstelling van negerwoningen.	
			Divisie *Boven-Suriname en Thorarica.*		
9	19 November.	924	Jagtlust.	Tot verstrekking van kleedingbehoeften.	18 Decemb

t nakoming van de hun opgelegde verpligtingen bij het reglement op de verstrekking van kleeding-
. 2), en tot voldoening aan zoodanige voorschriften van het reglement op het onderhoud, den arbeid
blicatien van 6 Mei 1851 (*Gouvernementsblad* n°. 4, bijl. C) en 30 Augustus 1856 (*Gouvernementsblad*
rst behooren aangemaand te worden.

AANMERKINGEN.

wee malen 's jaars, en wel in de maanden Maart en September, wordt, ingevolge dezerzijdschen last, in de divisien
en districten een naauwkeurig onderzoek ingesteld naar de naleving der slavenreglementen wat betreft de onder-
werpen, die daarvoor vatbaar zijn, behalve de bijzondere schouwingen welke, naar aanleiding van bij de politie
inkomende klagten, tusschentijds noodig bevonden worden.
De verslagen van die beschouwingen strekken tevens tot leiddraad om, in den tusschentijd van de eene schouwing
tot de andere, zoo dikwijls de termijn daartoe verschijnt, van belanghebbenden inlichting in te winnen, of de
verstrekking van kleeding en wollen dekens weder heeft plaats gehad, als wanneer, in geval van ontkennend
antwoord, zoo noodig, den belanghebbende volgens de wet daartoe de termijn van vier weken gesteld wordt.

lgens het laatste van den landdrost ontvangen berigt werd aanhoudend gewerkt aan de negerhuizen van de hier-
tevens vermelde plantages, terwijl onderscheidene door geheel nieuwe werden vervangen. Het schijnt dat de
woningen der slaven in Coronie over het algemeen telkens herstelling en vernieuwing vereischen, hetgeen welligt
al zijn toe te schrijven aan de minder duurzame wijze waarop ze gebouwd worden. Wat betreft plantage Burnside,
al daartoe ook bijdragen het groot aantal negerwoningen voor de slavenmagt, die plus minus 650 bedraagt.

t ziekenhuis is hersteld.

n den betrokken administrateur was een bekwame termijn gesteld om de negerwoningen in behoorlijken staat te
doen brengen. Bij het onderzoek, na dien termijn, bleek dat daaraan niets was gedaan. Tot mijn leedwezen
was het proces-verbaal, opgemaakt ingevolge van mij ontvangen last, hoogst onvolledig, zoodat daarop geene
vervolging kon gegrond worden. Een ander proces-verbaal van een nader opgedragen onderzoek wordt ingewacht.

woningen zijn hersteld.

kleeding is verstrekt. Intusschen was, ter voorkoming van oponthoud, van den heer gouverneur magtiging
gevraagd en bij resolutie dd. 23 November 1860, n°. 1, verleend om, ingeval aan de aanmaning niet wierd voldaan
de kleedingbehoeften van gouvernementswege uit te reiken. Zie art. 4, 2de alinea der publicatie van 1854 (*Gou-
vernementsblad* n°. 2).

ALGEMEENE AANMERKINGEN.

I.

verstrekkingen van kleedingbehoeften en voedingsmiddelen aan de slaven vinden, over het algemeen, geregeld
plaats.

II.

huisvesting laat steeds te wenschen over. Er worden wel voldoende huizen of hutten gevonden, die tot woning
binnen strekken, maar ze zijn, behoudens eenige uitzonderingen, gebouwd naar het oude systeem, dat is òf van
palissaden met rieten daken, òf bij wijze van schuren, dusgenaamden blokken, verdeeld in kamers. Men schijnt
echter allengs toe te komen de ondoelmatigheid van dergelijke huisvesting in te zien. Men is althans in de
laatste jaren op sommige plantages bij den opbouw van slavenwoningen meer te rade gegaan met de eischen der
beschaving, en heeft het goede voorbeeld gegeven van afzonderlijke woningen op te zetten, waarvan elk voor
twee gezinnen ingerigt is.

III.

onderwijs der slavenkinderen blijft alzoo op dezelfde hoogte. Hier staan in den weg deels oude vooroordeelen
(en wil ze dom houden), deels onverschilligheid, zoo aan de zijde van eigenaars als van beheerders en gezag-
voerders; nog daarenboven de zucht om van den arbeid der kinderen zooveel en zoo vroeg als maar doenlijk is
vroeg te trekken.

Paramaribo, 11 December 1861.

De Procureur-Generaal,
(*get.*) GEFKEN.

Voor eensluidend afschrift,
De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien.
FEITH.

ZITTING 1862—1863. —— (LXVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE U VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 12.

STAAT

VAN DE

VRIJGEGEVEN GOUVERNEMENTSSLAVEN

EN VAN DE

daarvoor gestorte sommen in de kas van het Genootschap tot uitbreiding van het Christendom in Suriname,

gedurende het jaar 1860.

NAAM VAN DEN AANZOEKER.	NAAM VAN DEN SLAAF.	AFKOMSTIG	Oude
J. E. Horst.	Geluk.	van de plantage Catharina Sop	23 jare
E. L. Esges.	Alexander.	idem.	14 »
Oeij Kim Sing, Chinesche tolk en opzigter op plantage Catharina Sophia.	Christoffel.	idem.	2 »
L. B. J. Herzberger.	Jan.	van het Gouvernement.	31 »
W. Voss.	Wilhelm.	van de plantage Catharina So	6 »
M. le Fèvre, geb. Aalden.	Jacquelina.	idem.	21 »
T. J. P. Resad.	Clasina.	idem.	40 »
D. A. Berchenhorst.	Albert.	idem.	8 »

Ouderdom.	Gestorte sommen.	AANMERKINGEN.
23 jaren,	f 350,00	Bij resolutie dd. 26 Januarij 1860, n°. 5, gemanumitteerd onder den naam van Geluk Horst.
14 »	150,00	Idem dd. 15 Februarij 1860, n°. 9, gemanumitteerd onder den naam van Cornelis Alexander Esges.
2 »	100,00	Idem dd. 22 Februarij 1860, n°. 3, gemanumitteerd onder den naam van Christoffel Marius Kim.
31 »	250,00	Idem dd. 12 Mei 1860, n°. 11, gemanumitteerd onder den naam van Hendrik Jan IJzendam.
»	150,00	Idem dd. 26 Mei 1860, n°. 8, gemanumitteerd onder den naam van Wilhelm Vosburg.
»	300,00	Idem dd. 23 Julij 1860, n°. 4, gemanumitteerd onder den naam van Frederika Jacquelina Aalden.
»	50,00	Idem dd. 23 Julij 1860, n°. 4, gemanumitteerd onder den naam van Clasina Anna Marbach.
»	150,00	Idem dd. 4 December 1860, n°. 2, gemanumitteerd onder den naam van Bernhard Albertus Lagennorst.

Paramaribo, den 31sten Januarij 1861.

De Gouverneur der kolonie Suriname,

(*get.*) VAN LANSBERGE.

Voor eensluidend afschrift,

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

FEITH.

STAAT van de slaven op de plantages en gronden in elk der verschillende divisien en districten werkende.

NAMEN DER DIVISIEN EN DISTRICTEN.	Neger-officieren (bastiaans), ingenieurs en hospitaal-bedienden.					Ambachtslieden.			Veld-arbeiders.					Niet te veld maar bij huis, of in de fabrieken arbeidende.					Huisbedienden.					Kinder-oppassters.	Kost- en sluiswachters en veehoeders.					Verhuurd aan of werkende op andere plantages.					Verhuurd aan of in dienst bij particulieren.					Leerlingen bij hazen.	Leerlingen in hospitalen of bij geneeskundigen.	Leerlingen bij de Moravische Broeders of andere geestelijken.			Ouden en ziekelijken, tot geen arbeid geschikt.					Kinderen tot arbeid nog te onvolwassen.			Geabsenteerden.					TOTAAL.
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Jongens.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Jongens.	Jongens.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	
Boven-Suriname en Thorarica .	103	23	1	1	128	159	14	173	773	947	86	72	1 878	92	139	184	168	583	5	147	31	16	19	72	80	7	9	»	96	5	»	»	»	5	13	32	19	36	100	14	7	3	»	3	80	189	2	»	2	483	500	983	130	18	»	»	148	4 660
Para	84	15	1	1	101	113	12	125	615	809	126	114	1 664	39	44	177	133	393	5	109	21	34	16	54	62	15	31	4	112	41	24	17	11	93	14	40	28	38	120	5	2	5	»	5	50	124	5	9	1	393	399	792	59	8	1	»	68	3 891
Boven-Commewijne	64	11	»	»	75	91	3	94	397	488	45	28	958	32	58	138	124	352	3	73	25	21	12	40	48	2	1	2	53	4	»	»	»	4	9	26	20	18	73	10	1	1	»	1	44	89	»	»	1	229	221	450	44	6	2	»	52	2 418
Boven-Cottica en Pericæ . . .	93	25	2	2	122	159	16	175	703	910	60	70	1 743	55	78	198	200	531	5	133	27	34	19	74	77	1	17	»	95	29	7	2	1	39	15	53	16	24	108	11	8	6	»	6	69	174	1	4	2	406	456	862	92	9	1	1	103	4 324
Beneden-Commewijne	85	14	4	»	103	112	9	121	571	726	98	81	1 476	45	54	137	140	376	8	93	21	39	16	62	94	11	17	4	126	21	11	6	9	47	20	37	6	10	73	5	2	3	»	3	61	158	2	7	2	333	372	705	100	21	2	»	123	3 611
Beneden-Cottica	154	38	6	1	199	210	19	229	1108	1496	117	76	2 797	77	148	451	423	1099	13	184	52	58	30	112	183	10	24	»	217	118	72	15	32	237	13	32	12	13	70	13	8	5	»	5	135	290	1	3	42	795	758	1553	142	23	»	»	165	7 440
Saramacca	43	9	1	»	53	45	1	46	274	305	27	14	620	25	30	85	84	224	8	38	13	19	7	22	23	2	5	1	31	4	2	»	»	6	8	14	7	21	50	2	1	2	»	2	34	48	1	1	8	139	145	284	9	»	»	»	9	1 512
Nickerie	32	17	»	»	49	50	10	60	367	447	66	69	949	14	9	35	27	85	2	29	16	9	5	11	29	1	7	»	37	1	16	2	»	19	»	1	»	»	1	1	»	»	»	»	32	56	»	2	9	152	163	315	9	1	»	»	10	1 683
Coronie	36	13	1	»	50	53	10	63	337	422	46	33	838	22	19	102	111	254	7	37	20	14	7	33	77	»	16	2	95	10	8	6	3	27	4	10	4	12	30	2	»	50	55	105	38	44	3	»	8	165	187	352	3	»	»	»	3	2 015
Totaal	694	165	16	5	880	992	94	1086	5145	6550	671	557	12 923	401	579	1507	1410	3897	56	843	226	244	136	480	673	49	127	13	862	233	140	48	56	477	96	245	112	172	625	63	29	75	55	130	543	1172	15	26	175	3095	3201	6296	588	86	6	1	681	31 554

ZITTING 1862 — 1863. —— (LXVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE **W** VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 14.

STAAT der op elke cultuur op ultimo December 1860 aanwezige slaven.

NAMEN DER DIVISIEN EN DISTRICTEN.	Suiker.					Koffij en cacao.					Koffij en kost.					Cacao en kost.					Katoen.					Hout.					Kost.					Kost en kweek.					Kweek.					Kerk- en chirurgijns-etablissementen.					GENERAAL TOTAAL.
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	
Boven-Suriname en Thorarica	1173	1297	643	593	3 706	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	92	85	59	53	289	»	»	»	»	»	100	116	101	100	417	70	70	47	47	234	»	»	»	»	»	6	5	»	»	11	1	1	1	»	3	4 660
Para	483	591	306	297	1 677	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	61	79	56	41	237	»	»	»	»	»	425	489	410	364	1688	12	11	2	»	25	31	65	40	36	222	18	9	9	4	40	1	1	»	»	2	3 891
Boven-Commewijne	693	749	434	387	2 263	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	24	22	20	18	84	4	7	4	»	15	9	8	14	7	38	»	»	»	»	»	6	6	5	1	18	2 418
Boven-Cottica en Perica	813	874	425	439	2 551	»	»	»	»	»	248	301	146	163	858	»	»	»	»	»	174	224	159	158	715	»	»	»	»	»	55	61	38	33	187	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	8	4	1	»	13	4 324
Beneden-Commewijne	690	715	417	406	2 228	»	»	»	»	»	266	309	155	171	901	77	81	56	62	276	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	76	73	17	18	184	3	4	»	2	9	»	3	»	»	3	5	2	»	3	10	3 611
Beneden-Cottica	1009	1136	662	577	3 384	»	»	»	»	»	496	577	389	374	1836	»	»	»	»	»	462	503	336	307	1608	»	»	»	»	»	135	146	98	82	461	47	41	29	23	140	»	»	»	»	»	4	2	4	1	11	7 440
Saramacca	244	245	156	156	801	57	79	51	51	238	»	»	»	»	»	128	112	52	60	352	»	»	»	»	»	36	27	22	17	102	3	5	3	1	12	4	3	»	»	7	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1 512
Nickerie	421	497	243	232	1 393	»	»	»	»	»	40	28	17	13	98	19	22	9	9	59	»	»	»	»	»	10	14	9	10	43	13	6	3	»	22	31	21	8	6	66	2	»	»	»	2	»	»	»	»	»	1 683
Coronie	161	178	155	150	644	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9	»	425	408	270	267	1370	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	2 015
Totaal	5687	6282	3441	3237	18 647	57	79	51	51	238	1050	1215	707	721	3693	377	379	232	225	1213	1061	1135	765	732	3693	595	668	562	509	2334	368	379	212	181	1140	175	142	91	74	482	27	17	9	4	57	25	16	11	5	57	31 554

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE X VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 15.

STAAT der op elke cultuur in de divisien en districten op ultimo December 1860 aanwezige veldarbeiders.

| | DIVISIEN EN DISTRICTEN. VELDARBEIDERS. | | |

ZITTING 1862—1863. —— (LXVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE IJ VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 16.

STAAT

VAN GEDANE

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

wegens de gouvernements-plantage

CATHARINA SOPHIA,

over het jaar 1860.

ONTVANGSTEN wegen verk

AAN WIE GELEVERD.	Suiker.	Rhum en dram.	Melassie.
W. E. Ruhmann	f 37 307,95	f 1 342,95	
J. W. Fabio.	16 072,36	»	
Mr. G. J. A. Bosch Reitz.	17 230,605	»	
Gebroeders van Praag	53 354,42	7 759,74	f 3 285
H. Wright	8 372,08	»	
H. Tamminga	20,00	3,75	
Militair hospitaal	360,00	»	
Etablissement Batavia	274,70	546,00	610
Magazijn generaal.	142,40	918,00	
Verruild	5,00	206,25	0
Indianen en boschnegers	»	21,00	
Gebroeders Soesman.	»	2 020,295	1 650
Landsgrond.	»	»	75
L. G. Malmberg	»	1 436,51	
T. Green.	»	1 906,52	
J. L. A. Mulier	»	9,00	
Den Gouverneur	»	2,00	
Schooner *Coronie*	»	1,50	
Plantage Morgenster.	»	31,50	
» Concordia	»	333,75	90
» Huwelijkszorg.	»	435,00	60
» Johanna Catharina	»	450,00	120
» Broederschap	»	150,00	90
Magazijn van geneesmiddelen.	»	80,00	
W. P. Austin	»	»	
Plantage Rustenburg.	»	»	
J. Ferrier	»	»	
Totaal	f 133 139,515	f 17 653,765	f 5 862

gen verkochte producten en diverse.

sie.	Rijst.	Vaatwerk.	Huishuur.	Bascule.	Cederplanken.	Diverse materialen.	Totaal.
	»	»	»	»	»	»	f 38 650,90
	»	»	»	»	»	»	16 072,36
	»	»	»	»	»	»	17 230,605
285	»	f 27,50	»	»	»	»	64 426,94
	»	»	»	»	»	»	8 372,08
	»	»	f 360,00	»	»	»	383,75
	»	»	»	»	»	»	360,00
61	»	»	»	»	»	»	1 431,65
	»	»	»	»	»	»	1 060,40
	5,85	»	»	»	»	»	217,70
	»	»	»	»	»	»	21,00
1 65	»	»	»	»	»	»	3 670,90
7	»	»	»	»	»	»	75,00
	»	»	»	»	»	»	1 436,51
	»	»	»	»	»	»	1 906,52
	61,20	»	»	»	»	»	70,20
	»	»	»	»	»	»	2,00
	»	»	»	»	»	»	1,50
	»	»	»	»	»	»	31,50
3	»	»	»	»	»	»	363,75
6	»	»	»	»	»	»	495,00
12	»	»	»	»	»	»	570,00
9	»	»	»	»	»	»	180,00
	»	»	»	»	»	»	80,00
	»	25,00	»	»	f 25,00	»	50,00
	»	»	»	f 164,445	»	»	164,445
	»	»	»	»	»	f 118,00	118,00
5 86	67,05	f 52,50	f 360,00	f 164,445	f 25,00	f 118,00	f 157 442,71

UITGAVEN.

ONDERWERPEN.			TOTAAL.
Kosten van beheer.			
De directeur W. P. Austin voor 2 per cent provisie over de verkochte producten	f	3 129,20	
Idem, salaris		2 400,00	
Idem, defroijement voor voeding van ambachtslieden, opzigters enz.		1 044,00	
De geneesheer, salaris		1 045,83	
» werktuigkundige, salaris		1 800,00	
» idem, reiskosten naar Nederland		460,15	
» machinist		1 116,00	
» opzigters		798,67	
» schrijvers		1 133,33	
» rhumstijlen		866,00	
			f 13 793,15
Arbeidsloon aan Chinezen			3 766,67
Mondbehoeften.			
Rijst	f	19 884,56	
Gezouten visch		2 950,88	
» vleesch		1 878,55	
» spek		3 274,59	
Haring		462,50	
Makreel		748,00	
Meel		270,96	
Zout		96,53	
Bovendien is door de werkbare magt van de productie der plantage geconsumeerd:			
2 963 gallons dram		*Memorie.*	
3 600 » melassie		»	
7 343 bossen banannen		»	
			29 566,—
Kleeding enz.			
Manufacturen	f	74,00	
Kleedingstukken		391,38	
			465,38
Diverse huishoudelijke benoodigdheden.			
Patentolie	f	305,55	
Transporteren	f	305,55	f 47 591,53

UITGAVEN.

ONDERWERPEN.			TOTAAL.
Per transport	f	305,55	f 47 591,80
Smeerkaarsen		39,90	
Tabak		936,00	
Pijpen		120,96	
Papier, kantoor- en schrijfbehoeften		37,07	
Gedrukte stukken		36,80	
Huishoudelijke gereedschappen		593,83	
Zeep		37,95	
Wijn		20,70	
Thee		1,50	
Ameublement		199,28	
			2 319,54
Verbeteringen, reparatien en aankoop van machinerien, gebouwen enz.			
Huur en voeding van ambachtslieden tot verbetering, reparatie en het aanmaken van gebouwen enz., en pontevrachten voor het transporteren van materialen en diverse	f	6 751,48	
Aankoop van 2 ijzeren rietponten		1 190,80	
Planken		1 292,29	
Touwwerk		243,15	
Rond en vierkant hout		110,80	
Steenen, kalk en cement		1 473,50	
Lood		296,40	
IJzerwaren		240,28	
Machinerien		2 740,86	
Verfwaren		313,50	
Cingels		500,00	
Palissaden		24,00	
Watervaten		714,00	
Kopergaas		106,67	
			15 997,73
Kosten van fabricatie en tot verkrijging en verpakking van producten.			
Vrachtgelden, huur van ponten met negers tot vervoer van producten, onkosten bij het lossen en laden, en huur van ambachtslieden	f	1 425,18	
Steenkolen		472,50	
Brandhout		3 250,20	
Hoepels		1 230,00	
Transporteren	f	6 377,88	f 65 909,07

UITGAVEN.

ONDERWERPEN.		TOTAAL.
Transporteren	f 6 377,88	f 65 909,07
Suikerkalk	225,00	
Spijkers	208,25	
Rhumpuncheons	748,50	
Molensmeer	196,00	
Breeuwwerk	84,00	
Pik	50,00	
Teer	60,00	
Veldgereedschappen	632,30	
Timmergereedschappen	101,04	
Kuipersgereedschappen	36,00	
Hoepelhout tot fabriceren van hoepels	605,00	
Harpuis	5,00	
Platen en schroeven	37,50	
		9 366,47
Genees- en vroedkundige kosten		839,71
Begrafeniskosten		52,50
Toelage aan den zendeling der Moravische Broedergemeente		500,00
Diverse kosten		1 828,69
		f 78 496,44
Voordeelig verschil		78 946,27
		f 157 442,71

ZITTING 1862 — 1863. —— (LXVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE Z VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 17.

STAAT

VAN GEDANE

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

wegens de gouvernements-plantage

RUSTENBURG,

over het jaar 1860.

ONTVANGSTEN wegens verkochte producten enz.

AAN WIE VERKOCHT EN AFGELEVERD.	Suiker.	Dram.	Melassie.	Rijst.	Banannen.	Gezouten visch.	Gezouten vleesch.	Gezouten spek.	Totaal
Gebr. van Praag . .	f 9 766,71	»	f 665 56	»	»	»	»	»	f10 432,
H. Wright	6 402,715	»	»	»	»	»	»	»	6 402,
E. Higgens	1 771,99	»	397,10	»	»	»	»	»	2 169,
Verruild	»	f 198,75	»	»	»	»	»	»	198,
G. M. Sprong en Zoon	»	24,60	»	f 8,815	f 117,60	f 2,52	f 2,60	f 4,29	160,
J. S. J. Wijngaard .	»	»	»	»	28,80	9,31	»	34,30	72,
Transporteren	f17 941,415	f 223,35	f 1 062,66	f 8,815	f 146,40	f 11,83	f 2,60	f 38,59	f19 435,665

UITGAVEN.

ONDERWERPEN.			BEDRAG.
Kosten van beheer.			
De directeur M. P. Haek, salaris	f	1 196,67	
» machinist en smid Trobie, afkomstig van plantage Catharina Sophia, daggeld		76,50	
» opzigter M. Rooseboom, salaris		333,33	
» » D. J. de Barrios		66,67	
» geneesheer H. N. W. Reyke		250,00	
Voeding aan ambachtslieden, opzigters enz.		381,50	
			f 2 304,67
Mondbehoeften.			
Banannen	f	5 516,80	
Rijst		1 618,975	
Gezouten visch		1 473,745	
» vleesch		541,86	
» spek		824,67	
Makreel		170,00	
Meel		43,20	
Zout		48,20	
Kostgeld aan zieke en in de stad komende slaven en aan kraammeiden		129,70	
Transportkosten van levensmiddelen		20,10	
Bovendien is door de werkbare magt van de productie der plantage geconsumeerd:			
880½ gallons dram		*Memorie.*	
620 » melassie		»	
			10 387,25
Kleeding enz.			
Kleedingstukken			173,54
Diverse huishoudelijke benoodigdheden.			
Patentolie	f	81,30	
Smeerkaarsen		25,90	
Tabak		225,00	
Pijpen		12,96	
Kantoor- en schrijfbehoeften		17,14	
Huishoudelijke gereedschappen		159,42	
Zeep		11,52	
			533,24
		Transporteren	f 13 398,70

ONTVANGSTEN.

AAN WIE VERKOCHT EN AFGELEVERD.	Suiker.	Dram.	Melassie.	Rijst.	Banannen.	Gezouten visch.	Gezouten vleesch.	Gezouten spek.	Totaal
Per transport	f17 941,41⅝	f 223,35	f 1 062,66	f 8,81⅝	f 146,40	f 11,83	f 2,60	f 38,59	f19 435,
Nadeelig verschil . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	7 818,
Totaal	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	f27 254,

UITGAVEN.

ONDERWERPEN.			BEDRAG.
	Per transport		f 13 398,70
Verbetering, reparatie en aankoop van machinerien, gebouwen enz.			
Voor diverse gedane metselwerken in het dramhuis	f	125,00	
» het afbreken van het oude en weder opbouwen van een nieuw molengebouw.		550,00	
Aankoop van ledige vaten		194,00	
» » planken en platen		1 441,25	
» » vierk. hout		1 566,96	
» » latten en sparren		313,75	
» » cingels		500,00	
Verwwaren		240,35	
Pannen (dak-)		16,00	
Steenen (metsel-)		1 570,00	
Kalk		585,50	
Cement		513,50	
Transportkosten van materialen, machinerien enz.		219,45	
Huur van ambachtslieden		1 203,06	
Touwwerk		383,55	
Platlood		77,28	
			9 499,65
Kosten van fabricatie en tot verkrijging en verpakking van producten.			
Hoepels	f	325,00	
Suikerkalk		71,00	
Spijkers (diverse soorten)		281,25	
Molensmeer		81,60	
Timmergereedschappen		54,60	
Veldgereedschappen		118,20	
Breeuwwerk		48,00	
Pik		68,00	
Teer		120,00	
Verwerken van producten		33,00	
Machine-olie		48,00	
Steenkolen		44,00	
			1 293,55
Genees- en vroedkundige kosten			802,71
Loon der Chinezen, werkzaam op het effect	f	1 974,70	
» » » » » de Surinaamsche Protestantsche Mettray		56,94	
			2 031,64
Diverse kosten			228,095
			f 27 254,345

ZITTING 1862—1863. —— (LXVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE AA VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 18.

STAAT

VAN DEN

IN- EN UITVOER

EN VAN HET

ENTREPOT

IN DE

KOLONIE SURINAME,

gedurende het jaar 1860.

VAN WAAR AANGEVOERD.	Manufacturen, huisraad, kleedingstukken, kramerijen, lederwerk, parfumerien, schrijfbehoeften en diverse.	Provisien, licht- en brandstoffen, tabak, zeep, enz.	Dranken bier, wijn, gedistilleer
Nederland	f 638 236,865	*a* f 457 530,865	*d* f 107 21
Noord-Amerika	18 634,53	*b* 841 642,595	*e* 16
Vreemde plaatsen	100 451,82	*c* 208 972,71	*f* 30 36
Totaal	f 757 323,215	f 1 526 146,17	f 137 74

a. Waaronder aan boter f 110 368,49, kaas f 37 718,68, lichtstoffen f 53 919,36, rijst f 73 965,02, steenkolen f 20 081,66.
b. Waaronder aan visch f 267 499,62, bloem f 179 521,20, spek f 136 683,03, vleesch f 107 729,60, lichtstoffen f 28 729,25, zeep f 13 443,915, rijst f 24 329,35, zout f 13 443,915.
c. Waaronder aan visch f 3010,50, bloem f 47 599,20, spek f 4602,50, vleesch f 11 870, lichtstoffen f 3199,65, zeep f 2643,15, rijst f 93 713,20, zout f 2643,15, steenkolen f 21 531,78.
d. Waaronder aan jenever f 41 191,38, wijn f 29 014,78, bier f 26 610,065.
e. » » brandewijn f 64,50, wijn f 100,125.
f. » » wijn f 17 647,09, bier f 6196, jenever f 21,24.
g. » » hoepels f 32 921,78, touwwerk f 10 310,13.
h. » » touwwerk f 337,50.
i. » » hoepels f 5514,85, touwwerk f 1059.

Bouwmaterialen, metselsteenen, kalk, en cement, pannen, leijen, timmerhout, aarwwaren, enz.	Machinerien, gereedschappen, duigen, hoepels, touwwerk.	Geneesmiddelen.	Vee van allerlei soort.	Bedrag der ingevoerde goederen.	Schepen.	Lastenmaat.
f 195 676,61	*g* f 151 851,99	f 18 211,23 5	f 500,00	f 1 587 222,28	50	5 526 1/2
52 583,64	*h* 3 965,93	3 224,65	2 265,00	922 480,97	31	3 422
105 607,16	*i* 84 279,35 5	3 323,91	15 242,00	547 242,92 5	138	5 503
f 353 867,41	f 240 097,27 5	f 23 759,79 5	f 18 007,00	f 3 056 946,17 5	219	14 451 1/2

WAARHEEN UITGEVOERD.	Suiker.		Melassie.	
	Hoeveelheid.	Geldswaarde.	Hoeveelheid.	Geldswaard
Nederland	17 939 872	*a* f 1 852 824,73	1 208	*b* f 374
Noord-Amerika	6 922 302	741 450,20	836 750	259 392
Vreemde plaatsen	8 513 493	892 315,67	32 215	9 986
Totaal . . .	33 375 667	f 3 486 590,60	870 173	f 269 753

VERVOLG VA

WAARHEEN UITGEVOERD.	Cacao.	
	Hoeveelheid.	Geldswaard
Nederland	45 395	*f* f 12 700
Noord-Amerika	285 860	82 705
Vreemde plaatsen	176 210	50 919
Totaal . . .	507 465	f 146 324

a. Berekend tegen f 10,50, f 10 en f 11 per 100 pond.
b. » » f 31 per 100 gallons.
c. » » f 100, f 90, f 60 en f 65 per 100 gallons.
d. » » f 30, f 32, f 34 en f 20 per 100 pond.
e. » » f 34, f 30 en f 17 per 100 pond.
f. » » f 27 en f 29 per 100 pond.

VOER.

Rhum en dram.		Koffij.		Katoen.	
Hoeveelheid.	Geldswaarde.	Hoeveelheid.	Geldswaarde.	Hoeveelheid.	Geldswaarde.
54 586 1/2	*c* f 51 889,35	469 034	*d* f 146 792,84	279 660	*e* f 87 815,60
»	»	»	»	»	»
112 923 1/2	93 240,75	19 035	5 822,40	281 920	90 045,35
167 510	f 145 130,10	488 069	f 152 675,24	561 580	f 177 860,95

DEN UITVOER.

Verschillende producten.	Houtwaren. Geldswaarde.	Verschillende vreemde dranken.	Verschillende vreemde artikelen.	Geldelijk bedrag.	Schepen.	Lastenmaat.
g f 9 287,10	f 3 767,35	»	*l* f 14 702,10	f 2 180 153,80	43	5 889
h 715,75	528,00	»	*m* 3 533,20	1 088 325,25	39	4 314 1/2
i 12 915,90	36 477,90	*k* f 4865,00	58 872,90	1 255 521,62	135	5 103 1/2
f 22 918,75	f 40 773,25	f 4865,00	f 77 108,20	f 4 524 000,67	217	15 307

g. Waaronder aan arrowroot en gomma f 7881,75.
h. » » huiden f 474,50.
i. » » arrowroot en gomma f 5111,75, maïs en koren f 6530,15.
k. » » jenever f 1836,40.
l. » » oude metalen f 6394,50.
m. » » oude metalen f 3533,20.

STAAT van het Entrepôt gedurende het jaar 1860.

Van waar gekomen. Waarheen gevoerd.	Diverse producten.	Koopmanschappen.	Dranken.	Te zamen.
Aanwezig op 1°. Januarij . . .	f 3 640,00	f 1 704,00	f 22 145,86	f 27 489,86
Van Nederland	»	8 100,00	20 275,90	28 375,90
» elders.	8 838,50	120,00	13 599,50	22 558,00
	f 12 478,50	f 9 924,00	f 56 021,26	f 78 423,76
In consumtie gebragt	»	f 5 504,00	f 10 252,75	f 15 756,75
Naar Nederland	»	»	»	»
» elders.	f 8 751,50	4 300,00	12 887,90	25 939,40
Aanwezig op 31 December 1860.	3 727,00	120,00	32 880,61	36 727,61
	f 12 478,50	f 9 924,00	f 56 021,26	f 78 423,76

INHOUD.

VAN HET VERSLAG BETREKKELIJK SURINAME.

A. Grondgebied . . . . . Bladz. 1

B. Bevolking . . . . . » 1

§ 1. De vrije bevolking. . . . . » 1

§ 2. De niet-vrije bevolking . . . . . » 2

§ 3. De Indianen . . . . . » 5

§ 4. De Boschnegers. . . . . » 5

C. Algemeen beheer . . . . . » 5

I. De Gouverneur . . . . . » 5

II. De Koloniale Raad. . . . . » 5

III. De gouvernements-secretarie . . . . . » 6

IV. Betrekkingen met vreemde mogendheden . . . . . » 6

D. Gewestelijk beheer. . . . . » 6

§ 1. Beheer in de divisien. . . . . » 6

§ 2. Beheer in de districten . . . . . » 6

E. Militair beheer . . . . . » 6

§ 1. Landmagt. . . . . » 6

a. De schutterij te Paramaribo . . . . . » 7

b. De gewapende burgermagt in de divisien en districten. . . » 7

c. Het bataillon jagers n°. 27, de compagnie artillerie, de koloniale guides en de invaliden . . . . . » 7

§ 2. Inrigtingen en bepalingen met het militaire beheer in verband. . Bladz. 10

§ 3. Zeemagt . . . . . » 10

F. Regtswezen en politie. . . . . » 11

§ 1. Wetgeving. . . . . » 11

§ 2. Burgerregt . . . . . » 11

§ 3. Regterlijke magt . . . . . » 12

§ 4. Politie . . . . . » 14

1°. Algemeen, gewestelijk en plaatselijk beheer . . . . . » 14

2°. Eenige onderwerpen van politie bij speciale verordeningen vastgesteld . . . . . » 14

§ 5. Middelen van beheer met het regtswezen in verband. . . . . » 14

1°. Departement der onbeheerde boedels en weezen. . . . . » 14

a. Onbeheerde boedels. . . . . » 14

b. Weezen. . . . . » 15

2°. Translateurs . . . . . » 16

3°. Gevangenissen. . . . . » 16

G. Eeredienst. . . . . » 16

I. Nederduitsch-Hervormde gemeente . . . . . » 16

II. Evangelisch-Luthersche gemeente. . . . . » 18

III. Moravische Broedergemeente . . . . . » 19

IV. Roomsch-katholijke gemeente . . . . . » 21

V. Israëlitische gemeente . . . . . » 21

H. Instellingen van liefdadigheid . . . . . » 22

I. Burgerlijke geneeskundige dienst . . . . . » 22

J. Onderwijs . . . . . » 23

K. Bouwdepartement . . . . . » 24

L. Communicatiewegen te land en te water en vervoermiddelen . . . . » 25

M. Geldelijk beheer . . . . . » 25

I. Algemeen beheer . . . . . » 25

II. Muntwezen . . . . . » 25

III. Begrooting. . . . . » 25

IV. Bronnen van inkomsten . . . . . » 25

V. Finantiele resultaten . . . . . » 25

VI. Opgeheven particuliere West-Indische Bank . . . . . » 26

VII. Inkomsten der gouvernements-plantages. . . . . » 26

N. Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren . . . . . Bladz. 26

O. Slavenbevolking. . . . . » 26

P. Immigratie en kolonisatie . . . . . » 28

§ 1. Immigratie . . . . . » 28

§ 2. Kolonisatie . . . . . » 29

Q. Nijverheid. . . . . » 29

1°. Landbouw . . . . . » 29

2°. Veeteelt. . . . . » 38

3°. Uitgifte van landerijen voor cultuur . . . . . » 39

4°. Handel en scheepvaart. . . . . » 39

R. Betonning, bebakening en loodswezen . . . . . » 43

S. Briefwisseling. . . . . » 43

BIJLAGEN.

(*) A. Staat van plantages en gronden in de divisia Boven-Suriname en Thorarica op ultimo December 1860.

B. Staat van plantages en gronden in de divisie Para.

C. » » » » » » » » Boven-Commewijne.

D. » » » » » » » » Boven-Cottica en Perica.

E. » » » » » » » » Beneden-Commewijne.

F. » » » » » » » » Beneden-Cottica.

G. » » » » » » » » Saramacca.

H. » » » » » » het district Coronie.

I. » » » » » » » » Nickerie.

K. Een exemplaar van het *Gouvernementsblad* over 1860.

L. Lijst der plantages, welke in 1860 door zendelingen der Evangelische Broedergemeente zijn bediend geworden.

M. Lijst der plantages, van welke de slavenkinderen in 1860 schoolonderwijs genoten hebben.

N. De begrooting voor 1860, zoo als die door den Koning is goedgekeurd.

O. Staat aantoonende de ontvangsten en uitgaven in de kolonie tot ultimo 1861 gedaan, vergeleken met de raming.

P. Staat van de regterlijke uitspraken wegens overtredingen van de slavenreglementen gedurende het jaar 1860.

(*) De Bijlagen litt. A—K zijn ter griffie der Kamer, ter inzage van de leden, nedergelegd.

Q. Staat van regterlijke uitspraken, waarbij slaven tot straffen veroordeeld zijn, of waarbij zij van tegen hen ingebragte beschuldigingen zijn vrijgesproken, gedurende het jaar 1860.

R. Staat aantoonende het getal der weggeloopen en teruggekeerde slaven gedurende het jaar 1860, met opgave van de middelen die tot hunne terugbrenging zijn aangewend, dan wel of zij uit eigen beweging zijn teruggekeerd, en van de straffen, na terugkeering toegepast.

S. Staat aantoonende de straffen aan weggeloopen slaven, ter verzoeke van hunne meesters of derzelver vertegenwoordigers opgelegd, gedurende het jaar 1860.

T. Staat van de plantages en gronden aan welker beheerders aanschrijvingen zijn gedaan tot nakoming van verpligtingen, hun bij de slavenreglementen voorgeschreven, gedurende het jaar 1860.

U. Staat van de vrijgegeven gouvernementsslaven en van de daarvoor gestorte sommen in de kas van het Genootschap tot uitbreiding van het Christendom in Suriname, gedurende het jaar 1860.

V. Staat van de slaven op de plantages en gronden in elk der verschillende divisien en districten werkende.

W. Staat der op elke cultuur op ultimo December 1860 aanwezige slaven.

X. Staat der op elke cultuur in de divisien en districten op ultimo December 1860 aanwezige veldarbeiders.

IJ. Staat van gedane ontvangsten en uitgaven wegens de gouvernementsplantage Catharina Sophia over 1860.

Z. Staat van gedane ontvangsten en uitgaven wegens de gouvernementsplantage Rustenburg over 1860.

AA. Staat van den in- en uitvoer en van het entrepôt in de kolonie Suriname gedurende het jaar 1860.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

VERSLAG WEGENS CURAÇAO EN ONDERHOORIGHEDEN.

N°. 19.

A. Bevolking.

De volgende opgaven van den stand der bevolking bij het einde van 1860 en van de geboorten en van de sterfte gedurende dat jaar zijn, even als in vorige verslagen, getrokken uit de registers van de wijk- en districtsmeesters en uit de door de gezaghebbers van de onderhoorige eilanden ingediende rapporten.

Op den laatsten December 1860 bedroeg de bevolking:

OP	VRIJEN.			NIET-VRIJEN.			Totaal der bevolking.
	Mannelijke.	Vrouwelijke.	Totaal.	Mannelijke.	Vrouwelijke.	Totaal.	
Curaçao	6 073	7 574	13 647	2 542	2 856	5 398	19 045
Bonaire	1 031	1 132	2 163	416	452	868	3 031
Aruba.	1 153	1 292	2 445	169	235	404	2 849
St. Eustatius	348	467	815	525	587	1 112	1 927
Saba	531	622	1 153	302	371	673	1 826
St. Martin	623	755	1 378	801	978	1 779	3 157
Totaal . .	9 759	11 842	21 601	4 755	5 479	10 234	31 835

Het garnizoen is onder de vrije bevolking begrepen. (1)
Onder de niet-vrijen zijn gerekend 765 gouvernementsslaven, waarvan:

op het eiland Curaçao	68
» » » Bonaire	691
» » » Aruba	6
Totaal	765

Er werden in 1860 gesloten:

op Curaçao	38	huwelijken,	daarbij	geëcht	18	kinderen;
» Bonaire	6	»	»	»	1	»
» Aruba	6	»	»	»	8	»
» Saba	2	»	»	geene kinderen geëcht;		
» St. Martin	7	»	»	»	»	»

(1) Zie omtrent het cijfer hoofdstuk C, § 1.

Op St. Eustatius werd geen huwelijk in dat jaar gesloten en werden ook geene kinderen geëcht.

Het aantal gehuwde personen, weduwenaars en weduwen bedroeg op ultimo December 1860:

op Curaçao	1573
» Bonaire	407
» Aruba	298
» St. Eustatius	115
» Saba	284
» St. Martin	272
te zamen	2949

Er werden in 1860 gemanumitteerd 93 slaven, als:

op Curaçao	80
» Bonaire	1
» Aruba	2
» Saba	8
» St. Eustatius	geene
» St. Martin	2

De bevolking, in de bovenstaande tabel vermeld, was naar de kerkgenootschappen onderscheiden als volgt:

OP	Nederd. Hervorm.	Methodisten.	Roomsch-katholijken.	Israëliten.	Niet opgegeven.	Totaal.
Curacao	1921	»	16 263	861	»	19 045
Bonaire	160	»	2 869	2	»	3 031
Aruba	344	»	2 501	4	»	2 849
St. Eustatius	1426	300	200	1	»	1 927
Saba	1432	»	394	»	»	1 826
St. Martin	723	2121	265	»	48	3 157
Totaal	6006	2421	22 492	868	48	31 835

De vrije bevolking was naar de geboorteplaats onderscheiden als volgt:

WOONPLAATS.	GEBOREN. op het eiland zelf.	elders in de West-Indien.	in Nederland.	in andere landen.	Totaal.
Curaçao	12 509	427	398	313	13 647
Bonaire	2 136	11	11	5	2 163
Aruba	2 314	84	13	34	2 445
St. Eustatius	708	96	7	4	815
Saba	1 121	29	1	2	1 153
St. Martin	1 141	87	19	131	1 378
Totaal	19 929	734	449	489	21 601

In het jaar 1860 werden geboren: (1)

OP	VRIJEN			NIET-VRIJEN			Totaal der geboorten.
	Mannelijke.	Vrouwelijke.	Totaal.	Mannelijke.	Vrouwelijke.	Totaal.	
Curaçao	268	237	505	134	135	269	774
Bonaire	49	47	96	32	17	49	145
Aruba	70	67	137	11	9	20	157
St. Eustatius	9	10	19	28	30	58	77
Saba	12	16	28	8	16	24	52
St. Martin	11	13	24	14	11	25	49
Totaal	419	390	809	227	218	445	1254

In datzelfde jaar bedroeg het getal der overledenen:

OP	VRIJEN.			NIET-VRIJEN.			Totaal der overledenen.
	Mannelijke.	Vrouwelijke.	Totaal.	Mannelijke.	Vrouwelijke.	Totaal.	
Curaçao	150	201	351	119	114	233	584
Bonaire	18	10	28	7	7	14	42
Aruba	22	16	48	5	5	10	58
St. Eustatius	7	16	23	25	27	52	75
Saba	7	5	12	5	5	10	22
St. Martin	6	2	8	7	11	18	26
Totaal	210	250	470	168	169	337	807

In 1860 werd op Curaçao aan 3 personen, en op Bonaire aan 1 persoon admissie tot inwoning verleend.

Nieuwe voorschriften, ten oogmerk hebbende het verbeteren van de slavenregisters en het herstellen van daarin voorkomende onnaauwkeurigheden, werden afgekondigd bij de publicatie van 6 Junij 1860, *Publicatieblad* n°. 5, waarbij tevens het geven van geslachtsnamen aan de slaven werd voorgeschreven.

B. Algemeen en gewestelijk beheer.

Op Curaçao en op de onderhoorige eilanden heerschte gedurende het jaar 1860 eene gewenschte rust.

---

(1) Ter voldoening aan den wensch, uitgedrukt op bladz. 10 van het Verslag der Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, dd. 13 September 1862, nopens het regeringsverslag van den staat der West-Indische bezittingen en van dien ter Kuste van Guinea over 1859, is de gouverneur van Curaçao en onderhoorigheden aangeschreven, om in het vervolg ook voor de verschillende eilanden de verhouding tusschen echte en onechte geboorten op te geven.

Bij Koninklijk besluit van 9 Augustus 1860, n°. 46, werd de gezaghebber van St. Eustatius, de heer W. H. J. VAN IDSINGA, benoemd tot gezaghebber van St. Martin (Nederlandsch gedeelte), welke betrekking hij den 1sten November 1860 aanvaardde. De eervol ontslagen 1ste luitenant der artillerie N. A. ROST VAN TONNINGEN is bij Koninklijk besluit van dezelfde dagteekening, n°. 47, in zijne plaats tot gezaghebber van St. Eustatius benoemd, en trad den 26sten October als zoodanig in functie.

Deze benoemingen werden ter kennis van het algemeen gebragt door de afkondiging van de publicatie van 22 September 1860 (*Publicatieblad* n°. 9 en 10).

Bij de publicatie van 23 November 1860 (*Publicatieblad* n°. 13) werden afgekondigd de Koninklijke besluiten van den 29sten Augustus van dat jaar (*Staatsblad* n°. 50 en 51), bepalende de plaatsing in het *Staatsblad* van de additionele overeenkomst tusschen Nederland en Frankrijk op den 2den Augustus 1860 gesloten, ter aanvulling van het bestaande verdrag tot wederkeerige uitlevering van misdadigers van den 7den November 1844 (*Staatsblad* van 1845, n°. 3), en van de overeenkomst ter regeling der uitlevering van misdadigers in de Nederlandsche en Fransche West-Indische kolonien.

C. Militair beheer.

§ 1. *Landmagt.*

Op ultimo December 1860 was de sterkte van het garnizoen als volgt:

Compagnie van het bataillon jagers n°. 27,	9	offic.	en	236	onderoffic.	en manschapp.;
Compagnie artillerie,	2	»	»	123	»	» »
Officieren van gezondheid,	5					
» der genie,	1					
Te zamen	17	offic.	en	364	onderoffic.	en manschapp.;

Op dat tijdstip waren daarvan in bezetting:

op Curaçao,	15	officieren	en	337	onderofficieren	en manschappen;
» St. Eustatius,	1	»	»	27	»	» »
Te zamen	16	officieren	en	364	onderofficieren	en manschappen.

Een 1ste luitenant-ingenieur, onder de opgegeven sterkte begrepen, bleef in 1860 nog in commissie in Suriname.

De gezondheidstoestand in 1860 is van af half Februarij zeer voldoende geweest.

Gedurende de maand Januarij en de eerste helft van Februarij zijn nog 9 militairen aan de gele koorts bezweken.

In het jaar 1860 hebben zich 43 militairen gereëngageerd, als:

	voor 4 jaren met f 40 handgeld.	voor 4 jaren met f 80 handgeld.	voor 6 jaren met f 120 handgeld.	Totaal der gereëngageerden.
Infanterie . . .	3	»	17	20
Artillerie. . . .	1	1	21	23
	4	1	38	43

En werden nieuw aangenomen:

voor 6 jaren met f 40 handgeld.	2
» 8 » zonder »	1
» 6 » » »	1
Te zamen. . . .	4

allen van de infanterie.

Regtstreeks uit Nederland kwamen in dat jaar aan:

1 majoor der infanterie;
1 2de luitenant der infanterie;
1 kapitein der artillerie;
1 1ste luitenant der artillerie;
1 2de » » » en
2 officieren van gezondheid 3de klasse.

Te zamen. 7 officieren, benevens
50 onderofficieren en manschappen, waarvan:

voor de infanterie.	30 en
» » artillerie	20
Te zamen. . .	50

Via Suriname kwamen uit Nederland in 1860:

1 officier van gezondheid 2de klasse;
1 1ste luitenant der infanterie; en
80 onderofficieren, korporaals en manschappen, waarvan:

voor de infanterie.	53
» » artillerie	27
Te zamen. . .	80

Nog 5 militairen kwamen terug bij het corps van de brigade maréchaussées, waarbij zij op de proef dienden.

Uit de sterkte van het garnizoen werden afgevoerd:

als overgeplaatst naar Suriname:
1 kapitein der infanterie;
1 officier van gezondheid 1ste klasse;
benevens 1 soldaat der infanterie.

Als met verlof wegens ziekte vertrokken naar Nederland, alwaar zij later bij het Nederlandsche leger werden teruggeplaatst:

1 1ste luitenant der artillerie;
1 2de » » »

benevens ter verkrijging van paspoort of gagement 20 onderofficieren, korporaals en manschappen, waarvan:

van de infanterie	9
» » artillerie	11
Te zamen. . .	20

Als eervol ontslagen:
1 1ste luitenant der artillerie;
als overleden:
1 apotheker 3de klasse, en
16 onderofficieren, korporaals en manschappen, waarvan:

van de infanterie	12
» » artillerie	4
Te zamen. . .	16

waarvan 3 op St. Eustatius overleden.

Als met binnenlandsch paspoort afgegaan	15

waarvan:

van de infanterie.	9
» » artillerie	6
Te zamen. .	15

Bij de brigade maréchausseés waren er op de proef gedetacheerd	18

als:

van de infanterie	14
» » artillerie	4
Te zamen. .	18

De stedelijke schutterij was op ultimo December 1860 sterk:

1 majoor-kommandant;	277 presente onderofficieren en manschappen, en
13 officieren;	235 afwezig (1) » » »
te zamen 14 officieren en	512 onderofficieren en manschappen.

De sterkte der landelijke schutterij was op datzelfde tijdstip:

1 majoor-kommandant;	739 presente onderofficieren en manschappen, en
13 officieren	59 afwezige » » »
te zamen 14 officieren en	798 onderofficieren en manschappen.

De schutterij op Bonaire bestond op ultimo December 1860, even als in 1859, uit:
1 kapitein-kommandant;
1 1ste luitenant;
2 2de luitenants, en
278 onderofficieren en manschappen;
waarvan 62 met verlof afwezig waren.

Op Aruba was de schutterij sterk:
1 kapitein, en
300 onderofficieren en manschappen.

Op St. Eustatius bestond de schutterij uit:
1 kapitein-kommandant;
3 2de luitenants; waarvan 1 kommandant van het corps vrijwilligers, en
36 onderofficieren en manschappen.

Het corps vrijwilligers te paard was sterk:
14 onderofficieren en manschappen.

(1) Vele visschers of zeelieden, ingezetenen van Curaçao, worden wel bij de schutterij ingeschreven, doch verlaten, met voorkennis, tijdelijk dat eiland en worden alsdan als „afwezig" gevoerd.

De sterkte der schutterij op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) was:

2 kapiteins, waarvan één kommandant;
2 1ste luitenants;
3 2de » en
89 onderofficieren en manschappen.

De schutterij te paard telde 1 2de luitenant, en 20 leden.

Bij de publicatie van 12 Januarij 1860 (*Publicatieblad* n°. 2) werd afgekondigd het Koninklijk besluit van 16 October 1859, n°. 63, waarbij, met wijziging van art. 1 van het reglement op de koloniale militaire pensioenen, werden verhoogd de na 1 Januarij 1860 toe te kennen pensioenen aan officieren, en bij de publicatie van dat jaar, n°. 12, werd bekend gemaakt het Koninklijk besluit van 18 September 1860, n°. 98, waarbij de bepalingen van art. 4 (1) van het Koninklijk besluit van 11 Februarij 1859, n°. 40, van toepassing worden verklaard op de landmagt in de Nederlandsche overzeesche bezittingen.

§ 2. *Inrigtingen met het militair beheer in verband.*

Hospitaal. De beide gebouwen, ingerigt voor 155 lijders, zijn in de beste orde. In 1860 werden daarin verpleegd:

	Geneeskundige dienst.	Bataillon jagers n°. 27.	Compagnie artillerie.	Zr. Ms. zeemagt.	Vreemde zeemagt.	Sein- en batterijwachters.	Brigade maréchaussées.	Militaire justitie.	Civile personen.	Gegageerde militairen.	Landsslaven.	Totaal.
Aanwezig opult. December 1859	»	23	11	4	»	»	»	»	»	2	2	42
Ingekomen in 1860	1	191	134	58	1	1	13	1	2	6	19	427
	1	214	145	62	1	1	13	1	2	8	21	469
Hersteld of uitgegaan in 1860 .	1	193	137	55	1	1	13	1	»	6	18	426
	»	21	8	7	»	»	»	»	2	2	3	43
Overleden in 1860	»	11	2	»	»	»	»	»	2	1	1	17
Aanwezig opult. December 1860	»	10	6	7	»	»	»	»	»	1	2	26

§ 3. *Zeemagt.*

Het vaste eskader van Zr. Ms. zeemagt in de kolonie Curaçao en onderhoorigheden bestond in 1860 uit:

Zr. Ms. schroefstoomschip *Vesuvius*, en
» » schoener *Schorpioen*.

(1) Daarbij wordt ingesteld eene gouden medaille tot belooning voor militairen beneden den rang van officier, die gedurende zes en dertig jaren onafgebroken trouw en eerlijk hebben gediend, waaraan tevens eene gratificatie van f 50 is verbonden.

Voorts deed in 1860 nog Zr. Ms brik *Zeehond* de haven van Curaçao aan.

In 1860 kwamen tijdelijk in de haven van Curaçao:

14 vreemde oorlogsbodems, waarvan;

9 Venezuelasche:

1 Deensch;

1 Amerikaansch, en

3 Spaansche.

Te zamen 14

De gezondheidstoestand van de bemanning van Zijner Majesteits oorlogsbodems was in dit jaar zeer voldoende, en de voorzorgen tot wering der gele koorts op die vaartuigen hebben de beste uitkomsten opgeleverd.

Zoo als reeds op bladz. 7 van het Verslag over 1859 is medegedeeld, was Zijner Majesteits stoomschip *Vesuvius*, uit voorzorg tegen de gele koorts, niet in de haven van Curaçao binnengelaten, maar naar de reede van Bonaire gezonden. Dit vaartuig kwam, nadat de gele koorts geheel had opgehouden, eerst den 5den April 1860 in de haven van Curaçao binnen.

Dezelfde voorzorgmaatregelen zijn genomen ten aanzien van het transportschip *Heldin*, dat, met een detachement troepen uit Nederland aankomende, mede ter reede van Bonaire bleef geankerd.

De troepen werden van daar gedeeltelijk met Zijner Majesteits stoomschip *Vesuvius* naar St. Eustatius en gedeeltelijk met een koopvaardijschoener naar het fort Beekenburg op het eiland Curaçao overgebragt.

Het transportschip nam van Bonaire regelregt de terugreis naar Nederland aan.

D. Regtswezen en politie.

I. Wetgeving.

Bij de publicatie van 1 Junij 1860 (*Publicatieblad* n°. 4) werd afgekondigd het Koninklijk besluit van den 28sten December 1859, n°. 54, betreffende de invoering eener nieuwe wetgeving in de West-Indische kolonien.

Betreffende dit onderwerp is in het regeringsverslag over 1860 wegens Suriname medegedeeld hetgeen ook op Curaçao reeds tot uitvoering van het in de bovengenoemde publicatie vermelde Koninklijk besluit van 28 December 1859, n°. 54, heeft plaats gehad.

Zoo als daar ook reeds is vermeld, werd, na het overlijden van den commissaris des Konings mr. L. Metman, bij het Koninklijk besluit van 2 December 1860, n°. 66, de voleindiging zijner taak opgedragen aan twee commissien, eene in Suriname, en eene op Curaçao.

Tot leden van de commissie op Curaçao werden benoemd:

de procureur des Konings mr. A. M. de Rouville, als president;

A. Muller, lid van den Kolonialen Raad;

mr. J. H. Beaujon, koloniale secretaris;

jhr. mr. D. M Rammelman Elsevier, lid der regtbank op Curaçao;

terwijl aan die commissie als secretaris was toegevoegd:

de heer W. B. Mellinck, hoofd-commies ter koloniale secretarie (1).

De overige publicatien, notificatien en beschikkingen in 1860 op Curaçao uitgevaardigd en in het *Publicatieblad* opgenomen, zijn onder de hoofdstukken van dit Verslag, waarop zij betrekking hebben, vermeld.

(1) De genoemde commissie, sedert het belangrijkste gedeelte van hare taak vervuld hebbende, is bij Koninklijk besluit van 18 September 1862, n°. 78, onder dankbetuiging ontbonden.

De bij het Departement van Kolonien door haar ingediende ontwerpen zullen in behandeling genomen worden, zoodra de nog ontbrekende verordeningen, waarvoor het wenschelijk is geoordeeld de Surinaamsche ontwerpen zooveel mogelijk te volgen, benevens de ontwerpen voor Suriname, bij dat Departement zullen zijn ingekomen.

II. Burgerregt.

In het jaar 1860 werd slechts op St. Martin (N. G.) aan één persoon het burgerregt verleend. Honderd, meest allen behoeftige personen, werden kosteloos in het burgerregister ingeschreven.

III. Regterlijke magt.

In 1860 werden bij de regterlijke collegien op Curaçao de volgende zaken behandeld:

Bij de Regtbank.

Civile zaken.

Het aantal behandelde zaken bedroeg 10, waarin werden gewezen de volgende vonnissen:

van verstek van actie tegen defaillante crediteuren, met injunctie van perpetuum silentium, 4; toewijzing van een eisch tot echtscheiding wegens kwaadwillige verlating (bij defaut) 1; in cas van injurie met eisch en reconventie in hetzelfde cas 1; condemnatoir tot het geven van getuigenis der waarheid 1; tot verbetering van twee acten van den burgerlijken stand (geboorte-acten) 1; interlocutoir in eene reauditiezaak 1; arresten in reauditie, waarbij vonnissen van de commissarissen tot de kleine zaken zijn geapprobeerd, 2.

Commerciele zaken.

Het aantal behandelde commerciele zaken bedroeg 16, waarin de volgende vonnissen werden gewezen:

absolutoir 1; van eerste defaut 3; condemnatoir bij defaut in zaken beneden f 300 1; idem boven f 300 1; idem na voordragt der belangen van partijen 12; waarbij condemnatoire vonnissen bij defaut executabel zijn verklaard 2; waarbij appredensie is verleend bij defaut 1; waarbij nieuwe letteren van executie zijn verleend (bij defaut) 1; waarbij arrest op goederen van waarde is verklaard 1. Bij 4 dezer vonnissen heeft decretatie van arrest op personen plaats gehad.

Bij een dier vonnissen werd een arrest op eenen persoon kost- en schadeloos opgeheven.

Strafzaken.

Het aantal behandelde strafzaken bedroeg 8; in eene zaak werden 2 beklaagden onder handtasting ontslagen, ter zake van één misdrijf, terwijl zij met nog drie anderen, ter zake van een ander misdrijf, van alle regtsvervolging zijn ontslagen. In de overige zeven zaken zijn tegen 9 personen condemnatoire vonnissen gewezen.

Bij deze condemnatoire vonnissen werden veroordeeld:

AARD DER MISDRIJVEN.	Stand der veroordeelden.				OPGELEGDE STRAFFEN.						
	Vrijen.		Slaven.		Gevangenis.			Dwangarbeid.			Geldboeten.
	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Dagen.	Maanden.	Jaren.	Dagen.	Maanden.	Jaren.	Bedrag in guldens.
Eenvoudige feitelijke gewelddadigheid, gepaard met schennis van huisregt. .	1	»	»	»	10	»	»	»	»	»	25,00
Gequalificeerde feitelijke gewelddadigheid, gepaard met schennis van huisregt. .	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»
Gequalificeerde feitelijke gewelddadigheid	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»
Idem	1	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»
Idem, die den dood van den beleedigde heeft ten gevolge gehad.	1	»	»	»	»	»	»	»	»	10	»
Eenvoudige diefstal	1	1	»	»	»	3	»	»	»	»	»
Idem	1	»	»	»	»	6	»	»	»	»	»
Idem	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»
	8	1									
	9										

Commissarissen ter rolle.

Commissarissen hebben in de onder civile zaken in cas van echtscheiding wegens kwaadwillige verlating vermelde zaak, gewezen vonnissen:

van 1e. defaut.	1
» 2e. »	1
» 3e. »	1

Commissarissen tot de kleine zaken.

Het aantal behandelde zaken bedroeg 8. In deze zaken zijn de volgende vonnissen gewezen: condemnatoir bij verstek 4; condemnatoir na voordragt der belangen van partijen 4. Bij één dezer vonnissen is een arrest op persoon van waarde verklaard.

Bij minnelijke schikking zijn afgemaakt 4 zaken, als:

bij de commissarissen ter rolle	1
» » » tot de kleine zaken	3
Te zamen	4

Onvervolgd zijn gebleven:

bij de regtbank:	
civile zaken	1
commerciele zaken	11
strafzaken	1
bij commissarissen tot de kleine zaken.	15
Te zamen	28

Het aantal beschikkingen op requesten bedroeg 5; als:

op een request van een vennoot, autorisatie verzoekende om eenige goederen, behoorende aan de ontbonden vennootschap waarvan hij lid was, voor rekening van die bestaan hebbende vennootschap op publieke veiling te mogen verkoopen 1; op letteren-requisitoriaal van buitenlandsche regters 1; op een request tot bekrachtiging van eene plaats gehad hebbende verzoening tusschen twee echtelieden, die bij vonnis dezer regtbank van tafel, bed, bijwoning en goederen waren gescheiden, 1; op een request, waarbij een kind venia agendi verzoekt, ten einde deszelfs moeder te mogen dagvaarden, om op vraagartikelen te worden gehoord als getuige in eene voor de regtbank aanhangig gemaakte zaak, 1; op een request civiel, om nadere productie van stukken bij ampliatie-inventaris te mogen doen, 1.

Het aantal beschikkingen in strafzaken bedroeg 27; als:

magtiging om precedente informatien in te winnen 4; magtiging tot personele daging 3; goedkeuring van gedane apprehensie 4; magtiging om regt te mogen vragen en mitsdien van criminele eisch en conclusie te mogen dienen 6; benoemingen van praktizijns om beschuldigden te verdedigen 4; afwijzende beschikkingen om percedente informatien in te winnen 2; tot personele daging 1; om beklaagden te apprehenderen 1; om regt te vragen op confessie van een beklaagde 1; om getuigen in eene aanhangige zaak, ten overstaan van het vredegeregt op Aruba, op vraagartikelen te doen hooren 1.

Bij de regtscollegien op St. Eustatius werden in 1860 behandeld de volgende zaken, als:

Bij de regtbank.

Civile zaken.

Oproeping van crediteuren in boedels 2; opvordering van hypotheek 1.

Strafzaken.

Wegens ontvlugting van slaven 1; wegens diefstal 2.

Bij de commissarissen tot de kleine zaken:
wegens feitelijk geweld 1; wegens verbale injurie 1.
Bij de regterlijke collegien op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) werden in 1860 behandeld:

Bij de regtbank.

Strafzaken.

Hierin werden gewezen 4 vonnissen, als:

ter zake van gequalificeerd feitelijk geweld 1
» » » brandstichting 1
» » » vergiftiging 1
» » » diefstal 1

Commissarissen tot de kleine zaken.

Hierbij werden 4 zaken behandeld, waarvan:
1 in het burgerlijke, en
3 in strafzaken, waarvan:
wegens feitelijk geweld 2, en
» verbale injurie 1.

Voorts werden bij de regtbank 1 zaak van echtscheiding bij minnelijke schikking afgemaakt; 6 beschikkingen gegeven op requesten, en 3 adviesen aan het bestuur uitgebragt.

Bij de regtbank op Curaçao waren in 1860 2 procureurs.

De zittingen van de regtbank, van den Kolonialen Raad en van de krijgsraden worden sedert 1 Januarij 1860 in het nieuw gebouwde raadhuis gehouden; daarin zijn tevens de bureaux van den procureur des Konings en der griffie van de regtbank overgebragt.

IV. Politie.

Bij beschikking van den 25sten October 1860 (*Publicatieblad* nº. 11) werd bepaald, dat voortaan geene levering van buskruid uit 's lands magazijnen later zal mogen plaats hebben dan uiterlijk tot vier ure in den namiddag.

§ 1. *Maréchaussée.*

De brigade maréchaussées bestond op ultimo December 1860 uit: 1 wachtmeester, 9 brigadiers en 37 maréchaussées, waarvan zich 7 brigadiers en 31 maréchaussées op Curaçao bevonden, terwijl 2 brigadiers en 6 maréchaussées op de onderhoorige eilanden Bonaire en Aruba waren gedetacheerd.

Op St. Eustatius waren geene maréchausées, doch 2 onder-agenten van politie.

Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) bevindt zich mede eene brigade van 1 brigadier, 1 vice-brigadier en 10 maréchaussées.

Er zijn daar nog aanwezig 2 onder-agenten van politie.

§ 2. *Regt van verblijf.*

Dit regt werd in het jaar 1860 op Curaçao verleend aan 4 personen, waarvan:
2 geboren te Porto Cavello in de republiek Venezuela; 1 geboren te Kiel in Denemarken en 1 geboren te Maracaïbo.

§ 3. *Zeebrieven.*

In 1860 werden op Curaçao aan Nederlandsche kustvaarders afgegeven 26 passen;

bovendien nog aan onderscheidene vaartuigen 35 permitten om in de buitenbaaijen zout te laden, terwijl nog 3 permitten tot het doen van reizen naar Klein-Curaçao verleend werden.

Er werden in 1860 aan nieuwe vaartuigen afgegeven 8 zeebrieven, en aan vaartuigen, die in 1860 op Curaçao van vlag veranderden, nog 14 zeebrieven.

V. Middelen van beheer met het regtswezen in verband.

§ 1. *Wees-, onbeheerde en desolate boedelkamers.*

Het garantie-kapitaal dezer instelling op Curaçao bedroeg op ultimo December 1859	f	141 660,49
De overwinst in 1860 bedroeg		3 855,05 5
Zoodat het garantie-kapitaal op ultimo December 1860 bedroeg	f	145 515,54 5
De kapitalen aan particulieren behoorende bedroegen op ultimo December 1859	f	552 673,24 5
In den loop van 1860 werden ter administratie der kamer gebragt		65 610,23 5
Interesten op kapitaal gebragt		3 737,70 5
	f	622 021,18 5
In 1860 afbetaalde kapitalen		21 587,63 5
Zoodat het kapitaal aan particulieren behoorende op ultimo December 1860 groot was	f	600 433,55
Verschuldigde interesten aan particulieren	f	4 916,17 5

Het geheele kapitaal der instelling bedroeg dus op ultimo December 1860:

Garantie-kapitaal	f	145 515,54 5
Kapitaal behoorende aan particulieren		600 433,55
Verschuldigde interesten aan particulieren		4 916,17 5
Te zamen	f	750 865,27

Welk bedrag op datzelfde tijdstip werd voorgesteld als volgt:

Uitgezet op hypotheek ten behoeve van de kamer	f	690 720,22
Een huis in de Willemstad onder n°. 114		6 191,40
Verschuldigde interesten door particulieren aan de kamer		42 513,92 5
Saldo in de kas der kamer		11 439,72 5
Te zamen	f	750 865,27

Bij de Israëlitische weeskamer op Curaçao bedroeg op ultimo December 1859 het kapitaal aan de synagoge behoorende	f	35 278,91
en op ultimo December 1860		37 427,215
Dus in 1860 meer dan in 1859	f	2 148,305
Dat van particulieren bedroeg op ultimo December 1859	f	136 438,95
en op ultimo December 1860		87 408,55
Dus in 1860 minder dan in 1859	f	49 030,40

Het kapitaal op ultimo December 1860 onder het beheer zijnde van de wees-, onbeheerde en desolate boedelkamer op St. Eustatius bedroeg eene som van f 8261,60, waarvan f 7664,37 tegen rente uitgezet.

In het jaar 1860 kwamen 4 boedels onder het beheer van deze kamer.

Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) werd de eenige in 1860 aan de kamer vervallen boedel vereffend.

§ 2. *Gevangenissen.*

	Vrijen.	Niet-vrijen.
Op ultimo December 1859 bleven er op Curaçao in de gevangenis	6	3
Gedurende 1860 zijn daarbij gekomen:		
tot dwangarbeid veroordeelden	1	11
tot gevangenisstraf veroordeelden.	8	13
	15	27
en ontslagen.	5	15
zoodat op ultimo December 1860 in hechtenis bleven	10	12

De gevangenis en de vertrekken, onder het nieuwe raadhuis voor gevangenen ingerigt, werden in de maand November 1860 betrokken; daarin bevinden zich twaalf luchtige cellen, die ieder twee gevangenen kunnen bevatten.

Op Saba kwamen gedurende 1860 slechts 3 personen voor eenen korten tijd in de gevangenis.

Op St. Martin waren in 1860 63 vrijen en 196 niet-vrijen in verzekerde bewaring.

Bij het einde van het jaar bleven er 4 personen in de gevangenis aanwezig.

E. Eeredienst.

I. Protestantsche.

In het hoofdstuk A is reeds eene opgave gedaan van het aantal Protestanten.

Op Curaçao waren even als in 1859 2 predikanten, en op Aruba 1.

De predikant, die, zoo als in het vorige Verslag is vermeld, van St. Eustatius naar Bonaire is overgeplaatst, heeft in October 1860 zijne dienst op laatstgenoemd eiland aanvaard.

Het kapitaal der Protestantsche kerk op Curaçao bedroeg op ultimo December 1860 f 53 181,155.

Dat van het weezenfonds dier gemeente f 7185,87.

De uitgaven van dit fonds hebben in 1860 bedragen:

voor maandelijkschen onderstand aan weezen . .	f	1093,70
» kleeding		283,70
» geneeskundige behandeling		40,00
» onkosten op f 1500 ter weeskamer belegd. .		30,00
» belasting op hypotheken		33,50
» zegels		0,50
Te zamen	f	1481,40

Het weezenfonds genoot in 1860 wederom van het Gouvernement een subsidie van f 1500.

Op Curaçao werden, blijkens de rekening der kerke- en armenkas aan de Protestantsche armen uitgedeeld f 1610,96⅝.

Het aantal gewoon bedeelden bedroeg 34.

Door het Gouvernement wordt bijgedragen eene som van f 575,16, waarvan voortsproten uit den verkoop van landsslaven voor hunnen vrijdom . . . . . f 160,00

en uit de algemeene armengelden. 415,16

f 575,16

In 1860 werden bij de gemeente gedoopt 37 kinderen, waarvan 21 jongens en 16 meisjes, en ingezegend 5 huwelijken.

Aan 156 kinderen, 14 militairen en 30 schepelingen van 's lands zeemagt werd catechetisch onderwijs gegeven, en 49 personen, waaronder 7 militairen en 21 schepelingen, werden als lidmaten aangenomen.

Op St. Eustatius gaan de meeste leden der Nederduitsch-Protestantsche gemeente bij den Engelschen Methodisten-zendeling ter kerk.

Het kapitaal der kerk en armenkas op St. Eustatius bedroeg op 1°. Januarij 1860.	f	148,64
Er werd ontvangen voor gedeeltelijke aflossing van een kapitaal met den interest van het overblijvende		418,66
voor een jaar interest van een kapitaal, groot f 2500.		200,00
en voor de opbrengsten van producten in 1860		550,75
Te zamen	f	1308,05
Er werd uitgegeven aan verschillende bedeelde armen, begrafeniskosten, huishuur van den predikant, schrijfbehoeften enz.		1210,20
Zoodat er op ultimo December 1860 in kas bleef	f	107,85
Behalve dit saldo heeft de kas nog uitstaan aan rentegevende kapitalen op obligatien		2900,00
en te goed op rentelooze voorschotten		152,37
Zoodat het saldo der kas op ultimo December 1860 bedroeg	f	3160,22

Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) is in het jaar 1860 geene verandering in het kerkelijke voorgevallen.

De algemeene armenkas op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) kwam in 1860, zooveel

hare beperkte middelen dit toelieten, aan de behoeften van een 36tal, tot werken ongeschikte ongelukkigen te gemoet.

De inkomsten dier kas in 1860 beliepen f 706,77, de uitgaven f 700.

Bij de bekendmaking van den gouverneur van Curaçao en onderhoorigheden van den 2den Januarij 1860 (*Publicatieblad* n°. 2) werd afgekondigd het Koninklijk besluit van 11 November 1859, n°. 71, houdende aanvulling van en benoemingen onder het personeel van de Commissie tot de zaken der Protestantsche kerken in Nederlandsch Oost- en West-Indie.

II. Roomsch-katholijke.

De heer J. F. A. Kistemaker, bisschop van Uranopolis i. p. i., is den overleden heer M. P. Nieuwindt, bisschop van Cytrum i. p. i. en apostolisch vicaris van Curaçao, in laatstgemelde betrekking opgevolgd.

Deze kerkvoogd wordt bezoldigd als geestelijke van den 1sten rang, terwijl het dienstwerk bij deze gemeente op Curaçao en op de onderhoorige eilanden verrigt wordt door 12, door het Gouvernement bezoldigde geestelijken van den 2den rang.

Van dezen bevonden er zich in 1860:

op Curaçao	6
» Bonaire	2
» Aruba	1
» St. Eustatius	1
» Saba	1
» St. Martin	1
	12

Het onbezoldigd personeel bestond op ultimo December 1860 uit 9 priesters en 63 zusters van liefdadigheid.

Het kapitaal behoorende aan de Roomsch-katholijke gemeente op Curaçao bedroeg in 1860 f 7933,99 en dat van de Maatschappij van Weldadigheid dier gemeente f 926,18⅝; even als in vorige jaren werd door het Gouvernement ten behoeve van de Roomsch-katholijke weezen verstrekt eene som van f 1500; aan de armen werd in 1860 uitgedeeld eene som van f 1439, waarvan door het Gouvernement werd bijgedragen uit de algemeene armengelden f 415,16 en uit gelden voortspruitende uit den verkoop van landsslaven voor den vrijdom f 160.

III. Israëlitische gemeente.

Behalve het aan deze gemeente toegekende aandeel uit de algemeene armengelden, ten bedrage van f 207,58, en van f 80 uit de toevallige baten, werd nog door het Gouvernement f 500 verstrekt tot onderstand der Israëlitische weezen.

Het ter weeskamer van de Israëlitische gemeente beheerd wordende kapitaal van de synagoge bedroeg op ultimo December 1860 f 37 427,21⅝.

F. Instellingen van liefdadigheid.

Bij de publicatie van 13 Februarij 1860 (*Publicatieblad* n°. 3) werden bepalingen vastgesteld omtrent de voogdij van minderjarige kinderen in eenig van gouvernementswege erkend gesticht opgenomen, en bij die van 5 September 1860 (*Publicatieblad* n°. 8) werden vastgesteld eenige bepalingen omtrent de kosten van verpleging en begrafenis van hen, die in liefdadige gestichten worden opgenomen.

I. Het lazarus- en krankzinnigengesticht op Curaçao.

De uitgaven voor dit gesticht bedroegen in 1860 f 3766,00⅝, alzoo f 277,30⅝ *minder* dan in het vorige jaar.

Het aantal verpleegdagen was 8117.

Op ultimo December 1860 werden er in het Lazarus- en krankzinnigenhuis verpleegd:

leprozen	11
krankzinnigen	10
Te zamen	21

De verpleging dier ongelukkigen bleef toevertrouwd aan 3 zusters van liefdadigheid. Voorts zijn nog 1 bediende en 1 pontvoerder in de dienst van dat gesticht werkzaam.

II. Het gasthuis of hospitaal voor de armen.

In dit gesticht worden ouden, zieken en behoeftigen, zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid, ter verpleging opgenomen.

Op ultimo December 1859 waren in dit gesticht aanwezig		32 personen.
In den loop van 1860 werden daarin opgenomen	110	»
Te zamen		142 personen.
Van dezen herstelden	88	
en overleden	37	
	— 125	»
Zoodat op ultimo 1860 aanwezig bleven		17 personen.

Het saldo in kas bedroeg op ultimo December 1859	f	664,67
De ontvangsten gedurende 1860 beliepen		4293,615
	f	4958,285
In 1860 werd uitgegeven		4801,415
Zoodat in kas bleef	f	156,87

Aan dit gesticht werd door het Gouvernement even als in 1859 eene toelage verleend van f 1000.

III. Spaarbank en bank van leening.

Aan het verslag omtrent de werking van den toestand der spaar- en beleenbank over het 11de huishoudelijk jaar, van 1°. Julij 1860 tot en met 30 Junij 1861, dat hierbij (bijl. lit. A) wordt overgelegd, worden de volgende bijzonderheden ontleend.

Het aantal leden werd in 1860 vermeerderd met 1 en bedroeg dus 113.

Op 1°. Julij 1860 bedroeg het tegoed der gezamenlijke inleggers in de spaarbank aan kapitaal en interest	f	121 852,785
Gedurende het huishoudelijk jaar werd bij de spaarbank belegd		49 925,66
De te goed gemaakte interesten bedroegen		4 308,705
Te zamen	f	176 087,15
Van dit bedrag werd in hetzelfde tijdvak teruggenomen		45 540,985
Zoodat het tegoed der gezamenlijke inleggers op 1°. Julij 1861 bedroeg	f	130 546,165

Het aantal stortingen bedroeg 1024.

Op 1°. Julij 1860 waren de bij de Bank aanwezige panden aan kapitaal en interest bezwaard met	f	49 749,13
Op panden werd uitgezet		57 056,00
De interesten op panden beliepen in het huishoudelijk jaar		5 079,185
Te zamen	f	111 884,315
Afgeloste panden		53 517,95
Zoodat de bij de instelling aanwezige panden op 1°. Julij 1861 bezwaard bleven met	f	58 366,365
Op 1°. Julij 1860 was op hypotheken en schuldbekentenissen uitstaande	f	81 849,405
Gedurende het huishoudelijk jaar werd op die wijze belegd		20 700,00
De interesten op hypotheken en schuldbekentenissen bedroegen		4 829,86
	f	107 379,265
Hierop werd afbetaald		17 540,635
Zoodat de inrigting op 1°. Julij 1861 op hypotheken en schuldbekentenissen had uitstaan	f	89 838,63

Het eigen kapitaal van de inrigting bedroeg op 1°. Julij 1861 f 20 712,96, alzoo f 2776,14 meer dan op 1°. Julij 1860.

IV. Andere instellingen van liefdadigheid.

De Protestantsche Maatschappij van Weldadigheid, de Israëlitische Maatschappij tot Hulpbetoon aan vlijtige armoede en verschillende begrafenis-societeiten zijn alle private instellingen, omtrent welker werkzaamheid geene opgaven aan het Bestuur zijn verstrekt.

De stand der armenkassen op Bonaire en Aruba was:

Op Bonaire:

Op 1°. Januarij 1860 in kas	f	127,92
Inkomsten in dat jaar		156,96
	f	284,88
Uitgaven		252,00
Zoodat op ultimo December 1860 in kas bleef	f	32,88

Op Aruba:

Op 1°. Januarij 1860 in kas	f	251,83
Inkomsten in dat jaar		412,49
	f	664,32
Uitgaven		421,50
Zoodat op ultimo December 1860 in kas bleef	f	242,82

G. Burgerlijke geneeskundige dienst.

Het getal op Nederlandsche en op vreemde hoogescholen gepromoveerde doctoren was hetzelfde als in 1859.

Tot de uitoefening der genees- en heelkunde, zonder van een diploma van eene hoogeschool voorzien te zijn, werd in 1860 nog toegelaten een persoon, zijnde een eervol ontslagen officier van gezondheid 3de klasse, na voldaan te hebben aan de bepalingen vervat in de publicatie dd. 14/16 November 1838.

Er bleven twee apothekers op Curaçao gevestigd.

De algemeene armen worden door onderscheidene geneesheeren gratis behandeld en van geneesmiddelen voorzien.

Op Bonaire werd in 1860 de geneeskundige dienst door eenen van het Gouvernement bezoldigden geneesheer waargenomen, aan wien tevens de behandeling der gouvernementsslaven is toevertrouwd.

Ook op Aruba is een geadmitteerde genees- en heelkundige gevestigd.

Bij de publicatie van 23 Augustus 1860 (*Publicatieblad* n°. 7) werd de verordening van den 24sten Februarij 1821 wegens het verkoopen van vergiften ook voor de eilanden St. Eustatius en St. Martin (Nederlandsch gedeelte) van toepassing verklaard.

Op St. Eustatius bleef een burgerlijk geneesheer gevestigd, die tevens belast is met de waarneming der geneeskundige dienst bij het aldaar bezetting houdende militair detachement.

Op St. Martin werd in 1860 een eervol ontslagen officier van gezondheid 3de klasse tot de geneeskundige praktijk geadmitteerd.

Het getal geneeskundigen op dat eiland bedraagt thans 2.

In de eerste maanden van 1860 bleef de gele koorts, die reeds in November 1859 was uitgebroken, onder het garnizoen heerschen. In April 1860 deed zich echter het laatste geval daarvan voor.

De algemeene gezondheidstoestand op al de onderhoorige eilanden was in 1860 gunstig te noemen. Slechts op Aruba heerschte er eene kinderziekte in ligten graad, die echter geene sterfgevallen heeft veroorzaakt.

Nadat vruchtelooze pogingen waren aangewend om met goed gevolg met uit Europa gezonden stof te vaccineren, is dit eindelijk gelukt, en werden op Curaçao 1987 kinderen met goed gevolg gevaccineerd.

Op Aruba is de derwaarts gezonden stof eveneens met goed gevolg aangewend.

Op Bonaire was dit mede het geval bij 1 kind; en wordt de vaccinatie aldaar met nieuw gezonden stof voortgezet.

Op St. Eustatius was reeds vroeger stof voorhanden, door den zendeling van het Methodisten-genootschap uit Engeland verkregen, waarmede bij een aantal personen goede uitkomsten zijn verkregen.

Van deze drie eilanden is het aantal gevaccineerden niet opgegeven.

Op St. Martin heeft de derwaarts gezonden stof volstrekt geene uitkomsten opgeleverd.

In 1860 werden in het hospitaal der landsslaven op Bonaire behandeld 358 zieken, waarvan 6 zijn overleden.

H. Onderwijs.

Het rapport der schoolcommissie over de scholen op Curaçao gedurende 1860 luidt gunstig.

Het getal leerlingen op de particuliere scholen is in 1860 aanzienlijk toegenomen.

Eene school werd in dat jaar gesloten, doch daarentegen werden er 2 nieuwe geopend.

Op de onderscheidene, zoo particuliere als landsscholen, de bewaarscholen daaronder gerekend, werd in 1860 aan 1970 kinderen onderwijs gegeven, waarvan 834 jongens en 1136 meisjes.

Op de landsscholen werden 300 kinderen, waarvan 230 jongens en 70 meisjes, onderwezen.

Even als in 1859 werd in 1860 voor de drie landsscholen op Curaçao door het Gouvernement beschikbaar gesteld eene som van . . . . . f 7500,00

De uitgaven bedroegen. 7345,40

Zoodat overbleef. . . . . f 154,60

Aan de 4 scholen van de zusters van liefdadigheid op dat eiland werd door de schoolcommissie eene jaarlijksche toelage verleend van f 400.

Het onderrigt aan de landsslaven-kinderen, waarvan in het vorig Verslag melding is gemaakt, werd ook in 1860 gegeven.

Met lof wordt melding gemaakt van de vorderingen der kinderen op de landsschool en op die der zusters van liefdadigheid op Bonaire.

Op de eerste werd aan 55 kinderen (waaronder 40 behoeftigen) en op de laatste aan 110 kinderen gratis onderwijs gegeven.

Aan de landsslaven-kinderen werd dagelijks van 3 tot 5 ure door de zusters van liefdadigheid onderwijs gegeven.

In Nederland werd in 1860 een landsonderwijzer voor Aruba benoemd, die den 28sten October van dat jaar zijne werkzaamheden in het geheel vernieuwde schoollocaal aanving.

Het aantal schoolgaande kinderen aldaar groeide in 1860 van 16 tot 40 aan. Zij genoten allen gratis onderwijs.

De Roomsch-katholijke armenschool op Aruba werd in het afgeloopen jaar bezocht door 122 kinderen.

Voor St. Eustatius werd ook in 1860 in Nederland een onderwijzer benoemd, die den 1sten November van dat jaar zijne school opende. Op het eind van het jaar telde die school 39 leerlingen, waarvan 21 gratis onderwijs genoten.

Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) genoten in 1860 40 kinderen, en daarvan 25 kosteloos, schoolonderwijs.

Zoowel op St. Eustatius als op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) waren ook in 1860 de Wesleyaansche Methodisten-zendelingen weder met ijver werkzaam tot verspreiding van verlichting en beschaving, zoowel onder de slaven als onder de vrije zwarte bevolking.

Hunne Zondagsscholen werden over het algemeen druk bezocht.

I. Landsgebouwen en openbare werken.

De voornaamste werken, die gedurende 1860 door het genie-departement op Curaçao werden uitgevoerd, zijn de volgende:

het voltooijen van het raadhuis;

het afbreken van de zoogenaamde Burgerpoort, met de aangrenzende woning, en het op nieuw bepleisteren en bestraten der gevormde opening;

het afbreken van twee wachthuizen op de stadswallen;

het maken eener nieuwe kleine slagtplaats voor de Israëliten, naast de reeds bestaande;

het herstellen, in orde brengen en verwen van eenige officierswoningen;

het aanvangen met het herstellen van de vestingwerken in het waterfort;

het stellen van eenen nieuwen telegraaph op den seinpost in de Midden-divisie, enz.

Verder werd de kade aan den waterkant in de Willemstad geheel bestraat en de kade aan den waterkant van Otrabanda hersteld.

De buitenwegen werden voor zooveel noodig hersteld en in goeden staat gebragt.

Op Bonaire werden het schoolgebouw voltooid, en de opzigterswoning aan de Oranjepan en de woning van de landschirurgijn hersteld.

Op Aruba kwam het schoollocaal en de onderwijzerswoningen in dit jaar gereed.

Nog werden vier nieuwe gevangenkamers in het fort Zoutman gebouwd, en de gezaghebberswoning bijna geheel vernieuwd.

Op St. Eustatius waren de landsgebouwen in goeden staat.

J. Vervoerwezen.

Het vervoerwezen onderging in 1860 geene verandering; de maildienst werd nog geregeld door zeilschoeners waargenomen.

K. Geldelijk beheer.

§ 1. *Bank.*

Omtrent den staat der Curaçaosche Bank op ultimo December 1860 en de operatien dier inrigting gedurende dat jaar worden de volgende bijzonderheden in haar jaarlijksch verslag aangetroffen.

Op ultimo December 1860 was het bedrag aan bankbiljetten, als volgt:

Nieuwe biljetten:

6000 stuks à f 5,00	f 30 000,00	
6000 » » 10,00	60 000,00	
2400 » » 25,00	60 000,00	
1200 » » 50,00	60 000,00	
	f 210 000,00	

Oude nog oningewisselde biljetten:

39 stuks à f 5,00	f 195	
21 » » 10,00	210	
3 » » 25,00	75	
1 » » 50,00	50	
	530,00	
		f 210 530,00

Het kapitaal van de Bank, voortspruitende uit de ontvangene disconto-interesten, enz. bedroeg op 1 Januarij 1860 . . . . . f 92 893,18⅝

en is ten gevolge van de ontvangen interesten, disconto's enz., na aftrek der administratiekosten, vermeerderd met 12 208,58

en dus gebragt op. 105 101,76⅝

Op 1°. Januarij 1860 waren bij de Bank in deposito gebragt voor rekening van anderen. . . . . f 235,10

In 1860 werd van den procureur des Konings van geschut vee in deposito ontvangen 154,75

f 389,85

waarvan namens den procureur des Konings aan regthebbenden werd uitgekeerd. 4,75

Zoodat er op ultimo December 1860 voor anderen gedeponeerd was . 385,10

Het fonds van de Bank op ultimo December 1860 bedroeg dus. . . f 316 016,86⅝

Hiervan was uitstaande:

a. op gedisconteerde wisselbrieven, naar reden eener rente van 5 per cent 's jaars . . . . . f 235 900,00

b. op gedeponeerde gouden en zilveren specien, tegen een disconto van 1 per cent 's jaars. 35 690,50

c. op gedeponeerde gouvernementswissels, mede tegen een disconto van 1 per cent 's jaars. 1 596,00

terwijl onder den president der Bank tot het doen van kleine leeningen berustte eene som van 1 000,00

Te zamen 274 186,50

Saldo in de reservekas van de Bank op ultimo December 1860. . . f 41 830,36⅝

bestaande in bankbiljetten en specien, als:

bankbiljetten.	f	37 005,00
specien.		4 825,365
	f	41 830,365

§ 2. *Begrooting.*

Eene vergelijking van de werkelijke ontvangsten en uitgaven voor elk der eilanden Curaçao, Bonaire, Aruba, St. Eustatius en St. Martin over 1859 met de ramingen voor dat jaar wordt onder de bijlagen (litt. B—F) aangetroffen (1).

Voorts zijn hierbij gevoegd vijf staten (litt. G—L) houdende de begrootingen der genoemde eilanden over het jaar 1860.

L. Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren.

Als zoodanig kan worden vermeld de bekendmaking bij de publicatie van 24 Augustus 1860 (*Publicatieblad* n°. 6) van het Koninklijk besluit van 7 Julij 1860 n°. 58, houdende aanvulling en wijziging van de artt. 16 en 19 van het reglement op het verleenen van pensioenen aan burgerlijke ambtenaren in de Nederlandsche West-Indische kolonien en aan derzelver wedúwen en na te laten onderlooze wettige kinderen, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 7 October 1848, n°. 72.

M. Slavenbevolking.

Zoo als reeds werd medegedeeld onder hoofdstuk A, werden bij de publicatie n°. 5 van 1860 voorschriften vastgesteld, ten oogmerk hebbende het verbeteren der slavenregisters, en waarbij het geven van geslachtsnamen aan de slaven werd voorgeschreven.

Uit den als bijlage lit. M overgelegden staat blijkt, dat krachtens artt. 19 en 20 van het reglement op de behandeling der slaven, van 14 Februarij 1857, in 1860 op Curaçao

---

(1) Naar aanleiding van het verslag der Commissie, dd. 13 September jl., op bladz. 11, op de verslagen der Regering omtrent het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859, wordt alhier aangeteekend:

dat van Curaçao en onderhoorigheden niet worden ontvangen, als van Suriname, staten vermeldende de ontvangsten en uitgaven tot zekere dagteekening. De mededeeling dier staten, welke trouwens weinig geschikt zijn om daaruit de vermoedelijke uitkomsten van een dienstjaar te berekenen, heeft steeds plaats gehad in afwachting van opgaven, bekend stellende de werkelijke uitkomsten van de betrokken dienstjaren. Doorgaans worden de verantwoordingstukken van Curaçao en onderhoorigheden vroeger ontvangen dan van Suriname. Zoo hebben dan ook bij het tegenwoordig verslag gevoegd kunnen worden staten aantoonende de werkelijke resultaten over 1859, terwijl die uit Suriname nog niet zijn ingekomen;

dat in de totalen der begrootingstaten litt. G en H over 1859 een paar drukfouten voorkomen. De raming toch bedroeg voor:

Curaçao,	ontvangsten	f 192 003,68	uitgaven	f 539 413,685
Bonaire,	"	83 074,28	"	67 673,50
Aruba,	"	3 493,40	"	14 390,65
St. Eustatius,	"	7 513,75	"	40 349,725
St. Martin,	"	13 377,85	"	37 636,00
	te zamen . .	f 299 462,96		f 699 462,96

aantoonende een gezamenlijk nadeelig verschil van f 400 000, en

dat voor het eiland Saba tot dusver geen ontvangsten of uitgaven hebben plaats gehad. (Zie hetgeen omtrent dit eiland voorkomt bladz. 24 van het 2de rapport der Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van den 29sten November 1859, n°. 66.)

Op de begrootingen voor 1862 en 1863 zijn evenwel eenige uitgaven voor Saba gebragt.

door den procureur des Konings aan 24 slaven straffen zijn opgelegd, waarvan aan 13 gevangenis en aan 11 dwangarbeid.

Bovendien werden veroordeeld om met den kettingboei op de gronden hunner meesters te werken 6 slaven, en werden met slagen gestraft 15 slaven.

Volgens de gedane aangiften zijn er in 1860 ontvlugt van Curaçao 22 slaven (dus 15 meer dan in 1859); van Saba 38 slaven (waarvan er 15 op St. Eustatius zijn aangeland); en van St. Eustatius in Maart 1861 14 slaven (naar het naburig Engelsch eiland St. Kitts).

Onder bijlagen litt. N, O en P worden hierbij overgelegd drie staten van de in 1860 op Bonaire, Aruba en St. Eustatius, krachtens het meergemeld reglement van 1857, aan slaven opgelegde straffen.

Omtrent het onderwijs der slavenkinderen, wordt verwezen naar het daaromtrent vermelde onder het hoofdstuk H » Onderwijs."

N. Nijverheid.

I. Landbouw.

Op het oostelijk gedeelte van Curaçao viel in 1860 veel regen, waardoor de oogst op de plantages van de Oostdivisie goed is uitgevallen.

In de Midden- en Westdivisien, waar veel minder regen viel, was de oogst zeer onvoldoende.

De etablissementen voor nopalcultuur op Bonaire (1) hebben in 1860 opgeleverd 900 ponden cochenille en 81 ponden poeder.

De opbrengst der aloëhars in 1860 was 12 628 ponden.

De in het laatst van 1859 op de gouvernements-etablissementen geplante maïs heeft opgebragt 712 schepels, terwijl de oogst van 1860/1861 heeft opgeleverd ongeveer 2400 schepels.

In dat jaar werden nog op Bonaire verkregen 291 925 ponden rood verwhout, 83 620 ponden watapanapeul en 153¼ vademen brandhout.

Na aftrek van het verkochte bleef daarvan op ultimo December 1860 nog voorhanden 40 000 ponden rood verwhout en 16 000 ponden watapanapeul.

Op Aruba was de oogst van maïs, peul- en rankvruchten, aardnoten (pinda's) en cochenille dit jaar vrij gunstig.

Op het gouvernements-etablissement Socotora aldaar werd in 1860 geene aloë-hars gewonnen, daar de plantsoenen niet genoegzaam ontwikkeld waren.

De uitkomsten der gouvernements-cultures op de verschillende eilanden zijn te zamen gevat in de bijlage lit. Q.

Op St. Eustatius mislukte de suikercultuur door droogte geheel, en de opbrengst der aardvruchten heeft op verre na nog niet aan de verwachting beantwoord.

De geheele oogst wordt gerekend te hebben bedragen:

47 850 Amsterdamsche ponden suiker;

2 okshoofden melassie;

21 » rhum,

270 000 Amsterdamsche ponden yams;

2 700 vaten zoete aardappelen;

16 » grondnoten; te zamen vertegenwoordigende eene waarde van f 20 288, dus f 27 942 minder dan het vorige jaar.

Deze opgaven berusten op de aangiften door de planters gedaan.

---

(1) Met betrekking tot het op bladz. 12 van het meergenoemde verslag der Commissie van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, dd. 13 September 1862, uitgedrukt verlangen om nadere bijzonderheden te vernemen omtrent de oorzaken waarom op Bonaire in 1859 geene cochenille werd voortgebragt en op St. Eustatius de nopalcultuur en cochenille-teelt moest worden gestaakt, wordt opgemerkt, dat op bladz. 17 van het verslag over 1858, waarnaar op bladz. 17 van dat over 1859 is verwezen, reeds het volgende was opgeteekend: » Ook op Bonaire heeft men veel van de droogte te lijden gehad, ten gevolge waarvan de etablissementen van cultuur in eenen niet zeer gunstigen toestand verkeerden en het vooruitzigt op productie voor het jaar 1859 bedroevend was."

Omtrent die cultuur op St. Eustatius werden in het verslag over 1858 (bladz. 18) mede langdurige droogte en de schildluis als redenen van mislukking aangegeven.

» Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte)" zegt de gouverneur, » heeft aanhoudende droogte, gepaard met gebrek aan handen, alle landbouwkundige ondernemingen zoo goed als stil doen staan. De beplanting der plantages is dan ook met rassche schreden achteruitgegaan, en de meeste der weleer vruchtbare velden liggen thans woest en verlaten of worden tot weilanden gebezigd."

De 16 aldaar bewoond wordende en ten deele bewerkte plantages hebben in 1860 opgeleverd:

40 000 Amsterdamsche ponden suiker;

3 865 gallons rhum,

635 » melassie;

110 vaten aardappelen;

53 » Guineakoren; waarvan het geldwaardig bedrag op f 10 000 wordt geschat.

II. Veeteelt.

De veestapel van particulieren bedroeg op ultimo December 1860:

OP	Paarden.	Ezels.	Muil-ezels.	Hoorn-vee.	Schapen.	Geiten.	Varkens.
Curaçao	419	1886	38	2651	25 931	17 014	364
Bonaire.	11	218	»	»	400	7 556	76
Aruba	56	470	1	101	2 215	6 750	179
St. Eustatius. . . .	106	115	50	225	350	180	»
St. Martin (Nederl. gedeelte)	151	36	18	430	781	460	274

Voor de naauwkeurigheid van deze opgaven, door de particulieren ingeleverd, kan niet worden ingestaan.

De gouvernements-veestapel bestond op hetzelfde tijdstip uit:

43 paarden;

68 stuks hoornvee, en

482 schapen.

Op Aruba uit 1 paard en eenige ezels.

III. Uitgifte van gronden.

Op ultimo December 1860 waren uitgegeven:

op Curaçao	14	concessien,	metende	47,30 50 bunders;
» Bonaire	3	»	»	24,66 »
» Aruba	424	»	»	825,87 08 »
Te zamen	441	»	»	897,83 58 »

Daar het gebleken was dat de opgaaf van de op Aruba uitgegeven concessien niet

geheel naauwkeurig was, heeft de Gouverneur een onderzoek te dien opzigte doen instellen.

Daaruit is gebleken, dat op ultimo December 1859 waren uitgegeven:

	397	concessien, metende		749,37 36	bunders;
in 1860 werden ingetrokken (1). . . .	19	»	»	36,20	»
	378	»	»	713,17 36	»
In dat jaar werden uitgegeven	46	»	»	112.69 72	»
Zoodat op ult. December bleven uitgegeven	424	»	»	825,87 08	»

Tot het uitbreiden van den landbouw en tot het bouwen van huizen zijn gedurende 1860, onder nadere goedkeuring des Konings, op Curaçao in eigendom afgestaan 19 stukken grond en 2 stukken water.

Op St. Eustatius noch op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) werden concessien of gronden in eigendom afgestaan.

De Maatschappij tot ontginning der delfstoffen bevattende gronden op Aruba heeft in 1860 ten gevolge van het vertrek van den directeur de werkzaamheden gestaakt.

Op Curaçao werd in het jaar 1861, op het daartoe door eenige ingezetenen gedaan verzoek, eene concessie uitgegeven tot het dempen voor hunne rekening van een gedeelte van het Waaigat en tot het slechten van den stadsmuur.

IV. Zoutpannen.

De zoutpannen op Bonaire, die blijkens het Verslag over 1859 herstellingen behoefden, laten nog te wenschen over.

De werkzaamheden van inzameling en aflevering van zout vereischen steeds vele arbeiders, waardoor het schoonmaken niet met alle krachten heeft kunnen plaats hebben.

Aan de Oranjepan werden 22 bakken schoongemaakt, benevens een aantal dammen verhoogd en wellen gestopt.

De Witte en Blaauwe Pan, die later schoongemaakt zullen worden, zijn beide van behoorlijken pekel voorzien.

Gedurende 1860 werden op Bonaire ingezameld 74 586 vaten zout, en afgeleverd 38 180 vaten aan 50 vaartuigen, metende 5140 tonnen.

Volgens de mededeelingen van den gezaghebber is door de aanhoudende zware regens, sedert Julij 1860 gevallen, veel van het in 1860 geraapte zout verloren gegaan.

De garing geschiedde wederom meerendeels door vrije lieden, en het verschepen meestal door slaven.

De Maatschappij tot Zoutwinning op St. Martin werd, zoo als reeds in het vorige Verslag is medegedeeld, in April 1860 in het bezit gesteld van het nog niet afgestane gedeelte van het Zoutmeer achter het dorp Philipsburg. In de maand Julij 1860 werd een aanvang gemaakt met de geprojecteerde werken, en daaraan is sedert onafgebroken voortgewerkt.

» Bij het einde van het jaar 1860", zegt de gouverneur, » was de ringdijk, die de concessie der Maatschappij tot Zoutwinning aan de noordzijde zal insluiten, over hare geheele lengte (1800 Nederlandsche ellen) opgeworpen, en naderde hare voltooijing.

» Een aanvang was gemaakt met den aanleg van een gelijken ringdijk aan de oostzijde, terwijl andere werkzaamheden, als het gereed maken van het emplacement voor het machine-gebouw, het daarstellen van inneem- en uitwateringsluizen, gelijktijdig ondernomen, in meer of min gevorderden staat zijn.

» Voor den aanvang der werken van de maatschappij had eene cristallisatie van het water in het Zoutmeer plaats, en werd in de maand April een begin gemaakt met het inzamelen van zout, hetgeen tot aan het einde der maand Julij is voortgezet.

---

(1) Ter beantwoording der opmerking, voorkomende op bladz. 12 van het meergenoemde verslag van de Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, dd. 13 September 1862, dat er geene reden werd gegeven van het intrekken van 45 concessien van grond op Aruba, diene, dat vele van die gronden tijdelijk worden bebouwd, veelal tot het telen van voedingsmiddelen, en dat, zoodra de bebouwer geen genoegzaam voordeel meer daarvan trekt, hij gebruik maakt van de bestaande gelegenheid om die gronden in den boezem van het domein terug te geven, voornamelijk om zich te ontlasten van de jaarlijksche belasting van f 2 per bunder.

» In dien tijd is eene hoeveelheid van 253342 vaten zout voor rekening der maatschappij geraapt."

De inzamelingen uit particuliere concessien zijn beneden de verwachting gebleven, waarvoor als reden wordt opgegeven de lage waterstand in het meer, welke het innemen van pekel belette, en die later het vervoer van het zout zeer heeft bemoeijelijkt.

De voorraad zout op ultimo December 1859 voorhanden bedroeg. .	57 859	vaten.
In 1860 werden uit de groote pan en uit de particuliere bestekken ingezameld.	301 234	»
Te zamen	359 093	vaten.
In 1860 werden uitgevoerd	157 435	»
Zoodat op ultimo December 1860 zouden aanwezig zijn	202 658	vaten.

Men berekent echter, dat ten gevolge van het verlies door den invloed van het weder dit cijfer niet hooger dan 191 250 kan gesteld worde .

De staatkundige verwikkelingen in de Noord-Amerikaansche Staten en de groote hoeveelheid zout op naburige eilanden voorhanden oefenden nadeeligen invloed op den afzet en den prijs van het zout uit. De prijs was van 55 tot 625 cents Ned. courant per vat.

Er bestond vooruitzigt op een vernieuwden zoutoogst in den loop van het jaar 1861.

V. Scheepsbouw.

Op Curaçao werden in 1860 8 nieuwe vaartuigen gebouwd en van stapel gelaten, te zamen metende 325½ ton.

Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) werd eene bark aangebouwd, metende 10 tonnen, en op Aruba een barkje, metende 6 tonnen.

VI. Handel en scheepvaart.

Curaçao.

In 1860 kwamen in de haven van Curaçao binnen:

Met lading voor directen invoer	721	vaartuigen, metende	29 761	ton.
» » » doorvoer.	52	» »	4 849	»
binnen 3 etmalen met hunne ladingen vertrokken	27	» »	3 510	»
Te zamen	800	» »	38 120	»
Dus minder dan in 1859	76	» »	8 882	»

Deze vermindering, hoofdzakelijk bestaande in Noord-Amerikaansche en Venezuelaansche vaartuigen, moet aan de staatkundige verwikkelingen in die beide republieken worden toegeschreven.

Onder de uit Europa alhier aangekomen vaartuigen waren er 7 uit Amsterdam en 1 uit Rotterdam, gezamenlijk metende 1231 ton.

Voor meerdere bijzonderheden wordt verwezen naar den hierbij gevoegden staat lit. R, terwijl wat den in- en doorvoer der voornaamste artikelen betreft, deze vermeld zijn in de alverder hierbij overgelegde staten litt. S en T.

Bonaire.

In 1860 werd Bonaire bezocht door 50 vaartuigen, waarvan:

17	onder	Nederlandsche	vlag (hieronder 9 booten)
7	»	Engelsche	»
18	»	Amerikaansche	» en
8	»	Venezuelaansche	»

Aruba.

Zoowel de handel als de scheepvaart op dit eiland waren in 1860 vrij levendig geweest. In dat jaar werden ingeklaard 175 vaartuigen, metende 3939 ton, waarvan:

110	onder	Nederlandsche	vlag.	
55	»	Venezuelaansche	»	
4	»	Engelsche	»	
4	»	Granadasche	»	
1	»	Noord-Amerikaansche	»	en
1	»	Hamburger	»	

De invoer ter waarde van f 50 724, bestond uit:

18	okshoofden rhum,	509	kisten en balen drooge goederen,
1	vat »	61	kistjes zoete olie,
6	vaten brandewijn,	50	» vermicelli,
16	» anisado,	20	» bokking,
1	pijp wijn,	2	» kazen,
20	vaatjes »	6	vaten azijn,
45	kisten »	179	kisten zeep,
98	» jenever,	1509	stuks planken,
279	vaten meel,	500	dakpannen,
10	» jams,	14	pullen lijnolie,
1	» zuurkool,	14	vaatjes loodwit,
9	manden aardappelen,	10	kisten ijzerwerk,
5	vaten vleesch,	24	vaatjes buskruid,
6	vaatjes boter,	2	kisten geweren,
93	schepels maïs,	8	koehuiden,
119	» boonen,	2	trossen touw,
26	zakken koffij,	1	vat pik,
35	kisten kaarsen,	4	manden aardewerk,
6	vaten olie,	14	dozijnen geitenvellen,
10	» stijfsel,	1	paard,
14	kisten tabak,	43	koeijen (voor weder uitvoer),
60	dozijn gezouten visschen,	60	kistjes klappertjes,
3760	» suiker,	20	» Florida-water,

De uitvoer, vertegenwoordigende eene waarde van f 71 778,60, bestond in:

163	dozijn geitenvellen,	100	salons,
64	ton dividivi,	1875	ponden wol,
1166	vaten pinda's,	6142	» cochenille,
349	zakken »	250	» zout,
179	» boonen,	62	schepels maïs,
124	» maïs,	10	koehuiden,
20	pakken papilons,	42	vaatjes wijn,
129	dozijn gezouten visschen,	549	kistjes en balen drooge goederen,

359 kisten olie,	22 vaatjes buskruid,
60 » klappertjes,	59 hoornbeesten,
30 » kaarsen,	4 varkens,
20 » zeep,	1 paard,
10 » Florida-water,	1 ezel,
4 zakken koffij,	164 geiten,
4 pijpen rhum,	815 schapen.
2 kisten geweren,	

De handel op St. Eustatius bestond wederom grootendeels uit winkelnering.
De uitvoer bestond alleen uit producten van den landbouw en bedroeg in 1860:

26 200	Amsterdamsche ponden suiker.	f 2 620,00
25	pijpen melassie	800,00
705	gallons rhum	705,00
212 680	Amsterdamsche ponden jams	5 267,00
1 078	vaten aardappelen.	2 695,00
6	» grondnoten	60,00
	Te zamen. . . .	f 12 147,00

De invoeren bepaalden zich geheel tot het voor de consumtie van het eiland benoodigde.
In 1860 ankerden ter reede van St. Eustatius:

363 vaartuigen, metende 9971 ton;
waarvan:

167	Nederlandsche	» 1820 »	(daaronder 125 booten);
117	Engelsche	» 3286 »	
39	Amerikaansche	» 4761 »	
1	Fransch	» 26 »	
39	Zweedsche	» 78 »	(alle booten)

of 25 vaartuigen meer dan in 1859.

Saba werd in dat jaar bezocht:

28	malen door	5	Nederlandsche vaartuigen;
122	» »	21	Engelsche »
3	» »	3	Amerikaansche »
23	» »	7	Nederlandsche booten;
5	» »	4	Zweedsche »
1	» »	1	Engelsche »

De in- en uitvoer van koloniale producten en vee in 1860 op het eiland St. Martin (Nederlandsch gedeelte) worden aangewezen in de tabel als bijlage lit. U bij dit verslag gevoegd.

Gedurende 1860 werd St. Martin bezocht door:

394 dekvaartuigen, metende 26 413 ton, of
112 » » 7 522 » *meer* dan in 1859.

Van die vaartui en waren:

63	Nederlandsche, metende	1 863	ton:
159	Engelsche, »	10 190	»
150	Amerikaansche, »	13 960	»
21	Fransche, »	250	»
1	Deensch, »	150	»
te zamen 394		26 413	ton.

De gemeenschap met de naburige eilanden werd onderhouden door kleine schoeners en barken, waarvan er 4, metende gezamenlijk 69 ton, op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) te huis behooren.

Op dit eiland werd in dit jaar de heer CHS. REY als consul van Noord-Amerika toegelaten.

VII. ANDERE TAKKEN VAN NIJVERHEID.

In den aanvang van het jaar 1860 bestond er vooruitzigt dat de handel in Curaçaosche stroohoeden met Noord-Amerika zich eenigzins zou herstellen, doch de staatkundige verwikkelingen in dat land hebben die vooruitzigten doen verdwijnen.

Van uit Bonaire werd op de naburige Rocas-eilanden veel kalk gebrand en op de omliggende eilanden verkocht.

Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) werd in 1860 een steen- en kalkoven ten dienste der Maatschappij van Zoutwinning gebouwd.

VIII. POSTWEZEN.

In de vervoermiddelen en in de verordeningen betreffende briefwisseling is in 1860 geene verandering gebragt.

's Gravenhage, den 18den December 1862.

De Minister van Koloniën,
G. H. UHLENBECK.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE A VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 20.

VERSLAG omtrent de werking en den toestand der Spaar- en Beleenbank van Curaçao, over het elfde huishoudelijke jaar, van den 1sten Julij 1860 tot en met den 30sten Junij 1861.

De tiende gewone algemeene vergadering sedert het bestaan der instelling werd gehouden den 9den Augustus 1860 en bijgewoond door een en veertig leden.

Het Verslag nopens den stand en de werking der inrigting sedert den 1sten Julij 1859 tot en met den 30sten Junij 1860 werd op uitnoodiging van den voorzitter door den boekhouder en secretaris voorgelezen, en daarna één exemplaar er van aan de tegenwoordige leden ter hand gesteld.

Aan dat Verslag mogt de algemeene goedkeuring ten deel vallen, doch op voorstel van het lid mr. SOL. COHEN HENRIQUEZ werd na eenige discussien besloten, dat voortaan het door het bestuur goedgekeurd Verslag, vóór de algemeene vergadering, aan de leden zal worden toegezonden, opdat deze, ter vergadering komende met den toestand en de werking der inrigting gedurende het afgeloopen jaar bekend, beter in staat kunnen zijn, om in het belang der instelling voorstellen te doen en hunne stem uit te brengen.

Door den heer EDWARDS werd voorgesteld, om in die vergadering vast te stellen en te bepalen, » dat de leden, die dit eiland verlaten met het bepaalde doel om zich elders te vestigen, zoomede de erfgenamen van overleden leden, die mogten wenschen hun aandeel in de instelling te vervreemden, zulks met een disconto van niet meer dan 10 per cent aan het fonds der instelling kunnen doen.

Na langdurige discussie en verschillende voorgestelde wijzigingen in dit voorstel, hetwelk door sommige leden beschouwd werd eene verandering in de statuten te beoogen, werd eindelijk met algemeene stemmen besloten, » hetzelve in deze vergadering onbeslist te laten, opdat het, na rijpe overweging, in eene volgende algemeene vergadering op nieuw ter tafel gebragt en daartoe voorbereid behandeld kunne worden."

Op voorstel van onderscheidene leden werd nog in deze vergadering met bijna algemeene stemmen besloten, aan den boekhouder en secretaris, zoomede aan den bankhouder der instelling, als een blijk van de tevredenheid der vergadering en erkenning der moeijelijke en veelvuldige bezigheden, die op hen rusten, toe te kennen eene gratificatie, wordende het aan het nieuwe bestuur overgelaten, het bedrag daarvan te bepalen.

Het nieuwe bestuur heeft overeenkomstig met dit besluit aan de genoemde beambten eene tegemoetkoming toegekend en doen uitkeeren.

Nog werd door een der leden, mr. SOL. COHEN HENRIQUEZ, voorgesteld dat de vergadering, in aanmerking nemende den gunstigen stand van het fonds, in verband beschouwd met het doel der instelling, bepale, dat de interest op panden beleend met sommen van

f 100 tot f 500, van acht tot op zes ten honderd 's jaars verminderd worde. Dit voorstel door den boekhouder en secretaris en eenige andere leden ondersteund, ondervond echter tegenstand van de zijde van andere leden, in het bijzonder van het lid E. EDWARDS, en wel op grond, dat het fonds nog niet tot die hoogte is opgevoerd, welke het als waarborg voor de beleggers van gelden bij de spaarbank volgens de statuten moet hebben De gegrondheid dezer bemerking van den heer EDWARDS werd algemeen door de vergadering erkend, en gevolgelijk besloten, de berekening van de interesten voor alsnog onveranderd te laten.

Alvorens tot de verkiezing van eenen voorzitter werd overgegaan, gaf de aftredende voorzitter der vergadering kennis, dat zijne bezigheden hem niet vergunden langer die betrekking te blijven bekleeden, en hij zich gevolgelijk bij eene herkiezing genoodzaakt zou zien daarvoor te bedanken.

Na deze kennisgeving ging de vergadering over tot de verkiezing, en bij de opening der stembriefjes bleek het, dat de heer C. H. JONCKHEER de meeste stemmen op zich vereenigde, en gevolgelijk tot voorzitter voor dit huishoudelijke jaar gekozen was.

De heer JONCKHEER bedankte de vergadering voor het hem betoonde vertrouwen in de keuze op hem uitgebragt, en riep de medewerking van de te verkiezen bestuurders in, ten einde gezamenlijk met hen tot het welzijn der instelling werkzaam te kunnen zijn.

Hierna had de verkiezing van achttien leden voor het nieuwe bestuur plaats, en de uitslag daarvan was dat als zoodanig gekozen waren de heeren A. L. S. MULLER, R. W. VAN DEN WALL ARNEMANN, J. M. PIETERSZ, A. J. PIJPERS, J. F. MÖLLER, R. RAVEN GDZ., FELIX VIDAL, BN. JESURUM JR., U. P. CHAPMAN, B. DE CASSERES JR., A. J. K. MEIJER, G. J. R. DE LIMA, J. P. FUHRING, G. J. HOIJER, H. NATHAN, J. DE BROT, J. A. JONES, J. DE J. NAAR, de drie laatsten bij loting met de heeren mr. SOL. C. HENRIQUEZ en MOZES JESURUM, die hetzelfde getal stemmen op zich vereenigd hadden.

In de vergadering van het nieuwe bestuur, op den 16den Augustus daaraanvolgende, werden met eene groote meerderheid tot leden van den raad van administratie verkozen de heeren A. L. S. MULLER, FELIX VIDAL, BN. JESURUM JR., G. J. R. DE LIMA en A. J. PIJPERS, de laatste als secretaris.

In de vergadering van het bestuur van den 31sten October 1860 werd op voorstel van den heer G. J. R. DE LIMA vastgesteld, dat, in verband met het daaromtrent bepaalde in de laatste algemeene vergadering, jaarlijks eene commissie zal worden benoemd om de administratie van den boekhouder na te zien, het geconcipieerd verslag met de boeken en verdere bescheiden te vergelijken en daaromtrent verslag uit te brengen.

In de vergadering van bestuurders, gehouden den 15den Augustus 1861, werd tot het hiervóór vermelde einde eene commissie benoemd, bestaande uit de heeren J. M. PIETERSZ, J. F. MÖLLER en H. NATHAN, die aan den hun opgedragen last voldaan en de overgelegde rekening en verantwoording geheel en al overeenkomstig met de boeken en verdere bescheiden gevonden hebben, weshalve zij aan het volgende administratief overzigt, als daarmede overeenstemmende, hunne geheele adhaesie hechtten.

In den loop van het nu geëindigd huishoudelijk jaar is één nieuw lid tot de instelling toegetreden, wiens bijdrage tot het fonds f 178 bedraagt.

De verkoop van panden, die in October 1860 om dezelfde redenen als vroeger werd uit esteld, heeft in de maand Mei ll. plaats gehad.

Bij die gelegenheid werden 213 panden, die in de termen vielen en aan kapitaal en interest bezwaard waren met f 1732,45, verkocht voor eene som van f 2314,35, terwijl twee panden, te zamen bezwaard met f 87,60, ter vermijding van verlies, tot eenen volgenden verkoop werden ingehouden.

Bij dezen verkoop heeft de instelling een gering verlies geleden van f 11.47, terwijl dezelve eene som van f 593,375 ter beschikking van de eigenaars der verkochte panden heeft overgelaten.

Op den 1sten Julij 1860 hadden de gezamenlijke inleggers bij de spaarbank aan kapitaal minstens te goed	f	121 852,785
Gedurende het jaar werd bij de instelling belegd		49 925,66
De interest daarop te goed gemaakt bedraagt		4 308,705
Te zamen	f	176 087,15
Transporteren	f	176 087,15

	Per transport	f 176 087,15
Hiervan werd gedurende het jaar teruggenomen.		45 540,985
Bedragende dus het tegoed der gezamenlijke inleggers op den 1sten Julij 1861	f	130 546,165

Dus f 8693,38 meer dan op 1°. Julij 1860.

De stortingen waren verdeeld als volgt:

van 20 tot 50 cents geene.	
» 50 » f 2,50	85
» meer dan f 2,50 tot en met f 5,00. . . .	118
» » » 5,00 » » » 10,00. . . .	179
» » » 10,00 » » » 25,00. . . .	265
» » » 25,00 » » » 50,00. . . .	130
» » » 50,00 » » » 100,00. . . .	110
» » » 100,00 » » » 250,00. . . .	92
» » » 250,00	45
	1024

De bij de bank aanwezige panden waren op den 1sten Julij 1860 aan kapitaal en interest schuldig.	f	49 749,13
Gedurende het jaar werden 5341 panden beleend met.		57 056,00
De interest op panden bedraagt		5 079,185
Te zamen	f	111 884,315
In het afgeloopen jaar werden 4534 panden afgelost met		53 517,95
Blijvende de beleende panden op 1°. Julij 1861 schuldig	f	58 366,365

In dit bedrag zijn mede begrepen de in de maand Mei jl. verkochte en ingehouden panden, en zulks omdat de vendu niet voor 1°. Julij kon worden afgemaakt.

Op den 1sten Julij 1860 had de instelling op hypotheken en schuldbekentenissen uitstaan.	f	81 849,405
Gedurende het afgeloopen jaar werd op die wijze belegd.		20 700,00
De interesten op hypotheken en obligatien hebben van 1°. Julij 1860 tot en met 30 Junij 1861 bedragen.		4 829,86
	f	107 379,265
Hierop werd in den loop van het jaar afbetaald		17 540,635
Weshalve de inrigting op den 1sten Julij 1861 op hypotheken en obligatien heeft uitstaan	f	89 838,63

Het fonds der instelling bedroeg op 1°. Julij 1860	f	17 936,82
Van » interest-rekening" werd bij het sluiten der boeken op 30 Junij 1861 overgenomen een voordeelig saldo groot.	f 5 600,34	
Van winst en verlies	56,10	
Te zamen	f 5 656,44	
Daarentegen werd van het respect » onkosten-rekening" een nadeelig saldo overgenomen ten bedrage van . . .	3 058,30	
Zoodat het fonds der instelling sedert 1°. Julij 1860 is vooruitgegaan met		2 598,14
Waarbij komt de inleg van een nieuw lid in het afgeloopen jaar . .		178,00
Zoodat het kapitaal der inrigting op 1°. Julij 1861 bedraagt . . .	f	20 712,96

Ziedaar, Mijne Heeren, u de werking en den toestand der inrigting bloot gelegd. Het bestuur gelooft daarop met genoegen te kunnen neêrzien, en twijfelt niet, of gij allen zult daaraan gaarne uwe goedkeuring hechten.

Curaçao, den 24sten Augustus 1861.

De Voorzitter,
Bij indispositie van denzelve,
Het lid van den Raad van Administratie,
(*get.*) AUGUST MULLER.
De Boekhouder en Secretaris,
(*get.*) A. J. PIJPERS.

Voor eensluidend afschrift,
De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,
FEITH.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE B VAN HET VERSLAG
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 21.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Curaçao over 1859, vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		Curaçao	Nederland.	Totaal.
I. *Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*				
Belasting op grondeigendommen, hypotheken en slaven	f 54 000,00	f 53 826,11	»	f 53 826,11
Zegelregt	8 163,28	8 848,15	f 0,50	8 848,65
Haven- en veiligheidsregt	7 153,70	6 144,94	»	6 144,94
Licht- en bakengeld	3 282,00	3 498,33	»	3 498,33
Belasting op den uitvoer van slaven	66,67	»	»	»
Patentregt op ingevoerde goederen	28 000,00	22 695,715	»	22 695,715
Accijnsregt op sterken drank	6 000,00	3 849,75	»	3 849,75
Patentregt op neringen en bedrijven	5 038,00	6 263,50	»	6 263,50
Venduregten	3 345,69	987,24	»	987,24
Belasting op de loterijen	80,67	»	»	»
Contributie tot instandhouding der schutterij, enz.	4 529,17	5 377,00	»	5 377,00
Belasting op de erfopvolging of collaterale successie	1 007,33	252,77	»	252,77
Leges	3 245,17	3 785,29	7,00	3 792,29
Transporteren	f 123 911,68	f 115 528,795	f 7,50	f 115 536,295

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport	f 123 911,68	f 115 528,795	f 7,50	f 115 536,295
Meetloon van vaartuigen	110,50	164,50	»	164,50
Verkoop van havenreglementen	49,00	50,40	»	50,40
Boeten	282,43	211,75	»	211,75
Binnenlandsch brievenport	1 800,00	2 415,58	»	2 415,58
West-Indische brievenmalen	2 114,04	939,90	»	939,90
Belasting op den verkoop en de alienatie van slaven	1 318,80	752,00	»	752,00
De 100ste penning op den verkoop van vaste goederen	3 420,24	964,39	»	964,39
Korting op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	13 000,00	12 108,31	522,24	12 630,55
Inkomsten van de vleeschhal	3 255,02	3 417,40	»	3 417,40
Huur van landsslaven	131,67	30,00	»	30,00
Agio's van verkochte wissels	9 657,17	26 090,935	»	26 090,935
Restitutie van verplegingskosten ten laste van 's Rijks marine, alsmede voor aan Zijner Majesteits schepen te leveren medicamenten	3 934,51	3 017,70	»	3 017,70
Inkomsten van de bakkerij	2 800,00	2 414,41	»	2 414,41
Renten van het kapitaal hetwelk ten name van het West-Indisch pensioenfonds op de grootboeken in Nederland is ingeschreven	5 473,62	»	5 473,62	5 473,62
Diverse ontvangsten	1 000,00	110,00	»	110,00
II. *Verkoop van producten enz.*	2 745,00	478,72	»	478,72
III. *Ontvangsten voor rekening van anderen*	17 000,00	30 044,805	6 603,635	36 648,44
	f 192 003,68	f 198 739,595	f 12 606,995	f 211 346,59
Meer ontvangen dan geraamd	19 342,91			
	f 211 346,59			f 211 346,59

UITGAVEN

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE UITGAVEN. Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Kosten van algemeen bestuur	f 29 230,00	f 29 115,82	f 114,18	f 29 230,00
Departement van politie en justitie	50 623,00	47 518,48	»	47 518,48
Departement van finantien	65 440,205	49 773,795	15 666,41	65 440,205
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs.	30 707,76	30 707,76	»	30 707,76
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	21 214,00	19 720,455	1 493,545	21 214,00
Kosten van 's lands gebouwen en eigendommen .	42 760,00	42 760,00	»	42 760,00
Militaire kosten	183 972,10	151 539,88	28 089,765	179 629,645
Kosten van de geneeskundige dienst	18 000,00	17 043,27	956,73	18 000,00
Kosten der genie, fortificatien en middelen van defensie	13 824,17	7 879,98	5 944,19	13 824,17
Kosten ter bevordering van nieuw ingevoerde cultures	2 950,66	2 551,515	»	2 551,515
Kosten van de pakketvaart	10 000,00	10 000,00	»	10 000,00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	53 691,19	23 630,50	2 415,72	26 046,22
Uitgaven voor rekening van anderen	17 000,00	7 079,145	29 595,405	36 674,55
		f 439 320,60	f 84 275,945	f 523 596,545
Minder uitgegeven dan geraamd	55 816,535			
	f 523 596,545			f 523 596,545
Meer uitgegeven dan ontvangen	»	»	»	312 249,955
				f 211 346,59

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE C VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 22.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Bonaire over 1859, vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		Bonaire en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
I. *Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*				
Ankergeld	f 517,50	f 870,00	»	f 870,00
Recognitiegeld	198,89	58,49 5	»	58,49 5
Zegelregt	232,72	260,50	»	260,50
Belasting op den eigendom van slaven	134,00	378,00	»	378,00
Tonnegeld	7,60	11,00	»	11,00
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	1 400,00	1 536,37	»	1 536,37
Leges	125,00	889,20	»	889,20
Grondbelasting	95,14	541,31	»	541,31
Belasting op den verkoop van slaven	8,00	»	»	»
Belasting op publieke verkoopingen	27,35	»	»	»
Huur van landsslaven	10,33	20,00	»	20,00
Licht en bakengeld	282,75	962,53 5	»	962,53 5
Diverse ontvangsten	100,00	1 766,41 5	»	1 766,41 5
Transporteren	f 3 139,28	f 7 293,82 5	»	f 7 293,82 5

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		Bonaire en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport	f 3 139,28	f 7 293,825	»	f 7 293,825
II. *Verkoop van producten enz.*				
Zout	52 500,00	73 552,75	»	73 552,75
Watapanapeul	5 000,00	1 430,37	»	1 430,37
Aloëhars	6 000,00	5 298,695	»	5 298,695
Wol	360,00	216,675	»	216,675
Cochenille	3 375,00	»	»	»
Rood verwhout	5 000,00	11 438,215	»	11 438,215
Brandhout	3 500,00	1 159,00	»	1 159,00
Hoornbeesten	500,00	652,00	»	652,00
Paarden	200,00	100,00	»	100,00
Steenezels	3 000,00	2 790,00	»	2 790,00
Schapen	200,00	447,00	»	447,00
Kabrieten	300,00	217,00	»	217,00
Kabrietenvellen	»	4,00	»	4,00
Fijn zand	»	95,25	»	95,25
Watapanahout	»	39,00	»	39,00
Maïs	»	5,34	»	5,34
	f 83 074,28	f 104 739,12	»	f 104 739,12
Meer ontvangen dan geraamd	21 664,84			
	f 104 739,12			
Meer ontvangen dan uitgegeven	»	»	»	39 805,59
				f 64 933,53

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE UITGAVEN.		
		Bonaire en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Tractementen	f 12 340,00	f 12 340,00	»	f 12 340,00
Pensioenen	1 424,00	1 424,00	»	1 424,00
Wachtgelden	400,00	400,00	»	400,00
Soldijen en rantsoenen	547,50	547,50	»	547,50
Toelagen.	504,00	492,00	»	492,00
Onderwijs	1 300,00	1 300,00	»	1 300,00
Bureaukosten	175,00	175,00	»	175,00
Landsslaven	22 200,00	17 030,105	»	17 030,105
Geneeskundige behoeften	2 000,00	1 550,53	»	1 550,53
Verstrekkingen en benoodigdheden.	2 500,00	1 926,245	»	1 926,245
Landsgebouwen	900,00	900,00	»	900,00
Vuurtoren	1 260,00	1 247,00	»	1 247,00
Vrachtgelden	3 050,00	3 050,00	»	3 050,00
Diverse onkosten	12 773,00	12 773,00	»	12 773,00
Cultures	5 300,00	2 986,22	»	2 986,22
Buitengewone uitgaven	1 000,00	6 791,93	»	6 791,93
	f 67 673,50	f 64 933,53	»	f 64 933,53
Minder uitgegeven dan geraamd	2 739,97			
	f 64 933,53			f 64 933,53

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE D VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 23.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Aruba over 1859, vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		Bonaire en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
I. *Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*				
Ankergeld	f 175,00	f 245,00	»	f 245,00
In- en uitvoer van goederen	47,17	143,625	»	143,625
Leges	100,00	422,89	»	422,89
Zegelregt	205,52	236,475	»	236,475
Belasting op den eigendom van slaven	449,67	1 014,00	»	1 014,00
Patenten op drankwinkels	85,00	114,00	»	114,00
Tonnegeld	1,83	4,00	»	4,00
Retribuut van goud	30,00	28,89	»	28,89
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	780,00	914,665	»	914,665
Grondbelasting	609,17	2 152,25	»	2 152,25
De 100ste penning	8,66	24,45	»	24,45
Belasting op den verkoop van slaven	85,33	32,00	»	32,00
Belasting op de erfopvolging	56,05	»	»	»
Transporteren	f 2 633,40	f 5 332,245	»	f 5 332,245

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		Aruba en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport	f 2 633,40	f 5 332,245	»	f 5 332,245
Belasting op publieke verkoopingen	»	2,85	»	2,85
Diverse ontvangsten	60,00	303,70	»	303,70
II. *Verkoop van producten enz.*				
Aloëhars	800,00	1 014,13	»	1 014,13
Paarden	»	340,00	»	340,00
Ezels	»	328,75	»	328,75
	f 3 493,40	f 7 321,675	»	f 7 321,675
Meer ontvangen dan geraamd	3 828,275			
	f 7 321,675			f 7 321,675

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE UITGAVEN.		
		Aruba en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Tractementen	f 7 700,00	f 7 700,00	»	f 7 700,00
Pensioenen	2 197,95	1 420,45	»	1 420,45
Soldijen en rantsoengelden	365,00	»	»	»
Onderstand	60,00	60,00	»	60,00
Bureaukosten	200,00	200,00	»	200,00
Lager en Christelijk onderwijs	700,00	375,00	»	375,00
Landsslaven	485,00	485,00	»	485,00
Benoodigdheden	300,00	148,43	»	148,43
Vrachtgelden	166,00	166,00	»	166,00
Landsgebouwen	500,00	500,00	»	500,00
Diverse onkosten	431,70	431,70	»	431,70
Aloë cultuur	285,00	285,00	»	285,00
Buitengewone uitgaven	1 000,00	7 472,29	»	7 472,29
	f 14 390,65	f 19 243,87	»	f 19 243,87
Meer uitgegeven dan geraamd	4 853,22			
	f 19 243,87			f 19 243,87
Meer uitgegeven dan ontvangen	»	»	»	11 922,195
				f 7 321,675

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE E VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 24.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland St. Eustatius over 1859, vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN. St. Eustatius en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.				
Belasting op producten van suikerplantages. . .	f 1 998,37	f 783,50	»	f 783,50
» » het vee.	112,33	73,00	»	73,00
» » de huishuren.	390,58	337,50	»	337,50
» » hypotheken en notariele obligatien .	206,81	96,89	»	96,89
» » den verkoop van slaven.	5,00	30,00	»	30,00
Contributie voor de schutterij	397,33	380,00	»	380,00
Grondregten	577,88	624,30	»	624,30
Patentregt	821,88	927,96	»	927,96
Zegelregt	557,47	572,00	»	572,00
Venduregten	302,36	198,38	»	198,38
De 50ste penning.	15,40	36,12	»	36,12
» 40ste »	81,41	63,12 5	»	63,12 5
Regt op de collaterale successien	410,49	»	»	»
Transporteren	f 5 877,31	f 4 022,77 5	»	f 4 022,77 5

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		St. Eustatius en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport	f 5 877,31	f 4 022,775	»	f 4 022,775
Zeebrieven	2,10	6,50	»	6,50
Leges	315,08	457,68	»	457,68
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	1 119,26	1 313,00	»	1 313,00
Diverse ontvangsten	100,00	429,745	»	429,745
	f 7 413,75	f 6 329,70	»	f 6 329,70
Minder ontvangen dan geraamd	1 084,05			
	f 6 329,70			f 6 329,70

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE UITGAVEN.		
		St. Eustatius en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 5 900,00	f 5 900,00	»	f 5 900,00
» » politie en justitie	2 940,00	2 799,95	»	2 799,95
Departement van financien	11 009,40	9 209,40	f 1 600,00	10 809,40
Militaire kosten	11 000,325	9 207,615	»	9 207,615
Lands gebouwen en eigendommen	1 000,00	988,985	»	988,985
Kosten der schutterij	700,00	629,025	»	629,025
» van de eeredienst	3 800,00	3 800,00	»	3 800,00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	4 000,00	11 186,51	»	1 186,51
	f 40 349,725	f 33 721,485	f 1 600,00	f 35 321,485
Minder uitgegeven dan geraamd	5 028,24			
	f 35 321,485			f 35 321,485
Meer uitgegeven dan ontvangen	»	»	»	28 991,785
				f 6 329,70

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE F VAN HET VERSLAG
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 25.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland St. Martin over 1859, vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		St. Martin. en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.				
Zegelregt.	f 554,78	f 484,51	»	f 484,51
Inkomende regten	4 351,28	4 697,69	»	4 697,69
Uitgaande regten en havengelden	3 187,88	7 550,72	»	7 550,72
De 50ste penning.	91,49	75,25 5	»	75,25 5
De 40ste »	71,39	»	»	»
Leges.	3,55	187,33	»	187,33
Administratie-ceelen tot den verkoop van sterken drank	126,19	115,01	»	115,01
Venduregten	375,19	132,85	»	132,85
1 pct op hypotheken ten voordeele van vreemden en non-residenten.	31,34	»	»	»
Successieregten	2 215,14	»	»	»
Transporteren	f 11 008,23	f 13 243,36 5	»	f 13 243,36 5

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		St. Martin en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport	f 11 008,23	f 13 243,365	»	f 13 243,365
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	2 363,88	1 705,155	»	1 705,155
Lastgeld van vaartuigen	5,74	5,86	»	5,86
Diverse ontvangsten	100,00	126,80	»	126,80
	f 13 477,85	f 15 081,18	»	f 15 081,18
Meer ontvangen dan geraamd . . .	1 603,33			
	f 15 081,18	»	»	f 15 081,18

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE UITGAVEN. St. Martin en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 6 450,00	f 6 450,00	»	f 6 450,00
» » politie en justitie	8 662,00	8 230,165	»	8 230,165
Departement van finantien	11 684,00	8 991,73	f 485,33	9 477,06
Landsgebouwen en eigendommen	3 300,00	809,97	»	809,97
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs.	3 540,00	3 540,00	»	3 540,00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	4 000,00	348,005	»	348,005
	f 37 636,00	f 28 369,87	f 485,33	f 28 855,20
Minder uitgegeven dan geraamd	8 780,80			
	f 28 855,20			f 28 855,20
Meer uitgegeven dan ontvangen	»	»	»	13 774,02
				f 15 081,18

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE G VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 26.

RAMING der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Curaçao over 1860.

ONTVANGSTEN.

	OMSCHRIJVING.	Curaçao.	Nederland.	Totaal.
I.	*Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*			
	Belasting op grondeigendommen, hypotheken en slaven	f 54 000,00	»	f 54 000,00
	Zegelregt	8 163,28	»	8 163,28
	Haven- en veiligheidsregt	7 153,70	»	7 153,70
	Vuur- en bakengeld	3 282,00	»	3 282,00
	Belasting op den uitvoer van slaven	66,67	»	66,67
	Accijns op ingevoerde goederen	28 000,00	»	28 000,00
	Accijns op rhum	6 000,00	»	6 000,00
	Patentregt op neringen en bedrijven	5 038,00	»	5 038,00
	Venduregten	3 345,69	»	3 345,69
	Belasting op loterijen	80,67	»	80,67
	Contributie tot instandhouding der schutterij . .	4 529,17	»	4 529,17
	Belasting op de erfopvolging of collaterale successie	1 007,33	»	1 007,33
	Leges	3 245,17	»	3 245,17
	Transporteren	f 123 911,68	»	f 123 911,68

ONTVANGSTEN.

	OMSCHRIJVING.	Curaçao.	Nederland.	Totaal.
	Per transport	f 123 911,68	»	f 123 911,68
	Meetloon van vaartuigen	110,50	»	110,50
	Verkoop van havenreglementen	49,00	»	49,00
	Boeten	282,43	»	282,43
	Binnenlandsch brievenport.	1 800,00	»	1 800,00
	West-Indische brievenmalen	2 114,04	»	2 114,04
	Belasting op den verkoop en de alienatie van slaven	1 318,80	»	1 318,80
	De 100ste penning op den verkoop van vaste goederen	3 420,24	»	3 420,24
	Korting op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	13 000,00	»	13 000,00
	Inkomsten van de vleeschhal.	3 255,02	»	3 255,02
	Inkomsten van de bakkerij	2 800,00	»	2 800,00
	Huur van landsslaven	131,67	»	131,67
	Agio van verkochte wissels	9 657,17	»	9 657,17
	Restitutie van verplegingskosten ten laste van 's Rijks marine, alsmede voor aan Zijner Majesteits schepen te leveren medicamenten . . .	3 934,51	»	3 934,51
	Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven, ten name van het voormalig pensioenfonds der West-Indische ambtenaren	»	f 5 473,62	5 473,62
	Diverse ontvangsten.	»	1 000,00	1 000,00
II.	*Verkoop van producten.*			
	300 pond cochenille, à f 2,25	675,00	»	675,00
	2000 » aloë, » 0,50	1 000,00	»	1 000,00
	150 » wol, » 0,40	60,00	»	60,00
III.	*Ontvangsten voor rekening van anderen* . .	14 756,00	3 544,00	18 300,00
		f 182 276,06	f 10 017,62	f 192 293,68

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 30 080,00	f 1 350,00	f 31 430,00
Departement van politie en justitie	58 963,00	»	58 963,00
» » finantien	56 595,45 5	20 298,80	76 894,25 5
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs.	31 277,76	»	31 277,76
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	25 074,90	975,10	26 050,00
Kosten van 's lands gebouwen en eigendommen .	44 280,00	»	44 280,00
Militaire kosten	168 058,41	33 189,60	201 248,01
Kosten van de geneeskundige dienst	19 000,00	1 000,00	20 000,00
Kosten der genie, fortificatien en middelen van defensie	7 840,00	5 591,33	13 431,33
Kosten ter bevordering van nieuw ingevoerde cultures	2 794,22	»	2 794,22
Kosten van de pakketvaart	10 000,00	»	10 000,00
Voorschotten welke niet in hetzelfde jaar worden terugbetaald.	30 000,00	»	30 000,00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	35 000,00	21 476,58 5	56 476,58 5
Uitgaven voor rekening van anderen	3 414,00	13 806,00	17 220,00
	f 522 377,74 5	f 97 687,41 5	f 620 065,16

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE II VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 27.

RAMING der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Bonaire over 1860.

ONTVANGSTEN.

	OMSCHRIJVING.	Bonaire.	Nederland.	Totaal.
I.	*Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*			
	Ankergeld	f 517,50	»	f 517,50
	Recognitiegeld	198,89	»	198,89
	Zegelregt	232,72	»	232,72
	Belasting op den eigendom van slaven	134,00	»	134,00
	Tonnegeld	7,60	»	7,60
	Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	1 400,00	»	1 400,00
	Grondbelasting	95,14	»	95,14
	Belasting op den verkoop van slaven	8,00	»	8,00
	Belasting op publieke verkoopingen	27,35	»	27,35
	Huur van landsslaven	10,33	»	10,33
	Licht- en bakengeld	282,75	»	282,75
	Leges	125,00	»	125,00
	Diverse ontvangsten	100,00	»	100,00
	Transporteren	f 3 139,28	»	f 3 139,28

ONTVANGSTEN.

	OMSCHRIJVING.	Bonaire.	Nederland.	Totaal.
	Per transport	f 3 139,28	»	f 3 139,28
II.	*Verkoop van producten.*			
	80 000 vaten zout, à f 0,75 per vat .	60 000,00	»	60 000,00
	160 000 pond watapanapeul, » 0,50 » ton .	4 000,00	»	4 000,00
	12 000 » aloëhars, » 0,50 » pond	6 000,00	»	6 000,00
	600 » wol, » 0,40 » »	240,00	»	240,00
	1 000 » cochenille, » 2,25 » »	2 250,00	»	2 250,00
	200 000 » roodverwhout, » 0,50 » ton .	5 000,00	»	5 000,00
	400 vademen brandhout, » 7,00 » vadem	2 800,00	»	2 800,00
	15 hoornbeesten	300,00	»	300,00
	— paarden.	»	»	»
	100 steenezels	1 000,00	»	1 000,00
	50 schapen.	200,00	»	200,00
	150 kabrieten	450,00	»	450,00
		f 85 379,28	»	f 85 379,28

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Bonaire.	Nederland.	Totaal.
Tractementen	f 16 620,00	»	f 16 620,00
Pensioenen	1 424,00	»	1 424,00
Wachtgelden	400,00	»	400,00
Soldijen en rantsoenen	549,00	»	549,00
Toelagen	504,00	»	504,00
Bureaukosten	397,00	»	397,00
Eeredienst en onderwijs	2 280,00	»	2 280,00
Landsslaven	17 600,00	»	17 600,00
Geneeskundige behoeften	2 000,00	»	2 000,00
Verstrekkingen en benoodigdheden	2 500,00	»	2 500,00
Landsgebouwen	5 000,00	»	5 000,00
Vuurtoren	1 260,00	»	1 260,00
Vrachtgelden	3 060,00	»	3 060,00
Diverse onkosten	22 695,00	»	22 695,00
Cultures	4 775,00	»	4 775,00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	1 000,00	»	1 000,00
	f 82 064,00	»	f 82 064,00

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE I VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 28.

RAMING der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Aruba over 1860.

ONTVANGSTEN.

	OMSCHRIJVING.	Aruba.	Nederland.	Totaal.
I.	*Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*			
	Ankergeld	f 175,00	»	f 175,00
	In- en uitvoer van goederen.	47,17	»	47,17
	Leges.	100,00	»	100,00
	Zegelregt	205,52	»	205,52
	Belasting op den eigendom van slaven.	449,67	»	449,67
	Patenten op drankwinkels.	85,00	»	85,00
	Tonnegeld	1,83	»	1,83
	Retribuut van goud.	30,00	»	30,00
	Korting op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	780,00	»	780,00
	Grondbelasting	609,17	»	609,17
	De 100ste penning	8,66	»	8,66
	Transporteren	f 2 492,02	»	f 2 492,02

ONTVANGSTEN.

	OMSCHRIJVING.	Aruba.	Nederland.	Totaal.
	Per transport	f 2 492,02	»	f 2 492,02
	Belasting op den verkoop van slaven.	85,33	»	85,33
	Belasting op de erfopvolging.	56,05	»	56,05
	Diverse ontvengsten.			
II.	*Verkoop van producten*	60,00	»	60,00
	2000 pond aloëhars à f 0,50 per pond. . . .	1 000,00	»	1 000,00
		f 3 693,40	»	f 3 693,40

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Aruba.	Nederland.	Totaal.
Tractementen	f 10 980,00	»	f 10 980,00
Pensioenen	1 450,45	»	1 450,45
Soldijen en rantsoenen	366,00	»	366,00
Toelagen.	60,00	»	60,00
Bureaukosten	200,00	»	200,00
Lager en Christelijk onderwijs	700,00	»	700,00
Landsslaven	580,00	»	580,00
Benoodigdheden	300,00	»	300,00
Vrachtgelden	170,00	»	170,00
Landsgebouwen	500,00	»	500,00
Diverse onkosten.	561,40	»	561,40
Cultures	400,00	»	400,00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	1 000,00	»	1 000,00
	f 17 267,85	»	f 17 267,85

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE K VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 29.

RAMING der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland St. Eustatius, over 1860.

ONTVANGSTEN.

	OMSCHRIJVING.	St. Eustatius.	Nederland.	Totaal.
I.	*Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*			
	Belasting op producten van suikerplantages. . .	f 1 998,37	»	f 1 998,37
	» » het vee.	112,33	»	112,33
	» » de huishuren.	390,58	»	390,58
	» » hypotheken en notariele obligatien .	206,81	»	206,81
	» » den verkoop van slaven.	5,00	»	5,00
	Contributie voor de schutterij	397,33	»	397,33
	Grondregten	577,88	»	577,88
	Patentregt	821,88	»	821,88
	Zegelregt	557,47	»	557,47
	Venduregten	302,36	»	302,36
	De 50ste penning.	15,40	»	15,40
	De 40ste »	81,41	»	81,42
	Transporteren	f 5 466,82	»	f 5 466,82

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	St. Eustatius.	Nederland.	Totaal.
Per transport	f 5 466,82	»	f 5 466,82
Regt op de collaterale successien	410,49	»	410,49
Zeebrieven	2,10	»	2,10
Leges.	315,08	»	315,08
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	1 119,26	»	1 119,26
Diverse ontvangsten.	100,00	»	100,00
	f 7 413,75	»	f 7 413,75

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	St. Eustatius.	Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 5 900,00	»	f 5 900,00
» » politie en justitie	2 940,00	»	2 940,00
Departement van finantien	9 409,40	f 1 600,00	11 009,40
Militaire kosten	11 418,83	»	11 418,83
Landsgebouwen en eigendommen	1 000,00	»	1 000,00
Kosten der schutterij	700,00	»	700,00
» van de eeredienst	4 400,00	»	4 400,00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	4 000,00	»	4 000,00
	f 39 768,23	f 1 600,00	f 41 368,23

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE L VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 30.

RAMING der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland St. Martin over 1860.

ONTVANGSTEN.

	OMSCHRIJVING.	St. Martin.	Nederland.	Totaal.
I.	*Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*			
	Inkomende regten	f 4 351,28	»	f 4 351,28
	Uitgaande regten en havengelden	3 187,88	»	3 187,88
	Zegelregt.	554,78	»	554,78
	De 50ste penning.	91,49	»	91,49
	» 40ste »	71,39	»	71,39
	Leges.	3,55	»	3,55
	Admissie-ceelen tot den verkoop van sterken drank	126,19	»	126,19
	Venduregten	375,19	»	375,19
	1 pct op hypotheken ten voordeele van vreemden en non-residenten.	31,34	»	31,34
	Successieregten	2 215,14	»	2 215,14
	Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	2 363,88	»	2 363,88
	Lastgeld van vaartuigen	5,74	»	5,74
	Diverse ontvangsten	100,00	»	100,00
		f 13 477,85	»	f 13 477,85

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	St. Martin.	Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 6 450,00	»	f 6 450,00
» » politie en justitie	8 662,00	»	8 662,00
Departement van finantien	8 522,00	f 300,00	8 822,00
Landsgebouwen en eigendommen	2 018,72	»	2 018,72
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs.	3 540,00	»	3 540,00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	4 000,00	»	4 000,00
	f 33 192,72	f 300,00	f 33 492,72

Zitting 1862—1863. —— (LXVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE M VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 31.

STAAT

VAN

STRAFFEN,

WELKE

krachtens de artt. 19 en 20 van het Reglement op de behandeling van slaven, dd. 14/18 Februarij 1857, aan slaven op Curaçao zijn opgelegd

GEDURENDE HET JAAR 1860.

Naam, ouderdom, geslacht en beroep van den slaaf.	Naam des meesters.	Naam van den persoon, door wien de magtiging is gevraagd.	Aard der overtreding.
Martien, oud 64 jaren, mannelijk geslacht, tuinslaaf.	Wed. J. Muller.		Hakken van boomen op publieken grond.
Hosé, ouderdom onbekend, mannelijk geslacht, sjouwer.	H. W. de Quartel.		Onwilligheid in zijne diensten.
Delphina, ouderdom onbekend, vrouwelijk geslacht, huisbediende.	Mozes Curiel.		Herhaalde weglooperij.
Delphina, oud 25 jaren, vrouwelijk geslacht, geen bepaald beroep.	Wed. J. de Castro.		Wegens burengerucht.
Theodorus, oud 25 jaren, mannelijk geslacht, tuinslaaf.	J. A. Jesurun.		Diefstal van een pièce zeildoek.
Bernard, oud 35 jaren, mannelijk geslacht, tuinslaaf.	De boedel van M. E. van der Dijs.		Ontvreemding van dividivi op 's meesters gronden.
Evelina, oud 22 jaren, vrouwelijk geslacht, huisbediende.	Mozes Curiel.		Ontvreemding van eene beurs met geld aan haren meester.
Eliza, ouderdom onbekend, vrouwelijk geslacht, huisbediende.	E. Schoonewolff.		Diefstal van eene gouden snuifdoos.
Antwijn, oud 22 jaren, mannelijk geslacht, sjouwer.	M. Penso.		Feitelijk geweld.
Leocadia, oud 20 jaren, vrouwelijk geslacht, geen beroep.	Wed. H. Schotborgh Jz.		Herhaalde weglooperij en geringe ontvreemding.
Martien, oud 20 jaren, mannelijk geslacht, geen beroep.	Th. C. Haaijen.		Herhaalde oneerbiedigheid tegen den meester.
Joseph, oud 34 jaren, mannelijk geslacht, tuinman.	R. Conn.		Diefstal van vruchten.
Arnold, oud 35 jaren, mannelijk geslacht, tuinneger.	G. J. R. de Lima.		Diefstal.
Alexander, oud 25 jaren, mannelijk geslacht, tuinneger.	Idem.		Diefstal.
John, oud 25 jaren, mannelijk geslacht, sjouwer.	J. M. Grunings.		Diefstal van een vat ansjovis.
Antwijn, oud 23 jaren, mannelijk geslacht, geen beroep.	Manuel Penso.		Dronkenschap en straatschenderij.
Rimon, oud 52 jaren, mannelijk geslacht, tuinneger.	C. Sprock Cz.	C. Sprock Cz.	Herhaalde weglooperij.
Evelina, oud 14 jaren, vrouwelijk geslacht, verkoopster.	Wed. H. Schotborgh.		Ontvreemding van vruchten op de gronden van de meesteres.

tum waarop bestraffing heeft laats gehad.	De opgelegde straf.	Door wien de straf opgelegd of magtiging verleend is.	Aanmerkingen.
1860.			
Januarij.	4 weken dwangarbeid zonder boeijen.	Procureur des Konings.	
»	8 dagen opsluiting.	Idem.	
»	8 dagen opsluiting.	Idem.	
»	3 dagen gevangenzetting.	Idem.	
»	3 maanden dwangarbeid.	Idem.	
»	6 weken kettingboei op de grondeu van de meesteres.	Idem.	
Februarij.	6 weken kettingboei.	Idem.	
Maart.	6 maanden dwangarbeid.	Idem.	De doos is bij haar gevonden, en zij heeft het feit geconfesseerd.
»	12 touwslagen.	Idem.	Dit feitelijk geweld is bewezen door de getuigen Popot en Louis Ignacio.
April.	3 maanden kettingboei op de gronden van de meesteres.	Idem.	
»	8 dagen opsluiting.	Idem.	
»	25 touwslagen.	Idem.	
»	6 maanden dwangarbeid op de publieke gronden.	Idem.	Aangetroffen met een bos sleutels van den heer L. Insernia.
»	Idem.	Idem.	Heeft geconfesseerd geld en likeur gestolen te hebben, in den drank-winkel van Pietersz.
»	3 maanden dwangarbeid op de publieke gronden.	Idem.	
Mei.	25 touwslagen.	Idem.	
»	25 touwslagen en 14 dagen in ligte kettingboei.	Idem.	
»	20 touwslagen.	Idem.	

Naam, ouderdom, geslacht en beroep van den slaaf.	Naam des meesters.	Naam van den persoon, door wien de magtiging is gevraagd.	Aard der overtreding
Richard, oud 34 jaren, mannelijk geslacht, pontvoerder.	Wed. H. Schotborgh.		Feitelijk geweld.
Theodorus, oud 23 jaren, mannelijk geslacht, geen bepaald beroep.	Wed. S. L. Platsz.	Wed. S. L. Platsz.	Verregaande oneerbiedheid jegens zijne meesteres.
Johanna, oud 35 jaren, vrouwelijk geslacht, geen bepaald beroep.	S. de Casseres.	S. de Casseres.	Verregaande oneerbiedheid jegens den meester.
Ovidius, oud 19 jaren, mannelijk geslacht, tuinneger.	Wed. H. Schotborgh.	Wed. H. Schotborgh.	Herhaalde wegloperij.
Narcissus, oud 23 jaren, mannelijk geslacht, tuinneger.	Idem.	Idem.	Idem.
Lucas, oud 25 jaren, mannelijk geslacht, sjouwer.	J. A. Jesurun.		Diefstal van eene ossenhuid.
Martis, oud 34 jaren, mannelijk geslacht, geen beroep.	G. S Ponne.		Herhaalde wegloperij.
Maria, oud 25 jaren, vrouwelijk geslacht, geen beroep.	A. Ruiz.		Idem.
Lourens, oud 23 jaren, mannelijk geslacht, geen bepaald beroep.	Gouvernement.		Feitelijk geweld.
Louis, oud 20 jaren, mannelijk geslacht, geen bepaald beroep.	J. F. Haaijen.		Straatschenderij en inj
Job, oud 38 jaren, mannelijk geslacht, pontvoerder.	Isaac Pinedo.		Brutaliteit en feitelijk weld.
Henry, oud 40 jaren, mannelijk geslacht, tuinneger.	J. Schotborgh Mz.		Feitelijk verzet tegen meester.
Constantien, oud 20 jaren, mannelijk geslacht, geen bepaald beroep.	F. Evertsz.		Poging tot diefstal.
Martijn, oud 28 jaren, mannelijk geslacht, landbouwer.	De boedel van M. E. van der Dijs.		Diefstaf van houtskole
Bicento, oud 35 jaren, mannelijk geslacht, landbouwer.	Idem.		Idem.

tum waarop bestraffing heeft aats gehad.	De opgelegde straf.	Door wien de straf opgelegd of magtiging verleend is.	Aanmerkingen.
1860.			
Mei.	40 touwslagen.	Procureur des Konings.	
Junij.	25 touwslagen.	Idem.	
»	8 dagen opsluiting.	Idem.	
Julij.	4 weken kettingboei.	Idem.	
»	4 weken kettingboei.	Idem.	
»	6 maanden dwangarbeid.	Idem.	Hij heeft den diefstal geconfesseerd en is met de huid gevonden.
»	25 touwslagen.	Idem.	
»	25 touwslagen.	Idem.	
Augustus.	25 touwslagen.	Idem.	Heeft een 11jarigen jongen geslagen; het feit is door twee getuigen bewezen.
»	25 touwslagen.	Idem.	Heeft ongepaste uitdrukkingen tegen een maréchaussée gebezigd.
»	40 touwslagen.	Idem.	Heeft zich onbetamelijke uitdrukkingen tegen zijne meesteres veroorloofd en een neger een slag toegebragt; het feit wordt door den bomba bevestigd.
September.	3 maanden kettingboei.	Idem.	Hij heeft zijn meester met een mes bedreigd.
October.	6 maanden dwangarbeid op de puklieke gronden.	Idem.	Hij is 's avonds in de woning van J. Henriquez geslopen, heeft twee hangsloten van eene kist, waarin zilverwerk bewaard werd, gebroken, en is in de slaapkamer onder het ledikant gezien geworden; zulks wordt door een aantal getuigen bevestigd.
»	15 touwslagen.	Idem.	Zij zijn door de politie aangehouden, en hebben het feit beleden.
»	15 touwslagen.	Idem.	Idem.

Naam, ouderdom, geslacht en beroep van den slaaf.	Naam des meesters.	Naam van den persoon, door wien de magtiging is gevraagd.	Aard der overtredi
Reinard, oud p. m. 24 jaren, mannelijk geslacht, tuinneger.	J. A. Jesurun.		Diefstal.
Simon, oud 28 jaren, mannelijk geslacht, pontvoeder.	Gouvernement.		Ter zake van het ge telijk afbreken van stroohut.
Martina, oud 26 jaren, vrouwelijk geslacht, geen bepaald beroep.	D. Julian.		Herhaalde wegloopert
Isidor, oud 32 jaren, mannelijk geslacht, geen bepaald beroep.	J. A. Jesurun.		Diefstal (bij herhaling
Maraija, oud 37 jaren, vrouwelijk geslacht, geen bepaald beroep.	Bregita Da Costa Gomez.		Diefstal.
Lodewijk, oud 37 jaren, mannelijk geslacht, sjapper.	De boedel van M. E. van der Dijs.		Verregaande oneerbie heid en feitelijk ge jegens den meester.
Adelina, oud 22 jaren, vrouwelijk geslacht, zonder beroep.	Wed. C. Schotborgh.		Injurie tegen Clara
Louisa, oud 24 jaren, vrouwelijk geslacht, zonder beroep.	C. Schotborgh.		Idem.
Melvil, oud 27 jaren, mannelijk geslacht, timmerman.	J. R. Mendez.	J. R. Mendez.	Injurie.
Carlo Alexander, oud 19 jaren, mannelijk geslacht, timmerman.	Gouvernement.		Vechterij.
John Martinus, oud 40 jaren, mannelijk geslacht, timmerman.	Idem.		Idem.
Johannes, oud 38 jaren, mannelijk geslacht, landbouwer.	Idem.		Idem.

tum waarop bestraffing heeft plaats gehad.	De opgelegde straf.	Door wien de straf opgelegd of magtiging verleend is.	Aanmerkingen.
1860.			
October.	3 maanden dwangarbeid op de gronden van den meester.	Procureur des Konings.	Hij heeft 25 groote beschuiten in de bakkerij van Santoni gestolen; het feit is beleden en bevestigd door getuigen.
November.	8 dagen opsluiting.	Idem.	
"	14 dagen opsluiting des nachts.	Idem. (Op verzoek des meesters.)	
"	3 maanden dwangarbeid op de publieke gronden.	Idem.	Hij heeft eenige borden en een paar schoenen gestolen; heeft de daad geconfesseerd.
"	3 maanden dwangarbeid op de gronden van de meesteres.	Idem.	Zij heeft vruchten in den tuin kl. Kwartier gestolen en ze aan Eugenia, slavin van Jandroep, verkocht.
"	40 touwslagen.	Idem.	Hij heeft ongepaste uitdrukkingen tegen den factoor en den bomba gebezigd en den opzigter aangegrepen.
December.	14 dagen opsluiting.	Idem.	Zij hebben zich schuldig gemaakt aan injurie ten aanzien van Clara Ellis.
"	Idem.	Idem.	Idem.
"	8 dagen opsluiting.	Idem.	
"	14 dagen opsluiting.	Idem.	De slaven hebben zich schuldig gemaakt aan vechterij (onderling), de tweede genoemde heeft de sabel aan een kannonnier ontnomen.
"	Idem.	Idem.	Idem.
"	Idem.	Idem.	Idem.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE N VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 32.

STAAT

VAN DE

DOOR DEN GEZAGHEBBER VAN BONAIRE OPGELEGDE STRAFFEN AAN PARTICULIERE EN LANDSSLAVEN

gedurende het jaar 1860.

NAAM		VAN DEN GESTRAFTE.			
van den eigenaar.	van den persoon door wien de straf gevraagd is.	Naam.	Geslacht.	Ouderdom.	Beroep.
Het Gouvernement.	»	Johannes Josefia Janga.	Mannelijk.	26 jaren.	Veldarbeid
Het Gouvernement.	»	Guillermo Augustina Frans.	Mannelijk.	32 jaren.	Adsistent-b
Het Gouvernement.	»	Gabriel Anna Catrijn Marianna.	Mannelijk.	12½ jaar.	Veldarbeid
Het Gouvernement.	»	Lukas Florencia Manuela.	Mannelijk.	24 jaren.	Veldarbeid

Dagteekening waarop de bestraffing heeft plaats gehad.	Aard der overtreding.	Opgelegde straf.	Aanmerkingen.
Februarij 1860.	Zich aan het hoofd van eenige personen gesteld te hebben om gegeven orders van den opzigter Gravenhorst niet te volbrengen.	Opsluiting voor den tijd van veertien dagen.	
Mei 1860.	Onbehoorlijk gedrag en brutaliteit tegen een bomba.	Opsluiting voor den tijd van twaalf dagen.	
October 1860.	Door een venster in eene woning te zijn gegaan, eene kist te hebben opengemaakt en getracht eenige artikelen van weinig waarde daaruit te ontvreemden.	Dwangarbeid in ligte ketting-boeijen met nachtelijke opsluiting voor den tijd van één maand.	
December 1860.	Gedurende den tijd van 10 maanden voortvlugtig te zijn geweest.	Dwangarbeid in boeijen voor zes achtereenvolgende maanden met opsluiting des nachts.	

Bonaire, den 12den Februarij 1861.

De gezaghebber,

(*get.*) H. T. G. WAGNER.

Voor kopij conform,

De koloniale secretaris,

(*get.*) J. H. BEAUJON.

Voor eensluidend afschrift,

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

FEITH.

ZITTING 1862—1863. —— (LXVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE ❶ VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 33.

STAAT

VAN

STRAFFEN,

DOOR HET BESTUUR TE ARUBA AAN SLAVEN OPGELEGD

GEDURENDE HET JAAR 1860.

Naam, geslacht, ouderdom en beroep van den slaaf.	Naam van den meester.	Aard der overtreding.
Juliaan, oud 21 jaren, mannelijk geslacht, veldarbeider.	J. H. van der Biest.	Feitelijk geweld.
Guillermo, oud 19 jaren, mannelijk geslacht, sjouwer.	Het Gouvernement.	Idem.
Cecilia, oud 22 jaren, vrouwelijk geslacht, huisbediende.	Simon Gomez.	Verbale jurie met verzwar omstandigheden.
Virginia, oud 18 jaren, vrouwelijk geslacht, veldarbeidster.	J. H. van der Biest.	Weglooperij en valsche besc diging, gepaard met oneer digheid.
Idem.	Idem.	Straatrumoer en verzet tege politie.
Flip, oud 31 jaren, mannelijk geslacht, veldarbeider.	F. J. van der Biest.	Tambourspelen zonder permi het verwekken van straa moer.
Jonathan, oud 10 jaren, mannelijk geslacht.	Jean Oduber.	Herhaalde weglooperij.

Datum waarop de bestraffing heeft plaats gehad.	De opgelegde straf.	Aanmerkingen.
Junij 1860.	Opsluiting des nachts gedurende 8 dagen.	
" "	Opsluiting des nachts gedurende 3 dagen.	
Julij "	14 touwslagen.	
" "	Opsluiting bij dag en nacht gedurende 8 dagen.	
Augustus 1860.	14 touwslagen.	
" "	12 touwslagen.	
" "	12 touwslagen.	

Aruba, den 20sten Februarij 1861.

De gezaghebber,

(*get.*) M. DE VEER.

Voor eensluidend afschrift,

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

FEITH.

ZITTING 1862—1863. —— (LXVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE P VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 34.

STAAT

VAN DE

DOOR DEN AMBTENAAR VAN HET PUBLIEK MINISTERIE OPGELEGDE STRAFFEN AAN SLAVEN OP HET EILAND ST. EUSTATIUS

gedurende het jaar 1860.

NAAM		VAN DEN GESTRAFTE			
van den eigenaar.	van den persoon door wien de straf gevraagd is.	Naam.	Geslacht.	Ouderdom.	Beroep.
R. H. Moore.	R. H. Moore.	Louisa.	Vrouwelijk.	39 jaren.	Veldarbeid
R. H. Moore.	R. H. Moore.	Lucinda.	Vrouwelijk.	23 »	Veldarbeid
Chs. Mussenden.	»	Robert.	Mannelijk.	35 »	Veldarbeid
Chs. Mussenden.	Chs. Mussenden.	Augustus.	Mannelijk.	28 »	Veldarbeid
Chs. Mussenden.	Chs. Mussenden.	Benny.	Mannelijk.	22 »	Veldarbeid
Chs. Mussenden.	Chs. Mussenden.	Joseph.	Mannelijk.	30 »	Veldarbeid
C. de Veer.	C. de Veer.	William.	Mannelijk.	29 »	»
D. J. Everij.	B. de Windt.	Peter.	Mannelijk.	30 »	»
Chs. Mussenden.	Chs. Mussenden.	Robert.	Mannelijk.	35 »	Veldarbeid
J. A. Cock.	N. G. G. U. Mussenden.	Elisa.	Vrouwelijk.	33 »	Waschvrou
G. G. Heyliger.	G. G. Heyliger.	Adolphus.	Mannelijk.	23 »	Veldarbeid
De boedel van John Thomas Hassell.	J. F. D. Hassell.	Frank.	Mannelijk.	23 »	Veldarbeid
Josiah Hill.	Op aanklagte van den politie-agent.	Nancy.	Vrouwelijk.	17 »	Dienstmeid
C. Mussenden.	C. Mussenden.	James Schikkel.	Mannelijk.	50 »	Veldarbeid
D. J. Every.	Idem.	Toland.	Mannelijk.	33 »	Veldarbeid
J. Heyliger.	Op aanklagte van den politie-agent Lackman.	Agnes.	Vrouwelijk.	17 »	Dienstmeid
J. W. Groebe.	J. W. Groebe.	Thomas.	Mannelijk.	25 »	Veldarbeid

Dagteekening waarop de bestraffing heeft plaats gehad.	Aard der overtreding.	Opgelegde straf.	Aanmerkingen.
Januarij 1860.	Gepleegde diefstal van suikerriet.	6 weken dwangarbeid op de gronden van haren meester.	
» »	Idem als boven.	Idem.	
» »	Gepleegde diefstal van aardappelen.	Eene maand dwangarbeid op de plantage van zijnen meester, met opsluiting des nachts.	
April »	Gepleegde diefstal van plus minus 5000 pond yams.	3 maanden dwangarbeid op de gronden van zijnen meester.	
» »	Idem.	Idem.	
» »	Idem.	Idem.	
» »	Wegens herhaalde desertie.	15 touwslagen.	
» »	Het afnemen van het slot van de kamer, waarin de klager zijne slavin had gesloten.	25 touwslagen.	
Mei »	Zich bij herhaling aan diefstal schuldig maken.	3 maanden dwangarbeid aan de plantage van zijnen meester.	
Junij »	Onbehoorlijk gedrag, bestaande in het doen van haar gevoeg in den regenbak, en zich te hebben schuldig gemaakt aan kleine diefstallen.	3 maanden dwangarbeid aan de gronden van den eigenaar, met opsluiting des nachts.	
Julij »	Wegens desertie.	20 touwslagen.	
Augustus »	Wegens diefstal en gequalificeerd feitelijk geweld tegen den persoon des wachters bij gelegenheid dat hij ontdekt werd.	4 maanden dwangarbeid aan de gronden van zijnen eigenaar.	
	Wegens burengerucht op de publieke wegen, en brutaliteit tegen den politie-agent.	10 slagen met een touw.	Ingevolge artt. 19 en 20, 4° der publicatie van den 19den Maart 1857.
» »	Wegens verregaande insubordinatie jegens zijnen meester, ten overstaan van Ginea Peter, Murphy en Perer Christmas.	30 dagen dwangarbeid met opsluiting gedurende zijne vrije uren (zonder boeijen).	Ingevolge art. 19 der wet van den 19den Maart 1857.
September »	Wegens afbraak en diefstal van een gedeelte eener houten heining.	30 slagen met een touw.	Ingevolge artt. 19 en 20 n°. 1 van dezelfde wet.
» »	Wegens injurie tegen den klager op de publieke wegen.	10 slagen met een touw.	Ingevolge artt. 19 en 20 n°. 4 derzelfde wet.
» »	Wegens diefstal van koren en kleederen en verzet tegen de slaven van R. H. Moore met een mes bij zijne arrestatie, als hebbende hij, na gestolen te hebben, zich schuil gehouden.	6 maanden dwangarbeid in kettingboeijen op de landen zijns eigenaars, met confinement gedurende zijne vrije uren.	Ingevolge artt. 19 en 20 n°. 1, enz. derzelfde wet.

NAAM		VAN DEN GESTRAFTE.			
van den eigenaar.	van den persoon door wien de straf gevraagd is.	Naam.	Geslacht.	Ouderdom.	Beroep.
C. Sadler n. u.	C. Sadler n. u.	Adriana.	Vrouwelijk.	23 jaren.	Dienstmeid.
A. J. Cock n. u.	Chs. Mussenden.	Richard.	Mannelijk.	»	Veldarbeid.
Hassell, Heyliger, W. C. Groebe en E. Hops.	De slavinnen Judy en Sally.	Anna, Edward Sally en Judy.	3 vrouwelijk en 1 mannelijk.	»	Veldarbeid.
D. IJ. Campbell.	D. IJ. Campbell.	Nero.	Mannelijk.	38 »	Veldarbeid.
D. IJ. Campbell.	De wed. Cookfield.	Anna.	Vrouwelijk.	»	Geen.
Chs. Mussenden.	Dupersoy.	Augustus.	Mannelijk.	28 »	Veldarbeid.
De wed. Themmen.	De slaaf Peter James.	Joseph.	Mannelijk.	19 »	Geen.
D. J. Everij.	»	Toland.	Mannelijk.	30 »	Veldarbeid.
J. Heyliger.	De politie-beambte Lackman.	Agnes.	Vrouwelijk.	18 »	Geen.
R. Moore.	De slaaf.	Jeremuh.	Mannelijk.	22 »	Veldarbeid.

Dagteekening waarop de bestraffing heeft plaats gehad.	Aard der overtreding.	Opgelegde straf.	Aanmerkingen.
September 1860.	Wegens herhaalde insubordinatie tegen de moeder van hare eigenares.	15 dagen confinement (zonder boeijen).	Ingevolge art. 12 der meergemelde wet.
October »	Wegens diefstal van schapenvleesch.	3 maanden dwangarbeid aan de gronden zijns meesters, met confinement gedurende zijne vrije uren.	
» »	Gepleegd feitelijk geweld op de openbare wegen.	Anna 4 dagen gevangenzetting, Eduard 3, Sally en Judy ieder 2 dagen, met opsluiting des nachts.	
November »	Wegens diefstal.	Opsluiting des nachts voor den tijd van 6 weken.	
» »	Oneerlijk gedrag.	4 dagen gevangenzetting.	
» »	Schending van het huisregt en het eigendunkelijk wegvoeren van eene tafel.	10 dagen dwangarbeid aan de publieke gronden (zonder boeijen).	
» »	Feitelijk geweld.	15 touwslagen.	
December »	Oneerlijk gedrag.	Idem.	
» »	Burengerucht.	Idem.	
» »	Feitelijk geweld, gepleegd op straat.	Opsluiting des nachts voor den tijd van eene week.	

STAAT

UITGAVEN EN OPBRENGSTEN

COCHENILLE EN ALOE

der ondervindelijke etablissementen van cultuur op de eilanden

CURAÇAO, BONAIRE en ARUBA

over het dienstjaar 1890

ZITTING 1862 — 1863. —— (LXVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE Q VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 35.

STAAT

VAN

UITGAVEN EN OPBRENGSTEN

VAN

COCHENILLE EN ALOE

der onderscheidene etablissementen van cultuur op de eilanden
CURAÇAO, BONAIRE en ARUBA,

over het dienstjaar 1860.

Uitgaven.

EILANDEN.	ETABLISSEMENTEN.	Tractementen der opzigters.	Arbeidsloon en verdere uitgaven.	Totaal voor elk eil
Curaçao.	De Hoop.	f 1 000,00	f 1 158,07	f 2 158
Bonaire.	Guatimala.			
	Mexico.	1 000,00	3 495,165	4 49
	Amboina.			
Aruba.	Socotora.	»	54,975	54
	Totaal bedrag der uitgaven voor de drie eilanden			f 6 708

RECAPITULA

EILANDEN.	Uitgaven.
Curaçao	f 2 158,
Bonaire	4 495,
Aruba	54,
	f 6 708,

Opbrengsten.

EILANDEN.	ETABLISSEMENTEN.	Hoeveelheid ponden.	Geldwaardig bedrag.	Totaal voor elk eiland.
Curaçao.	De Hoop.	98 pond cochenille .	f 215,60	
		974 » aloë . . .	294,635	
				f 510,235
Bonaire.	Guatimala.	909½ » cochenille .	f 2 040,45	
	Mexico.	81 » dito poeder	2,43	
	Amboina.	12 628 » aloë . . .	3 856,785	
				5 899,665
Aruba.	Socotora.	»	»	»
Gezamenlijk bedrag der opbrengsten van de drie eilanden:				
		voor 1 007½ pond cochenille	f 2 256,05	
		» 81 » dito poeder	2,43	
		» 13 602 » aloë	4 151,42	
				f 6 409,90

ULATIE.

Opbrengsten.	MEERDERE	
	Uitgaven.	Opbrengsten.
510,235	f 1 647,835	»
5 899,665	»	f 1 404,50
»	54,975	»
6 409,90	f 1 702,81	f 1 404,50

ZITTING 1862—1863. —— (LXVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE R VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 36.

STAAT

AANTOONENDE HET

GETAL VAARTUIGEN EN DERZELVER TONNEMAAT,

WELKE

GEDURENDE HET JAAR 1860 IN DE HAVEN VAN CURAÇAO ZIJN BINNENGEVALLEN.

Opgemaakt naar de staten van in- en doorvoer.

ONDER WELKE VLAG.	UIT EUROPESCHE HAVENS.										UIT NOORD-AMERIKAANSCHE HAVENS.						UIT HAVENS DER ZUID-AMERIKAANSCHE STATEN.																Suriname.	
	Amsterdam.		Rotterdam.		Hamburg.		Liverpool.		New Castle.		New York en Boston.		Baltimore en Wilmington.		Jackson en Jacksonville.		VENEZUELAANSCHE. Laguaire.		Porto Cabello.		Coro en andere.		Maracaïbo.		Haïti.		St. Domingo.						
Nederlandsche . .	7	1118	1	187	1	113	2	255	»	»	4	459	»	»	»	»	31	1662	70	2105	62	2334	27	1528	4	198	12	459					26	290
Amerikaansche. .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	20	4320	3	572	1	167	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»					»	»
Venezuelaansche.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	12	301	35	1514	81	1615	5	559	2	80	3	100					»	»
Spaansche	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	343	1	170	»	»	»	»	»	»	»	»					»	»
Fransche	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	170					»	»
Engelsche	»	»	»	»	»	»	3	497	»	»	1	102	»	»	»	»	»	»	2	361	2	102	1	34	»	»	»	»					»	»
Deensche	»	»	»	»	»	»	1	109	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»					»	»
Hamburger. . . .	»	»	»	»	1	200	1	106	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»					»	»
Nieuw Grenada .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»					»	»
Pruissische	»	»	»	»	»	»	»	»	1	238	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»					»	»
Oldenburg	»	»	»	»	2	355	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»					»	»
Dominicaansche .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	45	»	»	»	»	»	»	»	»	10	441					»	»
Haïtiaansche. . .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	25	»	»					»	»
	7	1118	1	187	4	668	7	967	1	238	25	4881	3	572	1	167	48	2351	108	4150	145	4051	33	2121	7	303	26	1170					26	290
	20 vaartuigen. 3178 tonnen.										29 vaartuigen. 5620 tonnen.						334 vaartuigen. 12673 tonnen.																	
	406 vaartuigen, 16 268 tonnen.																																	

UIT DE WEST-INDISCHE KOLONIALE HAVENS.																		TOTAAL.		AANMERKINGEN.
NEDERLANDSCHE.								Fransche.		Engelsche.		Spaansche.		Deensche.		Van zee.				
Suriname.		St. Eustatius, Saba en St. Martin.		Bonaire.		Aruba.														
290	»	»	145	1601	75	825	»	»	10	690	4	230	36	2056	4	148				
»	»	»	»	»	»	»	1	199	2	644	»	»	7	1584	»	»				
»	»	»	9	60	5	96	1	44	1	76	»	»	»	»	1	30				
»	»	»	»	»	»	»	1	113	»	»	15	1830	»	»	»	»				
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»				
»	4	184	»	»	»	»	»	»	5	375	»	»	12	1670	»	»				
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»				
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»				
»	»	»	»	»	1	35	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»				
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»				
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»				
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»				
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»				
290	4	184	154	1661	81	956	3	356	18	1789	19	2060	55	5580	5	178	800	38 120		
245 vaartuigen. 3091 tonnen.																				
340 vaartuigen, met. 12 876 tonnen.															5	178	800	38 120		

artuigen, welke voor doorvoer hebben ingeklaard: 50, met. 4259 tonnen.

rtuigen, binnen de drie etmalen met hunne ladingen vertrokken: 40, met. 3983.

Totaal in 1859 | 876 | 47002

1859 kwamen er 76 vaartuigen meer binnen dan in 1860, waardoor in 1859 de tonnenmaat meer bedroeg 8882 tonnen.

Curaçao, den 25sten Junij 1861.

De Gouverneur van Curaçao en onderhoorigheden,

(*get.*) J. D. CROL.

Voor eensluidend afschrift,

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

FEITH.

ZITTING 1862 — 1863. —— (LXVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE S VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 37.

STAAT

VAN

INVOER TE CURAÇAO

GEDURENDE HET JAAR 1860.

Ossenhuiden.	Pakken à 50 geitenvellen.	Vaten en zakken koffij.	Zakken cacao.	Ceroenen indigo.	Okshoofden, pakken, vaten en vaatjes tabak.	Okshoofden, vaten, pakken en kisten suiker.	Okshoofden, pijpen en vaten rhum.	Tonnen verwhout.	Kisten, balen, pakken, vaten enz. stukgoederen.	Kisten, balen, pakken, vaten enz. koopmanschappen.	Vaten, kisten, vaatjes, kistjes, stukken enz. drooge provisie.	Vaten, kisten, vaatjes, kistjes, stukken enz. natte provisien.	Okshoofden, vaten, pijpen, kelders jenever, brandewijn en andere sterke dranken.	Okshoofden, pijpen, vaten en kisten wijn in soorten.	Blokken en stukken mahony- en ander hard hout.	M. V. timmerhout.
2472	3863	1737	23	3	1304	5880	478	7846	270	181 433	6466	29 474	13 790	1141	1939	463

Onder de hierna te noemen rubrieken worden begre

Onder drooge provisie:

Amandelen.
Beschuit.
Boonen.
Erwten.
Gort en gepelde gort.
Kassavekoeken.
Rijst.
Specerijen.
Stijfsel.
Thee.
Vermicelli,
Zaden.

Onder natte provisie:

Aardappelen.
Appelen.
Azijn.
Boter.
Hammen.
Yams.
Kaarsen.
Krenten.
Mosterd.
Olie (raap-, lijn- en olijf-)
Reuzel.
Rolpens.
Rozijnen.
Spek.
Tongen.
Uijen.
Vleesch.
Visch.
Vruchten (ingelegde e
pekelde).
Worst. (pekel- en r
Zeep.

M. V. timmerhout.	Stuks scheepstimmerhout.	Stuks scheepsrondhout.	Stuks sparren.	Vaten pek, teer, harpuis en smeer.	Schepels maïs.	Okshoofden en vaten meel, in soorten.	Kisten, kistjes en stukken kaas.	Ponden staaf-, band- en bladijzer.	Ponden staaf-, band- en bladkoper.	Pakken hoedenstroo.	Vaatjes buskruid.	Vaten, balen en zakken katoen.	Vaten, balen en zakken wol.	Vaten zout.	Tonnen watapanápeul.	Kisten en kistjes cigaren.	Tonnen ijs.
463	1251	89	300	192	41 664	14 435	7667	19 864	1270	4095	1284	»	60	35	276	738	460

artikelen respectivelijk onder elk staande, als·

Onder koopmanschappen:

...rde-, porselein- en ...glaswerk.
...ntelwerk.
...kpannen.
...gen.
...ten.
...elen.
...epels. (houten)
...napés.
...kers.
...len. (smids-)
...ken.
...ler.
...n.
...rmoes.

Matten. (vloer-)
Meubelen.
Medicijnen.
Papier.
Pomade.
Reukwater.
Salsaparille.
Schilderijen.
Schoenen en laarzen.
Slijpsteenen.
Spiegels.
Stoelen.
Touwwerk.
IJzerwaren.
Verwwaren.

Onder stukgoederen:

Laken en andere wollen stoffen.
Lijnwaden. (katoen)
Linnen. (alle soorten)
Zeildoek en zijden stoffen.

Opgemaakt te Curaçao, den 25sten Junij 1861.

De Gouverneur van Curaçao en onderhoorigheden,
(*get.*) J. D. CROL.

Voor eensluidend afschrift,
De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,
FEITH.

STAAT

VAN DEN

DOORVOER TE CURAÇAO

GEDURENDE HET JAAR 1850.

ZITTING 1862—1863. —— (LXVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE T VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 38.

STAAT

VAN DEN

DOORVOER TE CURAÇAO

GEDURENDE HET JAAR 1860.

Ossenhuiden.	462												
Pakken à 50 geitenvellen.		»											
Vaten en zakken koffij.			1273										
Zakken cacao.				1088									
Ceroenen indigo.					»								
Okshoofden, pakken, vaten en vaatjes tabak.						87							
Okshoofden, pakken, vaten en kisten suiker.							182						
Okshoofden, pijpen en vaten rhum.								»					
Tonnen verwhout.									503				
Kisten, balen, pakken, vaten enz. stukgoederen.										»			
Kisten, balen, pakken, vaten enz. koopmanschappen.											12 035		
Vaten, kisten, vaatjes, kistjes, stukken enz. droogе provisie.												1666	
Vaten, kisten, vaatjes, kistjes, stukken enz. natte provisien.													5300
Okshoofden, vaten, pijpen, kelders jenever, brandewijn en andere sterke dranken.													135
Okshoofden, vaten, pijpen en kisten wijn in soorten.													26
Blokken en stukken mahony- en ander hard hout.													637

M. V. timmerhout.	
»	Stuks scheepstimmerhout.
60	Stuks scheepsrondhout.
»	Stuks sparren.
200	Vaten pek, teer, harpuis en smeer.
20	Schepels maïs.
19 004	Okshoofden en vaten meel, in soorten.
281	Kisten, kistjes en stukken kaas.
587	Ponden staaf-, band- en bladijzer.
2460	Ponden staaf-, band- en bladkoper.
»	Pakken hoedenstroo.
»	Vaatjes buskruid.
»	Vaten, balen en zakken katoen.
»	Vaten, balen en zakken wol.
1	Vaten zout.
»	Tonnen watapanapeul.
»	Kisten en kistjes cigaren.
»	

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE U VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 39.

STAAT van In- en Uitvoer van koloniale producten, hoornvee enz. der kolonie St. Martin (Nederl. gedeelte) gedurende het jaar 1860.

INVOER.	Kreoler-paarden.	Schepels noten.	PONDEN.			GALLONS.	
			Yams.	Aard-appelen.	Suiker.	Rhum.	Melasse.
Januarij	»	5	»	120	»	110	380
Februarij	»	»	300	1 120	200	200	475
Maart	»	»	»	4 160	600	750	1 145
April	»	8	»	1 000	400	100	1 420
Mei	»	»	125	2 120	525	750	1 350
Junij	»	7	»	»	800	400	2 145
Julij	»	»	»	1 500	»	705	1 120
Augustus	1	»	100	2 200	875	455	780
September	»	»	»	»	200	100	700
October	»	»	»	»	»	505	976
November	»	26	»	»	1200	1623	1 450
December	»	»	200	2 000	1900	75	1 135
Totaal	1	46	725	14 220	6695	5573	13 076

UITVOER.	VEESTAPEL.						PONDEN.			GALLONS.			VATEN.	
	Hoofden, Hoornvee.	Paarden.	Muilezels.	Schapen.	Geiten.	Varkens.	Suiker.	Stijfsel.	Aardappelen.	Rhum.	Bay-rhum.	Melasse.	Tamarinde.	Zout.
Januarij . . .	14	»	»	6	12	3	725	»	»	»	»	»	»	4 818
Februarij. . .	6	2	»	7	»	»	800	150	»	»	50	»	»	16 220½
Maart. . . .	8	»	»	3	13	3	2200	»	»	»	»	»	2	19 947½
April	19	2	»	14	4	1	»	500	»	»	»	»	»	789½
Mei.	37	»	1	12	»	»	»	»	»	18	90	»	»	6 916
Junij	5	»	1	5	»	2	»	»	»	25	»	100	6	17 183½
Julij	11	»	»	12	»	»	800	»	»	»	230	»	15	16 975½
Augustus. . .	6	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9 686
September . .	»	4	»	3	1	2	»	»	»	»	120	»	»	10 737
October . . .	10	»	»	12	»	»	»	»	»	»	»	»	»	28 373
November . .	55	»	»	31	9	1	»	»	»	»	147	»	»	11 225
December . .	27	6	1	11	21	3	»	»	300	»	160	»	»	14 564
Totaal	198	14	3	116	60	15	4525	650	300	43	797	100	23	157 435½

Philipsburg, St. Martin, den 31sten December 1860.

De commies van in- en uitklaring,

(*get.*) ABRM. CANNEGIETER AZ.

Voor kopij conform,

De koloniale secretaris,

(*get.*) J. H. BEAUJON.

Voor eensluidend afschrift,

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

FEITH.

INHOUD

VAN HET VERSLAG BETREKKELIJK CURAÇAO EN ONDERHOORIGHEDEN.

A.	Bevolking	Bladz.	1
B.	Algemeen en gewestelijk beheer	»	3
C.	Militair beheer	»	4
	§ 1. Landmagt.	»	4
	§ 2. Inrigtingen met het militair beheer in verband.	»	7
	§ 3. Zeemagt	»	7
D.	Regtswezen en politie.	»	8
	I. Wetgeving.	»	8
	II. Burgerregt.	»	9
	III. Regterlijke magt.	»	9
	IV. Politie	»	11
	V. Middelen van beheer met het regtswezen in verband.	»	12
	§ 1. Wees-, onbeheerde en desolate boedelkamers	»	12
	§ 2. Gevangenissen	»	13
E.	Eeredienst.	»	13
	I. Protestantsche	»	13
	II. Roomsch-katholijke	»	15
	III. Israëlitische	»	15

F. Instellingen van liefdadigheid . . . . . Bladz. 15
I. Het Lazarus- en krankzinnigengesticht op Curaçao . . . . . » 15
II. Het gasthuis of hospitaal voor de armen . . . . . » 16
III. Spaarbank en bank van leening . . . . . » 16
IV. Andere instellingen van liefdadigheid . . . . . » 17
G. Burgerlijke geneeskundige dienst . . . . . » 18
H. Onderwijs . . . . . » 18
I. Landsgebouwen en openbare werken . . . . . » 19
J. Vervoerwezen . . . . . » 19
K. Geldelijk beheer . . . . . » 19
I. Bank . . . . . » 19
II. Begrooting . . . . . » 21
L. Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren . . . . . » 21
M. Slavenbevolking . . . . . » 21
N. Nijverheid . . . . . » 22
I. Landbouw . . . . . » 22
II. Veeteelt . . . . . » 23
III. Uitgifte van gronden . . . . . » 23
IV. Zoutpannen . . . . . » 24
V. Scheepsbouw . . . . . » 25
VI. Handel en scheepvaart . . . . . » 25
VII. Andere takken van nijverheid . . . . . » 28
VIII. Postwezen . . . . . » 28

BIJLAGEN.

A. Verslag omtrent de werking en den toestand der spaar- en beleenbank over het elfde huishoudelijke jaar, van den 1sten Julij 1860 tot en met den 30sten Junij 1861.

B. C. D. E. F. Staten der ontvangsten en uitgaven van de eilanden Curaçao, Bonaire, Aruba, St. Eustatius en St. Martin over 1859, vergeleken met de ramingen van dat jaar.

G.
H.
I. Ramingen der ontvangsten en uitgaven van bovengemelde eilanden, voor 1860.
K.
L.

M. Staat van de straffen, welke krachtens de artt. 19 en 20 van het reglement op de behandeling der slaven, van 14/18 Februarij 1847, in 1860 aan slaven op Curaçao zijn opgelegd.

N. Staat van de door den gezaghebber van Bonaire opgelegde straffen aan particuliere en landsslaven gedurende het jaar 1860.

O. Staat van straffen door het bestuur te Aruba aan slaven opgelegd gedurende het jaar 1860.

P. Staat van de door den ambtenaar van het publiek ministerie opgelegde straffen aan slaven op het eiland St. Eustatius, gedurende het jaar 1860.

Q. Staat van uitgaven en opbrengsten van cochenille en aloë der onderscheidene etablissementen van cultuur op de eilanden Curaçao, Bonaire en Aruba over het dienstjaar 1860.

R. Staat aantoonende het getal vaartuigen en derzelver tonnemaat, welke gedurende het jaar 1860 in de haven van Curaçao zijn binnengevallen.

S. Staat van invoer te Curaçao gedurende het jaar 1860.

T. Staat van den doorvoer te Curaçao gedurende het jaar 1860.

U. Staat van in- en uitvoer van koloniale producten, hoornvee enz. der kolonie St. Martin (Nederlandsch gedeelte) gedurende het jaar 1860.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

VERSLAG WEGENS DE KUST VAN GUINEA.

N°. 40.

Ook het jaar 1860 kenmerkte zich, wat de Nederlandsche bezittingen ter Kuste van Guinea betreft, over het algemeen door rust en orde.

In de maand Mei van dat jaar vertrok de gouverneur NAGTGLAS met verlof naar Nederland; de boekhouder en officier van justitie C. MEEUWSEN nam gedurende zijne tijdelijke afwezigheid, als waarnemend gouverneur, het bestuur waar.

Gedurende dat jaar was de gezondheidstoestand onder de ambtenaren en officieren buitengewoon gunstig. Geen hunner was in dat jaar ernstig ongesteld.

Dezelfde gunstige toestand heerschte onder de schepelingen, bij afwisseling ter Kuste aanwezig.

Ook onder de inlanders en de vaste bezetting deden zich, buiten enkele gevallen van pokken, zeer weinig ernstige ziektegevallen voor.

De militaire bezetting ter Kuste bestond in 1860 uit:

1 2den luitenant, kommandant,
1 adjudant-onderofficier (nog in dat jaar bevorderd tot 2den luitenant), beiden Europeanen, en
6 onderofficieren;
11 korporaals;
2 tamboers;
5 hoornblazers;
24 tapoeijer- en
69 negersoldaten;

te zamen 117 inlanders.

Daarvan waren 32 onderofficieren en soldaten op de buitenforten gedetacheerd.

Gedurende het jaar 1860 boden er zich 385 vrijwilligers bij het werfdepôt ter Kuste voor de dienst als soldaat in Oost-Indie aan. Van dezen werden 217 aangenomen.

Den 2den Januarij 1860 vertrokken 70, en den 30sten October van dat jaar nog 150 aangeworven vrijwilligers naar Oost-Indie.

De forten en gebouwen werden zooveel mogelijk onderhouden en verkeeren over het algemeen in voldoenden staat. (1)

(1) Eene op den 10den Julij 1862 plaats gehad hebbende aardbeving heeft te Accra aanzienlijke verwoestingen aangerigt, ten gevolge waarvan het fort Crevecoeur aldaar, even als de Engelsche forten Christiaansburg en Jamesfort, zeer heeft geleden en aanzienlijke reparatien zal vereischen, om weder in bewoonbaren staat te worden gebragt.

In 1860 werden bij de regtbank te St. George d'Elmina 14 zaken behandeld. De officier van justitie beschikte in 254 zaken, terwijl op de buitenforten 491 geschillen werden verevend. De staat, onder lit. A hierbij overgelegd, geeft een overzigt van de verschillende uitgesproken strafvonnissen en van den aard der misdaden, misdrijven en overtredingen.

Met den aanvang van 1860 kwam onder het toezigt van den officier van justitie als directeur te St. George d'Elmina eene politie in werking, bestaande uit eenen commissaris en 4 agenten, allen inlanders.

In de forten werden 593 personen bij afwisseling gevangen gehouden.

Gedurende het jaar 1860 heeft de predikant VAN DER MEULEN geregeld godsdienstoefening gehouden.

Het schoolonderwijs ging in 1860 weder merkbaar vooruit. Het aantal leerlingen, dat in 1859 125 bedroeg, klom in 1860 tot 151, die over het algemeen vlijtig van de lessen gebruik en goede vorderingen maakten.

Op het eind van dit jaar werd in Nederland nog een hulponderwijzer aangesteld, die sedert ter Kuste aangekomen en werkzaam is.

Op de in het vorige verslag gemelde, onder toezigt van de echtgenoot van den predikant opgerigte naai- en breischool werden goede vorderingen gemaakt en steeg het aantal leerlingen tot 35.

Ook in 1860 bleef de handel achteruitgaan.

Gedurende dat jaar ankerden op de Nederlandsche reeden ter Kuste van Guinea 86 schepen, en wel:

15	Nederlandsche,	metende 2 824	ton;
12	Engelsche,	» 2 848	»
48	Amerikaansche,	» 14 668	»
2	Fransche,	» 715	»
8	Portugesche,	» 1 793	»
1	Sardinisch,	» 151	»
86		23 004	ton.

Hieronder waren twee oorlogsvaartuigen, als: Zr. Ms. stoomvaartuig *Cornelis Dirks* en het Fransche stoomfregat *la Danaë*.

Zoo als in het verslag over 1859 is medegedeeld, werd in dat jaar, in het belang van de dienst, de vroeger aan alle ambtenaren en officieren verleende vergunning om handel te drijven ingetrokken. Hieraan kan welligt de achteruitgang van den handel in de laatste jaren worden toegeschreven. De gouverneur hoopte, dat dit zich zou herstellen, ook daar thans eene tweede handelsfirma met het drijven van handel op de Kust van Guinea heeft aangevangen. (1)

» De invoering — zegt de gouverneur — van de Nederlandsche muntspecie ter Kuste werkt aanhoudend gunstig; hoewel er nog vreemde munt in omloop blijft, krijgt toch de Nederlandsche specie in de Nederlandsche bezittingen alhier de bovenhand: zij is bij den inlander zeer gewild en wordt ook op onderscheidene andere plaatsen langs de kust, met een paar uitzonderingen na, tegen de volle waarde in betaling aangenomen.

Vooral het stuk van $2^1/_2$ gulden is gezocht en het schijnt dat daarvan aanzienlijke hoeveelheden naar elders worden uitgevoerd.

» De omwisseling van kleinere munt tegen zoodanige stukken, ofschoon de gelegenheid daartoe bleef bestaan, hield nagenoeg geheel op, waaruit men mag aannemen, dat het crediet daarvan alhier mede genoegzaam is gevestigd. Het is opmerkelijk, dat vooral de tien-centsstukken zeer gewild zijn en dat die, eenmaal uitgegeven, slechts zelden meer worden gezien, waaruit men afleidt, dat die alle worden bewaard.

» De circulatie van goud, sedert de invoering van de Nederlandsche specie, is aanzienlijk verminderd, en daardoor aan vele kwade praktijken, zoo al niet dadelijk een

(1) Hiermede wordt beantwoord de vraag door de Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal gedaan op bladz. 13 van haar dd. 13 September 1862 uitgebragt verslag.

De reeds sedert lang op de Kust handelende firma is te Rotterdam, de hierboven genoemde te Amsterdam gevestigd.

einde gemaakt, ten minste in vele opzigten verhindering in den weg gelegd. In den laatsten tijd vooral werd menigvuldig valsch goud in omloop gebragt en dat veelal niet ontdekt dan nadat de uitgevers, die meestal vreemdelingen waren, reeds weder de plaats van uitgifte hadden verlaten. Voor kopergeld blijft voortdurend minder geneigdheid bestaan."

Onder lit. B wordt hierbij gevoegd een staat van de ontvangsten en uitgaven voor de Nederlandsche bezittingen ter Kuste van Guinea over 1860, vergeleken met de raming voor dat jaar.

's Gravenhage, den 18den December 1862.

De Minister van Kolonien,
G. H. UHLENBECK.

OVERZICHT

DER

HANDELINGEN,

BETREKKING HEBBENDE TOT VONNISSEN, GEWEZEN

DOOR

KANTT VAN GUINEA

GEDURENDE 1860

ZITTING 1862—1863. —— (LXVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE **A** VAN HET VERSLAG,
(Kust van Guinea.)

N°. 41.

OVERZIGT

DER

HANDELINGEN,

BETREKKING HEBBENDE TOT VONNISSEN, GEWEZEN

TER

KUSTE VAN GUINEA

GEDURENDE 1860.

PLAATS WAAR HET VONNIS GEWEZEN IS.	Behandelde criminele zaken.					Behandelde correctionele zaken.				Burgerlijke zaken.		Aantal der gewezen vonnissen.		Totaal der gewezen vonnissen.	Getal vonnis hooger roep	
	Moord.	Vergiftiging.	Brandstichting.	Diefstal.	Andere niet genoemde misdaden.	Eenvoudige diefstal.	Beledigiging.	Vechterijen.	Misdrijven onder de vorige niet begrepen.	Schuldvorderingen.	Andere niet genoemde zaken.	Van veroordeeling.	Van vrijspraak.		Bevestigd.	*Doodstraf.*
St. George d'Elmina.	»	»	»	»	»	6	1	8	5	219	15	229	25	254	1	»
Axim	»	»	»	»	»	17	1	»	7	91	»	91	12	103	»	»
Boutry	»	»	»	»	»	5	6	3	25	83	3	115	10	125	»	»
Saccondée	»	»	»	»	»	1	»	»	»	84	9	81	13	94	»	»
Chama	»	»	»	»	»	»	»	»	»	38	2	40	»	40	»	»
Accra	»	»	»	»	»	2	1	2	4	120	»	111	18	129	»	»

Criminele zaken.							Correctionele zaken.					Burgerlijke zaken. Getal vonnissen tot		Getal burgerlijke zaken, waarvan gedurende de regterlijke behandeling, de vervolging door partijen is gestaakt.	Aanmerkingen.
Doodstraf.	Verbanning.	Tuchthuisstraf van 20 jaren.	Idem van 15 tot 20 jaren.	Idem van 12 tot 15 jaren.	Idem van 5 tot 12 jaren.	Idem van 5 jaren.	Gevangenisstraf van 5 tot 3 jaren.	Idem van 3 tot 1 jaar.	Idem van 1 tot 1/2 jaar.	Idem van 1/2 jaar.	Daarbeneden.	toewijzing	afwijzing		
												van den ingestelden eisch.			
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6	169	21	37	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7	91	»	8	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	18	80	3	19	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	78	2	9	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	38	»	»	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	111	10	3	

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1860.

BIJLAGE B VAN HET VERSLAG.
(Kust van Guinea.)

N°. 42.

BEGROOTING van ontvangsten en uitgaven voor de Nederlandsche bezittingen ter Kuste van Guinea over het jaar 1860, vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	
	Geraamd.	Werkelijk.
Ankergeld	f 2 000,00	f 1 200,00
Boeten	1 200,00	5 404,08
Boei- of sommatiegelden	1 200,00	1 510,00
Drinkwater	250,00	255,40
Postwezen	250,00	179,96
Retributie ter zake van de afgifte van acten, certificaten, enz.	200,00	432,12
Diverse ontvangsten	300,00	2 147,55
Toevallige baten	50,00	5,20
Ontvangsten voor rekening van anderen	»	35,62
	f 5 450,00	f 11 169,94

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	BEDRAG. Geraamd.	Werkelijk.
UITGAVEN TER KUSTE.		
Personeel der civile ambtenaren.		
Tractement van den Gouverneur	f 12 000,00	f 11 791,225
» » » boekhouder, officier van justitie, tevens belast met de functien van secretaris en kassier	4 000,00	4 000,00
» » drie residenten à f 2000.	6 000,00	5 211,21
» » zes adsistenten » 1500.	9 000,00	7 232,88
» » twee ambtenaren ter beschikking van den Gouverneur à f 2000 en f 1200.	3 200,00	3 200,00
» » den fabriek- en magazijnmeester, tevens belast met de functien van opzigter van den trein.	1 500,00	1 469,52
» » een predikant	2 500,00	2 500,00
» » » schoolonderwijzer.	1 500,00	1 500,00
» » drie hulponderwijzers à f 180, f 120 en f 100.	400,00	400,00
» » een tolk voor de Fantijnsche taal	750,00	604,16
» » twee apothekersbedienden, à f 200 en f 125	325,00	325,00
» » een commissaris van politie	150,00	100,00
» » vier politieagenten, à f 5 's maands per man	240,00	220,00
Tafelgeld aan den Gouverneur	640,00	640,00
Toelage » schrijvers.	400,00	380,00
» » een onderopzigter bij den trein	240,00	240,00
» » den bode bij de regtbank	240,00	240,00
» » » ziekenvader	96,00	96,00
Militaire tractementen en soldijen.		
Een officier van gezondheid 1ste klasse, tevens belast met de administratie der apotheek	2 400,00	2 400,00
» officier van gezondheid 2de klasse	1 800,00	1 800,00
» eerste luitenant, kommandant der bezetting	1 700,00	1 071,79
» tweede luitenant	1 500,00	695,84
Transporteren	f 50 581,00	f 46 117,625

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	BEDRAG. Geraamd.	Werkelijk.
Per transport	f 50 581,00	f 46 117,62
Een adjudant-onderofficier	*Memorie.*	1 000,00
Zes sergeanten, à f 13 's maands	936,00	
Toelage aan den sergeant-majoor titulair P. van Eyck	100,00	
Twaalf korporaals, à f 11 's maands	1 584,00	
Vijf hoornblazers, » 8 »	480,00	11 250,00
Twee tamboers, » 8 »	192,00	
24 Tapoeijer-soldaten » 8 »	2 304,00	
78 Neger-soldaten » 7 »	6 552,00	
Pensioenen, gagementen en onderstandgelden.		
Pensioen aan den gewezen adsistent C. Ruhle	500,00	500,00
Gagement aan gewezen militairen der bezetting	300,00	292,14
Gratificatien bij de uitreiking van medailles	48,00	»
Onderstand aan den vorst van Ashanty	800,00	960,00
Onderstand en geschenken aan de afgezanten van den vorst van Ashanty	35,00	30,00
Onderstand aan de negerhoofden van Elmina en de Negen Kwartieren	1 015,00	1 013,36
Uitgaven van verschillenden aard.		
Arbeidsloonen aan de gouvernements-werklieden	3 400,00	3 178,32
» voor de houtzagerij	1 455,00	1 432,27
Kanoloonen	600,00	484,25
Onderhoud van gevangenen	500,00	712,44
Vergoeding aan de negerhoofden van Elmina en de Negen Kwartieren voor de afgeschafte negerfeesten, zondags en jamscostumen	165,00	164,00
Onderhoud der forten en gebouwen te Chama f 200,00		
» » » » » » Saccondee 200,00		
» » » » » » Boutry 300,00		
» » » » » » Axim 379,99		
Transporteren f 1 079,99	f 71 547,00	f 67 134,41

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	BEDRAG. Geraamd.	Werkelijk.
Per transport f 1 079,99	f 74 547,00	f 67 134,415
Onderhoud der forten en gebouwen te Accra 488,75		
» » » » » » Apam 150,00		
» » » » » » Elmina. 2 281,26		
	4 000,00	3 980,985
Vernieuwing der pennen-contracten.	*Memorie.*	»
Herstel van de ankerplaats te Elmina.	*Memorie.*	»
Aankoop van kano's.	125,00	100,00
» » meubelen en tafelgereedschap.	150,00	160,275
» » olie voor de verlichting.	450,00	161,40
Reis- en verblijfkosten van ambtenaren	1 000,00	1 206,36
» » » » militaire detachementen	75,00	75,50
Vracht- en draagloonen.	50,00	12,00
Onderhoud van ordonnancen en boodschappers.	250,00	234,60
Hand- en aanbrenggeld van recruten	85,00	87,50
Kosten van verblijf van P. de Heer te Coomassie	500,00	300,00
Schrijf- en kantoorbehoeften	50,00	45,50
Prijzen uit te deelen aan de schooljeugd	250,00	250,00
Bijdrage aan de leesinrigting	150,00	150,00
Diverse huishoudelijke uitgaven	450,00	407,675
Onvoorziene uitgaven.	6 000,00	3 722,65
Uitgaven in Nederland.		
Pensioen aan den gewezen gouverneur H. Bosch.	1 200,00	1 200,00
» » » » resident N. B. Groen.	651,00	542,50
» » » » boekhouder en officier van justitie W. G. F. Derx .	1 600,00	1 600,00
» » » » » » » » » H. S. Pel . . .	1 600,00	1 600,00
» » » » » » » » » P. J. Runckel . .	1 600,00	1 600,00
Transporteren	f 93 983,00	f 84 571,36

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	BEDRAG. Geraamd.	Werkelijk.
Per transport	f 93 983,00	f 84 571,36
Pensioen aan den gewezen 1sten officier van gezondheid 2de klasse R. Boomsma.	1 600,00	1 600,00
» » » » fabriek- en magazijnmeester A. B. Zijnen Wartel . .	300,00	300,00
» » » » kapitein, militairen kommandant A. Munnikhuizen. .	1 600,00	1 600,00
» » » » adsistent T. Nieuwenhuisen.	»	145,83
» » » » » M. H. Reintjes van Veerssen.	»	214,97
» » de dochter van wijlen den generaal-majoor Verveer.	1 800,00	1 800,00
Onderstand aan de wed. Pignari, geb. Grossi	400,00	400,00
Wachtgeld aan den gewezen secretaris der missie naar Coomassie, onder wijlen den generaal-majoor Verveer	1 098,00	1 098,00
Transportkosten aan ambtenaren en officieren naar Nederland	1 800,00	1 776,30
Kosten op de uitzending van ambtenaren.	5 000,00	3 893,62
Uitzending van benoodigdheden	7 800,00	7 805,18
Vracht van diverse goederen	3 800,00	2 138,71
Aandeel van Nederland in de kosten van het gemengd geregtshof te Sierra Leona tot wering van den slavenhandel over 1854 tot en met 1860.	»	7 776,80
Onvoorziene uitgaven	3 469,00	1 831,48
Betalingen voor rekening van anderen.	»	72,78
	f 120 450,00	f 117 025,03